

Zenonas Blynas

KARO METŲ
DIENORAŠTIS
1941-1944 M.

kuo ilgiau, arčiau, esti; kalbėjau...
prieš tai: teta, sėdėti, šepetėlis, anči...

Praspaudu, apsimenu; ne pavyko
atstatyti pirmosios dienos — faldai
dėmė, pėda, kankė, ošlė, ošlė,
a praupti.

kači, padeidė, paslysi,
kolonnuis, lyg...

1992. V. 14. 16.40

Zenonas Blynas

KARO METŲ
DIENORAŠTIS
1941–1944 M.

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

Zenonas Blynas

KARO METŲ
DIENORAŠTIS
1941–1944 M.

Parengė
Gediminas Rudis

LI
LEIDYKLA

Vilnius, 2007

UDK 888.2-94
BI-63

Knygos leidimą parėmė
Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija

3-08-4986

Recenzentai
ZENONAS BUTKUS
RIMANTAS ZIZAS

08/4986

ISBN 978-9986-780-98-4

© Gediminas Rudis, 2007
© Lietuvos istorijos institutas, 2007

IVADAS

TURINYS

IVADAS (G. Rudis) 7

DIENORAŠČIO TEKSTAS

VOKIETIJA MŪSŲ NEVADAVO
(1941 05 21–1941 07 28) 21

VOKIEČIAI NEBESUSILAUKS DĖKINGUMO
(1941 09 18–1942 05 14) 177

NIEKADA NESUTIKSIU SU VYSKUPOKRATIJA – KLERIKALIZMU
(1942 05 15–1943 07 28) 377

VISI NORI IR SIEKIA MAN PRAŽŪTIES
(1943 07 29–1944 02 02) 519

KOMENTARAI 623

TRUMPINIAI 697

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ 699

WARTIME DIARY. 1941–1944 (Summary) 721

IVADAS

1927 m. studamas į „Geležinio vilko“ organizaciją, Zenonas Blynas prisiekė „žodžiu, veiksniu ir ginklu“ ginti Lietuvos garbę ir dirbti jos gerovei, būti paklusnus savo vadams ir neprieštaraudamas vykdyti jų įsakymus. 1930 m. ši nekokią šlovę pelnusi organizacija buvo paleista, tačiau dalis „vilku“, tarp jų ir Z. Blynas, ir toliau dėjosi esą susaistyti tos priesaikos, tik ištikimybę organizacijai pakeitė ištikimybė Augustinui Voldemarui¹. Tačiau ieškoti Z. Blyno pavardės įdėmiai maištingąjį voldemarininkų stebėjusio Valstybės saugumo departamento medžiagoje – visiškai bergždžias reikalas, nes 1928 m. rudenį jis nutraukė prieš metus pradėtas istorijos studijas Kauno universitete ir išvyko į Italiją studijuoti politinių mokslų Romos universitete. Tai ir buvo viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl jis neišvylė nė į vieną samokslą, mėginant į valdžią sugrąžinti A. Voldemarą. Tiesa, skirtingai nuo daugelio savo bendraminčių, Z. Blynas nebuvo linkęs veltis į abejotinos vertės avantiūras, tačiau gyvendamas Lietuvoje neabejotinai būtų patekęs voldemarininkus sekusių seklių akiratin – savo politinių simpatijų jis niekada neslėpė.

Politinių mokslų studijas, ir būtent Romos universitete, Z. Blynas pasirinko susižavėjęs Italijos fašizmu ir duce Benito Mussoliniu. „Vilkams“ jo režimas buvo kelrodė žvaigždė, ir kone kiekviename jų laikraščio „Tautos kelias“ numeryje pasirodydavo koks nors apologetinis straipsnis apie italų fašistus. Beje, ir pati „Geležinio vilko“ organizacija buvo įkurta aiškiai nusižiūrėjus į italų juodmarškinių būrius. Iš arti pažinęs susižavėjimo objektą, Z. Blynas juo ne tik nenusivylė, bet tapo vienu iš aktyviausių fašizmo propagandistų Lietuvoje. B. Mussolinio valdoma Italija jam buvo pats geriausias kovos už tautiškumą pavyzdys. „Fašizmas mums – tai tautinio ir valstybinio jausmo renesansas, atgimimas, ir universalus, anksčiau paneigto, pojūčio realizavimas. Svetimas ir nesektinas savo specifinėse duoto krašto institucijose; savas, visuotinas, priimtinas – bendroje idėjoje ir naudingų institucijų

¹ 1943 m. pradžioje duodamas Lietuvos laisvės kovotojo priesaika, praleido žodžius, jog įsipareigoja klusniai vykdyti visus vadovybės pavedimus, kad nepažeistų „Geležinio vilko“ organizacijos nario priesaikos. (Z. Blyno tardymo 1945 10 04 protokolas, *Lietuvos upatingasis archyvas* (toliau – LYA), f. K-1, ap. 58, b. 41865/3, l. 53).

realizacijoje mūsų klimatui pritaikomumo sąlygose“ – agitavo jis tebeieškančius valstybės valdymo formos savo tautiečius vildamasis, jog galutinio apsisprendimo metas – nebetolimos ateities problema².

Studijuodamas Kauno universitete, Z. Blynas įstojo į studentų korporaciją „Neolithuanian“, todėl kai 1933 m. neolithuanai pradėjo leisti aiškiai profašistinės krypties žurnalą „Akademikas“, tapo vienu iš aktyviausių jo bendradarbių. Taip pat parašydavo į „Naująją Romuvą“, „Tėvų žemę“, kurį laiką buvo „Lietuvos aido“ korespondentu Romoje, tačiau pagrindine jo tribūna tapo „Akademikas“. Ne kur kitur, o jame išspausdino ir operatyviai išverstą B. Mussolinio 1932 m. parašytą „Fašizmo doktriną“³. Iš italų kalbos jis išvertė visą krūvą tekstų, iš autorių – bene daugiausia rašytojo Giovanni Papinio kūrybos – su juo buvo užmezgęs gana artimą pažintį. Vis dėlto nė vienu iš savo vertimų taip nesididžiavo, kaip B. Mussolinio „Fašizmo doktrina“. Beje, tai buvo vienas iš retų atvejų, kai vertimą pasirašė pavarde, o ne Vetusiaus slapyvardžiu.

Z. Blynui rūpėjo ir italus pažindinti su Lietuva, pristatyti ją kaip šalį, kurioje labai įdomaujanamasi fašizmu, o ypač jo itališkąja atmaina. 1933 m. Romoje leidžiamame dienraštyje „Ottobre“ jis išspausdino porą nemažos apimties straipsnių „Fašizmas Lietuvoje“ ir „Lietuvos fašistinis“, kuriuose, kaip galima spręsti iš „Akademike“ paskelbtų anotacijų, entuziastingai tikino, jog Lietuva neabejotinai renkasi Romos kelią, pridurdamas, jog skolinamasi tik forma, į kurią bus dedamas lietuviškas turinys. „Akademiko“ redakcija nebuvo tokia užtikrinta, kad fašizmas Lietuvoje taip giliai įsišaknijo, tačiau labai išgyrė Z. Blyną už Lietuvos propagavimą italų spaudoje, pavadindama tai „giliai ir nuoširdžiai patriotišku žygiu“⁴.

Tiesą pasakius, ir B. Mussolinio „Fašizmo doktrinos“ publikacija lietuviškai ne tiek pagausino fašizmo simpatikų gretas Lietuvoje, kiek suteikė Z. Blynui galimybę vėl pasiskardinti Italijoje, jog lietuviai labai domisi ducės mokymu. 1934 m. liepos 6 d. gražiai įrištą 1933 m. „Akademiko“ komplektą jis įteikė fašistų partijos generaliniam sekretoriui Achille Starace, pridėdamas ir savo „Ottobre“ išspausdintus minėtus straipsnius⁵. Kai „Akademiko“ redakcijos pastangomis „Fašizmo doktrina“ 1935 m. buvo išleista atskiru leidiniu, tai Italijoje atsiliepiamų, atrodo, buvo išspausdinta netgi daugiau nei Lietuvoje. Bent jau toks išpūdis susidaro iš „Akademiko“ suregistruotų recenzijų ir informacijų⁶.

Skirtingai nuo nemažos dalies voldemarininkų, nesibodėjusių netgi prašyti načių paramos verčiant A. Smetoną, Z. Blynas vokiškajai fašizmo atmainai niekada

² Vetusius, Keliai, *Akademikas*, 1933, Nr. 13, p. 254.

³ B. Mussolini, *Fašizmo doktrina*, ten pat, 1933, Nr. 15, p. 283–285, Nr. 16, p. 302–304, Nr. 17, p. 323–325.

⁴ „Ottobre“ apie fašizmą Lietuvoje, ten pat, 1934, Nr. 6–7, p. 148.

⁵ Neolithuanas pas fašistų partijos generalinį sekretorių, ten pat, 1934, Nr. 13, p. 304

⁶ Žr. ten pat, 1936, Nr. 1, p. 28–29.

nesimpatizavo. Labiausiai dėl agresyvumo ir rasizmo. Kai jis tai pasakė teisiamas Archangelsko karinės apygardos karo tribunolo, kaltintojai, aišku, nepatikėjo, tačiau tai buvo tikra tiesa. Tokią savo poziciją jis labai aiškiai pareiškė dar tuomet, kai nacizmas nebuvo atsiskleidęs pačiomis atgrasiausiomis formomis. Išvertė ir 1935 m. pradžioje „Akademike“ paskelbė antirasistinį G. Papinio straipsnį, o gegužės mėn. Romojeėjusiam laikraštyje „Il Secolo Fascista“ prancūzų kalba paskelbė straipsnį, kuriame griežtai užgincio „rasistinės Vokietijos“ pretenzijas dominuoti Baltijos valstybėse kultūriškai. Maža to, šiame straipsnyje, kurį kiek vėliau persispausdino ir „Akademikas“, Z. Blynas iškėlė Lietuvą kaip paskutinį bastioną, stabdantį vokiečių ekspansiją į Rytus: „Mes giname mūsų žemę prieš rasistinius ekspansionizmo numatymus; mes giname Europą nuo Vokietijos padidėjimo pavojaus, kuri, nugalėjusi Lietuvą, išplėstų savo valdymą Pabaltyje ir sukurtų sau ekspansijos galimybę į Rusiją. Mūsų kova yra kova už Europos sąjungą prieš germaų ekspansionistines užgaidas, prieš griauančią antiromėnišką dvasią“⁷. Žinoma, galima net pasišaipyti iš tokio Lietuvos vaidmens sureikšminimo, tačiau reikia turėti galvoje, kad straipsnis parašytas netrukus po Kaune įvykusio Klaipėdos nacių teismo proceso, ir tai iš tiesų buvo pirmas ryžtingas bandymas pažaboti hitlerininkus Europoje. Dar porą metų anksčiau Z. Blynas rašė: „Iš keturių didžiųjų Europos valstybių gal tik Italija gali atjausti mažos tautos atbudimą ir nepriklausoman gyveniman prisikėlimą“⁸. Todėl kilus didžiulei įtampai Lietuvos ir Vokietijos santykiuose, jis taip pat nematė kito kelio, kaip remtis Italija: „Trečioji Roma, Duces Roma, naujai suranda savo istorinę misiją. Mes jaučiame, kad Roma pradeda nurodinėti pasauliui tą lygsvarą, kurią germaniškoji antiromėniškoji dvasia tuščiai bando uždėti nuo Baltijos iki Adriatiko“⁹. Deja, neilgai trukus tapo visiškai aišku, kad jis labai apsiskaičiavo dėl Italijos vaidmens geopolitinėje konsteliacijoje.

Diplomuotu, kaip dabar pasakytume, politologu Z. Blynas netapo. Baigęs tris kursus, 1931 m. buvo priverstas nutraukti studijas, nes nepavyko gauti stipendijos. Vis dėlto pasiliko Romoje, gavęs kuklią raštvedžio tarnybą Lietuvos pasiuntinybėje Italijoje. Neįgijus aukštojo išsilavinimo¹⁰, suprantama, buvo sunku tikėtis kokio nors reikšmingesnio posto, tačiau nė kiek ne mažiau jam trukdė daryti karjerą ir princingas bei atviras simpatijų A. Voldemarui deklaravimas. Jis vos neišlėkė ir iš tos menkos tarnybos, kai 1935 m. „Akademike“ išspausdino straipsnį, kuriame pranašavo greitai kilsiančią revoliuciją, kadangi A. Smetonos režimas tiek sustabarėjo, kad visai nebesugeba pritraukti jaunimo ir vis labiau darosi jam atgrasus¹¹.

⁷ Z. Blynas, Romos avangardas, ten pat, 1935, Nr. 10, p. 249.

⁸ Mes reikalaujam teisės, teisybės!, ten pat, 1933, Nr. 10, p. 194.

⁹ Z. Blynas, Romos avangardas, ten pat, 1935, Nr. 10, p. 250.

¹⁰ Dėl to netgi siek tiek kompleksuodamas, 1942 m. įstojo į Vilniaus universitetą tęsti istorijos studijų, tačiau jų nebaigė, nes 1943 m. kovo 17 d. vokiečiai universitetą uždarė.

¹¹ Vetusius, Pasaka apie nerimtą jaunimą, *Akademikas*, Nr. 13–14, p. 300–304.

demokratai, kuriuos pripažino mažiau bendradarbiavus su komunistais, irgi turėjo likti nuošalyje. Z. Blynas buvo įsitikinęs, kad jie nepritars nacionalizmo-fašizmo doktrinos įgyvendinimui, todėl vokiečiai krikdemiškąją vyriausybę greitai išvaikys. Tokiomis aplinkybėmis istorinė misija dirbti su vokiečiais priklausanti išimtinai nacionalistams.

Z. Blyno neapykanta krikščionims demokratams, kuriuos su tam tikra paniekos doze dažniausiai vadindavo „kademais“, buvo tarpukario Lietuvoje egzistavusios aršios partinės priešpriešos rezultatas. Jos pritvinko „Geležiniam vilkui“ pliekiantis su „Baltuoju žirgu“, jaunlietuviams – su ateitininkais ir t. t. Apskritai Z. Blynas kone visą gyvenimą jautėsi esąs krikščionių demokratų intrigų taikiniu, ir netgi buvo sau įsiteišęs, kad jie siekė jo pražūties pirmuoju sovietmečiu skusdami NKVD, o vokiečių okupacijos metais – gestapai. Beje, nemėgo ir kunigų, nors buvo tikintis, reguliariai vaikščiojo į bažnyčią. Laikė juos tais pačiais „kademais“.

Teisybės dėlei reikia pasakyti, jog voldemarininkų, kurie ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje vis dažniau ėmė vadintis aktyvistais ar nacionalistais, Z. Blynas neidealizavo ir net pripažino, kad ilgam ir ramiam kūrybiniam darbui jie nelabai tinka dėl gana silpno intelektualinio potencialo, kurio krikščionys demokratai turėjo nepalyginamai daugiau. Tačiau jis buvo tvirtai įsitikinęs, jog kovos dvasia, ryžtu, drąsa, sugebėjimu rizikuoti ir aukotis nacionalistams niekas negali prilygti, o šios savybės kritiškais, revoliucinių lūžių laikais esti labiausiai reikalingos. Taip nusiteikęs, 1941 m. liepos pabaigoje Z. Blynas paliko Etnologijos institutą ir išsikraustė į Kauną kurti Lietuvos nacionalistų partijos (LNP).

Jos steigimo idėja kilo grupei voldemarininkų, nepatenkintų Laikinosios vyriausybės sudėtimi. Turėję svarų balsą Berlyno Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) organizacijoje, voldemarininkai niršo matydami, kad kone visi svarbiausi postai atitenka krikščionims demokratams, o patiems niekur nesiseka prasibrauti. Tokiu būdu LNP buvo pasiryžusi tapti stipria opozicija LAF'ui, perimti į savo rankas Laikinąją vyriausybę ir galų gale būti vienintele politine jėga Lietuvoje. Telkdama ištikimiausius bendraminčius, ši grupė pasikvietė ir Z. Blyną.

Z. Blynas atvyko į Kauną liepos 26 d. ir iškart buvo paskirtas LNP generaliniu sekretoriumi. Jau pačią pirmąją dieną šiame poste jis pajuto, kad teks kovoti trimis frontais: su LAF dėl pirmavimo, su vokiečiais dėl Lietuvos valstybės pripažinimo ir pagaliau partijos viduje dėl nepriklausomos valstybės atkūrimo pripažinimo kerntiniu partijos politinės programos principu.

Šiaip jau apgailėtina, vidinį lietuvių susiskaidymą ir nesantaiką okupantams pademonstravusi nacionalistų ir LAF kova, žinoma, ne be vokiečių pagalbos gana greitai pasibaigė nacionalistų pergale. Rugsėjo 26 d. vokiečių okupacinė valdžia LAF uždarė. Jau iki to įtraukusi į savo gretas didelę dalį aktyvistų, LNP tapo vienintele legaliai veikiančia politine organizacija. Tuo tarpu santykiai su vokiečiais

susiklostė ne taip, kaip tikėjosi nacionalistai, tiksliau – patriotiškai nusistačiusi LNP dalis.

Z. Blynas, kaip minėjome, naciams nesimpatizavo, tačiau bent jau iš pradžių laikė juos mažesniu blogiu už bolševikus. Dar būdamas Vilniuje, 1941 m. liepos 14 d. savo dienoraštyje rašė: „Lojalus lietuviškojo nacionalizmo bendradarbiavimas su Vokietija nepriklausomos Lietuvos pagrindu yra galimas. Pasirinkimas Vokietijos rankose. Matysim, kas įveiks: germanizmo tendencija, ar Vokietijos sveika politinė išmintis?“ Tapus vienu iš LNP vadovų, tas atsargus optimizmas netgi šiek tiek sustiprėjo. Nenuslopo jis ir po pirmojo LNP delegacijos, kurioje buvo ir jis pats, susitikimo su A. fon Rentelnu 1941 m. rugpjūčio 4 d. Nors nacionalistai teiškirdo kvietimą „atvirai ir lojaliai“ bendradarbiauti užtikrinant vokiečių ginklo pergale, visai nieko už tai nepažadant, Z. Blynas vis tiek tebetikėjo, kad Lietuvos valstybės pripažinimas – tai tik laiko klausimas. Esą tai naudinga ir vokiečiams, tik reikia patiems atkakliai to reikalauti.

Tuo tarpu dalis LNP vadovybės buvo nusistačiusi kitaip. Jonas Pyragius, Ignas Taunys, Jonas Vokietaitis ir kiti manė, jog tai neišmintinga ir net nesvarbu, kol vyksta karas. Z. Blyną tokie pasisakymai stūmė į juodą nevilgtį, jis net buvo susirengęs visai išeiti iš partijos, tačiau po audringų diskusijų LNP programoje ir kituose dokumentuose vis dėlto buvo įtvirtinta „nepriklausomybininkų“ – Z. Blyno, Klemenso Bruniaus, Igno Vyliaus ir kitų – pozicija. Šių vyrų dėka LNP netapo vien vokiečių civilinės valdžios priedėliu ir dėl to 1941 m. gruodžio 17 d. buvo uždaryta.

Žinoma, ir Z. Blynas neapsiėjo be reveransų okupantams, tačiau politiškai jie iš esmės nieko nereiškė. Be to, ilgainiui jis nusprendė, kad ir tų mandagumo gestų reiktų pamažinti. „Šiaip gi reikia būti atsargiems – ir taip jau per daug parašėme, bet jeigu manęs nebūtų, tai toji LNP būtų tikra oficiali gestapo filija. Aš gi dar turiu čia likti, kad nebūtų blogiau ...“, – rašė jis dienoraštyje 1941 m. rugpjūčio 10 d.

Galbūt Z. Blynas kiek pervertino savo vaidmenį LNP, tačiau jis tikrai nuoširdžiai kovojo, kad partija nenuslystų į beatodairiško kolaboravimo su vokiečiais kelią, netaptų kvailingine partija. Žinoma, ne viskas pavyko, ypač kai reikalai, jo galva, ne taip klostėsi tose srityse, kuriose neturėjo jokios įtakos ir galimybių ką nors pakeisti. Pavyzdžiui, jis nepritarė lietuviškųjų policijos batalionų formavimui neišsiaiškinius nei kur, nei už ką jie kariaus ir tik bejėgiškai niršo, kai vokiečiai tuos batalionus ėmė naudoti masinėms žydų žudynėms.

Apskritai Z. Blyno nusistatymas žydų naikinimo atžvilgiu buvo dviprasmiškas. Kaip nuoseklus ir tvirtas nacionalistas, jis nesijaudino, kad Lietuvoje neliks žydų, jam tik buvo svarbu, kad karo audroje žūtų kuo mažiau lietuvių. Dėl to nepritarė beatodairiškam lietuvių batalionų siuntimui kariauti Rytuose, stengėsi, kad kuo mažiau būtų kerštaujama jokių nusikalstamų darbų nepadariusiems buvusiems

komjaunuoliams ir pan. Tuo tarpu į rašytojo Kazio Borutos pasipiktinimą žydu naikinimu Z. Blynas reagavo visai ramiai: „Geriau lai šaudo žydus, nei lietuvius, manau!“¹² Tačiau jis tikrai nenorėjo, kad tuose šaudymuose dalyvautų lietuviai, piktinosi, kad į Lietuvą sušaudyti gabenami žydai iš kitur: „Negaliu pakęsti fakto, kad Lietuva paverčiama lavonine, kapinynu, kad verčia šaudyti reguliariai iš Vokietijos su vizom išvykusius žydus, kad šaudom kitus, kad tampam tik apmokamais budeliais; kad mus filmuoja, o savęs vokiečiai – ne. Tos niekšybės negaliu pakęsti“¹³.

Z. Blynas irgi šiek tiek prisidėjo prie antisemitizmo sklaidos, tačiau gana subtiliai, visai nevertodamas tuo metu įprastinių kaltinimų žydams dėl jų aktyvaus bendradarbiavimo su bolševikais. Šiaip jau jis neparašė nė vieno antisemitinio straipsnio, tik Vilniujeėjusiam dienraštyje „Naujoji Lietuva“ 1941 m. liepos mėn. išspausdino keletą publikacijų iš senosios lietuvių spaudos. Daugiausia tai buvo vyskupo Motiejaus Valančiaus, Vinco Kudirkos, kunigų Justino Bonaventūro Pranaičio, Adolfo Sabaliausko-Žalios Rūtos, Juozo Šnapščio pasisakymai prieš žydus, išspausdinti XIX–XX a. pradžiojeėjusiuose laikraščiuose. Apskritai ši publikacijų serija, pavadinta „Iš lietuviškojo antisemitizmo praeities“, buvo nukreipta ne tiek prieš žydus, kiek prieš nekenčiamus „kademus“. Z. Blynui labiausiai rūpėjo juos sukompromituoti kaip lietuviškojo antisemitizmo pradininkus: „Lai ir kademai susiriša su žydijos persekiojimu. Kodėl tik ant vienu nacionalistų turi pulti „bėda“... ateity? Kademai vyrauja valdžioj, nacionalistai – „širma“, o atsakomybė – širmai, ne faktiniems factotum“¹⁴. Tapęs vienu iš LNP vadovu, jis ketino tą publikacijų seriją pratęsti, tačiau neapvyko. Tikslas būtų buvęs tas pats: „Ir vis dėlto kai eis mūsų laikraštis, vėl sudėsime kunigijos „antisemitizmo“ – prieškarinio – pasireiškimus. Tenekrenta jų metama kaltė vien ant mūsų“¹⁵.

Uždarius LNP, Z. Blynas liko be pragyvenimo šaltinio. Principingai atsisakęs ieškotis kokios nors pelningesnės tarnybos, nors turėjo galimybių, 1942 m. kovo pradžioje vėl grįžo į Vilnių. Iš pradžių išdarbino puse etato italų kalbos mokytoju Muzikos mokykloje, o liepos mėn. dar buvo paskirtas Rytų Lietuvos referentu. Ši mažytė įstaigėlė priklausė Vidaus reikalų vadybos Visuomenės reikalų departamentui ir rūpinosi lietuvių palaikymu bei stiprinimu gerokai nutautėjusioje Rytų Lietuvoje: rūpinosi lietuviškų mokyklų steigimu ir išlaikymu, rinko ir siuntinėjo lietuviškas knygas, rėmė lietuvių komitetus Gardine, Lydoje ir kt.

Nebelikus bendradarbiavimo su vokiečiais perspektyvų ir legalios veiklos galimybių, nemaža patriotiškųjų nacionalistų nuėjo į pogrindį, tačiau atskiros savo

¹² 1941 07 23 įrašas Z. Blyno dienoraštyje.

¹³ 1941 12 12 įrašas Z. Blyno dienoraštyje.

¹⁴ 1941 07 18 įrašas Z. Blyno dienoraštyje.

¹⁵ 1941 08 30 įrašas Z. Blyno dienoraštyje.

netgi buvę bendražygiai – siekia jo, kaip LNP simbolio, pražūtis²⁰. Šiek tiek pasitačiusiu nuotakai, 1944 m. sausio mėn. pradėjo leisti laikraštį „Naujas žygis“ bei atskirus biuletenius – „Naujo žygio apžvalgas“, išleido ir keletą laikraščio „Mūsų žemė“ numerių. Buvo pradėjęs galvoti ir apie Valstybininkų partijos – maždaug LNP prototipo – kūrimą, tačiau ji liko mintyse. Ar tai nerado pakankamai bendraminčių, ar tai nebeužteko laiko.

Anot vieno iš Z. Blyno bendražygių Jono Jurkūno, 1944 m. liepos 11 d. Kauno geležinkelio stotyje kalbinamas važiuoti į Vokietiją, Z. Blynas naiviai atsakęs: „Esu popiežiaus apdovanotas švento Stanislovo ordinu, bolševikai nedrįs manęs areštuoti“²¹. Tačiau į tokius liudijimus nereikėtų rimtai žiūrėti. Toks naivus Z. Blynas tikrai nebuvo, nebent tik pajuokavo, kad tas ordinas yra jo apsauga.

Z. Blyno dienoraštyje yra užuomina, kad 1944 m. pradžioje jis lyg ir ketino pasitraukti į Vokietiją, jeigu grįžtų bolševikai²², tačiau vėliau apsigalvojo, nors visai ne dėl to, kad neįvertino gresiančio pavojaus. Z. Blyno žmonos²³ liudijimu, jis buvo įsitikinęs, jog, pakliuvęs bolševikams, turės atsakyti ne tik už save, bet ir už pabėgusius bendražygius, tačiau pats bėgti į Vokietiją kategoriškai atsisakė, nes vokiečių nekentė lygiai taip pat, kaip bolševikų. Be to, dažnai kartodavo, jog yra lietuvis ir nori juo likti²⁴. Ko gero, taip iš tikrųjų ir buvo, ypač turint galvoje nepaprastą Z. Blyno principingumą ir tvirtas moralines nuostatas. Šiaip ar taip, susiklostė gana keista ir dviprasmiška padėtis, kuomet gyvybėmis rizikavę, nuo gestapo slapstėsi antinacinio pagrindžio veikėjai nuo bolševikų gelbėjosi bėgdami į Vokietiją. Z. Blynui tai buvo per aukštas moralinis barjeras.

Pasilikęs Lietuvoje, Z. Blynas beveik metus slapstėsi Kaune iš pradžių pas uošvę, paskui – pas motiną. Saugumiečiai aptiko jo pėdsakus tardydami buvusį LLKS ryšininką su užsieniu Antaną Valiukėną²⁵. Užteko jam prasiatiti, kad Z. Blynas pasiliko Lietuvoje, dar paminėti, kad turi seserį, tuojau pat buvo surengta medžioklė, ir 1945 m. birželio 26 d. Z. Blynas buvo suimtas. Liepos 11 d., jam buvo pareikšti du kaltinimai: kad vokiečių okupacijos metais buvo LNP generalinis sekretorius ir kad „išlaisvinus Lietuvos SSR“, aktyviai veikė nacionalistiniame pogrindyje²⁶.

Taip tiesmukai suformuluoto pirmojo kaltinimo nebuvo įmanoma nuneigti, tačiau Z. Blynas neprisipažino kaltas, teigdamas, jog, būdamas LNP generaliniu

²⁰ Žr. 1943 12 19 įrašą Z. Blyno dienoraštyje.

²¹ J. Vyliūtė, *Kapitono Igno byla*, Vilnius, 2002, p. 133. Iš tikrųjų Z. Blynas buvo apdovanotas šv. Silvestro 3-iojo laipsnio ordinu.

²² Žr. 1944 01 08 įrašą Z. Blyno dienoraštyje

²³ 1944 m. balandžio 5 d. Z. Blynas vedė Vilniaus radiofone dirbusią Ireną Oškinaite, gruodį jiems gimė dukte.

²⁴ I. Blynienės tardymo 1945 06 27 protokolas, LVA, f. K-1, ap. 58, b. 41865/3, l. 69.

²⁵ Žr. M. Treinys, *Gyvenimas – meteoru skrydis*, Kaunas, 2003, p. 271.

²⁶ Z. Blyno tardymo 1945 07 11 protokolas, LVA, f. K-1, ap. 58, b. 41865/3, l. 27.

sekretoriumi, siekė Nepriklausomos Lietuvos ir apskritai visa jo politinė veikla buvo skirta Lietuvos interesams ginti. Be to, esąs lietuvis nacionalistas, sovietų valdžios Lietuvoje nepripažįsta, dėl to nėra paėmęs sovietinio paso ir nelaiko savęs Sovietų Sąjungos piliečiu²⁷. Suprantama, tokiu pareiškimu Z. Blynas tik dar labiau ap sunkino savo padėtį, tačiau taip principingai laikėsi iki pat galo. Per visus tarpydymus apie save pasakojo gana atvirai, tačiau stengdamasis neklampinti kitų ir dymus apie save pasakoti, kaip pešėsi su į besąlygišką kolaboravimą su vokiečiais pakrūpusiais nacionalistais, tačiau apie tai net neužsiminė.

Pirmasis kaltinimas Z. Blyno persekiotojams didelio rūpesčio nekėlė. Jie tarėsi turį pakankamai įrodymų apie Z. Blyno nusikalstamą veiklą vokiečių okupacijos metais, tuo labiau kad jis pats daug ką, jų manymu, patvirtino. Kur kas kebliau buvo įrodyti dalyvavimą antisovietinio pagrindžio veikloje. Saugumiečiai savo rankose teturėjo per kratą rastų pluoštą rankraščių leidinių „Naujas žygis“ ir „Mūsų žemė“, tačiau Z. Blynas atkakliai tvirtino, jog tai jo politinis dienoraštis, kurį rašęs laikraščio forma, tačiau nei platinės, nei kam rodęs ir apskritai jokiais pagrindžio veikloje nedalyvavęs²⁸. Tiesą pasakius, labai abejotina, kad tai iš tiesų buvo dienoraštis, tegu ir politinis. Matyt, Z. Blynas ketino atmaujinti vokiečių okupacijos pabaigoje jo redaguotų laikraščių leidimą, tačiau nebesuspėjo. Saugumiečiai, aišku, irgi netikėjo Z. Blyno versija, tačiau taip ir nesurinko jokių duomenų, kad jis būtų palaikęs ryšius su kuo nors iš pagrindžio. Vis dėlto kaltinimai antisovietine veikla nebuvo nuimti ir tie rankraščiai buvo laikomi pakankamu jos įrodymu.

1945 m. spalio pabaigoje Z. Blynas buvo išvežtas į Velsko lagerį Archangelsko srityje, ir kitų metų liepos mėn. jo tardymą pratęsė MGB Archangelsko srities valdybos tardytojas. Susipažinęs su ankstesnių tardymų medžiaga, jis aiškiai nebemačius reikalo dar ką nors iš naujo ar kruopščiau aiškintis, todėl per du liepos 16 ir 17 dienomis vykusius tardymus Z. Blynas gana formaliai buvo paklausinėtas – daugiausia apie LNP ir tą „politinį dienoraštį“. Iš emės tai buvo tie patys atsakymai į tuos pačius klausimus²⁹. Liepos 23 d. buvo priimtas sprendimas, kad tardymas baigtas, ir po poros dienų tardytojas pasirašė kaltinamąją išvadą. Z. Blynui buvo pareikšti kaltinimai, kad, būdamas „vokiečių nurodymu“ sukurtos Lietuvių nacionalistų partijos generaliniu sekretoriumi, siekė įvesti Lietuvoje fašistinę valdžią, parengė „profašistinę“ kalbą, kuri buvo pasakyta nacionalistų delegacijai 1941 m. rugpjūčio mėn. apsilankius pas von Rentelną, parašė 1941 m. rugsėjo 14-osios LNP pro memoria Lietuvos generaliniam komisarui, priklausė LLKS ir ir skelbė jos spau-

²⁷ Ten pat. l. 27–28.

²⁸ Z. Blyno tardymo 1945 07 11 ir 1945 10 12 protokolai, ten pat, l. 28, 66.

²⁹ Z. Blyno tardymo 1946 07 16 ir 1946 07 17 protokolai, ten pat, l. 90–92, 93–94.

doje „ar
nius pu
absolu
pogrind
tyvia v
vokiečių
dienora
valdžią
tiniams

194
Karo tr
nieko n
sovietin
tautos
vos, o
kaltinin
pažįstu
daviau.
yra Lie
tarptau
sikaltes

Jau
nės bau
dymus
nebėgo
pergalė
pavyko
somybe
kiti žmo
nizatori
abejonė
valstybe
man gru
nebus p

doje „antisovietinius nacionalistinius“ straipsnius, vėliau tokio pat pobūdžio straipsnius publikavo paties leistuose laikraščiuose „Naujas žygis“ ir „Mūsų žemė“. Taigi absoliučiai viskas, ką Z. Blynas darė vokiečių okupacijos metais, net ir antinacinė pagrindinė veikla, buvo įvertinta kaip nusikaltimas. Tiesa, nebeliko kaltinimo aktyvia veikla antisovietiniame pagrindyje, tačiau irgi rasta ką inkriminuoti: „Išvijus vokiečius iš Lietuvos TSR teritorijos, iki pat arešto gyveno nelegaliai, rašė politinių dienoraštį „Naujas Žygis“ ir „Mūsų žemė“, kuriame aštriai pasisakė prieš Sovietų valdžią. Laikė nacionalistinės literatūros archyvą ir politinių dienoraštį su antisovietiniais straipsniais“³⁰.

1946 m. spalio 17 d. Z. Blynas stojo prieš Archangelsko karinės apygardos Karo tribunolą. Ir teismams laikėsi tvirtai, visiškai dėl nieko neatgailaudamas ir nieko neišsižadėdamas. Visų pirma jis vėl pareiškė nesąs SSSR pilietis, net neturįs sovietinio paso, o sovietų valdžia Lietuvai buvusi primesta jėga ir prieš lietuvių tautos valią. Tokiomis aplinkybėmis jis toliau laiką save Nepriklausomos Lietuvos, o ne SSSR piliečiu. Tai pakartojo ir paklaustas, ar supranta jam pareikštus kaltinimus ir ar prisipažįsta kaltas: „Kaltinimai man suprantami. Kaltu neprisi- pažįstu, kadangi nuo pat pradžių nelaikiau savęs SSSR piliečiu ir Tėvynės neiš- daviau. Kūriau Lietuvos partiją ir gyniau lietuvių tautos interesus. Mano tėvynė yra Lietuva, tačiau ne sovietinė, o laisva ir nepriklausoma Lietuva, todėl pagal tarptautinę teisę mane gali teisti tik lietuvių tauta, kuriai niekaip nesijaučiu nu- sikaltęs“³¹.

Jau tardymų metu sudeginęs visus tiltus, nepasilikdamas vilčių tikėtis mažes- nės bausmės, teisme jis tiesiog provokavo kuo rūstesnę nuosprendį. Antai per tar- dymus gynėsis, jog antisovietiniame pagrindyje visai neveikė, teisme pareiškė, jog nebėgo paskui vokiečius ir pasiliko Lietuvoje kovoti prieš sovietų viešpatavimą iki pergalės, o tardamas paskutinį žodį – kad labai gailisi tik dėl to, kad tiek nedaug pavyko nuveikti kovojant prieš Sovietų Sąjungą dėl Lietuvos laisvės ir nepriklau- somybės³². Vienintelis dalykas, ko jis prašė teisme – kad dėl jo veiklos nenukentėtų kiti žmonės: „Tik prašau teismo nepersekioti išlikusių mūsų partijos, kurios orga- nizatoriumi ir vadovu buvau, žmonių, nes jeigu būčiau likęs laisvėje, tai be jokios abejonės būčiau tęsęs kovą už atsijungimą nuo Sovietų Sąjungos ir laisvos Lietuvos valstybės sukūrimą. Tačiau jeigu jau stojau prieš jūsų teismą ir pagal jūsų įstatymus man gresia griežta bausmė, galbūt net gyvybės atėmimas – tebūnie. Tačiau tegu nebus persekiojami tie, kurieėjo paskui mane, lai jie patys savo protu pasidaro

³⁰ 1946 07 25 kaltinamoji išvada, ten pat, l. 103.

³¹ Archangelsko karinės apygardos karo tribunolo teismo posėdžio 1946 10 17 protokololas, ten pat, l. 110 a. p.

³² Ten pat, l. 114, 115 a. p.

išvadas. Prašau už savo seną motiną ir jauną žmoną – nepersekiokite jų, nes jos niekaip nesusijusios su mano kova³³.

Tai buvo paskutiniai teisme ištarti Z. Blyno žodžiai. Netrukus jis išgirdo nuosprendis: aukščiausioji teismė – sušaudymas. 1946 m. gruodžio 10 d. nuosprendis buvo patvirtintas visose instancijose ir nedelsiant įvykdytas³⁴.

Tikrai nesinorėtų gyventi tokioje Lietuvoje, kokią įsivaizdavo Z. Blynas. Vien žodis „demokratija“ jam kelė pasibjaurėjimą. Kita vertus, nebūtų teisinga vertinti Z. Blyno vien neigiamai. Nėra abejonių tik dėl vieno – tai buvo labai kontroversiška asmenybė.

Arėstuojant Z. Blyną, buvo paimti trys lagaminai, prikimšti įvairių rankraščių, LNP dokumentų, antinacinio pogrindžio leidinių, kitokios medžiagos. Joje buvo ir dienoraštis, kurį Z. Blynas rašė 1936–1944 metais Italijoje – dar prabėgomis, o nuo 1941 m., pradėjęs dirbti Etnologijos institute, – pavydėtinais reguliariai. Tiesa, vokiečių okupacijos metais, laukdamas, jog gali užgriūti gestapas, keletą kartų buvo sustojęs ir net išnešęs dienoraštį iš namų, tačiau pavojui atslūgus vėl rašydavo. Taip jis kaupė medžiagą atsiminimui knygai, kurią ketino parašyti po karo. Kurį laiką tas dienoraštis dulkėjo KGB archyve, o vėliau buvo perduotas 1958 m. prie LSSR Mokslų akademijos įsteigta Archyviniams dokumentams skelbti redakcijai, kuriai vadovavo buvęs aukštas LKP ir saugumo pareigūnas Boleslovas Baranauskas. Šiaip jau Mokslų akademijai ši redakcija buvo prikerpta visai formaliai, visą laiką dirbo Partijos istorijos institute. Tokiu būdu Z. Blyno dienoraštis atsidūrė Partijos istorijos instituto archyve, kuris dabar yra viena iš sudėtinių Ypatingojo archyvo dalių – LKP dokumentų skyrius. Minėtoji redakcija, daugiausia leidusi propagandinio pobūdžio dokumentų rinkinelių seriją „Faktai kaltina“, viename iš jų paskelbė ištrauką iš Z. Blyno dienoraščio³⁵. Jomis siekta demaskuoti, sėkmingai ar ne, tai jau kitas dalykas, kad LNP nuo pradžios iki galo buvo akla vokiečių okupantų talkininkė bei pačių žiauriausių nusikaltimų bendrininkė. Bet svarbiausia ne tai, o viena mįslė, kurios taip ir nepavyko įminti.

Saugumiečių 1945 m. liepos 4 d. sudarytame iš Z. Blyno paimtos medžiagos apraše pažymėta, jog dienoraštį sudaro 5 bloknotai ir 1 sąsiuvinis³⁶. Kadangi archyve kiekvienas buvo užregistruotas kaip atskira byla, tai jų turėtų būti šešios, o yra tik penkios³⁷. Tačiau į bylų aprašą jos įtrauktos iš eilės einančiais numeriais, todėl išėitū, jog vienas sąsiuvinis į archyvą nepateko. Archyvinio darbo praktikoje yra

³³ Ten pat, l. 115 a. p. 116.

³⁴ 955R Aukščiausiojo teismo Karo kolegijos pirmininko 1946 12 10 raštas, ten pat, l. 124.

³⁵ B LNP generalinio sekretoriaus Z. Blyno dienoraščio, *Geležinis vilkas*, Vilnius, 1965, p. 77–112.

³⁶ LYA, f. K-1, ap. 58, b. 41865/3, l. 20.

³⁷ LYA, LKP dokumentų skyrius, f. 3377, ap. 55, b. 234–238.

pasitaikę atvejų, kai tos pačios bylos tomai buvo išblaškyti, tačiau rasti trūkstamos Z. Blyno dienoraščio dalies nepasisekė. Vienu metu atrodė lyg pavyko apčiuopti jos pėdsakus vienoje dienoraščio ištraukų byloje. Mat buvo iššifruota ir mašinėle perrašyta didesnė dienoraščio dalis nei paskelbė B. Baranauskas, o tarp tų nepublikuotų gabalų yra 31 lapo apimties rašinys, pavadintas „Mano dienoraštis“³⁸. Rašyta 1941 m. sausio–kovo mėn., o šio laikotarpio dienoraščio kaip tik ir trūksta. Tačiau ir vėl. Jau pačiame pirmame puslapyje dienoraščio autorius prisistato esąs buvęs kadrinis Lietuvos kariuomenės karininkas, prieš įstudamas karo mokyklon, mokymdamasis Kėdainių gimnazijoje, priklausęs ateitininkams, o visa tai – ne iš Z. Blyno biografijos. Be to, ir rašymo stilius visai ne jo. Tokiu būdu peršasi prielaida, kad ir B. Baranauskas neturėjo vieno Z. Blyno dienoraščio sąsiuvinio. Kaip ten buvo iš tikrųjų – lieka tik spėlioti, tačiau ši spraga nulėmė apsisprendimą nepublikuoti ir paties pirmojo Romoje prirašyto sąsiuvinio. Juo labiau kad nieko tokio svarbaus jame nėra.

Motyvai, paskatinę imtis šio darbo, labai paprasti. Visų pirma Z. Blyno dienoraštis – labai vertingas istorijos šaltinis, be kurio neišsiverčia kone visi vokiečių okupacijos laikotarpio tyrinėtojai. Jis turėtų dominti ne tik istorikus, bet ir nacionalizmo fenomenu besidominčius filosofus, sociologus, psichologus. Antra priežastis, galima sakyti, merkantilinė. Tik vienas kitas tyrinėtojas naudojosi dienoraščio originalu. Pažvelgus į išnašas daugumos autorių darbuose, tampa aišku, kad dauguma pasitenkino bylomis su mašinėle perrašytomis dienoraščio ištraukomis. Priežastis visai paprasta. Įskaityti Z. Blyno rašyseną nėra lengva – vietomis dienoraštis tikra keverzonė. Susidaro įspūdis, jog kai kada Z. Blynas net specialiai stengėsi rašyti sunkiai įskaitomai konspiracijos sumetimais. Šiaip ar taip, jis ne tik dalyvavo pogrindžio veikloje, bet ir rizikavo minėti tai, tegu ir šykščiai, savo dienoraštyje. Taigi siekta, kad jis būtų kuo plačiau prieinamas. Įdomiausia ir vertingiausia dienoraščio dalis, suprantama, rašyta 1941 m. birželį–gruodį, kuomet Z. Blynas buvo pačiame svarbių įvykių verpete: aktyviai dalyvavo (tiesa, ne nuo pat pradžių) voldemarininkų intrigose prieš Laikinąją vyriausybę ir LAF'ą, kuriant LNP, rengė jos programą ir t. t. Tačiau ir likusioji dienoraščio dalis, kad ir ne tokia turininga, taip pat yra reikšmingas istorijos šaltinis, ypač karo metų kasdienybės tyrinėtojams.

Publikacija parengta siekiant, kad šis istorijos šaltinis išliktų kuo autentiškesnis, todėl taisyta tik rašyba, o kalba ir stilius – ne, nors literatūriškai dienoraštis vietomis tiesiog beviltiškas. Jeigu vis dėlto teko kokią smulkmeną pakoreguoti, kad sakinyis įgautų reikiamą prasmę, tie atvejai nurodomi pastabose. Kiekvienai dienoraščio daliai – sąsiuviniiui – sugalvota antraštė. Visos su tekstu susijusios pastabos pažymėtos raidėmis ir pateikiamos lapo apačioje. Dalykiniai paaiškinimai ir

³⁸ Ten pat, b. 239, l. 1–31.

komentaram pažymėti skaičiais ir pateikiami publikacijos pabaigoje. Gausūs sutrumpinimai, kiek buvo įmanoma, iššifruoti laužtiniuose skliaustuose. Juose daugtaškiu pažymėtos ir neįskaitomos, sugadintos ar paties Z. Blyno iškirptos teksto vietos, o visi tokie atvejai aptarti pastabose lapo apačioje. Ten pat pateikiamos ir dienoraščio autoriaus pastabos paraštėse, raidėmis pažymint, kuriai teksto daliai jos priskiriamos. Suvienodinta žodžių ir trumpinių, pavyzdžiui, „vilgai“, GV, rašyba, nes Z. Blynas juos rašė ir kabutėse, ir be jų. Taip pat pataisytos kai kurios gerai žinomos, bet klaidingai parašytos pavardės (pvz., Piragius=Pyragius, Leleikis=Lileikis). Šiaip jau nelietuviškus asmenvardžius Z. Blynas rašė originalo forma. Ji ir palikta, tik pataisyta viena kita klaida. Z. Blyno į dienoraštį nusirašyti dokumentai ar ištraukos iš knygų surinkti mažesniu šriftu. Dauguma vertimų pateikti lapo apačioje, tik didesnių dokumentų vertimai patogumo dėlei palikti pagrindiniame tekste. Jie surinkti kursyvu. Tekstus iš vokiečių kalbos išvertė dr. Arūnas Bubnys, iš italų – Andrea Griffante.

Gediminas Rudis

„VOKIETIJA MŪSŲ NEVADAVO“ (1941 05 21–1941 07 28)

Etnologijos instituto darbuotojo

Z. Blyno
Dienynas

Neoficialu

21 V 41

Pasitarimas su dir. Bugailiškiu¹.

I. Apie „Gimtojo krašto“² platinimą per „Sojuzpečat“ Kaune, Vilniuje, Panevėžyje, Šiauliuose, Marijampolėje, Telšiuose.

Pasiteirauti tuo reikalu „G[imtojo] k[rašto]“ administracijoj.

II. Prašyti darbuotojus institute vesti savo darbo kasdieninį dienyną.

III. Dir-rius atvyks į Vilnių trečiadieniais, ketvirtadieniais ir penktadieniais. Priėmimo valandos 14–16. Jam skambinti galės Nr. 320.

IV. Pasiteirauti pas ūkio vedėją medžiagos ekspedicijoms paruošimo reikalu. Reikėtų užsakyti institutui 2 fotoaparatus „Zeis Ikon“, 10x15, objektyvą 4,5; 2 blizginimo įtaisai; 4 kino filmos 24x36; vyniojamo popieriaus 50–100 lapų; ilgą geležinę liniuotę, rašomąją mašinėlę (institutui, Etnografijos poskyriui), dačkės – 50 m.

Pranešta individualiai bendradarbiams apie „darbo dienynus“. Patarta tuoj jį pradėti vesti. Dr. Balys³, Taut[osakos] posk[yrio] vedėjas, siūlė tai atlikti sušaukus sus[irinkini]mą, siūlė mėnesinius ar dvi mėnesinius „darbo raportus“. Mano nuomone, jie tik didina biurokratizmą. Vedėjai visados gali kontroliuoti savo darbuot[ojų] darbą, kad ir laikas nuo laiko pasižiūrėdami į vedamą dienyną.

Nueita į Centrą. Ūkio vedėjo nesurasta. Gauta užsakymo blankų.

Eita skiepytis – 15.30. Visi darbuotojai į darbą negrįžo, išskyrus pasiuntinį.

Reikia prižiūrėti, kad išeinant būtų rakinamos durys. Dr. Vilmantienė⁴ pavėlavo 45 min. į darbą.

Iš L[ietuviu] kalbos ins[tituto] gauta jų rašto pavyzdys M[okslų] Akademijai dėl papildomų 20 m² pripažinimo ins[tituto] tarnautojams.

Registruoti LMD⁵ rinkiniai iš seno katalogo į naują katalogą. Perrašyti Nr. Nr. 1–45.

22 V 41

Dir. Bugailiškiui įteikti užsakymų lapai.

Tartasi apie atostogas darbuotojams. Ar pripažįstama, ar ne kitoj įstaigoj tar-
nautas laikas, ypač kai pereinama „įsakymu“ į kitą įstaigą.

Išsiųsti raštai N. N.

Kalbėtasi su drg. Meku⁶ dėl raktų Etnografijos skyriui, nes ten dirbą kito ins[ti-
tu]to darbuot[ojai] kartais išeina ir užrakina duris, ir „mūsiškiai“ negali įeiti ir laiku
pradėti darbą.

Tartasi su dir. Bugailiškiu apie tai, kad I-ųjų rūmų sargas valytų ir Etnogr[afijos]
poskyrio patalpas.

Registruoti LMD rinkiniai iš seno katalogo į naują katalogą. Perrašyti
Nr. Nr. 46-95.

Išverstas dr. Baliui į rusų kalbą jo raštas SSSR vieno miesto (Maskvos?) etno-
grafijos-folkloro profesoriumi.

Atsilankė dail[ininkas] Varnas⁷. Priimta iš jo du albumai su kryžių nuotraukom
(kelių nuotraukų trūksta), dėžės su negatyvais, du sąsiuviniai rinkinio „metrikų“.
Išduotas pakvitavimas apie šių dalykų priėmimą (Nr. 21). Priimtas Varno laiškas-
pasiūlymas ins[ti]tu]tui perduoti už 20 000 rb jo rinkinius (be gautų dalykų, dar yra
5 negatyvų dėžės) ir sudaryti atitinkamą katalogizaciją bei sugrupavimą žemėlapy.

Į tarnybą neatėjo drg. Vilmantienė ir Obolėnas (iš Tautosakos poskyrio) – po
skiepu.

23 V 41

Paruošti ekspedicijai raštai Nr. 23, 24, 25, 26, 27, 28. Užnešta Centran ir palikta
m[oksliniam] sekret[oriui] Sužiedėliui⁸ dir. Bugailiškiu užmirštas mūsų kambary
raštas ir kiti pasirašyti raštai.

Užeita į Etnogr[afijos] poskyrį, pasiteirauta apie drg. Decikienės-Stukėnaitės⁹
atostogas.

Drg. Kavoliūnaitė¹⁰ 12.30 val. išėjo į namus (susirgo). Drg. Prüfferienė¹¹ neturi
teisės gauti atostogų. Drg. Mekas ir Juška¹² gaus iš savo kitų įstaigų, kur dirba.

Registruoti į naują katalogą LMD rinkiniai nuo Nr. 96-149.

24 V 41

Skambino 23 V 41 Akad[emijos] kom[ite]to pirm[ininkas] drg. Ereminas dėl
sudarymo sąrašo vaikų, norinčių vykti į pionierių vasaros stovyklas. Kalbėjo dr.
Balys. Žinias turėjo surinkti aktyvistė drg. Kavoliūnaitė.

Etnoloģijas institūta darbuatp
2. Rīgas
dienas.

Kopgrāds.

21. 5. 41.

Parādīšanās un diē. Darbības.

I. Apri. "Gruģu krasti" plāksņu par. "Pozupriā"
Kamns, Mīlurāji, (Kamēji), Kaulu, Karan-
pāļi, Pēlīnu.

Parādīšanās: tie rādās "G. l." adurastācijā.

ii. Parādīšanās institūta uol. varo darb
darbības dienā

iii. Dar. un apri; Kļūm. Teodādas, behtā-
dienas; prebtādas; Krievu valēns
14-16 val. Jan. Kārbodi: fāls; # 320.

iv. Parādīšanās: tie rādās medpāpā eļšo-
dienas pamotīnu rādādi. Krievu, Krievu. In-
titūta. 2. fāpāpā. Jais. Krievu, 10 x 15, ad. 45; 2. Krievu
Krievu, Jais. 4. Krievu fāpāpā 27 x 36; Krievu
Krievu 27 x 36 50. 100. Krievu; ilgs gēlīng. Krievu,

rasomų mairių (Mokulėnų, Chupupų) kokybė
laikas - sunk.

kaus, individualiai bendradarbiaus apii
"darbo dienyms". Patars Tvoj ji pradėsi vešt:
Ar. Rabys, Taul. lošk. vedejs, riuči. la. allit.
mairibus, riu. uf. vili. mairibus, or. di. mairibus,
"darbo raportas". Naus uosomone - ji Tū. Linding
bendradarbių. Vėd. jai. viados gals. bairko bairko
savo darbuot. darš, sad i. lakt. uos lakt. par.
pūreiam: uoslam. darš.

Meist: Cauty. (Tuo. vedejs uosomone. Jaut. uš.
rabinus bairko.

Uos. riu. pūre. - 15. 20. Visi. darbuot. j. darš. uos.
rijo. uoslam. paršulius.

Reibij. pūre. kad. uosomone. bairko. uosomone.
Dr. Vilmautė. paršulius 45 min. j. darš.

1941 05 21 įrašo tęsinys

26.2.41.

Reģistrants L. M. D. rubensas; saņūjs kataloģus un
Nr. 211-280. Daug beaustubums, ne vīrus tēlnāvi nūcaisīt
aut lapielis "reclitāts". Tūks tūks tūks ir šā. vīrus
lapi.

1. Savijumi pētīšan atbilstā; idomēris pūkstos.
Pur gāļus unāisīt ir pūkstos "kautābāis" pūkstos
vīrus tēlnāvi nūcaisīt.

Vīrus tēlnāvi nūcaisīt ir pūkstos pūkstos
ir pūkstos pūkstos - dāp. pūkstos pūkstos
pūkstos ir pūkstos pūkstos; pūkstos.

1. pūkstos ir pūkstos pūkstos - dāp. pūkstos, ir

27.2.41.

Reģistrants L. M. D. rubensas; saņūjs kataloģus un
Nr. 281-310.

1. pūkstos ir pūkstos pūkstos; pūkstos pūkstos.
pūkstos pūkstos, pūkstos; pūkstos pūkstos.
pūkstos pūkstos, pūkstos pūkstos pūkstos. pūkstos pūkstos
pūkstos, pūkstos pūkstos pūkstos.

1. pūkstos, 30.2. pūkstos pūkstos.

1941 05 26 jrašas ir 1941 05 27 jrašo pradžia

Dzīvojam: M. Rūjīdā, Rūgātikas šķautīn, Jālabietis,
Muhelāts - Pārīnā, maucis vīnā, apū šūvū:
^{olīfārij, liandis, mūstā,}

Stāvēnā pūdūl dū. Balū: Cīcēkūyū, gūā, pū, i, dū.
^{lietārij, folkloro, paktis, būrij,}
vā". fūp, bānū. Del, i, pūtrā, pūvūnā, vā, p, a, tū, dū,
pārābū, aut, pūmānū, pūpūnū. j: Rūkēt, mā, bū, u, 95-
vānū, dūbū, hū, pūbū, fū. j: jūrijū, i, pūf. Pūgā.

hāc pūpūnā, pū, mā, rūnū, (dū, bō, bō, vārij)
a, pū, pūvā, dā, rū, mā, rūnū. pū, pū, pū, bā, bā, pū, pū,
100, i, pū, pū, pū, dū, rū.

hū, 100, pū, bā, bū, dū, i, hā, dū, rū, i, dū, dū, rū.

hā, dū, apū, 100, pū, bā, bū, dū, i, Rū, tū, vā, tū, dū.

24 28, pū, pū, pū, pū, a, nū, hū, pū, pū, pū.

hū, dū, pū, pū, pū, pū, pū, pū, pū, pū, pū, pū, pū.

Apū 15. vā, pū, hā, dū, "Hū, lū, vā, pū, pū" hū, dū, i, pū,
hū, dū, hū, pū, pū, pū, dū, nū, pū, a, tū, pū, pū, a, bī, pū,
bū, pū, hā, dū, hū, dū, nū, pū, pū, rū, hū, mū, hū, (M. 29. 2. 29)
hū, i, pū, pū, pū, hū, i, hū, hū, pū, pū, hū, dū, hū, hū, hū,
hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū,
hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū, hū,

1941 05 27 irāšo tēšinyš

Drg. Prüfferienė prašė liudijimo, kad ji dirbs čia, kiek gauna algos. Drg. Mekas insistavo, pabrėždamas, kad ant liudijimo pasirašys ir jis. Manau, kad tokius liudijimus reikėtų duoti su ins[titu]to dir. parašu arba juos turėtų duoti Centras, nes jie liečia „tarnybos eigą“ ir turi eiti į asmens bylas. Drg. Mekas mano, kad nereikia užversti drg. Sužiedėlio liudijimais. Manau, kad čia yra principinis klausimas. Pažadėjau pirmadienį užklausti drg. Sužiedėlį, ar mes galim tokius liudijimus išdavinėti.

Registruoti į naują katalogą LMD rinkiniai nuo Nr. 150 iki 210.

25 V 41

Sekmadienis.

26 V 41

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 211–280. Daug neaiškumų, ne visur tiksliai surašyta ant lapelio „metrika“. Tenka tikrinti įrašus ir skaičiuoti lapus.

Pasižymiu pats sau atskirai įdomesnius pluoštus. Bus galima nurašyti ir paruošti „tautosakinę“ knygą iš neišspausdintos medžiagos.

Užklausta dr. Sužiedėlio dėl liudijimų. Kaip turėtų išdavinėti Centras. Konkretiai – drg. Prüfferienė turėtų kreiptis dėl prašomo liudijimo į buhalteriją.

Atėjo dirbti nauja mašininkė – drg. Apinytė.

Dr. Balyš buvo šeštadienį išvykęs į Kauną. Pirmadienį į darbą neatėjo.

27 V 41

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 281–310.

Paskambinus, kad turiu nueiti pas prof. Biržišką, generalinį Hum[anitarinių mokslų] skyriaus sekretorių¹³, nuėjau į Centrą. Laukta. Prof. Biržiška pasakė, kad man reikės būti Akad[emi]joj antradieniais nuo 10 iki 11 ar 12 val.

Pentadienį, 30 V, bus Hum[anitarinių mokslų] sk[yriaus] posėdis. Dalyvaus: M. Biržiška, Bugailiškis, Skardžius¹⁴, Jablonskis¹⁵, Mykolaitis-Putinas¹⁶. Pranešti višiams apie posėdį.

Itėikė perduoti dr. Baliui Čiurlionytės¹⁷ „Lietuvių liaudies muzika“ – straipsnį „Maskvai“. Ešas tvarkoj. Dėl J. Ambrazevičiaus¹⁸ str., tai jis atrodąs pastatytas ant formalinio pagrindo. Jį reikėtų suartinti su gyvenimo tikrove, kiek pertaisyti. Jį žiūrėjo ir prof. Sruoga¹⁹.

Prašė pasiteirauti pas mašininkę (drg. Kavoliūnaitė), ar jau perrašė dainas mašinėle. Ešas jai skolingas po 1 rb. už perrašytą dainą.

Į tarnybą, po skiepų, neatėjo Obolėnas ir Čiurlionytė.

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 311 iki 350.

Iš ryto apie 9⁴⁵ pamačiau, kad mūsų pasiuntinys yra liguistas išvaizdos. Paklausiau, kaip jis laikosi po skiepų. Sako, blogai jaučiasi. Kadangi du tarnautojai neatėjo, tai pasakiau jam, kad jei dr. Balys neturi jam darbo, tai gal jį paleis iki rytdienos? Užėjau ir paklausiau Balio. Balys sako: „Gerai, lai jis pas mane užaina, noriu su juo pakalbėti“. Po kelių minučių išėję iš savo kambario, sutinku tą žmogų ir jis man sako, kad dr. Balys jį atleido. Klausiu – kaip tai? Sako – Balys sakęs, kad jis netinkamas, esą tarnautojai juo nepatenkinti, esąs nevikrus. O jis juk daręs viską, ką jam įsako ir jam paduodąs, ir nuimaš palta. Sakau – nesuprantu, pakalbėsiu su juo ir direktoriumi.

Užėjau pas Balį. Tas sako tą patį – nevikrus, tarnautojai juo skundžiasi, „nepatenkinti“ (turbūt reikia suprasti – Balys ir aktyvistė Kavoliūnaitė), pilna geresnių, įsakymo apie paskyrimą nėra, jis buvo paimtas bandymui, dvylika dienų išėjo, jam bus apmokėta – viskas tvarkoj. Pasiskaityti darbo taisykles. Kabo priesienėj.

Paklausiau – po tokio griežto tono, ypatingo tono, tirados – ar jis kalbėjo su in[stitū]to direktoriumi, nes juk tarnautojus reikia su jo žinia atleisti. Sako – jis esą buvo tik bandymui ir viskas formaliai tvarkoj.

Po šių jo žodžių, nieko nesakydamas, apsisukau ir išėjau, pirm į jį kiek ironiškai pažiūrėjęs.

Atėjus direktoriui, prieš išeinant, kai jis turėjo progos išsikalbėti su Balio, paklausiau, ar Balys kalbėjo su juo dėl atleidimo. Sako – buvo atėjęs tas tarnautojas, bet Balys sakęs, kad tai iš kitos įstaigos paskolintas etatas (jei gerai supratau) ir, be to, netinkas. Sakau – šiaip ar taip, iš korektiškumo Balys turėjo, manau, bent pakalbėti pirma su direktoriumi ir su manim.

Vėliau Bugailiškis užsiminė, ar galėčiau versti iš lenkų kalbos? Sakau, kad galiu versti iš rusų, italų, prancūzų, o jei reikėtų, tai su žodynu ir iš ispanų ir rumunų kalbų, gal ir iš lenkų, bet tai priklauso nuo teksto. Bug[ailiš]kis sako – tai tamsta pavoingas žmogus tiek kalbų mokėdamas (dabar tai ne madoj) – žodžiai skliausiuose abejotini. Jų gerai neprisimenu. Nutylėjau.

Dir. Bugailiškis prašė atnešti iš un[iversite]to bibliotekos „Zeitschrift fur Volkskunde“ 1937, 8, 9 m. kelis tomus. Pasiteirauti apie knygų skolinimo taisykles un[iversite]to bibliotekoj.

* „Folkloristikos žurnalas“ (vok.).

Reikia gauti iš Juškos pažymėjimą apie jo atleidimą iš un[iversite]to. Paskambinta. Kalbėta su dir. apie atostogų laiką Vaitkui. Reikia pasiteirauti per Sužiedėlį Tarnybon neatėjo Vilmantienė – po skiepu. Reikia pasiteirauti per Sužiedėlį apie honorarą vertėjams (jie gavo tarifus iš Valst[tybinės] leidyklos). Pagaminti telefonų, reikalingų, sąrašą. Etnogr[afinis] muziejus turi savo telefoną Nr. 46-72.

Registruoti naujan katalogan LMD rinkiniai Nr. 351–375. Išverstas ir parašytas Baliui rusų kalba laiškas į Maskvą Neištadtui. Paduota – užpildyta anketa pas Vosylių apie įstojimą į profsąjungą (Švietimo ir meno darbuotojų).

30 V 41

Drg. Prüfferienės reikalautas liudijimas – labai skubiai – pasiteiravus, ar ji išsirūpino jau buhalterijoj, pasirodė nesąs taip jau skubus. O norėjo trūks-plyšk ji čia pat sėsti rašyti.

Nuo 12.20 iki 14.20 dalyvauta-sekretoriauta Akademijos Humanit[arinių] mokslų skyriaus visuotiniame sus[irinkim]e. Dalyvavo: Krėvė-Mickevičius²⁰, Biržiška, Putinas-Mykolaitis, Skardžius, Jablonskis, Bugailiškis. Aš rašiau protokolą.

Kalbėta su Sužiedėliu apie Slaviūno atneštą „lentele“ su tarifais, mokamais V[alstybinės] leidyklos vertėjams. Pasirodė, kad jie keičiami.

Užantspauduota pas Sužiedėlį eilė raštų direktoriui vežti į Šiaulius.

Paruošti telefonų sąrašai, reikalingų institutui. Gauna 1 egz. direktorius.

Naujo Etnografijos muziejaus telefono numeris – 4672.

Prašyta ir gauta iš Sužiedėlio visų tarnautojų paskyrimo įsakymų nuorašai. Išdalinta, paėmus parašą apie gavimą, visiems tarnautojams. „Etnolog[ijos] ins[ti]tuto“ iškabą parūpins ūkio vedėjas.

Parašytas raštas ir dėl sargo-kūriko Riboko Kazim[iero] atostogų.

Direktorius pareiškimu bus gautas iš Stukėnaitės prof. Mošinskio²¹ str., kurį reikės perduoti Slaviūnui, o pačios Stukėnaitės straipsnį reikės perduoti Baliui. Galima išsiųsti juos į Šiaulius. Jeigu bus gauti iki sekančio šeštadienio.

Dr. Balys sušaukė Tautosakos poskyrio sus[irinkim]ą – pranešti apie įvedimą dienynų. Buvau pas direktorių, tai mane specialiai atėjo kviesti Slaviūnas. Kadangi nežinojau koks reikalas, tai nuėjau. Jam pradėjus kalbėti, priėjau prie atviro lango ir varčiau raštus. Vėliau atsisėdau prie savo stalo ir dirbau savo darbą.

Manau, kad man reikės „susikirsti“ su Baliu, kad jis nustotų mane traktuoti kaip savo poskyrio tarnautoją. Balys mandagumo nesupranta. Jo atleidimas ano pasiuntinio pykdina visus.

Dr. Kavoliūnaitė, pasiuntinio žodžiais, reikalaudavusi, kad jis jai atidarintų duris jai įeinant į raštinę. Taigi Balio ir Kavoliūnaitės darbas.

Tarnaotojai nemėgsta Balio dėl jo netakto, šiurkštumo, nors pripažįsta, kad savo dalyką žino, bet jam stinga širdies ir humaniškumo.

31 V 41

Registruoti naujan katalogan LMD rinkiniai nuo Nr. 376 iki 400.

Tarnybon neatėjo Kavoliūnaitė (vakar sakė, kad ji sirgs šiandieną – tai turbūt todėl, kad ryt Sekminės, tai nori turėti daugiau atostogų).

Tarnybon neatėjo Apinytė – nežinia kodėl.

Tarnybon neatėjo Čiurlionytė – išvyko į Kauną, nes ten mirė artistas (Vilniaus teatro) Jakševičius²².

Skambino Sužiedėlis – prašė mašinistų, nes jo visos serga po skiepu, bet nieko negalima buvo pasiūsti.

Atėjo naujas pasiuntinys (Tautosakos poskyrio), buvęs Akademijos panaktinis, tiesiai iš darbo.

Buvau nuėjęs pas Hum[anitarinių mokslų] sk[yriaus] gen. sekret[orių] M. Biržišką. Peržiūrėjom protokolą. Klausė, ar tuoj ir kada važiuosiu į Kauną; esą noris savo jaun[esniajai] dukteriai kažką perduoti ar nusiųsti (kai 18 ar 19 V buvau jo namuose – buvo antradienis po 16 V jo priėmimo Akademijoj dieną – paskambino Kubiliūtė²³, kad nueičiau, nes tai tarnybos reikalu, tai Ponia sutiko, sveikindamasi tokiais žodžiais, viso sakinio neatsimenu, bet šie žodžiai įsmigo man: „o to zdasla tez zguba!^a..“

Sakau, kad turiu pas Vaičiūną²⁴ pirkti dvi graviūras, tai nevažiuosiu dabar.

Sutikau ex pasiuntinį. Patariau kalbėti su Meku – gal jis parūpins jam vietą?

1 VI 41

Sekmadienis.

2 VI 41

Ā propos^b – šeštadienį, 31 V, atėjo Vosylius su lapais ir prašė pasirašyti paskolą (valstybinę). Paklausus, atsakė, kad reikia pasirašyti pilną algą ir šią sumą teks išmokėti per dešimt mėnesių. Tie, kurie tą dieną buvo pas mus, pasirašė pilnai (Vilmantienė, Obolėnas, Čiurlionytė, aš); ant lapo buvo ir kitų parašų.

^a O tai pražuvėlis (lenk.).

^b Beje (pranc.).

Atrodo, kad galima pasirašyti iki 2/3 algos. Vosylius padėkavojo, kad nereikia daug kalbėti, kad žmonės susipratę.

V[alstybinės] paskolos skelbimą – pirmą, lipdomą mačiau šandie apie 19 val. Žygmanto gatvėje. Spaudinys bus tik ryt, antradienį. Drg. Vosylius, reikalaudamas pilnos algos išpirkimo, kaip proforgas, sumuš rekordą.

L[ietuvių] kalbos ins[titu]te mirė kurjeris. Atėjo rinkti aukų. Skardžius davė 20 rb, kiti po 10–15 rb. Pasirašiau 10 rb daugiau nei proporcinga su akademiko Skardž[iaus] alga!

Pažadėta drg. Mekui gauti autobusų tvarkaraštį – Totorių 3.

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą Nr. 400–425.

Nuo 14.30 val. išeita skiepytis.

Parašyti liudijimai (5) etnografinės ekspedicijos dalyviams.

Atrodo, kad dr. Balys nubaudė p-lę Čiurlionytę darbu sėkmadienį už neatėjimą šeštadienį (buvo išvykusi į Jakševičiaus laidotuves). Neteko patirti, ar nubaustos ir abi mašininkės.

Dr. Stukėnaitė-Decikienė nenori duoti pažiūrėti dr. Baliui savo rašinio „G[imtajam] kraštui“. Esą ji jį geriau sunaikins, nei duos jam peckioti. Dr. Balys uždraudė Etnografinio poskyrio mašininkei perrašyti mašinėle Stukėnaitės rašinį. Teko eiti pas Balį – leido, sakau – leido p. Apinytei, Etnogr[afinio] muz[iejaus] mašininkei, perrašyti Stukėnaitės, Etnogr[afinio] muz[iejaus] konservatorės, rašinį „G[imtajam] kraštui“, rašinį, kurį užprašė dir. Bugailiškis. Komedijos!

3 VI 41

Po skiepijimų sirgau. Nėjau į tarnybą. Po pirmo ir antro skiepijimų tarnybos neapleidau.

4 VI 41

Drg. Mekas užtikrino, kad jis kalbėjo su ūkio vedėju, todėl mes galim (jo ir mano parašu) rašyti tiesiog įstaigoms dėl prekių išgavimo ekspedicijai „apmundi-ruoti“. Parašėm bene du raštus.

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 426 iki 475.

Buvo atsilankęs prof. Biržiška M. ir prof. Mykolaitis-Putinas apžiūrėti patalpų Literatūros institute.

Atvežė baldus ir raštinės dalykus Etnografinės poskyriui. Tarnyboj nėra drg. Kavoliūnaitės, Serga.

5 VI

Teko
pirminin

Paras
„Zeiss“ a
vedėju.

Drg.
gailiškiui

Regis
Susip

Dr. B.
dėl Rizgū

grizo.

6 VI

Gauta
dėl „strai

Humf
Etnolo

palaidai,
nogr[afini

Prašyt
iš laišli

kai atrodo
ėjes prašyt

nuopelnas
ir ryt, bet t

tuicija“ ne
„audrose“

7 VI 41

Registr
Būta T

wości“; es
Ruotias

* Vietov

5 VI [41]

Teko susitikti su drg. Liutiku²⁵ – nauju Kultūros paminklų apsaugos komisijos pirmininku. Dabar jis yra Mokslų Akademijos žinioje.

Parašytas (du parašai) drg. Mekui naujas raštas vakarykščiame reikalui (apie „Zeiss“ aparatą ir 100 tuz[inių] plokštelių. Tą klausimą reikės išsiaiškinti su ūkio vedėju.

Drg. Decikienė neduoda Baliui peržiūrėti straipsnio. Išsiunčia tiesiog dir. Bugailiškiui.

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 476 iki 520.

Susipažinau su nauju Etnogr[afijos] poskyrio tarnautoju Jagomastu Dovu.

Dr. Balys žada ryt neateiti, nes esą šandie skiepytis. Užeita į paštą išsiaiškinti dėl Rizgūnų k.; kuriai pašto agent[ūrai] jis priklauso, nes abu laišakai Nr. Nr. 50–51 grįžo.

6 VI 41

Gautas direktoriaus 2 VI laiškas. Atlikti jo reikalai: dėl „lobio“, dėl „šamatos“, dėl „straipsnių“, dėl „antspaudų“, dėl „Meko prašomos fotomedžiagos“ etc.

Hum[anitarinių mokslų] sk[lyriaus] prezidiumo posėdis nuo 12 iki 15 val.

Etnologijos instituto šamata nebuvo svarstyta, nes ją padavė poskyriai atskirai, palaidai, o reikėjo paduoti bendrai krūvoje, detalizuoti. Direktorius sumažino Etnogr[afinio] muz[iejaus] Vilniuje šamatą bent 250 % (2¹/₂ karto).

Parašyta drg. Meko paruošti darbo planą 1942 m.

Iš laiško Vytautui B[ilyniui] (Biržų 3)²⁶: „Apskritai, Vilniuj daug dalykų savotiškai atrodo. „Bibliotekininkas“ 15 III rašteliu pats pasiūlė, nes aš nebūčiau niekadęs ėjęs prašyti, parašyti naują pažymą, bet pradėdau galvoti, gal klystu? Kad tai ne jo nuopelnas... Žodžiu, lojalumas, atviras, už lojalumą visomis aplinkybėmis, šandie ir ryt, bet ne spaudimas „išnaudoti palankią ignoranciją“... mano! Jeigu mano „intuicija“ neapgaujinėja manęs – norėčiau... na, bet matysim, kas yra tikras draugas „audrose“.

7 VI 41

Registruoti į naują katalogą LMD rinkiniai nuo Nr. 521 iki 540.

Būta Telegrafų v[aldy]boj, bet negauta žadėtos knygos „Skorowidz miejscowości“²⁷; esą turį tik tą vieną; galim kada reikia pasinaudoti.

Ruoštas smulkesnis Etn[ologijos] instituto šamatos projektas iš turimų davinių.

²⁵ Vietovių rodyklė (lenk.).

Kadangi vakar [gen.] sekr[etorius] Biržiška, visiems išėjus, likus tik drg. Sužiedėliui, pranešė, kad atvyko jo jaun[esnioji] dukterė iš Kauno ir prašė ryt, t. y. šiandien, paskambinti į rektoratą, tai skambinta, bet kadangi ilgai niekas neatsiliepė, tai padėta „triūbelė“.

Pranešė, kad į Verkius ryt važiuos Akad[emijos] ekskursija. Susirinkti prie Žvėryno tilto prieš 10 val.

Išsiustas Prüfferienės str. dir. Bugailiškiui. Mošinskio str. negautas.

Gauta iš Akad[emijos] naujų paskyrimų įsakymo nuorašai.

Iki vėlos nakties (1 val., į 8 VI) skraido orlaiviai, leido švieč[iamąsias] raketas. Kam tai?

8 VI 41

Sekmadienis. Buvau su Levuku²⁷ ant kalno, pušyne, už Belmonto.

9 VI 41

Registruoti LMD rinkiniai nuo Nr. 541 iki 620 į naują katalogą.

10.40 val. gautas iš dr. Balio raštas Akad[emijos] sekretariatui, kuriuo jis praneša apie Čiurlionytės-Abraitienės ir Kavoliūnaitės padarytas sugaištis (tiek ir tiek dienų), atmetus sirgimus ir pateisintas dokumentais neatėjus (tai suponuoja didelį nesilankymo dienų skaičių!) ir siūlo pareikšti joms papeikimą.

Įregistruotas [raštas] Nr. 69. Atiduota pasiuntiniui įteikti dr. Baliui.

10.56 val. užeita pas Balį pasiteirauti, ar tai nėra direktoriaus kompetencija, gal tokį dalyką reikėtų daryti pasitarus su Bugailiškiu. Jis sako – Ak[ad[emijos] Prez[idiu]mo raštu pavesta sekti sugaištis „įstaigų vedėjams“; jis tai daro ir jis atsako už savo įstaigą. Sakau – gerai, pats geriau žinai savo kompetencijos ribas.

Apskritai Balys pradėjo elgtis dar savistoviau, nors ir yra direktorius. Gina savo senąsias teises?

Buvo užėjęs dail[ininkas] Varnas teirautis dėl jo rašto-pasiūlymo likimo, bet nieko konkrečiau jam negalėjau pasakyti.

Drg. Ona Vilmantiėnė iš Balio atneštų iškarpu parodė savo straipsnį „Iš Prūsų lietuvių gyvenimo“ – tilpo „Trimitė“ 1940 VII 11, Nr. 28/1021. Cenzūros dėlei esa reikėjo apsvarstyti kiekvieną jo žodį. Kom[unistu] vietoje aš jo nebūčiau leides spausdinti.

10 VI 41

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 621 iki 645.

Būta Akad[emijos] paaikinti prof. Biržiškai apie Etnologijos instituto sąmata, kurios negalima svarstyti nesant direktoriui, nes reikia papildymų, pataisymų.

Apie 16 val. Balys išėjo. Apie 16.15 išėjo Čiurlionytė į Akademiją Sužiedėlio kviečiama pasiaiškinti dėl Balio pasiųsto rašto Nr. 69, dėl sugaišinto laiko neateinant į tarnybą.

Tvarkyta apie 75 iškarpos, dėstyta į bylas, rūšiuota – dr. Balio „pavedimu“.

Balčikonis²⁸ jau antrą sykį ieško „zakabų“. Pirmą sykį užėjęs į L[ietuvių] k[albos] ins[titu]tą, radau jį ir Salį. Balčikonis tada sakė: „Na, tai dabar, Tamsta, sufašistinsi savo institutą“. Atsakaiu, kad „seni laikai, nuo 1927 m. nebeužsiimu politika“.

Šiandieną padėjau susodinti pomidorus Etnogr[afinio] muz[iejaus] „lysvelėje“ ir palaistyti. Bepilant į „leiką“ vandenį, jis ateina ir sako: „Na, kaip sveikinasi fašistai? Išmokink mane, Tamsta, sveikintis fašistiskai“. Atsakaiu, kad geriausiai sveikintis linktelėjus galva. Jis gi: „Na, na, parodyk čia man, Tamsta, kaip fašistai sveikinasi“. Patraukiau pečiais.

Balčikonis – tai žmogus, kuris pavojaus metu tupės kaip zuikis ausis suglaudęs (kai pirmą sykį kalbėjau su juo, jis stovėjo arti, bet vos pasakiau, kad Gražytė²⁹ išvežta į ligoninę, jis atšoko ir atsistojo prie lango per 3–4 metrus!), bet ir čia šis jo drąsumas yra charakteringas: jo ar kieno nors kito iniciatyva?

Prof. Biržiška buvo „как то смущенный“³⁰...

Man išėjus Akademijon dėl tų sąmatų (per penktadienio posėdį jos nebuvo svarstytos ir buvo nutarta laukti Bugailišio, aš paėmiau „Aušros“ muziejaus sąmatą, painformuodamas Sužiedėlį; apie 12 val. paskambino Gerulaitis³⁰, kolidamasis „po velnių“, kad neranda sąmatos, kur aš ją uždėjęs? Šaltai atsakaiu, kad posėdy nutarta nesvarstyti, laukti Bugailišio, kad turiu aš, nes turiu suvesti, nes sąmata nauja yra apie 400 000 rb mažesnė; kad paėmiau ją pranešęs Sužiedėliui; kad užnešiu. Gerulaitis po to pradėjo mandagiai kalbėti. Akademijoj įėjęs į buhalteriją, paklausiau – kas čia skambino į Etnologijos institutą dėl sąmatos projekto? Gerulaitis pasakė – aš! Kalbėjo visai mandagiai) ir grįžus, tuoj užėjau pas Balį paprašyti, kad jis paruoštų 1942 m. darbo planą – jis prie manęs įsidėjo į kišenę, nuo stalo, laikrodį. Ką gi, Balys skaičiuoja ir mano laiką? Rodydamas po kokių 20 min., kai jis užėjo pas mane, jo sąmatą, paklausiau jį, kas be Taut[osakos] poskyrio ats[akingojo] sekret[oriaus] dar bus naujas etatas 1942 m. sąmatoje. Aišku jam?

Čiurlionytė pasakojo, kad Balys ateidavo, iškolidavo ją žodžiais, už kuriuos galima traukti į teismą, ir tuoj išeidavo, kad nesusilaukti atsakymo, ir visados be liudininkų. Raštas Nr. 69 – charakteringas; jis pirmiau turėjo išsiaiškinti su ta, kurią skundžia, o vėliau „skųsti“.

Nenormalumas yra tame, kad Balys turi visą medžiagą po ranka; mašininkės jam perrašo tekstą, vienas buvęs tarnautojas jam viską išrinkdavo, ištaisydavo kalbą,

³⁰ Kažkaip sumišęs (rus.).

suredaguodavo (Balys jam korektūrą net syki pirmą Velykų dieną siuntė taisyti), o pats Balys tik pagal lentele susistematizudavo rinkinį spaudai paruoštą ir imdavo iš „Taut[osakos] d[arbu]“ honorarą. Kiti viską jam padirbdavo tarnybos metu, Balys tarnybos metu – tai tiesioginis Tautosakos archyvo darbas – užbaigdavo tašką „ant i“ ir gaudavo didelį honorarą, o kiti – nieko. Man rodos, kad tokiu atveju arba visi gauna tam tikrą honoraro dalį, arba niekas, nes tai yra tiesioginis įstaigos darbas už kurį mokama mėnesinė (etatu) alga.

Taut[osakos] poskyry yra tarnautoja, kuri vengia su juo susitikti – taip jis savo grubijoniškumu yra visus nustatęs.

Išdergė Krėvė, o dabar, berods, „Vilniaus balse“ parašė, kad Krėvė (ir dar kažkas) vieninteliai, kurie Lietuvoje sugebėjo sunaudoti meistriškai tautosaką. Tai tiesa, bet po dergimo savo viršininkui (Krėvei) reikėjo vengti spaudoj komplimentų – geriau tylėti.

Kada nors pasiskaityti:

Jan St. Bystron, „Megalomania narodowa“, Warszawa, 1935, p. 272. (psl. 225–241 apie Lietuvą).

Šią naktį sapnavau, kad Krėvė kažkur skrenda – antrą kartą.

11 VI 41

Registruoti LMD rinkiniai į naują katalogą nuo Nr. 646 iki 660.

Dr. Balys savo 1941 VI 10 raštą Nr. 73 (Taut[osakos] archyvo 1942 m. darbo planas) papildė šiuo sakiniu: „Šių darbų planą bus galima įvykdyti, jei bus duoti du papildomi etatai, visi etatuose numatyti tarnautojai dirbs Archyvo darbą ir bus leisti prašomieji 1942 m. kreditai“.

Mano pabraukta vieta rodo, kaip Balys nenori, kad ir tarnautojai galėtų dirbti mokslinį darbą – tau turi būti tik asilai, kurie ruošia medžiagą dr. Balio ruošiamiems dalykams, už kuriuos jis vienas tegauna honorarą.

Drg. Kavoliūnaitė, per visą tarnybą (apie 4 metus) draugavusi su Baliu ir kuris ją statė pavyzdžiu Čiurlionytei, staiga įpuolė į nemalonę – ir jis pasiūlė jai duoti papeikimą už „upory“^a...

Čiurlionytė šandien sakė, kad tai gali būti ir... atleidimas iš tarnybos. Kavoliūnaitė pasakė, kad jai jau siūlė dar geresnę tarnybą. Įdomu.

Čiurlionytė sakė, kad buvo sutikusi Sruogienę³¹, papasakojo jai; esą kalbėta apie tai ir Krėvei. Krėvė pasišauks Balį ir pasiūlys jam atsiimti savo raštą. Esą tuo jis labai pasipiktinęs. Esą bus pranešta, kad jei Čiurlionytei reikės kur vykti ar neateiti į tarnybą, tai turės kreiptis į Krėvę arba į Sužiedėlį.

^a Pravaikšta (rus.).

Šiandie apie po 12 val. Balys buvo kažkur išėjęs. Grįžęs, nesirodė. Gal buvo pas Krėvę?

Parašytas raštas Krėvei, kad atsilankytų į Hum[anitarinių mokslų] sk[yriaus] susirinkimą 13 VI, 12 val.

Tvarkyta sąmata.

Reikės pasiūlyti Bugailiškiui, kad būtų galutinai jo nutarta arba Hum[anitarinių mokslų] sk[yriaus], kad poskyrių raštai apie tarnautojus (pagyrimai, papeikimai, etc.) eitų tik per direktorių, o nebūtų poskyrių vedėjų rašomi tiesiog sekretoriatui. (Balys rėmėsi Akademijos Prezidento 1941 V 6 raštu Nr. 776, kur kalbama apie „skyrių vedėjus“).

Dr. J. Balio rašto nuorašas:

Lietuvos TSR

Mokslų Akademija

Etnologijos institutas

Vilnius, 1941 m. birželio mėn. 9 d.

Antakalnio 6/1

Telef. 1711

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Sekretariatui

Vykdydamas Akademijos Prezidento įsakymą (1941 V 6 d. raštą Nr. 776) pranešu, kad laikotarpį nuo 1941 m. balandžio mėn. 14 d. iki birželio mėn. 1 d. šie Tautosakos Archyvo tarnautojai padarė sugaištis, neateidami į darbą:

Čiurlionytė-Abraitiene Jadvyga: balandžio mėn. 21, 25, 26, 28; gegužės mėn. 6, 7, 8, 9, 10, 17, 23, 31.

Kavoliūnaitė Ona: balandžio mėn. 15; gegužės mėn. 6, 23 (nuo 13 val.), 24, 31.

I šį sąrašą neįtrauktos tos nedirbtos dienos, dėlėi kurių man pateikė pateisinamus dokumentus, pvz., gydytojo liudijimus, taip pat neregistruota po vieną nedarbo dieną po kiekvieno skiepavimo, jei tarnautojas negalėjo dėl blogos savijautos dirbti.

Remdamasis „Pavyzdinių vidaus darbo tvarkos taisyklių“ 26 str., siūlau Jadvygai Čiurlionytei-Abraitei ir Onai Kavoliūnaitei už padarytas sugaištis pareikšti papeikimą.

/ Dr. J. Balys

Tautosakos Archyvo Vedėjas

Arba Balys nori sueiti į konfliktą su Krėve ir tuo pačiu nusikratyti Čiurlionyte (dėl Kavoliūnaitės neaišku, nes kalendoriuje, kurį ji man buvo paskolinusi, Balio vardinės pažymėtos žodžiu „daktarėlio“ vardinės, kas suponuoja – iš jų laikymosi – gerus santykius. Arba Balys, man pradėjus dirbti, nori man sudaryti opiniją, kad nuo mano darbo dienos pradžios tarnautojai pradeda lakstyti iš vietų... arba nori išprovokuoti Krėvę ir tapti „kankiniu“ už idėją... arba tai svetimų jam sugestija...

Balys sušaukė Taut[osakos] poskyrį ir trumpai pranešė apie priešlėktuvinę apsaugą, sakydamas, kad taisyklės yra iškabintos koridoryje ir kad gali pirkti atitinkamą knygelę už rublį, ir kad jis atliko savo pareigą. „Savo pareigą aš atlikau“.

Šiandie Lukauskas rytą atėjęs į kambarį sakė, kad buvo sutikęs Borutą³² (Buska³³, jis ir kiti „Bristoly“) ir Boruta sakęs, kad aš esąs „didelis diplomatas“; esą nuduodąs, vaidinąs didelį diplomata anot K. Jesaičio.

12 VI 41

Ši rytą atėjęs į tarnybą, radau prie durų (tarp pirmų ir antrų durų) 3 asmenis iš administracijos, kurie registravo atėjimo valandą. Aš pasirašiau 8.20 val. Po mažes tuoj atėjo (ėjo) Balys, kuris norėjo prasmukti, bet vienas jų paprašė ir jį užsirašyti. Vėliau atėjo Kavoliūnaitė.

Tai vis pasekmės Balio rašto Nr. 69. Mekas pavėlavo 10 min.

Ereminas įteikė Vilmantienei profsajungos knygele.

Tiesa, kur tai Akademijoj mačiau raštą, kažkur, kas dokumentus turi, tai ten parašyta, kad Ereminas nepristatė jokių dokumentų, nes užsieny (berods, kad taip).

Atvažiavo dir. Bugailiškis. Konferuota sąmatos reikalui. Rašyta ir perdirbta sąmata. Parašyti keli raštai. Dirbta ir pietų pertraukos metu (11.30–12 val) – [su] vis ta pačia sąmata, nes ryt posėdis, ir nuo 16.30 iki 16.45 val.; viso „viršvalandžio“ – 0.45 min.

Gautas iš Bugailišio 1936–1940 m. „G[imtojo] krašto“ komplektas. Reiks atiskaityti su Akademija.

Buvo atėjęs prof. Mošinskis. Susipažinau.

Lukauskas kelis sykius stebėjosi, kokia gera tarnyba, kad galima 10–15 min. pavėluoti.

Šiandieną Dievo kūno šventė (?).

13 VI 41

Nuo 8 iki 12.25 – galutinis sąmatos sutvarkymas ir perrašymas.

Nuo 12.30 iki 15 val. sekretoriauta posėdy. (Hum[anitarinių mokslų] skyrius – V. Krėvė-Mickevičius nedalyvavo).

Nuo 16.40 val. iki 17 val. – mano pietų metas. „Pienocentre“ prie Trinitorių gatvės bent 8–10 bidonų pieno... bet visas surūgęs. Žmonės ir jį mielai perka. Dvi bulkutės ir 1 l rūg[usio] pieno – 1,10 rb. Pigūs pietūs.

Nuo 17 val. iki 19.30 dirbta kartu su dir. Bugailiškiu. Telefonograma pareikalauta žinių apie veikimą nuo 1940 metų. Paruošta. Direktorius šiaandie išvyksta.

Kavoliūnaitė pranešė, kad bus profgrupės sus[irinkimas] 18 val. Sakau, kad aš dar nepriimtas. Ji sako, kad proforgas prašė pasakyti, kad aš vis vien ateičiau.

Sakau – kaip eiti, kad neturiu nei bilieto, незванный гость хуже татарина^a, kai oficialiai praneš, kad priimtas – tada kitas reikalas. Ji gi – ir mes neturim bilietų. Sakau – bet jūs turit turėt bent laikinus arba žinią apie priėmimą (žalią knygutę – turbūt profsąjungos – Ereminas vakar įteikė Vilmantienei). Na, sakau, jei būsiu laisvas, tai užeisiu. Jei nebūsiu užimtas su direktoriumi.

Pasirodo, Balys skaito referatą.

Sk[yriaus] posėdy kalbėta ir apie rinkinių apsaugą. Nieko konkretaus nenutar- ta, bet direktoriai gali rūpintis individualiai.

J. Ambrazevičius padavė prašymą Akademijai tarnybai gauti. Jam numatyta Tautos[akos] poskyrio kodifikatoriaus vieta su 1 000 rub. mėnesinio atlyginimo.

Tiesa, šandie teko pasirašyti keistą raštą kaipo gen. sekret[oriui] – l[aikinai] asmen[inio] sekret[oriaus] p[areigas] einančiam.

Šį rytą Lukauskas užėjęs vėl klausė: „Tai kaip, ar gera vėluotis?“ Vėl vėluosis. Gera tarnyba.

14 VI 41. 21 val.

Iki 12 val. rašėm raštą-atsakymą telefonogramon Nr. 1380 iš 13 VI. Jis, matyt, yra reikalingas žinioms apie Tarybų Lietuvos pasiekus laimėjimus. Gal tilps spau- doj? Apie Etnologijos institutą (Centrą) ir „Aušros“ muziejų ėjo mano parašu. Iš- siunčiau taipgi ir 1942 m. sąmatą visų instituto įstaigų ir darbo planą.

[...]^b

15 VI 41

Vežimas tęsiasi³⁴.

Buvau „Viltyje“³⁵. Žiūrint į sceną, kairėj ložėj I aukšte sėdėjo Venclova³⁶ su žmona. Susitikom koridoriuj per pirmą pertrauką. Kadangi nepažįstu, nesisveiki- nom, nors Račkauskaitė (ex) galbūt laukė mano „linktelėjimo“. Ji turėjo mane pa- žinti. Per antrą veiksma jų ložėj jau nesimatė – prie barjero.

Lukauskas išėjo vakar (14 VI) iš ryto į tarnybą ir „grįžo“ šiandieną apie 19 val. Kažkas pasibeldė į duris. Atidariau. Koks tai žmogus klausia, ar tai jis pas jus gyvena? Žiūriu – ant žemės guli Lukauskas, visai girtas, mirtinai girtas. Žmogus sako, jis jau čia pora valandų ant laiptų grindų guli. Vos įtempiau už kojų ir rankų į butą, nuėmiau paltą, batus, uždėjau ant galvos šaltu vandeniu sumirkytą skudurą.

^a Nekviestas svečias blogiau už totorius (rus.).

^b Iškirpta pusė puslapio teksto pažymint: „K. Meko kalba apie žydus“. Toliau dar du lapai iškirpti.

Privėmė ant lovos. Išsiblaivęs sako: „Ne už savo, už svetimus pinigus gėriau“.

Šiaip ar taip – kiaulystė.

Jesaičių nesimato – nuo šeštadienio ryto.

16 VI [41]

Jesaičių nesimato – nuo šeštadienio ryto. Balčikonis mane „erzino“ (žinoma, „be blogos valios“, bet viešai)... fašistiniu sveikinimu. Šiandieną sužinau, kad Balčikonis „pažemintas“ institute ir „Žodynas“³⁷ (išspausdintas) sulaikytas ar konfiskuotas už kokius tai žodžius, kurie nepatiko „tūliems“ cenzoriams.

Atrodo, kad mane čia labai šmeižė prieš mano atvažiavimą. Ir rodos, kad tuo labai pasižymėjo Lietuvių kalbos institutas. Charakteringa, kad ten yra Balčikonis.

Atrodo, kad manęs nepriims į profsąjungą. Galbūt Ereminas tyčia suplanavo „purvan iš kilmingų“ žalios knygelės įteikimą Vilmantienei.

Atrodo, kad Lituanistikos instituto ir Etnologijos instituto profgrupė manęs nesiuolo priimti, nes Centru (Prof[esinių] sąjungų) aš esąs nepatikimas. Atrodo, kad mūsų komitete visi man yra priešingi ir ypač „ex sultanotasis“. Ką jam blogo padariau? Esą Krėvė ir Biržiška rūpinasi mano priėmimu į profsąjungą (?). Kalbos girdėtos, nugirstos stovint prie lango.

Nepriėmimas reiškia atleidimą... ipso facto^a išvežimą.

[...] ^b

20 VI 41

Sako – plepalai. Išvežė Konstantiną Jablonskį, Petkevičių³⁸. Iš Akademijos, be Jablonskio, paėmė Koscialkowskį³⁹ – senis apie 70 metų. Keista. Ką jie su tokiais veiks?

Šį rytą ir dieną ypatingo „vežimo“ nesimatė. Sako, kad Kaune jis buvo šeštadienį ir sekmadienį. Tas pats, matomai, ir Vilniuj.

Šį vakarą 3 milicijos skyriuj užsiregistravau kaipo atsargos karys. Принят на учет^c.

Nupirkau konservų. Reikia būti pasiruošusiam.

[...] ^d

^a Tuo pačiu (lot).

^b Iškirpta pastraipa.

^c Įrašytas į sąrašą (rus.).

^d Iškirpta pastraipa.

Suregistruota į naują katalogą LMD rinkiniai 700 Nr.
Eilinis darbas.

Pradėjau daryti išrašus iš rinkinių. L[ietuvių] k[albos] ins[titu]tas paleido žinią, kad aš nešioju „Vyti“ ar neolituonų ženklą. Ešą tikrai Prof[esinių] saj[ungų] Centras nenoris manęs priimti, o mūsų profgrupė (Lietuvių kalbos instituto ir Etnologijos instituto) „nedrįsta“ manęs siūlyti, nes Pr[ofsajungų] Centrui esu „nepatikimas“ + Balčikonio plepalai ir Liet[uviių] k[albos] ins[titu]to priešingas man nusistatymas (nes „myli“ Balčikonį).

Vilmantienė sako nesuprantanti, kaip čia yra, kad manęs nepriima. Taip... Vilmantienė...

[...]p

Žodžiu, kandidatas į „savanorišką“ išvežimą. Plepama, kad reikalauja pasirašyti, kad išvyksti savo valia – tada leidžia šį tą pasiimti; kas nepasirašo – tam nieko neleidžia pasiimti. Sakoma, kad N. Vilnioj yra virš 1 500 vagonų – tai lygu apie 45 000 žmonių. Kauno ir Vilniaus ešelonai ešą jau išvykę „gilumon“. Tenka manyti, kad pirmoji operacija palietė apie 60–80 000 žmonių⁴⁰.

Lukauskas smarkiai geria. Užvakar pasiūlė „derybas“ – kas pirmas iš šių namų išvažiuos. Norėjau pasakyti – jei nebus skundikų... Pasakiau – niekas neišvažiuos... Lukauskas...

25 VI 41

19–20 VI nieko ypatingo.

Šeštadienį, 21 VI, Sužiedėlis pareikalavo mano ir kelių kitų fotografijų.

Aplakščiau miestą ir vienas žydas apsiėmė padaryti mano fotografiją iki 11.30 val. Padarė. Atidaviau į rankas Sužiedėliui. Kam jos reikalingos? Mano prašymas į anketą neturėjo priedų – tų fotografijų. Matomai pareikalavo NKVD^b.

Sekmadienio rytą (22 VI) išgirdau iš Berlyno, ispaniškai, apie notą, išeiktą Dekanozovui⁴¹. Karas!

Dekanozovą likimas nubaudė – jį, tą durniausį „Pabaltės politikos“ vykdytoją.

Turėjau nuo 10 iki 12 val. dežuruoti Antakalnio 6. Nuėjau, bet Razmukas⁴² pasakė, kad milicija atmainė įsakymą. Vos daėjau Katedros aikštę, kaip pradėjo kaukti sirena. Pradžioje visi manė, kad tai garlaiviukas šaukia „pasažierius“. Vėliau įsitikino, kad, kad aliarmas-pavojus. Atsidūriau vartuose prokuratūros name: radau „po vartais“ moterį, vyrą ir sargą bei jo sūnų. Tuoj į vartus (po namais) pastatė, išvedė, paruoštas kelionei 3 puikias keleivines mašinas.

^a Iškirpta pastraipa.

^b Tekste – NKDV.

Vicia⁴³ aną savaitę atvažiuo į Vilnių ir, naktį atvykęs, slapstėsi, niekur neišeidamas, pas Kernagius⁴⁴. Kaune jį išpėjo, kad mes abu esame sąrašuose deportacijai. Vieną naktį praleido pakrūmėse, dvi naktis pas Orentą (giminė panos – Liolės). Ėjo pas Aidukus (giminės), bet jo neįleido – „miegojo“... Nasvytytė Salė pasiūlė eiti nakvoti pas Steponavičių, kurį suėmė ir kurio^a bute gyveno koks tai rusas... Tai jis ir atvyko pereitą antradienį ar trečiadienį į Vilnių. Nesiregistravo Vilniuj.

Taigi kol daėjau nuo Katedros aikštės, turėjau dar dusyk lįsti į „slėptuves“.

Sekmadienį grįžau į namus. Vakare apie 19 ir 21 val. buvo didelis bombardavimas. Mačiau apie 25 lėktuvus (21 val.), kurie išmetė po 4–5 bombas, kurių viena didesnė. Iš namų balkono aiškiai matėsi, kaip skrido, kaip „pikiriavo“, išmesdavo krovinį ir kilo. Nuo trenksmo drebėjo namų sienos.

Apie 23–24 val. dvi bombos krito Algirdo g. 9° kieme, antram darže, apie 50 metrų nuo namo. Viena išrausė apie 2–3 metrų diametro duobę, kita, arčiau kritusi – apie 1–1½ m diametro duobę. Nuo to trenksmo nutarėm eiti prie durų namo apačioj. Radom pilna gyventojų – žydai su čemodanais ir „pintiniais“ kufrais^b.

Pastovėję grįžom apie 1 val. ryto į namus. Paklausiau radio. Apie 1.30 val. (23 VI pirmad[ieni]) ėjau gulti. Pro miegą girdėjau kelis užskridimus, kulkosvydžių tratėjimą, kelis sprogimus.

Apie 4.30 visai arti keli sprogimai. Iš namų langų smarkiai pabiro stiklai. Trenksmai buvo dideli. Drebėjo visas namas. Bombos, kaip vėliau mačiau, krito prie V[alstybės] teatro – 4–5 m diam[etro] duobė). Viena krito Vivulskio gatvėj į namą šalia NKVD kareivinių, kita – Mindaugienės gatvėj, 2 ar 3 bombos – į Švitrigailos gatvę (rodos, taip vadinasi, labiau į dešinę už mūsų namų, lygiagreti su Vivulskio). Su Margeriu Jesaičiu⁴⁵, kuris atbėgo pas mane, atsistojom prieškambarį. Aš prie vonios durų. Tuo metu įvyko dar didesnis sprogimas. Mačiau liepsnas, dūmus, ir mano vienas langas išbryėjo; stiklai lėkė iki pusės kambario, o oro spaudimas pritrenkė mane prie pat vonios, nustumdamas atgal per du metrus. Namas „virpėjo“. Bomba pakliuvo į namą kitoj pusėj, darže prieš Gelžk[eliu] valdybą.

Kadangi bombos sukos apie mus, tai, šį tą susidėję, nuėjom į Fiz[ikos] ir [Chemijos] institutą. Eidami apžiūrėjom Vivulskio gatvę, Mindaugienės. Kareiviai dar tebesėdėjo NKVD rūmuose. Pasiėmiau sprogusios bombos „uodegos“ galą atminčiai.

Apie 3–4 val. išėjau iš instituto ir nuėjau pas Kernagius. Namuose nieko neradau. Pasakė, (prieš Nr. 13 gyv[enančio] daktaro žmona), kad Ūsienė Sveikatos kom[ite]to slėptuvėj. Suradau. Vicos nebuvo. Grįžau ir prie vieno namo stoviu. Ogi išlenda

^a Tekste – kuriame.

^b Kufer (lenk.) – skrynja.

Kernagis. Mat jie, susidėję kelis čemodanus, išėjo pas Juodikį. Ešą namo valdytojas pranešė, kad visi išsakraustyti, nes namai ešą užminuoti ir bus išsprogdinti.

Pas Juodikį išsėdėjom visą naktį. Bjauri naktis. Sprogo artiljerijos sviedinių ar šovinių sandėliai. Degė namai užpakaly ar Šnipišky. Girdėjosi šaudymai, sprogimai. Rusai pradėjo bėgti apie pusiaudienį.

Antradienio rytą (24 VI) išėjom į miestą. Pasakė, kad reikia eiti registruotis. Nuėjom į buv. 2 milicijos] skyrių. Davė raištį su „TDA“⁴⁶ raidėm. Vicia užsiregistravo 17 Nr., o aš – Nr. 18.

Gavau su Dziku (iš Ryšių bataliono) stovėti prie NKVD iš Kovotojų gatvės pusės. Prastovėjau nuo 8 val. ryto iki 13.20 val. Kadangi Dziką pakeitė 12 val., tai nuėjau į 2 milicijos] skyrių. Pasirodė, kad aš jau buvau išbrauktas iš sargybos ir skaitė mane atstovėjusiu ir pakeistu. Nuėjau į namus. Vicia atėjo tik po po 17 val. Pavalgė išėjom į miestą. Pilna vokiečių. Puiki jų tvarka. Veidai energingi ir inteligentiški. Jaučiasi organizacija.

Sutikau Vilmantiene su vyru (Meklenburgu). Šis pavaišino cigarete iš Graikišos. Vilmantiene, matyti, nervavosi per tas paskutines dienas.

Šiandien, 25 VI, buvau Etnol[ogijos] institute.

Iš [lietuvių] k[albos] ins[titu]to – tik dvi panos. Kiti buvo šeštadienį išvykę į Kauną. Negrižo. Vilmantiene neatėjo į darbą. Atėjo tik abi mašininkės ir Obolėnas. Čurlionytė irgi Kaune.

Apie 10 val., matomai, rusų lėktuvai metė bombas. Kur tai už tilto, gale Gedimino gatvės, į dešinę nuo cerkvės, kilo didelis gaisras. Sako, kad degė odų fabrikas.

Apie 13–14 val. matėsi trys rusų lėktuvai, skrendą už Povilo bažnyčios, gudų link. Vieną numušė vokiečiai. Matėsi kaip krito. Kitus nustojo aukšti^a.

Apie 16 val. vėl girdėjosi keli sprogimai ir didelis viavai^b vokiečių naikintuvų.

Krautuvės dar uždarytos. Kainos tos pačios. Markė = 10 rublių. Iš mano algos likučių – 60 rb bus, susidarys tik 6 markės! Didelė alga!

St. Žakevičius⁴⁷ laimingas žmogus. Kaip jis daro karjerą! Vilniaus miesto komiteto pirmininkas. Pasirašė ant įsakymo kartu su kokia tai vokiška pavarde⁴⁸. Matomai, Biržiškų šeimos „parafango“^c.

Biržiškos... Visos jų pastangos „apženyti“ mane, matyt, nueis niekais...

1940^d m. biržely–liepos mėn. Biržiškaitė man atėjusi (m[inisteri]j[oj] į darbo kambarį) graso, kad dabar atėjo laikas suvesti sąskaitas, kad dabar galės atsiskaityti. Tuoj po to įvyksta skundas ant manęs komunistams. Mašiotaitė kalba, kad aš niekur

^a Taip tekste. Neaiškūs sakiny. Gal norėta pasakyti, jog priverstė nusiileisti?

^b Gyvas judėjimas (it.).

^c Parafango (it.) – sparnas (automobilio), apsauga nuo purvo.

^d Tekste – 1941 m.

negausiu tarnybos, kad tai ji tikrai žinanti. Kadangi ji gavo tuoj darbą pas Biržišką V. ir geruos santykiuos, tai manau, kad patyrė iš jo. Skatina mane eiti prašyti tarnybos pas Biržišką. Esą jis duos. Užeinu pas Juodelį⁴⁹ į Šv[ietimo] m[inisteri]ją – tuoj po Biržiškos. Ir Juodelis nemandagiai atsako ir siuncia mane į Lituaniškos institutą... pas Biržišką...

Ateina, siūlydamas vykti į Vilnių prašyti pas Krėvę tarnybos, Avižonis⁵⁰, kuris gyvena čia tuos pačiuos namuos su Žaku ir Biržiškais. Mano prašymas lieka be eigos. V. Biržiška kovo mėn. prašo užėti ir paduoti prašymą Akademijai, sakydamas, kad Krėvė dažnai meluoja, nes sakys, kad jokio aš prašymo nesu padavęs. Atsisakyti buvo nepatogu; pas Vac. Biržišką buvau 3 sykius. Trečią sykį užsiminė apie sunkumus, apie mėtymus, apie tai, kad moka už bibl[ioteką] po 5 rub. už knygą ir... apie tai, kad šeima yra pagrindas tautos, O. Biržiškaitei čia pat esant. Taigi... mokėk! Po to nebėjau. Balandy atsiemiau iš O. Birž[iškai]tės paliktus pas ją vertimus ir laišką (Papinio⁵¹) apsaugai. Rodos, kad aiškus atsakymas. Po to kvietė užėti, skambino Viciai, bet nėjau. 15 V gavau paskyrimą.

Kubiliūtė 17–18 V skambino, kad eičiau į namus pas M. Biržišką. Sakau – ar tarnybos reikalų? Ji sako – žinoma. Nuėjau.

M. Biržiška minėjo sąrašus, kuriuos sudaro – tų žmonių, kurie dėl savo padėties turėjo pasakyti tai, ką pasakė. Esą sulig jų spręs vokiečiai. Irgi... spaudimas... sui generis³.

Prieš pat mano atvykimą jų paleisti gandai apie mano vedybas (Vytautas pasakė, o jis, matyt, sužinojo iš Vilmantienės, kuri susitinka su Biržiškais).

M. Birž[iškos] kalba apie dukters atvykimą į Vilnių prie kitų žmonių. Kubiliūtės insistavimas, ar mačiau su Biržiškaite.

Paskutinis pasikalbėjimas aną savaitę su M. Biržiška Akademijoje... įdomu... jo zondavimas mano pažiūrų...

Žodžiu, gudriai galvota, bet neišėjo. Manęs nepagašdino. Nepagašdins ir dabar.

Žakevičius gali kilti aukštyn. Prie bolševikų gavo docentą ir tapo dekanu pavaduotoju; dabar – „pirmininku“... Aš per moteris karjeros nedarau, nedariau, nedarysiu.

Mano įspūdis toks: Biržiškos mane norėjo komunistų pagelba pasmaugti (atsikeršyti!), bet kai komunistai manęs nejudino (o jie galėjo smulkiai viską žinoti – komunistai galėjo mane sušaudyti, bet jie turėjo mane gerbti, nes buvau atviras, lojalus ideologinis priešas), tai jie nerado negarbingu netiesiais būdais, presija, stengtis mane apvesdinti... su dukterimi. Matyt, Blynas-Vetusius Zenonas yra „pora“ Biržiškų dukteriai. Deja, man ji ne pora... nors „keršydami“ jie gali dar smar-

³ Savotiškas (lot.).

kiau – „atsivertėliai“ – klampinti... komedija, bet tikra!.. Neįau man lojaliais draugais gali būti tik priešai?

Lukauskas V. – tipas, įdomus tipas. Kalbėjo man bolševikų laikais, „kalbėti“ pradeda ir dabar, pradėjo šį rytą.

Jesaitis K. jau užsiminė apie Rivo knygą⁵². Ešą reikia slėpti, nes kai atėję ras – bus blogai. Sakau – bolševikų laikais neslėpiau Hitlerio „Mein Kampf“, nematau reikalo nieko dabar slėpti. Lukauskas V...

Ėjo kokias tai pareigas. Buvo sargybinis prie kokių tai sandėlių. Sargybinis. Atitėmpė į namus du pusmaišius jautienos konservų be etikečių, turbūt ¼ ar ½ kg. svorio. Viso 131 konservų dėžutė (+ du maišai). Sako – ir kiti ėmė; ne jis – būtų kiti išplėšę. Džiaugiasi, kad ilgam užteks.

26 VI [41]

Užvakar, 24 VI, sutikau Gedimino (I) gatvėj Keliuotį⁵³. Įdomi „einančio“ beasmeninė replika...

Sutikau Stepą Vykintą⁵⁴.

27 VI [41] penkt[adienis]

Buvo atėjusi į tarnybą Vilmantienė. Ji jau buvo susitikusi [su] vokiečių žurnalistais. Jos brolis Dovas Jagomastas jau važinėja su vokiečiais automobiliu, kažką verčia. Mat, anot jos, moka vokiečių kalbą.

Kalbėjom ir apie „politiką“. Pakritikavau „Laikinosios vyriausybės“ sudėtį – dauguma kadėmų ir ipso facto^a įleidimas klero į aktyvią politiką. Galim eiti – jeigu bus kuriama nacionalistinė Lietuva.

Ešą vokiečiai rado 2 milijonus litrų benzino. [Ne]spėjo išvežti. Todėl rusai taip ir bombarduoja aną miesto kampą (kai pataikė į odų fabriką).

Pasakojo, kad Akademijoje matė VI. Ereminą. Tas kalbėjęs apie „išdavikus“, reikia ešą dirbti etc.

Ereminas! Įdomi figūra. Kunigas Italijoje. Specialiu „Observatore Romano“ skiltyse (pirmam puslapy) paskelbtu Popiežiaus dekretu jam atimtos kunigiškos teisės, paliekant pareigas (celibatas, brevijoriaus skaitymas), be vilties kada nors grįžti į „seną padėtį“, t. y. tapti vėl kunigu; nors sakramentas nepanaikintas. Marijonai ir kiti aiškino, kad tai todėl padaryta, kad jis padirbtais dokumentais išgavęs šventimus. Kita gi versija – tikroji, neskelbiama – kad tai buvęs komunistų agentas, įsibrovęs į kunigų luomą tikslu skelbti komunizmą ir provokuoti. Pas[įuntiny]bėje

^a Tuo pačiu (lot.).

(prie Kvirinalo) laikėsi arogantiškai (manęs jau ten tada nebuvo). Buvo atsiuntęs kažkokį italų vyskupo raštą, kad esąs kunigas. Tą raštą pasilaikė Vatikanas (manau: sankcijoms jį išdavusiam vyskupui); gal paskum gražino.

Lietuvoje tapo politruku (korpuso?), o paskum – Mokslų Akademijos politvadovu. Anot Razmuko, rašęs smarkius str. sieniniam laikrašty ir kalbėjęs kalbas baisias.

Renkant, jį Ružancovas⁵⁵ rekomendavęs, sakydamas, kad tai naujos kartos žmogus, kad dėl savo idėjos negalėjęs gyventi Lietuvoje...

Ružancovas...

Kada V. Biržiška man siūlė tarnybą, tai turėjau eiti (gauti) dirbti pas Ružancovą bibliotekoje. Taip jis man pasakė. Sakau, kad „bijau“ provokatorių. Tada jam papasakojau apie Santvaro⁵⁶ siūlomą vietą „Eltoj“ (ir tuoj du areštai, man atsisakius) ir apie B. Rutkūno⁵⁷ siūlymą V[alstybinės] I[eidyklos] Polit[inės] liter[atūros] skyriui, nuo ko atsisakiau, nes nemoku kalbos (korektūra). Tada tik V. Biržiška pasakė, kad su Ružancovu reikia būti atsargiu, nes jis dėl savęs galės kitiems daug nemalonumų padaryti.

Tuo būdu V. Biržiška, matyti, buvo trečias siūlytojas... provokacinis.

Kada atsisakiau (balandy) nuo vietos ir nėjau kviečiamas, man, matomai, nutarė duoti vietą Etnologijos institute – toliau nuo „žmonių“, bet sudarė „atmosferą“, apie kurią pasakojo Čiurlionytė.

Kvietimas į Balio paskaitą apie Markso [ir] Engelso pažiūras į folklorą, išpėjimai Stukėnaitės ir Čiurlionytės – įdomu.

Pentadienį ar ketvirtadienį (20 ar 19 VI) Akademijoj kalbėjausi su M. Biržiška. Apie rusų politiką. Kritikavau. Sakiau, kad nereikės persekioti, kad patys susinainksim vienas kitą svetimų džiaugsmui. Kad „vadai“ turi pasilikti – tada tikėsime, kad viską darė iš idėjos ir juos bus galima politiškai ginti, išsaugant lietuvius, o „bėda“ suverčiant žydams. M. Biržiška buvo keistas, nervuotas.

Šeštadienį pareikalavo fotografijos; turėjau per 1½ val. pristatyti.

Žodžiu, daug keistų dalykų.

Taigi Ereminas šiandieną jau kolioja „išdavikus“ – jau patriotas! Na, matysim, ar tik netaps net aukštu pareigūnu! Viskas galima Lietuvoje.

J. Keliuotis, buvęs „N[aujosios] Romuvos“ red[aktorius]-leidėjas, vėliau – „Kultūros“ faktinis red[aktorius], rusų laikais, berods, yra paskirtas M[okslių] Akademijai komisarui.

Tolumoje dunda patrankos. Tamsu. Nebegalima rašyti. Elektros negalima žibinti.

Von Ostman ant geltono pop[ieriaus] išleido įsakymą. Šlykščiai lietuviškai išverstas. Pvz., pirmas sakinyvis visai nesuprantamas. Dar: išeina, kad galima vaikščioti iki 23 val., o vokiškai – kitas tekstas. Kvaila! Maža lietuvių taisyklingai parašyti!

Vakar pavakary mačiau, kaip nusodino rusų bombonešį. Pirmą išgirdau kelis (2-3) sprogmus, paskum – zenitinę artileriją. Matėsi bent 20-30 sprogimų ore, prieš ir už lėktuvo, paskum lėktuvas ėmė kristi, užsidegė ir lyg lūžo sparnai. Krito kur tai už Rusų kapinių.

Šiandie apie 14 val. vėl buvo atskridę 3 rusai. Kur tai kažką padegė, nes matėsi 2 dūmų stulpai stoties pusėje.

Gedimino pily ant kuoro jokia vėliava neplevėsuoja.

Ant „merli“⁵⁹ (ar virš „merli“) iškištos dvi vėliavos: dešinėj hakenkreuzas, o kairėj – lietuvių tautinė trispalvė. Valstybinės vėliavos niekur nematyti.

Vokiečiai visur rašo „Vilno“ ir „Kowno“. Rusai rašė Вильнюс⁶⁰ ir Каунас⁶¹.

Margeris Jesaitis – inteligentiškas jaunuolis. Maniuko⁵⁸ tipo.

Aną dieną – ar tik ne užvakar – daug kalbėjom. Vakar teiravosi Stepo Vykinto adresu. Daviau. Stepas V[ykintas] gali eiti dirbti pas aktyvistus, tik jis, ir jis, negalės būti labai „lankstus“. Jis ne politikas. Šiandie reikia labai gerai pažinoti Machiavelli „Kunigaikštį“⁵⁹... kad išvesti laivą: kuriasi vėl nauja Lietuva!

Vakar institutan atėjo du vokiečių karininkai ir mūsų komendantūros puskarininkis. Ieškojo patalpų. Paaiškinau, prancūziškai, kad tai MA skyrius, kad čia tūkstančiai popieriukų, kad lenkų okupantai respektavo, kad patalpų čia nėra laisvų. Išėjo. Keista, kad mūsų abi mašininkės – Kavoliūnaitė ir Apinytė – vos jie įėjo, pamatė, tuoj sulindo į „šikinyką“... rankų plauti. Jiems išėjus, gana neramios pasakė, kad eina namo, nes nėra kas veikti. Buvo apie 12.15 val.

Kavoliūnaitė O. rytą pasakė, kad ji labai nori gyventi. Sakau – iš principo būna dažnai taip, kad kas pats labai nori gyventi, tas nelabai kitų gyvybę saugo. Niekas neatsakė.

Gavau algą už 15 VI-30 VI. Viso: 236 rub. = 23,60 markės. Maža suma; „didelė“ vienetu – ypač, kad viskas uždaryta ir nieko negali pirkti.

18 val. Visą laiką nuo 14 val. zuja lėktuvai. Matyt, neramu, vis atskrenda rusai.

Katedroj buvo iškilmingos pamaldos. Pirmos po rusų išėjimo. Sugiedotas himnas.

Žakevičius su Biržiškais ir aukštais karininkais iškilmingai išėjo. Puikiame liuzine išvažiavo su kokiu tai karininku.

Tikros komedijos: tautininkai generaliniu sekretorium paskyrė Rastenį⁶⁰, gal ir gerą žmogų, bet buvusį kademą, ir jis mums, tautininkams, turėjo būti ideologijos ir veikimo mokytoju! Savigarbai įžeidimas ir nepriimtina! Aktyvistai turi statyti senus tos pačios ideologijos žmones, o ne atsivertėlius, pasikeitusius.

Na, matysim, kaip čia dalykai toliau vystysis!

* T. y. ant pilies bokšto sienos danties. Merlo (it) – įtvirtinimo sienos dantis.

Malonu, kad lietuviai randa bendrą kalbą ir kad po šios eksperimentacijos daugelis „pasikeitė“, bet mes nesikeisime... Kelias aiškus. Arba nacionalistinė Lietuva nacionalistų vadovaujama ir visi kiti dirba nurodomą, reikiamą, būtina darba, arba „konsolidacinės“ krypties žmonės, aktyvistų „paremiami“... Kas reiškia, kad Lietuva nebus griežtai nacionalistinė ir mes stojam, kaip stovėjom, nuošaly. Chi vivra – vedra^a.

V. Lukauskas – nepaprastas žmogus. Gauna visko. Gavo virš 130 dėžių konservų iš sandėlių; vakar gavo degtinės ir konjako. Sako – pirkto. Sumokėjau jam 12,40 (ar 12,60, ar 12,80) rb už degtinės bonką, bet jau jos nematau pas save. Matyt, Vicka su Kernagiu atėję man ją nudžiovė...

Pasirodo, Lukauskas šeštadienį gėrė, o sekmadienį namo atėjęs, paėmė mano degtinę – mat jam pritrūko... 30 VI 41

Mačiau Viktę^{b1} – Čečetą^{b2} prieš dvi savaites išvežė!

Sutikau bene pulk[ininka] uloną; grįžo iš Varėnos. Studijavo Romoj (Tor di quinto^{b3}) ir Piesolo. Išliko.

Šaudo iš zenitinių...

Vis dar neišku: koks yra santykis tarp TDA ir „vyriausybės“ (sako, kad Škirpa vis dar ne Kaune). Sunku tikėti, kad įvairūs liaudininkai-socialistai ir kadamai būtų pasikeitę, sutiktų realizuoti nacionalistinę Lietuvą. Komunistinis režimas jų pažiūras sukretė, be abejo, bet jie visi yra prisiekę demokratui, o kadamai yra Vatikano krypties žmonės ir aš netikiu, kad nacionalizmas-fašizmas, kaip praktika ir doktrina, būtų jiems priimtinas. Šitoki vyriausybė negali ilgai laikytis. Vokiečiai turės ją keisti.

Kaip seniau – taip ir dabar. Negalima niekam tikėti. Pilna naujoviškų provokatorių – ir senų.

Manau, kad dar man teks atlaikyti ne vieną smūgį: ir „savų“, ir iš komunistų, kurie norės gelbėtis... atlaikysim ir tai. „Kas eis – praeis!“

18.50 val. 15 vokiečių lėktuvų – sunkių – nuskrido į rytus. Matomai, atsilyginti už šios dienos Vilniaus puolimus. Gaus rusai...

Obalsis: laukti, žiūrėti, stebėti.

Ateis momentas, kada bus galima tarti žodį. Jeigu jis ateis – jis bus sunkus ir beatodairinis. Jei neateis – kelias laisvas visiems. Aš neisiu pasitikti ir nesitrauksiu. O sutiksiu viską veidas į veidą usque ad finem^c.

^a Pagyvensim – pamatysim (it).

^b Kavalerijos mokykloje.

^c Iki galo (lot).

Šiandie ryta eidamas pro Akademiją pamačiau ją apdaužytą – balkono baliustrada numušta, nudaužta dalis. Maniau, kad pataikė bomba. Dar prieš tiltą per Vilnelę sutikau Daukantienę ir Apinytę. Pasirodo, kažkas šovė į vokiečius – esą tai buvęs rusų karininkas. Tuoj pradėjo veikti prieštankinės ir zenitinės patrankos iš Gedimino pilies ir kulkosvydžiai. Vėliau įėjo vokiečiai ir visus suėmė: vyrus atskirai, moteris atskirai. Nuėjom į vidų. Holius dulkinas ir apgriozdintas. Ereminas pasakoja dalykus. Gudrus žvilgsnis...

Tamybon atėjo Kavoliūnaitė vėlokai. Pasirodo, ir ji nakvojo požemiuose, ir ją suėmė. Su pasididžiavimu parodė raštelį, kad ji paleista kaip neįtariama – tai pabrėžė. Esą nuo 21 VI atleistas Akademijoj gyvenęs žydas. Bet jis nakvojęs su jais požemiuose.

Žodžiu, neaišku. Suimti Mažrimas⁶³, Gerulaitis, bet vėliau, išardžius, paleisti.

Vakar, 29 VI, išėjo 1 Nr. „Naujosios Lietuvos“, kur antrame puslapy telpa „Lietuvių aktyvistų Vilniaus srities vadovybės atsisaukimas“. Šiaip nieko, bet tūlos dalys parašytos arba gerų norų kvailio, arba provokatoriaus, arba „irankio“.

Pvz., sakinys „tautos garbė – tėvynės gerovė“. Ką reiškia toji „tėvynė“, kai šiandie reikia kalbėti tik apie „valstybę“, t. y. taikyti senąjį „vilku“ šūki.

Ir „rusai“ kalbėjo apie „Laisvą Lietuvą“, apie „Naują Lietuvą“. Reikia kalbėti ir visur akcentuoti „Nepriklausomą Lietuvą“.

Puolimas prieš mažumas yra idiotų darbas. Vienas ilgesnis abzacas prieš žydus, o kitas, trumpesnis – prieš lenkus.

Pulti du priešu, kai lietuviai Vilniuj sudaro gal tik 10–15 nuošimčių, yra kvailystė. Pirma reikia apsidirbti su žydais, o paskum su lenkais. Pulti du priešu = sudaryti abiejų priešų frontą prieš save, sąmoningai subendrinti juos.

Reikėjo pulti „mažumas“, specifikuoti žydus, pulti mažumas, bet neminėti žodžio lenkas.

Lenkai gi reikia smaugti glostant. O mes vis darom klaidą, kartojam: seniau spaudėm lenkelius, o su vadais flirtavom. Reikia mušti ranką – tada ir kardas pats išpuls.

Divide et impera^a. Kiti gudriai daro.

„Vilniaus miesto komitete“ – lyg ir Vilniaus srities vyriausybė – yra ir Valeška⁶⁴ – visų valdžių žmogus. Įdomu. Koks pasitikėjimas!

K. Jesaitis vakar rytą pasakė, kad dabar jis man gališ pasakyti paslaptį. Jį Kaune išpėjinėjo, kad jei aš pas jį gyvensiu, tai bus nuolatinis policijos vaikštinėjimas, nes aš fašistas. Sakau – ar ne kitaip tau sakė.

^a Skaldyk ir valdyk (lot.).

Vargšas Buska, kaip jis nemoka nuduoti ir meluoti. Nesiseka!
Vakar K. Jesaitis sakė, kad Žakevičius jį vadina „Buska“ viešai – net jam nepatogu.
K. Jesaitis toliau daug man kalbėjo apie vedybas, reikalą, kad organizmas veiktų normaliai (!) (sic!) etc. Ar tai tik ne Žakevičiaus sugestijos?
Inutile. Spreco il grato!^a

Nepamiršti. M. Biržiška kalbėjo apie sąrašus, kuriuos sudaro – žmonių, kurie dėl savo padėties turėjo pasakyti tai, ką pasakė – kad daug įtraukė. Suprasti: moralinė presija mano atžvilgiu.

1 VII 41

Keisti dalykai.

Vakar Apinytė pasakė, kai sutikau, kad Akademijoj šovė vienas rusas, o Lukauskas šį rytą jau sakė, kad surado tarp knygų 8 rusus ir juos tuoj sušaudė. O Daukantienė tvirtino, kad jokių rusų nesurado. Ešą Ereminas policijai pasakęs apie rusus (ar kažką panašaus). Apinytė ir Ereminas labai jaudinėsi dėl užpuolimo. Ereminas vis „muša“, kad jis sakęs Mažrimui, kad tas pasirūpintų apsauga. Jis pats (Ereminas) turįs apsaugai revolverį (sakė Daukantienė). Jei tai tiesa – kodėl Ereminas tebe laiko ginklą? Ir kodėl Biržiška, dabar glaudžiausias Akademijoj, neizoliuoja (bent laikinai) buvusį politruką ir Akademijos politvadovą? Čia kažkas „nečisto“^b... Arba lenku, arba komunistų provokacijos, nes kažkas šaudė ir paskum uždegė skaityklos salėj šviesą – matomai, aiškiu tikslu, kad būtų „apšaudymui“ ryškus objektas. Arba lenkai už Koscialkowskį (Valeška ten labai karščiauos – Lenkų m[okslo] dr[augijos]). Ejo imti dalykų be raštų, bėgiojo jų paimti. Žodžiu, nerimta komedija, arba komunistai...

Antradienio vakare, 24 VI, vokiečių kareiviai išplėšė „voentorgo“ krautuvę Nr. 2 (kampas Algirdo ir Vivulskio). Pats mačiau. Galėjo privažiuoti sunkvežimiu ir išsivežti tvarkingai. Dalijo ir žmonėms. Ėjom su Jesaičiu K. Vokiečių karininko nebuvo.

Vokiečių kareiviai ešą sako, kad dabar mums bus gerai, būsime vokiečiais. Išplėst⁶⁵.

„Naujojoj Lietuvoj“ Nr. 2 tilpo įdomus St. Vykinto straipsnis⁶⁶. Žmogui atsivėrė krūtinė. Prabilo... Teisinga, bet... per daug karšta... Šiaip nieko gero tame Nr. 2 nėra.

Raštikis⁶⁷ grįžo į Kauną, bet Škirpos vis dar nėra.

^a Bepasmilka. Veltui linekal (it.).

^b He suco (rus.) – neišvaru.

Lietuviai karininkai (kaip gerai jie painformuoti!) sako, kad ešą laukiama didele rusų oro puolimo. Matosi daug priešlėktuvinių [patrankų], ypač paupiais.

Londono radio sakė, kad rusai Maskvoj sobore pamaldas atlaikė. Jei tai tiesa, tai per vėlai. Masių nebesuvilios. Reikia reformų, o ar komunistai taip greit „persivers“?

Manau, kad apie 15 VII vokiečiai bus Kremliuje.

St. Santvaras – girdėjau per radio – žmogus, kuris bandė mane, nugirdžius (nuolatiniai kvietimai pas jį, net nemandagiai insistuoja), priversti prie širdingo išsiplepėjimo, kurs vertė – draugo kauke! – išprovokuoti mane, kurs gašdino man Konrado Valenrodo likimu (atėjęs specialiai į namus, bėgo lyg tuo vienu tikslu), sakydamas, kad ir aš bėgsiu, kai grįš Smetona, su vėliavom jį sutikti, kurs kalbėjo apie galimumą lengvai pabėgti, siūlydamas ir laukdamas, kad paklausčiau, kaip ir kuriuo būdu pabėgti, kurs siūlė insistuojančiai man tarnybą, o po to ten areštavo Jablonskį ir kitą žmogų, kurs rodė man krūvas pinigų – rusų červoncu, tas Santvaras šandie jau dainuoja per radio ir, žinoma, patriotines dainas!

Che schifo!⁹

Visos krautuvės tuščios. Net degtukų negali gauti.

Parašiau straipsnį „Naujas gyvenimas“. Palaikysiu. Jei duočiau, esu tikras, kad jo nedėtų ir turėčiau galbūt didelių nemalonumų. Gal klystu?

3 VII 41

„N[aujoji] Lietuva“ padėjo 1 pusl. „Žodį vietos gyventojams“ – „raminantis“, ryšium [su] 1 Nr. „proklamacija“. Reikėjo aiškiau parašyti pirmą, kad nereikėtų taip plačiai parašyti antrą.

Užvakar Kavoliūnaitė, kalbantis, išsitarė, kad ešą aš turbūt neilgai paliksiu institute. Sakau – gali būti, mano biblioteka Kaune, negaliu jos pervežti, tai galbūt reikės Kaune kokią vietelę sau paieškoti.

Poną Meklenburgą-Vilmantą matė automobily važinėjant su koku tai vokiečių generolu. Turbūt irgi, kaip Jagomastas Dovas, eina vertėjo pareigas.

O. Vilmantienė nuo 24 VI tik sykį pusvalandžiui buvo pasirodžiusi.

Slaviūnas kažkur dingio.

Atvyko traukinys iš Kauno. Ešą Bieliuką⁶⁸ (Žem[ės] banko valdyt[oją]) ir daug viršininkų išsiuntė „konferencijon“ į Rygą. Kažin ar grįžo?

Sutikau apie 14 val. Biržiškienę Gedimino gatvėj. Pasisveikino labai rūščia mina...

⁹ Koks bjaurybė! (il).

„N[aujojo] Lietuvoj“ Ant. Bružo parašu tilpo str. vardu „Pastaba apie tautos vienybę“. Yra įdomių sakinių. Noto^a.

Puolama praeitis dabarty – t. y. „tautos vienybės skaldytojai, tautos vieningo kūno trupintojai ir jos pajėgumo silpnintojai“... Tai yra puolimas ir dabarties praeities forma.

Idiotas! Jei K[rupavičius] pasiaukėjo kademų naudai – gelbėdamas kunigiją⁶⁹, jam buvo lengva aukotis, nes jis turėjo jį suprantantį užnugarį...

Jei aš aukojaisi tautininkijos-nacionalistų naudai – idėjos, savo, nei sprindžiu neatsižadėdamas, nelinkdamas – kad Maskvai sudaryti reikiama išpūdį – aš neturėčiau mane suprantančio užnugario, o vien urapatriotus durnius!

Jei tada reikėjo kam nors, kurį gali žinoti, kam gali tikėti (o man turėjo tikėti – mano įvadas į „F[aišizmo] d[foktrinos]“ vertimą ir „Rasistų grobčiojimai“ „Akademike“, bene 1935 m.⁷⁰) aukotis, tai šiandie vėl kita rokunda.

Tautininkija – sąjunga – mirusi ir ji nebeprisikels.

Liaudininkai ir soc[ial]dem[okrat]ai (varpininkai, aušrininkai etc.) – mirę, nes per daug artimai dirbo su komunistais.

Kadimai dirbo, bet neryškiai; jų „homo“^b gerą turi vadovybę... Užtat jie mus ir skandino ir mums (ir man) jie baisiausiai prieš nusistatę, nes trokšta valdymo... Idiotai!

Šiandie nacionalistų gadynė. Jų istorinė misija – dirbti su Vokietija.

Likusios partijos turi likti nuošaly; likusi partija. Šiandie jai nėra ką veikti (Noto^c – „pastabos“ Vilmantienei; jos žodis – niekur nesurandamas, bet visi kalba).

Politika – tai daug fantazijos ir daug realybės; daugiau realybės, bet ir daug fantazijos.

Rezervas – tautai būtinas...

A. Bružo str. – geros valios durniaus parašytas. Tai žmogus be fantazijos... Reikia mokėti aukoti rytdienai šią dieną. Vokietijos mintys – lyg atsikūrę fantazijoje, realybė jas arba patvirtins, arba paneigs.

Chi vivra – vedra^d.

Vakar čia atvyko Margerio J[esaičio] draugas iš Trakų. Studentas-aktyvistas. Energingas! Rimta mina pradėjo kalbėti, kad Vilniuj dar labai mažai kas padaryta etc. Paklausiau, ar jis girdėjo tokį vokiečių politiką – von Bülov⁷¹? Sako – taip,

^a Pažymėti (lot.).

^b Žmogus (lot.).

^c Pažymėti (lot.).

^d Pagarbėjim – pamatysim (it.).

žinoma. Na, sakau, tai jis visados savo tautiečiams sakydavo – pas trop de zèle! Tai reiškia „nebūkit per daug uolus“! Vaikas gerų norų, bet, turbūt iš mandagumo, nutilo.

Šį rytą su juo – pavardės nežinau – papusryčiauvau. Vilnius jam nepatinka. Pakalbėjau apie miesto grožį (sutinku, asmenin[inio] gyv[enimo] patogumų nėra), apie architektūrą, kaipo gyvą kultūros istorijos filmą, apie saugojimą arch[itektūri-
nės] miesto dalies svetur.

Kalbėjom apie nacionalizaciją. Sutinkam – dvarų ir namų negražinti, bet ar tikslu viską ir visus suvalstybinti, padaryti apmokamais v[alstybės] tarnais? Ar nereikia, net prieš mūsų norą, mums šandie kurti nepriklausomą luomą, kuris gali būti laisvas judesiuose? Ypač pramonė ir prekyba; ir namai, ir ūkis. Ar naudinga Lietuvos valstybei ir tautai, kad šandie viskas būtų vien valstybės, t. y. valdžios, rankose? Nieko neatsakė.

Man? Ne mano žirniai, ne mano pupos.

Mums padavinėjo patarnautoja lenkaitė; bet ir paprašėm, ir apsimokėjom lietuviškai susikalbėdami. Valgėm „Valgy“ Vokiečių gatvėj. Ta pati padavėja aptarnavo gretimą stalą. Bjauria „rusų kalba“ lietuvišku ištariu jis su ja kalbėjosi, nors su savo draugu mokėjo lietuviškai kalbėti. Mokėjo pinigus irgi rusų kalbą naudodamas. Keldamasis išgirdau, kad anas piktinosi, kad dabar jau nebebus rodoma visokių „Suvorovų“... Įdomu! Lenkaitės irgi yra 2-os r[ūšies] piliečiai – susikalba; vietoj jas daugiau mokyti, versti jas mokytis lietuvių kalbos, tas patriotas vartoja rusų kalbą... Suprantu, jeigu ji visai nieko nesuprastų.

O „Suvorovo“ nėra ko keikti – nemačiau, bet iš pasakojimo – tai turėjo būti labai lietuviams pamokinanti filmas.

Vokiečių kokie tai aukšti karininkai nori paimti mūsų Etnol[ogijos] ins[titu]to rūmus (kieme) Antakalniū, 6. Esą galima viską palikti kaip stovi. Jiems reikia atskiro namo. Vokiečių kaizerio sūnus čia gyvena D[idžiojo] k[aro] metu. Bus garbė tarp tų pačių mūrų gyventi... tik kur mes viską padėsime?

Nupirkau „Sp[audos] fonde“, netoli Lukiškių aikštės, knygą, nežiūrėdamas, „Sparnuoti lietuviai Darius ir Girėnas“. Namie atverčiau – ir matau tokią dedikaciją: „Brangiam vyrui prisiminti rūkais apgaubtas dienas. Vanda. 1941VI 7 d. Vilnius“.

Kokiu būdu ši knygą pakliuvo į „Sp[audos] fondo“ vitriną, nes man ją padavė iš vitrinės, kur gulėjo 4 knygos (pirma vitrina nuo L[ukiškių] a[ikštės] pusės). Liko 3 knygos. Pėmiau, nes ją, manau, konfiskuos. O čia tokia staigmena! Reikės pakeisti, jei dar bus, arba per „spaudą“ gražinti „brangiai žmonai“.

6 VII 41

Vakar gavom sąrašą iš Akademijos: reikia šandie dalyvauti rinkliavoje. Nuėjau. Nėjau tuoj rašyti, o laukiau, kad gal teks su koku nors vyru eiti – nenorėjau

moterų. Tačiau priėjo Apinytė ir pasakė, kad gal eisim kartu. Turėjau sutikti. Mūsų Nr. 5 ir 6 (mano) ar 7.

Dėžučių Nr. 6 ir 7. Labai mažos. Mes turėjom porą šimtų surinkti, nes buvo žmonių, kurie davė po červoncą, vienas net du červoncus igrūdo. Šiaip davė po 5, po 3, po 1-2 rb. Lenkai arba vengė duoti, arba duodavo po kelias kapeikas. Kiti sakydavo neturį. Vienas pasakė gana arogantiškai: „Nesuprantu po litewski“. Atsakiau: „Nieko, greitai išmoksi“. Keli pasakė – tai ką, vokiečiams renkat?

Iš tiesų: pikta, o vis dėlto teisybė atrodo. Rinkom ne lietuviams ir Lietuvai, o vokiečiams. „Etiketės“ turi tokį įrašą:

Dem Deutschen

Roten Kreuz^a

+

Lietuvos Raudonasis Kryžius

Pripildėm dvi pilnas dėžutes – kimšte prikimšom. Atėję į „Centrą“, pripildėm smulkiais dar vieną dėžutę (Nr. 218). Stovėjom Vytauto ir Mickevičiaus kampe nuo 9.45 val. iki 12 val.

Sutikau Braželį. Vedęs. Esą Vytautas Blynas (Pazūku)⁷² buvęs pas juos. Dirbęs Kaune komendantūroj. Dabar išvykęs su divizijos ar korpuso štabu į Rusiją – vertėjas ir žinovas. Так и есть^b. Kaip ir maniau, buvo vokiečių agentas. Vilmantienė buvo jam „Centrum“, nes apie mano „vedybas“ su O. Biržiškaite jis sužinojo Vilniuj. Ir tuoj atėjo pasiteirauti. Tai buvo balandy. Tuoj po to aš atsiėmiau popierius iš O. B[iržiškaitės] ir atsisakiau nuo jos „paramos“ tarnybos gavime, t. y. prašiau nebeduoti eigos prašymui.

Pirmą sekmadienį po 16 V (pradžia tarnybos) aš buvau Kaune. Man esant bažnyčioj, atėjo Vytautas, pasėdėjo, nieko nepasakė ir išėjo. Sutikau su Vicia Biržų gatvėj. Jis buvo keistas. Pasisveikinom ir žodžio nepratarėm. Vicia teiravosi, iš kur jis ištraukęs apie mano vedybas – tą pasaką? Vytautas atsakęs – negalįs pasakyti, bet tai eina iš asmens, kuris dažnai susitinka su Biržiškais (=Vilmantienė).

Nepamiršti. Balys syki pasakė, kad O. Kavoliūnaitė yra aktyvistė. Taigi 20 VI (18.20) val.) bus Žydų kultūros institute žydų klasiko Pereco⁷³ paroda. Ar aš eisiu? Teiravausi adresu – nežinojo.

Atsakiau, kad mielai nueisiu. Ypač kad įstaiga priklauso nuo Akademijos. Teiravau eiti sekmadienį, bet 22 VI prasidėjo „oro kanonada“.

^a Vokiečių Raudonajam kryžiui (vok.).

^b Taip ir yra (rus.).

3 VII girdėjau per radio (9.09 val.) institute Stalino kalbos tekstą. Štai „perlai“...
vokiečiai – людоеды^a...

mes gi – миролюбивое государство^b ...

iš jų pusės – вероломство^c...

нападение^d...

jie – кровавый агрессор^e...

Sov[ietų] Sąjunga įeina (вступает^f) – в смертельную схватку с своим злейшим
врагом^g...

todėl – на защиту родины подымайтесь весь советский народ^h...

– враг жесток и неумолимⁱ...

nori, dalykas eina apie – захват нашей земли^j...

– о жизни и смерти Советского государства^k...

tai yra – отечественная освободительная война^l...

vokiečiai dega – бешенная злоба и ненависть к нашей родине^m...

reikia sustiprinti – тыл нашей армииⁿ...

vesti – беспощадную войну с дезорганизаторами тыла^o...

Apie 17 val. išėjau į miestą. Parėjęs radau tokį laiškėlį:

Mielasis,

buvau užjęs, norėjau pasimatyti ir pasikalbėti, deja, Tavęs neradau. Būk geras, kai
turėsi laiko, užsuk pas mane.

Geriausi linkėjimai nuo manęs ir mano šeimos.

1941 VII 6. Su pagarba / Stepas Vykintas

Užėisiu antradienį arba trečiadienį.

^a Žmogėdos (rus.).

^b Taikinga valstybė (rus.).

^c Klasta (rus.).

^d Užpuolimas (rus.).

^e Kruvinas agresorius (rus.).

^f Stoja (rus.).

^g Mirtiną kovą su pikčiausiu savo priešu (rus.).

^h Į tėvynės gynimą pakilk visa tarybinė liaudie (rus.).

ⁱ Priešas žiaurus ir nenumaldomas (rus.).

^j Mūsų žemės užgrobimą (rus.).

^k Apie Tarybų valstybės gyvybę ir mirtį (rus.).

^l Tėvynės išsivadavimo karas (rus.).

^m Pasiutęs pyktis ir neapykanta mūsų tėvynei (rus.).

ⁿ Mūsų armijos užnugarį (rus.).

^o Negailestingai kovoti su dezorganizatoriais užnugaryje (rus.).

Vakar grįžo iš Kauno ponas Margeris J[esaitis].
 Idomi žinia – Skvireckas, Brizgys, dar kas tai Kauno dienrašty „Į laisvę“ išspausdino atsisaukimą⁷⁴, turbūt į katalikus, kad bendradarbiautų Naujos Europos kuryboj.

Taktika: Komunistams užėjus, „XX a[mžiuje]“ Šmulskštys⁷⁵ (kunigas) (ir kiti) ragino balsuoti į Liaudies seimą (už susijungimą su Rusija) ir dirbti, bendradarbiauti.

Krupavičius⁷⁶ padavė „bendradarbiavimo“ memorialą (Vilniuj pasikalbėjimas su K. Didžiuliu⁷⁷, Kaune – su Glovacku⁷⁸ ir Gedvila⁷⁹; brovimasis į CK rūmus; Gedvilo kalbų aliuzija; Krup[avičiaus] teikiamas pavyzdys – V[akarų] Europa ir Gedvilo frontai, komunistų siūlytas bendr[adarbiavimas] su katalikais Prancūzijoje etc), kurį peržiūrėjo hierarchija (kun. Tulabos⁸⁰ žodžiais), bet padavė tik Krupavičius, nes taktiškai – jeigu kas, tai jis vienas pasiima atsakomybę, o episkopatas nesuvaržo. Bendri motyvai: katalikybei geriau Sov[ietų] Sąjunga negu fašizmas-nacizmas, Vatikano nemalonė kuriama N[aujų] Europai, tautiniai sumetimai. Atvykus 3 „žurnalistams“ iš Maskvos, jie pastatė Krupavičiui eilę klausimų, jų tarpe kaip gali katalikai pritarti turtų reformai? Krupavičius atsakęs, kad jis pats dalysiąs dvarus etc.

Vis dėlto jie sakė, kad bažnyčios bus apdėtos mokesniu. Krup[avičius] nesipriešijęs. Klausė – ar visi taip galvoja, kaip jis. Atsakęs, kad visų nežinąs, bet manąs, kad daugelis.

Po to pas mane užėjo kun. Tulaba, vysk. Brizgio adjutantas. Visa tai pasakė, pabrėždamas, kad susitinka su aukštais valdžios žmonėmis, kad jei Krupavičius nebūtų buvęs kunigas, tai dabar užimtų aukštą, labai aukštą, vietą...

Po tų kalbų kun. Tulaba norėjo kažką siūlyti man, bet aš neleidau. Jis buvo labai nepatenkintas. Gaila, baisiai gaila. Jų „žaidimas“ man būtų buvęs aiškesnis, jeigu būčiau leidęs jam išsikalbėti ir... siūlyti, bet savigarba neleido. Išėjo biski susimaišęs, be aplombo – tokio, su koku įėjo...

Tiesa, dar: kunigams buvo patariama (komunistų?), leidžiama iš sakyklų diskutuoti dėl „diamato“*, bet neleidžiama joku būdu liesti Sov[ietų] Sąjungos.

Gudri politika... užtarimas...

Šiandieną jau išeina episkopatas... Jeigu suras Krupavičiaus memorialą (nors netikiu – originalas turi būti Maskvoj, o kopija CK archyve arba pas Didžiulį; taip kad jei spėjo išvežti – nesuras, o kunigai „toli“ ir gerai užslėpė kopiją – Lietuvoje nieks tikrai nesuras).

* T. y. dialektinio materializmo.

Kunigai... Jiems lengva politikuoti ir vesti politiką, kai užpakaly yra drausmingas, inteligentiškas ir toliau žiūrintis bei savo vadija pasitikintis užnugaris. Kademai ir klebonai sugurins mūsų taut[ini]kus] aktyvistus ir bus – kademija... Kleri-kalizmas... A.M.D.G.^a

Viena išeitis – laukti, palaukti: kademai (URM šulai), jaunieji katalikai žūtūt buvo pasiryžę mane sunaikinti komunistų pagelba (mane – tik VIII kat[egorijos] valdininką, jokios organizacijos „vadą“) – neišėjo... nepavyko...

Vėliau... atėjo kun. Tulabos lūpomis siūlyti „bendradarbiavimą“, tiksliau – išnaudoti mane kademijos naudai ir vėliau pamesti kaip škurli...

Šiandieną – šiandieną aš turiu laukti ypatingai stipraus jaunakatalikų puolimo – tiesioginio ar netiesioginio – nes jie bijo manęs... nes aš juos geriau nei kiti pažįstu, nes man pažįstami tie jauni episkopato veikėjai (5–6 m. pažintis Romoj, diskusijos), nes žinau jų politiką...

Kartais geriau pulti, bet dabar reikia laukti. Aš visados pasiruošęs, bet puolimas šį sykį bus patvirtinimas. Kai atsistatys M[inisteri]ja, aš įrodysiu, kad buvau pultas tik aš vienas – iš kademų. Koziris bus mano rankoj. Teks statyti klausimą grynai oficialia prasme, efektingiau. „Politika“ – tik ПОДКЛАДКА^b.

Gaila tik, kad mūsų entuziastai yra labai kvaili... gerų norų kvailiai ir nesu-pranta kademijos žaidimo.

Laukti... Priešai – komunistai-lietuviai – išsaugojo mane – priešpastatymui (ir gal išnaudojimui, bet čia nieko nebūtų pasiekę, nes aš siekiau garbingos likvidacijos – mano – o ne kademų įteigto būdo...) – matysim, ar priešas – vokiečiai – nedarys to paties. Vokiečiai arba sunaikins mane, arba... Laukti, ir toliau nuo geros valios durnių, toliau nosies nematančių aktyvistų.

Kadangi ponas Margeris J[esaitis] grįžo, tai 100% didesnė racija duoti jam palaikbėti, išsikalbėti... ir vilniečiams patriotams pasiplepėti...

St. Vykinto prašymą išpildysiu – užeisiu, bet užeisiu trečiadienį arba ketvirtadienį. Duodu pakankamai laiko. Man jo negaila. Il tempo é sempre gentiluomo!^c

Saugotis Vytauto Blyno (Pazūkų), nes tai garbėtroška, karjeristas (jo žodžiai: vokiečiams tokių kaip Šembergas nereikia, jiems reikia tokių lietuvių, kurie mokėtų spausti savuosius!) ir didžiausias, niekšingas mano, Vicios ir apskritai šeimos priešas. Neabejoju, kad ateidavo pas mus kaip vokiečių agentas „žinių pagaudyti“. Dabar aiškūs jo „opinių“ tyrimai. Niekšas. Klaipėdoj 16 II vėliavos nekėlė, o kai kiti name iškėlė, tai jis ją nuėmė.

^a Ad majorem Dei gloriam (lot.) – didesnei Dievo garbei.

^b Pamušalas (rus.).

^c Laikui bėgant visada viskas susitvarko! (it.).

Grįžo Čiurlionytė-Abraitienė. Į Kauną važiuos ketvirtadienį. Duosiu nuvežti laiška. Esą daug Kaune žuvusių. Ypač jaunuolių. Rusai geležinį tiltą išsprogdino tuo metu, kai juo ėjo rusų kareiviai.

Esą Vytautas Blynas (Pazūku) išgarsėjo po visą miestą. Vakari drg. Margeris [Jesaitis] užsiminė, kad girdėjo apie Gražytę ir apie Marijų Blyną⁸¹. Įdomu, ką jis tuo nori pasakyti.

Lietuviai... jeigu gerai – tai tuoj visi prie tavęs. Jei „blogiau“ – tuoj nuo tavęs tolinas. Jei „pagereja“ – vėl prie tavęs. Niekšų psichologija. Šlykštu. Maloniau priešai – bolševikai ar nacistai: bent žinai, kad tau varys, kada reikės ar norės, peilį į krūtine. Draugai gi – mandagūs – vien taiko į nugarą.

Koks gali būti su tokiais niekšais bendras darbas, kaip galima su tokiais kokią politiką vesti, jei toliau savo nosies niekas nieko nemato?

8 VII 41

Patikrinti, jei kada bus galimybė, šią supoziciją⁸

1. Mano str. „Priešai“ „Tėvų žemėj“ Nr. – 16 VI [19]41.

2. Nelietimas.

3. URM kademų (Č., Šv[elniko]⁸², Sid[abro], Mač[Julio]⁸³...) + žin-čios P., B. įskundimas.

4. Mano rugsėjo pradžios laiškas.

5. Kademų skundo pralaimėjimas; (Sid[abro] atmetimas nuo tarn[nybos] pas Glovacka), Mač[Julio] „raudonumas“.

6. Kademų derybos su CK ir kun. Krup[avičiaus] memorandumas.

7. Kun. Tulabos pasiūlymas] bendr[adarbiauti] su kleru.

Dabar turi eiti vėl panašiai

8. Kademai mane skundžia.

9. Vokiečiai tiria...

10. Bendraminčiai – idiotai seka kademus.

11. „Galas“ arba...

12. O palaimintoji vienatvė... o žmonių niekšybė, o priešų lojalumas!..

Nepamiršti: Aną savaitę – „vežimų“ – sykį priejo Vilmantienė ir klausia: „Koks čia jūsų įdomus žiedas, ar itališkas?“. „Taip,– sakau,– itališkas, seni česai“.

Per „vežimus“ Vilmantienė (prieš kelias dienas) atsiskyrė ir „dirbo“ požemy, rinkdama knygas M[ožosios] Lietuvos skyriui.

Buvo nusirašiusi antivokišką dainelę. Ekspozicijai. Po „atėjimo“ užėjusi – suplėšė. Vis nesirodo.

⁸ Pralaimė, spėjama

16.15 val.

Šiandie apie 14 val. užėjau pas Vykintą, nes buvau tikras, kad tuo metu jo nebus. Palikau jam savo vizitinę kortelę. Apie ką jis nori su manimi kalbėti? Jeigu aš jam tikrai reikalingas – jis mane galės antrąsyk paieškoti. Ne fanaberija, o būtinybė.

Kernagis, matomai, tikrai išvyko su Vicia į Kauną.

„Lietuvių laikraštys“ Nr. 34, 28(10) liepos 1905 m., Peterburgas, radau įdomų, aktualų kun(igo) Šnapščio⁸⁴ (= Šnapštys) straipsnį „Žydai“.

Pastaboj sugretinus Pranaitį⁸⁵ su Šnapščiu – abudu kunigai – puikus vaizdelis iš lietuviškojo antisemitizmo praeities.

10 VII 41

V. Lukauskas aną dieną už 50 rb „nupirko“ didelį kilimą. Iš žydų... paliktų butų?

Dabar gi atgabeno stalą, dvi sofas – seno stiliaus – irgi iš žydų butų. Turbūt iš tų pabėgusių žydų butų. Turbūt dovana Buskai-Jesaičiui.

Įdomu, kiek Lukauskas „mokejo“ už visa tai? Atrodo, kad pabėgusių žydų turtų niekas neparduoda ir jie turi būti valstybės nuosavybė.

Mūsų ins[titu]to Daukantienė, pasirodo, yra gen. Daukanto⁸⁶ žmona. Didelė Sidabro bičiulė. Pasakiau, kad mes dar su Sidabru susitiksime... kai faktinai ministerija susiformuos.

Čarneckis⁸⁷ su visa šeima išvežtas į Rusiją. Įdomu ar grįš?

Panevėžy, anot spaudos, nužudė dr. Mačiulį, o jo sūnui užkišo gerklę Mačiulio širdimi⁸⁸. Panevėžio Mačiulis turėjo tik 3 dukteris, tai, anot Daukantienės, tai galėtų būti URM [valdininko] Mačiulio sūnus, kuris viešėjo pas savo dėdę.

M. Jesaitis kalbėjo apie gudų norą prisijungti. Manau, kad tai nieko nekenktų. Stipendijos – po to 5 m. tarnyboj Lietuvoj, vedybos su lietuvaitėm – ir gudai lietuvės; atsargi kolonizacija – zonomis (juostomis nuo Vilniaus). Valstybė vadintus Lietuva. Sako, vokiečiai norį mums ir latvius prijungti. Čia tai jau blogiau.

11 VII 41

Taigi V. Lukauskas (Komunalinio ūkio m[inisteri]jos tarnautojas ir kokio tai komtransporto, ar kažko panašaus, naujas viršininkas) vakar atsigabeno, kaip skaičiau su M. J[esaičiu]:

1-6. Empyro st[il]iaus] (aut. ?) sofa trims žmonėms, penkios kėdės; viskas su „vario linijomis“ ir žalio šilko apmušalais, vertė apie (min[imali]) 500 Lt.

7. Empyro staliukas su „vario“ linijomis, raud. polir[uotas] – apie	200 Lt
(ant staliuko kortelė prilipdyta su Nr. 242)	
8. Sofa (2 ¹ / ₂ vietos): rėmai ir matracas (apačioj buvo prilipdyta kortelė su Nr. ir vardu, bene Sara Girkin (ar Gitkin)	500 Lt
ir adresas – nebepamenu – apie	200 Lt
9. Apskritas didelis stalas, masyvinis – apie	
10. Kilimas – austinis, apie 31 m ² . Skaitant po 150 Lt už metrą – apie	4650 Lt
11. Kilimas ant sofos, raudonos spalvos, apie 3,5 x 2,5 m, apie 9 m ² po 150 Lt – apie	1350 Lt
12. Kilimas (už kurį sako mokėjęs 50 rub.) apie 1,20 x 2,20 m, apie 3 m ² – apie	400 Lt
	<hr/>
	viso: apie 7800 Lt

Taigi iš kažkokių sandėlių (nes sunumeruoti baldai) ar žydų buto atsigabento turto vertė siekia arti 8000 Lt. Tai jau neblogas laimikis Lukauskui. Žada dar kažką atsigabenti. Jis yra Kom[unalinio] ūkio, bene transporto, koks tai viršininkas.

Margeriui J[esaičiui] daviau įteikti „N[aujajai] L[ietuvai]“ iš „Lietuvių laikraščio“ nusirašytą (1905 m. Peterburgas) kun. Šnapščio str. „Žydai“, uždėdamas antrašte, kad tai yra „Iš lietuviškojo antisemitizmo praeities“. Išnašoj pažymėjau, kad antisemitizmo pionieriai, kitų neminint, yra vysk. Valančius ir kun. Pranaitis⁸⁹. Be to, daviau dar 3 ištraukas iš V. Kudirkos⁹⁰ ir vieną iš „Tėvynės sargo“ – Mickevičiaus) saktmė „Blusa ir rabinas“⁹¹.

„N[aujajai] Lietuvą“ leidžia Vilniaus miesto komitetas – taigi Žako (liberalo) ir Biržiškų (demokrato ir socialisto-komunisto) + kademų įtakos. Politika aiški: lai vokiečiai persekioja, bet mes liekam su švariom rankom ateičiai. Gudru, bet idiotiška. Jeigu viską vieni vokiečiai tvarkys, tai str. kaip „Esminiai dalykai“⁹² yra idiotizmas, nieko negelbės.

⁹ VII Razmukas pasikvietė mane iš kambario. Užėjau į Balio kabinetą. Supažindino mane su Alminu⁹³ iš L[ietuvijų] k[albos] ins[tituto]. Atrodo, kad tai buvo specialus pažindinimas.

Nepamiršti, kad L[ietuvijų] k[albos] ins[tituto] tarnautojai labiausiai mane šmeižė: galbūt tam pačiam Alminui pravadyriaujant. Kalbėjom apie maisto korteles, lėjo Mekas ir Balys.

* Paralitišje pastaba: „Svarbu, kad nepriėmė. Daugiau nieko ir nereikia“.

Vakar Alminas su Baliu nuėjo pas Razmuką, bet Alminas net nesisveikino, nors aš jems duris atidariau... Chi se ne frega!¹⁸

Manau tik, kad kademai turi siusti už tą mano kunigijos iškelimą antisemitizme Lietuvoje. Radau dar puikių antižydizmų pas Valančių „Paaug[usių] žm[onių] knygelė“⁹⁴ ir „Tėvynės sarge“ gerą „Žalios Rūtos“ (kunigo Sabaliausko⁹⁵) str. „Žydai“ iš 1902 metų.

Arba nuo 15 VII, o vėliausiai nuo 1 VIII man reikės ieškoti naujos tarnybos. Akademija liks, bet ją reikės mažinti, o mano etatas visai nereikalingas.

Vakar Čiurlionytė-Abraitienė pasikvietė mane pietų – vaišino rūgusiu pienu, blynais ir uogom. Prakalbėjom beveik 4½ valandos.

Užkviėtė pietums sekmadienį – 13 val. Vėliau nueisim į mišką.

Užvakar, 9 VII, M. Apinytė teiravosi, kada aš išeinu iš tarnybos, kada einu pietauti? Ar tik nemanai ji kartu eiti pietauti? Ačiū. Jau vieną sykį su ja „rinkas“. Gana. Berods NKVD-istė, ten gavo 800–900 rb, o čia perėjo už 400 rb. Ešą taip Kavoliūnaitė sakiusi visiems, anot Stukėnaitės.

Mekas... buvo partizanų Švenčionėliuose... Gera ekspedicija... nereikėjo jam rašyti, kad buvo kom[unistų] p[artijos] kandidatas...

Čiurlionytė sako, kad Ereminas labai miklus... kur tai lankosi, kažką kalba... Razmukas gi minėjo, lyg jis areštuotas. Abejotina.

Mano nuomone, Eremino užduotis yra kontroliuoti likusius komunistus, veikti, įeiti į pasitikėjimą, provokuoti. Šiai gyvatei dar teks traiškyti galvą...

Idomu, kur yra Pakarklis⁹⁶?

Čiurlionytė pasakojo, kad Jurbarko sritis ešą esanti priskirta prie Tilžės kreizo.

Ešą Alantas⁹⁷ ešą už visišką susijungimą su Vokietija.

Buvo užėjęs į namus St. Vlykintas]. Sakė, kad ešą Germantas-Meškauskas⁹⁸ (Smetonos šikniaižys), Alantas, Dainauskas⁹⁹ ir dar kažkas ešą už visišką susijungimą su Vokietija. Pardavikai.

Ešą Kaune aktyvistų dauguma – kademai. Vilniuj – visi už nepriklausomybę, išskyrus durniaus Kazlo¹⁰⁰.

Kademų ir liaudininkų, susimetusių dabar į krūvą, politika = Nepriklausomybė.

Sužiedėlis man sakė, kad voldemarininkai ešą priešingi nepriklausomybei – anie keturi (Alantas), bet Alantas niekadoms nebuvo voldemarininkas.

Škirpai lyg ir buvo pažadėta Lietuvos Nepriklausomybė, bet... dabar nežinia.

Kazin ar taip jau gudrus (kademiška linija – vatikaniškai-angliška – tai politiška išmintingas manevras) buvo „samozvancų“⁹⁹ vyr[iausybės] sudarymas. Pajaujis¹⁰¹

¹⁸ Tai visiškai nesvarbu (it).

⁹⁴ *Самозванцы* (rus.) – apsišaukėlis.

turi vokiečių pasitikėjimą iš „Žygio“¹⁰² laikų. Škirpa gi padarė taktinę klaidą susidėdamas, atsiremdamas kademišku elementu (Karvelis¹⁰³, Raštikis), kurio tikslai vokiečiams aiškūs, o šandie jie nenaudingi Lietuvai.

Šandie, kai atėjau apie 10 val. r[yto] į tarnybą, ten jau buvo koks tai vokiečių leitenantas (kvartirmeisteris Würz) su kažkoku tipu (tas pats, kuris čia jau kelis sykius vedžiojo ir karininkus, ir kareivius paimti mūsų patalpas, ir kai jį paspausdavo kaipo civilį legitimacijos – tai jis pasišalindavo). Kadangi jie jau turėjo karštas kalbas su Apinyte (civilis labiausiai rėkė, kad dabar karas, kad nėra negalimo nieko, kad reikia patalpų), kuriose dalyvavo Slaviūnas ir Obolėnas.

Vokietis jau buvo įsiskarščiaęs ir rašė orderį Čiurlionytės kambariui (Balio kambariui jau order[is] buvo išrašytas).

Kadangi vokiškai nekalbu ir paklausus Mikeliūną (ar pan.), ar tas civilis yra tas žmogus, kuris vedžioja nuolatos pas mus ir karininkus, ir net kareivius – ir jam tai patvirtinus – tai paklausiau, kas jis yra (vokietis pasakė kad galit kalbėti su juo rusiškai ar lenkiškai) ir ar turi igaliojimą ar pasą vedžioti čia vok[iečių] karininkus?

Tas tuojau kreipėsi pas karininką, sakydamas, kad aš noriu jo paso. Vokietis pradėjo rėkti, kad tai jo vertėjas, kad jis žino ką pasirenka, kad jis eina kartu su juo etc. Ir vokiškai (ir rusiškai) sakau karininkui, kad mes žinom, kad yra civilių, kurie talkininkauja vokiečiams ir kursto vok[iečius] prieš lietuvius arba jei dirba su vok[iečiais], tai yra lenkų influenzuoti. Todėl mes ir norim žinoti, kas yra tie civiliai. Jis tą patį – kad tai jo vertėjas.

Atėjo Alminas ir pradėjo kalbėtis ir aiškintis su vokiečiu. Nieko nepadėjo – užėmė ir pirmo aukšto didįjį kambarį, kur dirbu aš, Obolėnas ir dirbo Vilmantienė.

Po to nuėjo į antrą aukštą. Vokiečiui dar sykį atkartojau, kad tai yra vieninteliai lietuvų namai, kultūros-istoriniai ir kad galim kalbėti su vokiečių kariu, o ne su civiliais, kurių mes nežinom, ar, dirbdami su vok[iečiais], jie nedirba lenkams, ypač jei nenori legitimuotis.

Civilis man tada pasakė: „Aš klausau, ką T[amsta] kalbi (aš – jei T[amsta] supranti, tai kodėl nekalbi lietuviškai), T[amsta] per daug kalbi“.

Aš – ar T[ams]tai sudaro nemalonuso?

Po to jis nuėjo į antrą aukštą. Aš nėjau.

Po to vokietis apėjo vėl kambarius ir aiškino, kad jie nemano visus namus užimti, kad jie yra faš[istai] nacion[alsocialistai], kad tai ne bolševikai, kad viska gali palikti, kad jis paskirs butą gydyt aukšties karininkams, kad, jei mes norim, jis gali visas spintas užantspauduoti, kad užims 14 val.

Alminas paskum sakė – jis juos išlydėjo – kad vokietis sakė, kad jis nėra lenkas, yra Heidelb[ergo] studentas, kad jie viską respektuos, kad jei tik jis rasiąs vietas, tai gal jis nieko čia nesiųs.

Žodžiu, tapo švelnesnis. Nežinau tik ar dėl mano statumo, ar dėl Almino švelnumo.

Mikeliūnas (ar pan. – „veikėjas“ buvęs) atėjęs vis kalbėjo, kad reikia suimti civilį. Sakau – ar T[amsta] galvoji, ką kalbi? Jeigu jis eina su vok[iečių] karin[inku], tas už jį garantuoja, jį gina – kaip mes galim suimdinti?

Tas gi – esą taip jam sakę V[ilniaus] k[omite]te ar štabe.

Sakau – lai ateina ir suima patys.

Po to nuėjau pas Sužiedėlį. Nuėjom į V[ilniaus] komitetą (Ja[brz]zykowski[ui] rūmai). Pakely Sužied[ėlis] pasakojo, kad Jurgutis¹⁰⁴ nepatenkintas, kad jo neišrinko akademiku, varas smarkią akciją prieš, nenorįs duoti pinigų. Esą tai grynai asmen[iškas] reikalas, bet turįs kontakto su vokiečiais ir todėl gališ pakenkti.

Suž[iedėlis] užėjo pas Pimpę¹⁰⁵. Tas skambino B. skyriui; už pusval[andžio] turįs ateiti žmogus. Laukti...

Įeina Žakevičius. Sako: „Ach, tai pagaliau ir pats pasirodei!“ Sakau: „Tik su reikalu, užima mūsų patalpas“.

Pamačiau Vilmantą-Meklenburgą. Sakau jam: „T[amsta] turi mums padėti“. Paaiškinau. Jis tuoj nuėjo pas kokį tai vokiečių karininką. Pakalbėjo – buvau ir aš. Tas apsiėmė važiuoti į „Centrą“, kur buvo „CK“. Pakely radom koridoriuj Alminą, kuris atėjo „su raštu“. Paėmėm ir jį, nes moka vokiškai. Sužiedėlis liko.

Nuvykom auto. Karininkas, labai korektiškas, nuėjo vienas. Grįžo su dideliu činu.

Balys atsirado gatvėj. Su Baliu nuėjom namo, o Alminui pirmas karininkas įteikė „paliuosavimo lapą“ – geltoną.

Vėliau jie atvažiavo pas mus. Apžiūrėjo. Balys ir Alminas turėjo rasti atit[inkama] sk[aičių] ersatz⁴ patalpų. Rado 14^a Ant[akalnio g.] – tuose namuose, kur gyvena Mekas. Yra laisvų kambarių, gali susispausti. Taigi tvarkoj. Nuopelnas tik Vilmanto.

Einant iš tarnybos, sutikom du gestapo juodus vyrus, einančius mūsų link.

Apinytė labai susijaudino, kai jai pasigirdo, kad Ereminas suimtas.

Mažrimas jau dirba saugume...

Didžiausias bolsėvikas... Jį irgi buvo suėmė, kai vok[iečiai] apšaudė Akademiją – požemy, slėptuvėj. Paleidus, atėjo pas mus labai susijaudinęs, vis dairėsi. Po to tilpo „N[aujojoje] L[ietuvoje]“ aprašymas žygio (vėliavos iškėlimas) – ar tai sukontroliuota – Mažrimo ir Apinio¹⁰⁶. Jei taip, kam reikėjo būti taip susijaudinusių (gal bijojo komunistų keršto?), o dabar jau saugume. Dirbo vokiečiams?.. Dabar gi jau Ereminas areštuotas... Ir ligos... Balys serga, Kavoliūnaitė serga, Apinytė nervinas.

St. Vyk[intas] sakė, kad Alminas yra gen. vik[aro] (Skvireckas, Brizgys, Šaulys – pasirašę po vyskupų atsišaukimu) Šaulio auklėtinis. Gal čia šuo pakastas?

⁴ Vietoj to (vok.).

Grįžo Jesaičiai iš Kauno. Margeris pasakojo daug dalykų. Esą „unionistai“ susijungė jau su dab[artine] vyriausybe¹⁰⁷.

Esą vok[iečių] kariuom[enė] neatsisako, laiko savo pažadus. Esą prašoma leisti steigti atskirą korpusą – lietuvišką – kovai su bolševizmu, nes dabar vokiečiai verbuoja savanorius. Esą iš neoficialių sferų girdėjęs, kad tarytum man norima siūlyti Eltos dir. vietą. Daukantui, gen., siūle propag[andos] min[istro] vietą. Tas atsikalbėjęs. Atsikalbėsiu ir aš.

Vakar pietavau (1 val.) pas Čiurlionytę. Išėjau 8.45. Apie 6 val. atėjo Mironaitė-Jakševičienė¹⁰⁸. Įdomu, kodėl Čiurlionytė-Abraitienė mane jau antrą sykį kviečia pas save? Ko ji nori ir kodėl ji anksčiau manęs nekviėsdavo? Jos kalba apie Jurb[arko] prijungimą prie Tilžės kreizo etc. – zondavimai? Kademams ar kitiems? Kalbos apie Cirinską (?)...

apie repatriaciją... jos brolio¹⁰⁹, Hamsuną¹¹⁰ etc.

Kokios čia komedijos! Šeštadienį, 12 VII, ant Gedimino kalno plevėsavo tautinė mūsų ir nacių vėliava. Anksčiau jos karojo ant lazdu nuo bokšto sienų. Vėliava prie lazdu prikaldė skersinį ir iškėlė dvi vėliavas.

Žiūrint į kalną nuo nuo aikštės: kairėj – mūsų, dešinėj – nacių (hakenkruzas). Vakar, 13 VII 41, sekmad[ienį], kabėjo mūsų vėliavos pusėj vokiečių karo vėliava. Tas pats iš ryto šiandie. Apie 12 val. mačiau kaip nuplėšė skersinį, taigi teplėvesuos, matomai, viena germaniška vėliava.

Mieste – tik nacių vėliavos.

Prie V[ilniaus] m[iesto] archyvo (Pranciškonų bažn[yčia]), prie kareivinių ir dar vienu kitur šiandie karo dvi vėliavos: nacių ir tautinė – mūsų. Šeštadienį, 12 VII 41, gi lietuviškų niekur nebuvo, išskyrus Gedimino kalne; prie buv. Lietuvos banko (Gedimino g.) kabėjo dvi nacių vėliavos.

Kokios čia kombinacijos?

Berods VI 19–21 ar 20–21 dusyk buvo užėjęs ins[titu]tan toks Goštautas (мастер mas, turis sužinoti tikslų surinktų liaudies dainų skaičių. Sakėsi esąs Giros Liudo siunčia-kos] D[arbu]“ paskutinio tomo viršelį. Tą dieną jis nei iš šio, nei to man išeidamas sako: „O! laikai, tai neramūs laikai, Dievas žino, kas bus su mūsų šventa Lietuvėle“. Nutylėjau. Kitą dieną atėjęs, kalbėjosi su Čiurlionyte.

Šiandie, 14 VII, sutikau Vitkų. Pasirodė, kad Goštautas paskirtas jų artelės vedėju = valdytoju. Esą jis devynis mėn. sėdėjęs kalėjime, o du paskutinius buvęs

¹⁰⁷ Visu giliu meistras (rus).

laisvas. Matyt, nuo išėjimo dirbo Šv[ietimo] I[iaudies] kom[isaria]te pas Girą¹¹¹. Ešą jis tuoj prisistatęs komitetui ar štabui ir gavęs tą paskyrimą.

Obolėnas sakė, kad nuo lenkų pradeda atiminėti radio aparatus.

Iškabintas vyr[iausiojo] Vok[ietijos] kariuomenės vado atsišaukimas.

Lietuvoje jis skamba komiškai, kai kalba apie 20 metų vergiją. Pamirštama, kad toks atsišaukimas tinka Rusijai – ne Lietuvai, kuri gyveno nepriklausomybėje.

Brazdys sakė, kad Vyt. Blynas (Pazūkų) išvyko su vok[iečių] kariuom[ene] kaip vertėjas į Rusiją.

Marger[is] Jesaitis sako, kad koks tai Vytautas Blynas organizuoja – tvarkas partizanus Marijampolėj ar Mar[ijampolės] apskrity.

Jokių žinių iš namų. Kernagis irgi gerokai užsisėdėjo – negrįžta.

Tiesa, vakar pas Čiurlionytę Mironaitė pasakė, kad man siūlytą (Benio Rutkūno) vietą V[alstybinės] I[eidyklos] Polit[inės] liter[atūros] skyr[iaus] korektoriaus užmėtį jos brolis Ričardas Mironas¹¹², iš įsitikinimo komunistas, bet partijai nepriklausęs.

Juodelis „vedė“ (pasiskelbė) kokią tai lenkaitę, Biržiškų giminę. Tačiau persikymo negavęs. Nieko apie jį negirdėti. Žmona – Kmitaitė – į pirmą t[eiismo] posėdį neatvykusi, o galutinai neišskyrė. Ešą tai jos nuopelnas – jiėjusi pas Paleckį¹¹³ – kad Juodelis išėjęs iš Meno valdybos.

Ešą Šarauską¹¹⁴ sušaudė. Jo suėmimas irgi žmonos nuopelnas. Turėjusi ji ryšius su Pozdniakovu¹¹⁵. Rusams bėgant, Šar[auskie]nė atėjusi į R[audonojo] kr[yžiaus] ligoninę ir prašiusi apmokamos vietos. Visi dirbo veltui. Ešą dirbė labai ja pasipiktino.

Vencloviene suimta. Venclovų bute sėdi dabar vokiečiai.

L. Dovydėnā¹¹⁶, rašytoja, kokia tai ponia prašiusi darbo – vyrą suėmus; turi vaikų. Tas jai pataręs eiti gatvių šluoti. Jis buržujams nepadedąs. (Pasakojo Mironaitė ar Čiurlionytė).

Šiandie dr. Balys rašė kokį tai raštą ir sakė einąs į Šv[ietimo] m[inister]iją (vilniškę). Ar ne naujas „skundas“, analogiškas paduotam ant Čiurlionytės ir Kavoliūnaitės?

Visi tarnautojai sako, kad Balys pasidaręs ypatingai su visais mandagus.

Čiurlionytė pasakojo, kad kada buvo mūsų dviejų ins[titu]tų prof[sajungos] susirinkimas ir buvo raginta rašyti referatus iš savo srities, tai Balys pats pirmas pasisiūlęs paskaityti. I „skaitymą“ (kada Kavoliūnaitė mane ragino eiti, ir kada nėjau) atėjo tik keli žmonės (apie 10 žm[onių]) ir Balys vis klausinėjęs, ar ne nuobodu (Markso ir Engelsono pažiūros į folklorą), bet vis dėlto skaitęs dvi valandas. Bobos...

Ešą (Čiurlionytė pasakojusi) Voidekauskienė sakiusi, kad po Mažrimo išėjimo į saugumą, prasidėsią įskundimai Akademijoj.

Kada pirmą sykį po 16 V važiavau į Kauną, kai pavijau Kaune ties kapais Voidek[kauskienę] ir kalbant pasakiau, kad dirbsiu, jei nebus jokių sąlygų (tada dar maniau, kad tai ji mane gąsdino su vedybom), tai ji labai paraudo ir sako: „Kokios gi gali būti sąlygos?“

Žmonės plepa, kad šią naktį iš šv. Jokūbo bažnyčios šovę į vokiečius (ar arti Jokūbo) ir kad sprogo kelios granatos, mestos mieste.

Kažkas vyksta Kaune. Margeris J[esaitis] vyksta skubiai į Kauną.

K. J[esaitis] pasakojo, kad šandie įstaigų vedėjai gavo įsakymą išeiti iš darbo ne 15, o 16 val. Kodėl?

K. J[esaitis] pasakojo, kad du lietuvius užkabino tyčiodamies lenkai, juokdamies dėl jų užimamų vietų, pranašaudami, kad greit jie nebeponaus ir kad tai įvyks nuo 15 VII, t. y. nuo rytdienos. Kadangi tie lietuviai pranešę tai saugumui, kuris dabar yra vokiečių rankose, tai, suėmus lenkus, vokiečiai pasakė, kad jei tie du mokės kalbėti – tai gyvens 3 dienas, o jeigu nemokės – tai gyvens 12 valandų.

Ar tai tik ne idiotiškos Londone sėdinčios lenkų propagandos vaisiai? Pagalios gal tai tik į gerą mums išeis?

V. Luk[auskas] pasakojo, kad vokiečiai jau išpirkę Vilnių už 2 milijonus rublių prekių. Tai sudarė 200 000 reichsmarkių fondą mūsų Banke. Ešą tuos pinigus dabar „pasiskolijo“ vokiečiai. Idomu!

Vokietijos (ir mūsų) interese būtų patenkinti mūsų valią būti nepriklausomais ir suteikti valstybę Lietuvai. Vokiečių flirtas su lenkais ir dalinai su žydais (Vilnijoje) yra geras, ar būtų geras, ramiais laikais. Vokietijos vėliavos iškėlimas Gedimino pily yra įžeidimas lietuvių tautai, pašalinus tautinę mūsų vėliavą ir neleidus iškelti valstybinės – Vyčio!

Vokietijos Vakarų Europoj visi pakešti negali, visi jos ten nekenčia: lenkai, prancūzai, olandai, liuksemburgiečiai, danai, norvegai, graikai, bulgarai, jugoslavai, kroatai + ispanai ir portugalai ir šveicariečiai. Turkai irgi jų bijo.

Eidama į Rytus, Vokietija čia galėjo ir gali rasti dėkingas tautas, dėkingas už išvadavimą iš komunistinio jungo; gali rasti ir randa tautas, ištroškusias nepriklausomo gyvenimo.

Suteikusi nepriklausomybę, Vokietija turėtų didelės politinės ir ekonominės naudos, ypač iš Pabaltės tautų, ir turėtų saugų užnugarį, kuris ne tik maitintų Vokietiją (ypač Ukrainą), bet ir teiktų jai vertingas žaliavas (buv. Rusija).

Nepriklausomybė, nekolonizuojant Pabaltės, o kryptant į Ukrainos ir Pietų Rusijos derlingus plotus, sukurtų Vokietijai ir moraliai Vokietijai dėkingą užnugarį.

Jeigu, nors mes ir labai maži, Vokietija, vietoj to, kad sustiprinti Lietuvą, ją silpnins lenkų – amžinų ir prisiekusių vokiečių priešų – naudai, to nepadarys, t. y. jeigu germanizmas igaus viršų, o ne sveika politinė europieškos konstrukcijos są-

monė, tai netrukus prasidės reakcija ir Vokietija susikurs ir čia nepalankią atmosferą, apsupdama save – savo ginklų pergalių triumfe – iš visų pusių germanizacijai priešingom tautom. Tuomet, vykstant reakcijai, ji turės ir čia taikyti identiškus kaip komunistiškojo rusicizmo metodus: išvežimus, kalėjimus, šaudymus, deportacijas...

Istorija rodo, kad Vokietija yra gabi kariauti ir vesti politiką, bet vos ji pasiekia tam tikrų vantažų^a, jos politika virsta nebe politika, o persistenciniu^b užsispyrimo akumu... Vokietija yra ypatingai gabi nustatyti prieš save tautas dar nepasiekusi 100% laimėjimo.

Karas su Rusija – tai paskutinis karas, į kurį vokiečių kareivis dar eina su noru. Tauta ilsta, o mėtymasis iš Europos krašto į kraštą – nėra vokiečių psichės pastovi savybė: namai yra malonesni.

Suteikusi laisvių Rytuose, veikdama ir bendradarbiaudama ekonomiškai, Vokietija laimės daugiau, nei užsiimdama aneksinėm svajom. Lietuva jau laisva ir pasaulio akyse atėjusi čia laisvinti, Vokietija pralaimės, jei dels – tuo įrodydama kitų sumanymų egzistenciją.

Vokietija gali laimėti visus karus, bet tai dar nereikš karo laimėjimo.

Lietuvai Anglijos laimėjimas reiškia kolonijų atgimimą su visais su tuo susijusiais pavojais.

Rusija jau nustatė Lietuvą prieš save 2–3 kartoms. Vokietija eis tuo pačiu keliu? Maži kupstai pavojingiausi... O jei Lietuva bus opozicijoj Vokietijai, bus sunku čia ją antrąsyk pasaulio akyse paversti bolševikiška... ir tuo duoti pretekstą persekucijai^c.

Kademija ir parsidavę Vokietijai turi eiti šandie į šalį.

Lojalus lietuviškojo nacionalizmo bendradarbiavimas su Vokietija nepriklausomos Lietuvos pagrinde yra galimas. Pasirinkimas Vokietijos rankose. Matysim, kas iveds: germanizmo tendencija ar Vokietijos sveika politinė išmintis?

15 VII 41

V. Lukauskas garantuoja (vakar vakare), kad už šaudymus „iš Jokūbo“ vokiečiai likvidavo 3000 žydų ir 1000 lenkų. Biskį didelės skaitlinės. Kiti sako, kad 400 žydų ir 200 lenkų. Žodžiu, nieks nieko nežino.

Balys tikrai pasidarė mandagus. Atėjęs į tarnybą, net su Obolėnu sveikinas... Metamorfozė...

Vakar dienos „[Jaujoi] Lietuva“ talpina įdomų Ant. Bružo str. „Neteiskime, kad patys nebūtumėme teisiami“. Išėitų, kad visiems šnipams, provokatoriams,

^a Vantaggio (it.) – pranašumas, pirmenybė.

^b Persistence (pranc.) – atkaklumas, tvirtumas.

^c Persecution (pranc.) – persekiojimas.

įskundėjams, komunistams – visiems tiems, kurie skandino kitus, kad patys išliktų, skandino ne verčiami dažnai, o tik paniškos baimės skatinami – turi būti pagarba ir dėkingumas. Nereikia per daug idealizuoti...

Be to, tam tikra bausmė komunistams patenkintų liaudį; o jei visi išliks – komunistai – tai toji pati liaudis jiems darys teismą, nes čia eina klausimas apie tūkstančius gyvybių, už kurias yra atsakomingi komunistai, kurių doktrina, be to, neigė tautą ir Lietuvos valstybę.

Kadangi Dainauskas Pranas¹¹⁷ prašė, kad paprašyčiau Vicią paskambinti Dainausko broliui, ir kadangi Margeris J[esaitis] minėjo, kad jis „veikia“ Kaune – tai šiaudie užėjau į lombardą.

Dain[auskas] Pr. sakosi šiaudie gavęs smulkų brolio laišką. Ešą tas jo brolis išėjęs iš tarnybos (saugumo) ir gavęs svarbią užduotį. Ešą „grįžę“ (pabėgėliai) prikaišoja jam, kad jis dar keturis mėnesius dirbęs saugume bolševikams. Ešą vokiečiai jau pripažįsta Kauno vyriausybę su tam tikrais apribojimais (užsienio politikos) srity, finansai, kariuomenė etc). Kaune kitoks režimas. Vilnių gi skaitosi dar karo zona, todėl (simbolika!) ir Gedimino pily yra iškelta vokiečių karo vėliava.

Tas Dainauskas (Jonas? – saugumininkas) rodos gi dirba už anšliusą su Vokietija. Kaip girdėjau, jie susitarę su dabartine vyriausybe ir, matyt, todėl vokiečiai ją pradeda pripažinti – tik nenori skelbti užsieniui...

Ešą lenkai ruošė šiomis dienomis kokį tai sukilimą (Dain[auskas] Pr.).

Ešą ir lenkams šiomis dienomis uždės ant krūtinės (ir ant nugaros?) raidę, būtent „P“ (Pr. Dain[auskas]). Įdomu. Lenkai visai pasius. O lenkaitės ją nešios su didele romantika...

Margeris J[esaitis] šiaudie išvyko su koku tai (aviacijos?) karininku ir dar su kai kuo tai į Kauną. Įdomu, kokią poziciją užims aktyvistai nacionalistai: nepriklausomybė ir antikademiška linija ar dirbs su kademais, kurie dabar diriguoja Kaune ir po truputį išstumia nacionalistus ir Vilnių? Vedremo^a.

Pr. Dain[auskas] minėjo ir apie lietuvišką korpusą, kuris eis kariauti su bolševikais. Rusai naikino mus. Vokiečiai ima savanorius – kad „užbėgti už akių“, mes prašom leisti liet[uv]iškam] korpusui dalyvauti kare! Tai reikš, kad vėl tūkstančiai mūsų vyrų žus... Ką gi... vokiečiai jų netaupys...

Mūsų pabėgėliams generolams dabar puiki proga rodyti savo strategijos gabumus. Ir karininkams. O kentės kareiviai, kurie šimtą sykių geriau už karininkus laikėsi (išskyrus pavienius). Lengvi laurai generolams ir karininkams!

Tiesa, sekmadienį Čiurlionytė pasakojo, kaip pas ją buvo užėjęs kom[unistas] Čirinskas (rodos, taip), kalbėjęs, kad dabar reikės dirbti, ir palikęs kvietimą į oro

^a Matysim (it.).

šventę. Ji neįsusi. Vėliau ji dar buvo su juo susitikusi, kartą pasikvietusi. Buvo prof[sajungos] komiteto narys Vilniuj (Akademijos).

Nepamiršti: ko ji nori, kuriuo tikslu ji tai pasakoja?

I. Kai padaviau nuvežti laišką, kurį ji davė nuvežti Žmuidzinavičiūtei – pirmą sykį, kai buvau pas ją, – ji man užsiminė, kad ji išsiuntė laišką, bet nežinia, ką aš ten prirašiau, nes eina be cenzūros. Sakau – nieko nėra, galima skaityti. Ji gi: „Nu, kas žino, koks žmogus jūs esate?“

II. Antrą sykį – sekmadienį – kai ji vėl mane užkvietė jau esant Mironaitei, kuria tai proga ji vėl man sviedė: „Kas žino, kas jūs toks esate?“ Minėjo Sruogą, kuris mane žinąs. Sakau – gyvo nemačiau, tik susirašinėjom dėl Baltrušaičio¹¹⁸.

Ko ji nori (daug ir dažnai užsimindavo apie jos atleidimo galimumą, pasakojo apie savo metodą ir kas anksčiau), kodėl ji tik dabar mane kviečia ir ar nėra kas nors, kurs per ją nori ką nors iš manęs patirti? Manau, kad daugiau pas ją nebeisui net jeigu ir kvies.

16 VII 41

Šiandie... Oggi ho visto una „bella pupa“ che mangiava allo stesso tavolo. Non potendo avere il piatto di carne prima delle ore 15, avevo l'ordinato il secondo piatto uguale a quello che mangiava „puppa“. Poco dopo, non sapendo di che ora in fine trattasse e soridendo al buffo pensiero di dover mangiare chissà che cosa (ebbi in risposta un curioso sorriso [...])^a lampo dei bei occhi scuri) domandai all'in-serviente che cosa contiene questo piatto patate o pasta arrosita? Ebbi risposta da tutte e due... „Puppa“ era gentile di rispondere alle domande che rivolgevo non a lei; rivede che il mio sorriso é involontario e le domande fatte dopo – furono interpretate bene. Uscendo, peccato ch'ella aveva finito mangiar piatto prima, ebbi un bel sorriso d'addio – fatto a tutti della tavola, ed a me. Dell'espressione dei occhi (belli!) e dal sorriso non mi sembra che si tratti di una „donna“. Questo viso ha qualcosa di veramente ingenuo; sorriso é casto e pieno – senza la sottolineata provocazione. E' lituana – castagna. Un piccina graziosa e carina. Anzi, piacere d'incontrarla e di conoscerla. Dev'essere una cara ragazza^b.

^a Neįskaitomas žodis.

^b Šiandien pamačiau tokią „lėlytę“ valgant prie mano stalo. Negalėdamas gauti to mėsos patiekalo, prieš 15 val. užsisakiau tą patį antrąjį patiekalą, kokį „lėlytė“ valgė. Trupuči vėliau, nežinodamas, kelinta yra valanda, ir šypsodamasis, kol apstulbęs galvojau, jog turėsiu valgyti kažin ką (jinai atsiliepė man keista šypsena [...] savo tamsių gražių akių žvilgtelėjimu) paklausiau padavėjo, kas ten toj lėkštelėj – bulvės ar pakepinti makaronai? Abudu man atsakė... Atsakydama į tai, ko jos nebuvau klausęs, „lėlytė“ buvo tokia maloni; jai buvo matyti, kad mano šypsena savaiminė, tad kitus klausimus priėmė be problemų. Mums išeinant, šypsodamasi atsiveikino su visais to stalo žmonėmis ir su manimi; gaila tik, kad pietus suvalgė jau daug anksčiau nei aš! Jos (gražiu!) akių išraiškingsumą pamatęs pasakyčiau, kad ji ne tokia „kvailoka“. Tame veide glūdi kai kas nauju; šypsena – tyra ir plati, be jokios smarkios provokacijos. Ji – lietuvė, kaštoniniais plaukais. Mažutė; graži ir šauni mažutė. Va, man malonu ją sutikus ir susipažinus. Tikrai yra geras žmogus. (it.)

Sutikau gatvėj Goštautą, kuris du sykius (Razmukas sako 3 sykius) – vieną sykį specialiai pas mane, prieš pat karą ėjo Giros siunčiamas ir kuris labai ir labai mandagiai sveikinos, šiandie nesisveikino. Chi se ne frega^a; bet charakteringa!

Senesnieji lenkai, atrodo, yra nusistatę prieš jaunųjų „patriotizmą“ (slaptos sąjungos, slaptas antivokiškas veikimas etc.). Jie mano, kad geriau yra neerzinti ir laukti... laukti... Jaunieji gi sako, kad jie turi vykdyti „rozkaz“^b iš Londono ir aktyviai eiti, dirbant, prie Lenkijos atstatymo ir Vokietijos silpninimo (Ob[olėnas]).

Kartais galima pagalvoti, kad vok[iečių] silpna ranka lenkams, nuėmimas lietuvišk[os] vėliavos pily etc. – yra tik vokiečių manevras, kad išsiaiškinti sau geriau tikrą lenkų atsinešimą ir jų metodus.

Mačiau Balio išvytą kurjerį. Anot Balio, netiko būti kurjeriu, o dabar yra Jogailos gatvėj parduotuvės vedėjas. Jis sako, kad tarp Balio ir Kavoliūnaitės yra intymūs santykiai.

Sutikau prie teatro Pr. Dainauską. Sakė, kad prie „Pienocentro“, čia pat, lenkas studentas sudaužė (veidą) lietuvių, paskum apstumdė policininką, o kai jį tempė nuovadon, tai pradėjo šauktis vokiečių kareivius, kaltindamas lietuvius. Vokiečiai jį nuvedė komendantūron (savo). Anot Dainausko, visus suimtus lenkus vokiečių komendantūra paleidžianti. Tai labai įdomu... Ar vokiečiai nori sau „išpolitikuoti“ ramų užnugarį, ar tai yra jų metodas pagrindinai su kraštu susipažinti... išvadoms vėliau padaryti?

Su Daukantu, manau, man bus nepakeliui, nes Daukantienė gins žmones, tuos asmenis, kurie įskundė ar prisidėjo prie skundo, manęs neįspėdami, komunistams.

18 VII 41

Goštautas lankosi pas Meką – 17 VII 41. Mekas – kandidatas į kompartiją – parašė labai antifobševikišką atsišaukimą apie saugojimą [liaudies] kultūros paminklų. Naudingas dalykas, bet... é uno sproposito da parte sua^c.

Buvau sutikęs Klorį Petrą¹⁹. Anot jo, Dainauskas Jonas, buv. saugumo pareigūnas, dirbo sovietų laikais saugume lyg tirdamas kokią tai lenkų organizacijos bylą, bet jis tardė ir suimamus lietuvius – Vilniuje. Rodos, kad jis suruošė ir tas žydų muštynes, kurios buvo gatvėje ties kapinėmis. Jos buvo filmuojamos ir fotografuojamos. Puiki medžiaga vokiečiams!

V. Lukauskas... rusai... vokiečiai... vis tas pats. Man prikiša, kad aš gyvenu nieko nemokėdamas. Butą aš turiu pas Jesaitį, „prie šeimos“, gyvenu kambary, už

^a Tai visiškai nevarbu (lt.).

^b Įsakymą (lenk.).

^c Iš jo pusės tai kvailystė (lt.).

kurį Jesaitis pats moka. Aš gi jam sumoku kas priklauso – ta pati, kaip ir jo mokama norma.

K. Jesaičiui surašiau pakvitavimą – lai pasirašo. Reikia pasidaryti „dokumenta“.

Ko tas Lukauskas vis „veikia“ prieš mane? Rodos, kad aš jo neužkliudžiau?

Sužiedėlis vis šaltesnis, Kubiliūtė taip pat. Manau, kad juos turi veikti mano „Iš lietuviškojo antisemitizmo praeities“. Kademai puls mane (+ Biržiškos ir jų klika) – gal ir geriau, tada tik galima bus juos pulti.

St. Vykintas praleido P. Rusecko str. sakinį, kad būtų renkama medžiaga apie „kūlvertas“ tautininkus ir liaudininkus... bet nepaminėta kademų...¹²⁰ O jų lyg ir nebuvo (URM – Švelniko pasigyrimas, kad turėjo garbę paspausti Stalino ranką; dr. Mačiūlio siūlymas Glovackui etc.) kademijoj.

Žodžiu, eina kova...

LMD Rankraščių skyriuje yra senas vysk. Valančiaus ganytojiškas raštas, kuriame jis sako, kad žydai jį norėję papirkti. Reikės įdėti „N[aujojoj] Lietuvoj“¹²¹. Lai ir kademai susiriša su žydijos persekiojimu. Kodėl tik ant vienu nacionalistų turi pulti „bėda“... ateity? Kademai vyrauja valdžioj, nacionalistai – „širma“, o atsakomybė – širmai, ne faktiniams factotum³.

Išėjo Sužiedėlio įsakymas, kad visi turi dirbti pavedamą darbą, kad negali atsisakinėti nuo pavedamo darbo, kad negali vėluotis, kad turi dirbti tvarkingai – priešingai, bus atleidžiami^b. Akademija, matomai, nori nusikratyti eile tarnautojų (lenkų ir lietuvių) ir ieško preteksto. Manau, kad ir aš įeinu į tą skaičių.

Nepamiršti: 1) kad yra tarn[autojų], išvykusių į Kauną be atostogų, šiaip sau lankyt gimines; 2) kad penki tarnautojai dirba „maisto darbą“ Akademijoj, nors už tai ima algą. Maisto dalykai turėtų būti, formaliai, tvarkomi popietinėm valandom, ne darbo metu.

Išėjo 17 VII „N[aujojoj] Lietuvoj“ keistas įsakymas 4-iom kalbom¹²². Atrodo, kad jis lietuviams nepalankus. Manau, kad tai yra tik vokiečių manevras išprovokuoti lenkus, parodyti lietuviams „minkštapautiškumo“ žalą, priversti lietuvius būti energingesniais (su žydais ir lenkais), užbovyti lenkus ofenzyvos metu, kad turėti ramesnį užnugarį; leisti užaugti ragams jiems – ir paskum duoti be pasigalėjimo... Tik iš lietuvių pusės turės būti kiti žmonės.

J. K. Jesaitis vakar atėjęs sakė, kad lietuviai pasipiktinę, kad esą pakeis, sumišrins komitetą (atrodo, kad ne), kad lietuviams reikės boikotuoti komitetą... Idiotai! Jeigu ir taip būtų – negalima užleisti pozicijų!

^a Visą darantiems (lot.).

^b Paraišėje pastaba: „Nusirašyti įsakymą!“

19 VII 41

Šiandie man į institutą atnešė voka su tokiais „įrašais“: Labai skubu – Ponui Z. Blynui (ats. sekretoriui) – Etnologijos institutas – Antakalnio gv. 6 Nr tarnybinis – LTSR Mokslų Akademija. Turinys toks:

L. skubu

Ponui Blynui,

P. Vokietaitis¹²³ pranešė, kad Tamsla turite, kiek galint greičiau, atvykti į Aktyvoistų štabą (Magdalenos gv. nr. 4. III aukšt.) pas kpt. Rimą¹²⁴, tarnybos reikalais vykimui į Kauną.

Apinys

1941 VII 19 d.

Vilnius

Buhalteris

Mokslų Akademija

Nuejau. Radau Vokietaitį ir tą Rimą. Pradžioj aštriau, bet vėliau „draugiškiau“ pasikalbėjom. Ešą mane norįs matyti Karutis¹²⁵. Atvykęs į Kauną, turiu užeiti į buv. Eltą, kur III a. yra „vilku“ štabas, arba paskambinti ltn. Tauniui¹²⁶ (arba kpt. Vyliui¹²⁷) – 24933. (Pabrėžė, kad tai kalėjimo telefonas). Karutis gyvenęs Panemunėj.

Tarp kitko pasakiau: „Nebalsavau į Liaudies seimą už įsijungimą^a į Rusiją, nebalsuosiu ir už kokį nors naują Tautos seimą už anšliusą su Vokietija“ (kalba ryšy su kademų kaltinimais voldemarininkų dėl jų anšliuso noro).

Prikišus, kad daugumas sėdi ir kažko laukia, sakau – turiu sąskaitas su kademais suvesti, laukiu savo įstaigos¹²⁸ atsistatymo, be to, negalim siūlytis dėtis, nežinodami kaip dalykai stovi, kuriuo keliu bus einama.

Ešą dėl nuvažiavimo tai aš pats turįs tuo rūpintis.

Vokietaitis irgi vyksta į Kauną – tai jis turėjo susitarti dėl važiavimo Raud[ono]jo kryžiaus autobusu; turėjau ateiti 14 val. į štabą, bet atėjus man pasakė, kad Vok[ietaitis] skambino, kad šiandie nėra vietos važiuoti. Nesvarbu. Ryt matysiuos (11 val.) su Vykinčiu. Reikės pasikalbėti.

Gavau 5 serijas rusų ženklų su paspausdinimu „Vilnius“. Vieną pilną daviau Razmukui, vieną – Daukantienei ir 23 nepilnas – kitiems tarnautojams (trūksta 1 rb ženklų).

Šį rytą J. K. Jesaitis man siūlė, jei atleis iš Akademijos (apmokėjau jam pilnai už laiką nuo 1941 V 24 iki VII 24; įskaitant butą, elektrą, vandenį, tarnaitę), eiti pas jį į Elektros stoją raštinės vedėju.

Daukantiene sakė, kad karininkai nusiminę dėl šito generolo skelbimo 4 kalbom. Ešą už savaitės paleis visą mūsų kariuomenę.

^a Tekste – susijungimą.

Visa ta istorija su Sužiedėlio vakar dienos įsakymu – keista. Vakar įsakė, kad negalima atsisakinėti nuo pavedamo darbo, šandie gavau Apinio tą raštą (Apinys ir Mažrimas Akademijoj buvo dideli komunistai, o vėliau – žr. „N[aują] Lietuvą“ – pasirodo, iškėlė vėliavą G[edimino] pily ir buvę policininkai, o dabar kalbama, kad Mažrimas perėjęs ar pereinąs dirbti į saugumą), paskum tas pasiūlymas vykti į Kauną (to kpt. Rimo išsitarimas, kad aš juk nieko neturįs sau ką primesti iš bolševikų laikų – pasakiau, kad jeigu čia būtų ne a[ktyvistų] štabas ir nebūtų paminėtas Karučio vardas, tai apsisukčiau ir išeičiau, ir kadangi nebėgau nuo rusų, tai nebėgu nuo vokiečių ir jeigu kas kam nepatinka, aš visados esu čia), pasakymas, kad turiu pats ieškoti susisiekimo priemonių, nenoras parašyti raštelį dėl išvykimo, vėliau žadėjimas parašyti abiemis, bet tik R[audonajam] kryžiui dėl priėmimo į autobusą – Vokietaičio ir mano vardu, neišvykimas) ir t. t. – viskas per daug logiškai tąsinga. Atrodo, kad mane stumte stumia į Kauną. Kiton kariškon jurisdikcijon... Chi se ne frega!^a Arba pasitiki, arba nepasitiki – manęs nepabaidė komunistai, nepabaidys ir vokiečiai su aktyvistais.

Quod scripsi, scripsi – quod dixi, dixi^b. O politikoj su durniais nepakeliui.

Čiurlionytė buvo atsiuntusi tarnaitę: ešą važiuosianti Kaunan (turbūt su tuo Raudonojo kryžiaus autobusu) – ar duosiu kokį laiškeli? Pasakiau, kad gal pats važiuosiu – prašiau ją užėti.

Aną dieną ji man pasakė, kad aš ešąs žiaurus – dėl komunistų, nes sakiau – jiems reikia metai darbo stovyklos ir metai be teisių. Aną dieną, jai atėjus į ins[ti-tut]tą, pasakiau: ar ne žiauresnis Bružas, kuris siūlo beveik dovanojimą, negalvodamas, kad nedavus masei patenkinimo – ji pati teis. Anarchija ir daug nukentės.

Vakar buvau pas Vykintą. Sako, kad jam pasakius, kad būsiu aš – žadėjo užėti koks tai aktyvistas (ar ne tas pats kapitonas Rimas), bet neužėjo. Buvo koks tai Kondrotavičius – teko man smarkiai ginti Juknevičių – V[alstybės] t[eatro] režisierių¹²⁹.

Sakiau Vykintui dėl Rusecko „Vergijos metams“ medžiagos rinkimo. Kodėl kalba apie „kūlvertas“ tautininkus ir liaudininkus, o nepamini kademų? Ar ne geriau tą medžiagą koncentruoti Istorijos institute – didesnė kontrolė nei pas privatų asmenį – kad ir Rusecką? Ruseckas galės sau ten dirbti ir rašyti. Jam niekas nekludys. O bus kontrolė ir garantija, kad nebus panaudota asmeniškims ar partiniams tikslams.

Ešą vokiečiai prikišo, kad Kaune gerai tvarkomasi, o Vilniuj dalykai neina pirmyn.

Ešą vokiečių kareiviai gauną po 600 rb išpirkimams. Gal tai nepatinka, kad negali visų pinigų išleisti.

^a Tai visiškai nesvarbu (it.).

^b Ką parašiau, parašiau – ką pasakiau, pasakiau (lot.)

Vykintas kalbėjęs su buv. cenzoriais, kodėl nepraleido mano „Amžinosios Lietuvos“¹³⁰. Sako, esą buvęs toks įsakymas iš Kauno, – nieko negalėję praleisti.

Manau, kad laimė, kad neišvykau.

Primo: tą „Akademijos“ raštą turėjo pasirašyti arba Akelaitis¹³¹, arba Sužiedėlis, o kodėl parašė Apinys – buhalteris?

Secundo: reikia gauti Akademijos raštą, kad galiu išvykti.

Tertio: turi būti leidimas išvykti – komiteto ir komendantūros.

Quarto: visas pasikalbėjimo tonas.

Išvada: Kol nebus atlikti sec[undo] ir tertio punktai – tol nevažiuoti niekur. Lai A[ktyvistų] š[tabas] paprašo Akad[emijos] laikin[ai] atleisti nuo darbo ir leisti man vykti Kaunan.

Visa tai gryna provokacija. Nejaugi ir Vykintas yra dalininkas.

Dar iš pasikalbėjimo su ponu kpt. Rimu: jis užsiminė, [kad] „politika“ tėra kalbos apie „anšliusą“; esą reikia politikuoti. Sakau – Lietuvoje politikuoti negalima. Kiekvienas durnius veikia neišmanydamas politikos. O dėl bendro darbo ar prisidėjimo prie darbo, tai aš suprantu lojalumą, t[ai] yra, jeigu eiti su kuo, tai eiti lojaliai iki pat galo, o ne iki pusiaukelės, o ne taip kad paskum tau smeigiama peilis į nugarą.

Dar kalbėjom apie Voldemarą¹³². Sakau, kad man atrodo, kad jis grįš.

Žodžiu, su nelojaliais nėra kalbos. Lai atlieka savo darbą (greičiausiai tai Eremino, Mažrimo-Apinio? – noras išsitarnauti... arba komunistų „gailėsys“ manęs nelikvidavus, kad buvau „politiškesnis“ už juos...) – iš manęs žodžio negaus. Komedija. O tai priešai – ne ideologijos bendrai – pripažins mano lojalumą ir tiesumą ir vyrišką laikyseną.

Anot Vykinto, Vilmantiėnė labai neturinti akies ant Balio. Manau, rodos, tai Balio nuopelnas, kad ji tegavo „korektorės“ etatą su 500 ar 600 rb atlyginimo į mėnesį.

Vakar palikau Vykintui perduoti per Vilmantiėnę Vilmantui vizitinį bilietą su tokiu turiniu: „Širdingai dėkoju Tamstai už malonų ir sėkmingą tarpininkavimą, kurio dėka Etnologijos Instituto ir buv. Lietuvių Mokslo Draugijos Vileišio namuose patalpos buvo išsaugotos nuo jų užėmimo kariškius apgyvendinti. 16 VII 41.“

Vakar Buska grįžęs biskį po 22 val., lyg kažką norėdamas pasakyti, buvo įkišęs nosį pas mane. Šį rytą užėjo klausdamas, ar gerai miegojau. Sakau – puikiai. Jis nusiskundė šalęs.

20 VII 41

Šį rytą negalima buvo niekur išeiti iš mūsų rajono. Tik apie 14.20 jau galima buvo vaikščioti. Vienas gelžkelietis pasakė, kad darė kratas, ieškojo ginklų ir žmo-

Girdėjosi, kad šią naktį Žvėryne nušovė porą lietuvių ar vokiečių. Gal tai sąryšys su Londono skelbiama diena „V“ (nesupratau, kas tai per raidė „V“, dėl kurios kovojama net su vokiečiais) – lenkai ką padarė?

Vakar Lukauskas V. grįžo girtas. Kalbėjo apie savo meilę Birutei Jesaitytei, kad jam negaila jos vyro (Štakovskis ar Štabovskis, kilęs iš Lenkijos), kurį išvė, bet jam gaila Birutės...

Piktinos, kad tas Štabovskis Jesaičiui pasakęs, kad jis apsigovęs – dėl tų kilimų ir baldų. Jis kur tai kam tai palikęs raštelį, kad tuos dalykus pasiskolinęs, juos galėjęs už 10 rb nupirkti etc.

Šiandie apie 16 val. mačiau „Valgy“ Meką su Jurginiu¹³³ (buvo URM komunistų paskirtas Politikos dep[artamen]to direktoriumi). Mekas vis su tokiais vaikšto.

21 VII 41

Parašiau Vokietaičiui, kad vyksiu Kaunan, kai: 1) gaus atsak[ingo] Akademijos personalo [darbuotojo] pasirašytą man komandiruotę; 2) kai gaus feldkomendanto leidimą išvykti iš Vilniaus; 3) kai A[ktyvistų] štabas išduos man raštelį, kad aš vykstu jų iniciatyva; 4) kai parūpins susisiekimo priemonę. Apie 15.10 val. užnešiau ir palikau štabe tą laišką Vokietaičiui.

St. Vykintui užnešiau „žinią“, kad žydai norėjo papirkti Valančių. Žinomas dalykas, bet tik keliems žmonėms, šiaip gi publikai – bus sensacijėlė.

Šiandie, 21 VII 41, per pamaldas (9.15 pr.) Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje, atkalbėjęs maldas, kunigas labai pakeltu tonu kreipėsi į žmones lenkų kalba, sakydamas: „Prašau karštai melstis už visus tuos nekaltuosius, kurie sėdi kalėjime, tuo metu kai „komunistai“ vaikšto laisvi, nes yra „litwin“. Savo ausim šį rytą girdėjo p. Obolėnienė.

22 VII 41

Šiandie „okupuotai sričiai“ yra iškabintas skelbimas: 1) reikės visiems gauti burmistro liudijimus; 2) kas nori, gali pasiskelbti [esąs] vokietis – gana, kad įrodys teisę – krauju, būdu, papročiais, elgsena etc... (meškerė vilioti lietuvius!); 3) kas yra žydai; 4) kad bus smarkiai baudžiami tie (ar tos), kurie užkrės lytinėm ligom; mirtimi – jei užkrės vokiečių.

Šis raginimas į „prisipažinimą“ vokiečių tautybei yra charakteringas, nes prieš tai buvo skelbime raginama mokytis vokiečių kalbos. O šios dienos „N[aujojoje] L[ietuvoje]“ tą patį daro ir ponis Vilmantiene¹³⁴.

Šį rytą užėjau pas Sužiedėlį. Jo kambary buvo Mažrimas, į kurį nežiūrėdamasėjau paduodamas ranką Sužiedėliui. Mažrimas kažkaip šonais, nuleista galva

(paprastai laikosi labai išdidžiai) išsmuko. Už poros minučių atėjo Gerulaitis („buhalteris“) lyg klausdamas manęs (nieko kito jis pas Sužiedėlį neklausė), kad esą jam sake, kad aš išvykęs komandiruotėn į Kauną – argi aš nevažiuavęs. Atsakiau – ne, esu Vilniuj, Sužiedėlio paprašiau, jei atleidinės dėl etatų mažinimo, tai kad atleistų su savaitės išėjimu. Paskum Sužiedėliui pasakiau, kad dabar man, kaip ins[ti]tu- to sekretoriui, darbo nėra, tai prašau priskirti prie LM Dr-jos bibliotekos arba prie Kult[ūros] pam[in]klų aps[augos] įstaigos (komisijos) Vilniuje. Sužiedėlis pa- sakė, kad dar šią savaitę teks šiaip sau pabūti be darbo, o vėliau gal paaiškės kas nors. Ešą dar neaišku, kaip bus su un[iversite]tais, mokyklom, Akademija – tai priklausys kokia bus vyriausybė: lietuviškesnė arba vokiškesnė.

Įdomu: vadinasi, šią savaitę sprendžiasi „likimas“: kokia bus vyriausybė!

Taigi Sužiedėlis pažadėjo man darbą po savaitės, bet už valandos ponia Dau- kantienė man atnešė Akademijos 1941 VII 22 (šios dienos!) raštą Nr. 1589 tokio turinio:

Etnologijos Instituto Sekretoriui P. Z. Blynui

Akademijos Prezidento pavedamas pranešu, kad Tamsta laikinai esate skiriamas į Aka- demijos bibliotekos Lituaniškosios skyrių (buv. Lietuvių Mokslo Draugija) padėti sutvarkyti biblioteką ir atrinkti propagandinius sovietų leidinius, kurie turi būti sudėti atskirame kam- baryje.

/ S. Sužiedėlis

Mokslinis sekretorius

Be to, gavau suprasti, lyg kad galbūt aš pereisiu į Centrą (pasakė, kad esą tūli Akad[emijos] tarnautojai gauna pasiūlymus pereiti dirbti kitur, tai tada labiau ma- tysis, gal čia susitvarkys...) – vėliau.

Sužiedėlis buvo labai malonus ir labai mandagus. Atrodo, kad jis turi tamprų kontaktą su Kauno vyriausybe.

„Užmesti“: Akademija 22 VII man davė darbą laikinai kitur. Jei Vokietaitis (šiuo atveju jo visa elgsena buvo gryno provokatoriaus, tik varžančiosi, nes lyg ir „slangos“ elgsena...) ho capito la cantilena^a – turės gerokai pavargti, kol išgaus man leidimus ir net 3 raštus: (1. Akademijos, 2. feldkomendanto, 3. A[ktyvistu] štabo) vykti į Kauną ir susisiekti.

Valdžia man nerūpi. Ir šandie man tenka laikytis valstybinės linijos, nors dur- niai ir nieko nesupranta. Sic!

Durnas kpt. Rimo išsireiškimas: aktyvistai Kaune išėjo į poziciją, o kadamai už nugaros viską sudarė! Idiotizmas. Tai ko lendat vadovauti ir politikuoti? Reikia numatyti, ispėti įvykius.

Aš su įdomumu matysiu, kaip juos muilins kadamai. Durni, kaip nekalti avi- nėliai. Išrinko „garbės aktyvistus“, o tie dabar veikia prieš juos.

^a Visada ta sena giesmė (it).

Noriu matyti, kaip juos mauks. Kol kas to nebus, nes vokiečiai juos palaikys – o jie laikysis vokiečių sijono. Vėliau... Žmonės su kumštimi, bet be galvos ir fantazijos. Kas man!

Jei Karutis mane tikrai norėjo Kaune matyti, tai kitą sykį tesiunčia taktiškus žmones – ne provokatoriškai ir įžeidžiančiai kalbančius. O jei gavo įsakymą – man nevažiuojant, turės priimti mano sąlygas. Teateina prašyti ir tebūna mandagūs. Jei ne – nereikia. Man tai nerūpi. Šį vakarą grįžo K. Jesaitis. Margeris dar Kaune.

23 VII 41

Šiandie į institutą atėjo Krėvė-Mickevičius su kokia tai ponija, kuri, matomai, čia dirbs (nors priėmė ir vedžiojo Balys). Mes tik matėm juos praeinant, nes peržiūrinėjom knygas II aukšto holiuje, dešinėje.

Atvyko Boruta. Ešą vyriausybę kas nori pripažįsta, kas nenori – tas nepripažįsta. Ešą esančios dvi galimybės: arba prijungimas prie Rytprūsijų, arba Didžioji Lietuva – su 15 milijonų gyventojų (Lietuva, latviai ir Gudija). Boruta pasipiktinęs šaudymais – žydu. Geriau lai šaudo žydus, nei lietuvius, manau!

Bene šią savaitę Hitleris turi susitikti su Mussoliniu.

Boruta, atrodo, matėsi Kaune su Krėve-Mickevičiumi.

Įdomu, kas tai do ponija, kurią net pats Krėvė atlydi į institutą. Galėjo parašyti raštelį Baliui. Balys žiūrinėjo atostogų sąrašą.

Vakar taip sau paklausiau Jesaičio K., ar pažįsta Vokietaitį? Tas sako: „Taip, o kas?“ Sakau – nieko, tik norėjau žinoti, ar jį pažįsti.

24 VII 41

Vakar buvo institute Krėvė-Mickevičius.

Vakar dr. Balys parašė kokią tai slaptą raštą. Šiandie „gaunamų ir siunčiamų raštų“ knygoje radau tokį įrašą (siunčiamą raštą Nr. 114 – Balio ranka): „VII 23 Mokslų Akademijos Prezidiumui. Sl.“ Nuorašo išeinamų raštų byloje nėra.

Laukti... Laukti puolimo... Anksčiau puolė kademai, ir komunistai provokavo. Dabar vėl puls: kademai, komunistai ir komunistizavę (kaip „gelbėdami“), nes bijos, kad galiu eiti su vokiečiais. Visokie „tautininkai“ irgi prisidės – kitų motyvų dėlei. Laukti puolimo... tada visus pulti. Manęs lengvai nelikviduos. Aš nepažeidžiamas...

Nepamiršti Čiurlionytės kvietimų ir jos artimos pažinties su Sruoga...

* Tikriausiai „slaptai“.

25 VII 41, Vilnius

Apie 13 val. į institutą atvyko St. Povilavičius-Vykintas su kitu žmogumi iš Kauno. Kalbėjo su Baliu, kad nori su manimi pasimatyti. Balys siūlė savo kabinetą – insistojančiai – bet Vykintas norėjo nuošaliai pasikalbėti. Išėjom į kiemą. Ešą Brunius¹³⁵ atsiuntė laišką, siūlo St. Povilavičiui vyr. red[aktorius] grupės organo (GV) vietą ir kviečias mane kartu vykti kitoms pareigoms. Pradžioje nenorėjau, bet Vykintui vykstant – sutikau.

Palikau Akademijoj tokio turinio rašteli:

Lietuvos Mokslų Akademijos Sekretariatui
Blyno Zenono, Etnologijos
instituto ats. Sekretoriaus

Kadangi užėjęs ir nieko nesuradęs Akademijoj, aš negaliu formaliai sutvarkyti kelių dienų atostogų gavimo klausimo, tai bent šiuo raštu pranešu, kad, aplinkybėms susidėjus, turiu skubiai iš Vilniaus išvykti.

Instituto raštai ir bylos yra mano stalčiuje; raktų padėtis žinoma p. Obolėnui.

Išvykau rusišku 1,5 t sunkvežimiu. Važiuvom pro Ukmergę. Jonavos vaizdas liūdnas – visai apdegusi. Tik bažnyčia ir keletas namų riogso. Apie 20 km nuo Ukmergės užklupo didelis lietus. Visai sulijo – nei sauso siūlo neliko.

Mus iškvietė koks tai Zubrickas (ar panaši pavardė).

Kaunas, 26 VII 41

10 val. su Vykintu nuėjom į štabą, kuris randasi tuose pačiuose namuose kaip ir Elta – III aukšte, durys priešais „Ūkininkų patarėją“.

St. Vykintui pasiūlyta vyr. red[aktorius] vieta, man – Sp[audos] ir prop[agandos] skyriaus viršininko⁸. Ešą tenka tik perimti „I laisvę“. Nuėjom ltn. Stanevičius¹³⁶, Povilavičius, Pauža¹³⁷, aš ir Brunius. Brunius pradėjo kalbėti apie padėti, apie įvykusius faktus etc. Brunius įsivarydavo. Įsiterpė ltn. Stanevičius, kaltindamas Žlabį¹³⁸, pareiškėdamas, kad „vilikai“ iki šiol jam pasitikėję, dabar – ne. Pasakė tiškai pasakęs.

Švelninau padėti, vesdamas, kad mes atėjom sužinoti jų nuomonę, redakcijos. Pasirodo, jie turį vyriausybės mandatus redaktorių pareigoms eiti: sutinka pasitraukti ir užleisti vietą, kai vyriausybė atšauks įsakymą-pavedimą.

Štai pirma klaida – ateina reikalauti pasitraukti, nes, anot Stanevičiaus, LAF nebeegzistuoja, o nesužino anksčiau visų smulkmenų.

⁸ Paraišoje pastaba: „Pažymėjau, kad daug kas gali daugelio dalykų nesuprasti – na, pvz., kad ir kodėl likau nesuimtas. Ar tai gali būti naudinga štabui? Gal man geriau likti nuošaly, nes visiems negi viską gali aiškinti? Ltn. Stanevičius visų vardu pabrėžė, kad aš turiu pilną pasitikėjimą“.

Komiška padėtis baigėsi tuo, kad, „gelbėdamas padėtį“, sakau, kad mes pasidalinom nuomonėm, redakcija asmeniškai pasiryžusi pasitraukti, kai gaus mandatą iš to, kas pasirašė, ir kad mes tikimės, kad spaudoj nebus praleista visuomenei neraminti nieko, kas gali kelti nerimo. Atsiveikinom ir nuėjom į Kabineta. Kabinete, be mūsų keturių (Brunius, Povilavičius, Pauža?, aš), dalyvavo Senkus¹³⁹, Ambrazavičius, Pajaujis ir dar kažkas.

Kalba ėjo dėl laikraščio red[akcijos] mandato atšaukimo. Kaip gali būti: leidžia LAF, o vyriausybės išduoti mandatai? Priklauso nuo spaudos šefo. Kalba nukrypo į platesnę bazę, aiškinant, kodėl šandie reikia leisti daugiau pasireikšti šiai srovei. Siūlyta sudaryti kompromisinę redakciją (Senkus). Siūlyta patiekti sąrašą, ir jie tarsis dėl redaktoriaus skyrimo (Senkus).

Išsiskirta be galutino sprendimo. Mačiau vaikstant Mačulį, Švelniką.

Štabe: atėjo Pyragius¹⁴⁰ – mums kalbantis dėl laikraščio likvidavimo (karštųjų siūlymas, ėjo administracijon, spaustuvėn, susirinkę aktyvistai neleido, šaukėsi policijos, Stanevičius viską daro savo iniciatyva, štabe nesitaria, laisva ir palaida bala) ir praneša, kad yra rimtesnė problema, kad atvyksta Živilverw[altungas], kad gali būti okupacinis režimas, kad galbūt reikėtų kalbėti su vokiečių vyriausybės atstovais (t.y. su vok[iečių] valdžios) ir kad gal reikėtų prašyti Raštikį į vadus. Prieš Raštikį pasisakoma prieš. Nutariama pavesti man ir ltn. Tauniui nueiti pas Raštikį ir išiaiškinti, ar jis gali tarpininkauti ir lydėti mus kalboje su vokiečių valdžios atstovais. Eina dar ir Sinkevičius¹⁴¹ (ar pan. – Karučio patikėtinis, apie kurį St[anevičius] sako, kad tai yra Karučio nelaimė).

Lygiai 19 val. buvom pas Raštikį. Įleido žmona. Kalbėjo Taunys. Labai akcentavo valdžios netinkamumą. Paklausiau Raštikio, kaip jis žiūri į kontaktus, pvz., klero ar kitų, su vokiečiais. Jis pasakė, kad Brizgys turėjo kontaktą, kad apie jį gerai referavo Zechlinas¹⁴² ir jis pats – Raštikis. Ir – sako – jeigu kalba kiti, tai ir jūs patys eikite kalbėtis (sutinka su Pyragiaus nuomone)... tik nepasakė, kad kvieskitės mane. Skaitė dr. Kaupo¹⁴³ laiško ištrauką... Pasakojo apie vokiečių nusistatymą.

Kalbėjom 1.30 val.

Nutariau nesiūlyti jam tarpininkauti.

Rodėm jam 11 val. ryto gautą grasinantį aktyvistų laišką su parašais. Pasakė – nieko nežinaš. Iš mandagumo neužsiminėm apie jo paties pasirašytą kaip „krašto apsaugos ministeris“ raštą (+ dar du parašai), raginantį prie rimties. *Contradictio*^b...

Pasirodė, kad jis pats Kabineto posėdy pasiūlė atsistatydinimą ir atsakomybės atidavimą „vilkams“, nes yra trukdymai ir kliūtys dirbti. Pasakiau – Kabinetas iš susijaudinimo gali daryti neprotingų aktų, bet tepagalvoja apie atsakomybę, jei

^a Parašėte pastaba: „Ar Sasnauskas?“.

^b Prieštaravimas (lot).

tarpas tarp naujo Kabineto bus ne pusvalandis, o keliolika valandų ar net dienos, arba jei jokių Kabineto nebebūtų. O Kabinetas savo likimą stato... ant laikraščio kelių eilučių klausimo.

Raštikis apie „pučą“ daug nekalbėjo, bet neatrodė, kad būtų priešingas (vėliau patyrėm, kad jis darė mūsų nenaudai žygi pas Pohlį¹⁴⁴).

Raštikis laukė siūlymo. Jo nebuvo.

Taunys pažymėjo, kad mūsų pusėj generolai Kubiliūnas¹⁴⁵, Plechavičius¹⁴⁶, Pundzevičius¹⁴⁷.

27 VII 41

Štabe.

Vokietaitis ėmėsi iniciatyvos sudaryt naujo Kabineto projektą, jeigu anas atsi-statydintų. Jo sudėtis turėtų būti tokia: I dokum[entas] (a + b)

I

Vadas – Voldemaras

Vadas – Karutis

I vykdytojas – Taunys

II „ – “ – Brunius

Gen. sekret[orius] – Blynas

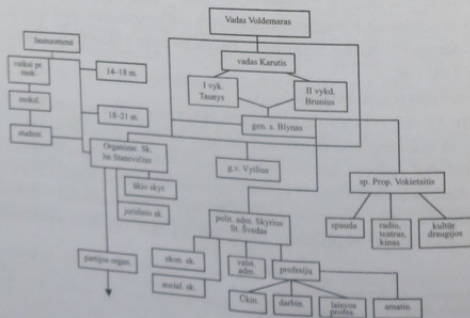
GV – Vylius

I Organizacinis skyrius – ltn. Stanevičius

II Polit[inis]-Adm[inistracinis] skyrius – St. Švedas¹⁴⁸

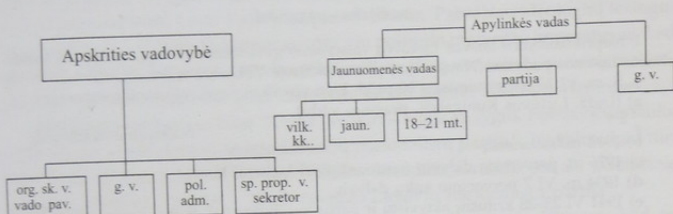
III Sp[laud]os ir prop[agandos] – Vokietaitis

Sudarėm štabo organizacijos schema

Provincijos veikimo schema

Vokietaitis insistuoja dėl santykių užmezgimo su vokiečiais. Nutarta Stanevičiui ir man eiti pas kpt. Kurmies¹⁴⁹. Eidami su tikom Germantą-Meškauską (gestapo agentas). Atrodo, kad jis net pas Kurmies kartais miegąs. Kurmies nebuvo. Meškauskas atrodo fanabernai ir kvailai. Taigi Kurmies nematėm.

Yra žinių, kad Kauno aktyvistų skyrius noris pas mus pereiti.

Esą buvo užėjęs kun. Stanevičius¹⁵⁰ (Stankevičius ar panašiai; tikrai: _____^a) ir lyg kalbėjo vysk. Brizgio vardu apie tai, kad kunigai nelis į politiką, bet rems visus, kurie dirba Lietuvai.

„Kabineta“ sudarant buvo atėjęs av[iatorius] Šimkus¹⁵¹ (Voldemaro giminaitis). Jis išsitarė, kad Bruniaus vaidmuo jam nėra aiškus, nes jis vis išnykdavęs kada reikėjo tartis su LAF. Šimkus sako, kad jis esąs didesnis lietuvis nei voldemarininkas.

28 VIII 41

Iš ryto atėjęs į štabą, radau Brunių tariantis (ir ltn. Stanevičių) su adv. Tumu¹⁵² (klaipėdiškis) ir dar vienu iš LAF. Esą jie turį pilnus įgaliojimus susitarti. Laimėjo pas juos nuosaikieji. Daug žodžių apie tėvynės meilę, vienybę. Siūlo sudaryti komisiją iš 5 žmonių – tik iš jų pusės nedalyvaus „raudonos skaros“ „g[eležiniams] vilkams“, tai jie pageidauja, kad iš mūsų pusės irgi nedalyvaūtų „raudonos skaros“ – Brunius. Tas sutinka. Jų komisija bus: adv. Tumas – pirmininkas, plk. Jankauskas¹⁵³, kpt. Jasiunskas¹⁵⁴, Žukauskas (stud[entas])¹⁵⁵, Valiulis (neolituanas)¹⁵⁶. Mūsų: pirm[ininkas] Z. Blynas, ltn. Stanevičius, Taunys, Vokietaitis, Vykintas. Tumas dar norėjo kišti Mačioką¹⁵⁷, Vėbrą¹⁵⁸ – vis kalbėjos telefonu, bet sutarėm ant šių.

Adv. Tumas pateikė tokią tarimosi programą. Skliaustuose paimtos mūsų papildomos ir svarstytos pastabos.

^a Matyt, ketinta vėliau įrašyti patikslintą pavardę, bet tai nepadaryta.

III dokum[entas]

1941 VII 28 d. LAF ir „Gelž. vilko“ org.
susitarimo pagrindai

I. Nepriklausomos laisvos Lietuvos valstybinio gyvenimo siekimas, išeinant iš susidariusios faktinės padėties (Naujos Europos struktūroje Vokietijai vadovaujant).

1. Š. m. VI 23 išsilaisvinusios Neprikl. Lietuvos išlaikymas, vykdant: testamentas:

a) (Didž. Lietuvos Kunigaikšt. praeities vadu) (valstybinės tradicijos)

„ - “

b) 1918 m. savanorių

c) 1926 m. perversmo dalyvių (nacionalistinei Lietuvai kurti)

d) 1934 m. VI 7 perversmo aukų dalyvių

e) 1941 VI 23–28 kritusių aktyvistų ir partizanų (bolševikų okupacijos ir išsilaisvinimo dienomis žuvusių ir kentėjusių lietuvių)

II. Bendros tolimesnio darbo gairės

1. Bendros org. vardas (Lietuvių Nacionalistų Sąjunga – Partija).

2. Darbuotės planas: a) vidaus reikalų politikos gairės; b) saugumo klausimas; c) valdininkų klausimas; d) administracija; e) valdymas; f) administratyvinis teismas.

(naujai vadovybei)

B. Švietimas: a) auklėjimas: aa) jaunoji karta, bb) buv. komjaunuoliai. (vadovybei)

C. Ūkis: a) ribos, b) žemės ir turtų paskirstymo klausimas, c) darbo jėgos paskirstymo klausimas, d) amatai.

(vadovybei)

III. Darbuotės planas:

1. Organiz. skyrius. 2. Polit. adm. sk. 3. Apsaugos skyrius. 4. Spaudos prop. skyrius. 5. Ūkio skyrius.

IV. Organizacijos asmenų klausimas

1) Vadas.

2) Štabas.

3) Štabo viršininkas.

4) Organiz. skyriai:

a) organiz. sk viršininkas;

b) organiz. sk. vedėjai.

V. Bendros deklaracijos pareiškimas.

Sutarta susitikti 13 val. Kabineto (Min[istrų]) kambary. Tumas siūlė kabinetą, savo štabo Polit[inio] skyriaus patalpas. Mūsų nenorėjo – norėjo, kad būtų čia, pas mus. Perkalbėjau eiti, nesiskirti.

Atejus 13 val. Tumui, nuėjom. Susipažinom. Bene plk. Jankauskas pasiūlė, kad esą į posėdį nori ateiti keturi vyriausybės nariai. Minėjo Ambrazevičių, Pajaujį ir dar du. Vokietaitis sutiko. Aš sakau, kad tai keičia padėtį, kad jų kom[isijos] atstovai šito nenumatė, kad geriau būtų tartis vieniems – be tarpininkų. Sutiko. Susėdus, atėjo dr. Pajaujis. Jam paaiškinta, kad posėdžiausime vieni, kad jei reikės, tai po posėdžio galėsime užėti pas vyriausybę. Išėjo.

Tumas, berodas, rašėsi kalbas, bet kažin ar tiksliai. Prašiau Vokietaičio žymėti, bet tas nerašė – tik pradėjo.

Charakteringesnė Žukausko kalba. Esą Voldemaro nėra, o jo ipėdinis yra Škirpa. Pasakiau, kad Škirpa gali būti lygiagrečios politinės orientacijos žmogus, bet tik ne Voldemaro ipėdinis, nes jis nėra tos linkmės ideologas.

Aš laikiausi labai šaltai. Kalbėjau apie 15–20 min. Pabrėžiau ideologinį tęsingumą, todėl vadu turi būti Voldemaras, toks yra politinio momento imperatyvas, kad tik nacionalistinė srovė gali būti krypties reiškėja, kad yra srovių su sena tendencija, kad jos turės dirbti Lietuvai Lietuvoje, tačiau centras turi būti vieningas.

Perejom į konkretesnę bazę. Forma. Jie nori – lygius su lygiu. Povilavičius siūlo: „GV ir LAF, susiliedamos, steigia Lietuvių nacionalistų partiją“. Jie kalba, kad turi būti kartu (GV ir LAF). Aš sakau – mūsų mandato formulė yra ši: „Geležinis vilkas“ – įsiliejant į jį LAF – kuria (steigia) Lietuvių nacionalistų partiją“.

Giškai dėl „i“ ir „su“. Nuotaikos atsileidžia. Juokaudami aiškinam, kad jei nenori priimti siūlomos formulės dėl ambicijos, tai supraskim, kad tai tik kepurės pakėlimas senai, nuo 1927 m. veikiančiai organizacijai.

Valiuliui, kurs mane užkalbino, sakau: juokus atmetus, supraskit politinį motyvą. Jūs turit žmonių, kurie negalės lojaliai dirbti nei su mumis, nei su vokiečiais. Štai tas „įsiliejant“ jus atpalaiduoja nuo atsakomybių, nes jūs patys posėdy sutikot, kad reikės padaryti valymą.

Jie sako, kad be atskiro pasitarimo negalį pasirašyti, nors anksčiau pasakė, kad jų mandatai yra neriboti.

Tiesa, posėdžio pradžioj jie paklausė, ar turim įgaliojimus. Jų gulėjo ant stalo. Sakau – mes turim vado žodinį įgaliojimą. Bet galbūt geriau kalbėtis be „žalio stalo“, o nuoširdžiai išsiaiškinti draugiškoje atmosferoje. Sutinkam. Mandatus jie apverčia ant stalo.

Taunys tylėjo. Mano formulę pasiūlius, jis sutiko su manimi (kalbėjausi). Vokieitais vis kiša savo kalėjimą. Darė aštrių priekaištų. Povilavičius buvo labai karštas. Po to, kai atsikėlėm nuo kėdžių ir derėjomės dėl „i“ ir „su“, pasakiau, jo atsiprašydamas, kad jo pasiūlymas – gryna jo geros valios iniciatyva, bet įsakymas vado yra aiškus.

Sutarėm susitikti po pietų.

Posėdis tęsėsi nuo 13.15 iki 15.40 val. Valiulis ar Žukauskas sykį buvo išėjęs iš kambario, kai palikom kėdes.

Vakare į štabą atėjo Tumas ir Jasiunskas. Pranešė, kad LAF pasiūlymo nepriima. Gali būti kalba tik apie susilieimą lygiomis teisėmis, tačiau jokių pasiūlymų nepadare.

Rytą skambinau Kapočiui¹⁵⁹ – sužinoti vysk. Brizgio telef. Nr. Paklausė – kas. Sakau – Blynas. Sako – ak, na, tai Tamstai galiu pasakyti telefona. Pradėjo atsprašinėti, kai paklausiau, ar tai paslaptis. Esą daugelis eina aukų prašyti. Gyvena

Valančiaus, 2, telefonas 25-918. Paskambinau Brizgiui. Sutiko priimti, bet ryt, 29 VII, nes šandie užimtas. Ryt būsiąs nuo 8 iki 13 val. Sutariau ateiti 10 val.

29 VII 41

Šeštadienį, 26 VII ar pirmadienį, 28 VII, lankėsi Dirmeikis¹⁶⁰. Atrodo, kad norėjo užsirašyti. Berods, jis paimtas į Sp[audos] ir prop[agandos] skyrių, bet konkrečiai nekalbėta. Dirmeikis, Nausėda – telefonas 21-288. (Adv. Tumui skambinti galima 24-682 ar 27-009 – nepamenu.)

Esą Jakuzaitis¹⁶¹ galys dirbti mūsų spaudoje. Atsargiai. Klaipėda.

Pas Brizgį buvau 10 val. Priėmė 10.[0]5. Prakalbėjom iki 11.10 val.

Pradžioje priėmė mane labai šaltai. Paklausiau, kaip reikia žiūrėti į vieno kunigo, užėjusio į GV štabą, pareiškimą (sakau – pavardės neatmenu – Meškauskas, ar kitaip, ant pavardės neinsistuoja, gal ir kita), kad dvasiškija neis į politiką ir apskritai į jo atėjimo faktą. Užėinu grynai asmeniškai, be jokių įgaliojimų. Sako – yra toks Meškauskas¹⁶², nedalyvavęs niekad politikoje, bet kurs mėgsta kištis į politiką (pabrėžė). Jo nesuinteresuotas – nieko nežinąs. Pabrėžiau, kad dėl pavardės neinsistuoja. Paklausiau, kaip žiūri į padėtį. Paaiškinau savo pažiūras. Pradėjo kalbėti nuoširdžiau. Paminėjo tarp kitko, kad buvo sušaukęs („kademus“) Skrupskelį¹⁶³, Bistrą¹⁶⁴, kitus. Siūlęs bėgti – tai nebūsimi jokia nuodėmė tautai. Esą rašęs per italų ar Vatikano [pasiuntinį]bę Pakštui¹⁶⁵, kad tauta bus naikinama. Prašęs tai skelbti Amerikoje. Pranašinga. Užsiminė manęs rašyti paraginimą, kaip privatus asmuo, vyr[iausy]bei, kad taikintų grupes. Esą Kabinete nėra tvarkos: kalbama, filosofuojama. O čia štai Zapyšky atėjo kiek tai ginkluotų vyrų, išvedė apie 10 žmonių ir sušaudė. Anarchija. Vyriausybė kalba apie viską, o apie konfesines mokyklas nesprendžia. Artinasi mokslo metai. Nežinia, ar tas bus. Reikėtų gražinti kitur dirbančius mokytojus.

Palietėm ir kitas temas.

Mano, kad siųsiąs raštą vyriausybei ir nuorašus – GV ir LAF. Esą ginčijamasi dėl neesminių dalykų, kaip keli žodžiai, kurių laikraštis niekas neskaitas (tą tekstą man paskaitė). Sutikau, kad būtų gera, jei padarytų žygių – gal ir man būtų lengviau skatinti atnaujinti derybas ir tai geriau paveiktų kitą pusę. Dar pabrėžiau, pasakė, kad jie jau seniai dešifravo GV žmones, žinos kas esąs kas^b. Žodžiu, išsikalbėjom. Atsiveikinom gana nuoširdžiai. Man jau atsiveikinant, įėjo kunigas su rašteliu, matomai, pranešdamas ką. Salėj radau kelis belaukiančius žmones.

Štabe papasakojau šį tą iš pasikalbėjimo su vyšk. Brizgiu.

Atvyko mjr. Puodžius¹⁶⁶. Buvo Vokietijoj.

^a Negyvu svoriu, našta (it).

^b Tekste – kas kas esąs.

S. Miglinas¹⁶⁷ atnešė „Argus'o“ (Jakužaičio) str. apie Hitlerį, kuriame sakoma, kaip 3 milijonai lietuvių širdžių asmeniškai dėkingi Hitleriui, ir dar šio to prirašyta. Atrodo – Jakužaičio ir Co verčiamo „Mein Kampf“ reklama. Atidaviau peržiūrėti ir pataisyti.

Buvo delegacija iš Vilniaus. Ten štabas „vilku“ rankose. Kalbėjau su Žukasku¹⁶⁸ (rašytojas). Gyniau Juknevičių, kurį atstatė. Sakiau, kad reikia būti atsargiems, kad tai vis dėlto menininkai, kurių, sušaudžius, kitais nepakeisime. Rodos, Juknevičių palieka artisto teisėmis – kol kas.

Nutrūkus deryboms, nutariau, kad reikia dar bandyti, nes tai yra gyvybinis interesas, nes vieną dieną galim palikti be jokios organizacijos.

Štabas yra nusistatęs prieš. Esą nėra ko derėtis – kademai suka, intriguoja, nieko neišeis.

Karutis priešingas formulei „LNP“, o nori, kad būtų „LN Geležinio vilko partija“, kas sukeltų naujų sunkumų derybose.

Su Karučiu pasikalbėjau. Aiškinau, kad bent taktiškais sumetimais mes turim stengtis, kad derybos nutrūktų ne dėl mūsų kaltės, kad interesai reikalauja susitarti etc. Užsiminiau, kad man galbūt sunku čia dirbti, nes gali atrodyti, kad laikaus negriežtos linijos. Kad neturim atstumti žmonių, kad nenoriu kritikuoti Voldemaro, bet jis dažnai neatsargiai atstumdavo be reikalo ir sroves, ir žmones. Be to, pastačiau klausimą, kad apskritai galbūt man būtų geriau pasitraukti, nes mano padėtis yra kitokia: jūs gi visi sėdėjote, aš gi niekad nesėdėjau, be to, man sunku aiškinti kiekvienam, kokios linijos laikiaus, kad kai komunistai atėjo ir visi puolė tautininkus ir voldemarininkus, aš paėmiau nedėkingą „gromootvodo“¹⁶⁹ politinę liniją.

Kalbėjome du. Atėjus Vykintui, Karutis pasakė, kad jis viską žino, kad aš turiu pilną jo pasitikėjimą, kad galiu daryti viską, kad prieiti prie susitarimo. Padėkojavu.

Užėjo koks tai Šimkus (?) kalbėti apie istoriją su Mošinskiu¹⁶⁹, kurį su kitais (Slavėnas¹⁷⁰ ir kiti) norima išmesti iš un[iversite]to. Pasakiau, kad jeigu LAF tai pradėjo, tai lai jie ir baigia; mes dar negalim imtis tokių užduočių.

Surašė sąrašą dėl rūbų – medžiagos ir baltinių gavimo. Visi nuėjom pas kpt. Vylių (kalėjime), o vėliau į Miškų gatvę – komendantūros sandėliai. Pilna žmonių, jokios tvarkos. Gavau 2 marškinius, 3 m paltui, 3 m kostiumui, 10 m medžiagos paklodėms ir 5 m apat[inėms] kelnėms. Palikau sandėly. Nenorėjau imti, nes tai politkaliniams, bet ima ir kiti – karininkai ir milicininkai. St Vykintas irgi viską paėmė. Nieko neturėjo.

Grįžęs į štabą, gavau pranešimą, kad reikės eiti pas dr. Boder – į Radiofoną – sp[audos] ir prop[agandos] valdininką. Nuėjo Pyragius. Nėjau. Berods, mano vietoj nuėjo mjr. Puodžius (?). Nepamenu, kas tikrai antras nuėjo.

¹⁶⁹ Громотовод (rus.) – Zaibolaidis.

Dar prieš ėjimą dėl medžiagų, po pasikalbėjimo su Karučiu, sutariau, su vargu, kad surastų Tumą. Skambinau, bet nieko neradau. Brunius sakosi buvo nuėjęs miestan ir sutiko aktyvistus – paskambins Tumas. Susitikom apie 19 val. Jis pats atėjo. Pasiūliau išeiti laukan, pasivaikštant pasikalbėti.

Kalbėjom beveik tą patį, ką ir anam 28 VII posėdy.

Pasiūliau tokią formulę $\frac{9}{10}$ – mano redakcijos, $\frac{1}{10}$ – Bruniaus) susitarti: „Geležinis vilkas“ ir LAF steigia Lietuvių Nacionalistų Partiją, kuri savo ideologinės ir valstybinės programos pagrinduose eina nacionalistinės Lietuvos kūrimo keliu, prof. Voldemaro nustatytais gairėmis.

Partija suburia visas pozityviasias lietuvių tautos jėgas, kurios atitinka šių laikų politinę linkmę ir dirba Lietuvos valstybės atstatymo darbe Naujosios Europos kūryboje.

Su šia formule Tumas beveik sutinka. Štabo sąstatą pasiūliau tokį (susitarus su Brunium):

Partijos vadas – mūsų.

Du-trys pavaduotojai – 1 mūsų, 1 jų (arba 2 mūsų), 1 jų).

Gen. sekret[orius] – mūsų.

I. Organiz[acinė] vadyba – mūsų, pavad[uotojas] jų.

II. Polit[inė] adm[inistracinė] v[adyba] – mūsų, pavad[uotojas] – jų.

III. Apsauga (G.V.) – mūsų.

IV Sp[audos] ir prop[agandos] v[adyba] – mūsų, pavad[uotojas] – jų.

V. Jurid[inė] v[adyba] – jų, pavad[uotojas] – mūsų.

VI. Ūkio v[adyba] – jų, pavad[uotojas] – mūsų.

Mūsų: 7(8) mūsų – 3 jų; 3 pavad[uotojai] jų; 2 pavad[uotojai] mūsų.

Tumas nesutinka su vadu. Siūlo Raštikį arba Naraką¹⁷¹. Laikausi Karučio. Prakalbėjom virš valandos. Pabrėžė, kad jie viską rašo istorijai, esą bus įdomu vėliau. Išvada: dėl formulės sutinkam, dėl vado ne, dėl štabo sudėties irgi ne. Iš ryto, grįždamas iš Brizgio, sutikau Beatą. Mirė motina – nuo širdies priepuolio. Užėjau pas ją atsiskyres nuo Tumo.

30 VII 41

Atėjęs į štabą apie 10 val., radau Brunių besitarantį su Senkum. Esą jis grynai asmeniškai ir privačiai norįs pasiteirauti, kaip eina derybos. Sakom, kad derybos abiems pusėms priimtina formulė – ar galėtų ją žinoti, jeigu tai ne paslaptis?

Kadangi Tumas yra LAF paskirtos komisijos pirmininkas, o LAF sudarė vyr[iausybę, ir Senkus galėjo žinoti, taip kalbėdamas, apie formulę, nes du ar daugiau

vyr[iausy]bės narių yra iš LAF, ir vyr[iausy]bė kišasi į derybas, tai neradau reikalo slėpti formulės. Padiktavau. Norėjau tik perskaityti, bet jis rašėsi. Senkus užsiminė apie vyr[iausy]bės paskirtą komisiją visuomenės santykiams derinti. Sakau, kad mes nieko nežinom, žinom tik, kad vyr[iausy]bė, tiesiogine ar netiesiogine informacija, ne derina, o ardo derybas ir kad mes tariamės tiesioginiai, be tarpininkų. Jis pradėjo dėkoti už informaciją. Pažymėjau, kad ją duodam p. Senkui, kurs ateina pas mus kaip draugas, o ne kaip vyr[iausy]bės atstovui. Pasakė, kad tai savaime suprantama, kad jis visados suprasdavęs mūsų poziciją ir tai jau įrodęs anų derybų metu, patardamas vyr[iausy]bei neįsimašyti.

Atėjo Pečkaitis (buv. korporantas). Jis pasisakė – labai kieto ir užsigavusio žmogaus išraiška ir tonu – kad pas jį kreipėsi buvę Jūrės, Kudirkos Naumiesčio ir Kauno „vilikai“, kaipo [i] buv. GV štabo nari, teiraudamiesi, kaip čia yra su GV atgimimu, kad tik iš jų sužinojė apie kokį tai GV atgimimą, kad „aš esu žinomas žmogus“ (iš užrašų knygelės), kad visa tai, kas dedasi, yra „pikantiškas farsas“ ir kad kalbėjęs bene su Tauniu (ar su Brunium) ir kad jis žino, „kur aš esu“. Patariau jam pasikalbėti su Brunium, kurs yra čia pat, kitame kambaryj. Nenorėjo, nes „žino, kur mane galima rasti“, tai norima jį aplenkti etc. Vis dėlto sutiko pasikalbėti su Brunium. Atsisveikinom.

Atėjo Aleksandravičius¹⁷². Mes turim daryti intervenciją, nes jį šmeižia klika (Matiukas¹⁷³), o mokiniai nori, kad jis būtų Muz[ikos] mok[yklos] direktorius. Kalbėjo apie savo kvalifikacijas etc. Sakau – turim svarbesnių reikalų. Paduok pro memoria. Esą mokiniai LAF nariai. Jų prašymas m[inisterij]oj, bet ten irgi siekia intrigos. Kvietė ant alučio pas jį, kur susirinks „vilikai“. Sakau – nei į kavines, nei į alučius iš principo nevaikštau. Kalbėjo apie LAF. Esą Abromaitis, Tumas mums palankūs, bet Pikčilingis¹⁷⁴ ir Pendinskas¹⁷⁵ (ar Bendinskas) – didžiausi mūsų priešai.

Ukmergėje mūsų žmonės gali būti kpt. Kamarauskas¹⁷⁶ (komendantas) ir ltn. Deveikis¹⁷⁷ (tikyt apsaugai).

Atėjo Lukošūnas^a (ar panašiai) – nori įsisėlinti į mūsų štabo malonę. Buvo „J[aunosios] L[ietuvos]“ sporto (ar šaudymo) vadovas. Saugoja „Pažangos“ rūmus. Vaitkevičius, Dirmeikis ir kiti nori paimti 4 ir 5 aukštą. Gavę „išnacionalizavimą“. Dirmeikis norįs leisti atskirą laikraštį. Reikalauja užleisti patalpas, sakydamas, kad GV „veikia komunistiniais metodais“.

Atėjo tūlas Navickas (buv. neolituanas), sakydamas kad p. Boder norįs su manimi susipažinti, pasikalbėti spaudos reikalais. Sakau – mes oficialiai neegzistuojam. Todėl dabar nepatogu kalbėti. Kai atsistosim ant kojų, tada bus malonu. Atrodo,

^a Iš pradžių buvo parašyta „Butkevičius“, po to užbraukta ir viršuje užrašyta „Lukoševičius“, o lapo apačioje dar kartą patikslinta – „Lukošūnas“.

kad buvo nepatenkintas. Pasisakė tobulai mokąs vokiečių kalbą. Pasisiūlė vertėju. Padėkojau. Jei reikės.

J. Ambrzevičiaus telef. – 24-675.

Gavome iš Laikinosios vyriausybės visuomenės santykiams derinti komisijos tokio turinio raštą* (apie 14 val.):

Laikinosios Vyriausybės
komisija visuomenės
santykiams derinti

Kaunas, 1941 m. liepos 30 d.

„Geležinio Vilko“ štabui

Laikinoji Vyriausybė, susirūpinusi tuo, jog lietuvių visuomenėje net ir šiuo sunkiu ir atsakingu momentu nėra vienybės, o pasireiškia skaldymasis į rungtyniaujančias grupes, paskyrė penkių Vyriausybės narių komisiją visuomenės santykiams derinti.

Šios komisijos narių pasikalbėjimai su vienos ir antros grupės atstovais laikotarpyje nuo liepos 24 ligi liepos 30 d., lygiai kaip ir kitų grupių atstovų savitarpiniai pasitarimai ešą davė teigiamų rezultatų. Pagal vienos ir antros grupės pareiškimus mums, tarp tų grupių yra susitarta dėl vieningos lietuvių politinės organizacijos steigimo principo pagal pridėdamą čia susitarimo formulę.

Norėdami tikrai nustatyti derybų eigos faktus ir fiksuoti pažangą, prašome neatsakyti pranešti mums, ar tikrai yra pasiektas tarp grupių susitarimas pagal tą formulę, ir jei taip, tai gražinti mums Jūsų grupės atstovų pasirašytą formulės tekstą.

Komisijos nariai: J. Ambrzevičius, Pajaujįs, J. Senkus, neįskaitomas – (P. Vainauskas ?)

Štai Senkaus „misijos“ tikslas ir kademų bei Kabineto žaidimas. Neleisti susitarti tiesioginiai, o tarpininkauti – atsistojant arbiterio rolėje. 15 val. paskambino Senkus – man. Klausė, ar gavom raštą ir ar mes į jį atsakysim? Sakau – gavom, dėl atsakymo – tai dabar tuoj neatsakom. Stebiuos, kad atėjęs asmeniškai, jis siunčia mums formulę, kurią gavo tik kaip palankus mums asmuo, nors ją jau tikrai buvo turėjęs. Apie komisiją mes nieko nežinom. Mes tariamės tiesioginiai. Davėm savo pasiūlymą, atsakymo negavom, taip kad komisijos išikišimas ešą ne tik kad nepadedą, bet dargi įneša disonanso, o ne derinimo, nes oficialiai derybos nutrūkusios – tai mums oficialiai pranešė LAF komisijos du atstovai, o asmeniško kontakto užmezgimo, negaunant mums tiesioginio atsakymo, negalima išnešti viešumon abiems pusėms tuo klausimu nesusitarus. Jis kiek sumišęs sako, kad jis manęs, kad mes kalbėję oficialiai. Aš sakau, kad atėjus jam, ir išeinant, buvę aiškiai pabrėžta, kad mes su komisija nekalbamės, o kalbamės tik tiesioginiai su LAF atstovu, ir kad jis pats sutikęs, kad atėjęs ne oficialiai, o draugiškai ir kad geriausiai išsiaiškinti tiesioginiai, kad kiti neišnaudotų klausimo sprendimo nepalankia linkme. Atsisveikinau.

Tarp kitko formulė vyr[iausyb]ės kom[isi]jos pasiūlyme turi tokių pakeitimų: 1) vietoj „Geležinis Vilkas“, įrašyta „Geležinio Vilko“ štabas; 2) vietoj „Lietuvių Nacionalistų Partija“, įrašyta „Lietuvių Nacionalistinė Partija“; 3) vietoj „dirba Lietu-

* Parašėje pastaba: Nr. 255 (ant voko).

vos valstybės atstatymo darbe“, parašyta „dirba Nepriklausomos Lietuvos atstatymo darba“.

Gavom tokį vysk. Brizgio raštą, apie 15 val. (nuorašai GV ir LAF). Rašo:

Nuorašas

Geležinio vilko štabo žiniai

Lietuvos Respublikos Laikinajai Vyriausybei

Kai bolševikų naikinami lietuviai svajodavo apie vėl atsikeliančią Lietuvą, tai visi ją vaizdavo vieningą, su entuziazmu stojančią į bendrąjį mūsų gyvenimo atkūrimo darbą. Tada visi lietuviai, išskyrus bolševikus, rodos, ir susikalbėdavome.

Dar nespėjome tinkamai sutvarkyti žuvusių partizanų kapus, dar ne visi spėjo surasti savo šeimos žuvusių asmenų lavonus, miestų gatvės dar nenuvalytos nuo griuvėsių, o Lietuvos visuomenė jau spėjo pasiekti gandas, kad atskiros lietuvių politinės grupės jau spėjo savo tarpe susivaryti už politinio vadovavimo rolę, susiginčyti ir net susipykti. Ne visos grupės, atrodo, net pagalvojo, ar jie turi žmonių politiniam tautos vadovavimui.

Liūdni reiškiniai. Tiek daug čia pat nuveiktinų darbų laukia skubių konkrečių patvarimų, o tuo tarpu žmonės randa laiko diskutuoti tolimos ateities klausimus. Kelias dienas sugaištama besiginčijant, kaip įrašyti dienraščio kampe tą eilutę, kuri visuomenei turi visai nepirmaeilės reikšmės ir kurią retas dienraščio skaitytojas perskaito. Gincijamasi už asmenis, kurių kol kas ne tik Lietuvoje nebėra, bet iš viso nežinia, ar jie yra dar gyvi. Tai parodo, kad per kruvinus vergijos metus kai kurių asmenų nieko neužmiršta ir nieko neišmoka.

Šitie ir jiems panašūs faktai lietuvius patriotus verčia rimtai susirūpinti, kas bus iš viso mūsų atsikėlimo ir ką daryti su gyvenimo darnaus atkūrimo obstruktoriais. Dar ant kojų neatsistoje, o jau susiginčiję, kaip mes atrodome kitų tautų akyse? Ką už tai pasakys tauta dabar ir ateityje?

Tauta kol kas nenori girdėti apie jokiais buvusiais politines grupes ir jų ginčus, o nori, kad visi geros valios ir darbui tinką lietuviai stotų į vieningą kūrime darbą. Ir lietuviai katalikai, kurie sudaro didžiausią tautos dalį, nuoširdžiai rems tik tuos asmenis ar asmenų grupes, kurie visus asmenų ar grupių prestižo ir kitus savo interesus palikę nuošaliai, pasirodys atsidavę tautos labui ir sugebą dirbti.

Pasisakydamas šiuos nemalonius dalykus, noriu paprašyti Lietuvos Laikinąją Vyriausybę, visą kartu ir kiekvieną jos narį atskirai, padaryti visa, kas galima, nepakenkiant tautos garbei ir jos labui, kad visi atskirų grupių ginčai kuo greičiausiai nutiltų, kad visi lietuviai rastų bendrą kalbą, o visos grupės ir atskiri asmenys, norį šiandien pasireikšti viešame Lietuvos gyvenime, reikštųsi ne tuščia ambicija ir ginčų kėlimu, bet konkrečiais kūrybiniais darbais.

Šios mano mintys yra privataus asmens mintys, aptartos su kai kuriais* mano srities bendradarbiais.

Lietuvos Vyriausybę atsiprašydamas už drąsą, reiškiau jai mano nuoširdžią pagarbą
(pas.) Dr. V. Brizgys
Kauno Vyskupas pagalbininkas

Kaunas, 1941 m. liepos mėn. 28 d.

Apie 20 val. atėjo adv. Tumas. Atrodė ligotas. Norėjo kažką kaltinti, kažko teisintis. Neaiškiai kalbant, pastačiau jam kelis klausimus, spirdamas atsakyti.

* Tekste – kai su kuriais.

Anot jo, jis buvęs iš ryto štabe ir Kabinete ir kalbėjęs su Vainausku¹⁷⁸ ir Jan-kausku. Jam pasakė, kad 10 val. GV štabo du atstovai tarsis su vyriausybės komi-sija. Jis nustebejęs, kad mes taip darą – kad lyg už nugaros kažką darą.

Pasakiau – mes norim lojalumo, o ne intrigu. Jokios komisijos mes nežinom, niekas su mumis nesiderėjęs, niekas mūsų nekvietęs.

Paklausiau – kada jis kalbėjosi su savo štabu ir Kabineto nariais. Pasakė – apie 9-9.30 val. Įdavęs formulę ainiems dviems ir štabo schemą. Jam pasakė, kad mes derėsime 10 val.

Sakau – buvo atėjęs 10 val. Senkus, bet niekas jo nekvietė, niekas su juo nesi-derėjo – priešingai. Pažymėjom, kad kalbame asmeniškai ir tiesioginiai su LAF atstovu Tumu, be tarpininkų. Jeigu Kabinetas kiša lazda – tai jų dalykas. Formulę jie turėjo, tai matos iš Senkaus kalbos, todėl mes neturėjom reikalo slėpti, kai Jūs ją viešumon (Kabinetui) iškėlėte.

Tumas – tai galbūt aš blogai padariau ją rodydamas?

Sakau – dabar nebe tas klausimas. Kas parašyta – parašyta, rašto komisija nebeatšauks, ir tai būtų kvaila.

Vizito tikslas – suversti „išdavimo“ formulės bėdą ant mūsų. Nepavyko.

Teiravosi, ar rašysime atsakymą. Sakau – nežinau, matysim. Jie irgi gavę toki pat raštą. Gal atsakys ryt. Ką mes rašysim? Ešą jie parašys, kad formulė ne tokia. Jis žodis į žodį surašęs ir jiems davęs. Prašė sutikrinti – parodyčiau savo ir jo 89, vakare rašytą. Mūsų vienodos, o Kabineto skirtinga biskį. Jie rašys – pageidavo, kad ir mes protestuotume dėl formulės iškreipimo.

Gudri kombinacija! Ešą patyręs apie mūsų derybas, jis norėjęs skambinti, teirau-tis pas mane, bet neišėjo jam – ejęs pas gydytoją. Sakau – gaila. Išeidamas, jis vėl prašė ir stipriai sugestijonavo – ir kad mes protestuotume dėl formulės iškreipi-mo. Sic!

Priešpiet buvau surašęs atsakymo projektą tai komisijai. Po pietų parašiau. Štai jos turinys (mano redakcija, tik Bruniaus išaiškinta 2-o abzaco esminė padėtis)

Ponui J. Ambrazevičiui
Laikinosios Vyriausybės Ministrui Pirmininkui
Kaune

„GV“ štabas š. m. liepos mėn 30 d. gavo Tamstos ir kitų asmenų pasirašytą raštą. Vienintelis pasikalbėjimas, Vyriausybės atstovams dalyvaujant, įvyko tada, kada Kabi-neto klausimo sprendimo formule.
Netarpiškas pasikalbėjimas, įvykęs š. m. liepos mėn. 28 d., baigėsi mūsų pasiūlytos išeities nepriėmimu.

Faktinam išsiaiškinimui š. m. liepos mėn 29 d. užmegztas tiesioginis asmeniškasis kontaktas, matomai, turi būti laikomas nepavykęs, nes į pageidautą ir pasiūlytą formulę dar nesą gauta jokio atsakymo iš suinteresuotos pusės.

„GV“ štabas konstatuoja, kad visos iš jo pusės padarytos geros valios pastangos iki šiolei nerado reikiamo ir būtino supratimo bei atgarsio.

1941 VII 31^a

J. Vokietaitis

Taunys

ats. ltn. Vyt. Stanevičius

„G. V.“ štabas

Sulaikiau išsiuntimą, kad išsiųsti ne 30 VII, o rašalu pataisant „30“ į „31“, kad parodyti, jog laukėm.

31 VII 41

Pirmadienį 12 val. būsim priimti dr. Rentelno¹⁷⁹. Komisijoj dalyvaus Taunys, Brunius, Kubiliūnas (generolas), Vokietaitis, Puodžius, Blynas.

Rūpinosi audiencijos gavimu Pyragius (Wehrmachto karys).

Pyragius siūlo kalbėtis:

- 1) apie Rentelno skelbimą¹⁸⁰ (kokį išpūdį tai padarė mums);
- 2) pritariam Vokietijai, dirbsim;
- 3) korpuso sudarymo reikalu (sakau – tai kita forma lietuvių tautos naikinimas; jis – reikia, jei norim ko gauti; praeis 3–4 mėnesiai);
- 4) spaudos organizacija;
- 5) politinės veiklos praplėtimo klausimu, prašyti moralinės paramos; kadrumes turim;

6) pasveikinti su atvykimu (pradžioje);

7) paaiškinti apie save, programos metmenys;

Plk. Mačiokas Gumbinui¹⁸¹ (Panevėžys) pagrasinęs, kad jis sulikviduos Panevėžio apskr. vadą, jeigu jis sakosi esąs voldemarininkas. Gumbinas klausė ką daryti, jei jį atstatys. Dirbti.

LAF spiriasi todėl, kad atvažiuoja Valiukėnas¹⁸² – iš Škirpos štabo. Anot Bruniaus, Valiukėnas yra arčiau mums nei jiems.

Atvyko Žemaičių žemės LAF delegacija. Kalbėjomės arti dviejų valandų. Jų vadas kpt. Noreika¹⁸³ paprašė pasitikėjimo, kad sudaryti galutinį susitarimą. Brunius davė. Noreika prašė mūsų įgaliojimo.

Jų rašto tekstas toks:

Žemaičių krašto visuomenės atstovai, susirinkę Telšiuose 1941 m. liepos mėn. 29 d. ir susipažinę ir įvertinę susidariusią padėtį, nutaria sudaryti žemaičių delegaciją iš šių asmenų:

* Užbraukta „30“, viršuje parašyta „31“.

1) Telsių apskr. LAF vadas kpt. Noreika, 2) Telsių apskr. policijos vadas ir apskr. LAF vado pavaduotojas Juodakis, 3) Telsių apskr. viršininkas Ramanauskas, 4) Telsių apskr. TDA viršininkas (komendantas) majoras Svilas, 5) Plungės LAF vadas ir TDA viršininkas leit. Alimas, 6) Telsių apskr. ligoninės direktorius dr. gyd. Plechavičius, 7) Lietuvos Banko Telsių skyriaus direktorius Jurkus.

Delegacija pasiūsti skubiai į Kauną su tuo pareiškimu:

1) Žemaičiai pareiškia viso savo krašto vienybę ir sutarimą visais mūsų Tautos ir Valsybės likimą liečiančiais klausimais ir kviečia visus geros valios lietuvius būtinai surasti būdą išlaikyti šiuo rimtu momentu visišką lietuvių tautos vienybę.

2) Fabrežiamie, kad bet koks viešumon išėjęs lietuvių tarpe nevieningumas padarytų be galo blogo išpūdzio entuziastingai, vieningai ir kūrybiškai nusiteikusiai mūsų lietuviškai visuomenei.

3) Pareiškiamie, kad tarp žemaičių šiandien negalima pastebėti jokio nesutarimo, dėl buvusio srovinio ar luominio susiskirstymo praeity ir tuose reikaluose tarp mūsų skirtumų nebėra. Mes norime tikėti, kad ir Kaune šitie buvę nesutarimai yra užmiršti, nebus keliami ir dėl to vieningas lietuvių frontas nebus ardomas.

4) Įpareigojame atstovus daryti visus galimus žygius likviduoti Kaune pasireiškusiame tarp lietuvių nesutarimui ir dėti visas pastangas realiai ir nuoširdžiai vienybei atstatyti.

5) Mums atrodo, kad nacionalinės vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais suvienyta lietuvių tauta, visu nuoširdumu eidama ištikimo bendradarbiavimo su nacionalsocialistine Vokietija keliu, gali ir turi rasti realaus bendro darbo pagrindą.

6) Susirinkimas pažymi, kad jame dalyvavo nemaža LAF narių, anksčiau buvusių „Geležinio Vilko“ aktyvių narių, kurie ir šiandien tos organizacijos principams ištikimi, ir pareiškia, kad tai nesudaro jiems šiandien jokio pagrindo visam neleistinam lietuvių skaldymuisi. Todėl mes kviečiame LAF ir „GV“ vadovus, bendradarbiaujant su Laikinąja Lietuvos Vyriausybe, surasti bendro darbo bazę, būtinai ginant nacionalinės vienybės ir valstybės nepriklausomybės reikalą, kuris yra šventas visai lietuvių tautai.

7) Visais tais klausimais delegacija įpareigojama aplankyti:

Laik. Lietuvos Vyriausybę,

Lietuvių Aktyvistų Fronto štabą,

„Geležinio Vilko“ štabą,

ten asmeniškai įteikti šį raštišką pareiškimą, smulkiau išaiškinti reikalą žodžiu, o prireikus ir raštu.

Mes, žemaičiai, esame ir norime likti vieningais ir kviečiame visus tautiečius budėti savo tautinių-valstybinių interesų ir etnografinių sienų sargyboje.

Susirinkimo dalyviai:

K. Mockus – „Žemaičių Žemės“ redakt., gimnazijos mokytojas

U. P... – saugumo skyriaus viršininkas

Ltn. Nakutis (?) – TDA kuopos vadas

Kap. L... – TDA rinkt. vadas

... – Saug. ir krim. polic. apyg. v-kas

J. ltn. Bagdonas – TDA rinktinės vado pavaduotojas

Kpt. D... – Priv. darbo stov. viršininkas

A. Varkal... – kelių (?) polic. rajono v-kas

... – Lietuvos Banko tarnaut.

B. D... – mokyklų inspektorius

B. A... – Telsių apylinkės tardytojas

Paskambino, kad ateis su visa LAF delegacija 18 val. Žemaičių – 7 žmonės, LAF – 5 žmonės. Naujas su barzdele (ar ne Mačiokas?).

Kalbos tęsėsi arti 2 valandų. Daugiausiai dėl vado, dėl vienos idėjos. Kaišiojo demokratiją, kuri kovojanti su komunizmu. Sutarta dėl Karučio. LAF'ininkai daugiausia tylėjo.

20–10 min. išėję atskirai, žemaičiai pasiūlė tokį pasiūlymą kaip visų žemaičių nuomonę:

Žemaičių atstovai vienbalsiai pareiškia, kad jie visiškai pritaria, kad Lietuvos^a Aktyvistų Frontas ir „Geležinis Vilkas“ kurtų Lietuvių Nacionalistų Partiją, kuri turės būti Lietuvoje vienintelė politinė organizacija. Į ją turi įeiti tikri lietuviai nacionalistai. Lietuvių Nacionalistų Partijos laikinuoju vadu (kol grįš prof. A. Voldemaras) pripažinti p. Joną Karutį ir jam pavesti sudaryti LNP štabą. Įkūrus LNP, „GV“ ir LAF, kaip partijos, nustoja egzistavusios. Žemaičių delegacija neprieštarauja, kad „Geležinio Vilko“ vardu būtų pavadinti LNP apsaugos daliniai.

Sudarant LNP štabą, patarėjais žemaičių delegacija pageidauja kviesti vieną iš „Geležinio Vilko“, vieną iš LAF štabo Kaune ir vieną atstovą iš šią rezoliuciją priėmusios Žemaičių delegacijos pirmininko asmenyje.

Kaunas, 1941 m. liepos mėn. 31 d.

Pas. kpt. Noreika, Plechavičius, A. Svilas, Juodikis, Ramanauskas, ltn. Alimas^b

Niekas iš LAF neprotestavo. Tik plk. Jankauskas pasakė, kad jie neturi instrukcijų, turį atsiklausti vado pavaduotojo (Prapuolenio¹⁸⁴).

Rezoliuciją perskaičius, dariau rezervų dėl patarėjų – štabą sudarant. Gyriau žemaičius, bet kadangi kitų sričių atstovai pareiškė mums savo nusistatymą, mes sudarytumėm ir jiems afrontą^c jų į štabo sudarymą nekviėdami, kas sudarytų nepatogumų. Žemaičiai spyrėsi. Švedui pritarus, pritariau ir aš.

Baigta. Žičkus¹⁸⁵ su kpt. Noreika nuėjo surašyti protokolą-rekomendaciją. Užėjęs į tą kambarį pasakiau jam, kad man nepavyks praveisti sutarimo, jeigu neliks LNP istorinio GV vardo, kuris numatytas apsaugos būriams. Paprašiau kpt. Noreiką įrašyti tą faktą ir pasitarti su komisija. Jis sutiko ir įrašė^d, be to, konkretizavo, kad kom[isijos] narys patarimams (štabo sudaryme) bus delegacijos pirmininkas (kas esą buvę numatyta jų posėdy-pasitarime, išėjus iš bendro posėdžio).

Nuėjau į bendrą salę. Vėliau radau jau lapą pasirašytą. Ar tarėsi, ar sutiko – nežinau. Faktas, kad stinga vieno komisijos nario parašo. Gal tas nesutiko ar anksčiau išėjo (?). Sutarta ryt 1 VIII, 12 val. pasirašyti aktą Karo muziejuje.

Du žemaičių deleg[acijos] nariai pareiškė, kad esą ir jie nori tuos kademus likviduoti. Todėl mes neturim jų bijoti.

^a Taip tekste. Turėtų būti – Lietuvių.

^b Pastaba parašėte: „Stinga Jurkuso parašo“.

^c Affronter (pranc.) – drąsiai stoti prieš ką nors.

^d Pastaba puslapio apačioje: „diktavo Žičkui mašinėle rašant“.

Kalbėjom su Brunium dėl Kabineto centralizacijos, numatydami, kaip reikėtų suderinti dabar esančias ministerijas į kompaktiškesnę masę ir numatydami kandidatus. Projektas atrodytų taip:

1. Pirmininkas (Raštikis?).
2. Pirm[ini]n[is]ko pavaduotojas (Brunius).
3. Vidaus reikalų (Stosiūnas¹⁸⁶, Kubiliūnas) apimtų dabartinę Vidaus, Darbo, Sveikatos, Komunalinio ūkio (laikiniai, iki galutinai pereis sav[ivaldy]bėms) ministerija. (I Darbo – Pajauji, Sveikatos – Abraitį¹⁸⁷). Būtų 4 min[istrai] = 1+3 pav[aduotojai]; vietoj 8 (min[istrai] + pav[aduotojai]) – bus 4.

4. Ūkio ministerija (Damušis¹⁸⁸) apimtų dabartinės Žemės ūkio, Prekybos, Pramonės – 3 min[istrai], 3 pav[aduotojai]. Bus 1 min[istras], 3 pav[aduotojai]; vietoj 6 – bus 4.

5. Finansų m[inisteri]ja (Jurgutis, Matulionis¹⁸⁹).

6. Švietimo m[inisteri]ja (Rainys¹⁹⁰).

7. Teisingumo m[inisteri]ja (Kurklietis¹⁹¹).

8. Susisiekimo m[inisteri]ja (Germanas¹⁹², Augustaitis ar Augustauskas¹⁹³).

9. Užsienio] r[eikalų] m[inisteri]ja (Ambrzevičius). } išnyktų

10. Krašto ap[saugos] m[inisteri]ja.

11. V[alstybės] kontrolė – Steikūnas¹⁹⁴.

(Centralizacija, kad mažėtų ministerių skaičius, kad veiktų nauji žmonės, kad kademus redukuoti iš ministerių kėdžių.

1 VIII 41

Buvom pas Karutį. Parašiau jam pro memoria, atpasakodamas derybų eigą. Jis uždėjo rezoliuciją: „Sutinku. J. Karutis. 1941 VIII 1“. Štai promemorijos turinys:

„Geležinio Vilko“ ir LNP Vadui

Pranešu, kad vakar, liepos mėn. 31 dieną, visos Žemaičių žemės LAF delegacijai paprašius štabo pasitikėjimo (jos priėmimo dalyvavo štabo nariai Puodžius St., Brunius K., Stanevičius V., Vokietaitis J. ir Blynas Z.), 18 val. įvyko posėdis, kuriame prieta (dalyvaujant štabo nariams: Puodžiui, Stanevičiui, Vokietaičiui, Švedui ir Blynui) prie šitokio susitarimo:

- 1) GV ir LAF sudaro vieną ir vienintelę Lietuvoje Lietuvių Nacionalistų Partiją; 2) Laikinuoju LNP Vadu pripažįstamas Jonas Karutis (kol grįš prof. A. Voldemaras); 3) Ikturus LNP – GV ir LAF, kaip partijos, nustoja egzistavusios, tačiau smogiamiesiems LNP būriams, patikimiems iš patikimuju, pasilieka „Geležinio Vilko“ vardas; 4) LNP štabą sudaro J. Karutis; 5) Delegacija pageidauja, kad į štabo sudarymą būtų pakviesti po vieną atstovą iš GV, LAF ir Žemaičių delegacijos (pirmininko kpt. Noreikos asmeny).

Kadangi š. m. liepos mėn. 29 d. Tamsta, pone Vade, žodžiu pavedei prieti man prie susitarimo, tai prašau išduoti GV ir LNP štabui mandata pasirašyti šia prasme susitarimą apie LNP įsteigimą, kurio pasirašymas įvyktų šiandien 12 val. Karo muziejuje. Pastebiu, kad susitarimo forma yra susiliejamas, tačiau esmėje, t. y. įsisteigimas. LN Partijos tolimesnis

konkretus mūsų užduočių vykdymas priklausys nuo Tamstos paskirto LNP štabo sudėties. Jeigu Tamstai, pone Vade, šie susitarimo pagrindai ar jo detalės negali būti priimtinos ir jeigu Tamsta laikai, kad jis neatitinka žodinio pavedimo prasmei, tai prašau leisti man pasitraukti iš aktingo GV ir LNP darbo.

Pasikalbėjimo metu iš mūsų štabo narių tarpo dalyvavusieji pasitarimuose šokiama susitarimui niekas neprieštaravo.

Priedas: Žemaičių žemės delegacijos raštas, LNP įsteigimo formulė ir š. m. liepos mėn. 31 d. 18 valandą. įvykusiame posėdyje, GV štabe, Žemaičių delegacijos teiktas pasiūlymas. Kaunas, 1941 m. rugpjūčio mėn. 1 d.

9 val. 40 min.

12 val. 10 min. atėjo kpt. Jasiunskas, pranešdamas LAF komisijos vardu, kad:

1. LAF nesutinka dėl štabo sudarymo ir su vado paskyrimu (Karutis; nori Raštiko); (pažymėjau, kad jie dėl vado vakar nei vienas neprotestavo, kai žemaičiai jį akceptavo^a, kad mūsų siūlyta proporcija neveikė, nes tai būtų buvusi vado ir patarėjų kompetencija);

2. LAF apėmė visas pozityvias jėgas, o GV organizacinę pradžią, nori plėsti iš atskirų žmonių;

3. LAF pasilieka veikti kaip veikęs.

Išklausiau aš, Brunius, Taunys, Vokietaitis.

Taunys grubiai išsišoko sakydamas, kad kalėjimuos yra vietos, matyt, to nori. Kpt. Jasiunskas pasakė, kad jis kalėjimo nebijąs, kad grįžo iš Červenės skerdynių (ar panašiai). Taunys vėl tą patį.

Raminau abu. Vėliau abu ataušo. Nedovanotinas Taunio išsišokimas. Pažymėjau, kad tai visai kapit[onas] lai neima sau, nes mes žinom, kad jis gali turėti ir kitą nuomonę, bet jis perduoda tik komisijos atsakymą.

Tyčiau jis man pasakė, kad tai yra pasaulėžiūros ir vado klausimas, kad yra kitų, kurie priešinas. Būtų ir daugiau gal ką pasakęs, bet niekas iš mūsų nedasiprotojė išieiti. Man patinka tas kapitonas. Buvęs „vilkas“ nuo 1926 m. Ir dabar štai skirtingi lageriai.

Vėliau užėjo Plungės LAF vadas ir TDA virš[ininkas] ltn. Alimas. Paaiškinau kodėl mes siekiam susitarimo, kad vietos admin[istracijos] aparatas – visas kademu, kad mes nepretenduojam, kad galim likti abi grupės likviduotos, kad jie patys mato – vos derybos prie galo ir pasidaro pertrauka – ir tuoj kokios tai jėgos įsimaišo. Jie prasarė, kad tai esanti vietų klausimo pusė. Jie bijo nustoti vietų, kad mes juos pradėsime švaistyti. Atsisveikinom gražiuoju. Užsiminiau dėl kpt. Noreikos išrašyto sakinio, nes kitaip nebūčiau gavęs leidimo etc.

Yra žinių, kad kpt. Noreikai pasiūlyta Kabineto Šiaulių apskr. v[iršinin]ko vieta. Taigi „likviduojami“ vyrai. Nieko sau, gera kova.

^a Acceptor (pranc.) – priimti, sutikti.

Šiandie laikraštis lyg nebeįsėina. Užtruko su cenzūra. Išėis ryt rytą. Vokietaitis neatsiklausęs užrašė „Lietuvių Nacionalistų“ organas, o turi būti „Lietuvių Nacionalistų Partijos“ organas. Kas do šposai?

Šį rytą jis ilgai tarėsi su Senkum. Iš mano kambario į balkono dalį nusigrėžęs.

Apie 14 val. atėjo Reivytiš¹⁹⁵ – policijios] vadas. Buvo Taunys, Brunius, Stanevičius.

Anie 4 kalbėjo apie Šlepečio¹⁹⁶ likvidavimą. Parašė raštą, kad Šlepetys nuo š. m. VIII 1 atsistatydina ir savo vietą perduoda mjr. Puodžiui. Priversią jį tai padaryti. Reivytiš norėjo, kad eitų Taunys, Stanevičius, Brunius, aš – pas Šlepetį. Mes atsi-sakėm. Lai eina „jėga“. Nepatarėm. Patarėm laukti.

Tai ap sunkins dar galima tarimaši ir galbūt padarys jį negalimą. Ar tai tik ne baimė nustoti vietų? Ar tai noras sudaryti nesutarimui naują faktą? Abu buvo labai patenkinti, kad nesusitarta. Skambino Stanevičius Puodžiui, pranešdamas, kad Šlepetys posėdy.

Negalima nieko kalbėti, nes nėra kuo pasitikėti pilnai. Vokietaitis lyg ir traukia-si iš „štabo“, atsidėdamas Sp[laudai] ir propagandai.

Po pietų nėjau į štabą, nes buvo baisi liūtis su žaibais ir perkūnijom.

Lygiai prieš savaitę atvažiavau čionai. Ir aną penktadieni mus smarkiai sulijo – 25 VII – važiuojant į Vilnių. 1 VIII audra mane rado namie. Kas bus ryt?

Ūkininkai moka skolas. Patenkinti gyvenimu. Suvalkijoj grietinės litras 18 rb. Daug uždirba iš žydų. Mano, kad toks gyvenimas tęsis ilgą laiką. Darbininkai džiaugiasi aukštu uždarbiu Vokietijos Rytprūsiose. Valdinkinja – juokai... Kas nori Lietuvos? Tik jaunimas – ir tas nesutaria, nes dirba jų vadai dėl vietų, o kadamai intriguoja.

2 VIII 41

Su Šlepečiu tvarkoj. Jis prisidėjo prie mūsų. Vykdyš, ką norim. Anot jo, vokiečiai kiša į Kabineta (ar kiš) Raštikį ir Meškauską-Germantą. Raštikis, kurs 26 VII per mūsų pasikalbėjimą prikišo, kad veiksmai Vilniuje gali privesiti prie korpuso likvidavimo – dabar projektuoja komendantūrų panaikinimą ir tuo būdu einama prie kariuomenės panaikinimo. Jam padeda gen[erolai] Pundzevičius, Reklaitis¹⁹⁷, plk. Michelevičius¹⁹⁸ (iš ltn. Stanevičiaus pasikalbėjimo su Šlepečiu).

Turimomis žiniomis, „juodąjį Kabineta“ sudaro Vainauskas, Vitkus¹⁹⁹ ir prisidėjęs Ambrazevičius, kurs trims pusėms trejap šneka.

Stanevičius ir Jurkūnas²⁰⁰ vyksta į Vilnių.

Padėtis Berlyne lietuvių tarpe. Japonai mūsų pusėje. Italų notoje, kuria skelbiama karas Sov[ietų] Sąjungai, skelbiama kova komunizmui ir išvadavimas trijų Pabaltės valstybių, Amerikos ir Anglijos spauda.

+Puodžius (?), Taunys, Pyragius, Reivytiš, Vokietaitis
+Stanevičius (?)

– Brunius

– Karutis

Pirmą sykį buvau po 10–11 mėn. Konrado kavinėje. Prisėdo kpt. Noreika. Visi atstovai – esą kaip antausį gavę už savo gerus norus (sakau – mes; jis sako – ir mes). Visi pritaria mums, išskyrus vieną. Esi su mumis. Dar sykį jam išaiškinau padėtį ir reikalą.

Mums atsiųs raštą apie žemaičių (Telšiai, Plungė) prisidėjimą.

Šiaip ar taip – diplomatiniai mūsų laimėta. Ką Kabinetas darys?

Šiandie Kabinetas (ar tik dalis) priimtas Rentelno.

Tauniui ir Puodžiui pasakiau, kad jei nebus valstybės pažado – tai po keliu mėn. į vokiečius čia žiūrės kaip ir į rusus. Kad okupacinis režimas – tai politinė klaida. O aneksija ir neskelbimas valstybės bus labai nepalankiai suprasta užsieny ir pasauly. Pas mus gali rasti žmonių anšliusininkų – bet tai bus tik keli (ir vokiečiai). Galim pakęsti ekonominį skurdą, bet turi likti gyvenimo prasmė.

Tauniui pasakiau, kad mes atstovaujam Voldemaro vardą ir GV vardą bei garbę. Todėl, kadangi jo politika su Vokietija stovėjo ant valstybinio pagrindo – tai ir mes Voldemaro vardan negalime nuo to principo atsikratyti.

Šiandie 17 val. štabe svarstysim kalbos tekstą Rentelnei. Dalyvaus ir Kubiliūnas.

Vokietaitis savo iniciatyva padavė prašymą vokiečiams leisti „Tautos kelią“ – nieko su mumis nesitardamas.^a Antra diena – leidimo negaunam. Blogas pretekstas – leidžiam vokiečiams kištis. Neklausę – būtume išleidę, o dabar esam kontrolėj ir gali neleisti. Kvailystė.

3 VIII 41

Šiandie įvyko štabo posėdis. Tartasi dėl pro memoria von Rentelnei. Kadangi niekas nepristatė projekto, tai aš pasiūliau savo užrašus. Priimta be didelių pataisų.

Taunys išsikvietė mane ir Puodžių į kitą kambarį. Esą vakar jis ir gen. Kubiliūnas buvo susitikę su p. Kurmies, kurs von Rentelno vardu pasiūlęs gen. Kubiliūnui 1-ojo gen. sekretoriaus ir vid[aus] r[eikalų] sekret[oriaus] vietą. Kubiliūnas lyg ir nesutikęs. Jeigu Kubiliūnas jo – siūlymo – nepriims, tai toji vieta gali būti pasiūlyta gen. Plechavičiui. Taunys esą blogai paatestavęs Kurmies Plechavičių.

Vėliau atėjo gen. Kubiliūnas. Parašęs jau priėmimo raštą. Sako, kad jis nesąs politikas, bet karys ir nusimanąs žemės ūkio pramonėj, kalėjęs už „Deutschtum“^{a,b}, sargdyta sveikata, bet norėdamas patarnauti „Führeriui ir išlaisvintam Vaterlandui“, jis priima šaukimą (Rufe^c?).

Paaiškinau padėti.

^a Pastaba parašėje: „Berods, prašymą anksčiau padavė „Tautos ūkis“ ir dar koks tai laikraštis“.

^b Vokiškumą (vok.).

^c Ruf (vok.) – šaukimas.

Von Rentelnas buvo pasikvietęs gen. Raštikį asmeniškai ir siūlęs jam vietą. Raštikis atsisakęs pretekstu – Rusijon išvežti vaikai^a. Kubiliūnas gi gavęs pasiūlymą per gestapo agentą Kurmies. Vokiečių tikslas: pirmadienį priims mūsų delegaciją, o iš Kubiliūno nori gauti raštišką sutikimą šiaudie – 3 VIII – tarp 15–18 val. O Min[istru] Kabineto delegaciją priims antradienį (rodos, kad šeštadienį jos nepriėmė). Taigi vokiečiai jau turės „sekretorių“ ir pastatys faktą. Aš gi noriu, kad vokiečiai susitvarkytų su Kabinetu ir tik po to mes apsiimtume eiti į „sekretorius“. T. y. po vyriausybės protesto, nes nenoriu, kad prisidėtume prie vyriausybės, paskelbusios nepriklausomybę, likvidavimo. Gen. Kubiliūnas sutinka, Taunys priešinosi. Ešą darom kaip lenkai. Forma dabar nieko nereiškia. Sakau – iš formų susideda viskas – ir pati Nepriklausomybė: nuėmė vėliavą... kodėl taip slaptai daro? Kodėl nėra lojalumo?

Gen. paliko raštą. Pataisyti. Perrašiau. Tūlas Lapšys (Taunio draugas) taisė kalbą. Po ilgų „formų“ laikymosi įrodymo kalbų prirašiau dar tokį prie Kubiliūno laiško tekstą: „Bevor die Stelle Sekretärs anzunehmen mochte ich mit Exzellenz personlich die politische Lage zu besprechen“^b.

Tai duos Kubiliūnui teisę išduoti vekslelį be sumos įrašymo su parašu – bet vis dėlto su tam tikru rezervu. Gal tik Taunys (nuvežė jam raštą pasirašyti ir turėjo prieš 18 val. atiduoti parašą Kurmies) ką pakeitė su Kubiliūnu? O gal visko, ką sakiau perduoti, neperdavė? Matysim.

„Kabinete – gen. Sekretariate“ paliks Ambrazevičius (Šv[ietimo] m[inisterija]), susišiekįmo bus Germanas, o darbo ministeriu numatomas Germantas-Meškauskas.

Griežtai protestavau prieš Germanto-Mešk[ausko] kandidatūrą (vokiečiai stamies sako, kad jis Vokietijai pasitarnavęs), kad Meškauskas-Germantas tarnavo Smeton[os] saugume, o pas mus blogai žiūrima į saugumininkus, visuomenė nežino, kad jis Vokietijai pasitarnavęs ir ji nesupras, kaip jis galėjo dabar rasti Kabinete, ir tai iš pradžių sudarys blogą vardą Kabinetu. Taunys sutinka. Puodžius pritaria. Tariantis, kelis sykius buvo užėjęs Brunius. Jo vengiama. Man reikia su juo sudaryti frakciją.

Mieste šnekama, kad vakar ar užvakar Karo muz[iejuje] įvyko susitaikymo ceremonija su priesaika kovoti už Lietuvą, kokiam tai senam kunigui vadovaujant.

Visą dieną negalėjau nueiti pietauti. Perrašiau (pirma dar atskirai su mjr. Puodžium – tas „uchmyliaetsia“^c klausydamas – o paskum su Brunium peržiūrėjau

^a Pastaba puslapio apačioje: „Tada jam pasiūlė būti tarpininku tarp ginkluotų pajėgų, Lietuvos ir Rentelo. Sutikęs (Puodžius)“.

^b Prieš užimdamas sekretoriaus vietą, norėjau su Ekselencija asmeniškai aptarti politinę padėtį (vok.).

^c УЧМЫЛЯЕТСЯ (rus.) – šaiposi.

tekstą) pro memoria tekstą Rentelnui. Taunys atsiuntė Slapšį²⁰¹ išversti, bet tas išvertė lapą ir atsisakė, nes taip gerai kalbos nemokas. Esą sunku versti, labai sunkus tekstas. Laukiau Taunio iki 20.20 val. Vokietaitis (gestapas!) pasisiūlė surasti Juškevičių ir išversti, insistuojančiai prašė teksto. Biskį nemandagiai. Kurį laiką mažai lankėsi štabe. Taunys pasigyrė, kad Vokietaitis jau atstumtas nuo kalbų su vokiečiais... Išėjęs radau Vokietaitį su dviem žmonėm belaukiantį aikštėj. Vėl užsiminė apie tekstą. Atidaviau. Be abejo, tuoj ji nagrinės tas tipas – vokieitys (gal Kurmies?) – ar šią naktį nepasirodys pas mane namuose gestapas? Manau, kad jiems jis nepatiks, nors aš atsistoju visai ant kito pagrindo. Akcentuoju visur ateitį, Lietuvą, valstybę, laisvę, kovą, išsilaisvinimą, bet išeinu iš dabartinių realių politikos faktų.

Štai mano tekstas (čia perrašoma iš I-II rankraščio). Iš juodraščio projekto. Ju yra: I ranka rašytas; II vokiškas Juškevičiaus vertimas, perskaitytas von Rentelnui; III vokiškas Valiukėno vertimas – mano ištaisytas ir išsiųstas von. Rentelnui).

Metmenys pasikalbėjimui su Generalkomisaru von Renteln

4 VIII 41 12 val.

A. Lietuvių Nacionalistų Partijos atstovai dėkoja Eks. Generalkomisarui už priėmimą. LNP atstovams malonu pasveikinti Ekselenciją Generalkomisarą.

LNP atstovai prašo Ekselencijos, kaip civilinės Reicho valdžios G. Komisarų, perduoti nuosirdžiausią padėką Didžiojo Vokietijos Reicho Vadui Adolfui Hitleriui, garbingos Vokietijos kariuomenės vadovybei ir kariuomenei, išlaisvinsusiai ir Lietuvą iš žydiškojo komunizmo teroro.

LNP atstovai tikisi, kad santykiai tarp Ekselencijos Generalkomisaro ir nacionalistinės Lietuvos visuomenės bei plačiųjų masių bus nuosirdūs ir paremti ant realių abiejų šalių interesų supratimo ir kad Lietuva bei lietuvių tauta pono von Renteln asmeny turės kilnų draugą.

LNP atstovai, pirmą sykį susitikdami su Eks. Generalkomisaru, nori keliais žodžiais pažymėti Lietuvos visuomenėj beišikristalizuojančią padėtį.

LNP tikslas – suburti visas sveikas, pozityvias ir jaunas nacionalistines jėgas (vėliau dadėta „Nepriklausomos“) Lietuvos (dadėta „valstybės“) atstatymo darbe* A. Hitlerio vadovaujamoje ir Reicho tvarkomoje Naujoje Europoje. LNP pagrindai siekia 1926 m. XII 17 perversmą, kada Lietuvos kariuomenė ir nacionalistinė jaunuomenė nušlavė socialbolševikinės pasaulėžiūros vyriausybę. 1927 m. buvo įkurta prof. A. Voldemaro vadovaujama „Geležinio Vilko“ organizacija, kuri apėmė Lietuvos mases ir jaunimą ir kuri nuo 1929 m., prof. A. Voldemarui nebedalyvaujant vyriausybėj, perėjo persekiojimų kelią. Tačiau idėja ir žmonės nenyko, nes jie atitiko politinei Lietuvos padėčiai, kuri reikalavo Lietuvos užsienių politiką derinti su didžiuoju Lietuvos kaimynu Vakaruose. Garbingai Reicho armijai pražygiavus per Lietuvą, išlaisvinant ją iš bolševizmo uždėtos juridinės ir moralinės vergijos, „Geležinis Vilkas“ persireformavo į Lietuvių Nacionalistų Partiją, siekdamas suburti visas nacionalistines Lietuvos pajėgas į vieną organizuotą ir drausmingą partiją. Lietuvių Nacionalistų Partija siekia pertvarkyti Lietuvą pilna Ašies ideologine linkme, nacionalsocializmo

* Pastaba puslapio apačioje: „Valiukėno vertime išleista „Lietuvos atstatymo darbe“ – aiškinosi, kad tai mašininkės neapdairumas“.

ir fašizmo pagrindais, nori sekti Vokietijos ir Italijos laimėjimus socialinės bei ekonominės politikos srityje, taikant jų patyrimus konkrečiame Lietuvos gyvenime, stumti lietuvių tautą kultūrinio progreso keliu, kelti gerbūvį darbui ir akcentuoti tautinį susipratimą. Jos organizacija jau apima visą Lietuvą. Žmonių ir kadru klausimas nesudarys LNP problemų, tačiau ji tikisi, kad Ekscel. Generalkomisaro asmenyje ji ras moralinės paramos organizuojant ir tvarkant Lietuvos visuomenę nacionalizmo ir socialinio teisingumo pagrindais visoje Lietuvos teritorijoje.

Lietuvių NP susibūrė seni „Geležinio Vilko“ nariai visados matė ir smerkė klaidingą Lietuvos užsienių politikos kryptį. Buvusioji Lietuvos vyriausybė, Reicho kanclerio pasiūlyta prasme sutvarkiusi Klaipėdos klausimą, nesiryžo toliau vesti krašto politikos pilnoje interesų supratimo dvasioje su Vokietija.

Lietuvių NP – savo ir plačios visuomenės supratimu – supranta ir realiai įvertina faktą, kad tik Didysis Vokiečių Reichas gali ir galės garantuoti Lietuvos Valstybės egzistenciją. Šio gilaus ištikimino vedama, LNP supranta dabartinio karo meto stovio reikalavimus ir apyglavos stovą ir todėl ji blaiviai ir realiai žiūri į Ekscel. Generalkomisaro š. m. liepos mėn. 28 atsišaukumą.

LNP supranta, kad krašto saugumo ir jo kasdienio tvarkingo darbo bei gyvenimo užtikrinimas Lietuvos gyventojams pareikalauja tampraus ir nuoširdaus bei lojalaus visos nacionalistinės Lietuvos visuomenės ir Ekscel. Generalkomisaro bendradarbiavimo ir todėl ji yra pasiryžusi dėti pastangų, kad tas geros valios bendradarbiavimas, kiek tai pareis nuo jos, eitų darnia bendru, plačiu Vokietijos ir Lietuvos interesų linija.

LNP supranta, kad Vokietijos Reicho vedamoji kova su komunizmu už Europiškos erdvės jungimą į civilizuoatą Vakarų įtakos sferą visos Europos gerovei ir kova su plutokratine Anglija bei atgyvenusia demokratija, yra bendra visų didžiųjų ir mažų Europos tautų valstybių išsilaisvinimo iš senų idealų kova ir kad ji sudaro pradžią tai Naujajai visų tautų – valstybių bendradarbiavimo Europai, kuri, Vokietijos genijaus teisingais pagrindais tvarkoma, susiformuos ilgai atėčiai Europos kontinente. LNP supranta, kad šioje kovoje visos Europos tautos – valstybės turi inesti, sulig išgaliu, savo vienokį ar kitokį inašą. LNP supranta, kad Didysis Reichas gali, norėdamas, vienas šią kovą iki pat galo prvesti. Tačiau Lietuva, jau prisidėjusi prie garbingos Vokietijos armijos pražygiavimo į Rytus per Lietuvą sukurtinomis bei pagamintinomis vertybėmis prisidėti prie šio istorinio žygio ir prie tolimo Reicho kariuomenės žygiavimo lengvinimo.

LNP tiki, kad jau įvykęs toks lojalus ir atviras Lietuvos ir lietuvių tautos prisidėjimas prie Naujos Europos kūrybos (Ekscel. Generalkomisarui tarpininkaujant)^b bus Lietuvai Reikraujas, talkininkaujant ir kovojant už laisvę, bus tas veiksnys [kurs sucementavęs visos Lietuvos visuomenės aspiracijas ir viltis į Vokietijos Führerį ir garbingą Vokietijos armiją]^c naujos Europos atėčiai.

(LNP tiki, kad Ekscel. Generalkomisaras bus tuo tiesioginiu tarpininku tarp Lietuvos ir Didžiojo Reicho Führerio ir kad Lietuva, sudėjusi viltis į Reicho Führerį ir garbingą vokiečių armiją, lojalai prisidėdama prie žygi talkinancio darbo, ras kilnų jos konkrečių valstybinių apsisprendimų interpretuoatą Ekscelencijos Generalkomisaro asmenyje)^d.

^a Užbrauktas žodis „žmonėmis“. Puslapio apačioje Z. Blyno pažymėta: „išbraukiami šį žodį“.

^b Puslapio apačioje Z. Blyno pastaba: „išbraukta vok[iskame] tekste – galutiname“.

^c Ta pati Z. Blyno pastaba.

^d Z. Blyno pastaba puslapio apačioje: „galutinam tekste išbrauktas sakiny“.

Po 28 VII von Lohse²⁰² skelbimo aiškiai matosi okupacinio režimo metmenys. Keliai: eiti tiesiai ar prašyti prisidėjimo prie Vokietijos žygio pripažinimo.

Vyriausybei, jei ji pareikštų oficialų protestą dėl jos paleidimo, tektų trauktis, tačiau reikia, kad nebūtų uždaras ir kitas kelias, kitos durys eiti susitarimų nelaužymo keliu. Kelias nedėkingas, bet būtinas. Žiūrėsim, ar v[yriausy]bė protestuos? Ji turėtų pareikšti protestą, nes ji save vadino „Laikina Lietuvos v[yriausy]be“ ir skelbė nepriklausomybę.

4 VIII 41

Ši rytą į štabą nuėjau su vizitke. Atvykus gen. Kubiliūnui (Taunys ir pats Kubiliūnas pasakė, kad mano įdėto paskutinio sakinio į raštą von Rentelnui jis neįrašė. Peržiūrėjom Puškevičiaus²⁰³ vertimą. Kubiliūnas šį tą pataisė.

12 val. buvom Prek[ybos] ir Pram[onės] rūmuose. Prieš mūsų įėjimą pas Rentelną išėjo Jegeris²⁰⁴ – gestapo viršininkas.

Rentelnas sutiko mus maloniai-mandagiai. Susipažino su gen. Kubiliūnu. Paprasė tą pristatyti mus, vėliau supažindino su dvejais savo bendradarbiais.

Gen. Kubiliūnas, visiems stovint, perskaitė „Denkschrift“^a tekstą. Rentelnas paraudo.

Atsakė maždaug taip (Taunio atpasakojimas):

Padėkojo už jo asmenišką sveikinimą, už pasitikėjimą juo. Perduos konkrečiai Führeriui mūsų sveikinimus. Padėkojo už informacinį raštą. Ypač yra patenkintas, kad mes suprantame, jog Vokietija negali dabar galvoti apie nieką kita, kaip tik apie karo laimėjimą – ne tik su Sov[ietų] Rusija, bet ir žydų valdoma Anglija bei Amerika, talkininkaujantioms Sov[ietų] Sąjungai. Jis yra Führerio paskirtas laiduoti atlikimą misijos. Kiek jam pavesta sritis apims, jis mielai parems ir bendradarbiaus, kiek jo užduoties rėmuose jis tai galės padaryti. Jam pavesta laiduoti^b pergalę visais ištekliais. Jam malonu, kad mes savanoriškai prie šito prisidedame. Karas nesibaigs nuėjus 100 ar 1000 km už Maskvos, karas bus ilgas ir jis užsities, bet jis bet kokiom priemonėm bus privestas prie laimingo galo. Tai užtikrina Reicho vyriausybės vardu.

Po to atsisėdom. Paklausinėjo Kubiliūną apie jo gyvenimą. Atsakė sėdėjęs. Po to – mjr. Puodžių. Tas atsakė buvęs Vokietijoje. Mane – sakau ilgai buvau be tarnybos, buvau Lietuvoje. Atsprašiau pradžioj, kad nekalbu vokiškai, galiu itališkai. Sako – kalbate. Sakau – tik tris-keturis žodžius žinau. Taunys – sėdėjo, Brunius – Vokietijoje.

^a Memorandumo (vok.).

^b Tekste – laidoti.

Po to pasiūlė Kubiliūnui pasikalbėti asmeniškai. Atsisveikinę išėjom.
Valiukėnas naujai išvertė pro memoria.
Kubiliūnas grižęs pasakojo, kad von Rentelnas sakė, kad noris atviro ir lojalaus bendradarbiavimo. Kubil[ūnas] sakosi užakcentavęs Meškausko-Germanto nepriimtina.

Kubiliūnas sakosi kalbėjęs (labai neaiškiai – kada?) su Raštikiu – apie vyriausybę ir tas pasakęs, kad v[yr]iausy[b]ė protesto nepareikšianti.

Neaiškus Kubiliūnas, ypač su ta savo sąvoka nukentėjęs už „Deutschum‘ą“ (žmona vokiečių, repatrijavusi).

Ryt jis kaip svečias dalyvaus von Rentelno priėmimo.

Žaidimas šis: Taunio-Pyragiaus (abu gestapininkai) buvome užangažuoti šiai dienai, Kubiliūno laiško istorija (būtinai įteikti vakar tarp 15–18 [val.] atsakymą, o užvakar kalbėjo su Kurmies 20 val.), ryt vyr[iausyb]ės priėmimas, Kubiliūno dalyvavimas kaippo svečio, o jei reikia – tuoj pat pristatymas kaippo pirmo sekretoriaus. Nelojalu.

Sunku dirbti su šnipais.

Nutariau, kad tas raštas (žodinis pro memoria), kurį tiesė griebti von Rentelnas, kai Kubiliūnas jį baigė skaityti (ir kurį Vokietaitis taip šiandie po pietų spyrė mane parašyti ir atiduoti), būtų sutrumpintas. Atmetu sveikinimus, kreipimasi į gen. komisarą. Akcentuoju nepriklausomą Lietuvą.

Kpt. Rimas – Vilniaus atstovas – reikalauja tą raštą jam įteikti – štabo žiniai. Pilna šmeižtų.

Valiukėnu negaliu daugiau pasitikėti. Jis man ištaisė raštą – vietomis išmetė „Lietuvos valstybės atstatymo darbe“ – stiliaus sumetimais turbūt?

Gavom LAF raštą. Kalnę sumeta ant mūsų.

Kpt. Rimas (iš Vilniaus) grasino, kad jeigu mes parduosime Lietuvą – tai atėjęs mus nušaus.

5 VIII 41

Vokiečiai nulupo nuo Karo muziejaus bokšto buvusius 3 herbus – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos. Žmonės žiūri į naujus tinko lopus... Rusai to nebuvo padarę...

Vėliavos nei vienos ant K[aro] muziejaus bokštų nebėra. Rusai buvo iškėlę savo, turbūt greitai ten plevėsuos ir vokiškoji.

Nuo Laisvės paminklo (Zikaro stovykla) bazės iš bronzinės lentos nukapotas „Klaipėdos“ vardas. Rusai to nebuvo padarę – Lukšio ir kitų biustus tik po 10 mėn.

* Vokiškumą (vok.).

Sakoma, kad nuo naujų pastatų įsakyta nukapati Kauno herbas – tauras su kryžiumi. Biskpį per daug skubama. Tai labai nepolitiška politika.

Šiandie turėjau labai smarkų susikirtimą su mūsų štabo vyrais – Tauniu ir Vokietaičiu.

Kalbėjom labai garsiai – visi girdėjo; pas mus labai prastos sienos, o žmonių visokių landžioja. LAF pasidžiaugs mūsų nesantaika. Negerai, bet ką darysi. Dalykas tame, kad į pro memoria, kurią turėjo žodžiu, kaipo pasikalbėjimą, pasakyti Kubiliūnas, buvo įvestas sakiny, kad LNP tikslas – Lietuvos valstybės atstatymas^a Führerio vadovaujamoje ir Reicho tvarkomoje Naujoje Europoje.

Šiandie, pranešęs Puodžiui ir Bruniui, įrašiau žodį „Nepriklausomos“. Kitaip nė negali būti. Su Valiu[kėnu] perrašėm šį tą palygindami. Padariau dvi dalis: 1) sveikinimas ir kreipimasis (per klaidą išleidom antrą sakinį – labai nemalonu); 2) pats dėstymas.

Įteikiau Kubiliūnui, paaiškindamas, kad, esamomis žiniomis, Kabinetas neprotestuos, jei jį atstatys arba jei jį pakeis. Prieš tautą mes, jei norim sėkmingai dirbti tautai ir pozityviai talkininkauti Vokietijai, turime išeiti ne kaipo išdavikai, o kaipo N[epriklausomos] Lietuvos tikslą turį. Tada masės bus mūsų. Tai yra standpunkt^b – ir jis turi būti nepajudinamas. Kubiliūnas sako, kad bus nepatogu – vakar skaitėm vienaip, o šiandie kitaip. Sakau – ėjom kalbėtis žodžiu – ne raštu įteikti pareiškimą, o jei paprasė raštu – tai turime teisę pilnai, aiškiai ir lojaliai precizuoti mūsų mintis. Ta pranešim ir reikia paaiškinti, kad vakar buvo tik bendri metmenys žodiniam pasikalbėjimui. Paėmė ir išėjo.

Tauniui ir Vokietaičiui užpuolus ir karštai, ypač su Vokietaičiu, susirėmus, pasakiau, kad imuos ant savęs atsakomybę, o kad jiems nebūtų priekaišto – paduodu atstiatydimą^c. Nuėjau rašyti jį mašinėle. Vėliau atėjo Vokietaitis ir juokais nuleido. Atėjo ir ltn. Aušrotas²⁰⁵ (iš II sk[ryiaus] – dirba vokiečiams). Pasakiau, kad kademai duoda puikų ginklą į rankas, o mes jo nenorim perimti. Vokiečiams gi tas raštas nieko nesako. Ką norės – tą darys. O jei nori mūsų lojalus darbo, turi palikti mums bent tą žodį. Klaipėda buvo sunkus mūgis, bet jeigu esu čia, tai todėl, kad tikiu, jog Hitleris duos Lietuvai nepriklausomybę.

Grįžus Kubiliūnui, (prie Puodžiaus, Bruniaus, Povilavičiaus ir dar kažko) jis padarė man priekaištų, kad reikia daryti tvarkingai. Vakara skaitėm viena, o šiandien paduodam kita, kad statom jį į nepatogią padėtį, kad vokiečiai nežiūri į mus rimtai.

^a Žodis „atstatymas“ parašytas du kartus.

^b Požiūris, pozicija (vok.).

^c Parašėte pastaba: „Tautys „kalba“ – kieno pamokytas – kad Prapuolenio tėvas sakęs, kad jokios Neprikl[ausomybės] nereikia etc. Tiesiog neįtikėtina. Provokacija“.

Sakau – primo, maniau, kad Tamsta tai skaitysi ar išdėstysi pasikalbėjimo forma, todėl galėjom vartoti švelnesnį terminą, bet jeigu jie reikalauja raštu, tai turim atsakomybę prieš tautą, ir todėl neprivalome angažuotis. O Tamsta iš žodinio pasveikinimo padarei oficialią deklaraciją – tai nebuvo numatyta. Reikia suprasti, kad mes kalbam ne grupės vardu. Jei Kabinetas neprotestuos, tai vis nacionalistai. Aiškios sutartys – geri draugai. Jei Kabinetas tyli, tai mes juk esam vien jiems netikės. Jie tyli – mes kalbam. Ką parinks vokiečiai – jų dalykas.

Kubiliūnas sako, kad gali atrodyti, jog norim „prašmugeliuoti“, neskaityti. Sakau – priimdamas mus, nežinojo ką sakysim. O kad rašto prašė – tai ir pats von Rentenas supranta, kad rašte viskas turi būti aišku ir precizuota ir kas buvo esmė, turi būti ir žodžiu išryškinta.

I Kabinetaį įeis Kubiliūnas, Jurgutis, Germanas. Darbo min[isterija] palieka laisva. Pajaujis išeina. Mes siūlėm Brunių. Jie nori Vokietijai nusipelnusių Germantą-Meškauską. Griežtai protestavau. Kadangi paliko vakuojančią vietą, tai tenka manyti, kad vokiečiai vis dar tebestovi už Germanto-M[eškausko] kandidatūrą.

Pagamino 4 „apygardų valdytojų“ asmenų kandidatūras – Kauno (Puodžius), Vilniaus (Taunys), Panevėžio (...)² ir Šiaulių (mjr. Verbickas ar Virbickas²⁰⁶).

Kalbama, kad vokiečiai norį leisti savo dienraščių – pamiršau vardą. Esą siūlė Klimaičius²⁰⁷. Neaiškus tipas. Nešiojasi aktyvistų štabo sudarytą „rinkinį“ apie rašytojus. Matyt, vokiečiams – likvidacijai. Kademai tam labai sistematiškai ruošiasi. *Пойдет коса на камень*^b.

6 VIII 41

Vakar buvo uždaryta Sp[audos] ir kult[ūrinio] darbo Senkaus vadyba. Turtas – Senkaus žodžiais, vertės arti vieno milijono – skaitomas konfiskuotas. Įstaiga galbūt priskirs prie VRM-jos (Kubiliūnui) arba paims vokiečiai sau.

4 VIII buvo atvykę Vilniaus du atstovai. Būtina rasti įgaliotinį. Skubu. Burmistro klausimą sutvarkėm. Bus Dabulevičius²⁰⁸. Petkūnas²⁰⁹ ir Juospaitis²¹⁰ steigia savo GV. Prašė memorialo. Sakau – konfidencialus. Rimas reikalavo būtinai įrašyti „Nepriklausoma“. Prašo ideologinių pagrindų.

5 VIII atėjęs Einoris (Vokietaitis jo negali pakęsti) pleptelėjo, kad girdėjęs, jog vidaus r[eikalų] min[istru] (anot kademų) bus Raštikis arba Narakas, kultūr[os] ir švietimo – nežinia kas (Ambrazevičius?), ūkio – Norkaitis²¹¹ (?). Kiti eis lauk.

5. VIII. Reikia būtinai paskirti mums visų apygardų vadus ir apskričių vadus. Apygardos: Kauno, Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių.

^a Palieka taščiū vieta.

^b Užkabins dalgis akmenį (rus).

Kubiliūnas atsakė – 6 VIII – būti LNP vadu. Matyt, turi „tendenciją“. Vakar daug kalbėjo apie susitarimą. Taunys sako: „Aš jį pastačiau, aš jį ir atstataisiu“. Šiandien Stanevičius buvo pas Kubiliūną ir patarė jam „neišdykauti“. Sako, K[ubiliūnas] išplėtė akis ir nurimo.

Noriu St. Povilavičių pravesti į Sp[audos] ir prop[agandos] skyriaus viršininko vietą. Apsidirbs. Vokietaitis eis į Polit[ikos]-adm[inistracijos] skyrių. Labai tinka ten.

Žičkus (pretenduoja į saugumo v[iršininko] vietą) šiandien pasakojė (šaltinis Mačioko ir LAF sekretorius), kad nesutarimo priežastys yra šios:

1. Anot LAF, GV nori visiškai susijungti su Vokietija.

2. GV – neturim jokios programos ir nežinia kur yra Voldemaras. Nežinia, ką jis pasakytų apie dabartinę padėtį ir jos (mus) žmones jei grįžtų, nes Voldemaras politiškai orientavosi Vokietijos link, kada Vokietijoje buvo demokratinė vyr[iausybė], o ne nacionalistinis režimas.

3. GV yra ne „voldemarininkai“, o „pyragininkai“, kurs yra žmogus, neturintis jokios linijos.

T[as] pats⁹.

Kadamai tikisi, kad jie vyriausybėje dalyvaus visą laiką, bent jų žmonės, ir kad jie lygiagrečiai veiks su GV ir kad vokiečiai taip esą nori, ir kad iki penktadienio (šio) padėtis visiškai pasikeisianti.

T[as] pats.

Esą GV norėjęs tik dalį iš LAF priimti, o jie nori visi į jį.

LAF nori ar siūlo Zivil[verwal]tungui, kad TDA dalis eitų į frontą, o antra dalis atliktų vidaus saugumui palaikyti.

Kėdainių apskr. vokiečiai nieko nežiūrėjo. Stovyklą padarė kaimo daržuose. Nuo sutratintų svogūnų visas kaimas „kvepėjo“. Nušovė arklį – gaudė, o nesugaudė, nušovė. Nudžiaudavo primusą, vadeles. Rišo arklus soduose prie jaunų vaismedžių, kuriuos arkliai nugriauždavo. Lietuvei, vokiškai kalbančiai, esant prie karininkų, priėjo kareivis, vokiškai raportuodamas (manė, kad niekas nesupras), kad rado du paršiukus. Klausė, ar imti? Karininkams pasidarė nepatogu – sako ne, nereikia. Dabar siaučia visokios ligos. Ot, jeigu būtų veršiukas. Suprask – imk, bet tylėk.

Su Puodžium buvau pas dr. Essen²¹² ar Esser kalbėtis dėl laikraščio. Mat kalbėta su Kubiliūnu, o tas sakė nunešti Nr. (korektūra) į „Generalgubernatūrą“.

Norim perimti „Emes“²¹³ patalpas.

Norim perimti „Pajaujo“ patalpas. Tuo reikalu eina kalbėti jaun[esnysis] Sliesoraitis²¹⁴.

⁹ T. y. Žičkus pasakojė.

Sutikau Žukauską iš LAF. Sakau – tai ką, vis baramės? Teiravaus dėl nesusitakymo. Štabas ir vadas – skiria.

Sakau – kodėl nesusitarėt 1 VIII, juk sutikom su daugeliu punktų – štabą skirtų ir jūsų atstovas. Ko daugiau norit, juk jūsų pačių LAF (Žemaičių žemės) atstovai siūlė šį susitarimo būdą. Žukauskas: „Tai buvo greičiau ne mūsų, o jūsų delegacija“.

12 val. von Rentelnas priėmė LAF delegaciją. Perskaitė deklaraciją. Ešą jie labai gyvėsi savo nuopelnais. Ešą von Rentelnas jiems padėkojęs už darbą. Padėka už atliktą žygi-darbą, ar padėka?..

Arbeitsdienst⁴ kareivis, kurs saugo arkliaus mūsų garaže ir čia gyvena mūsų kiemo namo aukšte (4 žmonės), sako, kad jis girdėjęs Vokietijos radio, jog Lietuva bus prijungta prie Rytprūsijų. Ešą tai tikras dalykas.

Kalba, kad bus dar viena ar dvi apygardos – iš latvių teritorijos – von Rentelno žinioje.

Ešą Ryga bus laisvas miestas. Vokietijos forpostas įlankoje – prekybai su Rusija. Kita dalis – su Estija – teks Suomijai. Rygos vokiečiai nenori Suomijai atiduoti. Joge gyvena vokiečiai.

20.30 val. atvyko į namus Vokietaitis (19 val. buvo su Brunium (?) pas Kubiliūna) prašydamas parašyti iš von Rentelnei įteiktos pro memorijos deklaraciją – Kubiliūnui.

„Tautos kelias“ ryt išeis. Deklaraciją turiu pristatyti ryt 7.30 val. Reikės anksti išeiti. Parašiau ją tokio turinio.

7 VIII 41

Šį rytą pagaminau Kubiliūnui tokio turinio „deklaracijos“ projektą:

Pono Generalkomisaro von Renteln kviečiamas, perimu Vokietijos civiliniams organams talkininkaujantis Lietuvos vyriausybės pirmininko pareigas.

Vokiečių civiliniams organams talkininkaujantis vyriausybės vardu reiškiu nuosirdžiusią padėką Naujos Europos kūrėjui, Didžiojo Vokietijos Reicho Vadui ir Vokiečių tautos Führerui Adolfui Hitleriui, garbingos Vokietijos kariuomenės Vadovybei ir kariuomenei, išsilavinusiai savo žygyje Lietuvą iš žydiškojo komunizmo teroro ir Sovietų Sąjungos vergijos.

Dabartinėse politinėse ir rytuose besitęsiančio karo apstovose mano užduotimi bus padėti palaikyti krašto rimtį, vadovauti žydiškojo komunizmo sugriauto Lietuvos ūkio at-tarp lietuvių tautos bei Reicho paskirtos civilinės vyriausybės atstovų.

Lietuvių tauta nebenori kartoti senų politikos klaidų. Reicho dėka išsilaisvinusi iš bolševizmo uždėtos juridinės ir moralinės vergijos, ji supranta, kad tik Didysis Vokiečių Reichas gali ir galės garantuoti Lietuvos Valstybės egzistenciją. Ji realiai ir blaiviai žiūri į Pono Generalkomisaro von Rentelno šių metų liepos 28 d. atsišaukimą. Lietuvių tauta supranta

⁴ Darbo prievolės (vok.).

dabartinio tebevykstančio karo apystovas ir todėl ji dės visą savo gerą valią, kad tas lojalus bendradarbiavimas tarp Vokietijos ir Lietuvos eitų darnia bendrų placių interesų linija.

Suprantama yra, kad Vokietijos Reicho vedama kova su komunizmu už tikros Euraziškos erdvės įjungimą į civilizuotą Vakarų įtakos sferą visos Europos gerovei ir kova su plutokratiniai žydiška Anglija bei įvairiomis smunkančiomis demokratijomis, yra bendra visų didžiųjų ir mažų Europos tautų – valstybių išsilaisvinimo iš senų idealų kova ir kad ji sudarys pradžią tai naujai visų tautų – valstybių bendradarbiavimo Europai, kuri, Vokietijos genijaus teisingais pagrindais tvarkoma, susiformuos ilgai ateičiai Europos kontinente. Savaime suprantama, kad šioje kovoje visos Europos tautos – valstybės turės inešti, sulig išgaliu, savo vienką ar kitokį įnašą. Lietuva, jau prisidėjusi prie garbingos Vokietijos Armijos pražygiavimo į rytus palengvinimo, nori lojaliu savo darbu, bolševikų dar neišplėtais ištekliais ir naujai sukurtinomis bei pagamintinomis vertybėmis ir kitokiomis galimomis priemonėmis prisidėti prie šio istoriško komunizmą triuškinančio žygio ir prie tolimesnio garbingos Reicho kariuomenės žygiavimo lengvinimo.

Lietuvių tauta noriai ir uoliai dėsīs prie šio talkininkavimo, nes ji yra išitikinusi, kad šios jau įvykęs lojalus ir atviras prisidėjimas bus Lietuvai Didžiojo Reicho Führerio pripažintas, ir ji tiki, kad, Lietuvos sukilėlių Vokietijos žygio pradžios metu pralietas kraujas talkininkaujant ir kovojant už laisvę, bus tas veiksnys, kuris įgalins ir ją – Lietuvą – aktingai ir nuoširdžiai dirbti Naujos, Adolfo Hitlerio vadovaujamos ir Didžiojo Vokiečių Reicho tvarkomos, Europos ribose Lietuvos valstybės ir visos Naujos Europos ateičiai.

Kviečiu lietuvių tautą šviesiai žiūrėti į ateitį, susikaupti, susitelkti ir valingai stoti į realų darbą, nes tik nuo mūsų visų gerai sukoordinuotų darbo pastangų ir jo padarinių priklausys ir mūsų pačių geresioji ateitis.

Kalbama, kad, priimant Kabineta, von Rentelnas esą kalbėjęs ir apie ateitį, apie pralieto kraujo pripažinimą. Todėl, nežinodamas turinio, negalėjau kitaip rašyti, kaip laikantis „LNP atstovų“ politinės programos von Rentelnui paduotame memoriale.

9 val. ryto aš, Vokietaitis, Taunys ir Povilavičius buvome pas Kubiliūną. Esą jis iškvietęs LAF atstovą. Klausė, ar sutiksim priimti Būtėną²¹⁵ į redakciją.

(A propos^a, Vyktintas jau užangažavo Dirmėikį; tas jau šį rytą davė vieną savo straipsnį).

Taunys griežtai kalbėjo prieš LAF. Esą vokiečių saugumas (gestapas) turi du škirpos laiškus, kuriuose kalbama, kad reikia vienai partijai (kademams?) likti su švარიom rankom. Esą Anglija nepralaimės.

Anot Br[unias], ar tik ne šnipai jį gavę iš LAF štabo, o kitas galėjo būti iš mūsų raštinės pagautas.

Vėliau likome vieni. Po dvidešimties minučių Kubiliūnas pakvietė mane ir Vykintą į savo kabinetą (kalbėjom Narako kabinete) ir supažindino mus su Prapuoleniu, Mačioku, Landsbergiu-Zemkalniu²¹⁶ ir dar vienu). Pasakė, kad „Tautos kelias“ išeis kaip oficiozas, ir įgalioja tuo rūpintis Vykintą. Man sako, kad reikia susijungti į vieną organizaciją, kad tai turiu atlikti aš. Sakau – neturiu štabo įgaliojimo, be

^a Beje (pranc).

to, LAF VIII 4 laišku atsisakė nuo bet kurių derybų. Kubiliūnas sako: „Reikia baigti su senais dalykais – LAF ir GV – ir kurti naują partiją“. Tuo ir baigėsi pasikalbėjimas. N.B. Vokietaitis insistavo, kad eičiau pas Kubiliūną.

Priėskambary sutarėm, kad „Tautos kelias“ vadinsis „Lietuvos kelias“. Jie siūlė – „Lietuva“. Dėl „susitarimo“ nekalbėjom.

Apie 11–12 val. Vykintas gavo tokį raštelį:

Isakau dienraščių (t. y. „Lietuvos kelią“ – mano pastaba) nuo šios dienos – 1941 VIII 7 pavadinti: Lietuva. Valdžios oficiozas.

Kaunas, 1941 VIII 7

./- P. Kubiliūnas
Taunys sakė, kad Kaune nėra Jegerio (gestapo v-kas), Kurmies ir dar kokio tai vokiečio – visi gestapininkai. Supuolimas ar atsitiktinumas?

Buvo atėjęs Jasiunskas iš LAF su keista kombinacija. Ešą mes turim išleisti laikraščių su įrašu: „Leidžia LNP“. Tada jis (ir Tumas, ir kiti) konstatuos štabe (LAF) įvykusių faktą ir pasiūlys įsilieti į LNP – „laisva štabe pasireiškimo forma“.

Ešą von Rentelnas pasakęs LAF (kurie, berods, atėjo partizanų vardu) atstovams, kad grupės palieka. Ešą LAF turi kalbėtis politiniai su Essenu.

Šiandie pasirašiau gavęs tokios medžiagos (iš komendantūros):

1) vyriškam kostiumui medžiagos	3+3 m
2) apat[inėms] kelnėms „ – “	1,50 m
3) batų (pusbačių)	2 poros
4) antklodės	2 štukos
5) paklodės	5 „ – “
6) apat[iniams] maršk[iniams] medžiagos	10 m

Kiek čia man reikės mokėti už tai?

Žičkus sako, kad Mačiokas, vos išgengė vokiečiai, įteikęs memorandumą vokiečiams, kuriame sako, kad Lietuvą gali atstovauti tik katalikiškas jaunimas, visad tvirtai stovėjęs, tuo metu kai kiti svyravo. Tik jie vieni galį bendradarbiauti su vokiečiais.

Su Brunium svarstėme tokį LNP štabo projektą:

Vadas:

I vado pavad[uotojas]:

II „ – “ :

Gen. sekretorius:

Organizac[inis] skyrius:

Polit[inis] adm[inistracinis] sk[yrius]:

GV:

Splaudos prop[agandos] skyrius:

.....

Brunius (GV)

..... (LAF)

Z. Blynas (GV)

Jurkūnas, Švedas (GV)

kpt. Jasiunskas (LAF)

.....(GV)

..... LAF

Į apygardų tarėjus:

Kauno – plk. Reklaitis

Vilniaus – Taunys

Šiaulių – Pundzevičius

Panevėžio – kpt. Vylius

16 val. padarėm posėdį – štabo. Dalyvavo: Vokietaitis, Vylius, Stanevičius, Taunys, Blynas.

Išaiškinau padėtį taip:

1) Išeina valdžios oficiozas „Lietuva“ – mūsų redaktorius.

2) „Į laisvę“ išeina kaip „Kauno dienraštis“.

3) Kalbamės su LAF.

4) Skelbiam deklaraciją apie LNP įsteigimą.

5) Išeina „Tautos kelias“, LNP organas – mūsų red[aktorius]. („Lietuva“ atiduosim Būtėnui).

6. Štabą sudaro Kubiliūnas, mums siūlant.

Sutinka įleisti Jasiunską, Valiulį, Damušį. Prapuolenį – joku būdu.

Vylius, Vokietaitis sutinka su „gradacija“. Taunys, Vokietaitis grasino sukišti kalėjiman neklauzadas – esą turį pakankamai medžiagos vokiečiams patiekti. Sakau – lai kiti tvarko lietuvius, o ne mes patys. Griežtai tam priešinausi. Kvailystė įskundinėti...

Prapuolenis – Mačiokas laikosi labai išdidžiai, lyg jau būtų laimėję. Įdomu. O „Į laisvę“ vis dėlto pakeitė „leidėja“²¹⁷...

Kurkietis pasakoja, kad atleidžiant iš pareigų, daugeliui valdininkų sakoma, kad juos atleidžia voldemarininkams reikalaujant...

Kurkietis vakar dalyvavo Kabineto išleistuvių vakarienėj-arbatėlėj. Esą pasirašė kokį tai raštą, kad pasitraukia verčiami jėgos²¹⁸. Norėjo reikšti protestą, bet Raštikis užprotestavęs.

Jie laikėsi „Nepriklausomybės“ principo, tačiau to principo vardan protestuoti prieš Kabineto sulikvidavimą neišdrįso (kademiškas atsargumas). Geriau sėdėti kėdėse, o protesto raštą „įdėti į bylą“, o ne įteikti vokiečių civilinėms vyr[iausy]bės atstovams. „Politika“...

8 VIII 41

Šį rytą 9.10 val. su Vykintu buvau pas gen. Kubiliūną. Pasakė, kad von Rentelnas yra išvykęs. Paklausiau – ar į Berlyną? Pasakė to tikrai nežinaš. Pasakė, kad vakar numatyti nauji Kabineto pasiketimai galės būti atlikti tiktai pirmadienį, kada grįš von Rentelnas. Esą jis matysis su juo 16 val.

„Lietuva“ – valdžios oficiozas“ galės išeiti tiktai antradienį.
Pasiūliau, kad jis pats paskelbtu, kad steigia Nacionalistų partija, ir paskirtu
štaba. Tada nereikės jokių „užsidarymų“.

Paprašė platesnių žinių apie Rukšą²¹⁹, Puziną²²⁰, Dantą²²¹ ir Steikūną.
Išėjami sutikom LAF žmones: Prapuolenį, Mačioką ir dar vieną ar du (vienas
iš „Į laisvę“ redakcijos). Prapuoleniui pasakiau: „Tai ką, vis dar nesusikalbam?“
Mačiokas užsipuolė, kad mes skiriam savo žmones provincijoje, kad esą verčiam
juos policiškom priemonėm. Sakau – kokiom policiškom, bet juk policija ne mūsų
rankose, o jei eina su mumis – negi tai mūsų kaltė?

Tai buvo apie 9.25.

Apie 10.20 paskambino Kubiliūnas ir pasakė, kad reikėtų iki pirmadienio sulai-
kyti GV veiklą, kol viskas paaiškės.

Vyrai atėję kalba, kad LAF-ininkai ieško Mickev[ičiaus] gatvėj savo štabui di-
deliu patalpu.

Vis girdėti plepant, kad LAF delegacija (atėjusi bene partizanų vardu) pasiūlė
TDA dalis siųsti į frontą ir vidaus tarnybai. Esą jie turį virš 30 000 žmonių.

Su Brunium kalbėjom, kad reikia generolui pasiūlyti štabo sudėties projektą ir
pas jį skirti. Nuėjo 13.20 tuo reikalu kalbėtis.

14 val. nuėjo Taunys ir Stanevičius kalbėtis su Kubiliūnu ir jį „pamokyti“, kaip
reikia elgtis. Kvietė (Stan[evičius]) mane, bet nėjau.

Miglinas išvyko į Šiaulius redakcijon. Nusibodo čia. Vis neišeina laikraštis.

Buvau užėjęs bibliotekon 13.45. Neradau nei Mašiotaitės (atostogose), nei V. Biržiš-
kos (norėjau pasikalbėti apie Krėvę-Mickevičių – kaip ir kas jam atsitiko?), kurs
išvykęs į Vilnių.

Šiandie prie manęs priėjo tūlas Lukošūnas, kurs sakėsi norįs pasikalbėti asme-
niškai su manimi. Buvau ant laiptų, jis mane pasivijo iš štabo. Sako, dalykas liečia
mane asmeniškai. Esą aš sakęs, kad Ūsas²²² yra mano švogėris; tai mat jam iškelta
kriminalinė byla už kokius tai lavonus ar skrodimus, ar kažką panašaus. Minėjo ir
dr. Kauzos²²³ pavardę.

Sakau – mano sesuo gyvena pas Ūsą, o jis man joks švogėris. Lukošūnas pra-
dėjo atsprašinėti. Sakau – provokatorių visur pilna, tai ir ten, matomai, asmeniška
provokacija.

Asmuo, atnešęs Bruniaus kvietimą man ir Vykintui, teiravosi, ar aš tebesu to
galįs nusistatymo, kaip seniau? Esą Voldemaro brolis²²⁴ bijąs, kad jo brolio vardas
memoria sakiny. Prašiau suvesti su Voldemaro broliu. Matyt, bijo „anšliuso“.

Tiesa, Kubiliūnas siūlė, jei reikės, man ir Vykintui pinigų. Sakau – ačiū, kol
susitvarkys su partija, išgyvensim. Tą patį pasakė ir Vykintas.

Taunys seniau vieną sykį siūlė man po šimtą rublių. Neėmiau. Papirkimas? À propos^a, Vicia pasakojo, kad atėjusi Matulaitytė Gr.²²⁵ pasakojusi, kad Santvaras išgelbėjęs jos broliui gyvybę. Kai atėję jo ieškoti, jis išpėjęs Matulaitį.

Nepamiršti, kad Matulaitytės vyras²²⁶ lankosi pas Santvarus ir kad dusyk turėjo, man esant, ateiti Matulaitytė.

Kubiliūnas šiandieną davė žinią Eltai nunešti, kad jis pakviestas būti I generoliniu tarėju ir kad pradėjo eiti pareigas. Toji žinia neįdėta. Jis norėjo skambinti Essenui. Sakau – nereikia. Bandykim patys paskelbti – ar leis? Neleido

Šiandie 12 val. Karo muziejuje iškilmingai iškelta Lietuvos valstybinė vėliava. Pradžioje iškėlė didelę, o vėliau – mažąją. Ką tai reiškia? Viltys valstybę gauti? Vokiečių kovojimas prieš mobilizaciją?

Nr. 40 „I laisvę“ skelbia įdomią žinutę:

„Wilhelmstrassė apie būsimąją civilinę administraciją Rytų srityje“: Berlynas. E. Wilhemstrassėje šiandien atsisakyta spaudos atstovams ką nors pareikšti dėl būsimosios civilinės administracijos Rytų srityje. Lyginant su kovų Rytuose mastu ir pasaulio istorijos svarbos sėkmingu jos išsprendimu Vokietijai, čia pažymima, kad šitie klausimai, palyginti, yra nereikšmingi ir į šių sričių vidaus organizacijos problemą žiūrima kaip į šalutinius karo reiškinius, ir toji problema, vietinių politinių sluoksnių nuomone, tik tada bus aktuali, kada, pasibaigus karui, bus iš naujo per tvarkomi politiniai santykiai Europoje.

Nežiūrint į tai, keliama valstybinė vėliava. Manau, kad į metų galą turėsime ir „nepriklausomą“ valstybę – ir tai bus duona...

Lietuvių aktyvistų fronto štabas savo š. m. VIII 4 rašte „Geležinio vilko“ vadovybei Kaune rašo:

Lietuvių Aktyvistų Frontas, per visą bolševikų priespaudos laiką ir išsilaisvinimo kovų metu telkęs apie save kiekvieną geros valios lietuvių bendrai kovai ir bendram kūrybos darbui, ir toliau siekia išlaikyti ir sustiprinti visų lietuvių vieningumą. Siekdamas šio tikslo, LAF yra įsitikinęs, kad šiuo metu lietuvių tauta yra visai vieninga, tačiau to vieningumo negali nei reprezentuoti, nei gilinti jokia senoji politinė partija ar grupė. Atvirkščiai, tokios partijos ar grupės iškilimas būtų neabejotinas griaunantysis ir skaldantysis veiksnys. Tai turėdama galvoje, LAF vadovybė š. m. liepos mėn. 28 d.^b pradėjo derybas su „Geležinio Vilko“ organizacija, siekdama, kad ir didžiausia kaina, abi organizacijos sulietį ir pašalinti bet kokią lietuvių nesusklausymo galimumą. Tačiau po daugelio nevaisingų mėginimų LAF vadovybė priėjo išvadai:

1. „Geležinis Vilkas“, paėmęs iniciatyvą naujai organizacijai kurti, visai nemano remtis visa tauta ir nemano atsisakyti siauro partiškumo. Priešingai, pasinaudodamas proga ir LAF vardu, tą partiškumą nori sustiprinti, ne kiekvieną lietuviškos ideologijos turū lietuvių sutinka priimti į tos naujosios organizacijos eiles. Paremti tokį nusistatymą reikštų išduoti ne vieną lietuvių kovotoją ir tautos vieningumą pastatyti į neabejotiną pavojų.

^a Beje (pranc.).

^b Z. Blyno pastaba puslapio apačioje: „rašyta ranka“.

2. „Geležinis Vilkas“ nepatiekia aiškios programos ir ideologinių principų, iš kurių būtų aišku, kuria linkme toji organizacija jo būtų vairuojama. Bendro pobūdžio frazė apie prof. A. Voldemaro gaires nieko konkretaus ta prasme nepasako, nes jos, tos gairės, niekur nėra aiškiai formuluotos ir gali būti ko įvairiausiai aiškinamos. Jei „Geležiniam Vilku“ taip apibūdinti savo ideologiją davė proga teisinga prof. A. Voldemaro užsienio politika, tai neužmirština, kad užsienio politika dar nesudaro visos ideologijos. LAF, turėdamas aiškiai užbrėžtą programą ir konkrečius lietuviškosios tautinės ideologijos metmenis, atsisakydamas nuo jų, eitų atgal ir į nežinią.

3. „Geležinis Vilkas“, penkias savaites nevaisingomis ambicinėmis derybomis trukdęs LAF darbą, niekad nėra davęs aiškios ir pastovios bazės susitarimui. Jo siūlomoji bendros organizacijos vadovybė ir sudėtis reiškia tik hegemoniją grupės žmonių, kurie nieku būdu negali laiduoti mūsų tautinės individualybės suklestėjimo nacionalsocialistiniais pagrindais.

Į visa tai atsivėlgdamas, LAF pareiškia, kad derybas su „Geležiniu Vilku“ yra baigęs ir, palikdamas visą atsakingumą už tų derybų nepasisekimą „Geležinio Vilko“ vadovybei, pareiškia, kad ir toliau eis lietuviškuoju keliu.

Tikimės, kad tie, kurie šiuo metu drįsta skaldyti tautos vieningumą, neįstengs to padaryti, bet patys paliks šalia tautos.

Prapuolenis (?)
Lietuvių Aktyvistų Fronto Štabas

J. Jankauskas
P. Žukauskas

M. Mačiokas
K. Jank...

Jasiunskas
B. Ga...

Šio rašto nuorašai patiekti:

1. Ministeriui Pirmininkui Dr. J. Ambrazevičiui
2. Krašto Apsaugos Ministeriui Div. gen. St. Raštikiui

6 VIII parašiau, o 7 VIII išsiunčiau tokio turinio atsakymą:

„Geležinio Vilko“ štabas
Kaunas
1941 m. rugpjūčio 6 d.

Lietuvių Aktyvistų Fronto Štabui

Kaune

LAF štabas savo š. m. rugpjūčio mėn. 4 d. raštu praneša, kad „LAF vadovybė š. m. liepos mėn. 28 d. pradėjo derybas su „Geležinio Vilko“ organizacija, siekdamas, kad ir didžiausia kaina abi organizacijos sulieti ir pašalinti bet kokią lietuvių nesusklausymo gali-

umą. „Geležinio Vilko“ vadovybė pareiškia: Toks pasiūlymas š. m. liepos mėn. 28 d. tikrai buvo žodžiu padarytas, tačiau susitarimas su LAF štabo komisija, posėdį pertraukus, neįvyko, nes tą patį vakarą į „Geležinio Vilko“ štabą atvykę du LAF štabo komisijos atstovai pareiškė nepriimą „Geležinio Vilko“ pasiūlytos susitarimo formos.

Liepos mėn. 29 d. „Geležinis Vilkas“ suėjo į asmenišką kontaktą su buv. LAF štabo komisijos pirmininku ir pasiūlė naują, plačiau apibendrintą formulę, kuri pilnai atitiko LAF štabo ir tiesioginio atsakymo iš LAF štabo.

Liepos mėn. 31 d. Žemaičių žemės LAF delegacija, aplankiusi laikinosios vyriausybės einančių ministerio pirmininko pareigas, atvyko į „Geležinio Vilko“ štabą ir, išsiaiškinusi padėtį, paprašė pasitikėjimo susitarimą praveisti. Šis pasitikėjimas buvo suteiktas ir tos pat

dienos vakare „Geležinio Vilko“ štabe įvyko bendras posėdis, dalyvaujant „GV“ štabui, LAF štabo atstovams ir Žemaičių žemės atstovams (LAF).

Išsiaiškinus, prieita prie esminių susitarimo punktų.

„Geležinio Vilko“ štabas, Žemaičių delegacijai siūlant, pritarė, kad „Geležinis Vilkas“ ir LAF kartu steigtų Lietuvos Nacionalistų Partiją. Tarpininkaujanti Žemaičių LAF delegacija pritarė nusistatymui, kad laikinuoju LNP vadu (kol sugrįš prof. A. Voldemaras) būtų J. Karutis. Tarpininkaujanti Žemaičių delegacija sutiko, kad LNP štabą sudarytų J. Karutis. „Geležinio Vilko“ štabas sutiko su tarpininkaujančios Žemaičių LAF delegacijos pageidavimu, kad J. Karutis sudarytų štabą pasikviesdamas patarėjais po vieną atstovą iš „GV“, LAF ir Žemaičių LAF delegacijos, kad tuo užtikrinti nešališką ir derinamą štabo sudarymą. Buvo sutikta su žodiniu Žemaičių LAF delegacijos pasiūlymu, kad susitarimo pasirašymas, LAF štabui apsisprendus (iš LAF štabo rugpjūčio 4 d. raštą 7 pasirašiusių asmenų tame posėdyje dalyvavo 4 atstovai), įvyks rugpjūčio mėn. 1 d. 12 valandą Karo muziejuje.

Rugpjūčio mėn. 1 d. 11 val. 55 min. LAF štabas atsiuntė savo atstovą, kurs pranešė, kad LAF štabas nesutinka su Žemaičių LAF delegacijos oficialiai pasiūlyta ir su „Geležinio Vilko“ štabo sutikta priimti susitarimo baze. Jokių konkrečių naujų siūlymų nebuvo patiekta.

Šių konkrečių faktų akivaizdoje „Geležinio Vilko“ vadovybei LAF štabo rašto tvirtinimas, kad „Geležinis Vilkas“ penkios savaitės nevaisingomis ambicinėmis derybomis trukdąs LAF darbą“, atrodo daugiau nei sąmoningai klaidinantis.

„Geležinis Vilkas“ mano, kad „Tautinės individualybės suklestėjimas nacionalsocialistiniais pagrindais“ principas yra LAF štabo atmetamas, nes prof. A. Voldemaro sąjūdis reiškėsi ne vien tiktai teisingo prof. A. Voldemaro užsienio politikoj, bet ir pilnutėliu lietuviško nacionalizmo įgyvendinimo plote.

LAF štabo derybų nepasisekimo atsakomybės sudėjimas „Geležiniam Vilkiui“ ir pasižadėjimas ir toliau eiti lietuviškuoju keliu yra šiuo metu nenagrinėtinas visoje pilnumoje.

„Geležinis Vilkas“ yra griežtai priešingas senųjų Lietuvos politinių srovių kišimuisi į naujos ir jaunos Lietuvos kartos vedamą kovą šių dienų karo apyptovose, už Tautos ir Valstybės būvį Naujos Europos rėmuose ir todėl jis apgailėstauja, kad iš LAF štabo pusės nesusilaukė deramo ir tinkamo politinio momento supratimo.

„Geležinio Vilko“ štabas
(pasirašė) Vokietaitis
Taunys
Vylius
Stanevičius

9 VIII 41

Atėjo p. Vabalas²²⁷, skųsdamasis, kad Vėbra paskirtas jo vieton – Volfo-Engelmano alaus fabriko direktorium.

Vakar Taunys su Stanevičium buvo pas Kubiliūną. Štabe esąs jo prašymas (anketa) stoti į LNP. Pamokę jį. Kalbėję griežtai. Priminė, kas jį pastatęs, ko turįs klausyti.

Senkus, buv. Tautinio auklėjimo ir kultūros darbo valdybos vadas, labai visados elegantiškai rėdėsis, šandie buvo atėjęs gana nekaip – apžėlęs, nesiskutęs...

Vokiečiai jam siūlė dirbti jų propagandos įstaigoje.

Senkus žadėjo man gauti ministerių memorandumo nuorašą.

Su Vykintu eidami „Laisve“, tipui priejus, išgirdau pletką: kelių policijai duotas įsakymas būti pasiruošusiems vykti parvežti Voldemarą!.. Esu tikras, kad Volde-
maras sugrįš.

Štabo posėdy nutarėm pastatyti į apygardų tarėjus šiuos kandidatus: Taunį
Igną, Vylių Igną, Kviecinšką Stasi²²⁸, L. Virbicką, J. Lapšį, inž. Vilutį²²⁹.

Nutarta aplankyti visą Suvalkiją ir visą Rytų Lietuvą (Utenos, Zarasų, Rokiškio,
Panevėžio, Kėdainių apskr.).

Gaunam bene 4 kambarius „Pažangos“ rūmuose. Į juos dabar pereis GV apsau-
gos štabas.

Nutarta kreiptis į Rokiškio ir Zarasų vietinius lietuvius, kad jų iniciatyva prie
šių apskrėčių prisijungtų Ilūkostas valsč. lietuviai. Raštą apskr. v-kui rašau aš.

Į LNP štabo Ūkio skyrių paskirti Kęstutį Renigerį²³⁰. Polit[inio] adm[inistraci-
nio] sk[yriaus viršininko] pavaduotoju laikyti J. Undraitį²³¹. Darbo žmogumi skirti
adv. J. Baltrušį.

Ign. Taunys kalbėjo: esą jis kalbėjęs su SS vadu iš Sicherheitsdienst²³², kad
„Lietuva – valdžios oficiozas“ negalės eiti, nes vardas susirišęs su kademais, liau-
dininkais etc. Turįs eiti „Tautos kelias“ (insistuosiu, kad būtų parašė senoji: „Tau-
tos garbė – Valstybės gerovė“²³³). Esą negali būti susiliejimo, nes tai reikštų pradėti
istoriją nuo 1941 VI. Galįs būti tik įsiliejimas, t. y. pradžia „istorijos“ nuo 1927 m.
Esą kademai norį sau palikti laisvas rankas ateičiai... Jei istorija pradedama nuo
dabar, tai jie galės sakyti, kad viską darė verčiami vokiečių. O jei istorija pradeda-
ma nuo 1927 m., tai nebegalės išsiteisinti dėl vokiečių, versti kalnę ant jų. Partija turi
būti kuriama ne kompromiso keliu.

Įdomu, ar tai jo mintys, ar ne? Gal tai Sicherheitsdienst sugestijos? Nors jis pats
taip irgi kalbėjęs...

Kalbėjomės – Brunius, Prapuolenis ir aš – dėl štabo. Dėl general. sekret[oriaus] –
manęs – negali būti ir kalbos. Visi sutaria dėl manęs.

Mieste kalba, kad gal reikės Kubiliūną „priturėti“.

Cenzūra nepraleido Kubiliūno duotos žinutės apie jo pradėjimą eiti savo pareigų.
Karo muziejaus bokšte plevėsuoja valstybinė vėliava, bet... nuo muziejaus nuimti
du stiebai vėliavoms kelti.

Kalbama, kad Kabinetas (kada buvo priimtas von Rentelno) paskaitė sveikini-
mą Rentelnei, paprasė padėkoti Führeriui, įteikė memorandumą Rentelnei, padė-
kojo ir pasakė kalbą ir tuoj atsisveikinęs išėjo.

Kabinetas atsistatydino. Tačiau Ambrazevičius į savo vietą siūlo Malinauską²³⁴ –
arsų kademą ir panašiai.

Štai tekstas (vertimas) kalbos, kurią pasakė von Rentelnas M[iniste]rių Kabine-
to nariams š. m. VIII 5 d.

Vertimas labai blogas ir neaiškus. Ką daryti, vėliau gausiu ir patį vokišką originalą.

Vertimas

Kauno Generalinio komisaro kalba į Lietuvos generalinės tarybos [narius]
1941 m. rugpjūčio mėn. 5 d.

Mano ponai, (gerbiamieji)

Aš jums dėkoju už pasiryžimą bendradarbiavime, kuris išsireiškė jūsų kalbėtojo žodžiais.

Kaip jūs skaitėte mano atsišaukime, 1941 m. liepos mėn. 28 d. ir tame pono Reicho komisaro, aš perėmiau civilinę valdžią buv. laisvos Lietuvos valstybės kaip Generalinis komisaras Kaune. Tai yra tarnybinis pažymėjimas mano darbovietės. Prie minėtos srities, aš tikiuos, prisijungs dar ir tokios srities dalys, kurios dešimtmečiais ankstesnių Lietuvos valdžių veltui buvo tikėtos (išsvajotos) ir siekiamos.

Kaip jau pats apibrėžimas civilinė valdžia pasako, aš turiu uždavinį valdyti man patikėtą sritį ir nespręsti apie valstybės teisės klausimus. Todėl aš jūsų memorandumą perduo-
siu Vokiečių Reicho valdžiai. Civilinės valdžios sprendimas turi tikslo atstatyti ramybę ir tvarką, įstatyti ūkį į vėžes ir dėti visas pastangas, kad užtikrinti gyventojams darbą ir duoną. Tas gali būti pasiekta tik per aiškų ir griežtą tos srities valdžios suglaudimą.

Po civilinės valdžios įvedimo jūsų darbas, kaippo ministerių, turi būti laikomas baigtu. Galutinį šio krašto santykių sutvarkymą Führeris pasiliko iki karo pabaigos.

Taigi aš jus šiuo skiriu savo patikėtiniais ir patarėjais komisaro generalinėms taryboms, jeigu aš tuo pačiu nepasiimu personalo pakeitimo, ir prašau jus, visus valdžios įstaigų šefus, savo darbą po mano valdžios kontrole toliau tęsti.

Pakeitimus komisarinųjų generalinių tarybų sąrašė aš palieku sau.

Jau šiandien aš skelbiu (skiriu) generolą Kubiliūną komisarinu pirmuoju generaliniu patarėju, kuris man padės dėl pagrindinių klausimų ir tokių, kurie liečia bendrą (visą) valdžią. Tuo pačiu laiku skiriu aš jį vidaus komisarinu generaliniu patarėju. Taip pat skiriu prof. Jurgutį iš Vilniaus Prekybos komisarinu generaliniu patarėju ir komisarinu generaliniu patarėju valdžios kontrolei. Toliau skiriu poną Germaną susisiekimo komisarinu generaliniu patarėju. Vietoj dabartinio (šiuo momentu esančio) valdžios įstaigų šefo dėl darbo ir socialinių klausimų aš paskui paskirsiu kitą komisarinį generalinį patarėją.

Šiuose paskyrimuose nepatvirtintiems valdžios įstaigų šefams išreiškiu savo padėką. Aš pasirūpinsiu dėl atitinkamo užtikrinimo jų ateities.

Apie šios srities generalinio komisaro (generalinės srities) valdžios ir mūsų bendradarbiavimą reikia pavieniuo dar sekančių pasakyti.

Kaipo pagrindas mano valdžiai yra keturi srities komisarai: Kaune, Vilniuje, Šiauliuose, Panevėžy ir du miestų komisarai Kaune ir Vilniuje. Jiems turi būti patarėjais priskirti sričių (regaliniai) komisariniai valsčių patarėjai, t. y. miesto sričių patarėjai.

Komisariniais miesto sričių patarėjais aš skiriu burmistrus Kaune ir Vilniuje, kurie šį titulą pasilieka. Keturi komisariniai sričių patarėjai dar bus paskirti.

Apskričių valdžioj palieka dabartiniai (iki dabar buvusieji) apskričių viršininkai, kaipo komisariniai apskričių viršininkai.

Visi kiti aukštesnieji valdininkai, paskyrus generalinius ir sričių patarėjus, toliau vykdo komisariškai savo valdžią. Bet koks personalo pakeitimas nevykdomas. Jis gali būti tik per mane vykdomas.

Aš prašau komisarinį pirmąjį generalinį patarėją man pranešti pilną sąrašą visų aukštesniųjų generalinio komisariato srities tarnautojų, suskirstytų pagal sritis ir apskritis taip

kaip ir pagal specialybes. Čia reikia išdėstyti gimimo vietą ir dieną, priklausymą partionoms^a partijoms ir ložėms, algą ir kitas asmenines padėtis.

Visos valdžios finansavimas įvyks pagal valdžios šeimininkavimo generalinių srities komisariatą. Aš prašau poną Finansų komisarinį generalinį patarėją man šį kuo greičiau, kaip minimalinį pragyvenimą, kuris siekia iki 1942 m. kovo mėn. 31 d., pristatyti. Algų išmokejimas visiems tarnautojams viešiesiems tarnautojams^b ir darbininkams kredito kasų notomis, kurios yra Reichsmarkės, pasilieka iš anksto numatytas.

Mano nurodymai išpildomi pagal komisariinių generalinių patarėjų, kurie su pagalba sričių patarėjų perduoda toliau apskričių viršininkams ir burmistrams. Jeigu aš betarpiai neduosiu nurodymų sričių ir miestų komisarams.

Sričių patarėjai prieš tolimesnį perdavimą turi painformuoti sričių komisarus, kurie iš savo pusės gauna nurodymus iš manęs ir kurie pagal nuožiūrą gali užlaikyti išakymus apskrities viršininkams ir t. t. iki generalinio komisaro sprendimo.

Atvirkščiai, turi būti visi apskrities viršininko pagrindiniai pranešimai ir t. t. per sričių patarėjus sričių komisarams vokiečių vertime patiekti ir per generalinius patarėjus man, taip pat vokiečių vertime.

Dėl teisės padėties galioja sekantis: yra pagrindinė mintis panaikinti sovietišką teisę. Führerio nurodymus sekančius ir dėl karo ūkio priežasčių, tas gali būti tik palaipsniui įvykdyta, į jos vietą mechaniškai vėsta anksčiau buvusioji, tačiau ir iš dalies nauja. Ypatingai klausimas dėl žemės nuosavybės ir žmonių paliks atviras. Todėl neleistinas pardavimas, apsunkinimas arba kitoks slėpimas dėl žemės ir pakeitimo nuosavybės santykių pagal 1941 m. birželio mėn. 20 dienos nuostatus.

Bylų nagrinėjimas seks pagal aukštesnę lietuvišką teismų santvarką, tačiau neapima vokiečių ir žydų tautybės asmenų, taip pat ir klausimų, liečiančių žemės sklypus arba žmones. Šiuos klausimus reikia man pateikti. Baudžiamoj teisėj pirmąją kariuomenę ir policiją prieš lietuviškuosius teismus. Pareikalavus minėtoms vokiečių įstaigoms, turi būti išduodami suimtieji kaltinamieji (nusikaltėliai). Visi nusikalstamieji veiksmai, kurie nukreipti prieš vokiečių Reichą, Reicho komisara, generalinį komisara, sričių komisarus, vokiečių kariuomenę ir visus tos srities vokiečių piliečius (t. y. sauvaliavimai, sabotazo veiksmai, komunistinis veikimas arba nusizengimai prieš nuostatus arba išakymus visų vokiečių įstaigų, turi būti iki tolimesnio tvarkymo pranešti sričių komisarams, ypatingais atsitikimais – man.

Bylos nagrinėjimas vyksta teisės varden.

Aš prašau pirmąjį generalinį patarėją man kuo greičiau pristatyti vokišką vertimą visų įstatymų ir nuostatų Lietuvos tarybų respublikos taip pat ir buvusios laisvos Lietuvos valstybės.

Ponus komisarus generalinius patarėjus aš prašau man taip pat skubiai pasiūlyti, kokių sovietų įstatymus ir nuostatus reikia tuojuo panaikinti ir kokių įstatymus ir nuostatus buvusio laiko – jei yra, ir kokių papildymų – vėl reiktų įvesti.

Teisės išsigaliojimas vyksta per generalinį komisara su Reicho komisaro Rytų kraštui sutikimu, t. y. pagrindiniais klausimais su Reicho ministru naujai užimtų rytinių sričių, teisės.

Paskelbimas vyksta mano oficialiam laikrašty vokiečių kalboje ir lietuvių vertime. Vokiečių kalba yra tarnybinė, lietuvių kalba leistina. Susirašinėjimas su visomis vokiečių įstaigomis ir darbuais padėti.

^a Taip tekste.

^b Taip tekste.

Tarnybinis susisiekimas su kitomis vokiečių įstaigomis leistinas visokioms lietuvių valdžios įstaigoms tik per sričių komisaro arba mano tarpininkavimą.

Šiuose Führerio nurodymų duetuose rėmuose aš tikiuosi iš jūsų pagalbos, siekiant mums bendro tikslo – nugalėjimo Europos priešų ir Naujos Europos tvarkos per Führeri. Tokią naują tvarką Führeris palieka sau iki karo pabaigos.

Aš labai džiaugčiausi, jeigu mes su savo geriausiomis jėgomis tam tikslui galėtumėm tarnauti atsimenant žuvusius mūsų abiejų tautų, kuriuos mes šioj valandoj pirmoj vietoj prisimenam. Visada atsimenant mūsų žuvusius, aš jūsų prašau, mano ponai, mane taip pat atvirai ir maloniai pasitikti, kaip tai ir aš jūsų atžvilgiu darau.

Tokia yra okupacinės civilinės Reicho valdžios gen. komisaro von Rentelno kalba Lietuvai...

Taunys... agentas – štai kodėl mes pirmi turėjom nueiti pas Rentelną, štai kodėl Taunys pro užpakalines duris įvedė Kubiliūną į I-sius patarėjus, štai kodėl šiandie, 9 VIII, jis renka iš GV partizanų pranešimus apie savo veiklą VI 22–28 metu. Mat, anot jo, LAF atstovai prisistatė von Rentelnei kaipo partizanų atstovai. Todėl reikia... įrodyti, kad jie nėra tokie. Ko tuo siekia Sicherheitsdienst? Apsijuokina tik žmonės... Esą Zemribas²³⁵ įkūręs kokį tai partizanų štabą ir išdavinėjas partizanų liudijimus²³⁶.

10 VIII 41

Radau kpt. Rimo sugestijas memorandumui įteikti von Rentelnei (iš užrašų lapelio):

- 1) Aukščiausias LNP tikslas yra laisvos Lietuvos valstybės egzistencijos užtikrinimas.
- 2) LNP svarbiausiu tikslu laiko Nepriklausomos Lietuvos valstybės tęsimą, kuri šiuo metu tautiniu bei kultūriniu požiūriu yra pakankamai subrendusi, kad galėtų savo valstybę išlaikyti. Einamuju momentu LNP pačiu svarbiausiu tikslu laiko pareigą telkti lietuvių tautą ir visomis priemonėmis padėti Vokietijai pasiekti pergalės.

Ar tai tik ne iš LAF deklaracijos von Rentelnei?

Man rodos, kad mes užsiangažavom mažiau. Be to, kadangi LN partija dar nėra oficiali, tai „memorandumo“ (pasakyta žodžiu, po to, kai Kubiliūnas įteikė savo sutikimą būti I patarėju užvakar) niekas iš mūsų neparrašė. Vokiečiams tai yra ženklas, kad mes neangažuojamės. Kada LNP bus įsteigta oficialiai, tada mes galėsime oficialiai – su antspaudu ir parašais – savo mintis reikšti. Šiaip gi reikia būti atsargiems – ir taip jau per daug parašėme, bet jeigu manęs nebūtų, tai toji LNP būtų tikra oficiali gestapo filija. Aš gi dar turiu čia likti, kad nebūtų blogiau...

Matysim ką atveš ponas von Rentelnas?

Štai pilnas vokiškas tekstas mūsų kitą dieną po atsilankymo įteikto pro memoria:

I (ant atskiro lapo).

* Tekste – siekiams.

Kaunas, den 5. August 1941.

Die Vertreter der litauischen Nationalistenpartei danken Eu. Exzellenz fuer Ihren Empfang.

Sie wenden sich an Eu. Exzellenz als Oberhaupt der Zivilverwaltung der Reichsregierung in Litauen mit der Bitte, dem Fuehrer des Grossdeutschen Reiches, sowie der Fuehrung der ruhmvollen deutschen Armee, unseren herzlichsten und aufrichtigsten Dank fuer die Befreiung Litauens vom juedisch bolschewistischen Terror uebermitteln zu wollen.

Die Vertreter der litauischen Nationalistenpartei teilen sich die Hoffnung, dass die Beziehungen zwischen Eu. Exzellenz als Generalkommissar und dem litauischen Volk herzlich sein und sich auf reelle Einsicht der beiderseitigen Interessen stuetzen werden. Die Vertreter der litauischen Nationalistenpartei hoffen, dass Litauen wie auch das litauische Volk in der Personlichkeit des Herrn von Renteln einen grosszuegigen Freund finden wird.

(be parašo)

II (ant triju lapų-puslapių)

Das Ziel der litauischen Nationalistenpartei ist es, alle gesunden Kraefte des litauischen Volkes zur Aufbauarbeit der litauischen staatlichen Unabhaengigkeit und des von Adolf Hitler gefuehrten und von Reich vertretenen Neuen Europas zusammenzuraffen.

Die Grundlagen des LNP gehen bis zum Aufstand vom 17 Dezember 1926 zurueck, wobei die litauische Armee und die national eingestellte litauische Jugend das damalige sozialbolschewistische Regime beseitigt hatten. Im Jahre 1927 wurde eine Organisation unter dem Namen Geležinis Vilkas (Eiserner Wolf) von Prof. A. Voldemaras begruendert, die breitesten Massen umfasste und die aus der litauischen Regierung im Jahre 1929 grossen Verfolgungen ausgesetzt wurde. Jedoch vermochte es niemand, Idee und Anhaengerschaft dieser Organisation aus der Welt zu schaffen, weil es der damaligen Lage Litauens, die eine Koordinierung der litauischen Aussenpolitik mit derjenigen des grossen Nachbarn Litauens im Westen forderte, entsprach.

Nach dem Durchmarsch der ruhmvollen deutschen Armee durch Litauen, wobei Litauen von der ihm aufgezwungenen juristischen und moralischen Sklawerei der Sowjetunion befreit wurde, hat sich die Organisation Geležinis Vilkas in die Partei der litauischen Nationalisten umgebildet, mit der Bestrebung hin, alle nationalistischen Kraefte Litauens in eine organisierte und disziplinierte Partei zu vereinigen. Die LNP ist bestrebt Litauen in Richtung der Axenideologie bzw. auf Grundlage des Nationalsozialismus und Faschismus umzugestalten. Sie ist gewillt, dem Beispiel Deutschlands und Italiens auf sozialen und wirtschaftlichen Gebiet zu folgen, in dem man die gewonnene Erfahrung in Litauen in Anwendung zu bringen und das litauische Volk auf dem Wege des kulturellen Fortschritts, materiellen Wohlstandes und der Praegung des nationalen Bewusstseins zu fuehren beabsichtigt. Die Fuehrung der LNP teilt sich die Hoffnung, dass Eu. Exzellenz Ihre moralische Unterstuetzung bei der Organisation des litauischen Volkes auf der Grundlage des Nationalsozialismus und sozialer Gerechtigkeit nicht verweigern wird.

Die alten Mitglieder der Organisation Geležinis Vilkas haben immer die Falschheit und Fehlerhaftigkeit der litauischen Aussenpolitik eingesehen und missbilligt. Die damalige litauische Regierung, nachdem sie die Memelfrage im Sinne der Vorschlaege des Reichskanzlers geregelt hatte, war nicht genug entschlossenfaehig, um die litauische Aussenpolitik im Geiste des beiderseitigen Verstaendnisses mit Deutschland weiter zu fuehren.

Die litauische Nationalistenpartei, gestuetzt auf eigene Einsicht, die u. a. der Einstellung der breitesten Massen des litauischen Volkes entspricht, versteht und reel erkennt die Tatsache, dass das Grossdeutsche Reich die Existenz des litauischen Staates garantieren wird.

Gefuehrt von dieser tiefen Ueberzeugung, begreift die litauische Nationalistenpartei wohl die Umstaende und die Gebote des gegenwaertigen Kriegszustandes und daher betrachtet sie nuectern und reell den Aufruf Eu. Exzellenz an das litauische Volk vom 28. Juli dieses Jahres.

Die litauische Nationalistenpartei begreift es, dass eine enge und aufrichtige, bzw. loyale Zusammenarbeit zwischen Eu. Exzellenz und dem litauischen Volk die erste Voraussetzung fuer die Sicherstellung des Alltagslebens und fuer die Sicherung der Arbeit bildet. Daher ist die LNP fest entschlossen, keine Bemuehungen zu unterlassen, damit diese gutwillige Zusammenarbeit, soweit es von der LNP abhaengig sein wird, sie im Rahmen der allgemeinen und grossen Interessen Deutschlands und Litauens vor sich gehen kann.

Fuer die LNP es klar, dass der vom Deutschen Reich gefuehrte Kampf gegen den Kommunismus und die Eingliederung des eurasischen Raumes in die Sphaere der westeuropaeischen Zivilisation zum allgemeinen Wohl Europas sowie der Kampf gegen die britische Plutokratie ein allgemeiner Ideenkampf aller kleinsten und grossten Voelker Europas ist, ein Kampf, der die ersten Grundlagen verschaffen soll, auf denen die neue Voelker- bzw. Staatengemeinschaft Europas unter gerechter Fuehrung des deutschen Genius entstehen und fuer lange Zeit bestehen bleiben wird. Die LNP ist der Ansicht, dass alle Voelker- bzw. Staaten Europas ihren eigenen Beitrag zu diesem Kampf zu leisten haben. Andererseits ist die LNP ueberzeugt, dass das Grossdeutsche Reich, wenn es will, diesen Kampf mit eigenen Kraefteften zum Endsieg vermag. Jedoch Litauen, indem es bereits zur Erleichterung des deutschen Durchmarsch nach Osten etwas beigetragen hatte, ist gewillt, durch seine loyale Arbeit und durch die von den Bolschewicken noch nicht zerstoerten Vorrate, sowie durch die neugeschaffenen materiellen Werte seinen Beitrag zur Erleichterung des historischen Marsches des deutschen Truppen weiterhin zu leisten.

Die LNP glaubt, dass dieser bereits erfolgte und aufrichtige Beitrag Litauens zum aktiven Kampf um das Neue Europa eine wohlwollende Anerkennung durch den Fuehrer und Reichskanzler des Grossdeutschen Reiches finden wird, der Litauens aktive und aufrichtige Mitwirkung am Aufbau des Neuen Europas zum Wohl Litauens und das vom Fuehrer gefuehrten Neuen Europas ermoeglichen wird.

Vertimas

I.

Kaunas, 1941 m. rugpjūčio 5 d.

Lietuvių nacionalistų partijos atstovai dėkoja Jo Ekscelencijai už priėmimą.

Jie kreipiasi į Jūsų Ekscelenciją kaip į Reicho vyriausybės civilinės valdžios Lietuvoje galovą su prašymu Didžiojo Vokiečių Reicho vadui ir šlovingosios vokiečių armijos vadovybei perduoti mūsų nuoširdžiausią padėką už Lietuvos išlaisvinimą iš žydiškojo bolševikinio teroro.

Lietuvių nacionalistų partijos atstovai viliasi, kad santykiai tarp Jūsų Ekscelencijos kaip generalinio komisaro ir lietuvių tautos bus nuoširdūs ir remsis realių abipusių interesų supratimu. Lietuvių nacionalistų partijos atstovai tikisi, jog ir Lietuva ir lietuvių tauta pono von Rentelno asmenyje ras didelį draugą.

II.

Lietuvių nacionalistų partijos tikslas yra sutelkti visas sveikas lietuvių tautos jėgas Lietuvos valstybinės nepriklausomybės ir Adolfo Hitlerio vadovaujamam bei Reicho atstovaujamam atkuriamam Naujosios Europos darbui.

LNP ištakos siekia 1926 m. gruodžio 17 d. sukilimą, kuomet Lietuvos kariuomenė ir tautiškai nusistatęs Lietuvos jaunimas pašalino tuometinį socialbolševikinį režimą. 1927 m. prof. A. Voldemaro buvo įsteigta Geležinio Vilko organizacija, kuri apėmė plačias mases ir kuri po prof. A. Voldemaro išskyrimo iš Lietuvos vyriausybės 1929 m. patyrė didelius persekiojimus. Visgi niekam nepavyko šios

organizacijos idėja ir pritarimą jai pašalinti, kadangi ji atitiko tuometinę Lietuvos padėtį ir reikalavimą koordinuoti Lietuvos užsienio politiką su didžiąja Lietuvos vakarine kaimynine.

Šlovingajai Vokietijos armijai pražygiavus Lietuvą ir Lietuvą išlaisvoinus iš Sovietų Sąjungos jai priimestos juridinės bei moralinės vergijos, Geležinio Vilko organizacija persitvarkė į Lietuvos nacionalistų partiją su tikslu visas nacionalistines Lietuvos jėgas suvienyti organizuotoje ir drausmingoje partijoje. LNP siekia pertvarkyti Lietuvą pagal Ašies ideologiją arba nacionalsocializmo ir fašizmo pagrindais. Ji pasiryžusi sekti Vokietijos ir Italijos pavyzdžiu socialinėje ir ekonominėje srityje ir ten įgytą patyrimą panaudoti Lietuvoje tam, kad vesti lietuvių tautą kultūrinės pažangos, materialinės gerovės ir nacionalinės savimonės stiprinimo keliu. LNP vadovybė tikisi, kad Jūsų Ekscelencija neįveiks savo moralinės paramos organizuojant lietuvių tautą nacionalsocializmo ir socialinio teisingumo pagrindais.

Senieji Geležinio Vilko organizacijos nariai visuomet suprato Lietuvos užsienio politikos klaidingumą ir neteisingumą bei jam nepritarė. Tuometinė Lietuvos vyriausybė po to, kai Klaipėdos klausimas buvo sutvarkytas Reicho kanclerio pasiūlyta prasme, buvo nepajėgi toliau vykdyti Lietuvos užsienio politiką tarpusavio supratimo su Vokietija dvasia.

Lietuvių nacionalistų partija, remdamasi savo supratimu, kuris, be kita ko, atitinka lietuvių tautos plačiųjų masių nusistatymą, supranta ir realiai įžvelgia faktą, kad Didysis Vokietijos Reichas gali garantuoti ir garantuos Lietuvos valstybės egzistenciją.

Vadovaudamasi šiuo giliu įsitikinimu, Lietuvių nacionalistų partija suvokia dabartinės karo padėties sąlygas ir reikalavimus ir dėl to blaiviai vertina Jūsų Ekscelencijos šių metų liepos 28 d. atsisaukimą į lietuvių tautą.

Lietuvių nacionalistų partija supranta, kad glaudus ir nuoširdus arba lojalus bendradarbiavimas tarp Jūsų Ekscelencijos ir lietuvių tautos yra pirmoji sąlyga kasdieninio gyvenimo atstatymui ir darbo užtikrinimui. Dėl to LNP yra tvirtai apsisprendusi negailėti jokių pastangų, kad šis geranoriškas bendradarbiavimas, kiek jis priklausys nuo LNP, vystytųsi bendrą ir didelių Vokietijos ir Lietuvos interesų rėmuose.

LNP yra aišku, kad Vokietijos Reicho vedama kova prieš komunizmą ir Eurazinės erdvės įjungiama į Vakarų Europos civilizacijos sferą tarnauja Europos gerovei, kaip ir kova prieš britų plutokratiją visuotinei mažųjų ir didžiųjų Europos tautų idėjinei kovai, kuri sukurs pirmuosius pagrindus, ant kurių atsiras ir ilgai išliks teisingo Vokiečių Genijaus vadovaujama nauja Europos tautų arba valstybių bendruomenė. LNP laikosi nuomonės, kad visos Europos tautos ir valstybės įneš savo indėlį į šią kovą. Kita vertus, LNP yra įsitikinusi, kad Didysis Vokietijos Reichas, jeigu norės, sugebės pasiekti galutinę pergalę savo jėgomis. Visgi Lietuva, jau kažkiek prisidėjusi prie vokiečių žygio į rytus palengvinimo, siekia savo lojaliumi darbu ir bolševikų galutinai dar nesunaikintomis atsargomis, vokiečių kariuomenės žygi.

LNP tiki, kad šis jau įvykęs ir nuoširdus Lietuvos indėlis aktyvioje kovoje už Naująją Europą ras palankų Friurero ir Didžiosios Vokietijos Reicho kanclerio pripažinimą ir lietuvių sukilėlių kovoje už laisvą pralietas kraujas bus svarbiu faktoriumi, leidžiančiu Lietuvai aktyviai ir nuoširdžiai prisidėti prie Friurero vadovaujamo Naujosios Europos kario Lietuvos ir Naujosios Europos labui.

Brunius sako, kad Kubiliūnas išbraukęs „Nepriklausomos Lietuvos valstybės“ sąvoką. Jo dalykas – aš įrašiau. Sako, kad sakęs, grįžęs po įteikimo. Negirdėjau. Atsakomybė jo. Aš savo padariau...
Idomu, ar jis pasirašė, ar ne po tekstais?

V. p. L. g. t. e. s. V.
Vos tik išeis A. Hitlerio „Mein Kampf“

lietuviškai²³⁷, išleisiu Mussolinio „Fašizmo doktrina“.

Bene 1941 m. kovo mėn. buvau išvertęs Mussolinio „priedus“ (Noto^a) prie „[F]ašizmo d[oktrinos]“, bet Gražytei rėkiant (tu išvažiuoji Vilniun, o viską palieki čia), sunaikinau. Reikia iš naujo „atversti“.

Pentkadienį, 8 VIII, buvau sutikęs Aleksandravičių. Vis plepa apie savo tą direktoriavimą Muzikos mokykloj.

Aną sykį kvietė išgerti pas jį su „vilkais“ (susirinks keletas draugų – „vilku“) ... Pentkadienį kvietė ateiti išgerti: ateis esą Pijus (Čijauskas), kun. Tulaba ir kokia tai ponia. Atsisakinėjau. Sakau – nevaikštau niekur ir pats mano padėty niekur neitum^b.

Jeigu būsiu LNP generalinis sekretorius, tai teks gyventi aršiau nei vienuoliškoje askezeje – jokio asmeniško gyvenimo neturėsiu...

11 VIII 41

Šiandie Stanevičius su Tauniu iškviatė mane iš namų per policininką (9 val. ryto) pas generolą. Kalbėjom apie partijos sudarymą. Kubiliūnas nelabai nori būti vadu (partijos), o gal tik жеманится^c? Į apygardų tarėjus eis: Taunys, Kviecinskas, inž. Augustaitis (ar Augustauskas)²³⁸ – į Vilnių. Ir dar vienas.

Šiandie kalbėsis Kubil[iūnas] su Rentelnu.

Laikraštis turės būti „Tautos kelias“.

Štabe naujas narys – Renigeris.

Padavėm Kubiliūnui praveisti tokį įsakymą:

Pirmasis Komisarinis Generalinis Patarėjas, General. k. sutikus, skelbia: (mano redakcija)

1. Lietuvos teritorijoje veikia vienintelė lietuvių politinė organizacija – Lietuvių Nacionalistų Partija.

2. Visos kitos egzistuojančios (iki šiol veikusios) politinės partijos bei organizacijos nustoja veikusios nuo šio įsakymo paskelbimo dienos (nuo šio įsakymo paskelbimo dienos nustoja veikti).

3. Nustojusių veikti politinių partijų ir organizacijų turtą perima Lietuvių Nacionalistų Partija.

Renigeris (Stanevičius) siūlė tokią redakciją:

Įsakymas Nr. 1

§ 1. Vienintelė Lietuvos visuomenei vadovaujanti ir ją atstovaujanti organizacija yra LNP.

§ 2. Skelbiu šią LNP vyr. vadovybės sudėtį:

§ 3. Visos kitos egzistuojančios partijos bei polit. organizacijos nustoja veikusios nuo šio įsakymo paskelbimo dienos.

^a Pažymėti (lot.).

^b Tekste – neičiau.

^c maivosi (rus).

Išaiškinau, kodėl nenoriu teksto „visuomenei vadovaujanti ir ją atstovaujanti“... Šeštadienį 15 val. Renigeris gavo įsakymą uždaryti LAF. Kad ir po darbo – užantspaudavo LAF štabą. Ši rytą pradėjo surašymą. Tačiau 9.30 val. (kada mes buvom pas Kubiliūną – T[auyns], St[anevičius] atėjo 9, aš atėjau 9.25 val.) gavo įsakymą leisti LAF veikti. Esą išaiškinta, kad jis nėra instrukcijoj²³⁹ minima ginkluota organizacija).

Renigeris sakė, kad yra duomenų, kad LAF įsakė slėpti ginklus, kada reikės naujai kovoti su „išorės priešu“. Kademai...

Šiandie 18 val. susitikau su A. Voldemaru (seniu), kartu buvo ir mus iš Vilniaus atvežęs vyras. Prakalbėjom iki 19.30 val.

Š. m. VIII 11 d. „I laisvė“ Nr. 42 pirmame puslapy talpina žinutę „Priėmimas pas vokiečių Generalinį Komisarą“, kur kalbama, kad Dr. von Renteln „priėmė 5 lietuvių nacionalistų atstovus, gen. Kubiliūno vadovaujamus“, ir išdėstoma mūsų pro memoria santrauka, kur pabrėžta vien tai, kas naudinga vokiečiams.

Šiaip ar taip, tai jau lyg ir oficialus pripažinimas LNP egzistencijos.

Kalbėjau si su Aušrotu – gestapo agentu – mūsų GV Inform[acijos] sk[yriaus] viršininku. Paaiškinau jam, kodėl tikiu, kad Vokietija duos Lietuvai valstybės pripažinimą.

Sunku...

Išryškėja: Tauyns, Stanevičius (ir dabar kiek jau atstumtas Vokietaitis).

Šiandie, vieniems esant, pasakiau Tauniui: „Susitinki su vokiečiais, bet atsimink, kad turi būti labiau lietuvis, nei vokiečių interesų globėjas“. Nieko nepasakė.

Ši rytą Tauyns insistuojančiai klausinėjo, kaip patiko pranešimas „apie nacionalistų priėmimą“. Sakau – dar nieko blogo, bet jie parašė tik tai, kas jiems malonu. Tauyns – bet juk visa tai yra pro memorijoj. Sakau – taip, bet ir ne taip. Kas naudinga mums, tas nepaskelbta – negi mes dabar atitaisysim? Tauyns nusijuokė ir sako – žinoma, kad negalėsim paskelbti.

Neaiškus tikslas, kodėl Kurmies skubiai pareikalavo partizanų žygių aprašymų? Šiandie 17 val. jie eis įduoti tuos raštus. Ar tik ne nauja kombinacija? Gal gestapas bandys veikti „vilkų“ partizanų nuopelnais ir iškelti į LNP tuos žmones? Man tai nepatinka. Sakiau tai ir Renigeriui.

Visa nelaimė, kad jie sėdėjo. Jie turi keršto, įtūžimo ir yra sustangrėję siaurame „pasodinimo“ momento taške... Tai siaurina jų horizontą.

Tauyns viską daro vien su SS, su gestapo, su Kurmies žinia. Netvarka.

Pasitrauk – bus dar blogiau. Palik – bent gali „vesti į protą“, lėtinti tempą. Tas nenaudinga nei pačiai Vokietijai, nei mūsų interesams.

Kas įdavė į gestapo rankas Škirpos laišku (dviejų) nuorašą? Tauyns? Dabar jie tuo operuoja ir gąsdina bei šantažuoja LAF-istus. Išdavikiška.

Von Rentelnas grįžo, bet konkrečių dalykų dar nežinoma.

Charakteringa, kad užsakymas Tauniui (ypatingai skubus) tos partizanų „vilkų“ veiklos surašymo (kodėl svetimi – gestapas – turi būti nuopelnų Lietuvai ar biteriui?) įvyko po Kurmies grįžimo iš kelionės į Rytprūsius (tada Kaune nebuvo nei Jegerio, nei kito!).

Taunys – Stanevičius buvo pas Kubiliūną. Esą dėl partijos dar nėra žinių. Esą Rentelnas pataręs palaukti kelias dienas su laikraščiais. Nesiimęs atsakomybės. Esą turi atvykti kažkas dar „žymesnio“ (asmuo) iš Berlyno.

Viena gera – tai, kad Taunys „likvidavo“ Plechavičiaus kandidatūrą į „vadus“ ir yra nusistatęs prieš Germantą-Meškauską.

Kalbama, kad Germantui vokiečiai planuoja jau nebe darbo, o švietimo tarėjo vietą. Dar blogiau.

Prieš pat karą su rusais vokiečių žmogui buvo įteikta ši voldemarininkų programa. Tas žmogus buvęs dabar Kaune, bet jo nebesimato.

Štai nuorašas:

1941 m. birželio mėn. 14–15 d. naktį Berlyne, Wilhelmstr. 120, St. Joseph's Hospiz VII-tame aukšte, mano kambary sudaryta ši programa:

„Lietuvos Nacionalsocialistų „Geležinio Vilko“ kovos Fronto programa
I. Įvadas.

Didysis karas Europos rytuose pagimdė naują valstybinės idėjos ir santvarkos sistemą – komunizmą, kuris, išgailėjęs buvusios carinės Rusijos plotuose, siekė užvaldyti pasaulį. Tuo pačiu metu Europos pietuose – Italijoje – susikūrė fašizmas ir vakaruose – Vokietijoje – nacionalsocializmas. Abi šios sistemos užkirto kelią komunizmo ekspansijai, dėl to mažosios tautos, pastarojo nebegrasomos, savarankiai galėjo plėtoti nepriklausomą gyvenimą. Tuo būdu po Didžiojo karo atsikūrusi Lietuva pasijuto tarp trijų didžiulių kaimynų: SSSR, Lenkijos ir Vokietijos. Jaunoji Lietuvos karta, nežiūrind to, kad Lietuva ilgai buvo vergavusi rusams, tuoju pasidarė naujųjų rasinių idėjų – fašizmo ir nacionalsocializmo – gerbėja ir karšta pasekėja, kiek ryškesnę savo formą suradusi vadinamajame voldemarininkų susibūrimė. Tačiau šiam susibūrimui aktyviau pasireikšti neleido prie jaunos valstybės valdžios vairo susirinę senosios slaviškosios – rusiškos-lenkiškos – formacijos žmonės. Flirtuodami čia su rusais, čia su lenkais, voldemarininkus jie ėmėsi visaip persekioti, tremti ir į kalėjimus kišti, kad nebūtų kam pasipriešinti jų vedamai slavofiliškai politikai, kuri, kaip dabar matome, galų gale privedė prie valstybės išdavimo komunizmui. Paskutiniuoju momentu, savo išdavimo rezultatų nusigandę, tie trumparegiai politikai, kaip aukos taurius, savo atpirkimui rusams perdavė į kalėjimus sukištus voldemarininkus bei kitus tauriausius lietuvius ir patys išsislapstė ir išbėgiojo. Dalis jų pasitraukė Vokietijon, kad ir čia vėl, nutaikę tinkamą momentą, stotų Lietuvos likimo „vairuoti“.

Mes, voldemarininkų likučiai, taip pat pasitraukę Vokietijon nuo komunistiškojo teroro, bendrai pasitarę, sudarome Lietuvos Nacionalsocialistų „Geležinio Vilko“ kovos Frontą ir skelbiame kovą Lietuvos ribose tam, kam ją paskelbė Vokietijos nacionalsocialistai buvusioje Vokietijoje ir Europoje. Į tą kovą Lietuvos ribose mes einame su šia programa:

II. Praeities gyvenime –

1. Jokių pagiežos ar keršto jausmų neturime tiems asmenims, kurie dėl savo nesugebėjimo vadovauti, dėl trumparegiškos politikos ir negarbingumo sugriovė Lietuvą, nes tuo būdu jie patys save nubaudė;

2. Paliekame jiems visas mūsų programoje numatytas pilietines teises ir verčiame atlikti visas pareigas;

3. Bet atimame jiems teisę Trečiosios Lietuvos ribose užimti bet kuriuos pirmuosius vadovavimo postus ir

4. Jus pavedame sveikam ir jaunam tautos elementui, kuris jautė tautos sielą ir ėjo su ja ir kuris per daugelį kovų parodė savo tinkamumą tautai ir valstybei vadovauti.

III. Dabarties ir ateities gyvenime –

A. Vidaus gyvenime

1. Suvereninė nacionalsocialistinė istorinių motyvų Trečioji Lietuva – mūsų tikslas;

2. Žydai išbraukiami iš gyvenimo;

3. Kūrybiniam darbui – visos jaunosios, sveikosios tautos jėgos, nesuseršusios Lietuvai negarbingais veiksmais;

4. Visų piliečių teisės ir pareigos – lygios be luominių ar konfesinių skirtumų;

5. Piliečių religiniai jausmai – jų asmeninis reikalas;

6. Didžiausia valstybinė vertybė ir piliečio pareiga – jam, bendruomenei, tautai ir Valstybei pozityviai naudinga kūryba – darbas;

7. Kad šioji kūryba galėtų kuo sėkmingiausiai vykti, piliečiui laiduojama visiška apsauga bei parama:

a) asmens, darbo, korespondencijos laisvė,

b) turto (iki nustatyto dydžio) ir kūrybos įrankių nuosavybės teisė,

c) mokslinimosi teisė,

d) socialinė globa nepajėgumo, ligos ir senatvės atveju,

8. Ypač globojamas didysis turtas – žemės ūkis su visom jo šakom;

9. Didieji ūkiniai vienetai su prekybos bei pramonės įmonėm (virš nustatyto dydžio) – valstybės nuosavybė;

10. Mokslas privalomas iki progimnazijos kurso; mokslas einamas nacionalsocialistine dvasia; šia dvasia ir visom priemonėm – kino, radio, spauda, kursais ir p. – be atvangos lavinama ir visa visuomenė;

11. Ypač globojama fizinė kultūra;

12. Mokslinimo bei propagandos įstaigos yra valstybės nuosavybė;

13. Ypač globojama motina ir vaikas;

14. Šiai programai priešingi veiksmai tuojau sudraudžiami;

15. Ši programa vykdoma stiprios centralizuotos ir „Geležinio Vilko“ kovos Fronto sudarytos vyriausybės;

16. „Geležinio Vilko“ kovos Fronto Vadas – yra Valstybės Vadas.

B. Užsienio gyvenime

Glaudžiausias bendradarbiavimas su Didžiuoju Trečiuoju Reichu ir normalus bendradarbiavimas su kitom tautom naujojo Europos santvarkoj, kiek jis nekenkia pirmajam.

Pridėtas 32-jų asmenų sąrašas (iš voldemarininkų, esančių Vokietijoj ir likusių Lietuvoj, pav. Brunius, Taunys, Vylsius, Balsys, Sliesoraitis, Skurauskas²⁴⁰ ir p. p.).

Programa buvo išversta vokiečių kalbon ir pasirašyta aviacijos lt. P. Skurausko.

/- Dičpetris (gauta iš jo)

Erzvilkas, 1941 VIII 7

Ponas Lukošūnas po savo provokacijos nebesirodo štabo patalpose...

Mieste plepa, kad un[iversite]tas nebeveiks, kad liks tiktai Medicinos fak-tas, o kas norės studijuoti – važiuos į Karaliaučių. Esą uždarymas – tik iki karo... nors Vokietijoj un[iversite]tai veikia...

Buvo dr. Puzinas. Mat Kabinetas prieš uždarymą įsteigė Teologijos fakultetą ir Filosofijos f-tą, analoginį Humanitarinių mokslų fakultetui – einant turbūt konkordato dėsniams.

Mes eisim, jei galėsime, prie Filosofijos f-to panaikinimo, suliejant jį su Humanitariniu f-tu, o Teologijos f-tas galės veikti prie dvasiškosios Kauno metropolijos seminarijos – tik dvasiškiams. Bus geriau ir ramiau.

Šį vakarą – antradienį – 20.58 val. per radio buvo perskaityta apie mūsų priėmimą pas von Rentelną iš „Į laisvę“.

J. Vokietaitis vis akcentuoja, kad mes nesėdėję – tai nesuprantame jų, kad jie, paleidus juos bolševikams išbėgus, būtų bučiavę vokiečių kareivio kojas, jeigu jis būtų pasirodęs tuo metu kalėjime. Suprantu, bet politikoji tai neturi reikšmės.

Buvo užjęs Senkus. Kažką „pina“ – nelabai galiu jį suprasti. Ko jis nori iš manęs?

Moterėlės eilėse kalba: žydus išgrūdo į Vilijampolę; lenkus greitai grūs į Aleksotą ir uždės jiems lenkišką raidę „P“; rusus nugarūs į Panemunę, o lietuviai liks pačiame Kaune, nepabėgsia; juos suvokietins – taip šneka bobelės.

Berods Crameris²⁴¹ buvo pas Jegerį, kad taip žiauriai nešaudytų žydų masėmis. Jegeris parodęs duris, sakęs – aš turiu savo, o tu dirbk savo darbą. Kaip atsakymą gatvėse – Vilijampolėj – ne namuose, o gatvėse sugaudęs 300 žydų ir tuoj sušaudęs. Plepalai?

Taunys, Vokietaitis, Stanevičius vis kalba, kad mes per daug mėgstam diplomatinės formas, kad mėgstam derėtis dėl kiekvieno žodžio, kad žodžiai dabar neturi jokios reikšmės, kad dabar revoliucija, karas, kad popieriai neturi reikšmės.

O jeigu jie būtų vieni – ką prirašytų?

Kam Kurmies reikia raštiškų mūsų „vilku“ – partizanų pareiškimų-prisiminimų apie savo žygius?

Koks tai saugumininkas Burba²⁴² atvykęs iš Vokietijos (pabėgėlis) su specialiais įgaliojimais. Esą saugumas ir gestapas palauksiantys dar dvi savaites. Jeigu per tą laikotarpį lietuvių įstaigos neapsivalysiančios, tai jie pradės darbą.

13 VIII 41

Šį rytą atvyko iš Vilniaus dr. Rukša – mūsų pirmas kandidatas į švietimo tarėjus.

10.30 Stanevičius, Rukša, Vykintas, aš buvome pas Kubiliūną. Pristatėm Rukšą. Kalbėjom apie Teologijos ir filosofijos fakultetą. Kubiliūnas esą esąs priešingas Fil[osofijos] fak[ulteto] veikimui, o Teologijos] f-tas gali susitvarkyti prie kunigų seminarijos (mūsų siūlymas). Esą vokiečiai neatsisakę nuo Germanto-Meškausko kandidatūros. Dabar jį peršą į švietimo „ministrus“. Dėl laikraščio – laukti parėdymo iš

Berlyno. Kubiliūnas neapsidirbęs – negališ užsiimti kasdieniais reikalais – todėl uždaręs kabineto duris (manau, kad reikia suprasti, jog ir mes esame tie trikdytojai kasdieniškais smulkiais reikalais). Ar tik Kubiliūnas nesistengia „išsilaisvinti“ iš mūsų Taunio globos, kurs jam vis primena, kad tik jo dėka jis pakliuvęs į tarėjus? Atrodo, kad viską perima Narakas. Narakas jau paskyręs plk. Kraunaitį²⁴³ (LAF štabo viršininką) inspektorius pareigoms (policija).

Narakas buvo atėjęs kalbėtis dėl vieno generolo^a kurio žmona yra žydė²⁴⁴. Esą būtų gera, kad į tokius atvejus (Vyties kryž[iaus] kaval[ierius], savanorius) būtų žiūrima kitaip; kad šeimų nevarytų į getą, kad leistų kur nors jas atskirai (Panemunė) apgyvendinti. Paremiau – kad būtų principu išplėstas klausimas. Tokių šeimų daug nebus, galima siųsti į provinciją. Narakas parašys raštą. Šiuo reikalu Kubiliūnas kalbės šiandieną.

Kalbėjom su Kubiliūnu apie vyr[iausiajį] įgaliotinį Vilniuj. Prašė kandidato.

Prie štabo sutikom Meškauską-Germantą. Pasiūlėm jam vykti į Vilnių vyr[iausiajį] įgaliotiniu. Jeigu vokiečiai norėjo jį padaryti darbo ministriu (kai mes siūlėm jį į vid[aus] r[reikalų] tarėjo prižiūrimą sp[audos] ir prop[agandos] įstaigą), o dabar nori padaryti švietimo tarėju – tai vis vien vokiečiai nuo jo neatsisakys. Taigi už jo „ypatingus nuopelnus Vokietijai“ jie jį vis vien kiš į Kabineta – savo žmogų turėti. Jeigu Meškauskas bus Vilniuj (jis sutinka), tai jis daug blogo nepadarys (išskyrus renomé^b anšliusininko), o kovodamas su lenkais ir prieidamas prie vokiečių – gali padaryti ir gero.

Taunys, kurs buvo jau pasidaręs jam griežtai priešingas – Germantui – šiandien nuo pat ryto kalbėjo apie jį kaipo apie gerą žmogų, kad jis yra nesuprastas. Kai kalbėjom apie vietą Vilniuj, Taunys vis kišo jį į švietimo tarėjus, nes esą reikės priderinti mokyklas prie Vokietijos, daryti reformas. Kai Taunys aprimo – su „švietimo tarėju“ – tai insistavo, kad Germantas turėtų generalinio patarėjo ir Kubiliūno pavaduotojo vietą. Kad būtų partijoj. Išvengiau to klausimo. Germantui pasakiau, kad Vilniuj nesvarbu partijos žmogus, o kad būtų plačių pažiūrų, turėtų gerus santykius su vokiečiais, kad nusivoktų politikoj, kad būtų neabejotinas lietuvis, nes ši vieta yra istorinė užduotis, reikia paruošti Vilnių Lietuvos sostine būti, tai sunki ir atsakominga ir istorinė misija, o jo lietuviškumu mes nenorime abejoti. Žiūrėjau į jį – paraudo. Sako – žinoma, kad jo lietuvybe nieks negali abejoti. Sakau – Stanevičius tai pranešė Kubiliūnui. Matysim, kaip reaguos von Rentelnas. Taunio nepavyko į Vilnių išgrūsti – ar pavyks Meškauską. Manau, kad jis ten nebus labai pavojingas, Kaune jis pavojingesnis, o vilniečius teks nuraminti. Žodžiu, jie bijo to anšliusininko, bet kaip kitaip jį izoliuoti?

^a Z. Blyno pastaba puslapio apačioje: „Giedrys“.
^b *Recomme* (franc.) – reputacija.

Anot Žičkaus inform[acijos] (iš Mačioko štabo), LAF skaito, kad „vilkai“ yra skilę į 4 dalis:

1. Senieji voldemarininkai.
2. „Pyragininkai“.
3. LNP organizuoja „vilkai“ (apie 30 žmonių).
4. Abejoja, kur prisidėti.

(T[oj] p[laties])^a. Ešą į Vilnių pasiūsta 300 kademų užimti įvairias vietas.

Kurmies, kurį šiandie labai gyrė Stanevičius, dovanojo GV štabui Hitlerio portretą – aliejine tapyba spausdintą. Jau rėmuose – kabo raštinėj.

Tuoj įsakiau parūpinti „Vytį“. Surado jį Daunoravičius²⁴⁵ (?) – pakabinom tam pačiam kambariui, kur ir Hitleris. Kitus du – redaktoriaus kambariui ir redakcijos. Štabo kambariui irgi reikės „Vytį“ pakabinti.

Kurmies ešą greit galis išvykti – Rusijon. Ešą LAF neuždarys^b – tai mūsų vidaus dalykas.

Prapuolenis lankėsi su delegacijom (ar vienas) pas Rentelną ir pas Esseną.

Gardine pusė miesto mūsų, o kitoj upės pusėj – vokiečių. Esanti lyg muitinė. Ar tik vokiečiai nemano „prašėti“ Suvalkų trikampio?..

Kalbama, kad lietuviškai jaučiantis Lydos (ar Ašmenos) burmistras prašęs Vilniuje Jurgučio paramos miestą atstatyti. Jurgutis pasakęs, kad tai ne mūsų sritis, kad tai Gudijos teritorija. Tik vokiečiams įsikišus, kaip sako, burmistras gavęs 500 000 rb paskolos ar pašalpos. Keistas Jurgučio juridinis stropumas!

Atvyko Vokietaitis. Sakė, kad komisaras priėmė Vilniaus LNP. Aiškiai pasakė, kad negalinti būti jokia kalba apie „valstybiškumą“, negali būti susirinkimų. Per pasikalbėjimą buvo ir stenografuota. Rimas labai prislėgtos nuotaikos.

Pakalba ir kiti. Kooperatyvuose varo propagandą. Komunistai veikia. Kiša savo žmones. Krautuvėse dažnai neduoda kitiems prekių, o tik saviškiams. Savotiškas kiršinimas. Ešą norį parodyti, kad dabar blogiau nei anksčiau buvo.

„Į laisvę“ Nr. 44, 1941 VIII 13, talpina tokio įvardinimo žinią: „Laikinosios valdžios priėmimas pas Generalkomisarą Dr. von Renteln“.

Charakteringas pirmas sakiny: „Generalkomisaras Kaune Dr. von Renteln šiomis diuonomis priėmė keletą lietuvių visuomenės veikėjų, kurie, bolševikams pasitraukus, buvo paėmę į savo rankas laikinąją valdžią“.

Įdomus posakis: „... kad padės Lietuvą atstatyti ir mobilizuoti visas pajėgas kūrybiniam darbui“. Taigi, lyg ir paveda savo nuožiūrai... Girdima, kad vis dėlto visi dabar atsistatė. Mūsų GV inform[acijos] tarnyba labai menka.

Ką Rentelnas nori pasakyti: „Vadovaujantis šia organinio įsijungimo mintimi“? Kas tai yra „organinis įsijungimas“? Anšliusas? Neišdegs!

^a T. y. Žičkaus žiniomis.

^b Tekste – nedarys.

Atvyko iš Joniškio vienas žmogus. Esą kaimiečiams sunku apsiprasti su žydu skerdyne. Kaime, kur labai žydu teroras nesiautė, kaip ten, kaimui tai daro slepiantį ir sunkų įspūdį. Sako, kad geriau juos varyti į darbus, o komunistus – šaudyti. Bloga, kad per daug šaudoma ir šauda lietuviai. Ypač, jei tiesa, kad vokiečiai filmavę tuos šaudymus.

Suvalkijoj pirmi vokiečių daliniai sušaudę nemaža lietuvių partizanų. Tie ne-mokėję kalbos, tai neišsiaiškinę ir visus sušaudė. Toj apylinkėj vokiečiai sušaudė 40 partizanų.

Sako, kad Bulgarijoj atsistatydino karo ministras ir kiti aukšti karininkai, nes esą vokiečiai pareikalavę pristatyti, be karo paskelbimo, dvi divizijas savanorių – siųsti į Rusijos frontą.

14 VIII 41

Pralošėm... Germantas tapo paskirtas švietimo tarėju, jo padėjėju – dr. Rukša. Gaila. Vilniuj Germantas būtų naudingesnis ir mažiau pavojingas²⁴⁶.

Kiti tarėjai irgi paskirti. Ryt perims 12 val. pareigas.

15 val. keltuve išgirdau moterėles kalbant, kad un[iversite]tai bus uždaryti. Pakartotini pepalai.

Sutikau Balandą²⁴⁷. Pasakoja, kad žmonės bėga iš Vilniaus. Esą Gelež[jinkeliu] v[aldy]ba atšaukta į Kauną Kabineto nutarimu. Vienas vyras grįžo iš Vilniaus; jo žmona sutinka važiuoti į Vilnių kaip mokytoja, bet vyras, pabėgęs iš Vilniaus, nesutinka. Tikra kiaulystė.

Vykintą Vokietaitis siūlo į Šv[ietimo] m-jos Kultūros dep-to direktoriaus vietą. Man atima mano žmogus.

Mjr. Puodžius išeina į Valstybės kontrolės²⁴⁸ tarėjus. Inž. Brunius išeina į darbo tarėjus²⁴⁹. Taigi iš aktyvaus darbo pasitraukia „nuosaikieji“ žmonės...

Taunys bus Kauno apygardos tarėju. Kpt. Kviecinskas vyks apyg[ardos] tarėju Panevėžin.

Germantas į Vilniaus apyg[ardos] tarėjo vietą siūlo iš Vokietijos grįžusį Kaškerį²⁵⁰ – ateitininką sendraugį, kademą. Gal jo žmogus? Germantas pasisakė prieš inž. Augustaitį į Vilniaus tarėjo vietą.

Kalbėjau su Rokiškio apskr. v-ku. Patariau atidžiai žiūrėti, kad be reikalo ne-naikintų lietuvių. Atsargiai su represijom komjaunuoliams. Priminę žydu, len-terioti... patys nesiskerskim.

Esą ryt turi būti sušaudyta 9000 žydu Rokišky. Iškasa 3 m gylio griovį, atvaro kiniu kulkosvaidžiu „pervaro“ per nugaras eilę, paskum užberia 20–30 cm smėlio ir... guldo antrą eilę...

Buvo atvarę sykį 600 žydų; liepė išvesti už miesto. Tie išėjo su ryšuliais. Už poros km liepė padėti ryšulius ir nusiimti viršutinius rūbus. Žydai supratę likimą... buvo tragingų scenų. Veikė į žmones – vykdžiusius...

Esą dar 2000 žmonių (seniai, moterys, vaikai) lieka „antrai partijai“. Humanistiškai sumetimais, kad nereikėtų rūpintis vaikais... Dabar tvarko sveikesnius, jaunus vyrus...

Esą lyg Šiauliuose duotas įsakymas sustabdyti skerdynes...

Šiaulių komisaras (apygardos) pasakęs, kad jokių organizacijų nebus...

Zenkevičius (Biržų, 3) sako, kad buvo atėjęs saugumo valdininkas, kurs liepęs nesančiam Bieliukui tuoj pasirodyti saugume.

Ž[emės] banko tarnautojai aktyvistai buvę labai nepatenkinti, kad Bieliukas sunaikinęs visų tarnautojų anketas. Bieliukas laikėsi puikiai, kaip retas lietuvis. Jeigu jį kas įskundė – tai patentuota kiaulė. Gal tas saugumo valdininkas, kurs pradėjo lįsti prie Vicios su savo šnektą [gerindamasis arba ruošdamas provokaciją; reikės nepamiršti, kad Čenkus²⁵¹ – saugumo v-kas – yra didelis anšliusininkas; kad mane jie (Čenkus, Meškauskas, o gal ir kademai) stengsis „sukišti“, nes kliudau LNP pasidaryti „anšliusine partija“; pradžia – Lukošiuono sumanyta ar įkvėpta „ūsinė“ provokacija]^a arba aktyvistai, kurie negali visų varpininkų išgrūsti, arba viena pana, kuri yra Kubiliūno giminaitė, baisiai plepi, įkyri ir intrigantė.

Šiaip ar taip, jeigu Bieliukui kas nors atsitiks – aš eisiu kalbėtis su Kubiliūnu.

Tiesa, Germantas jau teiravosi, kaip mes žiūrėtume į Alanto-Jakševičiaus (anšliusininko) kandidatūrą į Šv[ietimo] m-jos Kultūros dep-to direktorius. Atsakyta neigiamai.

15 VIII 41

Kpt. Švilpai²⁵² paaiškinau, kaip dabar suprantu veikimą provincijoj. Turi būti apsiribota suradimu žmonių, sudarymu grupės, t. y. kol kas tenkinamės branduolio sudarymu. Veiksim, kada prasidės legalus ir valstybine plotme pastatytas partijos veikimas.

Jurkūnas ir kiti karščiuojas, kad partija neveikia, kad nerašom instrukcijų, aplinkraščių – negalim „mulkinti“ žmonių, kol nepaaiškės, kaip partija atsistos, t. y. kaip išsivystys jos santykiai su okupacine vokiečių valdžia. Geriau palaukti, kol paaiškės konjunktūra, nuo kurios viskas ir priklausos.

Iš mūsų kandidatų į apygardų tarėjus lyg jau praėjo: Taunys ir kpt. Kviecinskas. Kaškelį siūlo į Vilnių. Į Šiaulius vietoj mjr. Virbicko siūlomas (siūlo vokiečiai) gen. Plechavičius. Kažin ar Virbickas sutiks būti jo padėjėju?

^a Laužtiniai skliaustai – tekste.

Virbickas atsiuntė iš Šiaulių savo patikėtinį. Nori atsistatydinti nuo partijos apygardos vado pareigų. Duosim nuvežti jam mūsų von Rentelnui įteiktos pro memoria nuorašą. Galbūt žmonės aprims.

Kurmies kandidatas į darbo ministrus²⁵³ yra koks tai dr. Paukštyš²⁵⁴. Anot Kurmies, Lietuvoje nėra geresnio šioj srity specialisto. Darbo ministru jau buvo paskirtas inž. Brunius. Apie tai pranešė telefonu ir dr. Sakalauskas²⁵⁵. Šiandie gi praėjo Kurmies kandidatas Rentelno įsakymu. Kubiliūnas sako, kad buvo užklup- tas netikėtai, dabar reikia griebtis greičiau darbo, o dėl Paukščio tektų vesti ginčus, trūksta laiko, nėra laiko „derėtis“. Tačiau esą vilties juos ateity pakeisti. Kubiliūnas norįs Bruniui atiduoti Vidaus [reikalų] ministeriją. Sutiksim – kaipo partijos žmo- norįs Vokietaičiui J. teks eiti į Kabineto raštinės vedėjo vietą. Reikia kontroliuoti Kubiliūną. Jis labai minkštas.

Alantas jau Kaune. Matė vaikštant su Dirmeikiu. Esą Alantas (Vokietijoje sąlygų dėlei pasidaręs anšliusininkas, keikęs ir koliojęs Voldemarą) gališ būti spaudos šefas...

Meškauskas-Germantas išsitaręs, kodėl neina laikraštis. Anot jo, gali būti, kad gal redaktorius nepriimtinas, nes studijavęs Prancūzijoje. Įdomu. Alantas, rodos, net baigęs studijas Prancūzijoje, o vis dėlto tai nesanti kliūtis.

Visų šių dalykų pasekoje aiški anšliusinė linija, įvyko 13.45 val. štabo posėdis. Dalyvavo: mjr. Puodžius, ltn. Stanevičius, inž. Brunius, p. Taunys, J. Vokietaitis, Blynas.

Pasakiau – jeigu vokiečiai kiša mums anšliusininkus, tai gali eiti vieni. Jeigu nori eiti vieni, tai ras sau žmonių, už pinigų dirbančių, bet visuomenė pažįsta pardavikus. Tauta yra griežtai priešinga anšliusui. Mes einam Voldemaro ir GV linija – valstybiniai, geri santykiai tarp Lietuvos ir Vokietijos. Jeigu vokiečiams nesvarbus mūsų nesuinteresuotas ir lojalus prisidėjimas – gali remtis samdiniais, kurių jie patys negerbia, bet kuriuos naudoja ir kuriuos išmes, kada jų nebereikės. Jie gali pakeisti štabą, bet, mums pasitraukus, partija nebeturės jokio pasitikėjimo, tauta nuo jos atkris. Jeigu vokiečiai eis tuo keliu, dabartinis (Germantai-Meškaus- kai, Paukščiai, Kaškeliai), tai rudenio visa tauta bus antivokiška. Vokietija mūsų nevadavo, ne dėl mūsų ėjo į Rytus, o tik dėl savo interesų. Tauta supras, kad mai vištų ir kiaušinių, patarimai nebeskersti kiaulių, visi būsiami maisto sunkumai padarys savo. Apmokami anšliusininkai nepakeis nuotaikos. Mes, tik mes, kuriais dar tautoj tikima, galime aiškinti tautai, kad ji ekonominiai varžosi dėl geresnės ateities, dėl nepriklausomybės. Tada tauta gali kęsti; priešingai – dėl ko ji kęstų. Jei vokiečiai, sukėlę neapykantą Vakarų užimtose tautose, nori ir Rytuose, ir Lietuvoje tą patį pasiesti – puiku. Nesą to blogo, kurs neišeitų į gera. Ir Lietuvoje, vokiečiui

įėjus,
ir pra-
linija
tale an-
Europ
sudary
Europ
Lietuv
paskun
lojaliai
lines d
bet kac
priėmi
įrašiau
nieko n
kė tuos
Tra
nius sa
vėl sed
nesedėj
neprfik
pripaži
patoges
neprfik
pripaži
negalim
Prim
raštu da
neskelbi
tis. Sakė
lietuvii
Meškaus
Nuta
Puodžiū
Jeigu
Prieš
šokėlius.

jėjus, lietuviai išėjnės iš vietos; pasyvus priešinimasis gali reikštis visur – ir ūky, ir pramonėj, visame kame. Vokiečiai, jų politika, eina tokia kreivąja: kai laimėjimo linija kyla aukštyn, tai politikos linija krenta žemyn, kai laimėjimai eina lygia horizontale arba smunka – tada politikos linija kyla aukštyn. Jeigu jie nori pasiekti, kad visa Europa netikėtų jų šūkiams – „tautų laisvei“ – jie gali ir čia kurti frontą; žmonės sudarys frontą, kurs eis nuo Estijos, Latvijos per Lietuvą, Lenkiją toliau į Vakarų Europą. Mes vis dar tikim, dar šiandie tikim, kad tik Vokietija galės ir garantuos Lietuvos valstybės egzistenciją, bet jeigu mus norima kaip maurus išnaudoti, o paskum maurai eina šalin – eisim, bet Lietuvos neparduosim. Galim politikuoti, bet lojaliai. Tačiau vokiečiai neina lojaliai ir mes žiūrim. Praleidom Kubiliūną pro užpakalines duris į pirmininkus. Kadangi buvo sutartas pasimatymas su Rentelnu – nuėjom, bet kadangi jutau nelojalumą – štai kodėl nenorėjau eiti pirmas, o tik po Kabineto priėmimo. Štai kodėl mes neįteikėm rašto pasisakymo tą pačią dieną, štai kodėl irąšiau „Nep[riklausoma] Lietuva“ į pro memoria, štai kodėl nepasirašėm – nes mes nieko nežinom, todėl nenorim angažuotis ir sau rankas surišti. Jeigu Kubiliūnas išbraukė tuos žodžius ir pasirašė – jo yra istorinė atsakomybė. Mes ją atliksim pasitraukdami.

Tragiškoji komedija yra tame: mūsų žmonės sėdėjo už Voldemarą, už valstybinius santykius su Vokietija, buvo kaltinami už „vokiškumą“ – dabar lai už tą patį vėl sėda. Kas nenorės – lai pasitraukia iš politikos, o jei vokiečiams patinka – aš nesėdėjau, esu dabar pasiruošęs atsisėsti. Kabinetas neprotestavo dėl: 1) Lietuvos nep[riklausomybės] paskelbimo nepripažinimo, dėl 2) Liet[uvos] vyr[iausy]bės nepripažinimo, dėl 3) komisaro neatsiuntimo ir tuo ap sunkino mūsų padėtį. Jie rado patogesnę formulę, mes nuėjom taktikos atžvilgiu kitu keliu, mes atsistojom ant nep[riklausomos] Lietuvos pamato, bet davėm vokiečiams galimybę patiems tą pripažinimą duoti. Jeigu ir tai jų nepatenkina – kito kelio nėra. Mes, nacionalistai, negalim ir neisim anšliuso keliu. O jei kas nori sau eiti – teina.

Principe visi sutiko. Ir Vokietaitis, ir Taunys. Tik Taunys sakė, kad tai reikia raštu parašyti. Sakau – mes jau rašėm, bet vokiečiai skelbia, kas jiems malonu, o neskelbia, ko mes tikimės. Nėra ko rašyti. Taunys sako, kad nereiktų tuojau trauktis. Sakėm – tuoj ir neišeinam, bet laukiam, nes vis dar tikim, kad vokiečiai supras lietuvių viltis. Kada įsitikinsim, kad kelio atgal nėra, tada išeisim ir jokie Čenkai, Meškauskai to nesukliudys padaryti.

Nutarta – su Kurmies tuo klausimu pakalbės Puodžius ir Taunys. Su Kubiliūnu – Puodžius, aš, Stanevičius.

Jeigu šalins Vykintą – išeisim: Vykintas, aš, Brunius ir gal kiti.

Prieš Vokietiją nedirbsim – il tempo é gentiluomo^a. Priešingai, raminsim iššokėlius, kad karštinėtų „geru laiku“.

^a Laikui bėgant, viskas susitvarkys (it).

Dar ir daugiau kalbėjau, bet jau visų tezių neprisimenu. Tai svarbiausios. Vokiečiai pareikalavo per 24 val. išsikraustyti Ž[emės] bankui. Rusai nejudino. Ėjo pas Rentelną, bet tas pasakė, kad Cramerio įsakymas – yra įsakymas. Patinka rūmai. Ėjo pas koją tai Wirtschafts^a kom[endantą]. Atidėjo, kol suras patalpas. Kraus- to, o jokių patalpų neduoda. Nieko sau, savo žemėj greit būsim visai nebe šeimi- ninkai. Atima žydų rūmus ir dar mūsų grobia.

Koks tai tipas jau rašė Organiz[acinio] sk[yriaus] v-ko vardu raštą, kad partija reikalauja sutvarkyti tūlo Vėbros (buv. „T[autos] ž[odžio]“ spausdintojo?) buto klau- simą. Netvarka. Partija dar oficialiai neveikia – nepraleidau rašto.

Vakar Aleksandravičius vėl atlindo dėl jo skyrimo Muz[ikos] mok[yklos] direk- torium. Esą tik aš vienas galįs tai padaryti, tai priklausą nuo mano geros valios – jam, kaip draugui. Sakau – protekcijų gen. sekret[orius] niekam nedarys, rekomen- dacijų nerašys. Jeigu jo byla yra Šv[ietimo] m-joj, tai dabar yra nauji tarėjai, lai mokinių delegacija eina pas tarėją. Mes turim svarbesnių reikalų. Užpyko, ir smar- kiai, bet geros valios aiškinimų Aleks[andravičius] nesupranta.

16 VIII 41

Šiandien Vykintas turėjo per radiofoną skaityti paskaitą tema „Lietuvių tautos kultūrinė pažanga“. Miškis²⁵⁶ pasakė, kad paskaitos vokiečiai nepraleido. Vykin- tas apžvalgoj išvedė, kad prie rusų – seniau – ne kas buvo, neprik[lausomybės] laikais kultūra smarkiai pakilo, o komunistų laikais vėl smuko. Išbraukė nuo pra- džios iki galo. Antra ataka prieš Vykintą.

Bene Abraitis^b (tas pats, kurs buvo atvedęs kpt. Jasiunską su pasiūlymu mums išleisti laikraštį LNP vardu, o jis ta proga dalį LAF štabo suskaldytų) atėjęs siūlė, kad jeigu esą LNP dabar smarkiai nesioorganizuoja, neveikia, nesusikalba su vokiečiais, jei nevyksta išleisti laikraščio, tai gal reiktų steigti naują organizaciją, kuri galėtų su vokiečiais kalbėtis dėl „kiekvieno punkto atskirai“. Atsčiau – jeigu manoma steigti naują organizaciją (jis sako, ne, ne, tai tik taip sau kalba, gal galima rasti išeitį), tai gali steigti; mes neisim už anšliusą, LNP tam netarnaus, o jeigu mus nori likviduoti – tai provincija ir tauta žinos, ką tai reiškia dabartinės LNP vadov[ybės] pašalinimas.

Atsistojau, paspaudžiau ranką ir pirmas išėjau iš kambario.

Tiesa, vakar Taunys sakė, kad vokiečiai gan apsvylę Raštikiu ir Čenkum. Abu turi specialias misijas Lietuvoje, bet, matomai, nelabai noriai jas vykdo. Pyragius juk siūlė Raštikį vadu...

Pyragius atostogauja...

^a Gkio (vok.).

^b Pastaba puslapio apačioje: „dirba kur tai muitinė ar muitinės užvaizdu, buves neolituanas“.

Buvau užėjęs pas Jakučius. Naujoj vietoj – Vaižganto gatvėj gyvena. Gana gražus butelis – žydo Soloveičiko.

Mjr. Virbickas parašė atsistatydinimo raportą Nr. 2. Buvo Šiaulių apskr. vadas. Dabar mes jį paskyrėm Šiaulių apygardos vadu. Gražinom raportą. Prašom būti apyg[ardos] vadu bent tol, kol liks ši vadovybė.

Matysim.

Buvom pas Kubiliūną. Išdėsčiau jam mūsų pažiūras dėl anšliuso ir anšliusininkų, ir dėl Germanto, Kaškeliio, Paukščio, Alanto... Užsiminiau apie Bieliuką...

Žem[ės] bankui Crameris paskambino tuoj išsikraustyti iš „komendantūros rūmų“. Bene Valaitis atsakė, kad tai yra paties banko namai. Crameris atkirto, kad jis sakęs išsikraustyti iš „komendantūros rūmų“. Per kitus gavo atidėjimą. Taip kiau-liškai nei bolševikai nesielgė...

Kubiliūnas minėjo, kad bus komisija patalpas suskirstyti.

Kubiliūnas stebėjosi, kodėl nepaskelbti nauji tarėjai. Ešą turėjo būti paskelbti penktadienį (garsus mūsų posėdis; jo metu Taunys buvo 5–8 minutėm iš kambario išėjęs; duris laikėm užrakintas). Vakar nepaskelbė, šiandie irgi nepaskelbė. Meškauskas jau perėmė švietimo tarėjo pareigas. Rukšos nesimato.

Taunys sako, kad jis penktadienį nesikalbėjo su Kurmies mūsų nusistatymo anšliusinės politikos reikalu ir apie eventualų mūsų pasitraukimą iš partijos darbo.

Kalbama, kad von Rentelnas vėl išvyks į Berlyną. Atvyko su instrukcijom; po „priėmimų“ nuvyko Berlynan; po įvedimo anšliusininkų vėl nuvyko Berlynan. Rezistencija.

Vis dėlto manau ir esu įsitikinęs, kad Taunys apie viską painformavo Kurmies.

Vilkijos ūkininko nuomonė apie žydus:

Ešą Rytprūsiai yra rečiau apgyvendinti. Lietuva gi – tankiau. Išskerdus žydus – 10 % gyventojų – Lietuva bus retesnė. Į namus (žydų), į valstybinius ūkius atsiųs vokiečius. Vokiečiai dominuos. Taip vokiečins Lietuvą. Jis pats sušaudęs 4 žydus aną dieną. Vilkijoje žydų nebebus jau.

Stanevičius išvyko į Kėdainius. Buvo atvykę Kėdainių atstovai. Jų tarpe tūlas Daugėla – agronomas, studijavęs Vienoj.

Laikiau šėpoj knygą – raštų nuorašus. Jų tarpe lietuvišką tekstą pasikalbėjimo metmenų su von Rentelnu. Ketvirtadienį tas tekstas buvo pas mane su kitais raštais. Penktadienį Mama su kitais (Maniuku ir Paplauskaite) išėjo į Zool[ogijos] sodą – apie 11–12 val.

Grįžęs radau Oną. Duryš buvo, į kambarį iš virtuvės, užrakintos. Įėjau pro langą. Šeštadienio vakare, šiandie, lietuviško, rašyto mašinėlė teksto neradau. Kur jis dingio? Gal Ona Norkaitė, kuri tarnavo rusų saugumui, dabar gal tarnauja vokiečių ir Čenkaus saugumui – ji kitu koku raktu įėjusi – nudžiovė.

Vokiškąjį tekstą išsiuntėm į Šiaulių apygardą ir Vilniaus apygardos štabui. Valiukėno vertime yra iškrestas dar naujas šposas. Gale pas mane buvo parašyta: „įgalins ir ją – Lietuvą – aktingai dirbti Naujos Europos ribose Lietuvos valstybės ir visos Nauj[osios] Europos ateičiai“. Valiukėnas gi įrašė, sakydamas, kad tai tas pats ne „Lietuvos valstybės“, o „zum Wohl Litauens“^a... Ką toji kiaulė mano?

17 VIII 41

Šį rytą (namuos) atėjo Sinkevičius (Edvardas?). Ešą yra atėjęs jo brolis ar pusbrolis, ar koks tai giminė dėl tarnybos – kokios nors rekomendacijos ar patarimo. Atsakiau, kad yra nusistatymas, kad gen. sekret[orius] jokių rekomendacijų tarnybai gauti nedavinėtų, net nerekomenduotų į partijos narius. Toks principas; man nemalonu, bet ir čia – jam – negaliu padaryti išimties. Tokio principo reikės laikytis ir ateity – visados.

Vėliava iškilo Karo muziejui tada, kada prieš tą faktą susiginčijau dėl „Nepriklausomos“ įrašymo.

Rentelnas išvyko į Berlyną – po štabo posėdžio. Ką atveš – pašalinimą anšluisininkų ar LNP likvidaciją?

Mieste plepa, kad vėliavą iškėlė todėl, kad v[yriausy]bė (naujoji) protestavo ir norėjo atsistatydinti, nes ją laikė išdavikiška, nes nėra valstybės.

18 VIII 41

Sako, kad buvo užėjęs Dargis L. ir Jasevičius. Nebuvau namie.

Šiandie buvau pas Kubiliūną. Jis pats paskambino užėiti. Nuėjau vienas, vėliau atėjo Vykintas ir Taunys.

Į „Kabineto“ kanceliariją eis (viršininku) Vokietaitis. Kubiliūnas norėjo sudaryti Kabineto „komitetą“ iš GV, liaudininkų ir kademų narių (po viena). Nutarėm, kad visi dalykai (kadrai) eis per mūsų Pol[itini] adm[inistracini] skyrių. Atrodo, kad to „komiteto“ sugestija buvo Puodžiaus.

Ešą Vitkus norįs pasitraukti į savo specialybės sritį. Pasakiau, kad gali palaukti mėnesį.

Kubiliūnas sako, kad vokiečiai juokiasi iš mūsų nesusitarimo. Ešą reikia baigti. „Į laisvę“ reikia perimti. Jos redaktoriai turėjo vyr[iausy]bės mandatus. Sutarėm, kad Kubiliūnas atšauks mandatus red[akci]jos nariams, paskirs vyr. red[aktoriūm] Vykintą-Povilavičių ir paves jam sudaryti redakciją. Kol kas nerašysim, kad leidžia „LNP“.

^a Lietuvos gerovei, labai (vok.).

Sakoma, kad šeštadienį jau radio vakare negriežė Lietuvos himno, o tik vokiečių himną. O sekmadienį nieko negriežė. Pamatysim, ką ši vakarą darys.

Kalbėjau su Naraku dėl Spaudos dep-to prie V[idaus] r[eikalų] m-jos. Kad nebūtų paralelizmo, štabas perims tą skyrių, pastatys savo žmones. Asmuo štabe bus tik ryšininku-koordinuotoju. Skyriai: 1) Turizmo, 2) Spaudos, 3) Draugijų. 4) Kinematografų, 5) Radiofonijos ir radiofikacijos + poskyriai. Į dep-to direktorius numatom Jasėną²⁵⁷. Nuo Dirmeikio kandidatūros atsisakėm. Ryt Vokietaitis tą reikalą turi sutvarkyti su Naraku.

Padiktavau Bruniui partijos nario „Pareigos ir teisės“ pirmą straipsnį. Vienintelė (pagrindinė) teisė – dirbti, partijai vadovaujant, Lietuvos gerovei.

16 val. atėjo į posėdį: Čenkus, Reivytis, Taunys, Stanevičius, kpt. Kviecinskas, Vokietaitis, aš.

Išdėčiau Čenkui tą patį, ką sakiau jau štabo posėdy 15 VIII 41. Manau, kad jis tai užfiksuoja ir praneš kam reikia. Be to, 17 val. Čenkus, Taunys, Reivytis, Stanevičius nuėjo pas Kurmies – jam viską papasakos. Bus „koordinacija“.

Kretingos LAF perėjo į LNP – visas. Atsiuntė raštą. Priimam.

Pilviškiuos (?) koks tai Kreiza (ar panašiai), bedarbis ir „banditas“, surašo LNP anketas ir terorizuoja apylinkę. Tuo reikalu buvo atvykęs policijos viršininkas, o vėliau ir jie patys. Paėmėm anketas ištyrimui.

Vakare su Vykintu sutikom iš „I laisvę“ redakcijos Žlabi^a (pamiršau pavardę – poeta, buv. Birželio sukilimo²⁵⁸ dalyvį). Visą reikės versti. Nepraleidžia lietuvių kultūros dalykų. Nepraleido net tokio straipsnio kaip pvz., „Lietuviškai vadinkime prekes“. Paaiškinau apie partijos poziciją anlišiuo klausimu.

Kurkietis atnešė kelis nuorašus. Jų tarpe du įdomūs: 1) Ambrazevičiaus kalba 5 VIII 41 ir „Denkschrift“^b nuorašas.

Kalbos tekstas:

Lietuvos Laikinosios Vyriausybės einančio Ministerio Pirmininko pareigas p. J. Ambrazevičiaus kalba, 1941 VIII 5 pasakyta p. Vokiečių Civilinės Valdžios Generalkomisariui Ekscelencijai,

Pirmą kartą Laikinajai Lietuvos Vyriausybei tenka maloni garbė susitikti su Didžiojo Reicho Vyriausybės aukštesniais atstovais Jūsų asmenyje.

Ir pirmas mūsų prašymas Jūsų Ekscelencijai – perduoti visos lietuvių tautos padėką Didžiojo Reicho Vadui Adolfui Hitleriui ir narsiajai kariuomenei, išvadavusiai Lietuvą iš bolševikų okupacijos.

Šios padėkos nuosirdumą geriausiai įrodo tas entuziazmas, su kuriuo Aktyvistų Frontas ir jo vadovaujami lietuvių partizanai stojo į kovą su bolševikais ir su kuriuo lietuvių visuomenė sutiko atžygiuojančią Vokiečių armiją, visomis priemonėmis norėdama paremti jos žygi į Rytus.

^a Pavardė įrašyta vėliau.

^b Memorandumo (vok.).

Leiskite, Ekscelencija, paaikinti to lietuvių aktingo entuziazmo priežastį. O ji glūdi tame visuotiname tautos įsitikinime, kad Lietuvos įjungimas į Tarybų Sąga buvo smurto aktas ir kad juo lietuvių tauta nusikratys tik Vokietijos remiama. Su tokiu įsitikinimu ji rengėsi sukilimui, bendradarbiaudama su vokiečių karinėmis įstaigomis. Karo veiksmų pradžia buvo ženklas tam sukilimui pradėti. Su bolševikų faktinės valdžios dingimu buvo atstatyta senoji nepriklausomos valstybės padėtis.

Sudaryta birželio 23 d. Laikinoji Vyriausybė pareiškė viešai norą išlaikyti nepriklausomą valstybę glaudžioje sąjungoje su Didžiąja Vokietija. Birželio 24 d. sulaukusi Vokietijos armijos Kaune, Laikinoji Lietuvos Vyriausybė, kaip ir visa tauta, žiūrėjo į ją ne tik kaip į vaduotoją nuo bolševizmo, bet ir kaip aktyviai įgalinusią tęsti nepriklausomos valstybės buvimą.

Toks buvo lietuvių tautos įsitikinimas sudarant Laikinąją Vyriausybę; toks įsitikinimas skatino ir Laikinąją Lietuvos Vyriausybę taip tvarkyti krašto interesus, kad būtų kuo daugiau naudoti Lietuvos valstybei, tiek ir Vokiečių armijai.

Imdamiesi darbo, mes laikėme savo svarbiausiu uždaviniu atstatyti suardytą kraštą, Lietuvos ūkį, įkinkyti visas krašto jėgas į kūrybinį darbą ir išvystyti maksimum Lietuvos gamybą. Tokiu būdu mes tikėjome, kad geriausiai patarnausime savo tėvynei ir D. Reichui ir atsidėkosime už išvadavimą iš bolševikų jungo.

Prašydami priimti mūsų nusistatymo pareiškimą, plačiau išdėstyta pro memoria, reikiame lietuvių tautos pasiryžimą ir toliau bendradarbiauti su D. Vokietija ir dėl to bendradarbiavimo būdų ir formų laukiame Jūsų autoritetingo žodžio.

Tiesa, 16 val., kalbant, Taunys įsikišo, kad tautos opinija gali nukrypti ir jei šiandieji nenori, kad būtų anšliusas, tai ji gali ryt pakilti. Atsakaiu, kad išgyvenom 20 m. nepriklausomi ir naujoji karta niekad neatsisakys nuo valstybės.

Paminėjau, kad un[iversite]to eventualus uždarymas būtų blogai interpretuotas ir nustatytą visą jaunimą prieš.

Pasakiau, kad norim dirbti lojaliai – jei nebus vedama germanizacija, nebus vedama kolonizacija; jei teks siūsti Lietuvos kariuomenę toliau – tai tai gali būti tik po to, kai mums bus oficialiai pripažinta teisė dalyvauti N[aujosios] Europos kuryboje.

Meškauskas paliko nepakeitęs Malinausko – Pradžios mok[ylų] dep-to direktoriaus. Svarbiausia, vieta. Esą todėl, kaip jis pasakė mūsų štabo nariams, kad jis turi plačios visuomenės sluoksnio pasitikėjimą (suprask, kademu).

Žlaby sakė, kad Keliuotis jau paskirtas Meno tarybos pirmininku ar panašiai²⁵⁹. Meškauskas lošia dvigubai: nori įtikti kademams. Be to, pirm nei dr. Rukša oficialiai patvirtinti, jis tvirtina įvairius direktorius – kademus. Keista!

Su švedu aptarėm Polit[inio] adm[inistracinio] skyriaus veikimą.

Mūsų žmonės bijojo 1940 VI vokiečių ir ne taip bijojo rusų, o 1939 m. IX prabuvo gatavi viska, net visus turtus, atiduoti už išgelbėjimą iš komunizmo teroro.

Suvalkiečiai dabar už dvigubą bekono kainą ir gerą javų kainą sutiktų dėtis su Vokietija.

Ateis ruduo, surašymai, pyliavos, markės... naujos kainos, žiemos „malonumai“.
Jeigu Vokietija dabar iš karto būtų davusi „Nepriklausomybę“ (valstybę) – mes nieko negalėtumėm siekti... bent „logiškai“...

Rusai išmokė mus vertinti lietuvių ir patriotizmą, ir buvusią Lietuvą, ir kultūrą. Dabar žmonės pamatys, negaunant savo ir savo tvarkomos valstybės, kad ne visada geriau būti valdomais blizgančio čebato (o ne purvino bato), kad užvis labiausiai vertintina savo valstybė ir Nepriklausomybė.

Valstybinė sąmonė pas lietuvius bręsta tik per kišenę. Ji turės dabar puikios progos gauti antrą ir galutinį valstybingumo antspaūdą.

Tuo pasirūpins, ir jau rūpinas, Vokietijos Lietuvoj veikia politikai... Kantrybės ir ištvermės!..

Anšliuso mes nenorim. Jei turėsim pasitraukti – Vokietija negalės kibti prie mūsų. Mūsų kelias aiškus.

22.32 val. radio programą baigė žodžiais: „Tuo ir baigiame šios dienos radio programą. Labanaktis. Radio Kaunas“. Po to užgriežė „Deutschlands“ ir „Horst Wesel“ dainą. Himno – Lietuvos – nebegriežia.

Komedija, ar pasityčiojimas?

„I laisvė“ Nr. 48, 18 VIII 41, talpina 1 p. „Skelbimą“ apie gener. tarėjų paskyrimą, o 4-me puslapy – to paties von Rentelno „Ypatingą civilinės valdžios pranešimą“ apie šunis ir pasiutimą. Trečiame puslapy telpa tūlo Fründto „Verordnung zur Regelung des Arbeitseinsatzes“^a skelbimas tik vokiečių kalba. Tai svarbus dalykas – ir tik vokiškai. Gudrios pinklės: paskelbta nesuprantama kalba, o kai vyklys – vis vien paskelbta²⁶¹.

16 val. pasikalbėjime Tauniui kalbant apie nacionalsocialistų partiją, pabrėžiau, kad vokiečiai imitacijų nemėgsta, o mes jau ir taip esame padarę didelį jiems revansą, priėmę svastiką – tik uždėję Gedimino stulpus. Jis sakė, kad LAF vartoja „neišmintingai“ „Vytį“. Sakau – gerai, nes taip tik tauta suprantaėjimą jos aspiracijų keliu.

Šiandie gen. št. plk. Gaušui²⁶² – GV štabo viršininkui perskaičiau von Rentelnui įteikto rašto lietuviškąjį vertimą. Pasakė, kad joks lietuvis nieko negalėtų prieš pasakyti, kad net labai drąsiai parašyta.

Mačiokas jam sakęs, kad mes stovį ant anšliuso plotmės.

Išaiškinau jam padėtį. Anot jo, Mačiokas yra karjeristas. Keista dėl Černiaus²⁶³.

Parašiau ir įteikiau (Bruniaus ir mano parašais) Bruniui perduoti Kubiliūnui pro memoria^b dėl: 1) himno panaikinimo, 2) dėl keisto tik vokiečių kalba skelbimo

^a Įsakymas dėl darbo jėgos tvarkymo (vok.).

^b Priešais parašė: „Pro memoria Kubiliūnui Nr. 1–19 VIII 41 įteikta perduoti J. Vokietaičiui“.

Vokiečiai kvaišta. Vakar rašė apie ukrainų kovas. Matyt, duos jiems ką nors – Slovakijos formą. Mums nieko. Einame į žiaurią okupaciją. Bolševikų įstatymai jiems patinka. Per radio jau paskelbė, kad kas turi 30 ha – tam paliekama teisė valdyti. O kas virš atimta – negražinama. Iš naujakurių atimama. Puiku – tai smarkiai pakels tautinę nuotaiką. Mes galim pakentėti, bet tauta valstybiškai bręs, į vokiečius ims žiūrėti „pilna forma“ – patys vokiečiai tai siekia... Jie nori atsiimti repatrijavusių turto ekvivalentą, bet sutartis buvo padaryta su Rusija, ne su Lietuva. Čia jie neturi teisės šeiminkauti ir grobti. O jei daro – neblogai.

„Ratai“^a norėjo gražinti artelėms turta, galėjom gražinti ir žydų turtus, sudėtus į arteles. Mūsų amatininkai būtų savistovūs... Bet ponai kooperatininkai reikalauja viską atiduoti į kooperatyvus. Ar tik nereikės smogiamas dalis naudoti?

20 VIII 41

Lietuviškas vertimas pasiūstas į Rokiškį ir į Zarasus, ir į Kėdainius, ir į Raseinius. Vokiečiai jo tekstą paskelbė be mūsų sutikimo, tai ir mes jį siunčiam tam tikrų asmenų žiniai be jų sutikimo.

Klimaitis^b vaikiškai „aiškino“, kodėl panaikintas transliacijų himnas. Esą radiofone buvo „leidžiamos“ rusams buntavoti plokštelės. Kelis sykius jos sugedo, po keletą kartų ties ta pačia vieta kartodamos tai „Stalin, Stalin, Stalin...“ arba „Vorošilov, Vorošilov...“ Už tai, kaip bausmę, nutraukė himno transliavimą. Idiotas!..

Klimaitis siūlė mums duoti tarnybą vienai panelei, partizanei (jo būrio), kuri, apšaudant rusams kokį tai namą, nepabėgo, o sėdėjo ir baigė rašyti mašinėle kokį tai raštą. Be to, esanti gana graži... ir, kreipdamasis specifiniai į mane, galinti tikti būti mano asmenine sekretore... Esą netvarkoj, kai tikros lietuvaitės lieka be tarnybos, o komunistai gauna... Pasakiau, kad štabas dirba vienas... СВОЛОЧЬ^c.

Savo laiku Klimaitis labai šūkavo, kodėl neleidžiam jam leisti to jo antisemitinio laikraščio. Esą turįs butą, žmones, viskas paruošta. Atsakiau, kad asmeniškai gali leisti laikraštį, bet partija leis tik vieną savo organą. Buvo tada labai nepatenkintas.

Vėliau Klimaitis susidėjo su Senkum. Tapo jo vadybos (Taut[inio] aukl[ėjimo] ir kult[ūros] darbo) koks tai viršininkas. Senkaus vadyba vėliau buvo uždaryta, padaryta krata. Tuo pat metu buvo padaryta krata (ar vėliau) Eltoj. Griška – Senkaus draugas ar žmogus, su kuriuo jis dažnai susitikdavo ir tardavos – po kratos Eltoj buvo atleistas.

Senkus lankosi Zivilverwaltunge. Nori išlįsti į v[idaus] r[eikalų] tarėjo Sp[audos] ir prop[agandos] dep-to direktorius. Nejeis – į dir. pareigas. Numatom, Vokiečiai siūlymu, Puškevičių arba Žlabj.

^a Tarėjai (vok.).

^b Pastaba puslapio apačioje: „gestapininkas, norėjo leisti antisemitinį laikraštį“.

^c Niekdas, pašlemėkas, bjaurybė (rus.).

Senkus ar tik jau neįdavė anketos stoti į partiją?
Anot Taunio ir Klimaičio, Senkum vokiečiai nepasitiki. Tą patį iš Taunio girdėjom apie Čenkų ir Plechavičių. Ar tai tik ne metodas įpiršti žmones – vokiečiai nepasitiki, taigi „mums“ priimtini... Nebloga taktika...
Vakar, 19 VIII, buvo užėjęs Skorupskis²⁶⁶. Pasakė, kad Širvintų valsč. daug rusų, kurie buvo grįžę iš Vokietijos ir apgyvendinti lietuvių ūkiuose.

Pasisakė esąs kristalinio politinio tyrumo, kas ypatingai svarbu politikoj, ir jei-
gu reikės, pvz., propagandoj – jis visados pasiroošęs padėti. Padėkojau. Adresas:
Širvintų valsč., Ukmergės apskr., Piliškių vienkiemis.

Į švietimo tarėjo dep-to direktorius numatomi:

Vicetarėjas, Aukšt[oj]o moks[lo] dep-to dir. – dr. Rukša

Kultūros dep-to dir. – St. Povilavičius

Prad[žios] moks[lo] dep-to dir. – dabar yra Malinauskas, bet Germantas sutinka-
kas jį keisti. (Kandidatai – Misiulis²⁶⁷, Jakštas²⁶⁸).

Vidur[inio] m[okslo] dep-to dir. – Rainys

Spec[ialinio] moks[lo] dep-to dir. – Paliulis Vilniuj arba Gaižulis (ar Gaižutis)

K[ūno] k[ultūros] rūmų dir. – Vokietaitis Alg.²⁶⁹

Raseiniškiai labai atsargiai žiūri į padėti. Ar verta dėtis, jeigu vokiečiai nieko
nežada? Logiška. Jeigu vokiečiai elgsis kaip dabar elgiasi, tai visa tauta taip galvos...

Teko girdėti, kad Suvalkijoj (Kalvarijoj, ar kur tai kitur) LAF vadu buvęs kun.
Krupavičius. Esą jis pasakęs, kad dabar valdžią gali pasiimti sau ir nacionalistai...
Įdomus ir charakteringas pasisakymas... [sidedėtina...

Vokietaitis, sutikęs su manimi, vėl ima viską varyti ant savo korpaliaus. Esą
himno išbraukimas, žemės ir namų nenedacionalizacija – tai viskas niekai. „Vyrai,
tik žiūrėkim plačiau“. Baisiai nepastovus ir labai karščiuojasi... Dabar užsidegė su
partijos etatais, kuriuos turi pravesti I-as ratas²⁷⁰. Mes sudarėm etatus (centre ir
provincijoj) iš 82 žmonių, valdžios apmokamų. Šį rytą Vokietaitis sudarė etatus iš
202 žmonių. Mes su Brunium ištaisėm vėl į mažesnę skaičių. Vėliau vyrai išvedė
198 žmones. Kategorijos aukštos. Tik „prezidiumo“ etatai: partijos vado prilygsta
I-ojo gen. tarėjo atlyginimui, vado pavaduotojo – gen. tarėjo ir gener. sekretoriaus –
irgi gen. tarėjo atlyginimui. Toliau – ribos XVIII–XVI [kategorijų] ir t. t. etatai.
Vakare atnešė naują paskirstymą: ne XVIII-ka kategorijų, o XXII kategorijos. Vėl
viską perdirbo.

Atėjo Dausos²⁷¹ žmona. Liko su vaiku. Kalbėjo Brunius, vėliau aš. Prašo tarny-
bos – turi Noreikos²⁷² (Vilnius) raštelį. Gal duosim redakcijoj mašininkės vieta –
apie 550 rb atlyginimo. Esą kur tai gavusi 350 rb atlyginimo pasiūlymą. Pasirodo,
Maniuko klasės draugė.

Policijos batalionai kuriasi. Kur jie eis kariauti? Už ką? Juos formuoja kpt. Kviecinskas. Esą Pundzevičius norįs formuoti kitą batalionų grandį – net A[ukšto-
joj] Panemunėj! Esą vokiečiai sutinka. Komedija!

17 val. buvo 8 karininkų, siunčiamų verbuoti žmones, posėdis. Kalbėjo Stanevičius, Taunys. Stanevičius apsisotojo ties partijos organizaciniu darbu. Taunys padarė istorinę apžvalgą, „mušdamas“ ant vien tiktai Vokietijos. Tarp kitko, pirmą sykį viešai išsireiškė, kad nežinia kada grįš Voldemaras ir ar jis apskritai sugrįš.

Paprašius mane ką pasakyti, trumpai išdėsciau padėtį. Vokiečiai, eidami į Rytus ir kovodami už savo interesus, išvadavo ir Lietuvą iš primestos mums juridinės ir moralinės vergijos. Mūsų kariuomenė nesigynė nuo rusų invazijos, 1939 m. neprišidėjom prie Vokietijos pulti Lenkiją. Dabar situacija tokia, kad negalim tuoj reikauti duoti mums nepriklausomą valstybę. Reikia žiūrėti realiai. Turim savo darbu, savo medžiaginėm pajėgom talkininkauti Vokietijai kovoj su komunizmu. Vokietija nieko konkretaus mums nežada, bet jei mes būsim tikri savimi, vieningi, tai galim talkininkauti ir žmonėms ir galbūt Jūsų renkami batalionai tai turės atlikti. Už lojalų talkininkavimą mes tikim gausią visų mūsų aspiracijų realizavimą – savo nepriklausomą valstybę. Ta viltimi mes ir dirbame. Mes turim žiūrėti plačiai. Turim atsiminti, kad esam lietuviai ir turim visados vien galvoti apie tai, kad visi jaustųsi lietuviais. LNP šandie viena gali galvoti ir konkrečiai, nes LAF būrė įvairių pasaulėžiūrų žmones, todėl jais sunku pasitikėti. Jie negreit pakeis pasaulėžiūrą. Mes esam seni nacionalistai, mums kelias ir tikslas aiškus – mes nežinom gerai, kokia bus mūsų ateitis, bet mes tikime ir todėl dirbame tai mūsų valstybinei ateičiai, nes Vokietijos kuriama N[aujoji] Europa susidarys iš tautų – valstybių. Todėl jei mes kovosime ir dirbsime – tai tikimės, šandie dar tuo mes tikime, kad Reicho kancleris A. Hitleris pripažins mūsų pralietą kraują ir mes galėsime ateity, karui pasibaigus, gyventi valstybiškai nepriklausomi Naujojoje Europoje, kurią tvarkys A. Hitleris ir D[idžioji] Vokietija. Galutinai ką daugiau konkretaus šiuo metu būtų sunku pasakyti. Ar turi klausimų?

Klausimų nebuvo.

Kpt. Kviecinskas parodė pasižadėjimo tekstą. Tarnybai angažuojasi 6 mėnesiams. Dirbs etc. – Hitlerio vadovaujami Naujai Europai. Biskį per mažai. Reikės parašyti Kubiliūnui.

21 VIII 41

Vakar po darbo vakare pasivaikščiojom „Laisve“ su Vykontu. Kalbėjom, kad Lietuvoje žmogus, kurs nėra pasidavęs ar pasidavęs vokiečiams, rusams ar lenkams – yra lyg be užnugario, yra prakeiktai vienas, yra lyg nonsensas. Istorinis prakeikimas – tai dirbti vien Lietuvos interesams.

Tiesa, vakar [t[atro] dir. Ivanauskas²⁷³ sakė, kad St. Santvarą kademai norėjo padaryti teatro direktorium. Santvaras... Prie tautininkų sulipęs buvo su tautininkais, prie bolševikų sutapo per Valiukaitį su komunistais ir dirbo Venclovos ir Cvirkos²⁷⁴ nurodomą darbą (provokacija manęs su Konrado Valenrodo misija, kvietimas – insituojuantis – eiti į rašytojų klubą, kalbos...), o dabar jau sutampa su Ambrazevičium... Nieko sau žmogus.

Įdomu, organizuojami batalionai – 9-ni. Juos pavesta organizuoti kpt. Kviecinskui. Girdime, kad tas pats mjr. Lechthaleris²⁷⁵ pavedė (kpt. Šukio²⁷⁶, p. Prapuolenio, dr. Ivinskio²⁷⁷ rūpesniu) lygiagrečiai tą patį organizuoti ir kpt. Šukiui, atseit lyg ir LAF'istams. Charakteringa vokiečių taktika.

Girdas, ar teisybė? Ešą un[iversite]to veikimas bus suspenduotas. Liks veikti tik 3 paskutiniai semestrai Technikos ir Medicinos f-tų. Kiti neveiks. Nesimoką studentai bus kviečiami stoti savanoriais į batalionus. Kvailla. Lietuvoj yra tik vienas un[iversitet]tas. Jei uždarys Teisių ir Humanit[arinių] m[okslų] f-tus, tai mums uždaroma daug kelių... Tai sukels didelį nepasitenkinimą krašte.

Tuo klausimu ryt – 22 VIII 41– bus įteikta pro memoria Kubiliūnui Nr. 6.

Buvo atvykęs Dabulevičius ir Šimkus²⁷⁸ iš Vilniaus.

Ešą nepasitenkinimo, kad Švenčionys išskirti. Kaltas komitetas ir Kalendra²⁷⁹, kad neperkėlė iš Švenčionėlių apskr. v-ko į Švenčionis, kur apsisotėjo vokiečių komendantas.

Gervėčiai, Druskininkai lieka lenkams. Lenkai baisiai saivaliauja.

Ešą vokiečiai dabar mums palieka 1939 m. sieną su Vilnium, be 1941 m. priskirtų sričių.

Lydoj, Gardine – mūsų daliniai, bet administracija lenkiška. Lenkai baisiai persekioja gudus, kaltindami juos komunizmu. Baltgudžiai šliejasi prie mūsų. Reikia juos užtarti. Lenkai turi šimtinės – slaptas. Žada išpjauti lietuvius. Veikia labai konspiratyviai. Labai centralizuoti. Nesiseka dešifruoti.

Gardine yra 7 baidokai ir 4 mūsų laivai. Lenkai nori juos sau pasiimti.

Kalbėjom dėl komiteto Vilniuj veikimo. Žakevičius tinka tiktai dėstyti ad[ministracija], bet yra netikęs administratorius. Kišasi į burmistro veikimą. Kliudo. Kokia jo kompetencija? Reikėtų likviduoti.

Anot Dabul[evičiaus], partija pageidautų dr. Kaškelio į Vilnių neskirti. Nenori jo.

Reikia būtinai užsachuoti žmones, bėgančius iš Vilniaus. Pvz., inž. Tuskenis²⁸⁰ – Penių v[aldy]bos v-kas be Kauno leidimo susidėjo daiktus, rūpinas vokiečių leidimais. Tuskenis turi Kaune vilą. (Pro memoria tarėjui Germantui Nr. 2, 21 VIII 41.)

Tokie ats[argos] plk. lt. Domarkas²⁸¹, ats[argos] plk. Pagirys²⁸² pabėgo iš Vilniaus. Išvyksta atostogų Kaunan, čia „suseraga“, paprašo atleisti ir gauna tarnyba

Kaune. Kpt. Miliauskas²⁸³ irgi tuo rūpinasi. Kpt. Trumpauskas (visi gydytojai) irgi bėgti ruošias. Neleistinas reiškinys. Tuo reikalu parašėm Kubiliūnui pro memoria 21 VIII 41, Nr. 3. Yra būtina stiprinti Vilniaus lietuviškumą. Tiek giedojom apie „nenurimsim“, o dabar štai bėgama, nes bloga gyventi, bijom aukų.

Pro memorijoj LNP reikalauja: uždrausti be I gen. tarėjo žinios tarnautojams keltis į Kauną iš Vilniaus. Reikalaujam sankcijų – neduoti darbo čia arba gražinti juos atgal.

Ats[argos] kpt. Matulaitis (tas pats, kurs, komunistams atėjus, buvo užsidėjęs raudoną bantą Ž[emės] banke) neaiškus žmogus. Jau perėjo kelias vokiečių įstaigas. Dabar prilipo prie vokiečių propagandos įstaigos. Visur pritampa. Juo yra nepatenkinti visi lietuviai.

Karečka²⁸⁴ – Dabul[evičiaus] giminė – nepatenkintas alga. Pretenzijos – mat buvo konsulu užsieny. Dabar ryšio valdininkas. Vanagas taip pat.

Trakų apskr. v-kas Mačinskas²⁸⁵ – netinkamas.

Reikėtų padidinti fizinį darbą dirbantiems maisto davinių.

Toks Butkevičius²⁸⁶ – „Valgio“ („Maisto“) tresto valdytojas pirmiau kišo lenkus visur. Kai pakilo triukšmas, įsakė per du mėn. išmokti lietuvių kalbą. Kraštutinus mas. Geria sau alų ir nieko senis nedirba.

Vokietis Wolf²⁸⁷ – labai tinkamas žmogus. Vokietį Hings²⁸⁸ (ar panašiai) patys vokiečiai vadina „Oter“^a. Nieko nedirba, bylos guli netvarkomos. Girtuokliauja. Krušasi. Įsakė paruošti jam „palazzo“^b. Rodė geriausius baldus, bet vis jam blogi. Geria per naktis: vakare prie dirbančių darbininkų ir rytą – vėl jį randa per naktį gėrusį darbininkai. Atrodo lyg sau ruoštų haremą.

Parašiau Kubiliūnui pro memoria Nr. 1, 3. Nr. 2 – Germanui. Nr. 4 – Kubiliūnui apie darbininkų verbavimo sustabdymą Vokietijon. Nr. 5 pro mem[oria] Kubiliūnui apie 9 batalionų organizavimą ir apie Lietuvos aspiracijas, jeigu jie vyktų toliau, nei Lietuvos 1920 m. sienos. Nr. 6 – apie gandus dėl un[iversite]to uždarymo.

Šiaip ar taip visuomenėj reikiams nepasitenkinimas – atsargumas dėl Vokietijos laimėjimų ir jų kolonizacinių bei germanizacinių užmačių^c Lietuvoje. Visa vokiečių taktika Lietuvoje klaidinga. Daug atsiūsta poznančių su lenkiškom pavardėm, mozūru, kurie nieko nesupranta, elgiasi it kiaulės, niekina mus ir nori geros valios irodymų iš mūsų. Iš to nieko gero neišeis.

Plačiau kalbėjau su Kurkliečiu ir vilniečiu Šimkum. Vakar plačiau išsikalbėjau su dr. Sabataitis iš Raseinių. Tas pats.

Kpt. Kviecinskas negavo kokio tai siekto laipsnio – etato. Teiraujasi, koks etatas jam bus štabe. Atrodo lyg nepatenkintas.

^a Otter (vok.) – gyvatė.

^b Ròmus (it.).

^c Tekste – užuomačių.

Vakar išėjo (ar užvakar) Kubiliūno įsakymas apskr. v-kams apie LAF uždarymą. Apie turto perėmimą apskr. v-kams. Apie vienintelę polit[inę] organizaciją – LNP-ją.

„Į laisvei“ neleido uždėti įrašo, kad redaguoja St. Vykintas – raš[ytojas].
Vakar ir šios dienos Nr. tilpo du straipsniai. Vakar dienos apie Angliją – Dir-meikio²⁸⁹. Šios dienos – charakteringa²⁹⁰. Tai palaipsniškas paruošimas visuomenės prie „Tautos kelio“. Gudri vokiečių taktika.

Vokietaitis su Taniu norejo protestuoti.

22 VIII 41

Mūsų vyrai – Taunys ir Stanevičius, ir kiti – išvyko į Vilnių. Paprasčiau Stanevičiaus žinių apie „Žoržiką“ Matulaitį ir kad parvežtų man Gražytės atsimtą mano algą iš Akademijos.

Gavau sau Kabineto „Denkschrift“^a nuorašą iš Kurkliečio.

Dalijam – eventualumams – „pro memorijos“... lietuvišką vertimą.

Esą Pyragius „atsiverčia“... Keista, kad visi pradeda atsiversti... ir tapti nebepatikimi vokiečiams (Pyragius, Čenkus, Raštikis, Plechavičius, Senkus etc.), o vis dėlto visi lenda į štabą. Man S. kalbėjo, kad reiktų pazonduoti Pyragių. Netikiu.

Žičkus – dabar Saugumo dep-to inspektorius – pasakojo, kad Ambrazevičius parašęs 10 psl. raštą, mašinėle, apie Laikinosios vyriausybės veikimą. Viso atspausdinta 20 egz. Tikisi gauti.

Kalbėjau su mažeikiškiu TDA kuopos vadu (Kenstavičius? Itn.²⁹¹). Esą Mačiokas sakęs jam, kad jie nori nepriklausomos Lietuvos, o mes tenkinamės tuo, ką duoda vokiečiai. Paaiškinau nesutikimo priežastis. Ir dar šį tą paaiškinau.

Žičkus ir Kurklietis pasakojo kaip dr. Tautvila (Pusdešris)²⁹² visur lenda su savo diplomais. Dabar noris įlįsti pas Kubiliūną juriskonsultu arba gauti advokato praktikos teisę. Šmeižia mane. Patariau duoti advokato teisę.

Parašiau Kubiliūnui pro memoria apie kalbas dėl un[iversite]to uždarymo – 22 VIII 41, Nr. 6.

J. Vokietaitis mūsų pro memoria Nr. 3 apie bėgimą iš Vilniaus ir reikalą kelti istaigas į Vilnių dar neįteikė Kubiliūnui. Padavėm Brunuiui. Turės nešti Brunius, o atidavė kitas?

Pradedam kalbėti apie „Tarybos“ (à la „Gran Consiglio del Fascismo“²⁹³ įsteigimą). Vokietaitis nesupranta „Gr[an] C[onsiglio] d[el] F[ascismo]“ esmės ir funkcijų.

Vokietaitis baisiai blaškosi, daug projektu, bet jokios consistenza^b... Šiandie pasakė, kad neturim jokios vadovaujancios rankos. Pasakiau – darbas nevyksta todėl,

^a Memorandumo (vok).

^b Materialumo (it). T. y., kad niekas neįgyvendinama.

kad visi viršininkai veikia kaip vadai, nėra subordinacijos, visi veda savo paskira politika.

Iš Vokietaičio gautos knygos (jei grįš savininkas – atsilyginti už knygas), (irišta, matomai, Kaune):

1. Сергей Есенин, psl. 395 – rb ? (15 rb ?)
2. H. de Balzac, „Le Cousine Bette“, 2 t. (irišta) – (50 fr ?)
3. Les Gentes Drolatiques, psl. 614 (irišta) – (50 fr) ?
4. Ign. Silone, „Fontamara“, psl. 242 – 18 fr
5. „Сказки народов СССР“, psl. 354 – 8 rb
6. Paul Valaine, I t., psl. 409 (irišta?) – 24 fr
7. „Gargantua et Pantagruel“, psl. 651 (irišta) – (50 fr) ?
8. Стейнбек, „Гроздь гнева“, psl. 503 – 10 rb
9. А. Франс, „Красная лилия“, 1908, psl. 290 (irišta) – ? (20)
10. Флобер, „Письма 1830–1854“, 1937 – 7,75 rb
11. Sillanpää, „Sainte misère“, – 18 fr
12. Плеханов, „К вопросу о роли личности в истории“ – 0,25 кап
13. I. Ehrenbourg, „Vus par un écrivain d'URSS“ – 15 fr
14. Gaston-Martin, „Marat“ – 15 fr
15. H. Murger, „Scènes de la vie de Bohême“ – (25 fr ?)
16. „Атлас мира“, 1940 – 23 rb

Jeigu nepaįtūmėm, tai vokiečiai sunaikintų, nes oficialiai neleidžia nieko imti jam išsitraustant. Šiandie pasiskirstėm likusias knygas: Vykintas, Brunius ir aš. Reikės po truputį parsigabenti.

23 VIII 41

Taša sąrašo gautų knygų iš Vokietaičio (sąrašą darau, kad žinoti, kiek atsilyginti, jei sugrįš savininkas. Jei nepaįtūmėm – knygas sunaikintų vokiečiai):

17. Sun Yat Sen, „Souvenirs d'un révolutionnaire chinois“ – 12 fr
18. Flaubert, „L'Education Sentimentale“ – 3,75 litu
19. „Слово полку Игореве“ – 2 rb
20. „Мастера искусства об искусстве“, I tomas – 25 rb
21. И. Маца, „Искусство эпохи зрелого капитализма на Западе“, 1939 – (10 ?)
22. Письма Пуссена – 13,50 rb
23. Кун, „Что рассказывали древние греки о своих богах и героях“ – 8,50 rb
24. Ковалев, „Греция“ – 5 rb
25. А. France, „Les sept femmes [de la Barbe-Bleu et autres contes merveilleux]“ – 35 fr
26. Чуковский, „Искусство перевода“ – 4 rb

27. „L'Art Italien“, ed. libr. Plon. (Peinture, sculpture) – ? (25 fr.)

28. Маяковский „Сочинения в одном томе“ – 1750 rb

29. Колинский „Образ человека в искусстве. Древняя Греция“ – 15 rb

30. Гушин „Происхождение искусства“ – 8,25 rb

31. Тэйлор „Первобытная культура“ – 12 rb

32. Шевченко „Кобзарь“ – 15 rb

33. „Давид Сасунский“ – армянский эпос, 1939 – ? (60 rb)

34. „Джангар“ – калмыцкий эпос, 1940 – 30 rb

35. „Русское искусство“, 1938, под ред. Соколовой – 20 rb

36. „El Greco“, ed. Phaidon, Paris, 1938 – ? (100 fr.?)

Kurklietį skiriame Kauno apygardos LNP vado pareigom.

Grįžo mjr. Puodžius. Šį tą papasakojo iš buvusio pasikalbėjimo su Kurmies (grupe). Taunys puolė LAF'ininkus. Esą jie tebevartoja „Vyti“ savo antspaude. Su-kvailėjo vaikas.

Dėl spaudos – priklauso nuo Berlyno. Atvyks patikėtiniai. Kurmies realiau žiūri į lietuvių reikalus nei „Tauniai“. Puodžius mano, kad partijos štabui reikėtų keltis į Vilnių. Ten betvarkė. Gyrė Žakevičių ir Pimpę. Esą Dabulevičius ne kam tikęs.

Kalbėjau su kitu majoru. Reikia nustatyti, iki kurios ribos mes eisime su vokiečiais. Ta tema kalbėjau su Brunium. Sutinka. Posėdis bus antradienį.

Mačiau Leonardą²⁹⁴. Maži žmonės tiki pergale. Pirkliai – pramonininkai abejoja. Žmonės išnervinti nuolatinais bombardavimais. Italijos spauda paskelbė apie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą, bet vokiečių spauda to necitavo. Vokietijoj net nėra paskelbta apie komisaro paskyrimą ir apie tarėjus. Įdomu.

Vėl girdžiu iš Kurklicio, kad Kabinetas parašė kokį tai aktą, protestą, bet Raš-tiko patartas jo neįteikė, o pasidėjo. Esą nereikia erzinti ir pykinti vokiečių. Taip ir padarė. Anot Kurklicio, reikia mums eiti savo keliu, nežiūrint į kademų pinkles.

Undraitis paskambino Bruniui, kad von Rentelnas įsakęs sustabdyti Kubiliūno įsakymo vykdymą apie „aktyvistų“ išformavimą. Kubiliūnas yra išvykęs iš Kauno. Komiška – neįau Kubiliūnas tai padarė be Rentelno žinios? O Rentelnas rodo už-tarėjo veidą „lafistams“. Kubiliūnas blogai padarė: jam reikėjo, kaip jam buvo su-gestijuota, sušaukti abu štabus, pasakyti, kad jis tuos ir kitus skiria į štabą, ir tada išleisti tokį įsakymą. To vietoj, jis atidavė Stanevičiui – Tauniui Bruniaus (ma-nori atsiremti kademais – ateičiai? Lepšė tas „birželininkas“. Skaičiau jo rašta Smetonai iš kalėjimo²⁹⁵...

Keista – šį rytą mane pašaukė prie telefono. Priejus – kalba Šmigelskaitė... Ji žino net telefono Nr. Atsaciau sausai. Gana man šios provokatorės! Kam ji dirba: kademams, komunistams?

Išėjau pasivaikščioti. Buvau kapuose, vėliau nuėjau prie Aleksoto tilto, nuėjau prie „ghetto“, kur yra tiltas: vienintelė vieta, kur žydai aukščiau arijų stovėti gali...

Brunius vakar pasakojo apie skerdynes Rokišky. Jos buvo atliktos viešai. Žydai turėjo šokti į 3 m gylio duobes, pirma pusiau nusirengę, į juos šaudė aplink duobę vaikščiodami, smegenys ir kraujas tryško, vyrai – šaudytojai buvo kruvini. Išvedė už miesto su ryšuliais. Prie duobės liepė padėti ir pusiau nusirengti. Moterys rėkė, klykė. Prisirinko iš apylinkių žmonės. Pradžioje juokė, šypsojo, buvo patenkinti – vėliau susiaubino, arijietės irgi pradėjo klykti. Skerdynės. Niekšinga.

Juda apskrities viršininkas. Sakiau, kad jei jau vokiečiai tai daro mūsų rankom, tai turi viską atlikti ramiai, be viešumos, be skandalo. Tas išgama gi viską padarė priešingai. Atsiminsiu aš jį... Niekšas...

Sutikau grįždamas kpt. Kviecinską. Irgi skundžiasi štabu – kliudo. Žada, keičia kas valandą nuomones – tie vyrai.

Taunys man prigadins Vilnių. Jeigu jis kalbėjo taip, kaip bataliono atstovams į provinciją, tai Virbalis²⁹⁶ su Rimu pasius ir išsigas. Tauņi reikia suvaldyti. Ryt šaukiu štabo posėdį. Reikia baigti.

Taunys gavo per nosį. Išgavo aktyvistų uždarymą iš Kubiliūno, o kai tai buvo įvykdyta, tai Rentelnas atšaukė ir vokiečiai nuėmė plombas. Schiaffo morale^a...

Vilijampolėj sutikau ltn. Kenstavičių iš Mažeikių. Papasakojo, kad aktyvistai norį įteikti von Rentelniui raštą: ką jis pasirenka – juos ar mus? Esą ir jie supranta, kad bus tik viena partija. Jei mus – tada jie užsidarys. Yra supratimo jau, kad reikia vienytis. Jeigu eis pas Rentelną – kvailiai.

Brunius sakė susitikęs su ltn. Dambrausku²⁹⁷, apie kurį man minėjo ir ltn. Kenstavičius. Esą pasiryžę taikintis. Brunius klausė sutikimo duoti jiems „pro memoria“ vokiečių ir lietuvių kalba. Tie duoda – tai jau nebe taip jau slapta dalykas, nors jie jį, be abejonės, panaudos prieš mus.

Šiandie sušaukėm platesnį posėdį. Sulig mano sąrašo, turėjo dalyvauti:

1. Vylius, 2. Puodžius, 3. Taunys, 4. Brunius, 5. Stanevičius, 6. Vokietaitis, 7. Kurklie-tis, 8. Dirmeikis, 9. Jurkūnas, 10. Švedas, 11. Pyragius, 12. Kviecinskas, 13. Blynas, 14. Gaušas, 15. Vykintas. Taunys darasė: 16. Reivytis, 17. Žarskus²⁹⁸. Brunius, Vokie-taitis darasė: 18. Viliušis²⁹⁹, 19. Steikūnas, 20. Ivanauskas, 21. Germanas, 22. Žičkus, 23. Aušrotas. 24-uojų turėjo būti Čenkus, bet nuo jo Br[unius] ir Vokietaičio atsi-sakytą (Stanevičius siūlė), nes GV Inform[acijos] dalies v-ku turėsiąs būti Aušrotas.

^a Moralinis antausis (lt.).

Posėdis įvyko 18.30 val. štabe.

Dienotvarkė:

1. LAF klausimas.
2. Partijos linija.
3. Tarybos klausimas (dėl laiko stokos nesvarstyta).
LAF klausimu daug kalbėta (nuo 18.30 iki 19.40). Nuspręsta: jeigu LAF kreipsis – svarstyti. Nuosaukiai pasisakė Švedas, Viliušis, Brunius, Puodžius. Griežtai – Povilavičius (kaltinimas LAF'o materializmu iššaukė smarkų Viliušio atsikirtimą). Jurkūnas, Žarskus. Pyragius – pusiau nuosaukiai. Brunius perskaitė tūlo „Žiedas“ (pavardė) gautą siūlymą, kuriuo būdu susitarti su LAF. Apkalbėta: jeigu LAF vadovybė kreipsis – svarstyti.

Partijos linijos klausimu kalbėta nuo 19.45 iki 20.30 val.

Aš pastačiau klausimą taip:

Koks yra ir bus partijos vaidmuo? Ar ji galės savistoviai veikti, tvarkyti Lietuvos gyvenimą, turėti lemiamą vaidmenį, ar ji turi vilktis iš paskos civ[ilinės] v[okiečių] valdžios ir būti vien įrankis jos rankose?

Kad partija veiktų ir apimtų visas tautos mases, ji turi atsistoti ant aiškaus tautinio ir valstybinio pagrindo, viešai, ties visais. Tik tada ji turės tautos pritarimą, nes tautos valstybinės aspiracijos yra aiškios. Tauta žino, kad L[ietuvos] nepr[iklausomybės] paskelbimas buvo paskelbtas vienos Ašies valstybės spaudoj (Italijoje), ji žino, kad Italija pasisakė už kovą su komunizmu ir už trijų Pabaltės valstybių išvadavimą – stodama į karą su Sov[ietų] Sąjunga – ir ji žino, kad tai nebuvo vokiečių spaudoj leista paskelbti.

LNP vadovybė, teisingai ar klaidingai, gal ne dėl vadovybės kaltės, o dėl atskirų jos narių pasisakymo, privačių, yra kaltinama anšliusinėm tendencijom. LAF čia turi moralinę prerogatyvą ties tauta. Jie paskelbė nepriklausomybę. Galbūt taktiškai, jie jos negynė, kaip žadėjo vyr[iausy]bė, iki paskutinio kraujo lašo juridiškoje plotmėje, mes tai žinome, bet tauta šito nežino.

Reikia pasisakyti aiškiai. Tiesa, pro memorijoj mes pasisakėm, koks mūsų tikslas, pasisakėm, kad mes tikim, kad Vokietija garantuos L[ietuvos] valstybės egzistenciją ir pareiškėm viltį, kad jau įvykęs Lietuvos prisidėjimas ir pralietas kraujas bus Vokietijos pripažinti ir kad tai sudarys faktorių, kuris mus įgalins aktingai dirbti Lietuvos ir N[aujosios] Europos statybai.

Tačiau mes liekame be atsakymo.

Mes nereikalaujame tuoj valstybės, o tik pripažinimo prisidėti. To gi vietoje – nei partija dar negali veikti. Ji net negali turėti savo organo, kuriame ji pasisakytų aiškiai ir nedviprasmiškai savo linija, mums net neleidžiama spaudoj ateities prasme vartoti žodį „valstybė“.

Įsikišo Stanevičius: esą nereikia patiems šmeižti, esą partija atsistojo ant valstybinio kelio, gal tik paskiri asmenys privačiai ką pakalbėjo apie anšliuą – tai neturi reikšmės, apskritai apie tai nereikia kalbėti etc., etc. Žodžiu, pervedė į asmenišką plotmę. Mes norim prisidėti, pats girdėjo, kaip Pyragius su Tauniu kalbėję ir įrodinėję, kad Lietuva turi ginklu rankose dėtis, etc., etc. Kalbėjo ir kiti.

Tešiau:

Lietuva jau nebe karo zona. Reikia žinoti, ar mūsų valdžia valdo, ar ji tik vykdo. Partijos tikslai aiškūs – malonu, kad visi nenori anšliuso, nes tai nerastų nei dabar, nei kada nors vėliau, kaip tūli mano, tautoje atgarsio. Tauta orientuosis ne anšliuso, o kita linkme – ir tai dar ne taip vėlai pasirodys.

Jeigu partija veikia – neveikia, tai reikia nusistatyti, iki kurios ribos ji veiks kontakte, ar tik toleruojama, su civiline vokiečių valdžia. Tautoje kelia nerimo įvairūs reiškiniai: formuojami batalionai, bet nežinia, kokia jų paskirtis, kuris jų veikimo plotas, girdima, kad gaus ginklų, net tankečių, bet prieš ką jas vartos? Skelbiama viena vokiečių kalba darbo prievolė, kur žmonės gali būti įvairiai kilnojami – kur? Žemės denacionalizacija sustabdoma. Žmonės dar nesupranta, kokia yra gili žemės įsakymo prasmė, juos skelbia vien vokiečiai, nesitarę su mumis nei su valdžia (ratais), bet kai tauta praktiškai pajus, ką tai reiškia – vargu ar bus patenkinta. Kitas nejudamas turtas nedenedacionalizuojamas; mieste žydų namai lieka vokiečių žinioje; maža to, net pačių lietuvių statyti namai – kaip Žemės bankas ir kiti – paimami vokiečių. Himnas išmestas iš radio transliacijų. Tauta rūpinas galima vokiečių kolonizacija ateity.

Visa tai nerimą kelia klausimai. Mes turim žinoti, iki kurios ribos galima eiti. Jeigu tylėsim – tauta nuo mūsų nusigręš, ypač kad neturime net galimybės į ją viešai prabilti, o tai vėl nuo Berlyno priklauso. Jei taip, tai stoja klausimas – mes įrankiai, plojėjai, ar savarankiški? Bijau, kad nebūtų kaip su Paleckiu. Mano nuomonė skirsis nuo visų esančių nuomonės, bet vis dėlto ir ją pasakysiu. Paleckis irgi norėjo gero Lietuvai. Jis savo „Laikė“³⁰⁰ pasakė, kad kas kalbės už prisijungimą prie Sov[ietu] Sajungos, tas bus Liaudies vyr[iausy]bės priešas. Tačiau kada pradėjo riedėti žemyn – tuo pritarimu, kai stojo komunistų partijon – jo vaidmuo, norint Lietuvai gero, buvo tragiškas. Mes tai žinom ir mes bijom, kad mes patys, neturėdami aiškumo, tuo pat keliu nenuėitume, kad netaptume valstybės ir tautos išdavikais. Mes žinom, kaip Vokietija baudžia tautos išdavikus. Ji jiems skiria aukščiausią bausmę, kirviu kerta galvas. Mes žinom, ką juto Vokietija, kai Napoleonas žygy į Maskvą trypė vokiečių tautą; matėm filmas, yra romanai – bent tai man pasako tie dalykai, nes nemoku vokiečių kalbos. Todėl mes norim lojaliai bendradarbiauti su Vokietija. Jei duodam ranką, tai duodam atvirai, be užpakalinių minčių, bet norim, kad ir vokiečiai, kurie žino, ką tai reiškia „garbė, lojalumas, tiesumas“ – tai lyg specifiniai vokiški žodžiai – tai suprastų mumsė.

Mes nereikalaujam tuoj duoti valstybės. Mes norim, kad būtų pripažinta teisė
mums į prisidėjimą valstybine plotme.

Laikas apsispręsti, nes vėliau prasidės sunkesnis metas, ypač rudenį.

Reikia apsispręsti aiškiai: kad žinotų vokiečiai ir kad žinotų tauta.

Kalbėjo Pyragius: jo motyvas – turim besąlyginiai prisidėti, turim prašyti, kad
Vokietija leistų siųsti karan mūsų žmones prieš Rusiją ir Angliją, kad nebūtų tilto
atgal. Po karo Führeris suteiks mums atpildą, kad tvarkys visą Ostlandą.

Panašiai išsitarė Stanevičius; reikia dėtis, bet tik be žodžio besąlyginiai.
Brunius paminėjo motyvus, kodėl mumyse gali kilti tam tikro nerimo, kad
vokiečiai turi ir mūsų nuotaikas suprasti.

Dirmeikis išsitarė, kad apskritai ar partija galės veikti, nes simptomai rodo, kad
galbūt kas nors partijoje nesutampa su Vokietijos valdžios atstovų vedama linija.
Reiktų tai išsiaiškinti (kas kliudo bendradarbiauti).

Viliušis palaikė lietuvišką liniją.

Vokietaitis su Kviecinsku patylom juokavo.

Taunys pareiškė, kad jis matęs (kur, pas ką?) Prapuolenio, Mačioko ir dar vieno
rašta vokiečiams, kuriame jie sako, kad nepriklausomybės nereikia, o tik laisvės
tikybai!

Lyg ir neapsitiekėjimas Taunio žodžiais pas vienus, pas kitus – pasitenkinimo
atgarsiai.

Dar vienas kitas kalbėjo. Buvo vėlu, tai ir negalėjom galutinai nusistatyti dėl tos
partijos linijos, nes dažnai kalbėję kryo į pašales.

Gale kažkas pasakė, kad nėra jokios išvados iš susirinkimo. Tada Taunys pa-
žodžiui pasakė: „Viskas yra užprotokuluota ir išvados galės būti padarytos“. Tai
skamba grasinančiai.

Tiesa, Puodžius kalbėjo apie vienybės reikalą, kad nereikia lakstyti ir skųsti
kitus, kaip pvz., kad LAF vartoja „Vyti“ antspaude, o mes nevartojam... Paminėjo,
kodėl daug kas neaišku, kad anksčiau oficialiai pasiūlė „ratają“^a Raštikiui, o vėliau
pro užpakalines duris – per gestapą – Kubiliūnui ir t. t.

Gaušas pasakė, kad Raštikis ir kiti jau siūlė organizuoti korpusą, bet negauta
sutikimo.

Susirinkimas buvo „betikslis“. Dauguma tylėjo.

Tiesa, dar buvo iškeltas reikalas artimiau sueiti kontaktan su vokiečiais. Esą
mes to vengiam. Reiktų dar sykių nueiti ir kalbėtis bei išsiaiškinti smulkiau. Tai
mūsų „diplomattijos“ klaida.

Atsčiau, kad kontaktą Kubiliūnas prašė palaikyti tik per jį. O be to – jei nelei-
džia laikraščio, o žygių jau buvo pakankamai daryta, tai ar nėra simptomas, kaip

^a T. y. tarėjo posta.

į mus žiūrima? Geriau palaukti, kol paaiškės, kaip tikrai į mus žiūrima. Gal tai geriau daryti, kai bus tikrai vieninga partija?

Šiaip ar taip, ši tą išsiaiškinom. Mano tikslas buvo priversti išsikalbėti. Tačiau vyrai bijo atvirai kalbėti, nes mūsų tarpe yra gestapininkas. Neabejoju, kad ryt, ar ši vakarą, Taunys viską atraportuos Kurmies'ui.

Atrodo, kad mano buvimas beveik betikslis partijoj. Ryt pranešiu, kad nuo IX I pasitraukiu iš aktyvaus darbo. Gana. LNP programinė linija yra valstybinė. To jau jie nebepakeis. O jei norima „lenkti“ – tai lenkiasi patys...

Aš eičiau lojaliu keliu su Vokietija, nes esu įsitikinęs, kad dabartinėse sąlygose tai vienintelis kelias. Vokietija tik galės garantuoti Lietuvos valst[ybės] egzistenciją, bet jeigu šito mes patys nesieksime, o tik eisime iš paskos, tai geriau jau lai eina tie, kurie taktikos sumetimais (tikėkime!) nori eiti kita linkme.

Tiesa, kalbama, kad Paknys³⁰¹ nubraukė Šv[ietimo] m-jos Kultūros dep-to etatus. Juos lyg sujungs su Aukšt[ajo] mokslo dep-to etatais ar panašiai. Tai reiškia, kad Vykintas negali praeiti į Kultūros dep-to direktorius.

Tai reiškia, kad ir mano linija vokiečiams nepatinka.

Šį rytą Karutis junior (brolis) paklausė manęs, kur aš buvau komunistų laikais. Pasakiau jam, kad iki gegužės mėn. 15 d. Kaune, o vėliau iki 25 VII Vilniuj. Kalbėjosi su kažkokių tipu. Daugiau nieko neklausė.

LAF'o byloje, pas mus esančiose, radau žinutę apie Aleksandravičių Zigmą. Rašo taip: „Tarybinis kompozitorius, išleidęs tarybinių dainų rinkinį, buvęs kariuomenės raudonojo kampelio muzikinės dalies politinis vadovas. Be to, įtartinais tikslais lankęsis CK ir CB“.

Štai kodėl jis taip uoliai lenda prie mūsų.

Įdomu. Vokiečiai įsako žydus nuvaryti tik į getą. Vėliau, dalyvaujant vokiečių pareigūnams, jie šaudomi.

Biržų [apskr.] v-kas pasakojo (Zovė), kad koks tai adv. Požėla³⁰² iš Šiaulių ir Biržų išsivežė apie 300 000 rb ir ar ne du čemodanus aukso ir sidabro.

26 VIII 41

Šiandie atėjęs į štabą, radau, kad vyrai (Stanevičius ir kiti) jau derasi su LAF'u – su jaunesniųjų grupe – ltn. Dambrausko vadovaujama. Esą tie net nori paskelbti, jei Prapuolenis su grupe nesutiks, kad jis nebe vadas ir kad LAF'as baigė dienas.

Derasi, o man tik po to pasako... O pradžioje visi piestu stojo, dėl smulkmenų ginčijos – nuo vakar dienos Stanevičius jau didžiausias susitarimo šalininkas. Taunys irgi pritariąs.

Atrodo, kad tai pats Kurmies (ar Lechthaleris) „panaikino“ Kubiliūno įsakymą. Tauniui tai didelis smūgis.

„Apgyniau“ Bugailiškį vietai Šiauliuose. Jis buvo numatytas skirti teisingumo tareju, bet šandie po pietų svarstėm štabe skiriamų sąrašą.
Vakare Stanevičius ir plk. Gaušas pakvietė ir mane pasikalbėti su plk. Mačioku. Susitikom Karo muz[iejaus] sodely, nuejom į Stanevičiaus butą. Inicijatyva plk. Gaušo. Nebuvo kaip man atsisakyti.

Stanevičius daug kalbėjo į šalį. Puolė smarkiai ir krikdemus.
Mačiokas pareiškė, kad jis jau seniai sutvarkęs santykius su krikdemais. Jei žinotų, kad jų įtaka reiškiasi LAF'e – tai pirmas išėitų. Ginčija, kad to nėra.

Išvadoje siūlė mums parašyti jiems konkretų siūlymą.
Nenorėjau, nes tai reikštų vėl derybas, propozicijas, kontrsiūlymus, ginčus etc. Stanevičius manęs nepalaikė. Mačiokas pasiūlė, kad jie parašys savo siūlymą su sąlygom. Užsiminė vadą. Taigi iš naujo... Jie gali mus pastatyti keblion padėtin, jei jų siūlymų su sąlygom nepriimsim. Kaip Stanevičius to nesupranta.

Be to, jei deramasi ir susikalbama su jaunesniais – kam spausti Mačioką? Tai maišo kortas ir mūsų kozirius. Ar tik ne Stanevičiaus žaidimas? Kad nesusitarti?...

Norėjau, kad po porą žmonių susirenkam, aptariam, štabai „susiglaudžia“ ir baigta – be ypatingų „oficialumų“.

Kalbėjau su Dambrausku. Jis pilnai sutinka su mūsų pro memorine linija. Geriau būtų buvę vien jais pasikliauti.

Žarskus šandie kažką užsiminė apie atskirą veikimą ar aktingesnių išėjimą iš organizacijos. Įdomu! Yra žmonių, baisiai bijančių veikti kartu, susigrupuoti vienu frontu.

27 VIII 41

Šandie parašiau Virbaliui į Vilnių, kad vilniečiai lietuviai rastų dirvos veikti, kad nesijaustų atstumti.

J. Matulaitis ima algą Vilniuje, o Ž[emės] banke nuo tarnybos neatsisako ir ima čia irgi algą: Vilniuje ir Kaune. Neblogai.

Šandie iš LAF'o štabo gavome raštą, siūlantį steigti „Lietuvių vienybės frontą“.
Atnešė Prapuolenis, Mačiokas, Deksnys³⁰³. Kalbėjom apie 45 min.

Aiškinau, kad naujos organizacijos steigimas yra nepolitiškas, nes LNP jau lyg ir legalizuota, o visai nauja organizacija, ir dar koaliciniais pagrindais pagrįsta, galetu būti netvirtinta ir nieko neturėtumėm. Stanevičius daug mušė ant kademu intrigu. Prapuolenis neigė. Brunius susikirto su Mačioku.

Taunys užsiminė apie tą raštą, kur sakoma vokiečiams, kad bus sutikta su ne valstybe, kad tik būtų laisvė religijai. Mačiokas paraudė, sako, gal to ir nėra, gal tai tik kokiu nors klebonų darbas. Prapuolenis tylėjo.

Prapuolenis teigė, kad esą protestas buvo įteiktas vokiečiams (gal tas, kurį pasirašė, o neįteikė).

Prapuolenis norėjo kalbėti su manim ir Brunium. Buvo Stanevičius. Sakau – paslapčių nebus, gal kalbėsime kartu. Prapuolenis vėliau, kai visi kalbėjo balsiai, pasakė man, kad aš ir naujoji organizacijai likčiau gen. sekretorium. Sakau – vieta man nesvarbi, aš jau trisryk (dar vakar) norėjau atsistatydinti; o toliau – VIII kategorijos] vietą visados sau gausiu. Man tai nesvarbu.

Prapuolenis labai muša ant Raštikio.

Mes siūlėm sulieti štabus – kaip seniau kalbėta, o vėliau kaupsim platesnes mases. Nesutinka. Tik Deksnys ta prasme pasisakė.

Jiems išėjus, parašiau atsakymo raštą. Pasirašė Brunius. Nenorėjau pats rašyti.

Apie 15 val. pranešė, kad Kauno aktyv[istų] štabas pereina, keičia iškabą ir prašė ateiti. Nuėjo Stanevičius ir Brunius.

Mačiokas skambino, prašė rašto iki 16 val., nes jie ešą užsiangažavę su žmonėmis ir todėl dar turi susitarti su vyr[iausiaja] vadovybe (?).

Vakare Dambrauskui ir Kačanauskui³⁰⁴ padėjau parašyti jų raštą Prapuoleniui apie jo nebepripažinimą ir atsišaukimą „I Lietuvos aktyvistus“.

Vokiečiai nacionalizuoja spaudos platinimo bendrovę – Galvydienės.

Pryšmantas³⁰⁵ „lenda“ vokiečiams... Ešą leis laikraštį vokiečių kalba. Kam? Tas pats, kas ir prie rusų...

Žmonėse pasipiktinimas dėl valgio normų. Lenkijoje beveik dvigubai didesnės normos. Ką mano vokiečiai? Rašau tuo reikalu Kubiliūnui.

Kupiškų šauda lietuvius (partizanai). Turbūt laisvamanius. Nieko sau.

Wirtschaftskomande^a vokiečiai kalba, kad jie žiną ko nori lietuviai: kad vokiečiai sumuštų rusus, o vokiečius sumuštų anglai. Bet ar jie ne mulkiaji?..

Matyti... irgi naikins lietuvių tautą.

28 VIII 41

Šiandie parašėm ir mes savo atsišaukimą. Į provinciją išvykta dviem mašinom: į Aukštaitiją ir į Žemaitiją. Ryt Taunys su kpt. Šukiu vyks į Suvalkiją.

Su Brunium arti valandos kalbėjau apie ideologinę linkmę. Jis vis muša ant platesnės bazės. Norėtų matyti mūsų eilėse ir ateitininkus...

Stanevič[ius] pripažįsta, kad derybos su Mačioku buvo taktiška klaida. Pagalios... Vieni daro, o jis pakiša koją... Girdėjo Vykintas ir Jasiunskas. Kalbėjau su Stanevič[ium] prie Vykinto.

Stanevičius pasakė, man pasakius, kad reikia tartis ir su vysk. Brizgiu, kad ešą vysk. Brizgys ar ne plk. Gaušui išsitaręs (ar kuriam kitam aukštam karininkui), kad „kaip, ten yra ir tas aferistas Blynas“... [domu!.. Mielas vyskupėli – juodojo Kabineto

^a Dkio komandos (vok.).

pirminke – tai tau gali brangiai kainuoti. Palauksim dar. Pirma dovanėlė bus G. Papini „Prakalbėlės katalikams“.

Nuo 13 iki 15 val. kalbėjais su Ambrazevičium.

Tema: nemėgstu kademų ir turiu asmeniškų motyvų – kad ir Brizgjo šmeižtingi manęs įvertinimai – bet man svarbesnis dabar bendras reikalas, tautos reikalas, o ne asmeniškumai.

Nauja organizacija nebūtų tikslī, ypač koaliciniais pagrindais, ir galėtų būti net netvirtinta. Mes norim sukurti branduolį; vėliau pritrauksim į tarybas prie partijos ir kitų pasaulėžiūrų žmonės iš dešinės ir kairės; vėliau galės stoti ir į partiją. Kitaip šandie negalima veikti. Šandie mes – ryt gali būti kiti; istoriniam momente gali veikti tik atitinkanti partija.

Prašiau, kad perduotų Prapuoleniui, kad, štabo daugumai skilus, būtų gera bendram reikalui, kad baigtų veikimą, kad nenešiotų apatinių kelnų rodyti tre-tiems. Mes nenorim pažeminti LAF'o ir paties Prapuolenio, nes jis paskaitė Nepri-klausomybės paskelbimą. Prapuolenis mums nesvarbus kaip fizinis asmuo, bet kaip etiketė, kurios nenorime purvinti. Priešingu atveju gali tecti įrodinėti, kad jis nėra ir kuriuo būdu tapo „igaliotinis“.

Gali būti, kad teks daryti pakeitimų administracijoje, bet nereikia į tai žiūrėti per daug tragiskai. Darbo užteks visiems.

Pabrėžiau pavojus.

Ambrazevičius pasakė, kad jis niekada nebuvo kademas, kad net buvęs opozi-cijoje, kad įeina nauji žmonės. Gynė savo skyrimus Švietimo min[isteri]joj. Esą reikia skirti ne menkesnius žmones.

Dabar mes turim perimti atsakomybę. Palietėm ir kitas temas.

Kalbėta apie Taunį ir Stanevičių. Taunys – žinoma prasme, o Stanevičius nieko neturįs galvoj (kelis syk badė pirštą į kaktą). Pirma padaro, o paskum galvoja. Jis iteiķęs asmenišką protesto raštą von Rentelniui. Krikščionys neprotestavė dėl Vy-kinto. Esą vilniečiai tai darė.

Esą nenorįs sakyti komplimento, kad buvęs patenkintas, išgirdęs, kad aš esu štabe. Pasitiki Brunium ir Puodžium.

Paliečiau vieną – kitą asmenišką temą. Ir jie nepasitikį Švelniku.

Atsiprašiau jam dvi valandas sugaišinęs. Jis pasakė, kad jis nesugaišintas, o brangus.

Pardavėm po 50 kp popierio, mums perduoto policijos (perėmė Daunoravi-čius). Gavom 15 000 rb. Iš tų pinigų apmokėjom štabo algas (Taunio ir mano pa-pierius). Gavau 920,20 rb. Vokietaitis; paklausiau, iš kur pinigai – atsakė, kad už 350 rb Viciai – knygoms pirkti; Mamai – 200 rb.

Gavom LAF'o štabo raštą, kuriuo kaltė už nesusitarimą suverčiama ant mūsų ir pranešama, kad LAF likviduojasi. To rašto nuorašai pasiųsti Kubiliūnui ir von Rentelnui. Baigta...

Prasideda naujas, svarbus kovos etapas.

Zemribas išdavė apie 8000 liudijimų partizanams. Gana daug. Koks kriterijumas? Zemribas man pasakė, kad norįs derėtis dėl susiliejimo – bendradarbiavimo sąlygų. Pasakiau, kad svarstys štabas. Panoro dalyvauti posėdy. Sakau – tai principinis klausimas. Jei reikės, tai pakviesim partizanų atstovus. Viskas...

15 val. 5 min. susitikau su Vicia ir Bieliuku. Pasirodo, Kupišky žmonės – lietuvius šaudo vokiečiai komisaras. Jau girdėjom apie jį iš Panevėžio atstovų (LNP). Reikia parinkti medžiagos ir parašyti Kubiliūnui. Bieliukas išbuvo nuo 15.30 iki 20 val. Papietavo. Paklausiau, kaip žiūri liaudininkai – varpininkai į LNP. Žiūri teigiamai. Reikia dirbti su vokiečiais. Matyt, tarp jų ir kademų non scorre buon sanque^a. Užtikrinau, kad mes nesam priešingi kairesniems – pažangiesiems. Noriu bendradarbiavimo, kad nebūtų leista per daug įsivyrėti kademams.

Bieliukas puikus vyras. Gerai gynė, ir sumaniai, lietuvių interesus ties bolševikais.

Brunius labiau linkęs remtis ir kademais – ateitininkais. Aš labiau linkčiau į liaudininkus. Manau, kad Vokietaitis, Stanevičius mane parems. Taunys negalės būti priešingas.

Bieliukas pasakojo, kad Dainauskas Jonas, dabar sėdįs kalėjime, parašė virš 100 psl. teisinimosi – įskundimo raštą, kuriame įvelia apie 100 lietuvių iš bolševikų laikų. Reikėtų, kad tas raštas pakliūtų į gero lietuvių tardytojo rankas. Įdomu.

Anot Bruniaus, kademai laiko mane plačių pažiūrų, bet galbūt bijo kaipo partijos žmogaus^b, nes kiti mūsiškiai kaltalioja nuomones, o aš jau turįs aiškią pastovią pasaulėžiūrą ir politinę liniją.

29 VIII 41

Senkus vakar kalbėjosi su Ambrazevičium dėl platesnės platformos LN partijai. Klausė mano nuomonės. Visi nori eiti tarpininko pareigas. Net Brizgį nori įtraukti...

Taunys rūstus. Sakė, kad vokiečiai jaučiasi lyg mazgote gavę per veidą. Ypač Rentelnas. Po Kubiliūno uždraudimo ir Rentelno įsikišimo, žinoma, kad susivienijimo faktas jiems nemalonus. Anot Taunio, jie užsigavę, kad mes sunintrigavom suskilmą. Neteko išsikalbėti. Taunys kažką kombinuoja.

Brunius yra giliai įsivėlęs į kademus... Reikia traukti kairiuosius...

^a Nėra draugystės ryšių (it.).

^b Tekste – žmogų.

Parašiau naują – LNP – pro memoria von Rentelnui. Nebe LNP atstovų, o LNP vardu...

Kalbėjau vakare su [...] Tauniu. Pasakiau, kad laikau jį vieninteliu žmogumi vadovybėje, kurs turi griežtą būdą ir aiškia mintį. Mes atstovaujame tautą. Tautos likimas mūsų rankose. Tikiu, kad neturim skirtumų Lietuvos valstybės atstatymo kely. Noriu, kad eitumėm kartu; jis vienas gali čia atstoti daugelį. Susitikdamas su vokiečiais, te veda valstybinę liniją. Algos ir pensijos jam juk nesvarbios, o mes galim ir turim atstatyti Lietuvos valstybę. Čia tik bus, ir tik tame bus, mūsų pasitenkinimas.

Matysim.

Vokietaitis buvo atidėjęs savo buto knygas man, Brunui ir Vykintui. Pasirodo, kad išdalijo jas Ivanauskui ir Kviecinskui. Vykintas patenkintas ir nepatenkintas. Vis dėlto Vokietaitis nepastovus žmogus.

Tūlas Žiedas (LAF ir mūsų sutaikinimo nepavykęs organizatorius) šandie ruošia kokį tai išgėrimą – alutį ar „degtinutį“. Kviečia visokių pažiūrų žmones. Atsisakiau. Pasakiau, kad einu tik į savo namus ir į štabą, ir tik gal kada užėisiu į mano šeimos draugu namus. Niekam protekcijų neduoodu, kavinių ir restoranų, ir išgėrimų nelankau. Buvo nepatenkintas. Ką darysi. Vykintas nuėjo. Papasakos.

Švedas nepriešingas Ambrazevičiaus ir Damušio įtraukimui į štabą. Taunys irgi. Kas čia daros?

Taunys išsireiškė, kad vokiečiai susirūpinę slapta GV apsauga.

Ylius kažkaip susimąstęs. Kalbėjo apie naują padėtį...

Klimaitis teiravosi, kada mes paliuosuosim butą – redakciją. Esą jis girdėjęs, kad mes norim išsikelti. Tą redakcijos butą jis norįs užleisti kokiam tai vokiečių pulkininkui ar generolui. Kas tai? Noras išgrūsti redakciją ir atimti patalpas ar tik, kaip jis pats sako, noras „pasitarnauti“?

30 VIII 41

Žičkus surado voldemarininkų sąrašus. Koks tai „P. Pranaitis“ labai gerai apie viską informuodavęs saugumą. Įtariamas Aleksejus Sinkevičius.

Brunius nori įvesti į štabą Ambrazevičių, Damušį ir Maceiną³⁰⁶. Ar tik ne per daug jis rūpinas „ateitimi“?

Gavau iš B[ie]l[iu]k[io] Krupavičiaus memorandumą, Kabineto 5 VIII 41 posėdžio protokolą ir „denkšrifto“ Rentelnui lietuvišką nuorašą. Geri dalykai. Reikės jam duoti mūsų „pro memoria“ tekstą. Kademai juk gavo. Iš jo galima bus gauti ir kitų gerų dokumentų prieš kademus.

³⁰⁶ Užbraukta „Brunium“.

Jurgutis nori vyti lauk iš kadru viršininko pareigų Pramonės vadyboj kpt. Ja-siunską. Įdomu.

Buvo užėjęs M. Jesaitis. Grįžęs iš Šiaulių. Teiravosi apie kademus. Kaip žiūrim? Sakau – „sutanočiams“ prieš mėnesį siūlėm ranką. Jis sako – tada gal buvo jiems ne laikas ją priimti? Sakau – nieks nevertė, bet galėjo palaikyti rezerva, o ne spjauti į ją. Kademų neskersim, bet gali palaukti. Tik jei jie kada nors „ateis“ – nebus taip valstybiški kaip mes, mūsų nesigailės. Ar Jesaitis ne kademų žmogus? Antras (po Senkaus) avansas?

Tiesa, „vilku“ sąrašė mano Nr. tebėra „17“.

Vadovybės posėdy kalbėjom apie GV. Leis – neleis? Kaip dirbti?

Išsikalbėjom apie žydų skerdynes.

Šios dienos „Į laisvę“ yra įdomus Brazdžionio eilėraščio posmas: „Šaukiu aš tautą“:

Šaukiu vardu aš jūsų vargo žemės,
Balsu piliakalnių, ir pievų, ir miškų –
Nekeršykit, kad karštos kraujo dėmės
Nekristų prakeiksmu ant jūs vaikų vaikų.

Turbūt dėl žydijos...

Ir vis dėlto kai eis mūsų laikraštis, vėl sudėsime kunigijos „antisemitizmo“ – prieškarinio – pasireiškimus. Tenekrenta jų metama kaltė vien ant mūsų. Kademai...

Vykintas pradeda pūstis... Matyt, jam maloniau būti Kultūros dep-to direktorium, nei eiti sunkias būsimo partijos oficiozo vyr. red[aktoriaus] pareigas. Vaikšto pasipūtęs, kalba iš aukšto. Keista. Kaip keičiasi žmonės. Vieta... o jis būtų naudingesnis redaktoriaus pareigose. Pas jį jau pradeda eiti delegacijos.

Pas mane buvo (vakar) Jonynas³⁰⁷ ir R. Kalpokas³⁰⁸. Rimtas šandie atnešė pro memoria dėl realistų ir modernistų. Intrigos, asmeniškumai; dėl kokio tai Valiūno (ar Vilimo, ar Valiulio)³⁰⁹, kuris skiriamas Meno mok[ylklos] direktoriumi. Padvai reikalą Vykintui.

Posėdy Vokietaitis puolė Vimerį (negynėm) ir kokį tai Krygerį, kurs buvo prokuroru Neumanno byloj³¹⁰. Manau, kad Krygeris vykdė tik valdininko pareigą. Heroizmo reikalauti negalim iš jo: įsakė ir kaltino. O dabar, atrodo, tai šiauliečių įskundėjų darbas. Kalbama, kad jį skundžia ar jau įskundė adv. Požėla, tas pats, kurs iš Biržų po žydų skerdynių išsivežė 300 000 rb ir du čemodanus aukso ir sidabro, nesuregistruodamas. Atrodo, kad Požėla ar tai nori užimti jo vietą, ar asmeniškos sąskaitos. Anot Vokietaičio, mes negalim čia lipti. Sakau – karštai ginčijomės – tai principo dalykas, ir jei patys skundžiam, tai sudarom precedentą vokiečiams. Lietuvai ir lietuviams tai nenaudinga.

Vylis vyksta į Šiaulius.

Buvo atėjęs Avižonis – mokytojas filologas, istorikas³¹¹. Taikėsi, ruošė paskaitas. Nežiūrint į tai, išvežė jo dvi mergaites – studentes, filijos ir sūnų teisininką. Netardė. Matomai, įskundimas. Žmona serga. Rainys iškelia iš Kauno. Siūlo Linkuvą arba Alytų.

Juška³¹² dar labiau taikėsi.

Perdaviau Vykintui. Povilavičius kalbėjosi su Rainiu. Tas atsisako palikti jį Kaune. Vykintas sakė, kad Rainys jam pradeda nebepatikti.

Juška turėjo vokiečiams užpildyti anketa. Ten klausiama, ar priklausė masoniškomis organizacijoms (Rotary club). Įdomu, ar Juška teisingai atsakys? Vykintas abejoja.

Atėjo toks Savickas (inž?, dviejų mūrinių namų sav[inin]kas ir trečio psmūrinio). Ešą kaip čia sutvarkyti komunistus? Pvz., laisvas vaiko ir net dirba kairysis Cezaris Petrauskas³¹³. Neleistina. Buvęs saugume. Matomai, be pasekų.

Sakau – ar Petrauskas yra komunistas, ką nors įskundė, persekiojo lietuvius, kas nors dėl jo nukentėjo? Ar yra įrodymų? Tipas šokosi: kokie gali būti įrodymai? Aiškūs dalykas. Jis tarnybos neieškąs, jam tik lietuviškas reikalas terūpis. Pagyriau, padėkoju. Užsiminė apie namų gražinimą. Ešą, jeigu reikės, tai daug žmonių – mūsų – dar vaiko be tarnybų. Pvz., Šileika Antanas – tinkamas aukštai vietai (matomai, Cezario Petrausko vieta). Išėjo nieko nepesęs.

Radau tokią žydo Григорий Чертупи Изъ недавнего прошлого“ knygą. Yra įdomių išsireiškimų:

Въ борьбѣ обрѣтъшь ты право свое“

Будет буря,— выстукивают в верхнем этажѣ.

И поборемся мы с ней!,— отвечают с низу^a.

Kpt Šimkus (ar Šukys?^b), išvykdamas į Suvalkiją klausė, ar galima kalbėtis su kun. Krupavičium, nes tas lyg perdavęs ar jau net perorganizavęs savo TDA ar LAF į LNP. Įdomu. Ar tik dalis „perbėgėlių“ (kpt. Šukys – jam buvo LAF’o išgauta teisė formuoti bataliona) nedirba kita, diversinį darbą? Keista tokia Šukio laikyšana... Brūnius pritarė. Sutikau ir aš. Matysim, ką papasakos – gal Krupavičius parąšys naują „bendradarbiavimo“ siūlymą? O gal dabar kitas žmogus tai padarys?

Hitleris susitiko su Mussoliniu. Kadangi, matomai, vokiečiai tuoj puls Turkiją (jeigu Turkija nesutiks praleisti italų laivų ir desantų į Batumį), tai turbūt Hitleris prašė pagalbos laivais ir kariais. Italų kariauja Rusijoje tik viena divizija.

Vokietija, išitūnusi visus Europos kraštus, pradeda juos siuntinti ir Rytuose. Politika Lietuvoj idiotiška. Nėra blogo, kurs neišeitų į gera. Lietuvių tauta jau yra

^a „Kovoje įgyni savo teisę“.

^b „Bus audra“ – stuksena viršutiniame aukšte.

^c „Ir pakovosim su ja“ – atsako iš apačios.

^d Virš Šukio pavardės padėtas pliuso ženklas, patvirtinantis, kad būtent ši pavardė yra teisinga.

apsaugota nuo rusiškų simpatijų, vokiečių elgsena Lietuvoje išamonnins ir lietuvius vokiečių politikos atžvilgiu.

Mūsų užduotis – išsilaikyti. Prašyti – politikuoti – kalbėti = užžėsti laiką. Pasi-kartojus [19]18 m. ar panašiai padėčiai, patys vokiečiai mums duos valstybę ir apginkluos iki ausų. Laukti, kol vokiečiai susipras. Susipras... Dabar režimas gali arba sustiprėti, arba atsileisti. Ekonominiai – stiprės, politiniai – atsileis. Ne tuoj, bet galbūt dar šiais metais. Kvaili vokiečiai – galėjo turėti savo saujoj visą tautos dėkingumą; atstumia – tauta tik išlošia. Mes vaidinam nepavydėtiną vaidmenį, bet būtiną. Ačiū niekas nepasakys, bet mes esam valstybinės ir tautinės minties sargy-boj. Kai ateis laikas...

31 VIII 41

Sekmadienis.

Kunigai! Kun. Kapočius. Laike komunistų valdymo, po Tulabos atsilankymo, manęs nematė. Po kalbos su Budrecku³¹⁴ (1941 m. pavasari), syki sekmadienį tapo gana malonus ir, rinkdamas aukas, sugriebęs paspaudė man alkūnę.

Po mano atvykimo į Kauną vengdavo akimis susitikti, nesisveikino, apeidavo. Šį sekmadienį atėjo priešais, pasisveikindamas, lyg tyčia, nes buvo 14 val. pamal-dose, ir „mano pusė“ (dešinioji, prie pirmos spaviednyčios) buvo tuščia. Lyg tyčia.

1 IX 41

Parašiau 5 pro memoria Kubiliūnui. Taunys, Brunius, aš buvome pas darbo tarėją dr. Paukštį. Pradžioje nudavė nieko nežinantį, lyg dar tariasi dėl Darbo va-dybos funkcijų su vokiečiais. Lyg nieko nežinąs apie „Atsišaukimą į bedarbius“³¹⁵.

Taunys tylėjo, vienu sakiniu išsikišo. Brunius paminėjo apie partijos vaidmenį visuomenėje, apie jo reikalą rūpintis darbo klausimų sureguliuavimu.

Aš pastačiau klausimą stačiau. Mes kol kas vadybos administracija nesirūpi-nam. Tai pono tarėjo reikalas. Mums rūpi, šandie, „atsišaukimas“, kurs kelia ne-rimo. Lietuva vienintelis kraštas Europoj, kurs laukė širdingai vokiečių. Ar vokie-čiai nori, kad lietuvių tauta rastųsi tokioje pat plotmėje, kaip belgai ir olandai? Ar to nori Berlynas? Paukštys sako, kad Berlynas to nenori, priešingai, kad tik maži pareigūnai daug ko nesupranta. Puiku – sakau – tada reikia stengtis, kad nebūtų daromi neapgaltoti žygjai. Krašte nuotaika jau 50 %, simpatijų atžvilgiu sumažėjo. Jei ir toliau tuo keliu bus einama, tai simpatijų liks 10 %. Mes norim lojaliai ben-dradarbiauti – talkininkauti.

Paminėjau himno pašalinimą, „Klaipėdos“ žodžio „išskutimą“, herbų nuoplėši-mą, žemės, namų nenedenacionalizacija, darbininkų išvežimą, žydų turto savinimąsi, universiteto uždarymą, batalionų steigimą.

Paukštys sako, kad batalionai eis sienų apsaugai. Parodžiau Lietuvos žemėlapi ir sakau – čia yra daug sienų – kur jie stovės? Ešą tai produktų išvežimui į Gudiją apsaugoti.

Brunius paklausė tada, kodėl batalionai formuojami privačiais pavedimais? Neatsakė.

Dabar – sakau – „bedarbiai“. Visuomenė mato atsišaukime norą prašmugeliuoti inteligentijos mobilizaciją. Pvz., kam į atsišaukimą į bedarbius kišami tarnautojai? Ką tai reiškia? Mes norim lojalumo. Žinom, kad daug tarnautojų nesiregistrucios, nes „atsišaukimų į bedarbius“ jie neskaito. O jei juos baus – žinosim, kaip į tai reikia žiūrėti.

Jis irgi ešą norėjęs tuo reikalu aiškintis su vokiečiais. Sakau – Tamsta, kaip lietuvis, turi ryšių ir pažinčių su vokiečiais. Privačiai lengviau viską išsiaiškinti. Reikia pakalbėti ir pasakyti nuotaikas. Žinoma, jeigu Berlynas nori sukelti nepasitenkinimą – tada kitas dalykas. Saugumas ir NKVD išmokė lietuvius būti atsargiais. Gal todėl ir gestapas ne viską dar žino? Nuotaikos keičiasi. Vokiečiai gali nebijoti sukilimo, to nebus, bet rasis, ir greitai, už 2–3 mėn. dvasinė atspara. To reikėtų išvengti Lietuvos ir Vokietijos interesui.

Na, ir dar daugiau kažką pasakiau panašia tema. Norėjo, kad tai raštu pateiktumėm. Pasakiau, kad ir daugiau galim, kam nori, žodžiu pasakyti, bet kad raštu – tai reikėtų pilną pro memoria rašyti. Žadėjo dar šį vakarą viską surašyti. Matomai – Kurmies. Na, ką gi; gal bus naudos?

Plk. Gaušui. Bruniui, Tauniui, Vokietiaičiui papasakojau apie Krupavičiaus pro memoria; apie Brizgjo – Tulabos „misiją“ pas mane ir apie derybų smulkmenas. Fabrėžiau (Gaušui), kad esu vienintelis nacionalistas, kurs žino plačiau apie tas derybas ir kad tai galbūt nemalonu kademams. Laikytis kairiųjų; atsargiai su kademais.

Su Gaušu kalbėjau apie vadą. Matomai, Gaušas tą klausimą yra svarstęs (gal tada Brizgys prieš mane išsišoko?), nes pasakė, kad buvo kalbėta ir apie mane. Sakau – aš netinku. Reikia žmogaus su titulu, žinomo visuomenei. Kalbėjom apie Raštikį. Sutinka, kad jis netinka būti vadu. Ešą jis buvo vienintelis, kurs nenorėjo dėtis 1939 m. prie Vokietijos. Kiti Kabineto nariai buvo sutikę. Neryžtingas. Laukia tik būti išrenkamas. Galbūt dėl vaiku išvežimo susirišo su kademais? Tikybos jausmai. Žmona didelė katalikė.

Kalbėjom 5-iese apie politinę padėtį. Reikia organizuotis.

Raštikis turi siusti ant manęs. Kada Pyragius VII mėn. pasiūlė nueiti pas jį ir prašyti jo tarpininkavimo, kad būtų priimtiems (siūlė ir į vadus) – (Taunys, aš; Sinkievičius buvo kitu reikalu) vokiečių, aš tada nutylėjau ir jo nepakviečiau.

Prapuoleniui (VIII 27) pasiūlius jį Vienybės fronto vadu – paneigiau LNP vardu. Kademai ir Raštikis tikrai turi pagrindo ant manęs siusti.

Taunį prigrasėm išgauti jo minėto rašto nuorašą.

Ištrauka iš Virbalio (LNP Vilniaus vadas) 1941 VIII 26 rašto. Vilnius.

Vakar atspėjamu laiku skaitėme iš Jūsų gautus ideologijos metmenis. Bendras išpūdis neblogas, bet vis dėlto rasta kai kurių principinių trūkumų. Mums atrodo, kad tie trūkumai šiandien yra labai svarbūs.

Ideologijos metmenyse nėra visiškai paliestas socialinis, darbo klausimas, nepamirėtas kraujo ryšys ir rasės principas. Čia paminėti principiniai klausimai yra vienas iš svarbiausių veiksnių mūsų ideologijai. Atrodo, kad šių principinių dalykų nepalietimas mus visai atitolina nuo nacionalsocializmo. Mes turime eiti vienu ir tuo pačiu keliu (nac. soc.), tik, aišku, reikia nepamiršti savo krašto, Lietuvos reikalų, esančios būklės tam tikra prasme. Šiuo metu ideologijos metmenyse apibrėžta nacionalizmo sąvoka yra artimesnė nacionalizmui, bet ne nacionalsocializmui. Mes nacionalisto vardą priėmėm, kad jis atitiktų nacionalsocialistą. Deja, pagal dabartinį aiškinimą to pasigendama. Ten pat kalbama apie Vakarus. Vakarų sąvoka yra platoka. Vokiečiai daug mažiau paminimi. Tuo metu mūsų vyriausybės orientavosi į Vakarus ir gimnazijose įvedė sustiprintą prancūzų kalbos mokymą. Gal ir apsiriksiu su kai kuriais faktais, nes dėl laiko stokos nuodugnai to negaliu išnagrinėti. Manau už tai atleisite. Tas, kas labiausiai krito į akį, pasitaręs su vienminčiais draugais, atkreipiu Jūsų dėmesį.

Na, ir daryk ką nori, žmogau!

Alg. Vokietaitis, Lapšys ir Kurkietis redaguoja tolimesnius ideologinius metmenis ir statutą bei instrukcijas.

Kalbėjau su Brunium įvairiais klausimais.

2 IX 41

Svarbiausias įvykis – tai štabo posėdis. Dalyvavo: Vokietaitis, Vylius, Gaušas, Misiulis, Jasiunskas, Povilavičius-Vykintas, Pyragius, Taunys, Brunius, Stanevičius, Švedas, Blynas.

Kiti klausimai buvo antraeiliai. Priėjus svarstyti GV klausimą, kpt. Vylius pasakė, kad dėl aptartų sumetimų jis nebebus GV vadas, o vado vietą štabe užims GV štabo viršininkas gen. št. plk. Gaušas.

Gaušas kalbėjo dėl partijos vadovybės sutvarkymo. Reikia vienvaldiškumo.

Vokietaitis pažymėjo, kad vadas yra Kubiliūnas. Jeigu ne jis, tai rinkti iš trijų prezidiumo narių.

Stanevičius iškėlė mano kandidatūrą į vadus, nes Karutis serga, o Puodžiaus niekadosis nėra.

Griežtai atsisakiau. Vadu turėtų būti kuris nors aktyvus ir senas voldemarininkas. Mano nuomonė žinoma – pasilieku kol norima. Visados galiu išeiti. Drausmė būtina. Vadas turi būti vadas. Drausmė turi eiti iš viršaus. Štabas be drausmės. Kiekvienas veikia savarankiškai. Vadas turi turėti teisę išmesti štabo narį, nepasiduodantį bendrai drausmei ir einantį savo keliais. Partija gyvena svarbų laikotarpi. Galbūt ji eis arba į jos uždarymo, arba į tinkamo, vokiečių netrukdomo darbo kelią. Su Kubiliūnu negalim rīstis. Jis tarėjas. Gal geriau, kad mes būtumėm laisvi nuo jo?

Viena dieną jis pats gali atsisakyti nuo tarėjo, jei pajus, kad eina pavojingu keliu Lietuvai – tada ir partijos bus toks pats likimas. Jei bus vadas, per jį vokiečiai gali daryti spaudimą. Geriau turėti laisvas rankas: ir jam, ir mums. Karutį gerbiam, visa jam mūsų pagarba, bet jis serga ir nežinia, ar išgijęs galės intensingai vadovauti. Vokietaitis iškelė Bruniaus kandidatūrą, kaip senol[de marinin]ko, dirbusio Berlyne etc.

Misiulis pasiūlė sudaryti Tarybą ir ji turėtų vadą išrinkti. Paaiškinau Misiuliui „Tarybos“ (Gran Consiglio del Fascizmo) sąvoką. Ji turi būti patariamasis, o ne vadovaujamas organas. Gali reikšti krypties gaires, ne sprestį – Lietuvoje. Be to, Taryba pas mus kils iš partijos, o ne partija kilo iš Tarybos.

Vykintas palaiko Vokietaitį.

Vylius sutinka, kad vado pareigas perimtų Brunius.

Švedas – sutinka su Brunium.

Vykintas – Brunius. Karutį skirti partijos garbės nariu.

Stanevičius siūlo nerinkti vado, o palikti jį (Karutį) laikinuoju, t. y. Bruniumi eiti „einančio vado pareigas“.

Taunys – sutinka, kad Brunius būtų vadu. Karutis – garbės narys. Tą pat patvirtina Pyragius, kpt. Jasiunskas.

Vokietaitis gina Karutį, kad jo negalima mesti, reikia gerbti senus kovotojus, jis yra voldemarininkams kaip relikvija.

Taunys – jeigu vadas yra lavonas, tai reikia padėti ant jo lavono šautuvą ir kovoti toliau, o po kovos su garbe palaidoti.

Visų balsais Bruniumi pavedamos vado pareigos.

Brunius sako, kad jam būtų nepatogu, nes esąs raštas, kad apie 40 senųjų voldemarininkų parašę raštą – kvietimą Karučiumi būti vadu. Tas kvietimas viena diena kabojęs.

Nieko!

Plk. Gaušas referuoja apie GV. Nutarta: bus dvi dalys: TDA, į kurią galės priklausyti visi, ir GV – speciali partijos milicija, į kurią priklausys tik „vilgai“. Gaušas sutinka, kad Vylius būtų partijos vado pavaduotojas GV štabo reikalams.

Pyragius klausė, ar partija mano eiti prie užsidarymo (kai pasakiau apie du keliu)? Sakau – ne, to ji nenori, bet tai priklausys nuo vokiečių.

Švedas buvo iškėlęs klausimą, kad partija nebūtų vieta tarnyboms gauti.

Kiti klausimai – menkesnės svarbos.

Brunius kalbėdamas pasakė, kad „galbūt ponas Blynas nežino“ (apie tą kvietimą Karučio). Pasakiau – deja, dar yra daug dalykų, kurių nežinau... ir kurie man vis nauji...

Vakare kalbėjomės su Žlabiu. Atrodo, kad tinkamas būti redaktoriumi. Jį siūlo Vykintas. Vokietaitis sutinka. Esą būsimanti opozicija, ir stipri, iš kitų (pirmoj eilėj Pauža, Taunys, Stanevičius).

Vokietaitis šį rytą kalbėjo apie Karutį ir Taunį. Vienas jo išsireiškimas buvo charakteringas ir man susidarė įspūdis, kad jis bijo Taunio. Esą Taunys galįs ir iš kito asmens pasidaryti lavoną šautuvą paremti. Jis, Vokietaitis, vienas viską pradėjęs, jis neprileidęs prie susijungimo tuomet...

Pasikalbėjimas nutrūko Vokietaitį paprašius prie telefono.

Įdomu. Jam nepatiko, kodėl aš, parėmęs – t. y. tylėjęs dėl Bruniaus, dėl Taunio „lavonų“. Esą Taunio mes nepažįstam. Jis ne tiesios linijos žmogus. Blaškosi. Esą per tardymą jis pilnai akceptavęs komunizmą (ar panašiai). Keista šneka! Esą nuo vieno kraštutinumo jis metasi į kitą. Kam jis tai man pasakoja?

Ltn. Dambrasukas teiravosi apie įvykius. Prieš Brunijų nieko neturįs. Jam net keista atrodo, kaip pakito čia atmosfera... Manė kad rasiąs ją visai kitokią.

Paaiškinau vieną kitą detalę. Pasakiau, kad tikrai nuo mano atvykimo daug kas pakitėjo, kad nuo aštrių kampų prieita prie jų išlyginimo.

Kalbėjau su Tauniu. Paklausiau, ar jis nemano, ar nereikės kiek prilaikyti Bruniaus? Ar Brunius nenukryps per daug į dešinę – LAF'o ir dešiniųjų keliu? Suti-
kom, kad reikės jį saugoti ir padėti jam.

Taunys su Stanevičium smarkiai šoko prieš Žlabį. Taunys net tuo reikalu specialiai užėjo. Vėliau atėjo Stanevičius. Gyniau. Apgyniau. Sutiko abu. Nuramins Paužą.

Kademai išskirstė V[alstybinę] leidyklą, bibliotekas po kitus dep-tus. Vykintui paliko tik meną. Reikės vėl viską gražinti.

Į V[alstybinės] leidyklos direktorius perša Raulinaitį³¹⁶. Mes statom Balį (Stasi)³¹⁷. Tuo reikalu šandie turi su Germantu kalbėtis Stanevičius.

Stanevičius darosi labai mandagus ir draugiškas su manimi.

Komedija... Ar man vieną dieną nereikės pakeisti Bruniaus?

Bruniaus siūlomas dalykas gali atrodyti „ловушка“³¹⁸; nenorėčiau eiti „škirpininko“ pėdomis. Škirpai grįžus, jei grįš, aš trauksiuos.

Kubiliūną pašalinti, kada reikės, kelias jau paruoštas. Jeigu jis tikrai savavališkai iš pro memoria, ją vienas pasirašydamas, išbraukė „Nepriklausomybės“ žodį – jo likimas jau išspręstas.

Mieste plepa, kad Kubiliūnas su Rentelnu išvykę yra į Berlyną svarbiu reikalu. Plepalai – o gal ir tiesa. Mūsų inform[acijos] tarnyba šlubuoja. Esą vokiečiai vėl pasirems LAF'u.

Šandie Taunys įdomiai išsitarė, kada jo paklausiau, ar galės gauti Prapuolenio, Mačioko ir trečio asmens pasirašytą dokumentą, kuriuo atsižadama nepriklaus-

* Spąstai (rus).

mybės ir prašoma tik religinės laisvės, kurį jam rodė Kurmies. Ešą tai galis būti slaptas, slapčiausias dalykas; net išgautas grasinant suėmimu...

Tiesa, vakar – 2 IX 41 – valanda po posėdžio užbaigos, skambino kažkas į štabą. Atsiliepė ponas Misiulis. Jam pasakė, kad skambina iš vokiečių saugumo. Paklausė, kiek LNP turi narių Kaune. Tas durnius atsakė – apie 2000 vyrų, o provincijoje – daug. Idiotas.

Vakar Taunys pabrėžė, kad vadas negalys būti kitur, t. y. užimti kurią nors vietą. Brunius oponavo, bet silpnai. Ką mano ponas Brunius? Jo elgsena gana įdomi.

Alg. Vokietaitis pasakojo, kad gestapas Vilniuje suprantantis padėtį ir lenkų neglostantis.

Kuriozai – neleistini. Pas Dabulevičių – V[ilniaus] m. burmistrą ir apyg[ardos] tarėja atėjo įstaigon lauko žandarmerijos žandaras ir pareikalavo vykti į žandarmeriją Ortskomendantųrojų. Tas paklausė, ar negali pas jį užėiti. Žandaras pagrasino apyg[ardos] tarėjui areštu. Nuėjo kartu. Koks tai puskarininkis pradėjo šūkauti, mojuoti ties jo nosimi liniuote. Dabul[evičius] susitarė su apyg[ardos] komisaru, kad atstitys 1940 VI 15 padėtį įstaigose, ar panašiai. Ir paskyrė buvusį malūnininką į jo vietą, atleisdamas lenką. Tas gi nuėjo skūstis žandarmerijon, nuduodamas vokiečių (kilęs nuo Dancigo lenkas). Šūkavo, rėkavo; tą patį darė atėjęs leitenantas. Grasiuo kalėjimu. Kiaulystė.

Gestapas į 1 IX naktį suėmė apie 2000 lenkų ir žydų. Lenkai ešą ruošė skerdynes 2-ą metų karo proga. Vokiečiai sako, kad jie nei vieno lenko niekur nesiūs... Ką čia ponas von Rentelnas su Vulfu³¹⁸ žaidžia?..

Kitos likusios Vokietaičio Jono perduotos man knygos. Atsilyginti savininkui ar kam iš jo šeimos. Likutį – įdomiausias – paėmė kpt. Kviecinskas ir kpt. Ivanauskas. Bruniaus ir Vykinto atidėtas knygas, Vokietaičio siūlymu, jis pats atidavė aniems dviems.

37. Дикенс, т. II-ой, „Посмерт. записки Пикв. клуба“ – 15 rb

38. „Комментарий к „Посмерт. запискам Пикв. клуба“ — 15 rb

39. Горький, „Детство“, Акад., 1937 — 12 rb

40. „Путеводитель по Вильне“ II изд., 1908 — ? (50 rb)

41. Толстой, „Хлеб“ — 4,50 rb

42. „Мильтнер Б. Спиноза“ — 2,75 rb

43. „Поэты Советской Грузии“ — 6,50 rb

44. „Памятники эпохи Руставели“ — 10 rb

45. Sal. Reinach, „Apollo“, Bergamo, 1906 — ?

46. Тураев, „История Древнего Востока“ — 9 rb

47. Шеглов, „Краткий очерк философии“ — 5 rb

³¹⁸ Vietos komendantūra (vok.).

48. Дынник, „Очерк истории философии классической Греции“ — 6 rb
 49. Мельников, „В лесах“, т. I — 15,50 rb
 50. „ — “ „ — “ т. II — 14,50 rb

Viso skolingas būsiu savininkui arba atitinkamu kursu jo tėvams ar giminėms;

1. Rubliais

22 VIII įrašas	49 rb
23 VIII įrašas	176, 75 rb
3 IX įrašas	115, 75 rb
nežinoma kaina apie (viso)	155 rb

---

viso: 496, 50 rb

2. Frankais

22 VIII įrašas	90 fr
23 VIII įrašas	47 fr
nežinoma kaina apie (viso)	375 fr

---

viso: 512 fr

3. Litais

3, 75 Lt

Sutikęs Dilką, išgirdau plepalą esą buvę kalbą, kad aš esąs kandidatas į švietimo tarėjus. Kvaila. Jokios vietos aukštos aš neimsiu. Tik partijoj. O jei išeisiu — anketos neužpildžiau — man užteks VIII–X kategorijos.

Vykintas, Tauniui ir Stanevičiui esant, (kai svarstėm V[alstybinės] l[eidyklos] dir. kandidata) prispirdamas siūlė Vytautą Blyną³¹⁹ į tą XVIII kateg[orijos] vietą. Griežtai užprotestavau. Jei judins jį iš banko, tai man nieko kito neliks, kaip išeiti iš partijos. Jokios giminytės. Net jeigu jį žemintų banko v-ba — aš nesikiščiau. Tai principas man.

4 IX 41

Stanevičius (ir Vokietaitis) labiausiai kalba apie vienybę, tautą, reikalą dirbti, visus jungti. Kokia musė įkando? Vokietaitis pats kludė vienybei, Stanevičius irgi, o dabar tokia metamorfoza! Na, nieko, gerai!

Kad tik nepasidarytumėm mes vienybės skaldytojai, o jie — jungėjai: kaiščiai — dešinėj ir kairėj — visados pavojingi.

Posėdy svarstėm „tarybų“ klausimą. Noriu, kad prie skyrių būtų po 4–5 žmones, kad ir įvairių pažiūrų, kurie derintų, ryškintų gyvenimo faktus ir ypač tarnautų atsakymams — vokiečiams dėl jų įvairių žygių. Gali būti ir santykiyje su tarėjais. Tačiau ne mes, o vadybos ruošia projektus. Tarybos peržiūri, referuoja v[adyb]os vadas, partija tvirtina.

Švedas priešinosi. Nori individualios konsultacijos.

Girdėjau, kad bolševikai bombardavo Lyduvėnų tiltą. Idomu!

Šiauliuose vokiečiai pareikalavo pakeisti mūsų organo vardą „Tėvynė“ į „Naują kelią“ (ar „Naują laiką“).

Šiauliuose vokiečiai prikibo prie Miglino. „Tėvynė“ paskelbė vieną žinią, patikrino saugumas, buvo padaryta krata ar net areštas, bet vėliau tas asmuo pasiskundė vokiečiams ir tie reikalauja išduoti autorių tos žinutės – priešingu atveju graso areštu redaktoriui.

Parašėm raštą į Šiaulius, bene gebietskomisarui.

Mieste plepalai, kad Kubiliūnas, Raštikis ir Rentelnas išvyksta į Berlyną. Esą 8 IX bus paskelbta valstybė (autonomija) ir mobilizacija. Kubiliūnas vakar ar užvakar paneigė Brunui – esą be pagrindo.

Pyragius susitarė su Rowinskiu³²⁰ ir padarė „perversmą“ „Į laisvę“ redakcijoj, pastatydamas administratorium Daunoravičių. Ten priešinosi. Mandatai jiems atšaukti. Bet lyg yra sudarę akcinę bendrovę. Turį apie 120 000 rb. Prapuolenis su Mačioku priešinosi. Su Mačioku kalbės kpt. Jasiunskas.

5 IX 41

Šiandie Klimaitis atėjęs ilgai mane trukdė. Kalbėjo apie tai, kad turi su visais ryšį, kad jau seniau tardavos su visų srovių žmonėmis (Brizgiu, Karevičium³²¹); galįs tarpininkauti; kaip mes manom tvarkytis su kitais, kitų grupių žmonėm; turįs ryšio su vokiečiais; ir dabar pas jį lankosi von Lohse žmonės; vyksta į Berlyną; turįs visur pasitikėjimo; turįs daug gestapo dokumentų (tai, matyt, jam imponuoja – gestapo liudijimai!).

Esą jis norįs dirbti štabe, jam buvo numatyta „Tautinio kulto“ sektorius. Kaip stovi dalykai? Paaiškinau, kad dabar Sp[audos] ir kultūros vadyboj dirba tik keli sektoriai, bet mes atkreipsim dėmesį ir pasistengsim ir jį sunaudoti. Klimaitis sako, kad bus gerai, jei lietuvaits pasirodys gatvėj tautiškais rūbais, kavinėse padainuos lietuviškai, studentai kur nors aludėj padainuos lietuviškai (etc., etc.). Tokie projektai.

Idomiausia Klimaičio kalbos dalis buvo ši. Po įžangos, dėstymo priėjom prie „išvados“. Ji tokia. Partija veikia silpnai. Reikia plėsti veikimą. Rentelnas veda nuo mūsų. Reikia ir netiesioginiais keliais (aplenkiant Rentelną) informuoti Führerį ir Ribbentropą. Dabar renkama medžiaga sprendimui; vokiečiai priimā visokius tipus, iš jų renkā raštus. Į Berlyną vyksta daug visokių žmonių, ypač karininkų ir kareivių atostogoms. Jis susitinka su kai kuriais. Galįs parinkti patikimą. Už lašinius ir sviestą, davus adresą, jie mielai nuvežtų laiškus, surastų žmones. Tuo būdu jie galėtų perduoti kam reikia mūsų pageidavimus ir norus. Reikia tiesioginiai informuoti Berlyną.

Idomu... Įdomu...

Prapuolenis su štabu parašė raštą Kubiliūnui. Praneša, kad išėję LAF štabo nariai yra dviems metams suspenduoti. Protestuoja prieš antspaudos vartojimą. Skaito, kad LAF vėl pradeda veikti, ar panašiai. Protestuoja dėl „Į laisvę“ Pyragiaus smurto.

Tai, atėjęs vėliau, pranešė Klimaitis.

Orentui, ypat[ingų] r[eikalų] vald[inin]kui, Kubiliūnas pavedė parašyti raportą. Klimaitis jį čia nukreipė. Nori įtikti. Pasirodyti reikalingas. Keista Kubiliūno tyla.

Galbūt „kelsime“ štabą į Vilnių, kad galėtume perimti „Naująją Lietuvą“. Jeigu galėsime išleisti bent vieną Nr. su įrašu „leidžia LNP“ – viskas bus tvarkoje.

Germantas Alantą jau dėlto iškišo į Vilniaus teatro direktorius.

Iš bankų rubliai vis nebeišeis. Bankai jau gauna nieko nevertų rublių pundus. Naujas plėšimas, po 1 : 10 santykiu.

Vokietaitis norėjo išėsti gen. Nagių. Tas gi nuvyko pas gen. Pohlį su rožėm. Ir jau gauna automobilius etc. iš vokiečių. Ar tik ne Vokietaičio kaltė! Nusiuntėm Germantui inkriminuojančios medžiagos apie Nagių – gestapas ir prigriebė jį. Reikia tai ryt pasakyti Vokietaičiui.

Kelias dienas vokiečiai radio programos anonsus prie kiekvieno muz[ikinio] numerio perdavinėjo lietuviškai ir rusiškai.

Po to atėjo gandai apie IX 8. apie Neprik[ausomos] valstybės skelbimą, mobilizaciją.

Visuomenės nuomonė ir atida nukreipta – tuo gi metu nuo šios dienos į „Į laisvę“ įvedamas vokiškas puslapis. Nieko sau. Negi vokiečiai pirsks lakraštį vien dėlto, kad jame yra puslapis vokiškai? Netikiu... Einamą į „Dabartį“³²²...

Brunius nori, kad aš gyvenčiau Vilniuj – prie vyr. vadovybės, o jis liksiąs čia, Kaune. Nelabai man tai patinka.

6 IX 41

„Į laisvę“ vis tampa vokiškesne. Antrame Nr jau iš trečio puslapio vokiečių lapas (nuo pusės psl.) persikėlė į trečią psl., užimdamas visą lapą. Ką mano Prapuolenis?

Paukštys pravedė (atsiminti!), kad visi moką vok[iečių] kalbą tarnautojai būtų registruojami įstaigose.

Parašysim jam...

Buvom pas Matulionį – finansų tarėją. Nuėjom Brunius, Taunys, kpt. Jasiuskas ir aš.

Brunius keliais žodžiais pasakė apie norą bendradarbiauti.

Tautos šventė. Visi dirba. Vokiečių įsakymas.

Aš 7 val. ryto iškėliau prie namų lietuvišką trispalvę. Išbuvo iki 20 val. vakaro. Brunius irgi, rodos, iškėlė.

Mieste daugiau niekur nesimatė. Biržų gatvėj paprastai visi žiūrėdavo, sekdamus. Šį kartą niekas nepasėkė.

Karšta diena.

Sicherheitsdienst apvažinėjo Žemaitiją (Kurmies, Rimkus iš Tilžės), rinkdami „atstovus“ į ūkininkų suvažiavimą Kaune. Juos skyrė lyg ir apskr. v-kai ar apskr. v[aldy]bos.

Matėm Tauragės atstovus – skirti. Paaiškinau „dalyką“. Apie 10.15 pataisėm jų raštą ir perrašėm mašinėle. Visi rinkosi į Sicherheitsdienst. Ten 11 val. padavė „atstovai“ savo pareiškimus ir pageidavimus. 13 val. priėmė von Rentelnas. Pakalbėjo apie ūkį. Tauragiškiui neleido kalbėti. Daugiau apie nieką. Matomai, per dvi valandis peržiūrėjo gestapas pareiškimus iš apskričių. Atrodo, kad visi labai lietuviškai – valstybiškai parašė. Gestapo triukas yra greičiausiai nepavykęs. Rentelnas pakvietė visus (apie 50 žmonių) pietų į „Metropolį“. Puikūs pietūs. Roppas³²³ tūlam sakė, kad karas – negalima reikalauti Nepriklausomybės. Tas atsakė, kad jeigu šito nebus, tai nėra ko nei dirbti, kad tai vienintelis dalykas, dėl kurio visi sutaria. Puiku.

Įdomu, kas leido gandas, kad 8 IX bus paskelbta Nepriklausomybė, o 12–15 IX – mobilizacija?

Šiandie „Į laisvę“ straipsnis prieš gandas³²⁴.

Buvo 8.45 pas Kubiliūną: Brunius, plk. Gaušas, Taunys, kpt. Jasiunskas, Švedas. Pradėjom kalbą apie „susivienijimą“, bet tuoj perėjom į „aktualiją“ – ūkininkų suvažiavimą. Kubiliūnas nieko nežinaš.

Kalbėjau, kad tai gestapas ruošia vylių ar „staigmeną“. Norim lojaliai dirbti su Vokietija, o ne tokių metodų bovijami...

Kubiliūnas aiškino, kad nereikia tragiškai imti reikalo. Vokiečiai malonūs, viską žada padėti, administracija tvarkosi. Sakau, kad administracijos gera eiga rūpi vokiečiams, bet mums rūpi jų neloyalumas mūsų valstybinės ateities atžvilgiu. Tauta niekad nesutiks su anšliusu, kokia forma jis bebūtų vedamas. Tauta pasmerks valstybės išdavikus. Reikia padaryti žygių, kad ūkininkai nieko nepadarytų arba kad iš to nieko neišeitų.

Baigiau, nes Kubiliūno laukė, ar kvietė, koks tai vokietis. Kitą kartą kalbėsime plačiau.

Brunius sakė, kad Kubiliūnas pageidauja, kad eitume mažesne grupe – po vieną arba po du žmones.

Majoras pasakojo, kad visa tai yra darbas žmogaus, kurs galbūt nori gauti ordina, pasitamauti tautai savo interesų linijoje – anšliuso pravedimu. Oficialiai „dideli“ nieko nežino. Jei pavyks – pasinaudos, jei nepavyks – išlėks iš Lietuvos. Labai galimas dalykas.

Sudarėm komisiją per 3 dienas paruošti ištatus: mjr. Kiaulėnas³²⁵, Kurklietis, Dambrauskas, Jurkūnas. Turim įsiregistruoti.

Sliesioraitis yra Ūkio vadybos viršininkas. Berods, gavom iš Kubiliūno 250 000 rb. Turės vesti aiškia atskaitomybę.

Buvau sutikęs Einorį ir Prapuolenį. Prapuolenis minėjo, kad norėtų susitikti vienas su manimi ir parodyti kokius tai svarbius dokumentus. Dėl laiko nesusitarėm.

Kalba, kad Rentelnas kalba gerai lietuviškai ir rusiškai.

Trečiadienį kalbėsime su von Essenu.

Paukštys prašė du žmones: į vicetarėjus ir direktorius. Pažadėjom. Šeštadienį nuėjo vienas – buvo labai malonus. Šiandie – grubus. Ešą Kubiliūnas ir jis sutinka, bet koks tai referentas vokietis priešinasi – iš Wirtschaftskomando. Gale pasakė, kad jokios LNP nėra. Jis nieko apie ją nežinąs. Ar tik Paukštys nepasiskubino – gestapininkas. Ar tai ne ryšium su ūkininkų delegatų] projektuojama akcija toks jo drašumas. Ir šį sykį gestapas pralaimėjo...

Grįžę iš Kubiliūno, smarkiai pasikalbėjom GV štabe. Švedas reiškė nepasitenkinimo, kodėl aštriai kalbėjau apie vokiečius. Galbūt yra mikrofonų. Ešą už tai galim visi atsistėti. Jis sėdėjęs jau, aš nesėdėjęs – tai nežinau ką tai reiškia. Ir t. t.

Atsčiau – ką pasakiau – vokiečiams dar smarkiau pasakyčiau. Jeigu mes bijome eiti į kalėjimus už Lietuvą, kitas dalykas Gal tada nepakeliui. Jeigu nepatinka, aš galiu pasitraukti. Tačiau jei esam LNP – tai turim eiti aiškia linkme, valstybine, be jokių dvejonų. Žinom, ko nori vokiečiai. Mes norim lojaliai dirbti, bet to paties turim reikalauti ir iš vokiečių. Jeigu norim ramybės, tai tada vokiečiai viską darys, o mes su viskuo sutiksim, kad tik liktų lietuviai vietose. Taip negali būti. Esam valstybinės minties avangardas – pradėjom, tai ir turim eiti iki pat galo, koks jis bebūtų.

Perskaičiau rašto von Rentelnui projektą. Ir Švedas, ir Taunys sutiko. Jeigu visi pasirašys – bus puiku.

9 IX 41

Šiandie perrašėm mašinėle raštą. Galutinai peržiūrėjom su Brunium ir Gaušu. Daviau versti. Ryt vakare vertimas bus „gatavas“.

Tiesa, vakar 19 val. buvo atėjęs Bieliukas. Parodžiau jam visą nesutarimų su LAF bylą – susirašinėjimą. Kai kurių dokumentų jis visai nematė. Kalbėjau apie „memorandumą“. Pritaria. Liaudininkai neveiks prieš. Siūlé kalbėtis su Dielinin-

kaičiu³²⁶.

tis. Atrod.

me. Bieli

Atvyk

į Vok[ietij

namų ges

pranešė Š

specialų l

Škirpa tai

prieš tai (

surado) jis

Kauna

kęs Kauna

bendradar

Lyg ir rag

oficialaus

vačiu laiš

Nepan

sueinant į

yra nuolat

Anot D

tarti. Nem

Taunys

lietuviai. V

lysią batu

Plačiau

lėtas kišim

Taunys

Taunys ats

nojęs, ką p

Vokiečių

Buvo R

mas galėjęs

pati sukvi

reikalui jie

(taip sako R

* Tekste –

kaičiu³²⁶. Ešą tai susitarimo žmogus. Gali kalbėtis, bet aš negaliu niekuo angažuotis. Atrodo, kad „nesusitarimas“ Kaune LAF'ininkų nušviečiamas visai kitokia plotme. Bieliukui kai kurie raštai buvo staigmena.

Atvykęs žmogus iš Berlyno (D[i]r[meikis]) pasakojo, kad Škirpa buvo iškvieistas į Vok[ietijos] URM-ją. Kadangi buvo internuotas, tai paskambino leidimo išeiti iš namų gestapui. Tas įsakė palaukti. Tuo metu gestapas susirado Raštikį. URM-ja pranešė Škirpai, kad jis nebereikalingas, nereikia ateiti URM-jon. Raštikis^a gavo specialų lėktuvą ir atskrido į Kauną. Su Škirpa nesimatė, nei atėjo atsisveikinti. Škirpa tai vadina išdavimu, nes Škirpa – ne Raštikis – vedė politiką. Yra kalbų, kad prieš tai (pirm skristi į Kauną specialiai jam vienam duotu lėktuvu ir po to, kai jį surado) jis buvęs pas Hitlerį.

Kaunan atvykęs, jis laikėsi keistai: Buvo k[rašto] aps[augos] m[iniste]riu. Atvykęs Kaunan su specialia misija (gestapo agentas ar tik Lietuvos mylėtojas – jų bendradarbis), jis pamatė nuotaikas – tauta nori nepriklausomybės – ir supasavo. Lyg ir raginęs nieko neveikti, palaukti – būsią reformų. Jis, berods, pataręs neduoti oficialaus Kabineto protesto dėl jo likvidavimo. Pasitenkinta Ambrazev[ičiaus] „privaćiu laišku“ Rentelnui ir „protestu“ kišenėje...

Nepamiršti Pyragiaus raginimo rinkti Raštikį vadu ir prašyti jo tarpininkavimo, sueinant į kontaktą su civilinēs v[okiečių] v[aldžios] atstovais. Prapuolis³²⁷ dabar yra nuolatinis Raštikio svečias. Viena ranka...

Anot D[i]r[meikio], Deksnys (iš LAF'o likučių) kalbąs apie galimumą dar susitarti. Nemanau. Per vėlu... Gana purvo priliejo ant mūsų...

Taunys atsargesnis dėl žydų. Mano tezė: dabar žydai, paskum lenkai, paskum lietuviai. Verčia mąstyti. (Taip dėstė vienas vokiečių karys.) Likusieji lietuviai vailysią batus vokiečiams...

Plačiau kalbėjom apie ateitį. Ir Taunys taip nebeprisitarauja. Matyt, vyksta lėtas kišimo procesas. Keista kpt. Jasiunsko pozicija...

Taunys minėjo kokį tai pasikalbėjimą. Gestapas klausęs, ko norėtų lietuviai? Taunys atsakęs – norėtų Lietuvai Slovakijos valstybinės formos. Brizgys net nežinojęs, ką pasakyti...

Vokiečiai pradeda bijoti LNP.

Buvo Reivytis. Ešą vokiečiai jaučiasi užgauti kalbom, kad ūkininkų suvažiavimas galėjęs būti vyliumi anšliusą pravesti. Ešą tos kalbos išeinančios iš LNP. Sakau – pati sukvietimo forma sukėlė gandus. Ūkininkai nežinojo, ko jie važiuoja, kuriam reikalui jie kviečiami. Ragino gestapo valdininkai. Pirmas tarėjas nieko nežinojęs (taip sako Reivytis) – štai kas sukėlė gandus.

^a Tekste – Škirpa.

Laikas megzti ryšius su vokiečiais. Aušrotas penktadieniui žadėjo sužinoti, ką mano gestapas apie partiją.

Taunys pasakojo, kad jie daug svarbių dokumentų yra davę vokiečiams (gestapanui), kurių jie esą nebūtų niekadus gavę... ir už tai nėra paėmę jokio atlyginimo...

10 IX 41

Gaila, vertimas bus paruoštas tik ryt 14 val. Tik penktadieni galėsime įteikti. Taunys įdomavosi, kas verčia ir kada bus gatavas. Kas verčia – nesakiau. Šiandien vyksta koks tai senų „vilku“ susirinkimas, kurie yra nepatenkinti veda ma linkme, esą daug laisvų bolsėvikų. Ar tai tik ne naujas Pyragiaus pučas? Gal tai jo „fokusas“ prieš memorandumo įteikimą?

Apie Pyragių: pats pasiprašė Vokietijos pilietybės, dar Smetonos laikais jį laikė vokiečių šnipu. Škirpa jį išvijų iš namų. Jis visados išsišokdavo – kad nesusitartumėm. Kurkietis irgi kalbėjo prieš liniją. Esą senieji nepatenkinti.

Senieji yra vadovaujami tūlo Šileikos – to, kurį Cez. Petrausko vieton siūlė tūlas inž. Savickis. Bus Žičkus, Taunys, Pyragius?

Vakar buvo užėjęs pas mane Stasiškis³²⁸ – Čenkaus asm[eninis] sekret[orius]. Esą Dainauskas sėdi. Du mėnesiai. Jokio kaltinimo. Parašė 100 psl. mašinėle aiškinimąsi. Reikėtų partijai arba man pagelbėti, užtarti. Pasakiau, kad to negaliu padaryti. Esą juo Čenkus nepasitikįs.

Žičkus nieko nežinaš apie nepasitikėjimą. Provokacija?...

Ivanauskas, Taunys, Vokietaitis, Sliesoraitis buvo pas Esseną. Manęs nenorėjo. Esą kalbėjo apie: 1) iškvietimą 4 žmonių, partijai reikalingu, iš Vokietijos; 2) apie bibliotekos apie nacionalsocializmą sudarymą; 3) siuntimą žmonių į Vokietiją studijuoti į SS, SA, į vokišką „Dopolavoro“³²⁹, į ideologinius kursus, studijuoti Vokietijos ūkio politiką; 4) kviešti Esseną į išsigėrimą.

Lyg viskas patenkinta.

Važiuoti nori Taunys ir Vokietaitis.

Taunys kalbėjo, kad reikia duoti Pyragiui dokumentų – nuvežti Wehrmachtui į Berlyną. Ar ne tas pats, ką siūlė ir Klimaitis?

Vokietaitis labai nervuotas.

Partija ar tik neina prie skilimo? Uždarymas, skilimas ar pergale?

Vokietaitis įvedė svastiką į štamą (ir Taunys?). Dabar V[okietaitis] jau kombinuoja lietuviškiausį Vytauto herbą. Giriasi savo santykiais su vokiečiais. Esą Berlyne perkalbės Rosenberga.

Sutvarkyti profsaj[ungų] reikalai³.

³ Sakinys pakartotas du kartus.

Jeigu nesutiks pasirašyti pro memoria – rašto – Rentelnei, aš jį pasirašysiu vienas. Raštas turi išeiti. Perskaičiau jį Viliušiui ir Kurkliečiui – pilnai pritarė.

Doc. Krivickas³³⁰ kalbėjo apie delegaciją un[iversite]to reikalui.

11 IX 41

Raštas dar neišverstas. Baigs tik ryt. Galėsime įteikti tik šeštadienį.

Kadmai lyg sudarė koaliciją su senais tautininkais. Ruošiasi generaliniam puolimui... Пооборемся³...

Čenkaus vaidmuo neaiškus. Neįrašo į biuletenius tautoj pasireiškiančių Nepr[iklausomos] v[alsty]bės norų ir kitų dalykų. Pataikauja vokiečiams. Čemodanas su pinigais... Suvalkija...

Vakarykštis susirinkimas baigėsi fiasco. Šileika buvo pasikvietęs net Voldemarą, bet tas greit išėjo. Iš senų voldemarininkų buvo tik vienas-du. Kiti – jaunikliai. Žičkus pamokė, kad tylėtų – žinosim, kas išplepės. Atsakė į puolimus. Buvo išspausdinti „kaltinimai“...

Jurkūnas pranešė, kad trys tipai padavė kokį tai skundą Cramerui esą LNP – tai avantiūristų gauja etc. Gal gausim nuorašą.

Matomai, prasideda „puolimas“...

Į tą sus[sirinki]ma, pavėlavė, buvo atėję Taunys ir Pyragius. Sutiko esą su Žičkum.

12 IX 41

Nieko ypatingo.

Kalbėjau su ūkininku, neatsimenu pavardės. Didelis trynimasis tarp karo vyresnybės ir partijos. Berlyne nematyti vaikštančių su partijos uniforma. Wehrmachtas dar galįs tarti žodį.

Karas su Rusija – paskutinis karas.

Posėdyje vėl iškilo vienvaldiškumo klausimas. Gaušas nori, kad viskas priklausytų vien nuo partijos vado; kad nebūtų atskirų vadų; jis pats yra vien štabo viršininkas. Palikom spręsti rytdienai.

Vertimas baigtas.

Amerika beveik karo stovy su Vokietija.

Vokietaitis pravedė naujo partijos ženklą ir vėliavos (juoda ir žalia) reikalą. Tai gerai. Nusikratėm hakenkreuzo. Netikslus pamėgdžiojimas. Ženklas – Vytautinis, raidė „V“ – bus: „Victoria“ arba „Vienybė“, arba „Voldemaras“, arba „Vytautas“... įvairi interpretacija. Berods, vienas Taunys priešinosi, bet ir jis pasirašė protokolą. Ekspertais buvo V. Biržiška, Galaunė³³¹, Rūkštelė³³² ir kiti.

* Pakovosim (rus.).

Kurkietis pasiūlė dar tris papildomus punktus į raštą Rentelnei: Dėl sienų nenustatymo, dėl maisto davinių, dėl atskirų įstaigų (kavinių, krautuviių etc.) vokiečiams.

Vakar buvo išgėrimas: Taunys, Sliesoraitis ir kiti su Sich[erheits]d[ienst] (Kurmies ir kiti). Sliesoraitis smarkiai pareiškė mūsų nusistatymą, kol nėra, ir jei nebus, aiškumo – nieko neišeis. Buvo smarkiai kalbėta. Kurmies išėjo anksčiau.

„Tėvynė“ (7 IX) Šiauliuose idėjo Prapuolenio raštą į LAF apie sustojimą ir jo padėką už veikimą (2 p.). Pirmam puslapy tilpo LNP „atsišaukimas“ ir LAF'o atsišaukimas į aktyvistus.

Prapuoleniui ir jo štabui tai bus tikra bomba... Įdomu, kaip jie reaguos...

13 IX 41

Buvo atėjęs Garmus³³³ dėl R[audonojo] Kryžiaus. Esą vokiečiai norį likviduoti – žodžiu, per Kubiliūną. Jam sakęs atsistatydinti dr. Sakalauskas. Geras metodas. Patys likviduojamės. Prasė ką nors į v[aldy]bą iš partijos.

Pasakiau, kad jokio žodinio įsakymo iš lietuvių ir vokiečių pusės neklausytų. Turi įsakyti raštu. O vėliau eisim į aukštesnę instanciją – į Lohse. Lai vokiečiai mūsų naivų nusistebėjimą patys raštu tvirtina – aukštesnioji instancija. Mes paremsim. Norėjo ko nors iš partijos. Pasakiau – kas yra v[aldy]boj? Pasakė. Su Brunium pasakėm, kad visi gali likti. Garmui – visas mūsų pasitikėjimas. Senis išėjo patenkintas.

Vakare virš 3 val. kalbėjau su Germantu^a. Buvo Germantas^b, Brunius, aš, vėliau atėjo kpt. Jasiunskas, Vokietaitis J.

Tauta žiūri į jį kaip į ministerį. Atėmė politinį, ekonominį, dabar per un[iver]sitetą nori kėsintis į kultūrinį mūsų gyvenimą. Tai gali būti bendradarbiavimo riba. Visi, ir paskirai, tarėjai turi daryti žygių, o jei nieko neišeis – daryti išvadas.

Paklausė, kaip į jį žiūrim, nes jį jau Berlyne laikė agentu. Atsakaiu – nei mes turim teisę jo klausti, nei jo pareiga teisintis. – O gandai iš kur eina? – Na, tai vokiečiai patys sako, kad „du tarėjai yra nei mūsų, nei jūsų“. Kodėl taip daro – aišku, kad izoliuoti, atskirti, išnaudoti, išmesti. Ta patį galbūt jie leidžia ir apie partiją.

Klausė, kai išsikalbėjom apie nepriklausomybę ir apie padėtį, ar mes visi taip galvojame, t. y. ar daug (partijoje) taip galvoja? Brunius pataisė. Sako – reikia klausiti, ar yra vienas kitas, kurs taip negalvoja? Bet praktikoje – visi susiderinę. Sakau – masė eis paskum mus. O kas neis – lai žinosi. Ir daugiau kalbėta – labai atvirai iš mano pusės (aiškiai).

Germantas išėjo kiek смущенный^c. Anot jo, viskas, kas čia darosi, yra su Berlyno žinia ir vykdomas planas. Mes sakom – gali būti variacijų. Pvz., nenoras

^a Tekste klaidingai – Germanu.

^b Vėl pakartota klaida – Germanas.

^c Sumišęs (rus.).

vatoti jėgą. Nori, kad patys susilikviduotumėm. O jei nesutiksim, tai galim laimėti, reikia nepasiduoti, o spirtis.

Pyragiui išdėsciau mano pažiūrą. Jis randa joj racijos, bet turi pasilikti ir prie savo pažiūrų.

14 IX 41

Šį rytą „įaudrinom“ štabo narius įvairiom kalbom. Vėliau perskaičiau naujo rašto Rentelnui tekstą. Visi paplojo. Paskaičiau dar iš knygutės apie prof. A. Vol-demara³³⁴ p. 20 sakinį: „Kas nori politiškai ką laimėti, tas turi aiškiai ir griežtai pasisakyti, kas yra jo politinis idealas“. Ir jo žodžius: „Jei nebus nepriklausomos Lietuvos, tai ir aš nebereikalingas“.

Pasirašė po vokišku tekstu.

Po to – po lietuvišku tekstu.

Ant vokiško teksto paskutinio psl. buvo per klaidą ties parašais padėta išvirškė-tė antspauda. Panorėjo perrašyti, ypač, kad buvo ir ranka įrašų. Perrašiau 10 psl. Vėl visi pasirašė. Taunys kam tai skambino kelis sykius, kai rašiau mašinėle. Atsi-rado Pyragius. Puodžius nepanorėjo pasirašyti – esą yra tarėjas. Taunys 3 syk pasirašė. Norėjo, kad ir Pyragius pasirašytų. Kuriuo titulu? Jis ne štabo narys.

Vėliau A. Vokietaitis su Sliesoraičiu iškėlė, kad vokiškam tekste yra kalbos klaidų ar net netikslumų. Pageidautų visą tekstą peržiūrėti. Vertimą darė Vokietai-čio siūlytas žmogus – patikėtinis. Pasiūlytas Stiklorius³³⁵. Nuvykau su Kurkliečiu.

Įdomu, kad visų ūpas atslūgo. Lyg būtų apėmusi baimė. Bijo ryžtingesnio žings-nio. Brunius, Vokietaitis, Taunys panoro važiuoti į Vilnių. O reikės pasirašyti po ištaisytu tekstu.

Ką galima su tokiais „diplomatais“ daryti? Jeigu norim laimėti – šandie tik šiuo keliu galim eiti.

Valaitis penktadienį skambino Paukščiui. Tas pasakė, kad jis ištyrė viską – ir reikia registruotis į „bedarbius“ vokiškai mokantiems.

Šeštadienį skambino Valaitis Kubiliūnui apie 16 val. Pasakė, kad nereikia re-gistruotis. Anksčiau jo negalėdavo sugauti.

Paukštys tą patį sakė savo vilniokams draugams – Stadelnikui, Trapikui, Varia-kojui etc. – visi registravosi. Mūsų Sliesoraitis nesiregistravo. Paknys ([Lietuvos] b[ankas]) registravosi. Bailiai ir durniai – neapdairuoliai.

15 IX 41

Naujai perrašiau lietuvišką ir vokišką tekstą. Vokietaitis 17 val. (ir Vylius) neatėjo pasirašyti. Visi kiti pasirašė – tik vyr. v[adovy]bės nariai + kpt. Jasiunskas, Kauno apyg[ardos] vadas. Vokietaitis šį rytą buvo pas Kubiliūną. Grįžo labai susijaudinęs, įrodinėjo, kad mes Kubiliūno nepažįstam, kad jis rašo vokiečiams apie ką mes

rašom. Prieš tai man kalbėjo, kad mūs mažai (šį rytą anksti), kad nesam susiorga-
nizavę, kad mus išgaudys, visas partijos darbas žlugs. Manau, kad jis sufaifino³. Šį
rytą pranešė, kad gauna pas Kubiliūną vietą.

Vylisus pešasi su Brunium.

J. Vokietaitis ir Vylisus pasirašė.

Taunys, Sliesoraitis, Jasiunskas nuėjo pas von Essena, kad išgautų audienciją
pas Rentelną įteikti raštą (liet[uviškas] orig[inalas] Nr. 162, vok[iškas] orig[inalas]
Nr. 162A). Abu išvykę į Berlyną. Atidavė Baumgarteliui³³⁶. Bėgčiomis peržiūrėjo
kitą tekstą, sustojo ties „16 punktų“. Ties 1–2 nieko nesakė, ir ties kitais – tik ties
tais, kurie „administraciniai“. Prašė paaiškinimų, tikslų. Raštu. Mulčiai pažadėjo.
Tuo būdu mus vokiečiai kiek vėl užsachuoja. Kalbant apie sienas, sakė – gal ne
Berlynas, o Londonas nustatinės sienas. Ironija... Vyrai grįžo raudoni, išraudę. Esą
dėl kai kurių punktų nieko negalėjo pasakyti... nesusivokė, nes ir Baum[gartelis]
dėl kai kurių punktų nieko negalėjo pasakyti.

Buvo apie 11.30–12.30 val.

15 val. atėjęs Pyragius pranešė, kad gavęs įsakymą vykti į Rytus (prie Lening-
rado). Įdomu, kada jis tą įsakymą gavo. Ar tik ne 13–15 val. Atrodo labai nusiminęs
ir neramus. Misija nepavyko.

Kur tai provincijoje yra įsisteigusi „nacionalsocialistų partija“... Įdomu...

Mačiau Gražiną Gust[aitytę]³³⁷. Sakė, kad mieste plepa, kad aš flirtuoju su
kokia tai Gražina... (ar tik ne į Bražėnienę taiko)...

Reikia rašyti „papildymą“ – tik rašysiu Rentelno vardu. Taunys nori švelnaus
stiliaus. Nemanau. Įeinam į kovos už nepriklausomybę fazę...

Pyragius, išsaukęs mane iš posėdžio, parodė Klaipėdos kr[aišto] žemėlapi, tauty-
bėm suskirstytą. Pasakiau – Kl[aipešos] kr[aišto klausimas] išspręstas – tai neaktualu.

Gaušas atėjęs paspaudė ranką – dėl rašto...

Juokai: Kubiliūnas nenoriš manęs atstovu LNP į „Kabineta“, nes aš labai ir
nepamatuotai visus aliarmuojuos.

15 IX 41

Pasirodė vėl Lukošitūnas. Užkabino, sakydamas, kad turįs parodyti man fotogra-
fiją iš Romos. Pasakiau – ačiū. Vėl kokia nors provokacija. Šiandie štabas buvo labai
pilnas – įvairių neiškių tipų. Taunys minėjo, kad jis parašęs kokį tai raštą – švelnesni
ar mandagesni. Reikėtų, kad kpt. Jasiunskas irgi dalyvautų įteikiant raštą von Esseniui.

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 235, l. 1–235.

³Maždaug – į svetimą dūdą pučia. Pfaffen (vok.) – švilpti.

„VOKIEČIAI NEBESUSILAUKS DĖKINGUMO“ (1941 09 18–1942 05 14)

18 IX 41

Vakar, 17 IX, Brunius su Gaušu turėjo nueiti pas Brizgį. Nesiangažuoti, bet parodyti mūsų raštą, informacijai. Šiandie Gaušas pasakė, kad Brizgio nėra, išvykęs vizituoti bažnyčios. Gaušas mano, kad šalia „bažnytinės“ turi ir politinę misiją – sukelti ir prieš mus kunigiją. Esą mes praleidom momentą...

Pasakiau šiandie, kai sakė – Brizgys grįžęs bus ties „faktu“, turės keisti instrukcijas... Ar tik neapsijuokins pats?

Vakar Kurklietis iškirto „šposą“... gana bjaurų. Gavo iš p. M. Krupavičiaus „memorialą“ su parašu, pasidarė du nuorašus, atnešė į partiją. Jurkūnas patvirtino ir pridėjo antspaudą – partijos (vyr. v[adovy]bės). Kai Jurkūnas man tai papasakojo, įsakiau iššaukti Kurklietį, pasikalbėjau; tas dar juokavo, bet beveik jėga ištraukiau iš rankų tuos du egz. ir nuplėšiau Jurkūno parašą ir antspaudą. Gerokai bariausi, aiškindamas galimas pasekmes. Mes neįskundinėsime nieko...

Buvo Steikūnas. 18 val. pas Šmulkštį³³⁸.

Steikūnas išvyko. Nuėjom Brunius ir aš. Radom Šmulkštį ir Bieliuką. Pasikalbėjom. Šmulkštys norėjo, kad siūlytum susitarimo plotmę etc. (būdą bendradarbiauti), apskritai, kokie mūsų pasiūlymai?

Pasakiau, kad jokie siūlymai, jokios koalicijos. Voldemaras – tai už[sienio] politikos motto. Tik jis juo gali būti. LNP – naujas dalykas, ne siauras. Visi galės stoti. Dabar reikia visu platumu moraliai paremti. Galės įeiti žmogus į vyr. štabą, į Kaulo apygardą. Bendradarbiavimas ir kontrolė.

Bieliukas pasakė – liaudininkai rems tol, kol bus einama lietuvišku keliu.

Kalbėjo Brunius ir aš apie vokiečių planus.

Šmulkštys – senesnio raugo žmogus. Bieliukas – naujesnės linkmės. Atrodo, kad susitarta.

Šiandie, 18 IX.

Kalbėjau su Šimkumi³³⁹. Žydų egzekucija sustabdyta, nors duobės iškastos... Kpt. Jasiunskas sakė, kad Krupavičius jau prašosi stoti į partiją. Kelis syk prašęs anketos. Pasakiau, kad duotų ir kad ją paduotų man. Nenoriu, kad pakliūtų į blogas rankas.

Jasiunskas važinėjęs Suvalkijoje. Visi pritaria. Ūkininkai susidomėję pareiškimu dėl žemės. Vienas ūkininkas išsireiškęs: „Ponuli, ar už tai jūs nepakliūsite į turmą?“.

Jasiunskas] atsakęs: „Turma yra tik geriems ir blogiems. Nieko!“

Žičkus kokuu tai reikalu buvo pas Baumgartelį. Tas lyg sakęs, įkalbinėjęs, kad raštas nelaiku paduotas. T. y. sunkiu vokiečiams laiku. Reikės ir asmeniškai apklausti.

Žičkus vakar sakęs, kad vokiečiai per Čenkų paprašę Prapuolenio adreso (Čiuoderis tai sakęs, ir atėjęs pas Žičkų; graži kombinacija!). Žičkus norėjo statyti sargybą, kad sekti, ar vokiečiai turės, ar ne santykių su Prap[uluoniu]: ar kalbės, ar ji areštuos? Komedija...

Kas mums...

Vakar Gaušas susitiko su plk. Justu (ar Gustu) – dabar dirba Sicherheitsdienst³⁴⁰.

Esą kalbėję apie memorandumą. Esą vokiečiai nemana, kad Sov[ietų] Sąjungoje kiltų revoliucija. Mano iki žiemos paimti Maskvą ir pasodinti Kirilą³⁴¹. O Ukraina?

Esą Rentelnas Berlyne^a kalbėjęs ir apie lietuviško korpuso suformavimą. Gerai, bet pirma – valstybės pripažinimas, vėliau – mūsų Kabinetas, vėliau – delegacija ir prisidėjimas prie Ašies, vėliau – korpusas.

Taunys šiandie (ir vakar – silpniau) smarkiai prikišo man, kad aš esu biurokratas, formalistas, kad duodu daug reikšmės formai, kad reikėjo įrašyti pasiūlymą duoti „ir žmonėmis“ pagalbą.

Pasakiau – jeigu aš biurokratas, tai ir vokiečiai. Kodėl jie renka raštus iš ūkininkų, kodėl nepaskelbia nieko Lietuvai? Biurokratizmas? Ką reikštų šitai paskelbti? Keli žodžiai, biskį rašalo, popieriaus. Nedaro. Kodėl mes turim daryti? Pobrangi ai nenorim mokėti.

Anot Taunio, raštas labai „gudriai“ parašytas – vokiečių nuomone. Labai daug „pinama“. Aš manau!

Buvo atėjęs Požėla (adv.) iš Šiaulių ir Gobis (knygos apie Voldemarą autorius)³⁴². Pagyriau jo knygutę, pacitavau kelis sakinius. Paaiškinau politiką, padėtį. Požėla irgi sako, kad nelaiku – vokiečiai taip mano. Gal ir neįtikinai, bet atsimins mano racija. Ypač kad 50-70 % nuostatų jau pakitę.

Tikros žinios:

^a Tekste – Maskvoje.

11 rez[ervinio] pol[icijos bataliono] oberltn. Borch su lietuv[iais] batal[iono] karininkais elgdavosi taip, kaip padorus karininkas nesielgtų su belaisviais. Kareivių akyse juos išrėkdavo, iškeikdavo. Apie tai buvo pranešta Jegeriui. Tai vyko tik vokiečiams atvykus.

Bene 11 IX visų akivaizdoje (vokiečių ir lietuvių karininkų) 11 rez[ervinio] pol[icijos bataliono] vadas mjr. Lechthaleris ltn. Buinauską³⁴³ išvadino „Miki Maus“. Apie tai buvo pranešta komendantui Kviecinskui.

Batalionų patalpos pakenčiamos. Neturi ant ko gulėti. Nėra aprengti. Visos sus[isiekimo] priemonės atimtos. Jos buvo mūsų pastangomis išgytos. Reikia nuolat maldauti sunkvežimio.

1, 2, 3 batal[ionai] neša sargybas. Visi nešioja savo rūbus. Čiužinių neturi. Guli ant grindų. Kariškos aprangos Lietuvoje – mūsų – yra dar 5 divizijoms aprengti. Neduoda nieko. Kareivių savanorių nuotaika bloga.

Žydai.

Iš Goethe:

Kas gina melą, tas turi visišką pagrindą būti mandagus ir sekti gerą toną. Kas jaučia, kad jo pusėje tiesa, tas turi viską laužti; ir mandagumo teisė – jam nesamas daiktas.

Brunius turėjo šiandie kalbėti su Ambrazevičium.

M. Valiukėnas³⁴⁴ padaręs karjerą (banko sekretorius), nori Viciai įpiršti banko politruko vietą. Nėra durnių. Valiukėnas pasirašė eilės tarnautojų išmetimą iš banko – Steponavičiui diriguojant. Vicia nepasirašė. Dabar Valiukėnas nori jam privirti košės srėbimui, o pats lieka nuošaly. Ateitininkai pradeda mandagiai kalbėti su Vicia.

Prestižas – tai dviveidis dalykas. Jeigu prestižas neleidžia vokiečiams keisti plano – tai tas pats prestižas jų gali smarkiai pakilti, suteikus Lietuvai valstybę.

Kalbėta dėl vado pakeitimo.

Įdomu – iš Ivanausko (teatro – Kauno miesto – direktorius) kalbos atrodė, lyg senieji „vilikai“ akceptuoja padėti, kad reikia eiti minimale (Pajaujo konkrečiais punktais pasiūlyta ir Taunio smarkiai pritarta) linkme, sutikti su vado pakeitimu ir senųjų, patikimų, įėjimu, kurie galės rašyti kitą memorandumą.

Po Taunio pasisakymo pasakiau, kad mano linkmė – valstybinis pripažinimas. Jeigu norima eiti kita linkme, minimalinę programą keliant, kurios neturim gyvenime – tai gerai, kad ateis nauji žmonės. Jie galės tęsti darbą, bet aš traukiuos. Aš nesu politikas, aš galiu eiti tik aiškiu keliu, tautos norimu, o ne realios politikos – šiandieninės.

Brunius prikišo Tauniui, kad gina labiau svetimus reikalus. Taunys pasakė, kad, nežiūrint Stanevičiaus, Bruniaus ir Blyno nuomonių, jis eina realia linkme, o svetimų reikalų gynimu mažiau negu savų.

Dėl savęs pasakiau, kad man būtų malonu turėti Taunį ne savęs kairėje, o dešinėje. Aš nemanau, kad Taunys gina svetimus reiklaus, bet galbūt iš kalėjimo išėjęs nori tik realiai vertinti dabartį?

Baigiau.

Ryt prašysiu Kubiliūno perduoti raštą Rentelnei, kurio jis nesutiks perduoti. Rentelnas sutinka duoti Karučiui 3000 Rm siųsti Karutį 6 mėn. Šveicarijon. Šį rytą, prieš pat Baumgartelio atėjimą, atėjo Požėla (adv.) ir Gobis. Kalbėjo su Stanevičium, kuris vėliau referavo.

Esą skambins telefonu atsiimti raštą. Vadu bus Virbickas. Vyks į provinciją su paskaitom – abu. Prasė LNP igaliojimų. Nebus duoti, bet Stanev[ičius] įsisiūlė važiuoti kartu.

Atrodo, kad gal Požėla bus vidaus tarėju, o gal ir taiko į partijos vadus, nes Virbickas greičiausiai nesutiks.

Į Kauną iššauktas ir mjr. Puodžius.

Matomai, už 3000 Rm Karutis, įkalbėtas, suvedžiotas, pakeis štabo sudėtį. Norėjau, kad tuoj išgautų sutikimą Karučio apie vado pareigų perdavimą Bruniiui, bet Brunius pats dėsė.

Tiesa, Požėla paminėjo, kad vienas kitas turės išeiti. Pirma jo paminėta pavardė – Brunius. Mus du išskyrus – aš likčiau vienas, „senių voldemarininkų“ apsuptas, be galėjimo veikti. Žodžiu, lošimas labai kombinuotas.

Žičkus kalbėjosi su Baumgarteliu. Atrodytų – ne išvada, o prileidimas – kad tai galėtų būti ir vieno Baumgart[elio] iniciatyva sutarta su Požėla. Vargu... Faktas tik, kad Kubiliūnas čia vaidina „mentoro“^a vaidmenį ir, matomai, nori įsigalėti.

Iš to nieko neišeis. Bruniaus ir mano išstojimas bus „smarkus smūgis“ Kauno visuomenėj. Abejoju, ar tai išeis į naudą partijai. Tai turės atsiliepti ir provincijoje. Bet su minimaline programa aš nesutinku. Lai pasilieka „politikai“ su minimaline programa. O jei gaus pripažinimą iš Vokietijos – tai kad nebūtų tai per brangia kaina. Jie gali pigiai vokiečiams parsiduoti, mes gi laikytumėmės kietai. To ir norima išvengti.

22 IX 41

I. 60 l. – 14 d.; II. 25 l. – 7 d.; III. 3 l. – 1 d.; IV. 24 l. – 19 d.; V. 15 l. – 12 d.; VI. 32 l. – 17 d.; VII. 29 l. – 20 d.; VIII. 25 l. – 8 d.; IX. 47 l. – 31 d.

23 IX – antradienis, 22 IX – pirmadienis, 21 IX – sekmadienis, 20 IX – šeštadienis.

^a Mentorius (tarptautinis žodis) – mokytojas, auklėtojas, vadovas.

Nuo 20 iki 23 IX įvyko daug dalykų. Nebuvo laiko rašyti. Paminėsiu tik trumpai. Šiandie (23 IX) grįžo Pyragius. (Ar tik vėl ko nors tokio jis nekombinuoja? Jo grįžimai ir pasirodymai nieko gero niekad os partijai nelėmė.) Matysim.

Su mjr. Virbicku nuėjau apie 10 val. į LAF'o štabą („Žaibo“ spaustuveje). Kalbėjom iki po 12 val. Visi prieina išvados, kad reikia vienos organizacijos. Atrodo, kad jų nuotaika nėra taip jau gera. Prapuolenis lyg ir sutiktų su kompromisu – įėjimu į štabą (paminėjau: Prapuolenis, Ambrazevičius, Damušis ir gal kiti).

Mačiokas laikosi kietai.

Jie nori, kad mes įeitumėm į LAF'ą. Pasakiau, kad jeigu reikėtų, jeigu manyčiau, kad Lietuvai naudinga – pats pirmas paduočiau anketą. Bet manau, kad tik LNP gali varyti dabar tinkamą Voldemaro linkmės politiką. Jie gi mano, kad kariuomenė išpildys pažadą ir todėl turi vadovauti LAF.

Konkrečiai nieko nesutarėm.

Prapuolenis nori susitikti su manimi asmeniškai pasikalbėti 19 val. „Konrade“. Nepatinka man vieta, bet noriu matyti, kodėl ši vieta pasirenkama (vieša vieta)?

Mačiokas užsiminė apie mūsų pasikalbėjimus su kairiaisiais. Faktas, kad Toliušis³⁴⁵ pasirašė LAF'o memorandumą – mums nieko nesakant, iš kairės. Bieliukas mūsų raštą pavadino vaikų žaislu („ką darysi, jauni žmonės“). Kuomet gi aš jam perskaičiau projektą ir paklausiau, ar jis pritaria – pilnai pritarė, paragino. Gaila, su Bieliuku negalima atvirai kalbėtis.

Mūsų raštas von Rentelnei buvo parašytas ir pasirašytas 14 IX. Ištaisius kalbos klaidas, jis buvo 15 IX vėl naujai pasirašytas ir 16 IX įteiktas (datą paliekant 14 IX). Gražintas 19 IX.

LAF savo memorandumo datą padėjo 15 IX, bet įteikė jį tik 20 IX, šeštadienį, von Pohliui. Per didelis rašymo – įteikimo datos skirtumas. Šis jų memorandumas šiandieną buvo jiems gražintas. Kareivis (ar karininkas) jį buvo užnešęs į LNP štabą. Pasakėm, kad ne čia – juokėsi abu. Tas pats.

Manau, kad mes padarėm korektiškiau. Hitleris paskyrė civ[ilinės] v[aldžios] atstovą, ir mes einam pas jį, kad ir be „komplimentų“. Nepriima, bet nurodo duoti per Kubiliūną, nors ir mes žinom, kad iš Kubiliūno jis neišeis.

LAF'as gi ignoruoja Rentelną. Jie eina pas Pohlį, rašo Hitleriui ir Brauchit-schui³⁴⁶, o tik rašto nuorašą siunčia Rentelnei. Aiškūs įžeidimas, kad ir galimas. Taktiškai mūsų geresnis pasirinktas kelias.

Sekmadienį, 21 IX, posėdy Stanevičius irgi pasakė, kad Brunius turės išeiti. Tarp kita ko nurodė, kad esą vokiečiai sakė, kad mūsų tarpe yra anglų agentas. Sakau – jeigu Lietuvos reikalų gynimas yra agentavimas anglams, tai, žinoma, juo galiu būti tik aš vienas, nes aš parašiau laišką. Sakė, kad jie laukė, ar per 3 dienas

tai nebus pranešta per Londono radio. Sakau – nieko lengvesnio, yra visokių agentų. Nuorašų yra daug. Nenuostabu, jei raštas gali atsidurti ir Londone, ir Berlyne. Tai nėra slaptas dalykas, nes partijos nuomonę turi žinoti visi nariai ir apskr. ar apygardų štabų asmenys.

Sekmadienį, 21 IX 41, nuvykom – Puodžius, Jasiunskas, Stanevičius ir aš – pas Karutį. Karutis sutiko:

1) duoti eiga raštui per Kubiliūną;

2) palikti Brunių pavaduotoju;

3) skirti mjr. Virbicką.

Dusyk kažkas skambino, dusyk Karutis išėjo iš verandos ir nebuvo po 10 min. (12).

Vokietaitis atvyko su alumi.

Vėliau Karutis atsimetė nuo sutarto dalyko.

Maišosi Gobis, Misiulis, Sinkevičius.

Pirmadienį, 22 IX, atvyko Karutis į posėdį. Prieš tai išsikalbėjęs su Baumgarteliumi. Žičkaus sugestija.

Karutis pasakė, kad ilgai kalbėjęs, aiškinesis. Reikia daryti pakeitimus vyr. v[adov]vybėj. Vokiečiai pageidauja (reikalauja?), kad išeitų Brunius ir Blynas.

Išdėstė kelis kitus punktus. Jų tarpe privatišką nuomonę Baumgartelio, kad lenkai yra bendri priešai, Lenkijoje yra derlingų žemių, Lietuvoje yra nederlingų žemių – lietuviams ūkininkams teks iš ten keltis.

Paklausiau – o kas gi užims „tuščias“ nederlingas Lietuvoje žemes? Neatsakė. Pasigyrė, kad vokiečiai jį pagyūrė, užtarė – pasiūlė, įvertindami, 6 mėn. gydytis jų duodomomis lėšomis užsieny. Atrodo labai patenkintas.

Dėl vado skyrimo jis galvosiąs. Galbūt savaitės bėgy paskirsiaš.

Pasakiau, kad vadas serga ir negali eiti pareigų. Turi būti vadas. Reikia šiandie čia pat paskirti vadą, kurs susidarys štabą. Negalima atidėlioti. Klausimas eina apie partijos linkmę ir likimą. Negalima leisti, kad vokiečiai diktuoūt paskyrimus partijos vyr. vadovybėje.

Karutis pasakė, kad jį stebina mano griežtas pasisakymas.

Paprašiau leidimo išeiti. Leista, nes nebegaliu jaustis moraliai vadovybėj. Parašiau atsistatydinimo raportą, motyvuodamas jį jo (Karučio) pareiškimu, kad vok[iečių] civ[ilinės] valdžios pareigūnai „pageidauja“ mano išėjimo. Pranešiau, kad nuo 23 IX nebeisui gen. sekretoriaus pareigū.

Stanevičius irgi išėjo, paduodamas raportą. Vėliau nuėjom abu ir padavėm raportus.

Atsisveikinau su Karučiu. Jis man sako, kad būsiu Taryboj. Sakau – ne, nes visai pasitraukiu iš politinio veikimo. Jis kažką užsiminė apie žmogų, iš vadovybės, kurs viską perduoda vokiečiams.

Pasakiau – vadovybei – kad man buvo malonu dirbti kartu, dėkoju už ikišiolinį pasitikėjimą, linkiu ir toliau eiti aiškiu Lietuvos keliu.

Atsisveikinau su kiekvienu atskirai. Išeidamas atsaliutavau „romėniškai“, sušukdamas: „Tegyvuoja Lietuva“.

Tiesa, Karutis sakė posėdy, kad dėl vado ir vadovybės jis turės pasitarti Generalkomisariate.

Vakare mane nuvedė, sutikau gatvėj iš štabo žmogų, į „Ragutį“ svečiuosna. Buvo ir daugiau. Išgėrėm. Net Šimkus nesipriešintų, o parentų, jei Prapuolenis įeitų į štabą. Dambrauskui ešą buvo siūlyta stoti į gestapą.

Nakvojau ne namie, nes buvo pervėlai eiti namo.

Šiandie, 23 IX, iš ryto nieko ypatingo. Surašyta anksčiau.

Daviau Einoriui pro memoria. Vakare 18 val. mane iškvietė į štabą – Senkaus (ir Bruniaus) vardu. Ruošiama „pučas“: paskelbti vyr. vadovybės ir senųjų „vilku“ vardu Karutį nebeinančiu dėl ligos pareigų (vado) ir laikyti vadu mjr. Virbicką.

19 val. su Brunium susitikom su Prapuolenu. Prakalbėjom iki 20.30 val. Anot jo, Taunys parašęs skundą, kad Mačiokas, Prapuolenis... slepia ginklus. Patyrinėta, bet nekratyta. Laikyta tai įskundimu.

Turįs Vokietaičio, Taunio, Stanevičiaus, Skaržinsko³⁴⁷ „Karo muziejų“ rašyto rašto nuorašą. Būtų gera jį ir mums turėti.

Atėjęs į štabą, radau dideles diskusijas. Vokietaitis atsisakė pasirašyti raštą. Aš ir Brunius jo nepasirašėme – nesiūlė. Taunys ir kiti pasirašė.

Kurkietis iškvietė Vokietaitį į posėdį (iš Karučio). Vokietaitis nesakė, bet pagaliuos išgavo jo pasisakymą, kad mjr. Matulevičius³⁴⁸ skiriamas I-uoju vado pavado duotoju. Kas II-uoju – nežinia, bet visi mano, kad juo bus Vokietaitis. Jis tai silpnai užginčijo. Ešą ryt viskas paaiškės. Ešą dėl manęs dar nėra nieko tikro. Lyg vokiečiai nereikalauja. Sakau – Karutis štabo posėdy pasakė labai aiškiai. Vokietaitis užginčija, kad visai nesakęs to Karutis. Visi patvirtino, kad sakė. Ešą – Vokietaitis – kad tai Kubiliūnas sakęs. Ešą Karutis dar aiškinsis. Stanevičius] smarkiai susikirto su Vokietaičiu, nes tas jam prikišo Ambrazevičiaus nuomonę. Paklausiau – jei jau Ambrazevičius] kalba – tai ne apie vieną Stanevičių, o apie visus, kurie pasirašė „Karo muz[iejuje]“ raštą.

Vokietaitis sako, kad niekas jam negali uždrausti būti germanofilu, ir jis ešąs germanofilas (suprask, kiti galį būti ne germanofilai). Pasakiau – štabui reikia ne germanofilų, o lietuvoofilų; reikia žmonių, kurie nekalbėtų apie tai, kad jie sėdėjo kalėjime, o kurie dabar ryžtųsi sėdėti, jei reikės, ginant Lietuvos reikalus ir teisingai suprastą Lietuvos – Vokietijos bendradarbiavimą.

Vokietaitis labai ironiškai uždrožė, kad ešą žinom... tą bendradarbiavimo norą...

Šį rytą Taunys užvažiavo Vokietaičiui, kad ešą jis viską Kubiliūnui pranešęs. Mat tas pasakė, kad žmonės, kurie jį pastatė, dabar jį koneveikia. Įdomu... Prisiminti rašto pasirašymo dienos Vokietaičio baiminimasi.

Žodžiu, Karutis kasa duobę partijai, sau ir geriems Lietuvos – Vokietijos santykiams, nes padarys partiją palankių vokiečių įrankių ir tauta nusigres nuo jų. Aš nepasiliksiu.

Mano raportas apie vokiečių reikalavimą, matomai, nėra malonus Karučiui su „patarėjais“ tvirtinti. Jeigu ir Karutis užginčys, tai surinksiu visų dalyvavusių parašus. Bus gera pamoka Karučiui.

25 IX 41, ketv[irtadienis]

24 IX apie 10.20 val. buvo posėdis. Atsilankė Kubiliūnas. Dalyvavo daug „senų vilkų“.

Vokietaitis atpasakojo „križės“ genezę. Sena istorija apie kovotojų gerbimą. Taunys griežtai pasisakė, kad turi būti vadas, kurs nuolatos sėdėtų štabe ir dirbtų.

Kubiliūnas pasakė, kad vokiečiai negerbia ir laiko šnipais (ar kaip ten) tuos lietuvius, kurie nereikalauja Nepriklausomybės. (Tai pirma jo tokia deklaracija.) Pasakė, kad memorandumas buvo įteiktas nelaiku. Kad jis palaikys kontaktą, kad vokiečiai norėjo eiti toliau siekiančiom išvadom apie partiją, bet jis užtaręs (!), kad reikės pertvarkyti štabą.

Paprašęs balso, pasakiau, kad vienai pusei gali atrodyti, kad raštas (eilinis ir tik paaiškina pirmą sykį partijos poziciją, ir kurio nemanau, kad būtų galima vadinti taip dideliu vardu kaip memorandumas) buvo įteiktas nelaiku, bet mums jis atrodo, kad buvo visai laiku įteiktas.

Pasakiau, kad vadovybės keitimo klausimas opus ir vado reikalas svarbus. Gen. Kubiliūnui buvo pasiūlyta ir sudaryta galimybė sujungti abi grupes, sudaryti štabą ir būti vadu, bet jis ta galimybė nepasinaudojo.

Kai dėl štabo sudėties, tai ji turi būti sudaryta be pašalinių įtakų. Aš, jei vokiečiai reikalauja mano išėjimo, kaip pranešė praeitam posėdy ponas vadas Karutis, tai kliūtimi nebūsiu, ir jau padaviau jam atsistatydinimo raštą.

Kubiliūnas nieko neatsakė.

Dėl vado iškilo „incidentas“. Karutis tvirtino, kad, mjr. Virbickui atsisakius, jis paskyręs mjr. Matulevičių. Matulev[ičius] pasisako, kad atsisakęs, nes nėra drausmės. Virbickas sutiko. Karutis delsė ir nieko konkretaus nepasakė.

Buvo užsiminta apie netikusius patarėjus sugestijonuotojus vadui. Konkrečiai: Sinkevičius, Misiulis ir Vokietaitis; ypač šis, be štabo žinios kombinuojas.

Taunys pasakė vakar, 23 IX, gavęs tikrų davinių, kad Sinkevičius išdavinėjęs voldemarininkus. Jeigu jis pasirodys štabe, tai sudaužysias jam snukį ir išmesias pro duris. Karutis užginčijo.

Išeinant pasakiau Karučiu, kad jokių būdu neatsiimtų rašto iš Kubiliūno. Pa-duota – ir lai sau žinosi. Mes gi galėsim rašyti ir naują raštą. Tai jau būsiąs mūsų dalykas.

Vokietaitis 23 IX gan smarkiai puolė patį Virbicką, bet dabar jau laišosi.

Šiandie, 25 IX, jo visai nesimatė štabe.

Po 24 IX posėdžio Vokietaitis vėl prie visų atkartojo, kad, jo nuomone, čia ne viskas aišku, kad čia vedama angliška politika. Paklausiau – buvo Brunius, Jurkūnas, Kurklietis, Matulevičius ir dar pora naujų – ar jis supranta, ką kalba ir ar turi savo žodžius perspektyvoj. Atsakė, kad žinaš, kad toks jo įsitikinimas. Žodžiu, viešai Vokietaitis skelbia, kad mes varom anglišką politiką.

Šiandie mane iškvietė į štabą. Virbickas pasakė, kad Kubiliūnas „nusileido“ dėl manęs. Tačiau šiandie dar kalbėsis su vokiečiais. Dėl Bruniaus esą abejonių – ar sutiks vokiečiai?

Kurmies yra išsiunčiamas į Persiją. Sakė Pyragius. Gerai, ten gali intriguoti.

Taunys gana blogoj nuotaikoj.

Atrodo, kad dabar bus ramiau. Seni „vilkai“ nieko negali prikišti Virbickui.

Virbickas kalbėjęs su Požėla. Esą gausim laikraštį. Gal galėsim kalbėti apie valstybę ir nepriklausomybę.

Šios dienos „I laisvę“ yra bjaurių ir durnų Cramerio minčių interviu apie Kau-no miestą. Vokietis kraustosi iš proto.

Vedė belaisvius Savan[orių] pr. Žmonės numetė kelis obuolius rusams. Tie nepagavo. Norėjo pakelti nuo žemės. Vokietis vieną obuolį sutraiškė batu, kitą – šautuvo buože, o kitų neleido pakelti. Charakteringa.

Kalbama, kad yra spausdinami atsišaukimai į ūkininkus, kad teiktų grūdus, jų nedegintų, neslėptų, nenaikintų. Įdomu!

Virbickas minėjo, kad gal reikės, „atsilyginant“, spaudoj raginti ūkininkus tinkamai teikti javus.

26 IX 41

Parašiau str. Marijampolės „Naujajai gadynei“ vardu „Padrikos mintys į nacionalistinį jaunimą“ (4 lapai mašinėle). Pažiūrėsim, ar tilps ir kiek tilps?

Atrodo lyg vėl grįšiu į vyr. v[adovy]bę. Dėl Bruniaus nieko dar nežinoma.

Adv. Požėla, matomai, įeis į štabą. Kokiom pareigom?

Šiandie pasikalbėjom įdomiai. Jis man sako, kad aš jam esu labai įdomus ir nesuprantamas žmogus. Sic! Saugotis!

Anot jo, kada mes geriau susipažinsim, jis parodys Generalkomisariato „Gross Litauen“ žemėlapi su Gardinu ir Minsku.

Esą reikės dalį inteligentijos siųsti lygiom teisėm su vokiečiais valdyti Rytus. Pirmąkart išgirdau, kad nacional[izuoti] dvarai yra Wehrmachto žinioj. Esą tam, kad būtų aprūpintas javų pristatymas. Civ[ilinė] v[aldžia] čia nieko negali.

Esą Kubiliūnas viską darą dėl Lietuvos. Laiku iškels ir nepriklausomybės klausimą. Nors tuo pat metu kalba, kad N[aujoj] Europoj bus visai kitokie santykiai. Vokiečiai mus laiko sau lygiais.

Įkaliau Požėlai, kad, kaip turįs įtakos, privalo išgauti pilną un[iversite]to veikimą, nes tauta tai laikys kėsinimusi į jos kultūrinę laisvę.

Prašiau išaiškinti, kiek turi pagrindo gandai, kad vienas vyr. v[adovy]bės žmogus iškundęs LAF'o žmones ginklo laikymu. Šlykštu.

Atrodo, kad „Į laisvę“ vakarykštis str. „Gana“ buvo vokiečių inspiruotas³⁴⁹. Taip bent atrodo iš šiandieninio vedamojo.

Taunys, Stanevičius vyks į Vokietiją. Taunys labai smarkiai kertasi su Vokietaičiu. Matomai, santykiai pablogėjo. Tačiau abu jaučiasi nekaip. Kažkas yra „ni tovo“^a.

Kalbėjom su Virbicku dėl valstybės pažado; formulė – Lietuva po karo (arba paėmus Maskvą) gaus tai, ką ir kitos Europos valstybės. Manau, kad tai priimtina. Išlaukti.

Mačiau Germaną. Nieko nežino... Visi kalėjimuos sėdėje atrodo lyg apstulbė laisve. Politikoj tai pavojinga.

„LNP vyr. v[adovy]bės pareigūnų veiklos, skyrimo ir atleidimo laikinojy instrukcijoj“ įnešėm pakeitimų. Prie „Partijos vado“ funkcijų pridėjom su mjr.³⁵⁰ toki sakinį: „P. vadui pasitraukus, susirgus ar išvykus, savo pareigas jis paveda vienam iš partijos patikėtinių“.

Iš „P. vado pavad.“ išbraukėm sakinį, kad jis pavaduoja vadą jam išvykus. Požėla užsiminė, kad reikėtų į partijos statutą įvesti dėsni, kad [partijos] narys gali vesti tik lietuvaite arba arijiete. Sakau – kad Lietuvoj toks dėsni nelabai tinkamas, nes žydžių dabar niekas neves. O dėl grynumo rasės – tai kas bus, jeigu kas nors nėra grynas lietuvis, pvz., turi šeimoj vokiško kraujo? Požėla pradžioj nesu-prato.

27 IX 41

Atėjęs į štabą, sužinojau dalyką... Prapuolenis suimtas (šių naktį). „Gana“ – pačių vokiečių įdėtas. Ar tai tik buvo ne preteksto sudarymas areštui? Apie kitus areštus dar negirdėti. LAF'o „štabas“ užantspauduotas ir, rodos, visi daiktai – bylos išvežtos. Jeigu ras prie ko galės prikibti – bus nemalonumu.

^a He toro – nekoks, prastas (rus.). Matyt, norėta pasakyti, jog kažkas čia ne taip.

10.30 val. buvo posėdis. Dalyvavo Virbickas, Požėla, Taunys, Vokietaitis, Jasiuskas, Sliesoraitis, Senkus, Stanevičius, vienas iš GV.

Požėla pranešė, kad šiaandien sužinojo, jog Prapuolenis suimtas ir LAF uždarytas (dar vakar sakė, kad patys vokiečiai pageidauja, kad būtų viena organizacija, kad LNP būtų viena lietuvių partija, tik nereikia LAF'o žmonių išleisti į vadovybę – aptarėm su Virbicku), kad reikia per pusvalandį ar valandą paskirti komisarą „I laisvę“, kurs prižiūrės laikraštį ir kuriam vokiečiai pasitikės.

Pasiūlėm Žlabį, Iškvietėm. Sutiko, jei nebus Propag[andos] Staffel^a valdininkas. Parėmiau.

Požėla pasakė procedūrą: Generalkomisariatas, cenzorius, redakcija. Sliesoraitis iškėlė kitą kelią – per vadą. Požėla pastatė karštai *боробоязнь*^b klausimą ir ar norim dirbti su vokiečiais? Taunys griežtai pasakė, kad jis eina su vokiečiais. Nuraminom karštuolius – lai eina su Požėla. Kada sąžinė neleis – galės trauktis.

Kubiliūnas nenori Vokietaičio pas save.

Karutis jau sudarė štabą. Gen. sekretoriumi paskyrė... Misiulį. Tą smarkiai visi išjuokė. Bene ketvirtadienį jis jau vaikščiojo su raštais. Šiaandien jo jau nebesimatė.

Apie Misiulį Stanevičius pasakojo, kad jo mokyklos (kur dirbo Misiulis) mokytoja prie plk. Gaušo sakė, kad komunistų laikais Misiulis tvirtino turįs žydiško kraujo... Nebloga priedanga, geras užsimaskavimas.

Tas pats su Kamarausku – Ukmergės LNP vadu. Vilniuj rasti dokumentai, kuriais įrodoma, jog jo – Kamarausko – įdavimu, vienas karininkas buvo suimtas, o kitas sušaudytas.

Svilas³⁵¹ (Telšiai) irgi „netvarkoj“. Kažkas rišasi su bolševikais.

Šį vakarą 19 val. užeinu pas Gražiną Krivickienę paklausti „pliotku“.

Buvo Indrišiūnienė³⁵² bei Jonynas. Indrišiūnienė prašė „pro memoria“. Neturiu.

28 IX 41

Šį rytą buvau štabe.

Taunys, Stanevičius, Valentinas (koks tai inspektorius) ir dr. Germantas-Meškauskas turėjo posėdį. Nuėjo net į GV patalpas, kad niekas nemaišytų. Atrodo, kad ketvirtadienį (trečiadienį priima Virbicką ponas von Rentelnas) Germantas žada, kad bus patvirtinti dr. Rukša, Vykintas, Vokietaitis.

Vėliau Stanev[ičius] užsiminė, kad Germantas yra labai nervuotas, kad jis sakosi viską padaręs dėl universiteto, kad su kademais jis flirtavęs todėl, kad taip reikėję (vokiečių įsakymu?), kad ji iš visų pusių atakuoja, kad jis prisiminęs savo trijų valandų pasikalbėjimą su manimi ir Brunium.

^a Ešelon (vok.).

^b Dievobaimingumo (rus.).

Atrodo, kad tikrai Prapuolenis mušęs galvą į sieną... su savo raštu. Atrodo, kad dauguma tų parašų jis sužvejojęs eidamas individualiai pas kiekvieną. Dabar gi šie visi lyg kratosi ir teisinasi neskaite ar nežinoję, pasitikėdami pasirašę. Jeigu kas, žinoma, laikys save didvyriaus... Tokie jau žmonės! Prapuolenis, matomai, tokiu būdu pasiryžo likviduoti LAF'ą. Žinoma, neniekinu jo, kaip tūli mūsųškiai – pagerbimo, bet vis dėlto jam reikėjo būti atsargesniu su organizacijos likimu. Nors nėra blogo, kurs neišeitų į gera.

J. ir K. minėjo, kad gautas un[iversite]to raštinėj raštas apie un[iversite]to uždarymą. Taunys paneigė. Ešą veiks. Gal ne visas, bet ateity veiks visas.

Taunys pasakė, kad jis yra priešingas visoms senienoms – Vytautui, Smetonai ir Karučiai. Kol jis bus, LNP naujas ženklas – Vytauto herbas – nepraeis. Ešą reikia imti N[aujosios] Europos ženklą – svastiką.

Sakau – ir svastika senas dalykas, o be to, vokiečiai ją naudoja. Mes gi sau imam kas mums atmintina ir brangu. Biskį ir daugiau susikirtom dėl Vytauto. Pasakiau, kad nėra ko Vytauto per daug niekinti, nes faktinai Hitleris tik tęsia Vytauto žygį ir Vytauto idėją.

Taunys pasiūšaušęs ir nervuotas. Ar bijo, kad nepaklius į 6 mėn. vokiečių svečių į SS Vokietijoj (ar SA)?

Visi kalba apie „darbo programą“, kurią reikia įteikti vokiečiams Virbickui trečiadienį. Manau, kad smulkios „d[arbo] pr[ogramos]“ nėra ko dabar, trečiadienį, įteikti. Užteks „kalbelės“... Programą galės įteikti vėliau, kai paaikšės universiteto klausimas. Jeigu jo nėra, nematau jokios galimybės toliau bendradarbiauti.

Švedas geras žmogus, bet jis vis ragina nesikarščiuoti, būti nuosaikiu. Vis mini neolituanų kovų istoriją su Smetona. Sakau – tai vidaus kovos ir lėmėsi partijos laimė. Čia gi eina klausimas apie tautos ir valstybės ateitį.

Sunku – žmonės toliau savo nosies nemato.

Man atrodo, kad Vokietaitis, Stanevičius ir Taunys yra kažkaip pasikeitę. Kas yra?.. Presija?

Taunys vakar sakęs Bruniui, kad jis irgi galėsias likti štabe.... Įdomu.

Kpt. Kviecinskas klausęs, kodėl Karučio paskirtas štabas neperimas pareigų. Ešą mes neleidžiam, sėdim... Karutis arba intucijos genijus, arba pasenęs durnius-kovotojas...

Ar ne Kviecinsko aliuzija dėl „išvaikymo“?

Vokietaitis su Tauniu yra pasiryžę išvaikyti iš vietų visus LAF'o raštą pasirašiusius asmenis. Drašūs!..

Kažkas yra.

* T. y. Virbickas turi įteikti programą vokiečiams.

Stanevičius rimtas – per daug rimtas. Minėjo (sako – nenoriš slėpti, užkulisų nėra), kad, matomai, reikės eiti kariauti. Paklausiau, ar jis žino, ką tai reiškia?...

Vytautas Blynas (iš Pazūkų) grįžo 10 d. atostogų nuo Naugardo. Atrodo, kad nebe toks pats, koks buvo pradžioje – biržely – komendantūroj. Santūresnis...

Prapuolenio suėmimas – tai įspėjimas man. Matysim.

Будет буря... И поборемся мы с ней...^a

29 IX 41

Atrodo, kalbama, kad Prapuolenį jau išvežė iš Lietuvos į Rytprūsius (kaip ir Krygerį³⁵³).

P. kalbėjo labai neigiamai apie Poželą. Kažkas rišasi su komunizmu, žyda is etc. (sportas)...

Parašiau Virbickui kalbą Rentelnui. Peržiūrėjom ir ištaisėm kartu su Brunium. Ryt dar sykį, galutinai, peržiūrėsime.

Taunys sakęs Stanevičiui, kad esą vėl ką nors tokio painaus įvėlsiu...

Vokietaitis „slapčia“ pranešęs, kad kalbėjęs (su Essenu?). Esą gautas paties Hitlerio raštas, kuriuo įsakoma užimtuose kraštuose elgtis tinkamai, nekartoti Vilhelmo Vokietijos klaidų. Esą jis gausias net to rašto nuorašą ir mums parodysias. Jo yra 20 puslapių.

„Tautos kelio“ laikraštis išėisias (su „Tautos garbė – valstybės gerovė“).

Taunys norįs parodyti, kad mes vokiečių nebijom ir todėl reikalaujame^b iš Stanevičiaus, kad vedamuosius reikėsia spausdinti lietuvių ir vokiečių kalba. Idiotas. Leisim dienraštį be vokiško puslapio, o Taunys čia su savo „idėja“ lenda. Neturės praėti.

Apskritai kažkas darosi. Na, gal trečiadienį paaiškės.

Aktyvistai mano, kad jų reikalai dar „pakils“. Esą jų raštas nuėjo kur reikia. Tada dar ir Rentelnas nukentės.

Moterėlės plepa, kad kunigai labai vaikšto pas stebuklingą vaiką (Rotušės apylinkėse), kurs išpranašavęs, kad sovietai bus Lietuvoj „vienus metus ir vieną savaitę“. Dabar gi pranašauja, kad karas tęsis dar du metus ir Lietuvoje liks labai mažai lietuvių... Kaip pranašystė – tai blogos perspektyvos.

Bruniaus gi „viltys“ – „lėkštelinės“³⁵⁴ – yra tokios, kad 3 X turi Kubiliūnas „išnykti“, o 5 X turėtų būti naujas Lietuvos Kabinetas. Matysim, kiek „lėkštės“ teisingos...

^a Kils audra... Ir pasigrūsim su ja (rus.).

^b Virš reikalaujamas užrašyta – sakęs.

30 IX 41

Šiandie, Virbickui sutikus ir žodžiu Sliesoraičiui pasakius, gavau 200 markių (2000 rb) partijos bibliotekai. Su Jurkūnu aplankiau Spaudos fondą „Laisvėj“ ir prie Iglulos bažnyčios. Pirmoj vietoj paėmėm knygų už virš 1000 rb, o antroj – už apie 500 rb. Ryt dar reikės nueiti į šv. Kazimiero knygyną. Kad tik ryt nepakeltų kainų knygoms – negalėsime nueiti į šv. Kazimiero knygyną. Paėmėm, kiek radom, lituanistikos, mokslo veikalų ir šiaip originalių lietuviškų raštų, romanų, poezijos ir vertimų bei keletą „praktiškų“ knygų ir įstatymų rinkinių.

Virbickas rodė Kubiliūnui parašytą kalbą Rentelnei. Kubiliūnas nori, kad būtų išbraukta vieta apie Nepr[iklausomos] Lietuvos valstybę, kuri stovi šalia D[idžio]sios Vokietijos aktینگame Eur[opos] kūrybos darbe. Ešą tai nelaiku ir ne vietoje.

Užtešti laiką, mažiausiai paaukojant žmonių. Šiandie bataliono kareiviai vaikšto po miestą visiškai girti. Kalba, kad jie (jie patys kalba) važiuosią į Rygą, ot, pagyvensią ten. Ar tik iki penktadienio nebus čia baigta su žydais? Gal lietuviai ir ten užsiims šiuo garbingu žudikų – skerdėjų amatu?

Būtėnas (iš „I laisvė“) tvirtina, kad Prapulenis jau yra išvežtas. Kitus pasirašiusius šiandie švelniai „tardę“, pamokę, kad nelaiku rašė ir davę pasirašyti pasižadėjimą, kad politika nebeužsiims.

Vokietaitis labai darosi mandagus ir lipšnus.

Anot Būtėno, gal gale savaitės nebebus vokiško puslapio, bet laikraštis bus suredukuotas iki 4 psl. – taigi vos užteks buv. Eltos žinioms ir G[eneralinio] komisariato skelbimams sutalpinti.

Tuo būdu mes vėl nieko negalėsime nei padaryti, nei pasakyti, nei savo minčių dėstyti. Vis vien vokiečiai verčia mus rebrom^a statyti klausimą taip elgdamiesi.

3 žmonėms parūpinau Urbšienės knygą „Vokiečių karo meto spauda ir Lietuva“. Bus naudinga jiems pasiskaityti.

Ešą Generalkomisariate yra žmonių, nepatenkintų Rentelnu, jo politika, kuri nustato visus prieš vokiečius. Gavę Hitlerio raštą (jeigu tai ne apgavystė), tūli vokiečiai net pralinksmeje...

Vilniaus LNP nesiseka. Atėmė jų surinktą maistą, paskum beveik visus jų baldus, o dabar užantspaudavo viską... Ešą ieškojo LAF'o, bet nesurado, paklausė, kur jis yra, jiems nurodė, kad LNP būstinėje buvo – tai ir uždarė... mus. Taunys vyks į Vilnių.

1941 IX 1

Virbickas buvo pas Kubiliūną. Tas prašė įdėti šiuos žodžius: „prieš plutokratinės Vakarų demokratijos“ (2-me abzace), „dabartinėse sąlygose“ (7-me abzace), o vietoj

^aŠiuo atveju – stačiai (rus.)

„kad artimiausioje ateityje Nepriklausoma Lietuvos Valstybė galės stoti“, paprašė įrašyti „lietuvių tauta galės stoti“.

Atrodo, kad Požėla bus paskirtas, ar yra jau paskirtas, Šiaulių apygardos lietuvišku tarėju. Šiandie jis vėl pasirodė ir pradėjo mane vadinti „kolega“. Ar tai tik nėra ženklas, kad jis bus pirmuoju ar antruoju generaliniu tarėju?

Mane iš Vilniaus atvežęs asmuo – Vytautas Zubrickas (?), Aug. Voldemaro (ne prof.) žentas (?), šiandie pasakojo, kad Vokietaitis užsakęs karo invalidų siuvykloje sau kostiumą siūti; pasakęs, kad duosiąs siūti dar 8 kostiumus, ryt atnešes (t. y. į kitą dieną, kada davė siūti) juodą kostiumą siūti. Pirmas – neskubu, bet juodas turės būti pasiūtas greitai ir labai gerai, nes jam su juo teksią vaikščioti pas Rentelną, nes jis esąs labai aukštas LNP pareigūnas. Invalidų siuvykloje juokiamasi... Kažkas žadąs sutvarkyti Vokietaitį – galbūt vėliau, kada... bus galima.

Faktas, kad Vokietaitis su Misiuliu bandė sudaryti naują štabą (su Vokietaičio vyraujantią įtaka – jis manė būti vado pavaduotojas), labiau nuolaidų ir todėl skleidė gandus, kad mes esam ir vedam „anglomaniską“ politiką...

Rentelno nėra Kaune. Ar tik ne Berlyne? Šiandie Požėla žadėjo, kad bus Virbicko prisistatymas Rentelnei. Kubiliūnas Virbickui sakęs, kad nieko nežinąs.

Na, įdomu, ar 3 IX Kubiliūnas „išnyks“, o 5 X ar bus Lietuvos Kabinetas? Neilgai laukti.

Pirkau partijos knygynui Sp[audos] fonde už 1389,90 rublių knygų – senom kainom. Ryt pristatys. Antra partija dar neapskaičiuota Sp[audos] fonde prie Įgulos bažnyčios.

Bieliukas skambino į partiją, norėdamas su manimi susitikti. Atsikalbėjau. Paprašiau ryt 12 val. vėl paskambinti.

Ambrazevičius dar nepasirašęs rašto, kad nedalyvaus politikoj (paseka LAF'o memorandumo) – esą paprašęs dvi dienas pagalvoti. Kiti pasirašę. Prapuoleni pravežė pro Kybartus, leidę 5 min. pasikalbėti su tėvais.

Kpt. Švilpa su savo 3 batalionu šią savaitę išvyksta į Rygą, o galbūt ir į Taliną. Kitas batal[ionas] vyksta į Minską.

Prasideda išsklaidymas.

2 X 41

Vakar pas Viciją atėjęs Ž[emės] banko tarnautojas pasakojo, kad tas pats vokie-tis ltn., kurs gyvuliškai kolidamasis kraustė Ž[emės] banką iš jo patalpų, atėjęs į Ž[emės] banką pasakė, kad jis darysias žygiu, kad Ž[emės] b[ankas] grįžtų į savo patalpas, t. y. iš Žydu banko namų į savo patalpas (nuosavas). Jeigu teisybė – labai įdomu. Gal Rentelnei nereikės didelių patalpų?

Idomus nuotykis – kaip vokiečiai varo kontrabandą. Karininkas su leidimu ateina pas dantų gydytoją įsistatyti auksinį dantį. Toji pasako neturinti aukso. Tas prašo. Toji gauna kur tai aukso (rusų) rublių, padaro keturis dantis. Karininkas prašo nedėti jam tų dantų. Toji bijo – atsisako. Tas užrėkia. Ji pasirašo. Karininkas kišenėje išsineša 4 auksinius dantis. Kuriuo tikslu? Matomai, tokiu būdu Vokietijoj vyksta kontrabanda – spekuliacija: už aukso dantis šį bei tą gauna iš ūkininkų, ar kitur. Įdomu!

Puškevičius pasikvietė mane į savo vestuves – šeštadienį 17.15 val. bažnyčioj, o 18 val. namuose (Jesaičio g., 4). Nežinau ką reikės dovanoti? Vedasi...

Grižo 10 d. Vytautas³⁵⁵ nuo Naugardo. Vakar štabe jis man aiškino, kad jis visai nenorėjęs anšliuso, nenorėjęs versti Kabineto. Net tuo reikalu aiškinęsis Kabinete, ar Ambrazevičiui. Įdomu. Ji impresijonavo Barmienės³⁵⁶ plepalai, kad jis kaltas dėl VI mėn. gale žydų žudynių Vilijampolėj. Anot jo, fronte kareiviai „prūsokus“ pravardžiuoja „dieser Prefke“^a...

Šį rytą smarkiai susiginčijau su adv. Požėla (butą ir jo daiktus, duodami sunkvežimį ir benzina, parvežė gestapas). Buvo Virbickas, Požėla, aš.

Perskaitėm mano parašytą Virbickui kalbą. Jis sako – gerai.

Davė paskaityti man savo kalbą, kurią jis norėjo šį vakarą pasakyti per radio. Esą jau susitaręs su radio vadovybe, paskirta valanda, kalbėjęs su vokiečiais (... tik nekalbėjęs su vadu ir štabu).

Prasideda: „Dėmesio, dėmesio, dėmesio. Kalba Lietuvių nacionalsocialistų (?) partijos vado pavaduotojas adv. Požėla“. Toliau – baisiai daug komplimentų vokiečiams (panašių girdėjom rusų laikais ir lietuviams tai šlykštu). „Cinusas“ – vidury: „Lietuvių tauta negali ramiai žiūrėti į vykstančią kovą ir ji tik laukia, kada Führeris pakvies ją į tas kautynes. Ji tikisi, kad, kada bus tvarkoma Europa, tai tada ji gausianti jai deramą vietą Naujojoje Europoje kaip arijų tauta“.

Baigiasi šauksmu: „Dievas su mumis“. Kalbama apie Vokietijos Genijų, Dievo pasiųstą žmogų (ar panašiai).

Pasakiau – tai išeina iš partijos linijos. Linija – pripažįstama valstybė arba mes vykstame prašyti to pripažinimo, susitariam, prašom leisti korpusui dalyvauti ko be sumos. To mes negalim padaryti.

Jis (Požėla) vėl – norim, ar nenorim dirbti su vokiečiais? Jei ne – reikia likviduoti partiją. Sakau – norim, bet politikoj sentimentų nėra, do ut des^b.

Sako – jau susitaręs su vokiečiais iš radio. Sakau – vadas dar neprisistatė Rendar nesudarytas.

^a Pariekinantis apibūdinimas. Dieser Preuße (vok.) – tas prūsas.

^b Tu – man, aš – tau (it).

Jis vėl – jei ne, tai negalim dirbti. Sakau – galim palaukti. Bet jei norit taip kalbėti, kas priešinga partijos linijai – galit kalbėti, bet tai reikš, kad aš negaliu pasilikti.

Buvo įsikišęs Virbickas, sakydamas, kad galima kalbėti, bet reikia kiek kitaip pasakyti, šį tą pataisyti.

Požėla, užsigavęs, susidėjo viską kišenėn. Redakcija ir sakiniai labai vokiški.

Tiesa, perskaitęs mano raštą ir duodamas man savo, jis pasakė, kad per radio reikia kalbėti vienaip, o Rentelnei kitaip – lyg juokais.

Pasakiau dar, kad krašto tuo nepatrauksim, o atstumsim. Jis – žinom tautos nuomonę. Sakau – aš irgi žinau, kad gali eiti į kovą tik jei žinos, už ką kovos. O už ką: už atimtą žemę, namus, už nuimtas vėliavas, už griaunamus tautai brangių žmonių biustus, už aukas, kurias ji duoda ir kurių neįvertina?

Išėjau.

Atrodo, kad likę abu, daugiau ta tema nebesikalbėjo. Manau, kad Požėla nedrįs be sutikimo skaityti tai per radio.

Ta pačia tema ginčijaus su Tauniu. Smarkokai.

Dėl taktikos su Švedu ginčijaus. Anot jo, nereikia norėti, ko negalima gauti. Abiems pasakiau – atvykau tik kviečiamas. Esu įsitikinęs, kad mano linija teisinga. Jeigu norima keisti liniją (sako – tikslai tie patys; dėl to nesiginčiju, bet „taktika“), o man tai atrodo linijos keitimu – tai galit pasakyti, kad nenorit, jog lankyčiaus štabe ir aš nebeateidinėsiu.

Čenkus, pasirodo, raštu įteikė Škirpai gestapo reikalavimą atsisakyti tuoj nuo Nep[riklausomybės] reikalavimo. Tas perdavė Ribbentropui. Čenkų Jegeris Kaune kolioja, bet jį, atrodo, Berlyne palaiko dr. Greffe³⁵⁷.

Virbickas – Stanevičiui, Jasiunskui, man spaudžiant – pasirašė aktą, kuriuo paima LNP vado pareigas, o Karutį skelbia LNP garbės vadu. Baigta istorija.

Šeštadienį bus pas Rentelną, ir kitą savaitę galės sudaryti naują štabą.

Šį penkt[adienį] ar šešt[adienį] „N[aujuoju] gadyneį“ turės tilpti mano straipsnis. Matysim, ar patiks?

Kalbėjom apie vienybės pravedimą.

Kubiliūnas turi eiti laukan. Jo vietoj turi būti Virbickas. Sudarysim tarybą... patariamąjį organą.

3 X 41

Pasirodo, iš Lietuvos išvyko ne vien SD „juodosios politikos“ vyriausias machinatorius Kurmies, bet ir Hamanas³⁵⁸ – žydų reikalų tvarkytojas.

Iš SD Schneideris³⁵⁹ šiandie iškvieistas (ar vakar) į Vokietiją. Ar kur kitur išvyko.

Yra gaudų, kad von Essenas (politinis Rentelno patarėjas?) išvyko atostogų...

Ne visai tam tinkamas laikas.

Požėla pasakojo kam tai, kad Generalkomisariate yra didelis sumišimas ir neramumas valdininkų tarpe.

Vakar Požėla siūlė tą savo atsišaukimą per radio... Nesutikom, nes priešinga partijos linkmei...

Šiandie apie 15 val. buvo paskelbta, kad per radio kalbės Hitleris. Ar tik Generalkomisariate nebuvo norima tuo sukurti tam tikro fakto?.. Hitleris pasakė, kad Ostlande ir kitur įvesta civ[ilinė] valdžia, kuri sugebės išgauti visa, ko reikia, ir kad Pabaltėj kiekvienas kv. km. yra vok[iečių] krauju nusėtas.

Vokietaitis man ir Pyragiui karščiuodamasis sakė, kad negalima leisti, kad partijoj būtų Požėla, Taunys (kažką jį riša su kalėjimu ir komunistais, lyg daręs komplotentų komunistams tardyme) ir Stanevičius (lyg buvęs Dulksnio³⁶⁰ agentas ir šiaip neaišku).

Vokietaičio iniciatyva buvo komendantūroj sušauktas „senų vilkų“ (mes sakom – „staugiančių vilkų“) posėdis, lyg ir Kviecinsko priežiūroj. Dalyvavo: Karutis (po vakar dienos jo pasikalbėjimo su Virbicku net nevyko į namus, o nakvojo pas Tvarkūną³⁶¹ ar Vokietaitį; à propos^a: Vokietaičio žmona šiaudie net nenori su manimi sveikintis, nusigrįžo tiesiai į mane eidama, turėjau tyčiom pasilenkti į ją ir pasakyti: „Labas, Ponia“), Kviecinskas, Vokietaitis, Brunius (jį ativedė Vokietaitis – manė, kad jį palaiyks, nes štabe gautų vietą), Ivanauskas, Žičkus, Misiulis ir dar vienas kitas (Matulevičius).

Labiausiai puolė Vokietaitis. Karutis jau lyg sutiktų su vakar dienos Virbicko įsakymu partijai, tik nori, kad g[arbės] vadas galėtų patarinėti, o p[artijos] v[adui] išnykus, skirti naują vadą. Nepraeis.

Brunius, Žičkus, Ivanauskas (šis labai diplomatiškai kalbėjęs, bet nepilnai Karučio norima linkme) kalbėjo tvarkoje. Išsiskirstyta nieko nesutarus. Ieškojo Virbicko, bet nesurado.

Į Generalkomisariatą nusiųsti rytdieninės kalbos lietuviškas ir vokiškasis tekstai. „Aušros“ gimnazijoj direktorius liepė nukabinti LNP „Vyčių“ vitriną ir atsišaukimą į mokinius – Mašiotą ir mokinių rūpesniu padarytus. Duosim direktoriui „nachloba“^b...

Buvau sutikęs Žukauską (LAF). Sako, atsisakymo nuo veikimo (politinio) nepasirašęs.

Buvau sutikęs (gatvėj) Ambrazevičių. Pasirašė. Esą turėjęs. Tekstas – žinau, kad LAF uždarytas, todėl pasižadau politiškai neveikti. Kai jis paklausė, o jei įsirašys į LNP – ar tai bus politinis veikimas, valdininkas sumišęs ir nieko negalėjęs atsakyti. Ambrazevičius žada rašyti dar kažkokį raštą.

^a Beje (pranc.)

^b Nachlobyka (rus.) – griežtas išbarimas.

Vokietaitį teks mesti laukan už nusižengimą drausmei ir „bunto“ kėlimą. Su laiku...

Virbicko įsakymas jau platinamas provincijoje.

Yra gandų, kad pavesta (s[augumui]) sudaryti žymesnių lietuvių veikėjų ir ekonomistų sąrašą. Kuriuo tikslu?

Pavesta surinkti žinių apie Brunių ir dar vieną kitą. Įdomu.

(S[augume]) Kalbama, kad von Rentelnas išsivežė į Berlyną mūsų – Bruniaus ir mano – Kubiliūnui perduotą pro memoria. Kubiliūnas to rašto negražino ir nieko nei syki apie jį Virbickui neužsiminė. Ar tik to rašto nepareikalavo Berlynas iš Rentelno?

4 X 41

Šiandie 11 val. Virbickas buvo priimtas Rentelno, kartu su Požėla, Kubiliūnu pristatant. Kalbėjosi nuo 11 val. iki 13 val. Šį vakarą, 17.30 val., Virbickas darė pranešimą štabo nariams. Nebuvau, nes turėjau būti, užkviestas, Puškevičiaus vestuvėse.

Atrodo, kad Rentelnas reiškę noro bendradarbiauti su lietuvių tauta, tik esą pageidavęs, kad būtų kalbama ne vien tiktai ekliuzyviniai apie lietuvių tautą, bet ir apie Naująją Europą ir kovą su komunizmu.

Vakar Požėla buvo priimtas kaip Šiaulių apygardos tarėjas.

Požėla žūtbut norėjo, kad šiandie iki 17 val. būtų parašytas str. apie priėmimą, minint jį, kaip LNP vado pavaduotoją. Parašiau jo neminėdamas. Įteikiau Stanevičiui. Brunius griežtai pasisakė prieš Požėlą.

Šį rytą Požėla minėjo, keliems esant (jų tarpe Stanevičiui), kad esą Virbicką priima visa visuomenė – ir dešinieji, ir kairieji, o „advokato Požėlos“ niekas nenorįs. Visi buvę „diplomiškai“ nutylėjo atsakymą.

Visuomenė griežtai prieš Požėlą nusistačiusi, tačiau Virbickas jį nori įtraukti į vado pavaduotojus, nors jo nepriėmė į Šiaulių apygardos LNP.

Vakar, „posėdžiui“ (staugiančių) užsibaigus, „vadai“ sugavo Virbicką. Šiandien, šį rytą, jis buvo labai susijaudinęs ir beveik viską pametęs norėjo grįžti į Šiaulius.

Visuomenė – opinija, kad Virbickas vis dėlto silpnokas ir kad Požėla jį nustums. Viską organizavo Vokietaitis.

Gera, kad vakar Virbickas parašė tą savo įsakymą apie vado pareigų perėmimą. Nebegali taip lengvai atsiimti atgal savo parašo.

Esą Rentelnas pasakęs, kad Lietuva po karo gaus jai deramą vietą. Kokią – kaip Bavarija ir Saksonija?...

Pirmadienį Virbickas turės būtinai sudaryti ir paskelbti galutinę štabo sudėtį. Kitaip negali būti.

Puškevičiaus vestuvėse susipažinau su viena panele – lietuvaite rygiete. Jeigu ji „laisva“ – esu „gatavas“ prašyti jos rankos... Palydėjom kartu su Valiukėnu Mežinas likimas. Komedija...

Susipažinau tose vestuvėse su prokuroru (Kauno) Bulota³⁶². Anot jo, Dainauską jau būtų galima paleisti seniai, bet jam asmeniškai yra įdomu dar šį tą sužinoti. Ar tai tik ne tai, kuo taip rūpinas Bieliukas, kad ešą Dainauskas galis įvelti net nekalto žmones; ir tai būtų galima surišti su tuo Čenkaus asmen[inio] sekret[oriaus] pasiūlymu man ir partijai rūpintis nekalto Dainausko išlaisvinimu (ar tik ne jie abudu kurį laiką dar dirbo prie bolševikų saugume?).

Bulota pareiškė noro susitikti su manimi pas Puškevičių. Sutikau. Įdomu... Žinau, ką jis nori išsiaiškinti – kodėl komunistai manęs nesuėmė... Komedija!..

Viena iš dviejų Bulotaičių (jaunesnioji, irgi sena) buvo priėjusi, sakydama Bulotai, kad jis ko per daug nepasakytų. Pasakiau, kad mes abu žinom daugiau nei kiti, pavojaus nėra.

Prisiminti, kad Puškevičius buvo užangažuotas – pats sakėsi – kai atidavė man pro memoria vertimą, ir kad jis pasirašė³⁶³, kad jam buvo duota užduotis pašnipinėti Jurkūn (sakė – jam tai pasakęs, jį išpėjęs). Guzevičius³⁶⁴, Bulotos (gen?)³⁶⁵ prašomas, jį dusyk raginęs. Pirmą sykį nesutikęs, antrą sykį prašęs leisti pagalvoti ir vėliau pasirašęs. Pats Guzevičius turėjęs priiminėti jo konfidenciją, bet nešaukęs (tik turėjęs davinėti adreso pakeitimus).

Jeigu prok[uroras] Bulota kada ko manęs klaus, pastatysiu jam „rebrom“³⁶⁶ klausima.

Labai puolė Požėla – ešą turįs daug bylų. Sakau – žinau. Ar mes jį įveiksim? Požėla „kyla“ per bar[oną] Roppą – savo kaimyną. Požėlos ūky kiekvienam kampe pilna Hitlerio atvaizdų. Bulota gyrė Vylių. Kaltino Požėlą dėl Krygerio suėmimo.

Apskritai paėmus, kiti jau dabar renka medžiagą prieš LNP ir jos vadovybę. Nebijau.

Ir Bulota minėjo apie tyrą sąžinę ir kad savo paties „aš“ turi pateisinti viską – tada tvarkoj.

Anot jo, aktyvistų memorandumas geresnis nei mūsų.

Smulkmena. Vieną sykį pašokau su Puškevičiaus seserimi (gaillet[ingoji] se-
suo). Antrą sykį su rygiete lietuvaite (nežinau nei vardo, nei pavardės, gyvena
Višinskio gatvėje). Trečią sykį Bulota (prok[uroras]) man vėl privedė rygiete.

³⁶⁶Šiuo atveju – stačiai (rus.)

5 X 41

Buvau sutikęs Gabrėną. Ešą jis girdėjęs, kad vokiečiai buvo prispyrę Kubiliūna skelbti mobilizaciją. Tas ešą atsisakęs, nes ešąs tik tarėjas. Tai galima surišti su Požėlos norėta pasakyti kalba per radio.

Girdėjau kalbant, kad po miestą vaikšto kokios tai antivokiškos proklamacijos vokiečių kalba.

6 X 1941

Žičkus pakvietė būti kūmu – sūnui. Aną šeštadienį – vestuvėse, šį sekmadienį – krikštynose. Tai biskį man kainuos. Vargu ar gausiu kur kryžiuką, nei dovanu kūmai... Na, Žičkus puikus vyras. Jis gerai ir lietuviškai laikosi. Tebūnie!..

Šiandie „I laisvę“ Nr. 90 (p. 6, 1941 X 6) turėjo tilpti str. „Lietuvių nacionalistų partijos vadas mjr. Virbickas pas generalkomisarą dr. von Renteln“. Cenzorius visa str. išbraukė – neleido dėti. Ešą duos žinią Pressdienst'as^a.

Aš parašiau žinutę labai sausai ir trumpai + kalbos tekstas.

Bene Virbickas plačiau išvystė Rentelno kalbą. Gal per plačiai parašyta? Gal reikėjo pasitenkinti tik kalba – neliesti Rentelno kalbos? O gal nepatinka užakcentavimai valstybės ir kiti? O gal kad nėra paminėtas Požėla? Matysim, kaip Dienst'as suredaguos – ką išleis. Iš to ir bus aišku.

Nepraleido Žlabio str. apie lituanistinį mokymą. Rowinski³⁶⁶ atsiliepė apie Vytautą Didįjį: „Kaip tas, anas, kurs yra Karo muziejuje“.

Kažkas grįžęs iš Vokietijos pasakojo, kad bombardavimai Vokietijoje daro didelio įspūdžio. Ešą laikoma, kad karas su Rusija yra paskutinis karas. Ešą laukiama, kad karui su Rusija užsibaigus, Vokietijoje gali būti atmainų... Įdomu!

Trečiadienį einu pas Gražiną Krivickienę. Skambinau – Krivickas išvykęs. Vilniuj un[iversitetas] veikia, net priima prašymus.

Prašau Reivyčio, kad gautų man leidimą laikyti senoviškus ginklus. Pažadėjo. Ryt eis pas vokiečius. Piktinosi Karučiu.

Per laidotuves³⁶⁷ Vokietaitis pasakė kalbą. Atrodo, kad jam ją parašė kažkas kitas (Miškis?). Tačiau šį tą pridėjo ir jis pats – „skaudama“ jam tema – apie karštakošius etc.

Kalbėjo Kviecinskas – Tomkaus pavyzdžiu eisim kovoti su bolševizmu. Už ką: už atimtas žemes, turtus, vėliavą, himną ir jokią laisvą žodį? Skubinasi mielas mūsų kapitonas, kurs savo batalionams neišrūpino net čiužinių, ant kurių miegoti. Tačiau atrodo, kad kareiviai lyg geriau apsirėdę vaikšto. Gal padėjo mano viešas priekaištai aną dieną, kai buvo ir Kubiliūnas?..

^a Spaudos tarnyba (vok.).

Kunigas mušė ant religijos. Dar kažkas labai įmantriai kalbėjo. Biskų praskiedamas, nors labai kondensuotai. Žodžiu, keturios kalbos, keturi nesuderinti išsišokimai, keturi pasauliai ir keturios pasaulėžiūros.

Vakar užnešiau Indrišiūnienei „rašto“ nuorašą. Neradau jos namie. Jeigu norės, duos man žinią, kada ją galima surasti.

Brunius išvyko į Vilnių ir Gardiną. Apsižiūrėti. Gražytės laišką šiandien gavom. Matyt, Vilnių kalba, kad mes areštuoti. Reikės man vykti į Vilnių. Pažvalgyti visuomenę ir partiją.

Partijos vėliava – Steponaičio* (?) projektas – labai graži, rimta ir efektinga. Daro didelį įspūdį ta raudona ir juoda spalva + balta ir Vytauto herbas.

Raštikio adjutanto brolis – Gecevičius – buvo Jakučio įstaigoj priešgaisrinės apsaugos koks tai valdininkas – faktinai specialaus skyriaus viršininko (žydas) bendradarbis. Norėjo Jakutį išgrūsti į Rusiją. Gyrėsi turįs NKVD pasitikėjimo. Vokiečiams einant, gyrėsi daug pranešimų į Vokietiją nusiuntęs. Gal ir taip. Jei taip – gerai, bet tai nereikia, kad reikia saviškius įdavinėti ir skūsti ar šmeižti.

„Naujoji gadyne“ (Nr. 30, 1941 X 4) tilpo mano str. „Padriklos mintys į nacionalistinį jaunimą“. Nieko neišbraukta.

7 X 1941

Eina plėtkai, kad von Rentelnas bus atšauktas ar atsistatydins. Esą jo vietoj bus generol[as] major[as] Wysocky³⁶⁸ – policijos šefas. Tai gali reikšti režimo sustiprinimą, kurso pakeitimą. Rentelno atsistatydinimą turėtų sekti ir mūsų tarėjų atsistatydinimas. Laiko klausimas.

Kurmies Persijon nei Rusijon neišvyko, o tampa Jegerio, gestapo [viršininko], pavaduotoju. Galbūt geriau orientavosi lietuvių klausimuos, gal jo neklausė, o dabar, po Rentelno vizito Berlyne, gal Kurmies įvertina.

Vakar Kurmies turėjo susitikimą su Karmelitų [bažnyčios] klebonu, ar panašiai, kun. Petraičiu³⁶⁹ (?), pas kurį vieši Petruitis³⁷⁰. Norėjo, kad pas juos pasiliktu pasimatymui ir kpt. Jasiunskas.

Kalbėjom apie Lietuvos sienas: Baranovičiai, Brest Litovskas. Kai kas nori net iki pat Pinsko balų. Draugai bus kelio ir ne per Lietuvą.

Vilniaus LNP incidentai daugiausiai priklauso nuo vado Virbalio netakto. Atrodo, lyg Hingsto „kerštas“ už nesiskaitymą su juo, nepadarymą jam vizito. Virbali reikia keisti.

Kalbėjau su gen. Daukantu. Jis dirbs Rytų institute³⁷¹. Anot jo, gyvenam sunkius, bet įdomius laikus. Sakau – jei būtų lengvi, tai nebūtų įdomūs. Jis dirbs partijos orbitoje.

* Tikriausiai tai Jonas Steponavičius (1907–1986) – dailininkas grafikas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

Vakar skambino, o šandie užėjo Gedgaudas. Žmogus be stuburo. Atrodo lyg būtų dešinė Cramerio ranka. Kieno siūstas atėjo, man neaišku. Kalbėjo, kad Crameris nepatenkintas darbininkais, tarnautojais. Ešą Gedgaudas jam pasakęs, kad todėl, kad nėra kontakto su partija. Galima būtų gauti patikimų žmonių. Tas atsakęs, kad jam reikia gerų darbininkų. Todėl Gedgaudas užėjęs partijon.

Kas tai sav[ivaldy]bėj turi bene mūsų „rašta“ su punktais. Gedgaudui nepatinka punktai apie žydus. Ešą to nereikėjo rašyti. Turtai yra Vokietijos Reicho nuosavybė. Patvirtinau ir priminiau Gewecke³⁷² žodžius. Kalbėjo apie rotatoriumi spausdintą rašto kopiją. Pasakiau, kad nežinau iš kur turi, gal ne mūsų, gal aktyvistų?

Sakė, kad s[avivaldy]bė užversta rūbais, karakuliais. Bus pigiom kainom parduodami žydų daiktai. Ešą naujuose sav[ivaldy]bės rūmuose, požemiuose, reitas pilnai prikrautas auksu ir brangenybėm, o sidabro – pilnos dėžės sandėly.

Iš paveikslų – nieko gero nėra. Crameris jau sau atsidėjo vieną vokiečių mokyklos senesnį paveikslą. Tik vieną... ir turbūt nieko daugiau...

Klausiau apie žydų knygas. Jų nepardavinės. Bet jis galės pasikalbėti su kokiu tai (Kenstavičius³⁷³) asmeniu – galėčiau pasirinkti. Padėkojau...

Klausė, kaip su karu su bolševikais. Ešą jis turįs kokį tai piloto laipsnį. Norėtų eiti į karą. Sakau – dusyk mes jau prašėm leidimo iš vokiečių dalyvauti, kaip valstybės kare, bet jie tada neleido ir nesutiko. Tai subordinuota daugeliui premisų.

Ko jis norėjo?

Nuvedžiau pas Švedą, kad išsiaiškintų dėl tų tarnautojų „tiekimo“.

Kas tai? Cramerio „avansai“? Noras bendradarbiauti? Pasakiau, kad kitą savaitę Virbickas turbūt padarys vizitą Cramerui – galės daug eilinių klausimų išsiaiškinti.

Ivanauskas buvo užėjęs ir kalbėjosi apie Germaną. Ešą girtuokliaujaus su gestapininkais. Į Muzikos mokyklos direktorius siūlęs Banaitį³⁷⁴. Matomai, jam nekaip sekasi... teatre...

Pyragius minėjo, kad Klimaitis „apipaškudijo“ kokį tai vokiečių automobilį. Vokiečiai jį išviję. Jis visur kalbėjęs LNP vardu.

Ponas Lukošūnas vėl lando į partiją. Padeda baldus sunėšioti į patalpas.

Kubiliūnas sakęs, kad galėsime leisti naują laikraštį. „Į laisvę“ užsidarys, bet reikės sustabdyti „Naująją gadynę“ – kompensacija, nes popierio mažai. „Kauener Zeitung“ vis dar neišeina.

8, 9 X [41]

8 X^a posėdis. Taunys braukia įstatuose „Neprik.“ ir t. toliau. Užsispiria ant „nacionalsocializmo“.

* Tekste – IX.

Buvau pas Gražina. Buvo viena.
Praso parašyti vieną raštą. Nesutinku, tik pažadu. Straipsnis „[Naujajai] gady-
nei“. Nebaigiau. 9 X kalbėjau su Pajaju. Kalėjimo nenori. Gal jis įeis į štabą kaip
[generalinis] sekretorius (antras).
Taunys prieš naują vėliavą ir ženklą.

10 X

Tariausi su Brunium.
Buvau sutikęs Indrišiūniene. Pavijo mane
Sekmadienį, 14.30 „krikštiju“ Žičkaus sūnų. Nėra galimybės jokių dovanų pirkti.
Įdomu, kas tokia bus kūma?

11 X 41

Stanevičius grįžo iš Vilniaus srities. Stoja už Virbalį. Epizodas: sykį Hingstas
važiavo automobiliu. Virbalis eidamas nepasveikino, tai H[ingstas] išlipo iš auto-
mobilio, įrėmė ranką į šoną, akimis sekė, kol Virbalis jam dingo iš akių.

Anot Stanevičiaus, Taunys į štabą atėjo su „mergaite“. Padarė posėdį ir valandą
kalbėjo. Anot jo, mes nieko negausim, reikia neturėti iliuzijų (= Nepriklausomybė)
ir t. t. Gadina Vilniaus nuotaikas.

Šiandie Virbickas pasakė, kad Paukščio (dr.) vieton reikia duoti kandidatą.
Rinkom. Pasiūliau Taunį. Ten jis nedaug ką padarys, įtaka jo negalės būti didelė,
o iš štabo turės išeiti. Bus vienu mažiau...

Vokietaitis nusiminęs. Vakar štabe posėdžiavo su Karučiu. Laikosi labai rezer-
vuotai. Manau, kad jis gaus irgi vietą.

Į „kariuomenės vado“ vietą eis, iš mūsų siūloma, kpt. (dabar mjr.) Kviecinskas.
Jis, rodos, dabar pakeltas laipsniu aukščiau.

Šiandie išėjo vokiečių laikraštis Kaune. 3 puslapy „Zwischen Memel und Vi-
lia“ straipsny aiškiai nubrėžti vokiečių planai. Visas Nemuno baseinas pereina
Vokietijai. Vedamam – Kakies'o str. – raginama žiūrėti į vakar dienos pamokas.
Kartojasi 1915–18 metai!

Vakar dienos „I laisvę“ tilpo įdomus komunikatas apie būsimas vokiečių sie-
mas... (su Lietuva... nepamirėta – administracijai skirta)³⁷⁵.

13 X 41

12 X „pukrikštijau“ Prisikėlimo bažnyčioje Povilo Žičkaus sūnų Adomai-Rai-
munda. Kūma buvo kokia tai p-lė Paulauskaitė. Motinai dovanojau „Marginituose“

³⁷⁵ Tary Mėsaliai ir Vilijos (vok.). T. y. tarp Nemuno ir Neries.

pirktą dėžutę – medinę – už 46 rb., o kūmai – Tamošaičio knyga „apie moterų liaudies tautinius drabužius“ – 13,50 rb. Kunigui už krikštą daviau 40 rb, zakristijonui daviau 10 rb, o kalėjimo vežikui – 20 rb.

Šeštadienį, 11 X, buvo vakarienė. Dalyvavo Kubiliūnas, bar[onas] Roppas, bar[onas] Recke³⁷⁶ (ar panašiai), Reichertas, Baumgartelis, Neurathas (ar panašiai), Stanevičius, Taunys, dr. Vokietaitis, Blynas, Brunius, Pyragius, Požėla, J. Vokietaitis, Švedas, M. Valiukėnas ir dar vienas kitas.

Taunys. dr. Vokietait. Recke. Virbickas. Neurath. Baumgartelis...

Valiuk. Brunius. Blynas. Roppas. Kubil. Reichertas...

Turėjo ateiti 18 val., bet atėjo apie 18.30 val. Roppas atėjęs sveikinosi su visais. Pasisveikino su manim – niekas nepristatė. Jis nesako pavardės, nesakau ir aš. Jis klausia – kaip Tamstos pavardė? Sakau – mano pavardė Blynas. Pirmas „incidentas“.

Teko sėstis šalia jo. Roppas buvo nemandagus ir įžūlus. Visą pasikalbėjimą sunku surašyti. Svarbiausį metmenys:

Paklausė prie stalo mano pavardės. Sakau, Blynas. – O kuris yra Taunys? Parodžiau. Sako – ak, tai Jūsų tėvas buvo kaltinamas byloj Prek[lybos] ir pram[onės] banko?³⁷⁷

Norėjau duoti su grafinu per „baškę“. Sakau – iš Tamstos lūpų tai pirma žinia, galbūt mano tėvas buvo liudytoju Yčo byloj? Jis – taip atsimenu, jis buvo Panevėžy direktorium. Jis nebuvo priešingas vokiečiams. Man daug padėjo.

Po kelių minučių vėl klausė palaidai. Pasakiau. Sako – žinau „iš parašo“. Sakau – malonu.

Kalbėjom apie universitetą. Jis sako – neleidom ir neeisim universiteto. Jis skaitęs du toms Karsavino³⁷⁸. Ešą tai priešinga nacionalsoci[alizmo] dvasiai. Įrodinėju un[iversite]to būtinumą Lietuvai.

Paklausiau, kad dusyk prašant (Kaune ir Vilniuj) negalėjom atskiru Lietuvos korpusu prisidėti. Sako – vokiečiai turi savo taktiką, ypatingus susižinojimo ženklius. Kariauna ir kiti, bet blogai. Slovakai, ispanai ir kiti. Tinka tik valymo darbams. Lygiom teisėm kariauna italai, bet jie silpnai kariauna, blogi kareiviai. Sakau – pažįstu italus, bet gal jie ne tiek blogi kareiviai, kiek galbūt jie neturi noro kariauti. Nutylėjo.

Užsipuolė ant „smetoniškų“ vagonų išnaudojimo Lietuvoje. Sakau – pažįstu italų partijos vadus. Prieš keletą metų buvo beturčiai, o dabar turi po 5–10–20 milijonų vertės turto. Manau, kad panašiai yra ir kituos kraštuos. Nutylėjo.

Ešą inteligentija yra visa priešinga vokiečiams. Įrodinėju, kad ne. Jis – priešinga, gal tik čia prie stalo sėdį yra palankūs; daugiau nėra. Inteligentai] turės

lygiom teisėm su vokiečiais tvarkyti ir valdyti Rusiją. Sakau – ir čia lietuviams darbo yra. Jis – intelig[entų] per daug, net vaikai diplomuoti. [Aš] – o ar tai blogai? Juk vokiečiai irgi to siekia. Jis – tik ūkininkai yra palankūs. Jie galės likti. Jie sutvarkys ateity į nuosavybės teisė. Dabar tik pereinamas laikotarpis. Mes jų nesuprantam, kai protestuojam. Sakau – galbūt stoka išsiaiškinimo? Kitoj pusėj pritarė Baumgartelis.

Kalbėjo Virbickas – nieko sau.

Kalbėjo Požėla – aš, aš... [domu, kad jis pasakė, jog Ribbentropas „pardavė Lietuvą“. Vokiečiai neprotestavo.

Pasakiau „tostą“ ir aš. Atsistojęs pasakiau Roppui, kad privačiai galim kalbėti ir plačiau, bet viešiau mėgstu kalbėti trumpai. Keliau taurę už Adolfą Hitlerį, už garbingą vokiečių armiją, už vokiečių tautą ir – po trumpos pauzės – už Lietuvą.

Šandie mūsų vyrai sako, kad „už Lietuvą“ nesakiau. Klaida. Pasakiau, bet sustoję gerti ir pradėję rėkti „valio!“, gal nenugirdo.

Šandie dr. Vokietaitis sako, kad mano tostas buvo įžūlus šikimas ant vokiečių. Ešą po tokių kalbų su Roppu toks tostas tai buvęs ne jėzuitizmas, o tiesiog pasi-tyčiojimas iš vokiečių. Ešą negalima atverti savo širdies, patėkšti...

Anot Roppo, žodžiai, tai „kurvos“. Pasakiau, kad gražiai kalba lietuviškai. Papatrašė, ir kelias minutes pakalbėjom rusiškai.

Brunius tvirtina, kad Roppas, pasilenkęs, pro mane į jį žiūrėdamas, sakė, kad „jus reikia sušaudyti arba geriausiai išsiųsti į Angliją“. Ešą tai pakartojęs du sykius. Neprisimenu.

Baronas Recke – simpatiškas „žvalgybos“ viršininkas.

Pasiūčiausias lietuvių niekintojas – iš šypsenos, akių, žvilgsnio – tai ponas Neurathas.

Neatsimenu gerai formos, bet kiti visi sako, kad aš sakęs jam: „išpaukit man visas gyslas, nuliekit paskutinį kraujo lašą, bet jūs esat svoločiai, okupantai ir gana!“ Na, tai tiesiog mūsų „dalyvių“ suokalbis prieš mane! To nesakiau, to nepasakiau*. Kalbėjau atvirai, bet mandagiai.

Aš išėjau 11 val. Atsisveikinau su visais. Perdėtai mandagiai ir draugiškai su Neurathu. Rengiantis J. miegamam, Taunys ir Jasiunskas smarkiai puolė mane, kad aštriai kalbėjęs.

Baumgartelį Jasiunskas išlydėjo. Jis pirmasis buvo girtas.

Pasiliko Roppas. Požėla pradėjo prisiminti senus laikus, kaip prieš septynis metus jis lankydavos „mažam kambarėly“ pas Roppą. Tas nutraukė jo „atsimini-“ ir ratą sulenką pirštą), o jis turįs didelę užduotį... Kvietė Jasiunską pas save. Bar[on]as Recke irgi pas save į 12 ar 17 kambari- tarybos laiku kvietė Jasiunską ir Stanevičių. Ešą norįs žinoti ne tik gerus darbus.

* Tekste – pasakiau.

bet ir negerus. Roppas gyvena tam pačiam name. Taunys ir Požėla nuėjo nakvoti pas Roppą. Taunys viešai malė, kad mane ir Brunių reikia išmesti iš vadovybės ir partijos – toje vakarieneje.

Tiesa, labai nuoširdžiai atsisveikinom (11 val.^a) su Pyragium. Tas net apsiašarojęs klausė, ar aš juo tikiu? Pyragius smarkiai „durmino“ ir tyčiojos iš Požėlos.

Taunys su Požėla labai visus papiktino. Kaip sako – taip sulindo į rūrą Roppui, kad negalima būtų nei surasti – visi gailisi, kad prie batų „atpažinimui“ nepririšo kortelės „su pavarde“...

Jasiunskas minėjo, kad Virbickas irgi manimi pasipiktino... esą kaip aš galėjau taip kalbėti su Roppu... Anot jo ir visų kitų, mano kalboj jautėsi baisi pagieža... kvailiai!..

Kalbėjau, tiesa, su Roppu apie Hitlerį. Lyginau jį su Napoleonu, šią N[aująją] Europą – su Prancūzijos Europa. Kodėl – sako Roppas – to neparašau. Sakau – neturim spaudos. Jis – juk „Į laisvę“ yra mūsų, jis atidavęs. Sakau – vis vien ne mūsų, nes ne partijos organas. Jis – vėliau galės būti, dabar tai būtų nepatogu. Sakau – rašysim partijos organe.

Roppui išvežė motiną ir sušaudė tėvą ir išvežė už 3 milijonus brangenybių ir paveikslų. Išiutęs. Jam tėra vienas lietuvis – tai Požėla. Šaudo žydus. Sakė, kad turi žmoną ir vaiką. Jam sunku. Konvulsingai maigė pirštus. Kambarį jo kruvini drabužiai. Klausė, ar J. šlykštėsis pas jį užėiti. Sviedė per du kambarius (kambariai su pertvara) alus bonkė – sudužo. Išeidamas išsitraukė iš kišenės degtinės ir spirito. Matyt, nešiojasi.

Vokietaitis pumpavo Reichertą dėl Požėlos.

Buvau apie 16 val. sutikęs ties paštu Roppą, pasisveikinau. Roppas kažkaip sumišusiu veidu atsakė. Kas daugiau išsikalbėjo? Jis ar aš?

Vakarą praleidau su Jasiunsku ir Stanevičium. Vėliau atėjo plk. Naujokas³⁷⁹. Esą formuojama kariuomenė. Reikės daryti žygių išsiaiškinti. Formuojama slapta... Kubiliūnas tyli.

Man nereikia taip kalbėti. Neturiu būti išmestas, o turiu būti kaip lavonas išvežtas iš partijos.

Taunį siūlom į darbo tarėjus. Tuo būdu turės išeiti iš partijos.

Kubiliūnas, Virbickas, Požėla, Taunys išvyko į Šiaulius sekmadienį. Roppas, sako, irgi, bet jis pirmadienį jau buvo Kaune. Ar nevyko koks nors posėdis? Pasiarimai gynam ore? Kaimo nuotaikoj!

Požėla per vakarienę man kelis sykius sakė: „Nediplomatiškai kalbi, o galėtum būti ministeris“.

Esą Požėla sakęs Roppui – už šiuos vyrus jįs galįs garantuoti.

* Viršuje patikslinta: 23.

14 X 41

Norim pavesti partijai organizuoti Žiemos pagalbą. Pagalbą Rytų Lietuvai organizuoja partija. Brunius dėl Žiemos pagalbos surašė instrukciją. Švedas Virbiko paliktas kaip pavaduotojas.

Apie 15 val. atėjęs Jasiunskas pasakė, kad ejęs su pažįstamu, sutikęs Roppą, tas jį sulaukęs ir pakvietęs bei prašęs perduoti visiems, pas jį buvusiems, kad penktadienį, 17 X, 18.30 val. bus jo ruošiama vakarienė „Metropoly“ „Raudonoje“ salėje.

Viso buvo 24 (24–5 vok[iečiai])=19 lietuvių). Kadangi Raudona salė yra didelė, tai tenka manyti, kad dalyvaus iš vokiečių daugiau nei 5 žmonės. Įdomu, kaip ir su kuo būsime susodinti?

Atidaviau „N[aujajai] gadynei“ savo „Lietuvos kely“ turėjusį tilpti straipsnį, jį kiek papildydamas, dažnai minėdamas žodį „valstybė“ ir „siekiame Nepriklausomos Lietuvos valstybės pripažinimo“.

Prigrasinau Vokietaitį, kad šeštadienio Nr. būtinau tilptų partijos ženkle ir vėliavos aprašymas bei atitinkamos klisės. Tauniui bus sunkiau post factum reaguoti – jis juk sakė, kad kol jis yra, tol tas ženklas nepraeis.

Ivinskis jau prašo dr. Vokietaičio paramos... dėl Filosofijos fakulteto. Juokinga – apie 20 profesorių ir tik 19 studentų. Patyčia ir pretekstas vokiečiams.

Vokiečiai „reikalauja“ atleisti Römerį³⁸⁰. Pasakiau, kad kol nebus raštu – nieko nedaryti.

Dabulevičius prašo į Vilnių operetę. Matulaitytė nori eiti – ejo-skambino pas Kubiliūną, kad operetę nori „išmesti“ iš Vilniaus. Patriotė.

Buvau pas Indrišūnienę (nuo 18 iki 21.30). Atėjo netrukus Nausėda (buvęs V[alstybės Taryboj). Ešą negalės dirbti prieš sąžinę. Trauksis, geriau vyks savanoriu į Rusiją. Mes maitinamės iliuzijom – prašom ko negausim. Ešą memorandumą parašėm tik savo reklamos dėlei.

Pasakiau – lengva kalbėti, pasitraukti, patriotizmo vardan nusiplauti rankas. Nepasitikejot partija, o neįjote, kad ją teigiamai palenkti. Reikia dirbti, tikėti. Vokietija duos Lietuvai valstybę, bet negalim sėdėti rankų sudėje. Kepti karveliai į burną nelekia.

Ešą mes esam naivūs, nesuprantam vokiečių politikos. Kaip aš galėjau rašytis, ir po memorandumo pasilikti.

Dar ir daugiau kalbėjom apie partiją. Pradžioje puolė, bet vėliau aprimo. Ar jis atsirado netyčiom, ar tyčiom?

15 X 41

Pirkau kiek knygų. Pradedu ir „valgius“ pirkti.

Sutikau Gražiną. Pasirodo, šiandieną yra Indrišūnienės vardinės – Jadvyga.

Reikės jai ryt nusiusti kortelę.

Grįžo vyrai iš Šiaulių.

Kalbėjom karštai su Tauniu. Negausim Nepriklausomybės – tai kam apie tai kalbėti? Sakau – gausim, o jei neduos – tai už visas aukas, kurias dedam, kodėl net apie tai neleidžia pakalbėt? Jei jau ne oficialiai, tai bent prie stalo su buteliais? Antra, jei norit – pasakykit, ir aš išeinu iš štabo, bet kalbėti – tai visada kalbėsiu. Tegul Roppas džiaugiasi, kad aš jam nesudaužiau grafinu galvos, o tik „palkalbėjau...“ O tu, Tauniuk, vis vien kada mane juk gali už kalbas nušauti – tai leisk nors pakalbėti prieš gal netolimą mirtį. Pradžiai juk reikalavai mane iš partijos išmesti ir tai net vokiečiams sakei... Pajuokavom... Aprimo.

Stanevičius buvo pas Kurmies. Nieko nesužinojo, o 15-ka klausimų parodė – kas mus įdomauja. Esą Kurmies nežinaš iš kur kilę gandai apie Rentelno atsistatydinimą. Įdomu ir neįtikėtina. Stanev[ičius] užsiminęs, kad yra gandų, jog aktyvistų memorandumas randasi pas Hitlerį – Kurmies iškoliojęs Prapuolenį.

16 X 41

Žmonės plepa, kad vakar Londono radio lenkiškai sakė apie aktyvistų uždarymą; esą jie ėję su vokiečiais, net kiti buvo įstoję į vokiečių armiją, bet iš vokiečių nieko negavo. Dabar gi juos uždarė ir jų turtą likvidavo. Esą maurai savo darbą atliko.

Teiravosi pas mane, ar gavo vysk. Brizgys „pro memoria“. Negavo – ir nemanėm tam intrigantui duoti. Esą jis pakliuvo į Romą ir kažkas tilpo kokiam tai šveicarų laikraštyje. Esą kademai skleidžia Kaune ir kitur kokį tai nuorašą rašto Škirpai, kuriame mes esam kaltinami. Įdomu būtų gauti – atsakytum. Išdavikai!.. O gal durniai? – su Anglija eiti!..

Pranešiau vadui, kad neinu į vakarienę „Metropoly“. Taunys gana patenkintas. Jau nusiuntė buvusių 11 X vakarienėjų sąrašą – be manęs. Įdomu, ar vokiečiai supras, kodėl neinu. Virbickui pasakiau – dėl Roppo... to išsireiškimo... Niekad jo nepamiršiu...

Tiesa, Roppui 11 X buvau pasakęs, kad mes, kaip ir prūsai, turim kietą sprandą. Nevažiavau Vokietijon, nors galėjau išvesti giminystę su vokiečiais per motinos senelius, bet man geriau buvo būti išvežtam į Rusiją kaip lietuviui, nei vykti, gelbstint kailį, į Vokietiją, išsižadant lietuvių tautybės. Roppas pasakė, kad aš nesupratau, kad to nebuvo reikalaujama, kad labai gaila, kad neišvykau.

Roppas (ir kiti vokiečiai) priduoja daug reikšmės kademams. Sakau – jūs Vokietijoj nesusitvarkot su katolicizmu, mes galėtumėm susitvarkyti. Sako – kaip? Sakau – jūs mums vis vien neduosite sąlygu.

Nors vienas žmogus – Virbickas – patvirtino, kad 11 X per „spičių“ pasakiau ir „už Lietuvą“. Kiti švancai arba buvo girti, arba nenorėjo girdėti.

Šiandie štabe apdirbinėjo Germantą...

Vokiečiai neleido operetės į Vilnių. Rentelnas su Nabersbergu³⁸¹ ją nori turėti Kaune... pramogai.

Iš Klaipėdos iškraustomi visi lietuviai su šeimom į Vokietijos gilumą. Paštas su Klaipėda sustabdytas.

Atrodo, kad visus, išskyrus tūlus ūkininkus ir mažus valdininkėlius, išveš į Rusiją. Tegul!

Turgaus bobos plepa, kad šandie turi būti bombarduotas Kaunas. Vokiečiai aną dieną pašovė vieną abiturientą. Karininką Norškų³⁸² vokiečių aukšti pareigūnai (vienas – policijos šefas Lietuvoj mjr. Egertas³⁸³ ar panašiai) apdaužė. Naktį jis juos sutiko, atsaliutavo, tie priėjo, davė į snukį ar per kepurę. Tas davė atgal. Suėmė nusivedė pas save. „Tardė“ kelias valandas. Vėliau paleido. (Pradžioje buvo parodęs Jegerio liudijimą – pravardžiavo jį žudiku ir skerdikų; esą žudai žydu, o paskum ir mus žudysi). Grasino nesiskųsti. Tas pasiskundė. Buvo atėmė viską. Vėliau gestapas gražino. Vokiečiai nori taikytis, kad „užmalti“ skandala. Tai jau nebe pirmas faktas.

Mūsų vyrai nuėjo į vakarienę „Metropolyje“. Įdomu, ką ryt papasakos. Daugumas patenkinti, kad gali būti su „aukštais ponais“. Mjr. Šimkus juokiasi – jūs puotaujate, o mes einam žūti ir šeimas neparūpintas paliekam, ir karininkus vokiečiai iš butų mėto...

Vakar važiauvau funikulierium. Šalta. Šandie sninga. Žiema.

Kažkodėl štabo paprašė Lietuvos himno vertimo.

Esą maisto duos lygia norma su vokiečiais. Esą krautuvės atskiros vokiečiams buvo todėl, kad buvo daug neaiškumų ir buvo atskiras „davinyš“. Matysim...

18 X 41

Nieko ypatingo.

Virbickas padarė pranešimą apie vakar dienos Kabineto posėdį. Smulkūs dalykėliai.

Švedas pasakė aprūpinsiąs visus nacionalistus namais. Bus paskirti kaip valdytojai, o vėliau jie galės tapti ir jų nuosavybe... Pasakiau, kad tai nebūtų klikos darbas, o reikia pirmoj eilėj aprūpinti partizanus, aktyvistus, veikliai slaptam antikomunistiniam veikime pasireiškusius. Jeigu kas iš to išeis.

Apskritai Švedas muša, kaip ir Glovackas [ministr]oj, ant fakto, kad dabar esą vykstanti „revoliucija“. Komediantai!

Virbickas, Brunius ir aš.

Teko susitikti su kai kuriais bat[alion]ų vadais. Kalbėtasi.

Bieliukas buvo užėjęs dėl 3 liaudininkų, šalinamų iš Prekybos vadybos: C. Petrauskas, M. Simukaitis, J. Skorupskas. Švedas sako: kademų neliečia, o liaudininkus gnaibo; dabar gi reikėtų daryti priešingai.

Esą vakar ar užvakar vokiečių karininkams buvo įsakyta sėdėti namie... gal būti pasiruošusiams?

Esą greit busią kokių tai lietuvių areštų. Gal ryšy su išdaviko, visiems dirbančio J. Dainausko „pasiteisinimu-skundu“? Ar tik Dainauskas negaus galą save gelbėdamas – kitus skųsdamas?

Teks man rašyti vieną raštą k[a]p[i]t[onui]. Kalbėsime ir spausime Kubiliūną.

Kubiliūnas buvo atsisakęs dalyvauti Kauno batalionų parade. Esą jis stovės nuošaliai... Matosi...

Batalionų kariai negauna čiužinių, pirštinių, blogas maistas, negauna muilo, kareivinių langai išdaužyti, šąla, vokiečiai nieko neduoda.

Yra gandų, kad kpt. Barzda³⁸⁴ žuves. Gal plepa? Gražus buvo vaikinai.

Laukiu atvykstant Vykinto: man atveš faktinai ištaisytą II-ą dalį „Uomo finito“³⁸⁵.

Vokietaitis laikraščio redaktorium nori padaryti Rimydį³⁸⁶. Nusistatęs prieš Žlabį – esą seniau nebuvęs ištikimas. Į „Ū[kininko] patarėjo“ red[aktorius] „statys“ kokį tai Gerdžiūną. Kuom Rimydis geresnis už Žlabį? „Savo“ žmones labai kritikuojam, o svetimus per daug išskėtom rankom priimam.

Vakar dienos „baliuj“ iš „senų“ nedalyvavo Neurathas ir Baumgartelis. Nauji buvo Kotzas ir Nabersbergas ir dar kažkas. Daugumas išsiskirstė apie 11 val.; keli liko su Roppu iki 1 val. bet tai buvo greičiau mūsiškių iniciatyva, ne vokiečių.

Nabersbergas lyg paneigė Bruniui, kad jis turįs išeiti. Šis paklausė, ką veikia – pasakė, [jog] vado pav[aduotojas] laikinai. Tas pamojo – nu, ką čia.

Taunys matė, kad eisime besąlyginiai – visą laiką. Gero pasakė tiek, kad daug lenkų šnipų, kad plinta lenkų informacija. Nabersbergas esą patvirtinęs, kad aktyvistų memorandumas buvo per Londoną skaitytas. Ta proga Taunys ir „pavarė“ lenkams.

Taunys su mjr. Šimkum išvyko į Vilnių. Stanevičius norėjo vykti į Šiaulius – neišvyko.

Matysim, ar ryt „N[aujojo] gadinėj“ tilps mano str. (ilgasis) ir partijos ženklai ir vėliavos klišės ir aprašymai. Įdomu. Taunys pasius.

Iš Druskininkų:

Bekantmachung

Wenn gegen einen angehoehrigen der deutschen Wehrmacht, der Polen oder sonst irgend jemandem ein Attentat veruebt wird, werden wahllos 10 Litauer standrechtlich erschossen.

Den 10. 8. 1941.

Der Ortskommandant Grodno

Haupt. Bracht^a

^a Skelbimas

Jeigu prieš vokiečių kariuomenės (vermachto) narį, lenką arba prieš ką nors kitą bus įvykdytas pasikėsinimas, tuomet pagal karo meto įstatymus bus be atrankos sušaudyta 10 lietuvių.

1941 08 10

Gardino komendantūros komendantas
Kapitonas Bracht

Važiujant funikulieriumi, girdėjau tokį trijų vyrų pokalbį: vienas klausia – kur eimi? Kitas sako – į Žemaičių tokį ir tokį Nr., pas tą ir tą, turi atsiimti kokį –metai žurnalą ir nori gauti „memorandumą“ pasiskaityti. Trečias klausia – kokį „memorandumą“? Antras atsako – „nacionalistų“. Velniai rautų, bet, matyti, jis plačiai žinomas!

Susisiekimas dabar šiomis dienomis sunkus, su Marijampole sunkus, tai „N[aujosios] gadynės“ niekur nėra. Galbūt bus ryt. Įdomu, ar įdėjo, ar išbraukė? Jei brauks, sakiau visai nedėti mano str.

Aną kartą pirmi įstatai buvo duoti registruoti man nedavus jų pasirašyti. Šį kartą – pataisyti – irgi buvo nunešti notarui ir V[isuomeninēn] vadybon man jų nedavus pasirašyti. Pas notarą nusifotografavo. Brunius sakė, kad šitokiu – ištaisytų – nepasirašys, tačiau pasirašė ir nusifotografavo.

Mūsų Ūkio vadyba – partijos – matyt, daro biznius. Gauna – ir pasidalina, o visi vyr. vadovybės nariai nieko negauna. Rašėsi daržovių „Sodybai“ – tik per klaidą sužinojom – teko ir man pasirašyti. Pucevičius³⁸⁷ važinėja po provinciją, gal mainus daro? Sau? O čia dėl degtukų dėžutės eilę stovėti.

Atvažiavo Alg. Nasvytis³⁸⁸. Girisia turįs ne vokiečių piliečio pasą. Uždirbęs gerai. Ešą jo tėvą norėję prie maišų nešiojimo pristatyti. Ešą jį Berlyne buvo pravardžiavę vokiečių šnipu, nes jis blogai išsitaręs apie kademus, o Škirpa net jį išdaviku pavadinęs ir varęs lauk, bet išsiaiškinę. Ešą buvęs užverbuotas į NKVD. Bet jis nėra niekam pakenkęs. Ešą lageryje jam siūlė surašyti pro memoria apie Lietuvos politines partijas ir Vokietijai palankius žmones, net paliuosuodami nuo darbo, bet jis atsisakė. Ešą rusai tardydami jį daug klausinėję apie krikdemus – apie Damušį, ar juo galima pasitikėti. Jis (A. N.) manęs, kad tarp kademų ir komunistų buvęs susitarimas suėsti kartu tautininkus; + visi kademai išliko, tik nedaugelis kunigt prisiklausęs „matušų“ ir gavęs antausių, todėl nebeturi ambicijos...

Šiandie „I laisvę“ tilpo keistas str. „Riteriškas“. Negaliu atspėti į ką jie taiko, ką jie tuo nori pasakyti; kažkas yra paslėpta, bet man toji užslėptoji mintis – „rak-tas“ – neiški. Nesuvokiui to str. minties – šifras ne rankose. Įdomu. Vis dėlto šį tą jis reiškia, šį tą nori pasakyti. Gal paaiškės?

„N[aujoji] gadynė“ – pilna – su str. ir kitais dalykais (net spalvotu ženklu – vėliava) išeis trečiadienį.

Virbickas trečiadienį sako kalbą per radio. Parašė tekstą. Ryt reikės jį peržiūrėti. Duos vokiečių kontrolei, Radiofono kontrolei.

Brunius ryt vyksta į Vilnių. Maniukas irgi išvažiuoja. Studijų tęsti. Rodos, kad Vykintas jau turi paskyrimą.

21 X 41

Kalbėjaisi su kpt. Švilpa.

Kalbėjaisi su Ž[ilabiu]. Anot jo, str. „Riteriškumas“ parašyti turėjo St. Būdas³⁸⁹. Esą daug kunigų buvo užangažuoti į NKVD.

Buvo Nasvytis. Pasakojo, kaip jį užangažavo. Esą kalbėjęs su t[ėvu] Kippu³⁹⁰. Tas sakęs, kad galima rašytis (dar prieš siūlymą), kai verčiama. Toks parašas nieko nereiškiąs, kai aukštesniam tikslui tai daroma – išsaugoti nuo nemoralių priešų gyvybę. Ir šandie buvo Kvotų (ar Žinių) skyriuje ir taip pat aiškinesis. Jį paprašė parašyti raštu paaiškinimą. Svarbu, kad jis nieko neįdavęs. Esą Zabaraukas³⁹¹ irgi jo saugojęsis.

Užsiminiau jam vėl apie seserį Aldoną. Sakau – o man buvo kilęs įtarimas. Taip staigiai ji mane iškviėtė tada pasikalbėjimui, nieko nenorėjo, o tik sakė, kad aš esu ryžtingas ir drąsus (nebalsavau VII 21)³⁹² ir galįs šį tą padaryti, organizuoti. Pasakiau, kad ar Smetoną gražinti? Ji pasakė, kad bus kiti aplink jį žmonės. Nasvytis vėl smarkiai paraudo, sako – norėjo su inteligentišku žmogum pasikalbėti. O man čia vis dėlto kažkas neaiškaus yra.

22 X 41

Buvo užėjęs Deksnys. Anot jo, Lozoraitis³⁹³, Šaulys³⁹⁴ ir Turauskas³⁹⁵ sėdi Šveicarijoje. „N[aujojo] Lietuvoj“ 16 X 41 buvo koks tai str. – lyg atsakymas į kokią tai kalbą užsieny iš lietuvių pusės³⁹⁶. Smetona Amerikoj pasidarė tautinis demokratas ir flirtuoja su katalikais. Neaiškus tipas.

„N[aujojo] gadyneį“ tilpo partijos vėliavos spalvotas eskizas. Ten pat patalpiniu „LNP įstatus“ su 14 pasirašiusių steigėjų pavardėm. „Tėvynėį“ tilpo be pažymėjimo apie jų patvirtinimą³⁹⁷. Mano str. tilps šeštadienį. „N[aujojo] gladyneį“ galima viską spausdinti.

Taunys grįžo iš Vilniaus. Nelabai jau patenkintas nauju Vilniaus apyg[ardos] vadu Remeikiu³⁹⁸. Buvo išgėrimas pas V. Šimkų. Atrodo, kad visi nusigėrė kaip kiaušės. Rodos, kad buvo koks tai incidentas, bet, anot Taunio, gal tai nesukliudys Remeikiui būti vokiečių priimtam.

Anot Kačanausko (iš Kauno apyg[ardos] štabo) Suvalkijoj žino arba Brunių, arba mane „teigiamai“.

Grįžo Stanevičius. Pasakojo, kad kademai varo smarkią akciją. Kaime ir miesteliuose labai seka užsienio radijo žinias, ypač Londono. Dirba visi. Gailisi vokiečių. Netiki vokiečių laimėjimu. Žino apie partijos žmones, nuotaikas ir jos „sroves“.

Vakar peržiūrėjau paties vado parašytos kalbos per radio tekstą. Negalėjau daug keisti. Pridėjau „fašizmas“ poroj vietų, kad nebūtų vien tiktai nacionalsocializmas. Išbraukiau smarkesni puolimą ant Smetonos, nors vieną sakinį apie Smetoną teko palikti, pagerbiant „nukentėjusius kalinius“, bolševikams išduotus. Kalbant apie darbą darbininkams, pridėjau – „savo žemėje“ gaus darbo, o gale idėjau „tautų-valstybių“ – „ateities“ pažadą.

Kalboje yra svarbus punktas, kad žemė bus gražinta.

Kalba, kaip sakė pats vadas, „gaspadoriška“ ne „diplomatiška“. Pirmai vado kalbai per skysta, bet vis geriau, nei buvo Požėlos.

Požėla tvarkosi. Privertė Bugailiškį kažką prašyti iš teismo atleisti – yra raštas Teisingumo vadyboj. Matyt, asmeniškios sąskaitos.

Šiauliuose Požėla sakė, kad jei įsitikins, kad vokiečiai nieko neduos – pats pasitrauks. Žinoma, po sukurtų ar norimų sukurti faktų – lengviausia yra trauktis į „nusipelnytą“ poilsį, paliekant tautą.

Iš partijos – Sliesoraičio – dar seniau buvau gavęs apie 500 papirosų.

Vadas išleido aplinkraščių, kad visi užsakymai turi eiti per Ūkio vadybą. Atrodo, kad kažkas užsakęs muilo partijos vardu, bet kai partija norėjo užsakyti, ir pasirodė, kad užsakyta. Ir daugiau buvo visokių faktų. Ar tai tik ne Pucevičiaus kombinacija? Dabar viskas bus lygiai dalijama visiems partijoj gaunantiems atlyginimą, sulig sąskaitos ir sulig sąrašų. Šiandie gavau:

- 1) 1½ skalbimo muilo (3 gabalus);
- 2) 4 gabaliukus tualetinio muilo;
- 3) 1 tūbelę dantims pastos;
- 4) 1 „-“ kremo (po skutimosi);
- 5) 1 buteliuką odekolono;
- 6) 1 „-“ aliejaus plaukams.

Sulig paleistų sąrašų, buvau užsisakęs 20 pakelių (200 dėžučių) degtukų. Gavau 4 pakelius (40 dėžučių). Anot Sliesoraičio, buvo išsidalyta dėžė, o bene dvi –

Pucevičiaus „asmeniškai“ buvo gautos. Yra ir daugiau buvę panašių triukų.

Aušrotas tvirtina, kad jokio „rašto Škirpai“ nėra. Tai dr. Vokietaičio fantazija.

Žino. Taigi nėra. Gal kokie pavieniai yra ką parašę.

„Pas“ Aušrotą atvyko buvęs jo viršininkas iš karo žvalgybos. Šiandie gers.

Pasakiau.

„Laisvę“ Nr. 103, 21 X 41, „radio programoje“ įrašė, kad šiandie, 22 X 41, 20.30 val. yra DNB⁹⁹ pranešimai. Šiandie Nr. 104 „atitaiso“, kad „turi būti LNP, arba

Lietuvių nacionalistų partijos pranešimas“, o ne „yra DNB pranešimai“.

„Atsiprašo“ už nemalonią korektūros klaidą ją „atitaisydami“, kad „šiandien dar būtų galima pranešimo paklausti“. Manau, kad jiems nelabai patiks vieta

Virbicko
paklauso

Ryt re

(tyčiom p

redaktoriu

žio⁴⁰⁰, nei

Žlabys

„N[aujajai

23 X 4

Gavau

Buvo ž

šu, paišeli

Žada dar p

ma pačiai

Taunys

kas nors v

režime. Ka

paranku, k

ninkus į la

valstybė b

bėš] negau

Pasirod

„pro memo

tada, kada

Tiesa, I

Požėla

zuotis. Esą

atsisakė. Ta

Roppas

mą. Tas „vi

ir kitiems u

German

Paršas – ni

(Operetė).

Rukša,

* Atrodo.

Virbicko kalboje, kur ūkininkams žadama gražinti žemę ir nuosavybę. Gerai, kad paklausė daugelis – bus siurprizas...

Ryt reikės praveisti tardymą, koku būdu galėjo įvykti tokia „korektūros klaida“ (tyčiom padaryta kademu!) ir padaryti išvadas, nes Žlabys yra paskirtas „I laisvė“ redaktorium. Matomai Vokietaičiui nieko neišėjo nei su Rimydžio, nei su Kemežio⁴⁰⁰, nei su Pajaujo kandidatūrom į vyr. redaktorius.

Žlabys Kaune nepraleistus straipsnius pradėjo duoti spausdinti Marijampolės „N[aujajai] gadynei“.

23 X 41

Gavau 1½ kg rūkytos žuvies. Gavau 4½ kg marmelado.

Buvo Žlabys. Sako, būdavo DNB pranešimai. Iš Radiofono gavo su LNP užrašų, paišeliu virš perbraukta DNB. Ešą merginos negalėjo tai padaryti tyčiomis. Žada dar patyrinti. Str. „Riteriškumas“ rašytas jo paties. Tai, atrodo, labiau taikoma pačiai redakcijai. Ešą ji jam tą str. kopiravo^a. Vis dėlto neaišku.

Taunys kalbėjo, kad reikia pabėgusius vadus traukti į teismą. Matyt, užsieni kas nors verda. Pasakiau – nėra valstybės, kaip galim traukti, būdami okupacinam režime. Kada bus valstybė, tada matysim. O tai ir vokiečiai juoksis, ir jiems tik paranku, kai bus patyčia. Nesuprantu net, kodėl ir kaip Kubiliūnas gali kelti karininkus į laipsnius, kai nėra kariuomenės. Anot Taunio, reikia elgtis taip, kaip lyg valstybė būtų. Sakau – o kaip tai suderinti su Tavo žodžiais, kad Neprik[ausomybės] negausim ir nėra ko apie tai kalbėti. Nieko neatsakė, nes išėjino.

Pasirodo, kad Pyragius ne tik vieną mane, bet ir Virbicką klausinėjo, ar mūsų „pro memoria“ buvo duota Brizgiui. Juokinga. Su Brizgiu kalbos buvo baigtos jau tada, kada išėjau iš jo – ar ne liepos gale.

Tiesa, Pyragius išvyksta į Rytus. Kai bus koks nors triukšmas – tikrai sugrįš.

Požėla sakęs Virbickui, kad nacių partija nori finansiniai padėti mums organizuoti. Ešą reikia tik sudaryti sąmatą. Bene po 3 sav[aičių] vėl klausė, bet Virbickas atsisakė. Tai, matyt, ėjo iš Nabersbergo.

Roppas prašė Žlabį parašyti str. apie tai, kad visa tauta kovoja prieš komunizmą. Tas „visa tauta“ kelia daug refleksijų. Ką ruošia vokiečiai? Atsakymą Smetonai ir kitiems užsieniečiams?

Germantas vėl naują įstaigą atidavė vokiečiams – Lietuvos valstybinę leidyklą. Parsas – nieko nepraneša niekad. Mus visados pastato ties įvykusiais faktais. (Operetė).

Rukša, Vykintas, Vokietaitis (dr) jau patvirtinti. Galop!

^a Atrodo, turėtų būti – kupiūravo.

Kadmai buvo iškirte špošą Kubiliūnui. Kokį tai Micutą⁴⁰¹ per Kubiliūną prista-
tė tvirtinti finansų vicetarėju. Vokiečiai patvirtino, o paskum atšaukė. Kubiliūnas
nepatenkintas – ot špošą man iškirto! Vadas turi medžiagos apie tą Micutą.

Vokiečiai juokiasi iš mūsų algų; tokios mažos – ubagų algos!
Ši vakarą ilgai kalbėjau su vadu dėl įvairių popierių su punktais – buvusių.
Pasakiau – jau ne pirmą sykį – kad jis bus min[istru] pirmininku, kad dar skrisim
į Berlyną ir tarsimės dėl Lietuvos. Gal gruođi? Juokavom! Gal sausį – vasarį?

Vokietaitis vis varo akciją prieš Virbicką. Ešą kalba buvo bloga. Žmonėms ne-
patiko. Pats skaitė – nieko anksčiau nesakė.

Vokietaitis ruošiasi ilgai kalbai Radiofone – apie Žiemos pagalbą. Parašė net 4
puslapius. Ar jis pats rašo, ar tai Miškinio rašoma jam sulig užsakymo? Matyt, jam
baisiai patinka kalbėti, būti kur nors pirmu viešai.

Pasakiau jam šandie, patariau, kad jis pats nekalbėtų apie save, kad jis idea-
listas, kad jis kovotojas, kad jis kentėjo, kalėjime sėdėjo – lai tai kalba kiti. Tada bus
ir jam garbė. O jis turi kalbėti, ką mes dabar dirbam, ką dirbsim, ką atsielsim, ką
padarėm.

Įdomi Taunio nuomonė: kiti mano, kad tai jie pasiekė, kad un[iversite]tas vei-
kia su savo delegacijom. Anot Taunio, tai grynai partijos nuopelnas. Gali būti.
Tikiu. Mes pasakom, kad tai bendradarbiavimo riba. Manau, kad svariausias vo-
kiečiams argumentas.

24 X 41

Šandie ilgokai pasikalbėjau su Tauniu apie „Nepriklausomybės“ sąvoką. Jos
vokiečiai neduos, nes tai reikš, kad mes eisim su v[alsty]be į Londoną ir Ameriką.
Aiškinau, kad N[epriklausomybė] turės būti N[aujojo] Europoj; taigi rubežiuota –
politiškai ir ūkiškai. Bet N[epriklausomybė] reiškia tvarkytis savistoviai savo na-
muose, derinant savo interesus su kitų interesais. Vokiečiai per daug bijo to žodžio,
nors galėtumėm susitarti dėl jo prasmės, išsiaiškinti. Kalbėjom apie pusvalandį. Vis
dėlo jis neperlabiausiai spyrėsi. Sakėsi atėjęs iš Kurmies. Vaikščios du–vieną sykį
į savaitę. Tvarkys lenkus. Vokiečiai turi medžiagos – nori tik ją papildyti ir nusta-
tyti dvasiškų ryšį (mūsų) su lenkų dvasiškiais. Matyt, ir kunigai gaus.

V. Petravičius vakar prašė daryt dėl Savickio (buv. min[istru] sūnaus⁴⁰²). Mo-
tina žydė, jis pats vedęs žydę. Pasakiau – nieko negalima padaryti.

Vakare (Virbickas, Taunys, Vokietaitis J.) pasakiau, kad lieku ir dirbsiu, nes dar
tikiu, kad vokiečiai duos valstybę. Kai to tikėjimo nebeturėsiu – tada išėisiu. Niekas
nesulaikys, lai daro su manim vokiečiai ką nori – aš rasiu galimybę tą savo nebe-
tikėjimą paaiškinti viešai.

Šian
riato žir
kalba ap
Dirn
žurnalis
Vad
Vad
nors jis
Roppas
žiuoti nu
Lap
Jasiunsk
Gav
Rygo
tautų. M
Taun
čiai kim
kų. Maty
Virbi
ryti ūkin

26 X

Vakar
nys, lietu
tė⁴⁰⁴, ir M
skambino
Anot
Generalk
Išsėdė
Pulgis⁴⁰⁵,
ir dingo.
Atėjo kpt.
skiriami Š
kui, o tą
Kadmai r
kinti. Ar J

* T. y. b.

Šiandien, kalbant Tauniui apie Valstybinės leidyklos perėmimą Generalkomisarjato žinion, pasakiau, kad esu Šv. Silvestro pop[iežiaus] ordino kavalerius. Ėjo kalba apie Papinio „Prakalbėlės katalikams“.

Dirmeikis pakvietė ryt į vakarienę (Laisvės al., 20), kur bus mūsų ir vokiečių žurnalistai. Bus Vokietaitis, Taunys, aš ir gal dar kas kitas. Gal vadas?

Vado pritarimas yra. Versim.

Vadas sutiko leisti Žlabio str. „Kovoja visa tauta“. Tik aš šį tą pridėjau. Teeina, nors jis nelabai partinis. Mat juos galas – lietuvišku atžvilgiu pakenčiamas. Ką Roppas nori tuo „kovoja visa tauta“ išvesti. Būt[ėnas] mano, kad norima atsirubežiuoti nuo Berlyno aktyvistams duotų pažadų.

Lapkričio 2 d. man sukanka trisdešimt trys metai. Reikės pakviesti Virbicką, Jasiunską, Jurkūną, gal Žičkų. Reikės paprašyti vado 3–5 bonkas „gėrimų“.

Gavau papildomai – vien likučiai – 1½ ar 2 kg rūkytos žuvies „be mėsos“.

Rygos vokiečių spauda labai akcentuoja latvių kariavimą – vykimą – šalia eilės tautų. Mūsų gi jau kaunas – ir vokiečiai tyli... Mulkinimas...

Tauniui minėjau apie ruošiamas Ž[emės] banko likvidavimo premisas. Vokiečiai kimba prie balansų, nori rasti nuostolingumą. Nepripažįsta algų – vadininkiškų. Matyt, nori viską perimti į savo rankas – kontroliuoti ir ūkio „kreditavimą“.

Virbickas pasakojo prieš bolševikų užėmimą siūlęs, per kitus, Smetonai sudaryti ūkininkams atsiskaitymo lapus, panaikinti skolų knygas. Atsisakė senis.

26 X 41

Vakar buvau Dirmeikio ruoštame „priėmime“. Iš vokiečių buvo tiktai du asmenys, lietuvių – gana daug. Buvo Laisvės al. 60, bt. 2 – Zauėnienės⁴⁰³ bute. Chudobaitė⁴⁰⁴ ir Mažrimaitė⁴⁰⁵ padainavo + Gutauskas⁴⁰⁶, ir dar kažkas akomponavo bei skambino.

Anot Dirmeikio, kvietė bar[oną] Roppą ir kitus, bet neatėjo. Ešą turį posėdį Generalkomisarjate. Greičiausiai – be noro susitikti su mūsų spaudos žmonėmis.

Išsėdėjau iki (nuo 19 val.) ½ 6 val^a. Vėliau užėjom pas Naraką kavos išgerti: Pulgis⁴⁰⁷, Žlabys, Kemežys, Rimydis, Pyragius. Šniukšta palydėjo iki Narako durų ir dingo. Namų parėjau 8 val. ryto. 11.30 buvau štabe. Kely sutikau Puškevičių. Atėjo kpt. Jasiunskas. Jis ryt nori eiti pas bar[oną] Recke kalbėti dėl batalionų. Ešą skiriami Špokevičius⁴⁰⁸, Kraunaitis. Ešą Kubiliūnas juos skiria. Viena sąkas Virbickui, o tą dieną – kai neigė – vadyboj buvo pasirašinėjami atitinkami įsakymai. Kademai nori perimti į savo rankas ginkluotas pajėgas. Kviecinsku nelabai patenkinti. Ar Jasiunskas ko nors nemano? Juk įsakyme (LAF) jie tik suspenduoti, o ne

* T. y. iki pusę šešių ryto.

išmesti iš LAF. Tai įdomi smulkmenėlė, nors šiaip jis man gana patinka. Pastaruoju laiku jis tik kiek nervuotas. Iš jo namo krausto visus (Roppo įsakymu). Palieka jį ir sargą.

Plėpa, kad „Kudirkos choras“ Kaune (ir kiti) neberepetuos daugiau liaudies dainų. Taigi uždrausta? Reikėtų patikrinti.

Faktelis: su Nasvyčiu kalbėdamas, prašiau jo sužinoti, ar Berlyne prie italų ambasados yra conte^b Manzoni, sakydamas, kad bus galima per jį – Papinį – šį tą Mussoliniui nusiūsti.

Bene penktadienį ar užvakar Taunys kalbėdamas išsireiškė, kad vokiečiai turi nusistatymą ir jo nei Mussolinis negalėtų pakeisti. Tai sakė grįžęs iš Kurmies. Įdomu! Reikės prispirti Nasvyti.

Tas Lukošūnas, pasirodo, norėjo būtinai tapti kurjeriu tarp Vilniaus LNP ir Kauno. Kelis sykius ir Virbalio prašė paketų nuvežti į Kauną.

Remeikis atšaukiamas iš Vilniaus LNP apygardos vado pareigų. Turėjo prisistatyti vokiečiams – nusigėrė iš vakaro, iš ryto (priėmimas 11 val.) atėjo visai neišsipagiriojęs ir visas veidas pleistyrėiais aplipinėtas – kur tai sudaužė veidą. Teko skambinti, kad neateis, nes susirgo. Ir nebeis. Ko jie taip girtuokliauja žvėriškai?

Atrodo, kad Vilnių dr. Sch[olzas] kalbėjosi su kažkuo (R[imul?]), kad partija (ši) yra supuvusi ir kad reikia steigti naują – nacionalsocialistų. Matomai, visai nebeapatinkam. Bet iš naujos nacionalsocialistų partijos nieko neišeis. Žmonių gali rasti (Reivytis, sakoma, jau taiko į fiurerius) – apmokamų, bet kvaili vokiečiai tik sau pakenks. Kada nors tai pajus, kada visas kraštas bus priešingai Vokietijai nusistatęs. Jeigu mūsų nuopelnu būtų gražinta žemė ir kiti dalykai padaryti – kraštas eitų su LNP ir Vokietija, kaip N[epriklausoma] valstybė, žinoma. Priešingai – gali daryti ką nori – nieko neišeis. Idiotizmas. Maloniau yra trauktis, nei žmones suvedžioti...

„[Naujojo] gadyneį“ tilpo mano str. „Praeities klaidos ir ateities keliai“ (1941 X 25, Nr. 36). Biskį gal per daug palankus vokiečiams ir juos giriantis, bet praėjo ir „draustini“ dalykai, t. y., kad partija sieks iš Hitlerio Nepr[iklausomos] Lietuvos valstybės pripažinimo. Šį faktą skaitau pačiu svarbiausiu. Mes irgi norim eiti su Vokietija, bet yra aiški premisa: jeigu kas nors ims kitaip kalbėti – tauta matys kur einama.

„[Naujojo] g[adyneį]“ iš Virbicko kalbos per radio teksto išnyko žodis „bus“, „kad... ūkininkams vėl (bus) gražinta jiems nusavinta žemė“. Įdomu. Ar tai Vokiečių, ar cenzūros „nuopelnas“?

LNP įstatai nebaigti Nr. 36 spausdinti. Norėčiau, kad tilptų visi parašai.

^b Grafas (lt).

Vakar vakare Virbickas, Virbalis, Stanevičius ir aš pastikom vado kambary, vėliau atėjo Pucevičius. Pasėdėjom virš 2¹/₂ valandos. Vadas užfundijo trunku⁶. Daug kalbėjom apie padėtį Vilniuje, Stanevičius vis man prikaišioja, kad aš turiu keisti „taktiką“. Ešą taip negerai, kaip aš kalbu. Atrodo, lyg reiktų „susitauninti“. Pasakiau, kad „N[aujojo] gadyne⁷“ ir taip jau parašiau komplimentų vokiečiams.

Stanevičius paklausė, kokio režimo laikyčiaus, jei tapčiau min[istru] pirmininku? Sakau – diktatūros!

Šiandie buvo du posėdžiai. 17 val. – karininkų – dėl Špokevičiaus, Kraunaičio, Jankausko nuvertimo ir pastatymo „mūsų“ žmonių. Parinkom kandidatus. Taunys viešai pasisakęs, kad jis yra pristatytas palaikyti ryšius su tūlu Müleriu⁴⁰⁹ iš Sich[er-]heits] Dienst'o, tvarkys Špokevičiaus ir Co likvidavimą.

18 val posėdis pas vadą buvo sušauktas Stanevičiaus iniciatyva. Jis kalbėjo apie tuos, kurie viešai kalba prieš Vokietiją (suprask, aš!) iš štabo ir kurie per daug kitan kraštutinuman metasi. Ešą reikia nusistatyti partijos liniją. Atidėta ketvirtadieniui – dėl formulės. Mieste plinta gandų prieš mus. Dotnuvoje tik keturi nacionalistai. Kauno un[iversite]te išmėtyta proklamacijų prieš mus („šalin LNP – valstybės išdavikė“ ar panašiai).

Paklausiau, kas viešai iš mūsų kalba prieš Vokietiją. Jau net aš – Vetusius – ir tas juos išgyriau straipsny. Ko gi daugiau norima?

Taunys išsišoko – nebuvom ir nebūsime niekad nepriklausomi. Tai tiktai iliuzija. Vergų ir niekšų tauta. Etc.

Pasiginčijom.

Vėliau iškilo Vilniaus vadovybės klausimas. Kas važiuos apygardos vadu?

Taunys sutiktų važiuoti kaip partijos igaliojinis Vilniaus reikalams, bet jis būtų ir Kaune, nes turis palaikyti ryšį, Pyragiui išvykus. Aiškino plačiau ryšių pobūdį.

Vadas buvo pažymėjęs, kad vokiečiai nebekelia klausimo nei dėl Bruniaus, nei dėl manęs, bet ešą dabar labai sunkus laikas, nereikia išsišokti, nereikia skelbti, ko mes siekiame – tai sunkina padėtį, tai gali tęstis dvi-tris savaites.

Tada pasiūliau, kad gal geriau būtų, jeigu aš išvykčiau su Tauniu į Vilnių. Jis kaip vado pavaduotojas, o aš kaip gen. sekret[oriaus] pareigas einąs – abu reziduoją Vilniuje.

Taunys būtų ryšio žmogus su vokiečiais, man gi liktų Lietuvos visuomenė Vilniuje.

Taunys paklausė, kieno būtų vyresniškumas? Sakau – žinoma, vado pavaduotojo.

Švedas, Stanevičius ir kiti pritarė. Matyt, tikrai šis tas įvyko mano atžvilgiu. Tenka manyti, kad tikrai norima manim nusikratyti.

⁶ Gėrimų (vok.)

Manau, kad nekenks išvykti į Vilnių. Bus ir efekto – lyg išstrėmimas. Ar tai bus jums naudinga? Pamatysim.

Be to, kiek suvaržau Taunį. Jis galės būti Kaune šeštadieniais, sekmadieniais ir pirmadieniais. Vilniuj jo kalbos neutralizuosis mano kalbom. Bloga ir gera. Darbo negalima bus jokia varyti. Nieko gero neišeis, bet ir aš pats tuo būdu galėsiu trauktis iš partijos darbo. Gana, vis labiau į partiją grūdami anšliusininkai. Po važiavimo į Vilnių ir mjr. Šimkus kiek „suanšliusėjo“. Kvaili tie vokiečiai.

Jeigu duotų mums Nepriklausomybę, mes sunkiu laiku noromis nenoromis būtumėm su jais. Kada gi duos per vėlai – nei mes negalėsime krašto nuotaiškų pakelti. O lenkai? Jeigu mus išsklaidys – vokiečiai tada gailėsis. Tikra durnių politika!

28 X 41

Vakar kalbėjo turbūt Ruzveltas, nes šios dienos spaudoj pilna komentarų, ir vakar... „I laisvę“ atspausdino tą idiotišką „lietuvių“ laišką, kuriame nėra nei žodžio apie Lietuvą⁴¹⁰... Toks ten ir lietuvis, jei jam nerūpi nei ateitis Lietuvos! Žlabiui Roppas net žadėjo parodyti voka – tik ne patį laišką.

Šiandie „N[aujojo] g[adynės]“ (Nr. 37) tilpo įstatų galas su parašais: Bruniaus, Taunio, Švedo, Vyliaus, Naujoko, Žičkaus, Pucevičiaus, Švilpos, Kviecinsko, Stanevičiaus, Jurkūno, Sliesoraičio, J. Vokietaičio, Jasiunsko. 14 vyrų... Keturiolika steigėjų.

Tam pačiam „N[aujosios] g[adynės]“ Nr. 37 telpa įdomus „S. T.“ str. „Rytai ir Vakarai“. Tai, matomai, mano paskutiniam straipsny išreikštos „Vakarų ir Rytų“ sąvokų „koregavimas – precizijavimas“.

Visi patenkinti mano išvykimu. Gal dar prikaltėsiu Brunių – kursim „naują Vilniaus respubliką“...

Kurpis, dirbas, anot jo, Vilniuj prie Wehrmachto žvalgybos skyriuje, šiandie buvo atėjęs; daug sūkavo, kalbėjo apie patriotizmą; galutinėje išvadoje – geriausiai Vilniuj vadu iš LNP tinka Taunys.

Yra kalbų, kad reikėtų prašyti Rentelno leisti 4 LNP atstovams vykti pas SNDAP⁴¹¹ (ar panašiai) Vokietijos partijos vadą (kitai sakant, pas Hitleri) prašyti leisti partijai (LNP) veikti tinkamai. O Lietuvai kas? Nieko neprašyti.

Šiandie „I laisvę“ talpina Roppo sugestijonuotą str. „Kovoja visa tauta“⁴¹². Žlabio įrašyto sakinio apie LNP nėra.

Šiandie Virbickas pasirašė įsakymą apie tai, kad vyr. v[adovy]bės narių – v[ado] pav[aduoto]jo ir pirm[ajo] gen. sekretoriaus – buveinė skiriama Vilniujė nuo 1941 XI 1.

Parašiau Vyliui rytdienai kalbą per radio. Idomu, ar praeis ir ar daug Taunys taisyts? Kiaulėno per daug „poetinė“ ir laižanti.

Šiandie man sukanka trisdešimt treji metai.

Vakar, 41 XI 1, štabe (Taunys, Vokietaitis, Brunius, Stanevičius, Jasiunskas, aš) kalbėjomės apie galimas pasekmes. Taunio ir Stanevičiaus ruošiamo „vidaus“ pučo Kubiliūno kabineto rūmuose (Stanevičius, matomai, nori tapti Kabineto reikalų vedėju, kad būtų nepasiekiamas ir visa žinąs). Gali tas senis atsistatydinti. Kandidatais stato į pirmus tarėjus: Virbicką, Plechavičių, Brunių, Taunį, Blyną. Atsisakau, nes neturiu diplomo.

Taunys su Stanevičium tvirtina, kad Kurmies yra galingesnis už Rentelną. Tačiau išpėjau juos, kad jeigu tą „revoliuciją“ siūlo Kurmies ar aprobuoja – po „N[aujosios] gadynės“ uždarymo ar tai nėra ieškojimas preteksto, kad mus oficialiai likviduoti. Jie tai neigia. Matysim.

Prieš Plechavičių – esą sieks vienybės ir konsolidacijos, bet bus tinkamas ties vokiečiais, nes tie jo bijos. Bet nepolitikas.

Taunys – per daug anšliusiniai užsirekomendavęs. „Reikia žmogaus, kuriam vokiečiai patiktų, bet kuris darytų savo“. Taunys lyg ir save stato. Parašė „baisią“ kalbą per radio sakyti. Taisau, taisau – ir vis dar per daug grasinimų. Ar tai tik ne „avansas“?

Vakar buvo užjęs kun. Sabaliauskas-Žalia Rūta. Šiaip sau. Jis porą sykių į metus užaina pas mus. Kadangi ėjau pas Jakučius, tai jį palydėjau į namus. Kely išsitarė, kad religija šiandie yra tautinio atsparumo pagrindas. Pasakiau šį tą apie Brizgį. Sako – mat yra [...]⁹. Išpėjau. Prisiminė, kaip jis buvo subdiakonu pas vysk. Paliulionį⁴¹³ vizitacijų metu. Kur tai perskaitė pasieny latviškai, kad po mišką draudžiama vaikščioti, tai dab[artinis] vysk. Karosas⁴¹⁴, buvęs Paliulionio sekretorius, pasakęs, kad čia eina tiesus kelias į Kuršą. Ir kitais metais buvęs (Sabal[iauskas]) išsiųstas į Kuršą. Priminiau jam kvailą kūrimą Filosof[ijos] fak-to.

Pas Jakutį teko girdėti, kad kažkas kalba, kad galbūt bus norima partiją panaudoti represalijoms ir priversti ūkininkus duoti: esą labai blogai pristato ir pašarus, ir javus, ir bulves. Ar nebus norima panaudoti partiją? Gali būti. Galbūt ir tos kalbos apie galimą naują pirmą tarėją ne iš piršto laužiamos.

Tiesa, kai gėrėm (St[anevičius], Virb[alis], Virbickas, aš), Stanev[ičius] labai įdomavosi mano str. „Amžinoji Lietuva“. Prašė duoti jam. Pasakiau – cenzūra išbraukė. Buvo du atspaudai: vieną Vykintas davė man, o kitą pasiėmė koks tai spaustuvės darbininkas.

Vakar, 41 XI 1, Stanevičius vėl užsiminė (kaip ir 30 ar 31 X 41), kad mane gali mūsų saugumas tardyti ar kažką panašaus. Esą kademai jau kviečiami – tie, pasirašę

* Neįskaitomas žodis.

NKVD pasižadėjimus. Na, sakau, manęs tai netardys. Jis sako, kad vokiečiams gali būti nepatogu, tai jie gali bandyti likviduoti mane ir Brunių kitais būdais – ir per mūsų saugumą. Matysim. Pakovosim ir su mūsų saugumu.

Kai kas mano, kad Stanevičius, kurs bolševikų laikais Raud[onajam] kryžiu darė kokį tai projektą, kaip „sutvarkyti ir išvalyti“ R[audonajį] kryžių, dabar nori įeiti į tokią aukštesnę vietą, kurioje jį būtų nepatogiau krapštyti; esą jis lyg jaučias, kad jį pirmą gali kvosti. Gali būti.

Stanevičius gana įdomus. Kai 31 X 41 jis taip mane išpėjinėjo, pasakiau jam, kad suprantu jį, ir kad jis lošia net „trigubai“ (taikytoju) tarp mūsų, kairesnių ir dešinesnių. Labai tuoj surimtėjo.

31 X 41 sužinojom, kad „N[aujoji] gdynė“ sulaikyta ar uždaryta. Stanevič[ius] sako, kad tai už mano straipsnį. Kai kas mano, kad už spausdintą – turėjusį išeiti [straipsnį] „Lietuva dalyvauja kryžiaus kare“ su fotografijom išvykstančios kuopos.

Kubiliūnas dalyvavo „Rambyne“ (?) Damušio ir Padalskio⁴¹⁵ (Rentelno nepatvirtinti) išleistuvėse, bet nedalyvavo nei vieno bataliono nei kuopos išleistuvėse – o laipsnius dalina...

Pas Jakutienei nori užėti Veisaitė. Įdomu. Ji juk buvo pas mane gruody ir pasakė, kas mane įskundė komunistams (Matas Naujalis iš URM-jos). Sykį kvietė pas save – buvau. Draugavo su Glovacku. Turėjo, kaip ir Vytautas Blynas (iš Pazūku), reparijuoti. Neišvyko. Zondavimas.

Štabe ne vienam pasakiau: netikiu Vokietijos laimėjimu, todėl būsiu lojalus ir einu todėl su Vokietija; jei tikėčiau į Vokietijos pergalę – nebūčiau LN partijoj, nes žinau, kas lauktų Lietuvos. Tik kol vokiečiai tai supras, gali būti vėlu. Niekas neatstitys pasitikėjimo Vokietija.

Pasiunčiau „Tėvynei“ str. apie „Devynioliktąsias fašizmo sukaktuves“.

Vilniuj anksčiau „N[aujosios] gdynės“ nesimatė, bet Nr. su mano straipsniu buvo ganėtinai išplatintas.

Vilniuje, sako, liko tik apie 10 000 žydų. Lietuviai varo iš geto žydus kolonomis po 5–6 tūkstančius, daugu ir stumdo net Gedimino gatvėj.

Vokiečiai esą pakorė 7 asmenis Vilniuj. Marijus matė vieną tokį pakartą prie Rudnickio kavinės ant medžio – 20 cm nuo žemės (prie Katedros). Užrašas trim kalbom – už spekuliaciją ir žydų turto grobimą.

M. Biržiška nesutinka įleisti mūsų Rytų instituto = Rytų sekcijos į Akademiją. Esą reikia būti daktaru. Šiaip gi – nenorim leisti nacionalistų į Akademiją. Ponai kvailavoja... gali būti blogai.

Vokiečiai išbraukė visą oficialią programą iš Vėlinių minėjimo. Mes neberuošiam. Nėra tikslo.

„Žiemos pagalbos“ vardą pakeitė kitu vardu.

Einoris pasakojo, kad kada plk. Mačioką iššaukė į SD pasirašyti raštą, kad neveiks politiškai, tai jį paklausė, ką jis veiks? Jis atsakęs, kad iki šiol dirbo LAF ir ten gaudavo algą – dabar nežinaš. Tada SD jam pasakė, kad parūpins jam darbo. Ir SD rūpesniu jis gavo kokio tai fabriko direktoriaus vietą. Manau, kad jis per savo kademus irgi būtų galėjęs gauti vietą – būtų buvę vargingiau.

Yra kalbų, kad į Kauną atvyks 10 000 vokiečių. Kareivių, ar vokiečių valdininkų Lietuvai? Kokį ryšį turi Taunio taip puolanti kalba ant mūsų inteligentijos? Ar tai tik nėra preteksto ieškojimas?.. Mūsų rankom...

3 XI 41

Švedas neigia „istoriją“ dėl plk. Mačioko.

Anot kitų, tai ne vokiečiai, o dr. Sakalauskas išbraukęs oficialią Vėlinių minėjimo dalį. Esą vokiečiai būtų leidę, jeigu būtų tinkamai buvę išaiškinta. Mieste labai tai komentuoja – tą neleidimą. Kas kaltas? Niekas neprispajįsta.

Dėl „N[aujosios] gadynės“ irgi neišku. Stanevičius primygtinai kala, kad tai dėl mano straipsnio. Kiti sako, kad tai dėl įstatų ir parašų po jais paskelbimo. Komendantas (Marijampolėj) nieko neturįs prieš laikraštį. Esą uždaręs Kauno išakymu. Kaune sako, kad tai padaręs naujas Pressedienst' o žmogus. Vienas išsitaręs, kad gal tai Vokietaitis pasistorojo pritari pageidavimui, nes norįs valdyti Kaune dienraštį ir nenorįs konkurencijos. Velniai!

Žmogus iš Marijampolės – buvęs pabėgėlis į Reichą – pasakojo, kad paviniau bijo LNP dėl per didelio jautrumo Vokietijos atžvilgiu, ypač iš vyr. v[adovy]bės žmonių, sėdėjusių kalėjime. Švedas pasakoja, kad Suvalkijoj ūkininkai palankūs partijai. Esą jie supranta, kad „kovojam dėl Lietuvos“.

Muzikus mokykloj vis intrigos. Saugumas dabar kvociąs visus mokytojus. Aleksandravičius intriguojas. Tikras bardakynas.

Remeikis pasakojo apie Vilnių. Esą kalbama, kad Virbalis buvęs užangažuotas NKVD; esą Rimas esąs tikras gestapininkas. Puodžius niekur nesirodąs – iš jo juokiamasi dėl jo bigancijos*. Gautos naujos patalpos. „Visi“ laukia tik Taunio. Biržiškos nepalankiai partijai nusiteikę. Galingas kun. Lipniūnas⁴¹⁶. Reikės palaikyti santykius su vysk. Reiniu⁴¹⁷, jeigu nenorim iš karto visus nustatyti prieš. Buvo atvykęs Žūkaukas⁴¹⁸. Yra propagandos tarnautojas. Remia ir Rimą (i apyg[ardos] vado pav[aduo]tojoj vieta), ir Virbalį (i Vilniaus miesto vado vieta). Kam jis dirba? Jo kalbos...

Esą nuvertimas Liandsbergio-Žemgailos⁴¹⁹ turįs įvykti ir su Kubiliūno žinia. Keista! Kubiliūnas jį pastatė, o mes turim daryti jėgos žygį! Baisiai keista!

Kalbama, kad vokiečiai iki 10 XII paprašė pristatyti Lietuvos sienų eskizą... O Kubiliūnas tuo nesirūpinąs. Brunius už galvos imasi...

* Bigoncio (it.) – kubilas. Matyt, norėta pasakyti, jog Puodžius lyg po kubilų sėdi.

Šiandie Virbickas, Stanevičius, Taunys buvo pas Kubiliūną. Taunys grįžęs sakėsi „žiauriai“ pakalbėjęs. Apkaltino dr. Sakalauską, kad jis savo valia išbraukęs iš Vėlinių minėjimo LNP ruošta oficialiąją dalį. Tas neigė. Taunys sakė, kad meluoja. Sakalauskas užsigavo – esą vokiečiai išbraukė. Taunys pasakė, kad jis dar per švelniai sakąs, nes vokiečiai nebraukė.

Pradžioje kalbėję keturiese, o vėliau Kubiliūnas iššaukė Blaveščiūną⁴²⁰ ir Sakalauską.

Rezultate: tuoj atėjo projektas apie kadrus su anketa (keista, vien vokiečių kalba) ir raštas dėl batalionų štabo narių sudarymo (Špokevičiaus pašalinimo premisos).

Sužinojau, kad prie Karaliaučiaus vienoj vietoj yra 450 lietuviai kariai – internuoti.

Viena ponia – šiandie buvo pas Virbicką – sakė, kad buvo padavusi raštą plk. Kraunaičiui, tas mėnesi jį išlaikė stalčiuje ir šiandie vėl rado stalčiuje. Kalbėjosi ji su plk. Justu – ir tas išrūpins jai vyrą. Mes gi, partija, parašėm Kubiliūnui raštą dėl tų karių išvadavimo – gražinimo Lietuvon.

Kačanauskas šiandie atėjęs pasakojo, kad Marijampolės komendantas leidžia „N[aują] gadyne“, bet įsakymas sulaikyti Nr. 37 atėjo iš Kauno ir, atrodo, iš Goštauto⁴²¹. Jis jau anksčiau braukė „leidžia: LNP“. Vėliau tai atkovojom. Jurkūnas pasakojo, kad Narakas vakar Vidaus vadyboj sakęs vienam, kad uždarymas įvyko su LNP vadovybės narių sutikimu. Pasikvietėm Vokietaitį (buvo: Kačanauskas, Jurkūnas, Brunius, Švedas). Vokietaitis neigia. Charakteringa: esą Kauno dienraštis turės būti geresnis už „Naują gadyne“. Esą visi laikraščiai turės laikytis vienos linijos. Esą jis neleidęs seniau uždaryti (priešingai, jis norėjo „N[aują] g[adyne]“ seniau uždaryti, kad Kaune gautų popierio daugiau, tik mes pasipriešinom), bet dabar jis nieko nežinąs. Jam keista, kad mes jį pasišaukėm lyg tardyti. Sakom – ne tardyti, o išsiaiškinti: kas kaltas, kur priežastis?

Iš ryto jis man pasakė, kad tai ne jo reikalas rūpintis „Nauja gadyne“. Primičiau, kad tai bendras ir Lietuvos reikalas. Kad reikia, kad „N[aujoji] g[adyne]“ eitu.

Vokietaitis šoko, kad jis palaiko santykius su vokiečiais, dirba, o mes ne. Sakau – gerai, bet neblogai, ir kad mes kol kas esam rezervuoti. Vokietaitis – nemanykit, kad jūs vieni „gelbstit Lietuvą“, kad vieną dieną reikės mus išvaikyti. Pašokau: kas gelbsti, ar kas kenkia Lietuvai – parodys ateitis, o dėl išvaikymo – negrasink. Žinai, kad aš jau seniai nusistačiau datą išėjimo iš partijos. Išvykimas Vilniun yra pradžia, o gruodžio 1 d. aš paduosiu raportą apie išėjimą iš partijos. Galesit tada jūs patys ramiai dirbti, palaikyti santykius ir „gelbėti Lietuvą“.

Mūsų vyrai gyvena „renesanso“ laikus.

5. XI. 49.

Bevan Leake, "Purshelmas" Tavonius. Hela
kon man paliku - ledaug songuoty.

Apr 18-18° val, grys ps man paparduso,
bed kuro alejz du tipar; kanner. Nuro ant
ps klibarionay - raltur. Valtame: P. Nguv.
Mama palakusi - kuro; atbaki - au lista, su ab
narys, saza hi, kad kuro nustargu man
ni 16 vel. nustikti, nekuran, vilian 18 vel -
-vel nekuran. Sy Loris dud. karyj muo ps.
Jaulin, bolis ta. Brosiron. sy as nekaryj
Zavo jodoty.

Med ves - tipar "Carbisti"; Vieu
panas; f nims kuryj opuntorys. Druha
kut mauw blolunat paliko blivok
nimo vartely:

- Ryt puse estoniu prasan a
viki; laimes All. 20 # hiau
2 aviste del Toumto niumto
; Jaulin. Mo souo kandyruo "1
Jianlin bunderafelevis P. Berke

Ar deriniai ar provokacija?
Jau milia registarai su "Kandis" nr. 166.
18 val. unio. Tiki vienas Dli. Kaubros dal
susitvare - del sutarim, kas "kas kambros
nan rgt am 14 valandz

Jefer apiboti - kai ar kai uelur tek pora
sampanicija, ar rai "atvirbi", "astonia", "auste"
O del taunio munito; nauka - tai qz
ka uelur teta; shaipus "Davyro-Elketyr
fosipus rukahtis"? Solom, kor jicurs ten
repatitw?

hame jubi per renai jye j'raio ....

Kafi - L.N. Paslyja: bus sandrupa
- jafu ad fglenu; ka baclny "... Muro-
mura; i kaula; menys mounma - fi
klynu - ingi an uandaps .... Pusta: mepim

Tiez, jo baly balchjo amie
generabami us a bounrav pataqz
matym. hof neru. ka soda ake
of a alva; shreca ....

Iš Virbicko kalbos „fašizmas“ išbraukė pats Vokietaitis. Matė ar žino Kačanauskas.

„N[aujosios g]ladyinės“ uždarymo oficialus pretekstas (Nr. 38 sustabdytas iki atskiro parėdymo) – parašai po įstatais. Gal ir tai nepatinka... Dabar sunkiau pa-keisti sąstatą ir kryptį.

Girdėti keisti projektai dėl Lietuvos sienų...

Kubiliūnas prašo du naujus žmones į Kabinetą vietoj Sakalausko ir Blaveščiūno – tik su sąlyga, kad nebūtų „sunkūs“...

5 XI 41

Buvau teatre: „Prisikėlimas“ Vaičiūno. Nelabai man patiko – per daug šaržuota. Apie 18–18.15 val. grįžus, man papasakojo, kad buvo atėję du tipai į namus. Buvo net pas Klibavičienę salkose. Paklausė p. Blyno. Mama paklausė – kurio? Atsakė – aukšto, su akiniais. Pasakė, kad buvo susitarę su su manimi 16 val. susitikti, nebuvau. Vėliau 18 val. – vėl nebuvau. Esą turį duoti kažką nuvežti į Šiaulius, kokias tai brošiūras. Esą aš nelaikąs savo žodžio.

Anot Vicios, tipai „lenkiški“. Vienas panašus į tą mūsų lenką gyventoją Duchauską. Ant mano bloknoto paliko tokio turinio raštelį:

Ryt puse aštونیu prašau atvikti į Laisvės All. 20 Nr. kieme, 2 aušte del Tamstos siuntos į Šiaulius. Nuo Pono Naudžiuno iš Šiauliu bendrakeleivis P. Barkaus.

Ar durniai, ar provokacija? Su nieku nesusitariau šiandie nei 16, nei 18 val. susitikti. Tik vienas B[ie][liu][k][as] skambino dėl susitikimo, bet sutarėm, kad jis paskambins man ryt apie 14 valandą.

Jeigu spėlioti – tai ar tai nebus tik ponai saugumiečiai, nes rašo „atvikti“, „aš-toniu“, „aušte“. O „dėl Tamstos siuntos į Šiaulius“, tai ar tai nebus tiktai straipsnis „Devynioliktoji fašizmo sukaktis“? Įdomu, kas jiems ten nepatiko?

Mane juk jau seniai išpėjinejo...

Ką gi, LN partijai bus naudingiau, jeigu aš tylėsiu; lai „kaltina“... Visuomenei ir tautai manęs suėmimas, jei tylėsiu, irgi bus naudingas... Burtai mesti...

Tiesa, jie kažką kalbėjo apie generalkomisarą ar komisaro įstaigą. Matysim. Ryt neisiu. Lai veda arba oficialiai iškviečia...

6 XI 41

Esą „N[aująja] g[ladyne]“ uždarė iš Kauno, žandarmerijos komendantas. Motyvas – parašai. Pasakiau, kad Kauno apygarda parašytų oficialų raštą tuo reikalu vadui.

Stanev[ičius] pasakojo, kad vakar du tipai buvo atėję manęs ieškoti. Irgi sakė, kad aš sutariau su jais 16 val. susitikti. Norėjo mane įtikinti, kad aš buvau susitaręs,

bet pamišęs. Griežtai užprotestavau – nusileido. Pasakojau vakar dienos įvyki Tauniui, Bruniui, Jurbūnui, Jasiunskui.

Grįžo Barzda iš Minsko–Borisovo–Slucko rajono. Sušaudė lietuvių batalionas virš 46 000 žydų (Gudijos ir atgabentų iš Lenkijos), rusų komunistų ir rusų belaisvių. Pakorė virš 10 žmonių. Korime dalyvavusius išrikiuotus lietuvius batal[iono] fotografavo šimtai vokiečių. Syki pagavo 4 rusus. Vokiečiai įsakė sušaudyti. Mūsiškiai atsakė – šaudykite patys. Vokiečiai pasako, kad jiems uždrausta. Kadangi mūsiškiai nešaudė, tai tuos keturis rusus vokiečiai paleido – bėkit! Tie ir pabėgo.

Kareiviai utėliuoti, 30% serga niežais. Blogai aprengti, šąla. Neturi rūbų, batai be puspadžių.

Girdėt, kad Vilniaus batalionas vyksta į Liubliną... garbingoms pareigoms, anot vilniškių, „išleidžia“... Na, ir garbingi gi tie ponai vokiečiai. Ukrainiečiai, latviai, estai nešaudė. Mes vieni turim šaudyti...

Buvo atėjęs B[ie][liu][k][as]. Įdomus žmogus. Klausinėja – ir nori, kad patvirtinčiau, ką jis sako. Pasakiau apie batalionus, kad turėtų „stoti“ savanorių daugiau... Patariau per daug su kademais neflirtuoti. Patariau stoti su NKVD neturėjusiems ryšių į partiją, nes tai dabar vienintelė lietuviška partija. Klausėm radio, bet 20.30 Taunys nekalbėjo, nors „Į laisvę“ ir vakar, ir šandie jo kalbą anonsavo. Neikalbėjo – matomai, vokiečiai neleido. Sakau – matot, sako, kad „gestapininkas“, o vokiečiai net jam neleidžia kalbėti... Juk tai mums reklamos darymas!. Pyliavas, anot jo, melai ūkininkai pila, prisimindami „pereitus metus“; bet Suvalkijoj sunkiau. Vienų dalykų gali duoti Suvalkija daugiau – kitų mažiau. Pasakiau, kad bus anketos – ar neturi žydų kraujo – pasijuokiau.

Ateina „pasiuostyti“... bet abejoju, ar jis jam labai malonus – tas pasiuostymas.

7 XI 41

Brunius, Daukantas, aš „vartėm“ Lietuvos sienas. Ryt reikia pristatyti Kubiliūnui projektą. Nuvėrė mano mintis, kad reikia per Kubiliūną duoti vokiečiams (jeigu Kubiliūnas perduos) maksimalines ribas ir tik pažymėti dabartines, pagedaujamas laikinos administracijos ribas – bus pridėti 3 apskriviai Vilniaus krašte. Į rytus mes norim buv. Lenkijos sienų. Į vakarus – iki Brest Litovsko ir nuo jo į rytus pagal Bugą ir Pripetę su Pinsku. Ryt Daukantas braižys.

Visai paaiškėjo, kad J. Vokietaitis prisidėjo prie „N[aujosios] g[adynės]“ uždarymo. Gavom raštišką Kauno apyg[ardos] vado pareiškimą, iš kurio matyti, kad iš čiai sako, kad įvyko „nesusipratimas“, bet turi taip likti. Vokiečiai vieni kitiems rašė, kad „N[aujosios] g[adynės]“ turtas pereis einančiam „Tautos balsui“. Sena Vokietaičio svajonė.

Kalbėjom trise: aš, Vokietaitis, Kačanauskas. Vokietaitis sakeš, kad žinąs iš vokiečių, kad valstybės nebus, reikia būti realiais, reikia saugoti tautą. O tuo pat metu pripažįsta, kad dalis tautos turės vykti į Rytus. Koks čia saugojimas? Norįs būti realus politikas – ne svajotojas. Jis nebenorįs atsisėsti – kad niekas jam nepasakytų ačiū, kad kiti sau gertų, valgytų, uliotų, o jis vėl kentėtų. Sakau – ko sėdi partijoj, ko nenori kovoti? Seniau mokėjot kovoti už žmogų, o dabar nebedrįstat kovoti už Lietuvą, už jos ateitį, o tik norit ramiai naudotis. Kuo naudotis?

Vokietaitis man vėl prikalbėjo, kad mane vis vien tie patys lietuviai suims, kad nieko nebus, kad reikia tylėti. Sakau – to tik ir laikiu. Jis – niekas nežinos. Sakau – pamatysim. To tik partijai ir reikia. Po Prapuolenio – aš, dar kitas. Na, kas liks, tuos tauta žinos, įvertins. Ar ilgai jie valgys ir gers?

Žodžiu, santykiai labai šlyja!

Me ne frega!^a

Ryt su Brunium važiuojam į Kėdainius ir Dotnuvą. Brunius nori, kad moterims aš laikyčiau Dotnuvoj kalbą. Matysim.

Parašiau ir vadas nunešė Kubiliūnui raštą dėl II bat[aliono] „žygių“ Gudijoje.

9 XI 41

Brunius, Brunienė ir aš nuvykom automobiliu į Kėdainius. Iš ten 15 val. buvom Dotnuvoj. Nuo 16 iki 19 val. prakalbėjom su štabu – Dotnuvos. Dotnuvoj yra nedidijuojančių, kurie atvyksta – gyvena ir ragina nestoti į LNP.

19 val. (8 XI) buvo „kalbos“ – didžiojo akademijos salėj. Dalyvavo mažiausiai 200–250 vyrų ir moterų. Buvo ir naujas rektorius, ekstarėjas prof. Vitkus. Brunius perskaitė „N[aujojo] g[adyne]“ išspausdintus „Ideologijos metmenis“ + mūsų peržiūrėtą II-ą jos dalį. Skaitė apie 1.45 val. Po to kalbėjau aš. Kalbėjau apie 35–40 min. Per Bruniaus skaitymą girdėjosi slopus ūžesys, kėdžių braškėjimas. Kai kalbėjau – buvo absoliuti tyla. Naudojau daug citatų iš Vienažindžio, Maironio, Papini, Mussolinio, Hitlerio. Plojo ilgai ir karštai. Manau, kad kalba patiko.

Vakarieniavom. Ryta, 9 XI, apžiūrėjom ūkį. 9 XI grįžom į Kėdainius. 13 val. gimnazijoje buvo LNP šauktas sus[irinki]mas. Atėjo apie 80–100 žmonių. Brunius sutrumpino savo kalbą, bet vis dėlto skaitė savo rašinį apie 1.40 val. Aš kalbėjau 15–18 min. Panašiai kaip Dotnuvoj, bet kiek kitaip. Plojo smarkiai.

Manau, kad Brunium ir man tinka abiems važinėti. Jis gali kalbėti ramiai, lėtai, pozityviai, įrodančiai. Aš kalbu greitai, ryškiai, įrodančiai – smogiančiai. Anot kėdainiškių, mussoliniška iškalba.

Kėdainiuose gavau 2 kg cibulių pirkti. Visas „derlius“ – utilitarinis.

^a Man tai nesvarbu (il).

Brunius gavo sviesto, obuolių. Man pasakė, kad sviesto Dotnuvoj negavęs. Gavo Kėdainiuos. Nenorėjo dalytis – na, ką darysi!.. Pietūs Kėdainių „Pienocentre“ labai geri. Sotūs. Mačiau šį vakarą gražią mergaitę.

Tiesa, prieš kelias dienas per partiją gavau 2 cnt kopūstų, 1 cnt burokų, 1 cnt morškų.

Kėdainiškiai sako, kad Taunio kalba buvo kaip „kirvių ir adverrijas“.

8 XI, prieš atvykstant į Kėdainius, štabe Vokietaitis J. mane ramino, kad nieko man nebus, kad nereikia imti į galvą.

10 X 41

J. Vokietaitis tebesirūpina grasinimais. Šį rytą Bruniaus žmonai patarė prižiūrėti vyrą, nes ji gali areštuoti. Toji smarkiai susinervino.

Charakteringa.

Pasakojo K., kad J-tė girdėjusi Vokietaitį taip kalbant su Kazlu, kaip jis neprivalėtų kalbėti.

Taunys kažkodėl labai surūgęs.

„Tarpusavė pagalba“ praėjo teatre menkai⁴²².

Iškilmės kapinėse 9 XI buvo labai blogai organizuotos. Vokietaitis taip surėdė, kad Virbickas su Jasiunsku vieni nuėjo padėti vainiką prie mūsų žuvusių paminklo, o vėliau atėjęs Kubiliūnas neturėjo ką veikti. Kubiliūnas padėjo vainiką ant vokiečių kapo. Ten sugriežė himną, bet prie mūsų – negriežė.

Toks tipas – laiškas be datos ir parašo – rašo:

Specialiai mane domina Jūsų vaizduojamoji ateities perspektyva, tai viena. Antra, ką aš norėčiau be viso kito tiksliau patirti, tai Jūsų santykiai su buv. LAF žmonėmis ir kitomis srovėmis.

Malonu būtų pasikeisti mintimis ir su kol. Z. Blynu. Skaičiau jo ilgąjį straipsnį „N. gadyneje“. Ne visus abejojimus tas straipsnis man išblaškė, o kai kuriuos spėjimus tik patvirtino. Negaliu sutikti ypač su tuo, kas liečia nacionalsocializmo vertinimą ir nejučiomis prisiverkybėmis mums sieti savo valstybines ateities, tiksliau – dėl kelių į ją. Šiandieninėmis aplinvalia, mano giliu įsitikinimu, būtų ne kas kita, kaip kameroje sėdinčiam nuteistajam tikėtis išėti į laisvę per tų malonę, kurie ji į kalėjimą imetė ir rengiasi sušaudyti. Kad lietuvių tauta neabejoju. Tačiau ne SS sistema mums atidarys vartus į laisvę. Tą iliuziją palikime tiems, nolens* yra priversti tikėti jo pergalėmis, malonėmis ir nemalonėmis, kaip savo laiku buvo registavimo pasiūlyvė talkininkauti Lietuvos okupantui.

* Noromis nenoromis (lot.).

Ir vis dėlto čia tenka girdėti bei patirti, kad tokiomis iliuzijomis dar ir šiandien gyvenama Kaune ir bendrai Lietuvoje. Nejaugi toji iliuzija būtų būdinga visam lietuviškajam jaunimui? Būtų baisiai liūdna, jeigu taip iš tikrųjų yra, nes tai ne vien iliuzija, bet kartu savižudiška klaida – mokyti bei sekti ar statyti pavyzdžiu tai, prieš ką jau šiandien reikia kovoti raumenimis ir smegenimis.

Turbūt man nereikia prisiminti... apie vokiečių politinius planus Europos rytų erdvėje. Jei ir tu būtum linkęs tikėti, kad Reichas įvykių logikos bus priverstas „sugrįžti į protą“, tai tokiu atveju Tau norėčiau tik tiek pasakyti, kad kelio sugrįžti į protą dabartiniam vokiečių režimui nebėra, nes kelias į protą reikėtų atsisakyti nuo pagrindinių principų, kurie sudaro visos nacionalsocialistinės sistemos esmę. Tad jei Vokietija šiandien norėtų sugrįžti į protą, ji turėtų visų pirma panaikinti nacionalsocializmą. Nors antra vertus, sistemos pašalinimas bei pakeitimas vokiečių tautos likimo vis tiek nebepakeistų, kaip Lietuvos valstybės likimo nebepakeitė nei Paleckis, nei kiti gerų norų politiniai neišmanėliai.

Viltim, kad mūsų tautos likimą teigiama kryptim pasuks nacionalsocialistinė Vokietija, gyvena ir p. K. Škirpa. Tačiau mano supratimu toji viltis yra nereikalingiausias daiktas, kurį jis su savimi išsivežė į Zecfeldą (Tirolyje). Aš prileidžiu tik vieną galimybę ir būtent, galimas daiktas, kad dabartinių įvykių akivaizdoje čia dabartinis režimas pasikeis iš nakties į dieną. Bet naujojo režimo uždavinys Vokietijos užsienio politikoje bus vienintelis, t. y. išsėrbti visą sruobą, kurią privirė ir dar privirs nacionalsocializmo siautėjimas. Gi konkretizuojant – tokio režimo ar tokios Reicho vadovybės uždavinys bus visomis dar galimomis priemonėmis proteguoti tokią pokarinę Europos geopolitinę sistemą, kuri palblokštai Vokietijai būtų palankiausia, taigi lengviausiai suskaldoma. Tokiu atveju ir Lietuva iš Vokietijos pusės patirtų malonę. Tik tada būtų galima kalbėti apie lietuvių-vokiečių politinių interesų sutapimą. Bet jis gi būtų laikinas, kaip jis laikinas buvo 1918 metais. Tačiau turint galvoje, kad nacionalsocialistinis režimas yra sistemos, o ne šiaip sau koks lipdinys, kurio atskingieji asmenys nieku nerizikuoja, daug daugiau yra pagrindo kalbėti, kad nacionalsocializmo žlugimas bus visiškais vokiečių Reicho ir valstybinės santvarkos pakrikimas bei katastrofa. Tad juo sunkiau seksis Vokietijai frontuose, juo siaubingesnė busis susidarys jos užimtuose kraštuose. Tatoi matyti ir šiandien. Okupacinio režimo žiaurėjimas iš vienos pusės jokių būdu neliudija, kad vokiečiams pergalė ateitu, o iš antros pusės tatoi parodo, kad nacionalsocialistinė sistema jokių būdu negali ir neįstengia padaryti protingas išvadas iš to, kas vyksta, o eina priešingu keliu. Tad ne protingumo tenka laukti ateityje ir mūsų krašto atžvilgiu, bet visiško nacionalsocialistinės sistemos sužiaurėjimo.

...Man svarbu, kad Jūs pagalvotumėte apie tuos pavojus, kurie LNP šiandieniniu jos keliu veda į mirtį. Ne tauta, bet pačią partiją. O vis dėlto nenorėčiau, kad patriotinis jaunimas, kurio netrūksta ir nacionalistų partijoje, būtų taip skaudžiai suklaidintas ir susilauktų tokio pat tautos sprendimo, kurio susilaukė tie, kurie nuėjo bendradarbiauti su pirmuoju Lietuvos okupantu. Nacionalizmo esmė glūdi ne geresnio pono ar draugo pasirinkime, bet savųjų galių organizavime ir savo tautos politinės valios ugdyme, reiškinge ir vykdyme. Šiandien gi susidaro išpūdis, kad LNP visu uolumu talkininkauja vokiečiams vykdyti jų politinę valią ir imperialistines užmačias Lietuvoje.

Fašizmas ir nacionalsocializmas, kaip aršiausio imperializmo pusiau bolševistinės sistemos, gali nudardėti ir prarają ir nudardės, bet tas žmonijos laimėjimas negali ir neturi būti lietuviškojo nacionalizmo laidotuvėmis, o priešingai.

Atvirai prisipažinsiu, kad šiandien nedrįščiau tvirtinti, ar LNP šiandieninis kelias yra tikrasis lietuviškojo nacionalizmo kelias. Daug daugiau yra ženklų bei simptomų, kad LNP kartoja išvirkštinį Lietuvos komunistų partijos vaidmenį.

Kokiam nacionalizmui LNP atstovauja, jeigu vadovybė kaitalioja vokiečiai, tegu ir p. Kubiliūno rankomis? Kokio nacionalizmo vardan buvo įvykdyta š. m. liepos 23–24 d. naktį tautinės gėdos aktas prieš Lietuvos laikinąją vyriausybę. Tegu toji vyriausybė buvo klerikaliskesnė už patį juodžiausį klerikalizmą? Kokių žygių LNP yra padarėsi, kad atsi-kračius nuo tų tautos išdavikų, kurie gestapo papirkti ar suvedžioti pasitamavo vokiečių

pai: kada pradėta kova, ne laikas, o pergalė sveria viską. Tautos kovoja ne vien už bendrą N[aująją] Europą, bet ir kiekviena už savo interesus. Pacitavau Hitlerį: „Tautos, kurios kovoja už kilnias tautines idėjas, turi savy gyvybės jėgos ir ateities turta. Savo rankose jos laiko savo likimą“. Mes irgi kovojam, praliejom kraujo. Tūlose kalbose minimi ispanai, olandai, belgai ir kiti. Lietuvių neminėta. Aš linkiu, kad artimiausioj kalboj Hitleris pripažintų ir mūsų dalyvavimą ir kad tam akstiną duotų Jūsų bataliono išvykimas. Jūs kovojat už Lietuvos ateitį. Tauta yra ir bus dėkinga jums. Visi labai plojo, ypač puskarininkiai ir kareiviai. Girdėjosi balsai – ot, gerai ir trumpai pasakya. Matyt, jiems buvo nusibodę ilgus kalbos.

Apie 19.40 išėjom su Brunium į Parodos, 9/1. Ten radom apie 50 korporantų ir filisterių – korporacijos sukaktuvės. Kalbėti teko Brunium ir man. Kalbėjau panašiai kaip ir Dotnuvoj. Plojo. Padariau daug išpėjimų.

Prof. Voldemarą išrinko garbės nariu. Vieną juniorą pakėlė į senjorus – paskutinį juniorą.

Norėjo išmesti iš garbės narių Smetoną. „Mudu“ nesutikom – tenka „ginti“ Smetoną. Ironija! Giedant, galas „Gaudeamus“ – „et qui illam regit“⁴²⁵ – nutrauktas „murmurandumo“ būdu.

12 XI 41

Grįžo Stanevičius su Jurkūnu iš Vilniaus. Vilniaus apyg[ardos] vadu lieka Virbalis. Rimas išėjo iš štabo. Su vok[iečiais] nebekalbės apie partiją...

Yra gaudų, kad T[auynys] išsitaręs, kad reikia vyr. v[adovy]bės nariams ieškotis tarnybų.

Šią naktį kareiviai – vokiečių – špaleriais – kas 10 m stovėjo tarp Kauno ir Virbalio st[očiu]. Buvo nusiūsti du geri garvežiai į pasienį. Kas turi atvažiuoti ar pravažiuoti?

X. 23 ruošiamos didelės „derliaus nuėmimo“ iškilmės. Kariuomenės šventė. Įdomu, ką čia tą dieną norima padaryti? Ką čia kombinuoja Kubiliūnas su vokiečiais?

„Tėvynės“ Nr. 23 tilpo G. Papini „Padėka priešams“⁴²⁶. Kaune man neteko to Nr. rasti pirkti. Stanevičius sakė, kad skaitė tą vertimą Vilniuje. Taigi Vilniuje Nr. 23 turėjo 6 puslapius. Vakar Organiz[acinė] v[ady]ba, mūsų, gavo Nr. 23, bet stinga 3–4 puslapio. Sako, kad taip ir gavo. Keista. Vilniuj „Padėka priešams“ eina, Kaune – neina. Na, nieko. Jei tikrai Kaune 3–4 p. neleido platinti – vis vien žmonės jį iškrapštyt.

Komedija! Vos aš „N[aujojoje] g[adynėje]“ ilgam str. pabariau buv. režimus ir ištiesiau ranką visiems lietuviams – Tauyns išsoko su savo radio kalba ir stoji, norėjo stoti labai griežtai prieš inteligentiją ir mokytojus. Jo kalbą turėjo išlyginti mano str. „Tėvynė“ apie fašizmą ir užtikrinimas kad mes, t. y. fašizmas, neatmeta senovės⁴²⁷. Žodžiu, komiškos rungtyinės...

13 XI 41

Šiandie gavom tokiu turinio rašta:

Der Generalkommissar in Kauen

HA II/P 3496 /41

An die Litauische Nationalisten-Partei
Kauen

Kauen, 8. Nov. 1941

In Bestaetigung der vor einigen Tagen mit Herrn Major Virbickas, sowie mit Herrn Taunys gefuehrten Rucksprache, ersuchte ich, folgende Massnahmen durchzufuehren:

1. Die Nahmen derjenigen Personen, die die Veroeffentlichung der von mir noch nicht genehmigten Gesetzen der Partei in der „Nauja Gadyne“, sowie in anderen Provinzzeitungen veranlasst haben, sind festzustellen und mir mitzuteilen.

2. Ab sofort tritt eine Mitgliedersperre fuer die Partei und ihre Gliederungen ein. Eine Liste derjenigen Mitglieder, die bereits vor der Neugliederung der Partei dieser angehört haben, ist mir unter Angabe des Namens, Vornamens, Wohnorts sowie des Eintrittsdatums beschleunigt vorzulegen. Saemtliche nach der Neugliederung der Partei dieser beigetretenen Personen sind vorlaeufig als Anwaerter zu fuehren und duerfen innerhalb der Partei keine Aemter bekleiden.

3. Für die von der Partei beauftragte Herausgeber einer Jugendzeitschrift ersuche ich mir Benennung der vorgesehenen Schriftleiter.

4. Für dieser Erwaegung gesagene Umgestaltung der Zeitung „Į Laisvę“ ist ein Vorschlag für einen neuen Namen der Zeitung, (neįskaitomas žodis) für die neuen Schriftleiter einzureichen.

A. V.

(Der Generalkommissar in Kauen)

Im Auftrag:

(parašas neįskaitomas)

Lietuvių nacionalistų partijos gauta Nr. 542
1941 m. XI mėn. 13 d.

Kaunas, 1941 m. lapkričio 8 d.

Vertimas

Generalinis komisaras Kaune
HA II/P 3496 /41
Lietuvių nacionalistų partijai
Kaune

Patvirtinant prieš kelias dienas su ponu majoru Virbicku ir ponu Tauniu vykusias derybas aš prašiau įvykdyti šias priemones:

1. Nustatyti ir nun pranešti tų asmenų pavardes, kurie liepė paskelbti „Naujojoje Gadyneje“ ir kituose provincijos laikraščiuose mano dar nepatvirtintus partijos įstatus.

2. Tuojau pat įsigalioja draudimas priimti į partiją ir jos padalinius naujus narius. Kuo skubiau-įstojimo datomis, kurie buvo įstoję į partiją iki naujų skyrių įsteigimo. Visus į naujus partijos skyrius

3. Partijos įgaliojimai laikinai reikia laikyti kandidatams, kurie partijos viduje negali užimti jokių pareigų.

4. Dėl svarstymų reorganizuoti laikraštį „Į Laisvę“ siūloma naujam redaktoriui pakeisti laikraščio pavadinimą.

Generalinis komisaras Kaune

Pavestas:

(parašas neįskaitomas)

Stanevičius pasakojo, kad Vokietaitis žinojo turinį rašto neperskaitęs. Vokietaitis vaikšto pas Roppą du-tris sykius per savaitę – tai tvirtina ir Žilabys. Jį ten sutinka, kai eina dėl spaudos.

Vokietaitis derasi ir kalbasi, ir pripažįsta tik Karutį. Taiko į fiurerį... į išdaviką. Ar tik nereikės „paleisti“ Karo muziejaus raštą į žmones? Vokietaitis, Taunys, Požėla turi eiti lauk. Šiandie tuo reikalu kalbėjom.

Baigiam su Br[uniumi] peržiūrėti „projektą“.

Vokiečiai pradžioje laikė GV išdavikais. Rėmė susijungimą, kad būtų viena partija – jų įrankis. Vėliau, kad iš LNP nepavyko padaryti įrankio, pradėjo remti skaldymąsi. Tada pats LAFas susilikvidavo (su „atidarymu“). Lietuviai anšliusinės organizacijos nekurią. Einama prie LNP „pertvarkymo“ – su 1000–15000 narių, kaip sako Gen[eralkomisaria]tas.

Jr. pasakojo, kad Stanevičius yra sudaręs senų „vilku“ sąrašą – apie 50 asmenų. Aš jame esu Nr. 5.

14 XI 41

Gana judri diena. Vyr. v[adovy]bės dalis keliasi į patalpas prieš senas, kur buvo „Ūk[ininko] p[latarė]jas“. Atkalbėjau Taunį siųsti jo pagamintą atsakymą į Gen[eralkomisaria]to raštą. Į pirmą punktą kaltė suverčiama Kubiliūnui, į antrą punktą – sako buvus 19 000 GV narių ir tiek pat jaunimo. Pažadami vėliau sąrašai. Susilaikoma nuo narių priėmimo. Užprotestavau. Mano teksto nepriėmė – sako, per griežtai. Pasiūliau tada tokį:

Seiner Exsellenz, Herr Dr. von Renteln
Generalkommissar in Kauen,
Exsellenz,

Am 13 dieses Monats erhielt ich von Ihren Behörden das Schreiben Nr. HA II/P. 3496/4) vom 8.11.41.

Da die hervorgehobenen Forderungen mir viele Undeutlichkeiten hervorgerufen haben bitte ich Eure Exsellenz mir das Datum eines Zusammentreffens zu nennen.

Ich bitte Eure Exsellenz meine beste Hochachtung entgegen zu nehmen.

Führer der Partei^a

^a Jo Ekscelencijai

Ponui Dr. von Rentelnui
Generaliniam komisarui Kaune
Ekscelencija,

Šio mėnesio 13-ą dieną iš Jūsų įstaigos aš gavau 1941 11 08 d. raštą Nr. HA II/P. 3496/4.

Kadangi iškelti reikalavimai sukėlė man daug neaiškumų, prašau Jūsų, Ekscelencija, paskirti man susitikimo datą.

Prašau Jūsų, Ekscelencija, priimti mano didžiausią pagarbą.

Partijos vadas

Taunys sutiko. Išsiuntėm. Jis pats pridėjo antspaudą ir numerį. Tuo būdu neatsakoma į „pieškos“ provokacinį raštą, nerašoma jokio rašto, išsikalbama. Jeigu Rentelnas neatsakys – nereikės rašyti. Jei ir jie atrašys naujai – bus atsakyta, kad laukiama pasimatymo su Rentelnu.

Stanevičius baisiai karščiuojasi, kad jis netinka net Kubiliūno adjutantui. Ar tai kaip Rimas jis nori apsirūpinti tarnyba? Prieš partijos paleidimą? Šiandien jis labai nervuotas.

Plk. N[au]j[okas] kalbėjo apie kalbą su Br[uniumi]. Sakau – galiu kalbėti su garbingais žmonėmis. Sako – jis tikras lietuvis. Sakau – pažįstu, bet lai kalba vadas arba Brunius; aš negaliu kalbėtis su žmogumi, kuris negerbia manęs ir kurio aš negaliu gerbti. – Ne, ne kiti, o aš turiu kalbėtis.

Buvom pas plk. N[au]joką]. Gyvena tūlo Kano bute. Gražus butas. Graži panelė. Biskį išgėrėm. Kažkodėl visi „muša“ ant manęs.

Pirmadienį vadui patieksiu „medžiagą“ apie Vokietaitį ir Taunį, nors Taunio man gaila. Jis sąmoningesis nei Vokietaitis. Šis yra išdavikas iš ambicijos ir kailio, kalėjimo baimės, gelbėjimo dėlei.

Kpt. J[as]i[u]n[skas] įdomiai išsitarė: kai ėjo derybos – tarimasis, esą Damušis išsireiškęs apie vienybę: ar gerai, kad visi pereitų... kas turi pasiaukoti? Tai man paaiškina, kodėl jie nebuvo iš LAF'o išmesti, o tik dviems metams suspenduoti...

Rentelnas – Roppas – Recke = trys „š.š.š.“

J[as]i[u]n[skas] įteikė Reckei medžiagos apie Paukštį. Anot Recke, Paukštys puikus vyras. Klausė, ar kam kitam įteikta tokia medžiaga. Atsakė, kad jis gavo pirmas.

Recke klausė, iš kur plinta gandai apie vokiečius. Atsakyta – centras Vilniuj; kuo arčiau į vokiečių sienas – tuo jie nyksta. Suprask – lenkai.

Atrodo, kad Virbickas buvo pažadėjęs Gen[eralkomisaria]to raštą pasirašiusiam pats nubauti įstatų išspausdintoją (suprask – mane). Kalbėjo ir apie narių priėmimą. Manau, kad jie abu biskį užsiangažavo, o po korp! vakaro – vokiečiai išstojo. Matysim, ką jie dabar darys...

Dirmeikis išėjo iš vadybos ir perėjo į Vilniaus un[iversite]to personalą. Per „sueiga“ jis mane biskį (laike mano pirmų sakinių) ironizavo, bet paskum ausis suglaudes tylėjo... nes gavo ir jis, kaip ir Nausėda... Atrodo, kad „sueiga“ plačiai nuaidėjo...

Norim Vokietaitį iškišti į buv. Dirmeikio vietą. Jis eitų, bet norėtų ir štabe pasilikti. Matysim...

15 XI 41

Su Vokietaičiu jau nebesikalbama ir nebesisveikinama. Jis ir pats vengia ir ne-
kaip jaučiasi.

[domu: vokiečių 8 XI raštą iššaukė Poželos ir Karučio intrigos; ypač prie Karučio prisiplakę buvę NKVD bernai – „pasirašę“... jie prikalbėjo, kad mes esą esam priėmę kademų etc. Taunio žinios.

Bruniui esant, koks tai tipas pasibeldė į duris; sakė iešgąs p. Blyno. Pasakiau, kad esu aš. Netiki. Sako – žemesnis, su akiniais, balsas ne tas. – Kuriuo reikalu? Sako – kokius tai paketus vežti į Šiaulius. Sakau – ar tik ne pas mane jūs buvot Biržu, 3? Aš esu, ko norit? Pradėjo atsiprašinėti, kad aš – tai ne aš, kad jis ieškojės p. Blyno, kuris jam čia, štabe, perdavęs kokius tai spausdinius siųstį ar vežti į Šiaulius. Skubiai atsiveikino ir išėjo. Keista. Čia man kvepia provokacija – kas mano vardu dalija kokius tai spausdinius į provinciją – štabe, čia pat?

Pirmadienį įteiksiu tuo reikalu raportą vadui. Lai ištiria per Žičkų.

Stanevičius vakar net atsiveikinęs su visais. Kodėl jis taip nori gauti vietą pas Kubiliūną? Kaip Rimas? Ar tai pirma žiurkė? Motyvas – kaip jis gali būti Org[anizacinio] sk[yriaus] v-ku, jei jis netinka net pas Kubiliūną tarnybon? Tą patį sakė vadui ir kitiems iš vadybos.

Dambrauską šiandien „sudraudėm“. Esą jis davęs įsakymą nebesteigti skyrių daugiau. Mat esąs raštas – vokiečių. Klausiu – o ar gavai vado įsakymą? – Ne. Bet yra raštas. – O ar turi teisę matyti raštą? – Jis gaunąs, registruojąs. Sakau – esi tik automatas, perdavėjas, o kad nėra vado įsakymo, jokių įsakymų pats negali duoti, kad ir būtų šimtas panašių raštų.

Gavau iš Pucevičiaus: 2 b[utelius] rusiško konjako, 3 b[utelius] džino, 1 b[utelij] malagos rusiškos, 1 b[utelij] rusiško „Kagor“, 1 b[utelij] itališko vermuto. Sumokėjau 209 rb.

Anot vado, vokiečiai nesutinka, kad būtumėm štabe. Mane dar pakėstų, bet abiejų mūsų – jokių būdu.

Taunys insistuoja, kad Brunius ieškotų tarnybų.

J. Vokietaitis jau paskirtas į Dirmeikio vietą. Taigi direktorius. Kandidatu numatom Kiaulėną Gintautą, tinkantį Propagandos viršininku.

Mačiau filmą „Glivendo lapė“⁴²⁸ ar panašiai „Forume“. Kvaili tie vokiečiai. Tokią filmą gerai parodyti Vokietijoje ir Airijoje, bet ne Lietuvoj. Lietuvoje kiekvienas galvoja apie vokiečių [vykdomą] lietuvių tautos slopinimą. Niekio. Ji daugeliui sukels naudingų minčių. Patys vokiečiai tai nori – ją rodydami.

„Tėvynėj“, Nr. 25, tilpo mano „Apie senatvę“⁴²⁹.

Reikės duoti „Tėvyni“ išspausdinti Papinio įvadą mano „Un uomo finito“ vertimui⁴³⁰. Niekuo nepakenks.

Br[unius] sakė, kad ji išpėjo, jog vokiečiai nori jam iškelti kokią tai bylą – ne politinę – ir tuo būdu likviduoti.

Taunys siūlė rašyti raštą vokiečiams, kad blogai veikia „Lietuvis“, kad bulvės šaldomos, kad seniūnai blogai tvarko paskirstymus. Pasakiau, kad gali rašyti, bet tikėtai Kubiliūnui; vokiečiams – jokių būdu, nes jie ir likutį paims į rankas.

Atvežė man 6 cnt bulvių. Sumokėjau 108 rb. Gal dar reikės mokėti už „prasto-
vėjimą“ stoty. Irgi kvaila. Kuo kaltas pirkėjas?

16 XI [41]

Buvau pas Jakučius. Pas juos buvo Veisaitė – kalbėjo ir apie mane. Buvo šieandie ir Mačuliai. Mačulis labai malonus – ne toks kaip seniau.

17 XI 41

Siunčiu ryt Maniukui prašymą un[iversite]tui priimti mane į un[iversite]tą. Pakartojimas.

Iš laiško Maniukui:

Šiaip nieko ypatingo. Manau, kad tarp 1 XII – 1 I 42 išeisiu „iš darbo“. Vok[iečiams] irgi malonesni niekšai ir išdavikai nei lojalus interesų suderinimas. Tesižino. Jei kada apsigaus – lai kaltina tik savo politinį netoliaregiškumą. Lietuvai ir jos realiams interesams mes pareiگا atliksim iki galo...

Parašiau Virbickui raportą apie tą „poną Blyną“, kurs siuntinėja iš štabo siuntinius į Šiaulius – kokia čia provokacija?

Girdėt, kad Vokietaitis šieandie ruošia per radio kokį tai atsišaukimą. Nebesiskaito su nieku.

Šieandie Stanevičius pasakė, kad nebespausdintų nario knygučių, nes partijos pavadinimas bus pakeistas, įstatai pakeisti ir vadovybė pakeista. Atrodo, kad Stanevičius biskį „faifina“^a. Vis kalba apie išėjimą. Vis primenu jam, kad tik jo lavoną gali išnešti, o ne jis turi išeiti. Jo žodžiai, man sakyti, kai norėjau išeiti.

Trečiadienį Kviecinską užkvietė į vakariene, kurią jis ruošia pagerbti 11 rez[er-
vinių] pol[icijos] bat[alijono] vadą Lechthalerį – 19 val.

Ryt vadas susitiks su Roppu, Recke, Nabersbergu ir tuo, kurs pasirašė rašta 8 XI. Laukiame Rentelno atsakymo dėl vado vizito.

Išėjo Nabersbergo pasirašytos taisyklės. Gana įtartinos.

18 XI 41

Ši vakarą per radio nebegriežė nei „Deutschland“, nei Horst Wessel giesmės. To vietoj sugriežė „Mes norime į Rytus joti“... Matyt, sutampa su Rosenbergo paskyrimu... Simptomatiška.

^a Maždaug – į svetimą dūdą pučia. Pfaffen (vok.) – švilpti.

Manau, kad ryt neisiu į Kviecinsko balių-vakarienę, skirtą pagerbti 11 rez[ervinio] pol[icijos] bat[aliono] vadui mjr. Lechthaleriui. Nepatinka man tas dalykas. Čia Kviecinskas, čia toji derliaus nuėmimo šventė, čia Rosenbergas, čia „Fahren nach Osten“^a... Kas čia ruošinama?

Stanevičius man siūlė sekmadieniui su Brunium išvykti į provinciją su paskaitom: į Raseinius ir į Ukmergę. Ešą reikia, kad žmonės mane pažintų geriau... Ešą jie padarys mane vadu... Sakau – neturiu tokių ambicijų. Kodėl išvykti sekmadienį?

Kalbėjom su Maccina. Ryt ateis galutinai išsiaiškinti – siūlom jam Sp[audos] ir prop[agandos] vadybos v-ko vietą.

Vakar Vokietaitis plepėjo per radio: apie politiką ir apie tai, kad nereikia turėti nepamatuotų iliuzijų – vienas sakinsys.

20 XI 41

18 XI vakare buvo išgertuvės mūsų vadų su Roppu, Recke, Nabersbergu ir Lüthu⁴³¹. Visi buvo girtutėliai.

Roppas pataręs palaikyti kontaktą su komendantais. Ešą būtinai reikės „keisti vardą“ – negalim vadintis „LNP“, nei „L[ietuvos] nacionalsocialistų partija“. Pradžioje ešą jie patys siūlė LNP. Tiesa, Vokietaitis su Tauniu spaudė, bet Brunium ir aš nesutikom su tuo tada. Dabar galim pasivadinti, pvz., net Lietuvių atgimimo draugija... Lüthas pažadėjo leisti „Naująją gadynę“, tik prestižo dėlei reikia pakeisti redaktorių. Jasiunskas klausė dėl uždarymo priežasčių – numojo ranka, ešą perdėtas dalykas. (Mieste kalba, kad už mano straipsnį.) Roppas sakė, kad pas jį buvo trys delegacijos iš Suvalkijos. Nori žibalo, druskos, geležies, bet nekalba apie kitus dalykus (suprask – Nepriklausomybę). Jasiunskas sakosi užklauses, ar tie delegatai buvo parinkti. Roppas atsakė – tai netyrinėjęs. Ešą jie gali tuoj mūsų vietoj rasti 20–200 vyrų, kurie dirbs už pinigus. Jasiunskas pasakė, kad ir daugiau gal ras, bet nieko neišeis, kaip neišėjo su Quislingu⁴³². Roppas nieko neatsakė.

Visi kalbėjosi labai atvirai. Steponaitis ar Steponavičius (dr.), Vokietaičio draugas, nusigėrė tiek, kad pilvu atsigulė ant kėdės, rankom siekė žemę, o kojom maskatavo, negalėdamas paskum net nuo kėdės nusiriedėti.

Patalpos – Taup[omosių] kasose, valgykloj. Buvo gauti visi leidimai. Tačiau „puotos“ metu Roppą iškvietė Crameris. Vėliau Roppas sakė, kad reikėjo pakviesti ir Cramerį, nes tas 20 min. pasikalbėjime stebėjosi, kad jis nieko „nežinaš“ apie šį „baliuką“... Nori išsigerti...

19 XI buvo Kviecinsko ruoštas balius garbei 11 rez[ervinio] pol[icijos] bat[aliono] vado mjr. Lechthalerio, kuris neatėjo. Dalyvavo: 1, 2, 3 bat[alionų] karininkai,

^a Vykli į Rytus (vok.).

apie 15 vokiečių, apie 15 partijos žmonių, Labutis⁴³³, Špokevičius. Kviecinškas pasakė kalbą – Hitleriui valio. Griežė vokiečių himną, H[orsto] W[esselio] dainą ir Lietuvos himną, kurį karininkai sugiedojo. Pusė laikė ranką iškelę, kiti ne. Vėliau Kviecinškas pasakė ilgoką kalbą – biskį laižančią. Atsakė hauptmanas – nieko nepasakydamas. Vokiečiai greit nusilakė.

Vienas vokietis, vokiškai, sėdėdamas, kėlė stiklą, sakydamas: „aš esu prūsas, bet aš geriu už nepriklausomą Lietuvą“... Kiti vokiečiai jį tramdė. Turbūt gavo daboklės. Virbickas kalbas su Špokevičium. Kun. Meškauskas per himnus irgi laikė iškelęs ranką. Stanevičius nusigėrė labai stipriai – bjauriai koliojo vokiečius. Netvarka. Auš[rotas] sakė, kad atėję du Reichsvero kariai nekaip išsireiškė apie civilinę valdžią.

Yra žinių, plepama, kad aktyvistų ir mūsų memorandumai buvo išspausdinti Amerikos lietuvių spaudoje.

Suradom formą painformuoti vyr. v[adovy]bės narius apie ruošiamą raštą: raštu. Kiekvienas galės, kaip norės pats, žodžiu ar raštu pasisakyti. Bus geriau.

Sienų žemėlapis – durnas daiktas. Vilniaus kraštas – tik lietuvių salelės. Daukanto darbas. Nepadavėm Kubiliūnui. Paruošim naują – kraujo ryšio principu. Su Polocku – iki Pripetės. Durniai net išvedė 1201 m. lietuvių gyv[entas] vietas – Būgos⁴³⁴ liniją – ginklas vokiečiams pasiimti sau žemaičius. Iškritikavau. Nenešė.

21 XI 41

Jasiunškas pasakojo, kad vakar Vokietaitis savo vadybos posėdy (Miškinis, Rūkštelė, Kačanauskas etc.) pasakęs, kad jis dar suruoš vieną koncertą (apie XII 6–7) ir paskum išeis ne tik iš politinio veikimo, bet ir iš partijos, nes partijoje susibūrė vagys, spekuliantai etc. Paprašiau, kad Jasiunš[kas] parašytų raportą vadui.

Atmetus Daukanto žemėlapi, šandie nustatėm ribas lietuviškojo kraujo valstybės: pusė Polocko apskrities, Minsko – iki Pripetės ir Bugo, iki Brest Litovsko... (Bialystoko?). Toliau nevedėm – į vakarus. Kada vėliau.

Rentelnas atsiuntė vadui kvietimą į „derliaus šventę“ – 4 eilė, 95 vieta teatre. Adresuotas „Nationalpartei Führerui“?! Patariu neiti, ryt ir poryt sirgti. Kokia kiaulystė! 95-ta vieta!

[Panevėžis] – į iškilmes – važiuosim Jasiunškas, Taunys ir aš. Išvyksim ryt. Gal ir į Pazūkų užsiuksi. Taunys nori ten kalbą būtinai sakyti vokiškai. Sakau – lietuviškai. Vadas irgi.

Kačanauskiejnė kiek išsiplėpėjo, nes „vyras“ ir Jasiunškas biskį pasikeitė. Plk. Naujokas šandie kėlė klausimą apie pasitikėjimą, apie „slėpynes“... Neįau jau plepa?

S. Miglinas šiandie man įteikė 31,50 Rm už du tilpusius vertimus ir viena orig[inalų] straipsnį „Tėvynėj“ – tai honoraras. Nedadavė 9 pfenigiu! Pasirašiau ant kvito.

Kpt. Jasiunskas man sako, kad turiu gauti honorarą ir iš „N[aujosios] gadyinės“ už du straipsnius. Ešą jų honorarai aukštesni.

25 XI 41

22 XI kpt. Jasiunskas, Aušrotas ir aš išvykom automobiliu į Panevėžį. Taunys grasė „ko nors nereikalingo nepasakyti“. Turėjau vykti oficialiai. Atvykus, Gumbinas sutiko labai šiurkščiai. Nutariau būti „neoficialus“. Sėdėjom per „akta“ 4-oj (aš, Aušrotas) ir 5-je (Jasiunskas) eilėje. Ponui Neum⁴³⁵ atėjus, visa salė sustojo. Aš likau sėdėti žmonių apstotas.

Gumbino kalba pusėtina, bet buvo ir nereikalingų ištesimų. Koncertinė dalis puiki, lietuviška. Choras sudainavo vokiečių ir lietuvių himnus. Tiesa, iš surinktų aukų vokiečiai tepasiėmė daiktus, o 205 000 rb atidavė lietuviams.

Nuo 21 val. iki 5.30 buvo vakarienė. Daug plepėta. Vokiečiai girti – elgėsi kaip šiaučiai. Neum – buvęs Pomeranijos miestelio burmistras. Wirtschaftskommando⁴ viršininkas – ūkininkas, paprastas. Aviac[ijos] kpt., atstogose Panevėžy, prašė jo kiauulės į frontą – nedavė; įvyko konfliktas, kpt. išėjo, trenkdamas durimis. Tai įvyko Rentelno lankymosi metu. Lietuviai šlykščiai elgiasi, pataikaujančiai. Vokiečiai kalba apie „Nationalpartei“. Anot Gumbino, tai ateina iš Kauno. Kasniūnas⁴³⁶ pasakojo, kad vok[iečiai] neleidžia „Aukštaičių balso“, – ešą tai būtų kitos Lietuvos kūrimas.

Nuo 5.30 iki 6.40 pas Gumbiną kalbėjom politinėm temom. Smerkia Taunio kalbą, bet... negalim nieko reikalauti, nes vokiečiai už mus lieja kraują. Jeigu nebūtum jo svečiai... Išvadoje – besąlyginai... grįžta prie Taunio tezės...

23 XI. Nuvažiavom į Pazūkus. Gavau kalakutą, du maišelius miltų (kvietinių ir ruginių), kumpį ir 3 kepalus kaimietiškos duonos.

Dėdė pasakojo, kad Panevėžy, kur dalija belaisvius, yra specialus kambarys, kur priima kokia tai moteris kyšius. Tame kambary matė „aukų“ tiek, kad 10 žmonių du mėn. valgytų. Po „aukos“ tuoj kitam kambary gauni belaisvių.

Iš cukraus fabriko dir. Pan[evė]žy gavom po 2-3 kg cukraus. Pinigų neėmė.

Kėdainiuose štabe radom Jurkūna, Žičkų.

Jurkūnas – „lektorius“ (fašizmą ir nacionalsocializmą dėstyti, 4 val. į savaitę) klausimas pas LNP Dotn[uvos] vadą iškilo iš žemesnio mok[omojo] personalo, kylant galbūt į Vitkų. Neaišku.

⁴ Okio komandos (vok.).

Štabe buvo garsi gražuolė, kurią matėm su Brunium aną syki.
Štabe pasakojo, kad girdėjo per radio, kaip derliaus šventės transliavime išgir-
do Lietuvos himną, vokiečių balsus – „halt“ ir „intrag“ – ir toliau – vertėjo –
Roppo – kalbą. Skandaluikas.

24 XI. Vakar štabas svarstė „potvarkio“ dėl draugijų klausimą⁴³⁷. Principas – ar
yra tikslo partijai egzistuoti? Pasisakiau neigiamai. Partija nieko negali. Taip, kaip
dabar egzistuojam – tai tik išdavimas, rėmimas Lietuvos naikinimo. Kiti iškėlė
minimalinius darbo galimumus. Sakau – kokie? Vienintelė išeitis – tai tik reikalauti
[civilinės] valdžios panaikinimo, partijos valdymo, Lietuvos valstybės.

Dėl taktikos: sutiko, kad partija gali ir turi būti uždaryta, nes įstatų ir vardo
nekeisim. Prašymą leisti veikti paduoti.

Taunys norėjo, kad tą pat dieną 17.30 eiti kalbėti su Roppu dėl partijos. Vadas
nėjo.

Buvom pas Kurkietį. Dėl „santarvės“, Brizgio, liaudininkų.

Kas tai kalbėjo apie deklaracija, kad užsidarius liktų švarus vardas. Esą jų ta-
rėtų visi – čia ir kitur ir dar kitur – išgirsti. Paneigiau. Gana, kad Berlynas išgirstų
mūsų balsą. Vokietaitis akcentavo, kad mes galim kalbėti tik kaip vergai, kad reikia
būti realiams. Užprotestavau dėl vergų. Esam arijai – kraujas geras ir nėra ko savęs
žeminti.

Vokietaitis klausė, kas yra tauta. Visi nori kalbėti tautos vardu. Mes argi turim
kalbėti tautos vardu? Griežtai protestavau prieš tokias kalbas – tai yra vokiečiams,
ne lietuvių tautai, palanki tezė.

25 XI[41]

Vadas „serga“. Patariu sirgti iki ketvirtadienio. Rentelnas išvyko į Berlyną. Tau-
nys sakė, kad Nabersbergas turėjo skambinti, kad eitimėm kalbėti dėl partijos. Ko
vokiečiai taip skubina? Taunys eina. Sakau – tik savo vardu, ne vado, gali kalbėti.

Buvau pas „sergantį“ vadą. Sutarėm, kad „popieriai“ gali eiti apyg[ardų] va-
dams ir vyr. v[adovy]bės nariams. Kavaliauskas – II-as gen. sekret[orius] – jau
mauna į provinciją – susirgo... bet jei jis bus švietimo ministru, tai sutvarkys viską
kaip reikia. Dabar gi į saugią vietą dumia – Marijampolės gimnazijos direktorium.
Jasiunskas ir Kačanauskas

24 XI vakarą Taunys pasakė Aušrotui, kad už „tarpininkavimą“ jis galis atsi-
sėsti...

Ši vakarą – 25 XI – buvau pas Gražiną⁴³⁸. Užėjau pas Indrišiūniene, kartu nu-
ėjom. Vėliau atėjo Krivickas jnr. ir p. Galia. Biskį išgėrėm. Nunešiau „Malagos“
bonką. Palydėjau Indrišiūniene. Prašiau jos poros dalykų.

Sakoma, kad teatre užriko ant himno giedorių Petronis⁴³⁹ ar Kubiliūnas: „Nutilkit!“ Rentelnas išvyko karčiai nusivylęs. Choras vok[iečių] himno negiedojo. Nuo javų vainiko vokiečiai nuėmė – įsakė nuimti – lietuviškų spalvų kaspina... Žydu žudikams – batalionams – leidžia nešioti.

Iš Savitarpinės pagalbos garbės komiteto Rentelnas išbraukė plk. Justą. Įdomu. Sakoma, kad Rentelnas neturįs instrukcijų tokį režimą įvesti Lietuvoje. Savo valia arba Rosenbergo – Himmlerio⁴⁴⁰ valia tai darąs.

„Stebuklingo vaiko“ pranašystės: gruodžio 2–3 d. Stalinas dings (užmuš arba pabėgs, arba išnyks iš horizonto; 23 XII bus baigta su Rusija (Maskva žlugs ir baigsis karas). Bendrai karas baigsis 1943 m. kovo mėn. Tada Lietuva bus nepriklausoma.

26 XI 41

Vokietaitis pradeda landžioti. Šiandie atėjęs nei iš šio, nei iš to sako: „Turbūt namie daug pinigų turi?“ Atkirtau – man už idėjų spekuliaciją niekas nemoka ir nemokės, o kiek turiu pinigų – tai suskaitys, kada darys pas mane krata, lietuviams įskundus.

Plepa, kad atvežta 250 000 (ar 200 000) šalmų į Kauną su „Vyčiu“ ir tautine vėliava. Ar ne per daug?

Br[unius] ir Vyl[ius] minėjo, kad į 9 fortą atvežė daug žydu iš Vokietijos. Kiti sako – iš Čekoslovakijos. Dalį jau sušaudė. Viena moteris išsireiškė: vienas šūvis, ir viskas baigta. (V[ylis]) Iš vagonų kas pasiėmė – tam leido neštis valizas; kas nespėjo paimti – neleido. Ką gi, Lietuvą vokiečiai nori padaryti Europos žydu kapinynu.

Buvau Vilniaus filharmonijos? (Švedo⁴⁴¹) ansamblio koncerte. Puikus dalykas, puiki programa. Vokiečių beveik nebuvo. Bijojų himno? Vakar gimnazistai sudainavo.

Taunio šiaudie nesimatė. Tapo dar ir Social[inės] apsaugos vadybos vicetarejas. Šiandie sako, Roppas skambinęs ir prašęs dvi dienas neiti kalbėti apie partiją. Niekas ir neprašė – o gal vakar Taunys buvo užsiprašęs?

Pagalios, po poros mėnesių, prikaltė eiti pas karo valdžios atstovus – pas karo komendantų viršininką plk. Justą. Ryt žadėjo nueiti su Kavaliausku. Biskį per velai.

Šeštadienį įduosim vokiškus tekstus. Tą pat dieną reikės ir padalinti lietuviškus. Arba gal pirmadienį – kad tik nebūtų per vėlu. Matysim iš šių dienų įvykių raidos. Galima bus ir paskubinti.

27 XI 41

Ivyko susitarimas tarp „ginkluotų pajėgų“. Pasiduoda dispozicijon⁴⁴².
Buvau vakare pas p. Indrišiūniene. Buvo ir Gražina Krivickienė.

28 XI 41

Dalį pro memoria išdalinau. Ryt gaus likę. Pro memoria tikslios datos neturi; parašyta: „Kaunas, 1941 XI“. Skaičius rubežiuotas. Asmeniškai – konfidencialu. Pora egz. dingo iš mano stalčiaus štabe – senojo, pirmo juodraštinio perrašymo. Nežinai nei nuo ko slėptis ar saugotis.

Visų veidai surimtėję... Kalba apie vietas. Balsiai Org[anizacinėj] vadyboj daviau pastabą, kad negirdėčiau kalbant štabe apie vietos ieškojimą – man tai atrodė bailas neryžtingumas, ypač kai dar partija nepaleista ir ji egzistuoja.

K[a]l[anausko] raportu, šandie gauti, Vokietaitis kalbėjo apie vadą kaip apie girtuoklį; prirašė ir senesnius jo išsireiškimus, kad esam idėjų spekuliantai. Daviau vadui – uždėjo rezol[uciją]. Partijos teismas turės tą dalyką ištirti. Vokietaičiai nebus pasigailėjimo.

Vokietaitis buvo pas Švedą. Esą Karutis buvęs pas Roppą ir tas pasakęs – gana su partija, su politika; politika būsianti po karo. Po to Vokietaitis atėjęs pas Švedą ir prašęs jam kokią nors vietą ekonominėj srityje.

Šandie už 200 Rm nupirkom Vilniaus filharmonijos liaudies ansamblio vadovui Švedui (mūsų Švedo broliui) Ušinsko⁴⁴³ paveikslą „Algirdas ties Kremliaus rūmais“ (vartais). Iš tolo labai puikiai atrodė. Tai partijos dovana.

Nepamiršti dviejų moterų – pažadėtų.

Galbūt sekmadieniui reikės pakviesti Jakučius, Gražiną ir Indrišiūniene.

Vicia rytdienai pakviestas pas Vileišytę. „Aristokratiška“ penkiukė – plutokratijos laikų liekanos – vėl pradeda kelti galvą: baliukai, arbatėlės... Tom mergom reikėtų geros darbo tarnybos... Bzigikai išeitų iš galvos...

Ryt Kubiliūnas gaus mūsų raštą. Iteiks vadas uždaram voke. Lydraštis toks pat kaip ir LNP vyr. v[adovy]bės nariams.

29 XI [41]

Toliau „daliju“...

Sutikęs J. Vokietaitį, prašiau užeiti pas mane – ant laiptų. Sako – ko nori? Sakau – noriu su Tavim pasikalbėti. Neatėjo...

Su Brunium. Nenori duoti toliau – Berlynan, vokiečiams. Papasakojo, kad kai darė perversmą, tai esą Stanev[ičius], Vokiet[aitis], Taunys jį norėjo areštuoti, nes tarė, kad jis išdavęs paslaptį apie ruošiamą sukilimą ministeriams. Karutis nelei-

deş. („Raguty“ per vieną alutį Jasiunskas tvirtino, girdėjo Virbickas, kad vienas iš GV pranešė apie sukilimą, kad LAF turėjo patikimų ir tikrų žinių iš anksto, tik „tėvynės labui“ nutarė laikytis griežtos rimties, neleisti „incidento“...) Kam jis tai man pasakojo (Br[uniusus])?

Papasakojo (su intencija?) dėl „delegacijos“. Esą jis su Ambrazevičiumi buvo sutaręs delegaciją į Berlyną. Proporcija: 2 jų, 1 mūsų; iš 5 = 3 jų, 2 mūsų. Turėjo prašyti gen. Pohlio leidimo. Įvyko „sukilimas“. LAF ir vyr[iausy]bė pradėjo kalbėti, kad jau vėlu, pagadinta, nėra kaip ir reikalo, nepatogu, sugriauta. Esą GV vis laukęs vis dėlto siūlymo, bet nesulaukęs.

Nejau jis dabar rimtai galvoja apie delegaciją?

Sakiau, kad jei partija ir toliau bus viena, tai nematau reikalo jai egzistuoti. Teks trauktis. Jis – Brunius: gali, pataisei dabar savo vardą (pasitaisė: nes nepasižymėjai prie bolševikų), visuomenė jau žino tave, seniau žinojo, kad šį tą rašėi... Išvada – gali trauktis.

Gal todėl ir nenori, kad duotumėm vokiečiams – kariškiams – nes mano rašyta... Pats rašo vieną dalyką, nori, kad aš perrašyčiau... Nejau jau ir Brunius susirgo asmeniškumo manija? Aš juk neieškau iš visuomenės garbės; šikt man ant visuomenės! Tai jam ir pasakiau. Žinau visuomenę. Kai gerai – gerai, kai blogai – ji pirmoji sumala su pavais...

Žodžiu, vyksta „skilimas“ (moralus) tarp Bruniaus ir manęs. Ne mano kaltė. Prisededa galbūt ir jo žmona. Ji mane gyrė po Kėdainių ir Dotnuvos. Esą mano kalbos galima klausytis ir devynias valandas – ir nebūtų nuobodu... Str... argi tai svarbu. Partija turi būti už Lietuvą, o ne apie kas daugiau kalba^a, nors aš nieko nežinau, ką apie mane Kaune kalba.

Panevėžy girdėjau nuotrupas kalbos vieno panevėžiečio su Jasiunsku: esą mes provincijoje irgi neatsilikę, šį tą žinom. Esą Blynas „aukojasi“...

Kuria prasme? Ką tuo norėjo pasakyti?

Virbickas, Jasiunskas, Gintautas-Kiaulėnas, Pucevičius, aš buvom vakarienių, kurią ruošė ryšio karininkas prie 11 rez[ervinio] pol[icijos] bat[aliono] mjr. Šimkus – 1-mo bat[alio]no vadas. Garbei Jegerio ir jo bendradarbių (14). Dalyvavo visi 1-mo bat[aliono] karininkai, 2–3 bat[alio]nų ir autokuopos vadai ir tų dalinių po 7 karininkus. Pradžia 19 val. Virbickas ir aš išėjom 10.40. Taunys neišvyko į Vilnių, nes jam sėdant į motociklą, įdaviau „raštą“ jam ir Virbaliui.

Mačiau Kurmies ir Šveicorių⁶⁴. Susipažinti neteko. Mane pasodino tarp dviejų „SD“. Vienas buvo Mülleris (kairėj). Dešinysis „SD“ klausė, kur dirbau? Sakau – prie pas[ijuntin]ybių Romoj. Kuo – pradžioj raštvedžiu, vėliau attaché. Anot jo,

^a Atrodo, norėta pasakyti – ne už tą, kuris daugiau kalba.

„Tėvynėj“ Nr. 27 (28 XI 41) tilpo „Giovanni Papini žodis Lietuvos jaunimui“.
Gerai. Bus biskį susidomėjimo.

Gavau Amandos atvirutę iš Romos.

1 XII 41

Kalbėjom apie „likimą“. Švedas pasakojo „visuomenės“ nuotaikas: esą visuomenė skaito, kad štabe yra dvi kryptys: demokratiškai liberalinė – angliška (Blynas, Brunius – su pavardėm) ir provokiška (be pavardžių).

Apie „Angliją, sakau, žinom iš kur eina gandai: Roppas ir J. Vokietaitis. Gaila, kad pirmas štabo posėdy apie „anglų šnipus“ štabo narių tarpe užsiminė Stanevičius. Šis žiauriai šoko, kad prasimanau, kad trumpa atmintis. Jasiunskas ir Jurkūnas patvirtino, kad Stanevičius pirmas pasakė, kad viskas iš štabo išplaukia į viešumą, kad štabe turi būti anglų šnipas. Po to aprimo tas ponas Stanevičius!

Dirmeikio išleistuvėms ir Vokietaičio sutiktuvėms buvo ruošta vakarienė „Metropol“.
Dirmeikis atėjo, o Vokietaitis neatėjo... Sensacija...

Dr. A. Vokietaitis muša ant tautos. Aš gi ant valstybės. Jei nebus total[iniami] režime valstybės, nebus ir tautos. Ginčai.

Vadas kalbėjo su Kubiliūnu. Tas pasisakė nesąs diplomatas. Trečiadienį būsiąs pas Rentelną, kalbės ir apie partijos likimą³. Kad partija dirbtų – liktų mūsų mimimum, laikinos sąlygos (Vokietaičio, Bruniaus, „mano“ redakcija).

LNP siekis: organizuoti ir vadovauti lietuvių tautai.

To siekiant:

1. Nekeisti partijos pavadinimo ir nereikalauti atsakyti nuo jos pagrindinių siekimų (įstatuose).
2. Neaprežti partijos ir jos padalinių narių skaičiaus.
3. Leisti vykdyti pilną jaunimo organizavimą.
4. Vadovauti Lietuvos tautiniam ir kultūriniam gyvenimui.
5. Turėti balsą ekonominiame Lietuvos gyvenime bent tiek, kiek jis susijęs su tautiniu ir kultūriniu Lietuvos gyvenimu.
6. Viešame Lietuvos gyvenime dirbą lietuviai (tarėjai, direktoriai etc.) privalėtų turėti ne vien vokiečių, bet ir lietuvių tautos ir partijos pasitikėjimą.

Gandai, kad Vokietaitis šį tą ruošia, tvirtinas. J. Sliesoraitis yra jo kompanijoje.

Aną vakarą Sliesoraitis su kompanija įsibrovė į sandėlį ir išgėrė geriausių gėrimų 12 bonkų. Dvi dienas nebuvo tarnyboj. Kiauliška.

Vokietaitis arogantiškai vaikšto po Ūkio skyrių, „žiūrinėja“ tarnautojus.

Vakare buvau su vadu pas Našliūną⁴⁷. Buvo ir gen. Plechavičius. Važiuoja į Rygą.

³ Z. Blyno parašyta: kalbės ir partijos likimu.

Šiandie vadas padavė mūsų „minimum“ Kubiliūnui. Biski pakeistas tekstas – nebe visai toks, kaip vakarykštis:

1. Nekeisti partijos pavadinimo ir įstatų, o tik juos papildyti, nes keičiant nukentės partijos vadovybės pasitikėjimas ir ji nustos svorio tautoje.
2. Neaprežti partijos narių ir jos padalinių skaičiaus.
3. Leisti vykdyti pilną jaunimo organizavimą mokyklose ir privačiame gyvenime.
4. Vadovauti tautiniam ir kultūriniam gyvenimui, auklėjant tautą nacionalistinėje dvasioje.
5. Viešame tautos gyvenime dirbą lietuviai (tarėjai, direktoriai ir kt.) privalėtų turėti ne vien vokiečių, bet ir lietuvių tautos ir partijos pasitikėjimą, nes kitaip jie negalėtų tinkamai atlikti jiems uždėtų pareigų.
6. Bendromis jėgomis kovoti prieš žydišką komunizmą ir dirbti Naujosios Europos atstatyme.

Mieste komentuoją esą partijos v[adovy]bės nariai jau apsirūpinę tarnybom: J. Vokietaitis – direktorius V[idaus] r[eikalų] v[ady]boj, Tauyns – direktorius D[arbo] ir soc[ialinės] aps[augos] v[ady]boj.

Šiandie pirmą sykį pietavau partijos valgykloje: du kotletai su bulvėm – 20 rb., sriuba – 5 rb, 3 b[uteliai] alaus – 12,75 rb. + 3 rb. arbatpinigių. Viso – 40 rb. Brangoka.

Stanevič[ius] pasakojo, kad saugumininkai (ir Čenkus) yra labai malonūs: prieš gera ar negera.

Jauniausias Nasvyčiukas stojo Vokietijoj į SS ar SA.

Šiandie A[ušrotas] perdavė vokiečių karo žvalgybos žmonėms „erste Redaktion“ pro memoria Reicho vyr[iausy]bei. Vienas egz. eis į Berlyną, kitas liks čia arba eis į Karaliaučų.

Naujokas prašė teksto (pr[o] m[emoria]). Pasakiau, kad sunumeruoti. Kai gaus Vylius – galės pasiskaityti.

Kurkietis kratosi nuo tardymo. Apklausinėjo tik Barzdą. Išeina, kad J. V[okietaitis], apie „nosį“ sakydamas, turėjo galvoj Kurpį – ne Virbicką.

Kurkietis stebisi, ar aš vis dar esu štabe ir laisvas. Atrodo, kad jis jau kratosi nuo partijos.

Nieko ypatingo. Žič[us] pasakojo, kad Karutis jau gavęs pinigus – vykti į kurortą. Esą kažkas (Vokietaitis) jį kalbina pareikšti spaudoje, kad dabartinė LNP nesiorientuojąs.

* Pirmosios redakcijos (vok.).

Plk. Naujokui pakartotinai prašant, perdaviau jam „voką“ įteikti Vyliui ir GV štabui susipažinti. Nei Šv[edas], nei Stanev[ičius] nenori raštiškai (be parašo) įteikti savo nuomonės ir pastabų.

Galvau „Martini“ bonką (šampano) ir 2 bonkas sovietiško šampano. Vis dar šis tas iš rusų liko – iš vokiečių nieko negaunam. Sumokėjau 114 rb.

Lohsės „atsišaukimas“ įdomus – įrodo, kad šis tas yra, jei tokį skelbimą reikia skelbti.⁴⁴⁸

Ged. Galvanauskas⁴⁴⁹ užsiima „kurvinėjimu“. Siūlo lietuviams vykti iš Lietuvos. Per Valaitį, Žemės banko valdytoją, pasiūlė Viciai vykti į Rygą, su 300–350 Rm atlyginimo, kokio tai vertėjo vieton, Rytų krašto bankų žiro suvienodinimo valdininku. Vicia atsisakė – Lietuvai iš to jokios naudos. Arbeisamtui su Ž[emės] b[anku] biskį sunkiau – nepatogu išduoti „bedarbių knygeles“, nes Ž[emės] b[ankas] nusiuntė registracijų lapelius su pažymėjimu, kad tai yra tarnautojai.

G. Galvanauskas civiliams yra kaip Kviecinskas karininkams. Judos pareigas eina. Ešą jis kalbėjęsis ir susitaręs su vokiečiais ir dabar veikia. Siūlęs jau banke vienam – tas atsisakė. Po to siūlė Viciai – ir tas atsisakė. Garbinga užduotis laukia G. Galvanausko.

Nieko ypatingo... prieš gera ar prieš bloga? Many yra kažkoks nujautimas... Klystu ar neklystu?.. Ar aš palydėsiu galvą, ar „Tavo tauta džiaugsis kartu su tavimi“... Kažką panašaus išskaičiau aną sekmadienį vienos bobos maldaknygės lapelyje.

Kažkas turi įvykti, privalo įvykti, neabejotinai turi įvykti – kitaip negali nė būti. Neįmano nujautimas ir įsitikinimas šį sykį mane apgaus? Turi būti Lietuva – nepriklausoma, didesnė. Gudija – su mumis; sukelsim gudus. Norimos sienos – kaip aš, ne Bruniaus nori. Bruniaus sienos pripažįsta tik etnog[rafija] Lietuvai. Liepoja ir žemės prie Daugpilio turi būti mūsų. Klaipėdos uoste – laisva zona. Klaipėdos krašte lietuviai neturi būti persekiojami.

Rytidiena – didelė valstybinė rytidiena! Neįmano nujautimas apgaus?!

Jasiunskas aną rytą porą sykių kartojo, kad jei kas eina su Vokietija tik todėl, kad ji pralaimės (suprask, mane – mano žodžiai), tai neturi trauktis.

Taip, jei Vokietija pati griaua dabartį, o ryt tautos nuotaikų nebeįpataisys...

Žinios iš Kauno apyg[ardos] štabo. Ešą Suvalkijos centruose dabartiniu metu inteligentija „suzl“⁴⁵⁰ nuo partijos. Tuo tarpu ūkininkas, bernas ateina ir teiraujasi, kaip bus su partija, ką daryti, kaip laikytis? Įdomu.

⁴⁵⁰ Stützen (vok.) – remti. Matyt, noretą pasakyti, jog inteligentija neremia partijos.

Vadas sakė, kad mums reikėtų gauti bent protektorato padėtį. Griežtai užprotestavau: nei protektoratas, nei Slovakija, o formali ir faktinė (dabartinėse sąlygose) nepriklausomybė. Jei neapgavo, tai mano „metmenys“ labai laiku pasiekė Berlyną. Matysim išdavas.

Parašėm (ir pasirašė V[irbickas]) raštą Rentelnui – tik oficialų – dėl leidimo toliau veikti partijai, bet neišsiuntėm. Vadas nori dar palaukti.

„Fantazija“ – jei reikėtų vykti Berlynan, manau, reikėtų, kad delegacija būtų tokia: 1. Virbickas, 2. Brunius, 3. Blynas (partijos atstovai), 4. Ambrazevičius, 5. Mackevičius (kitos srovės), 6. prof. Jurgutis, 7. prof. Janulaitis⁴⁵¹, 8. prof. Römeris, 9. doc. Krivickas (ekspertai).

Kad tik tie šiaududūšiai iš LNP ir visokie „vilkaĩ“ nepadarytų dabar išdavikiško darbo! Turi eiti gerai.

Žaidimo ėjimų net sau negaliu balsiai pasakyti: tokie jie keisti ir – giriu save – drąsūs ir rizikingi. Vienas... Visi kiti nesupranta. Ir Brunius. Pagalios aš visados buvau ir būsiu vienas.

6 XII 41

Buvo žmonės iš Panevėžio ir Šiaulių apygardų ir iš Vilkaviškio. Bendra visų nuomonė: jei keis vardą, keis įstatus, nieko tautai neduos – geriau trauktis, bet neleisti „supaškundinti“ nacionalisto vardo. Puiku!

Atrodo, kad daugelis jau supranta, kad mūsų kova – tai tautos intereso kova. Ir mus, atrodo, net „užjaučia“ – prašo sąrašų tarnybomis aprūpinti.

Vokiečiai iš Vilkaviškio apskr. sav[ivaldy]bės pareikalavo 20 žymiausių žmonių pavardes, vardus, adresus. Vilkaviškietiai mano, kad tai gali būti įkaitai. Man gi atrodo, kad tai gali būti 1917 m. Lietuvių konferencijos tipo atstovai – kaip tie, kurie tada išrinko Valstybės Tarybą⁴⁵².

Gal ir dabar panaši „tautos atstovybė“ bus renkama*. Reikės tą mintį „užmesiti“ Virbickui ir Brunium.

J. Vokietaitis nuėjo pas Kubiliūną, priešėkėjo, kad čia visi spekuliantai (vynu, miltais, kava, sviestu, žuvim etc.), kad reikia daryti reviziją etc., kad jis du žmones pasodins į kalėjimą. Švedas kalbėjo su [juo], tas tą patį tvirtino. Švedas jam pasakė, kad dabar yra labai rimtas momentas ir jis – Vokietys⁴⁵³ – skandinąs dar labiau partiją, kad revizija vado paskirta. Atrodo, kad Vokietaitis vado nepripažįstą, jam vadas Karutis, pats vadas spekuliantas etc. Komisijos irgi nepripažįstą, bus kita komisija.

* Parašėte pastaba: „Arba teroro priemonė“.

Po šių faktų pareikalavom pašalinti Vokietaitį Joną iš vadybos v-ko pareigų ir partijos. Vadas sutiko, nes J. Vokiet[aitis] ir jį i tą aferą vėliaš. Įsakymas yra tokio turinio:

Lietuvių Nacionalistų Partijos Vado
Įsakymas Nr. 63
Kaunas, 1941 m. gruodžio mėn. 6 d.

§1

LNP Kultūros-Propagandos vadybos Viršininką Vokietaitį Joną nuo š. m. 6 d. iš einamų pareigų atleidžiu.

§2

Už nesilaikymą Partijos drausmės Joną Vokietaitį pašalinu iš LNP narių tarpo.
pas. Dambrauskas
Partijos vadas Organizinės vadybos viršininkas

Raštą (pranešimo) Vok[ietaičiui] nunešė į namus. Pasirašė bene Jurkūnas. Įsakymą įteikė Dambrauskas. Vokietaitis jo nepriėmė, o pasakė, kad jis galys tokį vadą, kaip Virbickas, išmesti, nes vadas yra Karutis. Po to Sliesoraitis atėjo pas vadą su atsistatydinimu solidarumo ženklan, nes esą išmetamas vienas iš seniausių „vilku“.

Jeigu J. Vok[ietaitis] norės – įstatų § 39 lyg ir galėtų skustis, bet tai liečia eilinį narį, ne vyr. v[adovy]bės asmenį.

Vokietaičio kompaniją sudaro: Valaitis, Tvarkūnas ir kiti Ūkio skyriaus žmonės.

Atrodo, kad Vokietaitis per Pucevičių (Ūkio vedėją) nori išgrūsti iš partijos Virbicką. Apskritai gi, matyti, vokiečiai, nenorėdami patogumo dėlei mus likviduoti iš politinės pusės, nutarė per Vokietaitį mus likviduoti moraliai ir iš finansinės pusės. Gal Pucevičius ir netvarkoj, bet Vokietaitis šiuo metu atlieka išdaviko vaidmenį.

Brunius nori mūsų tarpe likviduoti knygyną. Ar tik nebus naujos medžiagos Vokietaičiui?

Rentelnas, Crameris, „statosi“ sau vilas, t. y. remontuoja. Pvz., remontuojama Vizbaro⁴⁵⁴ vila. Jai paskirta bene 300 000 rb. Bus kažkas nepaprasto – viską dirba architektoriai – menininkai. Crameris turi sau dvi vilas.

Vokietijoje turėjo įvesti tabako korteles. Dabar jas atšaukė (žr. „Į laisvę“). Priedarbai. Turbūt tą patį padarė ir visuos kituos okupuotuos kraštuos. O vokiečiams atimti rūkymą – tai jau pusė revoliucijos...

Indėlių (bankuose) negrąžina. Taip subiedninami lietuviai. Kas turėjo 1000 litų, rusų laikais gavo 900 rb., o dabar gaus 90 Rm. Ir tų pinigų jam neišduoda. Išduos tada vokiečiai, kada tie 90 Rm nebeturės praktikoje nei 90 Rm vertės.

Kada atrprivatins įmones – jos turės žlugti, nes nebus žaliavų... ir vokiečiai turės švarias rankas.

Mačiau Pramonės v[ady]bos raštų bylą. Vokiečiai tikrai, kaip parašiau „metmėnys“, sąmoningai griaua Lietuvos gyvenimą. Jurgutis protestuoja, bet ir jam ne-
daug kompetencijos pasiliko.

Buvau pas Jakučius. Mašiotaitė sakė, kad Vencloviėnė norinti, kad aš užeičiau pas ją pasikalbėti, mano, kad esąs tik nesusipratimas. Klaida – incompatibilitė du caractères^a. Neverta, neapsimoka, nėra tikslo, netikslu. Kad „gelbėti“ kitus, aš negaliu lišti į „kalėjimą“ – savo visam gyvenimui. Gaila, bet negalima reikalauti negalimo. Aš irgi dar noriu sau pagyventi, kada užbaigsiu tai, ką laikau savo laiko lietuvio užduotimi.

Radau seną eilėrašį (tarp išmestinių popierių):

Melancholija

Padangėje skrieja debesys –
Mano mintys, mano sapnai;
Šniokščiančių jūrų verpetuose
Skęsta vargai.

Spindinčio ežero plotuose
Visata grožiu didžiuojas;
Nulenktos galvos maldoje
Žemiškais skausmais kamuojas.

Užiančios girios siūbuoja,
Milžinai lenkias, kaip vergai;
Mano meilė begalinė
Dega, dega, kaip laužai.

Saulė teka, naktys kaupias,
Aistros veržias liepsnomis;
Tu ateini, ji praėina,
Mirtis slenka šalnomis.

Dingsta dienos, miršta kartos,
Vien gyvata nemari;
Aukštumose tviska žvaigždės,
Mano siela nerami.

Padangėje skrieja debesys –
Mano mintys, mano sapnai;
Šniokščiančių jūrų verpetuose
Bręsta jausmai.

^a Charakterių nesuderinamumas (pranc.).

7 XII 41

Reikėtų parašyti Lucienne. Bet laišškai neina. Kur ji dabar randasi ir ką ji dabar veikia? Miela mergaitė!

Velniai mane rautų, bet man atrodo, beveik esu tikras, kad šieandie jau Berlyne kalbama apie Lietuvos valstybę ir netrukus bus naujienu. Laikytis nuo ryšių – supančiojimų. Kaip rusai paskelbė „ijungimą“, taip vokiečiams dabar bus naudinga iškelti Lietuvą. Turi būti naujienu; neįau nujautimas mane apvils. Valstybė – ir greitai.

23 val.

Kalbama apie incidentą „Metropoly“. Vokietis, girtas, ižeidė lietuvį ir šiurkščiai su juo kalbėjo. Tas jam pasakė, kad būtų mandagesnis, nes jis nesąs žydas. Vokietis atsikiręs – esi ne žydas, o baltas žydas, o visų žydu laukia toks pats likimas. Įdomu, jei tai tiesa.

Japonija „užpuolė“ Ameriką: taigi ten jau karas prasidėjo. Tuoj stos karan Anglija su dominijom. Vokietijos padėties tai labai nepalengvins, jei nebent Japonija paskelbtų karą ir pultų Sovietus. Vokietija greit bus kare su Amerika. Japonija – ne palengvinimas Vokietijai, bet gali prisidėti prie Rusijos kapituliacijos, ypač kad jau kažkas girdėjo per radio, kad Stalinas nuo 2 XII sunkiai sergąs. Molotovas gali susitarti su Vokietija, kad išgelbėti Rusiją, bet Vokietijai tai nesuteiktų ypatingos naudos, nes Rusija Vokietijos draugu niekad os nebus. Karas bus ilgas, o prie Vokietijos politikos Europoje jis sunkus. Vokietija neturi saugaus užnugario. Na, bet kombinacijų šimtai.

Nuorašas

Okio vadybos viršininko
Sliesoraičio Jurgio

LNP vadui

Pareiškimas

Pagal Tamstos įsakymą Nr. 63 LNP narys Jonas Vokietaitis pašalinamas ir Partijos nariu tarpo.

Kadangi Jonas Vokietaitis man yra žinomas kaip senas voldemarininkas – kovotojas, tai jo pašalinimas be Partijos teismo iš nariu tarpo užgauna kitų vienminčių jausmus.

Todėl, nesutikdamas su jo pašalinimu, prašau atleisti mane nuo š. m. gruodžio 6 d. nuo einamųjų pareigu.

Kaunas

1941 XII 6 d.

(pas.) J. Sliesoraitis

Prieš kelias dienas iš girtos Sliesoraičio Vokietaitis paėmė raktus nuo sandėliu (gėrimų, kavos – reprezentaciniu), padarė (atidaręs juos) kokią tai reviziją su Mišiliu ir surašė aktą.

Kalbėjo, kad vadas spekuliantas (Švedo žodžiais). Matomai, per Pucevičių taikė į vada, kad jį sukompromituotų. Grasino eiti į komisariatą. Jį matė einant į „Lietuvos“ viešbutį – ten, rodos, lietuviai dabar negyvena. Buvo pas Kubiliūną – kaltino spekuliacija. Reikalavo komisijos – revizijai.

Šiandie ry tą atėjo du gestapo valdininkai ir vertėjas ir paprašė apžiūrėti sandėlius, teiravosi Pucevičiaus, Sliesoraičio, Vokietaičio. Pucevičius, pagrasintas, greit surado kitus (jų nebuvo) ir parodė sandėlius, kurių vienas buvo pas Tvarkūną, iš kurio daug gėrė Jurgis su Jonu⁴⁵⁵ geriausius gėrimus. Raktus turėjo, berods, Tvarkūnas – Vokietaičio pavedimų saugotojas. Vokiečiai turėjo vežimą ar sunkvežimį ir viską išvežė. Vokietaitis vokiečiams rodė „atleidimo“ raštą, sakydamas, kad jis norėjęs, kad partijoje nebūtų spekuliacijos, kad jis senas voldemarininkas, kad už tai, kad jis norėjęs sudrausti spekuliaciją, jį vadas išmetęs iš partijos. Buvo 4 liudytojai (pasakojo Pucevičius).

Kas įskundė – Vokietaitis ar ne Vokietaitis? Juokingiausia, kad einant pas vado X 20 raštu ir paties Sliesoraičio instrukcija, už Ūkio vadybą yra atsakingas tik Ūkio vadybos v-kas, taigi Jonas „sukišo“ savo *собутельник*⁴⁵⁶ Jurgį. Tas, berods, per jį ir laksto dabar.

Reviziją vado įsakymu daro Jasiunskas ir Kurpis.

Vado įsakymu parašiau ir padaviai vadui pasirašyti raštą Kubiliūnui su trumpu pranešimu apie Vokietaitį ir su pareiškimu, kad partija atšaukia rekomendaciją Vokietaičiui, kaip V [idaus] r[eikalų] v[ady]bos dep-to direktoriui.

Buvo užėjęs A. Voldemaras. Kalbėjo apie vienybės reikalą – net su kademais ir liaudininkais. Paminėjo Karutį ir kompaniją. Esą reikėtų pakalbėti, prie stiklo išsiaiškinti. Dėl Voldemaro – net norėjęs eiti pas vokiečius, kad nevartotų Voldemaro vardo. Sakau – mes nevartojam jau, jei nebent retkarčiais, bet voldemarininkai tik juo ir remiasi (senieji „vilikai“ – mes sakome „staugiantieji vilikai“). Koks skirtumas taktikoj ir principuos? Mes einam su sąlygom, jie – be sąlygų, nors žinant vokiečių politiką, tai panašu į išdavimą.

Anot jo, ir aktyvistų, ir mūsų memorandumai blogi. Pasakiau – kada dalis „vilku“ – voldemarininkų (jie save vadina tikrais voldemarininkais) ruošias eiti be sąlygų ar kitokių šposus krečia, mes turim rašyti ir rašysim, kad nacionalistų vardas liktų švarus, o voldemarininkai lai sau žinosi.

Brunius nutraukė pasikalbėjimą išėjimu (ruošimusi išeiti). Senis išėjo, žadėdamas ryt užėiti pas vada.

Esą Kurmies išvyksta į Turkiją.

Esą kažkas girdėjęs iš Londono per radio (praėjusį ketvirtadienį), kad Nacionalistų partija uždarama.

* Sugėrova (rus.).

kad ir Taunys būtų pašalintas. Kol kas aš dar ginsiu Taunį. Jis dar gali būti mūsų Persiauklės.

Jasiunskas šį rytą beveik primygtinai spaudė: ką daryti, jei vokiečiai pralaimės? Jei bolševikai ateitų, vokiečiai stiprins bunkerius Rytprūsijos... Nuraminau: rusai nebeatėis. Baisiai greitai įspūdžio pagaunami tie mūsų vyrai. Tokį Jasiunską ir Švedo – tai reikia laikyti ant pavadžio, nors toks Švedas laiko save nesikarščiuojančiu. Kubiliūnas nori, kad, eventualiai, Švedo vadyba pereitų į V[idaus] r[eikalų] v[ady]bą. Turėtų užsiimti personaliniais klausimais: vokiečių kalbų žinios. Nesutinkam. Lai patys vokiečiai „krato“ – dabartiniame režime. Ešą saugumo žinios „per šaltos“...

9 XII 41

Buvau sutikęs Tulabą. Kritikavo sukilimą. Anglija mums palankai nusiteikusi (?). Vatikanas buvo parašęs laišką komunistų laikais, kad Jąbrzykowski⁴⁵⁶ „padoriai“ elgtųsi su lietuviais. Dabar jis yra Rytų sričių vyskupas. Reinio niekur neprišileidžia, nieko jam neduoda. Paklausiau, kas būtų Lietuvai, jei vieną dieną Jąbrz[ykowski] dingtų? Sako – nieko nebūtų. Jokios bažnytinės bausmės Lietuvai? Sako – jokios. Na, gerai, sakau, turėsim tai galvoj.

Pucevičius, Sliesoraitis, Tvarkūnas buvo gestape. Tvarkūno klausinėjo apie „nesantaiką“ partijoje, apie priešvokiškus pasireiškimus, apie ginklų sandėlį (revolveriai su Gedimino stulpais). Tas atsakęs – nieko nežinaš.

Gestapas, anot Sliesoraičio, norįs, kad ši istorija baigtųsi su kuo mažiausiai kalbų. Žada gražinti gėrimus. Dėl kavos – abejotina.

Anot Taunio, Vilniuj veikia (iškaba) gudų nacionalistų partija. Iškaboj – „Vy-tis“. Pirmininkas – prof. Ivanausko brolis⁴⁵⁷. Mūsų žiniomis, didelis lenkininkas.

Sliesoraitis jau ne taip gina Vokietaitį. Ir dėl raporto nelabai sielojas. Pasakiau jam, kad kol nėra įsakymo, turi eiti savo pareigas. Sliesoraitis išsitarė, kad jam pavesta tvarkyti GV sąjungos formavimą. Išdėščiau, kodėl mes negalim jos remti. Anot jo, būtina nepolitinė organizacija. Sakau – tai išdavimas. Jis priešinas. Ešą ji nebus niekur atsakominga. Sakau – mes galim kalbėti apie politiką ir valstybę; kultūrinė – nepolitinė sąjunga negalės kalbėti politiniais – valstybiniais klausimais, ji turės toleruoti visus civil[inės] vok[iečių] valdžios žygius. Tai išties nedėkinga užduotis, nes pats egzistencijos faktas bus pritarimu visam kam, kas bus vykdoma Lietuvoje.

Su Virbicku dėl politinės ateities sutinkam. Laukiame lenkų sukilimo. Tai bus pliusas Lietuvai.

Buvau filmoj „Gubernatorius“. Po to buvau pas vadą. Po to nueėjau (21 val.) pas Gražiną Krivickienę: radau Mašiotaitę, Jakutiene, ponią Galią, Jakutį. Paplepėjom.

Gražina nepriešinga, kad aš arčiau sueičiau su Indrišiūniene... Gražina leidžia ir neleidžia. Gera moteris.

Vokiečiai Rusijoje nebepuls... o tik atmušinės rusų puolimus.... Pažanga... Daviau Žičkui nusirašyti „pro memoria“. Matomai, jis ją nufotografuos. Nieko blogo. Lai žino, kam reikia. Duosiu ir Pyragiui. Duosiu Aušrotui davinius apie Paukštį – kokius tarėjus pasirenka civil[inė] vok[iečių] valdžia.

11 XII 41

10–11 XII nieko ypatingo. Davėm įsakymą, kad visi laikytus tvarkoj, būtų drausmė. Daļ žmonių jau aprūpinom tarnybom. Kubiliūnas labai paslankus: ir algas žada išmokėti iki 1 I 42, ir tarnybas parūpinti. Partijos uždarymas jam didelis moralinis palengvinimas.

Vakar, 10 XII, buvo atėjęs Misiulis. Norėjo kalbėtis su vadu (anot jo, su ponu Virbickiu). Buvo ir Kurkietis. Pradžioje laikėsi labai arogantiškai. „Pasodinau“... Ar turėjo įgaliojimą daryti „reviziją“ sandėliuose, ar painformavo vada, kuriuo būdu gestapas sužinojo apie „spekuliaciją“? Šeštadienį revizija, ėjimas pas Kubiliūną, o pirmadienį pas mus gestapas? Ar nieko nesako supuolimas? Neigia, kad Vokietaitis įskundė. Jis pats tik atsitiktinai atsiradęs. Esą aukojęs (pinigų) partijai, turis teisę daryti reviziją – kada ir kiek aukojo.

Dėl GV sąjungos. Paaiškinau, kaip mes žiūrime į tai. Mums asmeniškai net malonu. LNP išeis su švariom rankom, bet visi žinos, kad „vilikai“ ir voldem[arininkai] „stengėsi ją jau paaiškėjusiom, svetimiems naudingom priemonėm likviduoti.

Atėjo dr. Sabataitis. Kalbėjo gerai. Iškėliau, kad tai „vilikai“-voldemarininkai“ sutrukdė ir trukdė susitarimą su LAF'u. Jie buvo priešingi „platesnei plotmei“. Jie dabar nori eiti ne LNP aiškia linkme, o tarimosi, t. y. be sąlygų, linkme – kas mūsų akyse lygu tautos išdavimui.

Misiulis, po valandos kalbos, išėjo iš mano kambario žmoniškai (tono atžvilgiu) kalbėdamas ir nebearogantiška eiseną ir elgseną.

11 XII Sliesoraitis buvo pas Nabersbergą. Partiją likviduoja: 1) už Bruniaus – Blyno nepašalinimą po 14 IX 41 „memorandumo“; 2) už Poželos nepravėdimą vado pavaduotoju; 3) už nebendradarbiavimą. Ilgiau išsikalbėjęs, Naber[bergas] pasakė, kad tikroji priežastis yra ta, kad mes reikalaujam nepriklausomybės.

Is Vilniaus (R[imo]) girdėjom, kad Sch[olzas] pataręs išeiti iš partijos, nes joje yra puvesių. Esą turės būti viena valstybė, viena tauta, vienas vadas, viena kalba. Šv[edas] iš plepalų (rimto žmogaus) pareiškęs tokią nuomonę, kad naujoj sąjungoj iš LNP vyr. v[adovybės] liks Taunys, Sliesoraitis, Vokietaitis... Švedas...

Šiandie skambino Žičkus. Esą įrašęs į „biuletėnį“, kad girdėti, kad „ruosžiama“ ir „kokie metmenys“. Esą Čenkus išsitaręs – „negali būti!“ (nustebimas!). Esą noris

gauti bent kelioms minutėms perskaityti ir čia pat gražins. Prašė, ar galim duoti? Pasakiau – parašyti, žino, duoti nėra reikalo; jei bus – bus siurprizas. Galima bus duoti 17 XII 41.

10 XII Pyragiui daviau vokišką. Buvo išgėręs. Rodė Justo fotografiją. Eis pas jį. Norėjo, kad parašyčiau raštą, laišką – kaip Vokietijos draugas dėl tokių ir tokių dalykų dabar apsvyliau. Sakau – turi kišenėj. Sakau – maximum galiu užrašyti ranka „Erste Redaktion“^a, „Majorui Pyragiui“ ir „pasirašyti“. Stanevičius tuoj ištraukė plunksnakotį – rašykis. Paslaugumas! Pyragius nepanorėjo. Paslaugus Stanevičius! Ir Brunius pradeda pripažinti, kad Stanev[ičius] gudrenis nei mes manome...

Atvyko Vykintas. Buvo malonu jį sutikti.

Pirmadienį, 15 XII, vadas pakviestas pas Rentelną: eis Kubiliūnas, Virbickas, Požėla. Šiandie Virb[ickas] kalbėjo su Kubil[iūnu], kad nebūtų Požėlos. Kubil[iūnas] sako – Rentelnas visus kviečia. Gal parašyti tuo reikalu vadui raštą Rentelnui, kad Požėlos nebūtų pasikalbėjime?

Šiandie buvau pas ponį Jadvygą. Palydėjau į tarnybą. Norėjau klausti „patarimo“, bet... palikau kitam sykiui... Manau, kad ji žino, ką noriu klausti... Įdomiau.

Buvo „sargyba“ prie durų, kai išėjom kartu. Palydėjo.

Br[unius] gavo iš savo buv. v-ko užklausimą apie Plechavičių. Kuriuo tikslu? Plepama, kad Rentelnas vėl išvykęs į Berlyną. Sako, grynai dėl partijos. Daug garbės!

Padaviau A[ušrotui] „raštą“ apie Paukštį. Tą patį, kurį gavo bar[onas] Recke – vokiečių kalba. Bus papildomos medžiagos apie pasitikėjimo neturėjusius arba nebeturinčius tarėjus.

Pyragius verbuoja lakūnus... Daugelis sako, kad eis vien tiktai į Lietuvos eskadrilę.

Yra gandų, kad karininkai asmeniškai raštais raginami rašytis – samdiniais; priešingu atveju, grasinama atleidimu iš tarnybos. Pridėti: daug kas registruoja partizanus ir savanorius. Įdomu. Reikėtų dar tuo reikalu parašyti raštą Kubiliūnui.

Gandai, kad Vokietija gali susitarti su Maskva. Vokiečiai gautų ką turi – kontrolei; rusams (režimo neliečiant) liktų tai, ką jie dabar turi. Įdomu. Tada turėtų vėl kilti Lietuvos problema.

A. Hitlerio kalba – baisiai daug koliojimosi Rooseveltlo adresu. Gaila, kad nesuprantu. Ryt pasiskaitysiu lietuviškai. Tačiau – klausiau – ypatingo entuziazmo nesijaučia. Ploja, bet ypatingo entuziazmo nesijaučia; Amerika ir „planas“ (1943 VII 1 karo su Vokietija pradžia)¹⁵⁸. Tačiau karo dar Hitleris nepaskelbė.

Daviau Vykintui pataisyti kalbą 11 dalykėlių II-ai laidai – papildymai prie „Tragizmų ir vyriškumo“¹⁵⁹.

^a Pirmą redakciją (vok.).

J. davęs pasiskaityti. Dr. V[okietaitis] sakosi girdėjęs, kad mūsų raštas esąs jau oficialiai pasiūstas į Berlyną. Nuraminau.

Rentelnas tikrai vėl išvykęs į Berlyną – „posėdžiui į Reichstaga“ ... Virb[ickas] teiravosi tuo reikalu pas Blaveščiūną.

Ir Br[unius] pradeda tikėti, manyti, kad mus gali neuždaryti. Stanev[ičius] pasakojo, kad vokiečiai (Kurmies) buvo prašę Vokietaičio niekur „reprezentaciniai“ nerodyti¹. Esą koks tai vokiečių (VII–VIII mėn.) jam vėl griežtai davęs pastabą dėl jo laikysenos (atsisėdęs išsiskėsdavo, kojom skeryčiodavo etc.) ir dėl kalbos – plepalų.

Plepama, kad kariami – tai „nacionalistai“⁴⁶⁰. Įdomu. Plepalai. Švedas blaškosi. Gandai apie „angliška“ veikimą eina ir iš V[idaus] r[eikalų] vadybos ponų... Atsiminti.

Karutis išvykdamas paliko įgaliojimus penkiems asmenims: Sl[iesoraičiui], Vok[jetaičiui], Misiuliui, ?, ? Esą jei bus iš iš[...]¹ – nieko nedaryti. Kalbama ir apie senį Voldemarą. Jokių kalbų su anais. Durni ir silpni.

Pyragiui nepasisekė nei su Jasiunsku, nei su Rimu, nei su Garoliu⁴⁶¹ – tik Lietuvos armija!..

Atgavom kavos $\frac{1}{5}$ dalį (apie 20 kg iš 100 kg) ir $\frac{3}{4}$ gėrimų. Biskį paliksim „reprezentacijai“, o likutį teks išdalinti.

Parašyti tikrą „pro memoria“. Atrodo, kad labai plačiai jau pasklidęs... Nejam nusrašinėja?

Tik šandie atiduos [rašta] apie Paukštį; šis nepriima mūsų žmonių. Pasiūlėm Germanui (Švedo ir mano parašu) du žmones – gali paduoti prašymus „bendra tvarka“. Bijo „seni „vilka“.

Kalba (kažkas iš Ž[emės] B[anko]?), kad vokiečiai, pagavę vieną apie 30 m. moterį (dvejų vaikų motina), kuri ėjo namo Žal[ja]kalny, užmetę skarele ant galvos su chloroformu. Atsibudusi kokiam tai bute; ant stalo – konjakai ir vynai. Apsirėdžiusi ir iššokus pro langą. Nuvežus ligoninėn, pradėjo pasakoti savo įvyki. Tuoj tai sapnavusi, kad bus blogai, jei plepės.

Vienai moteriai gatvė pagavę 16–18 m. dukterį. Dvi savaitės – ir nieko apie ją negirdėti. Turbūt vokiečių bardake.

Įdomu: bolševikų laikais buvo visokių plepalų, bet tokių plepalų (jeigu tai tik plepalai) apie moterų išnykimą ir prievartavimą vis dėlto niekad niekas negirdėjo. Vokiečiai!..

¹ T. y. labai nesifituoti, jog veikia LNP.

² Zodo sunaikintas susivartant sąsiuvinį.

Vis daugiau gandų, kad šandie karia nacionalistus. Daug kas kalba, kad tai savo moterų gynėjai.

Gavau dar vieną (trečią) papildymą prie pro memoria. Ir ten jau oficialiai kalba apie moterų „vogimą“.

Vyras ėjo pro „Versalį“ su žmona. Vokiečiai pašvietė lempute, sako: „ši yra graži“, ir tempia į automobilį. Vyras pliekia vokiečius lazda. Rėkia. Susirenka žmonės – buvo apie 19 val. Vokiečiai pasišalina.

Vokietis su auto važiuoja į kiemą, neduodamas signalo. Ties kiemu – eilė į „Paramą“. Moteris sako: „Kas do žmonės, negali net perspėti“. Kita moteris sako: „Koks čia žmogus, ar nematai, kad tai vokietis“.

Šančiuose darbininkai dežuruoja su lazdom.

Adv. Tumas buvo suimtas. Paleistas. Kyšis. Pas Janč. rado kulkosvaidį. Prieš lenkus.

Taunys sakė, kad jau spausdinamas mobilizacijos įsakymas; mobilizuojami visi nuo 18 iki 45 metų. Ešą gausim nepriklausomybę, kaip Slovakija ar Kroatija. Ešą tai, ko mes norėjom. Sakau – tarėjai negali skelbti mobilizacijos. Mes gi derėsime. Tai tas pats tautos naikinimas.

Gardine iššaudyti visi prieglaudose buvę seneliai ir moterys. Sako, kad išnyko iš prieglaudų vaikai. Lenkijoj lenkai kalba, kad Lietuva bus iki Narevo upės – t. y. visa buvusi Jotvingija. Bijo lietuvių labiau nei vokiečių. Ešą mes juos skersim.

Roppas prašė užėiti į jo butą Poželą ir Virbicką šį vakarą. Norima, kad būtų mēm tik „Nationalpartei“. Matomai, prieš Rentelno grįžimą.

Ešą reikalaus Bruniaus ir manęs pašalinimo iš partijos.

Gavau 4 bonkas (180 + 4) vyno (vermuto, cinzano; Zara – creme banani; džino; „Martini“ – konjako). Gausim dar apie 500–600 g kavos. Likviduoti sandėliai, paliekat tik mažą dalį „representacijai“.

Ar nėra dar vieno sandėlio?

Prašiau nupirkti, o Vykintas man dovanojo 194 Nr. (iš 300) Donelaičio „Metų“. Gražus leidinys.

Ar gali vokiečiai susitarti su rusais? Gali būti, nėra nieko negalimo.

Virbickas atsilaukys: su Roppu ir Kubiliūnu, ir Rentelnu? Jis per daug gerai kalba apie Kubiliūną.

Stanev[ičius] pasakojo, kad Dam[ušis] gavo Prapuolenio laišką ir kad Prap[uo- lenis] esąs „kolchozo“ vedėjas apie Krokuvą. Kiti tvirtina, kad jis randasi koncentracijos stovykloj Zaksenhauzene – prie Frankfurto⁴⁶².

Buvau „Brandos atestate“. Buvau sutikęs Ambrazevičių. Tik keli šabloniški žodžiai. Nebeširdingas su manimi.

Vyk[intas] kalbėjo su Mač[iokiene]. Ji lydėjo Karutį. Ešą Vokietaitis stotyje skeryčioji dėl mūsų, grasio uždarysias, minėjo „spekuliacijas“, ešą sutvarkysias... Mač[iokiene] pasakiusi, kad „tik lietuvis galis taip padaryti“, ir mananti, kad jis taip nepasielgsias. Pirmadienį gi turėjom „namuose“ gestapą.

Mač[iokiene] Vykintui sakiusi, kad ji yra pasipiktinusi ir kad nesitikėjo, kad vis dėlto Vokietaitis J. taip pasielgs.

Vyk[intas] pasakojo, kad Taunys smarkiai puolęs mane už „kalbas“. Jei tylėčiau – eiti jų keliu neprotestuojant.

Korime dalyvavo daug žmonių, ypač moterų ir net su vaikais. Du pakorė, trečiam virvė nutrūko, griuvo, tai vokietis paleido penkis šūvius... Barbarizmas. Nepateisinu lietuvių dalyvavimo. Vokiečiams buvo įsakyta dalyvauti (ir lietuvių istaigų viršininkams?).

Barm[ienė] ešą skambinusi tris sykius, prašanti šandie ar ryt būtina užeiti – taip pranešė jos draugė, atėjusi apie 17.20 val. Sutikau teatre. Pasakiau, kad šį mėn. neturėsiu laiko, kad niekur neinu – insistavo, bent pusvalandžiui. Ešą gavusi iš Pal. laiška, mon. ir daiktų (? jei gerai supratau), kad padėti dr. Mich. Pasakiau – nieko negaliu padėti, net Brizgys nepadėjo, be to – vienas – kur rasti? Sakau – tesikreipia į seminariją; du vyrai ji matė – mano p[u]sbr[o]l[i]. Dar prašė užeiti – atsakiau. Durnas reikalas. Provokacija? Roppas šeštadienį, Rentelnas pirmadienį; žydų „protektorių“ rado tarpe... Man svarbu tam tikras principas – ne vieno ar kelių žydų išgelbėjimas; negaliu pakęsti fakto, kad Lietuva paverčiama lavonine, kapinynu, kad verčia šaudyti reguliariai iš Vokietijos su vizom išvykusius žydus, kad šaudom kitus, kad tampam tik apmokamais budeliais; kad mus filmuoja, o savęs vokiečiai – ne. Tos niekšybės negaliu pakęsti.

14 XII 41

Šandie Misiulis užsiprašė Vykintą susitikimui. Matomai, siūlys kokias pareišgas ar prisidėjimą.

Puikus straipsnis „Tėvynėje“, 1941 XII 12, Nr. 29 „Ieškome priešų“. Labai geras voldemarininkų – „vilku“ (staugiančiu) – vokietaitininkų nuotaikoms pakelti ir jas visuomenėje išryškinti.

Vyk[intas] kalbėjo su Misiuliu. Ešą steigs GV sąjungą. Ji dirbs su Vokietija, gal turės ir politinį antspalvį ir lauks karo galo, kada prie „staliuko“ bus sprendžiami tautų likimai (jau dabar vokiečių nuspręsti), ir jie tikisi, kad tada lietuvių tauta gaus prideramą vietą.

Taigi... sena tezė: be sąlygų eiti su Vokietija.
Anot Vyk[into], Karutis sakęs, kad toji sąjunga bus steigiama tik po poros mėnesių.

Gandas: bus uždarytos visos mokyklos, kinai, bažnyčios (teatrai veiks). Ešą dėl šiltinės epidemijos... Argi iš tikrųjų siaučia šiltinės epidemija? Ar ne „triukas“ – ši bei tą Zivil[erwaltungui] pravesti?

Aną dieną ėjau gatve. Vežė (vokiečių sunkvežimis) bulves, ant viršaus sėdėjo keli rusai belaisviai. Matomai – jiems „maistas“. Bulvės dvokė, lyg tai būtų „kilnojamas šikinykas“.

Reikės partijai atšvesti gruodžio 17⁴⁶³. Gal reikės man pasakyti visiems kalbelę...

15 XII 41

Šiandie įdomi diena.

10.32 val. vado kambaryje, dalyvaujant Virbickui, Jasiunskui, Bruniui, Stanevičiui, Švedui, Švilpai ir man, vyko pokalbis. Jo metu Švedas pasakė, kad jis yra įsitikinęs, kad jeigu Blynas būtų buvęs valdžioje, Kubiliūno vietoje, tai Lietuva jau seniai būtų buvusi prijungta prie Reicho. Atkartojau jo sakinį, paklausiau, ar gerai supratau ir paprašiau jo visų nepamiršti.

Griežtai protestavau prieš tokį kiršinimą.

Jam pradėjus lyg ir švelninančiai aiškinti, kad jeigu būčiau valdžioj, tai dėl mano griežto nusistatymo tai būtų įvykę neišvengiamai, ir kad jeigu būsiu valdžioj, tai aš tikrai jį pakarčiau – pasakiau, kad man nėra asmeniškų priešų, o yra tik valstybės priešai ir kadangi partija likvidacijoje – tai nenoriu dabar bartis, tai man geriau palikti juos vienus šnekėtis, nes panašių kalbų negaliu girdėti.

Vadas buvo pas Rentelną.

Ešą pradžioj priėmė Kubiliūną ir kartu su juo kalbėjosi apie 20 minučių. Paskum priėmė Virbicką ir Poželą. Atrodo, kad pokalby dalyvavo Nabersbergas, Roppas, Recke ir Lüth (?). Rentelnas padėkojo už darbą, pasakė, kad jis net važinėjęs į Rygą dėl partijos, bet jos neleidžia, bet jis tikisi, kad vadas asmeniškai užeis pas jį pasakyti, kas ir kur negerai. Vadas pasakė, kad partija dirbo kiek galėjo. Vėliau kalbėta dėl lėšų. Rentelnas pažadėjo apmokėti, įsakė Kubiliūnui šį reikalą sutvarkyti.

Lüth (ar panašiai) nustebo, kai paprašė 90 000 Rm. Paaiškinta, kad tai iki 1 I 42 ir už praėjusį laiką visai Lietuvai. Berods, Kubiliūnas labai skuba su apmokėjimu. Šiandie pavedė Matulioniuui ir ryt, atrodo, gausim algas.

Išeinant, berods, Roppas teiravosi pas vadą, ar Brunius ir Blynas nesą anglofilai. Vadas pasakęs, kad aš esąs patriotas, galbūt net didesnis už jį (!), bet nesą tikrai anglofilas etc. Apie Brunių – kad yra ramus žmogus, savo darbo specas, patriotas – ne anglofilas.

Stanevičius jau man duoda 1,5 pakelio tabokos. Mat partija uždaryta. Jis laimėjo...

Sakoma, kad žydai labai pakilios nuotaikos. Ešą nugirdę, kad jų nebešaudys. Abejoju...

XII 17 padėsim vainiką prie žuvusių už Nepriklausomybę paminklo, o vakare padarysim vakariene Kauno apygardos ir vyr. v[adovy]bės nariams.

Plepama, kad gle[st][a]p[as] prisiima NKVD metodus. Šį tą jau čia išmoko! Vis daugiau plepalų apie bobų vogimus. Vokiečiai aiškina, kad jos einančios pačios savo noru...

Teko susipažinti su mjr. Gecevičium – murildlerig^a.

16 XII 41

Sutvarkiau Kačanauskui avanso klausimą dėl vainiko.

Pasistengiau, kad beveik $\frac{3}{6}$ mūsų partijos knygyno atitektų Gardino lietuvių komitetui (ir Marcinkonių); Brunius buvo ne 100% patenkintas, nes jis pats labai daug knygų panorą paimti ir apie $\frac{2}{6}$ (daugiau) bibliotekos jis ir paėmė sau; aš paimu apie 15 knygų; likučius išdalinsim. Surašom aktą – Gardinui dovanai; mes sumokam.

Pyragius nekokios nuotaikos.

Karo valdžios atstovai, kaip girdėti, vis dažniau kolioja Zivilverwaltungą. Esą jie elgiasi Lietuvoje „negalimai“. Įdomu, bet kas iš to išeis?

Gandas mieste: kaip kerštas už trijų anų komunistų pakorimą Arbeitsamto įstaigoje šį rytą rastas pakartas vienas vokietis. Nežinia, ar jis pats pasikorė, ar pakartas. Įdomu. Jeigu tiesa – tai gerai. Puiki pamoka vokiečiams, kurie areštuoja valstybine plotme Vokietijai palankius, o paleidžia ir proteguoja aiškius komunistus ir „enkavedistus“.

Parašiau vadui atsisveikinimo raštą į partijos vadus ir narius. Gana smarkus, aiškus – ragina nepasiduoti provokacijoms.

Buvau pas vieną moterį. Prakalbėjom nuo 18.10 iki 22.15 val. Išeinant pasakiau, kai ji mane palydėjo laiptais: „Nesu į tave įsimylėjęs, nes tada daug žodžių sakyčiau. Dabar gi nerandu žodžių, bet myliu Tave ir todėl nepyk, jei neapiberiu žodžiais“.

Manau, kad aš ją myliu. Ji nelaisva. Mano nuolatinė nelaimė: vis užimta arba išteka už kito.

O vis dėlto ši moteris man brangi ir artima. Ji man teikia stiprumo ir „menefreg-hizmo“^b politikoje. Su ja susitikęs, aš jaučiuos stiprus ir manęs nebaimina pavojai...

Myliu kaip seniai... Net jeigu ji manęs ir nemylėtų – ji man brangi. Aš vis myliu – nemylimas. Gal tai ir gražiau ir maloniau. Tai nesuriša su žeme. Ir vis dėlto tai moteris, kurią aš norėčiau visados mylėti. Mano vienuoliškame gyvenime šalia

^a Taip tekste. Gal tai žodžio „mürrisch“ (vok.) – niurzglus, paniuręs darinys?

^b Me ne frega (it.) – man tai nesvarbu.

kietumo politikoje, pasiryžimo eiti net iki autosusinaikinimo – ji pripildo mano sielą meile gyvai esybei, nes žmonės man – vien lošimo kortos...

Mano brangi ir miela moterie, gali ir nemylėti – man gana, kad aš myliu. Tai jau labai daug man – tai jau ryšys su gyvenimu, kuriame jau eilė metų temačiau vien istorinį procesą – neasmenišką veiksmą, logišką įvykių tąsą. Tu man teiki laimės pajautimą. Tu man duodi daugiau, nei aš Tau galiu duoti. Myliu Tave, moterie; norėčiau visados tave mylėti!

17 XII 41

Man pasakė, kad s[augu]mas vakar apie 16 val. gavo vokišką tekstą mūsų „pro memoria“. Ji turi 4 žmonės – kuris atidavė? Šiandie apie 11 val. tas žmogus atsiėmė? Kas, kuris?

Gavom Rentelno raštą. Esą ir mums taikomas potvarkis – 22 IX 41. Lyg ir nesiima ant savęs atsakomybės tas p. von Rentelnas. LNP – tai didelis patarnavimas. Vokiečiai patys nežino, kad jie mums daug padėjo!⁸

Šiandie padėjom vainiką prie paminklo Karo muziejuje.

15 val. 10 min. visa vyr. v[adovy]bė ir Kauno apygarda nuėjom į Karo muziejų. Nagius⁴⁶⁴ ties Ž[emės] b[anku] (buv.) sutiko mus ir vadą („netikėtai“). Karo muziejuje pasirašėm knygoje. Nagius norėjo, kad parašytume „kuria proga“. Pasakiau, kad tai ne galas, o tik „prologo“ galas – po to dar seks pirmas veiksmas. Įrašėm tik: „LNP Vyr. v-bė ir Kauno apygarda. 1941 XII 17“. Ir parašai.

Vainiką išnešė du nariai. Per maldą uždėjo vainiką vadas. Kaspiniai – juoda ir raudona spalva – su įrašu „LNP. 1941 XII 17“ ir nauju „vytautiniu“ partijos herbu puikiai atrodė. Vainikas – ažuolo lapai, rožės ir neužmirštuolės.

Sugriežė Lietuvos himną. Visi sugiedojo himną. Po to sekė Vokietijos himnas ir Horsto giesmė. Tyla. Simboliška tylą. Po to sekė vienas posmas „Marija, Marija, išgelbėk nuo priešų baisaus“ – vėl visi sugiedojo. Jokių kalbų. Tai tikras tylus protestas partijos, kuri norėjo dirbti su Vokietija valstybine plotme ir... negalėjo... nes vokiečiai nenorėjo....

Po to nuėjom į K[aro] muziejaus kriptą. Sustojom ties kryžium su įrašu „1918–1923“. Sumušėm kulnim. Prastovėjom tyloj, nejudėdami apie dvi minutes. Brunius pradėjo kalbėti su vadu. Nutraukiau, kad tuoj išeiti. Kalba ir dairymasis kriptoj gadintų sukauptą nuotaiką.

Kai nešėm vainiką iš K[aro] muziejaus prie paminklo, visi buv. Žemės banko salės langai (dabar – Generalkomisariatas) buvo atidaryti ir pilni langai žmonių. Žūrėjo... Niekas per iškilmes rankos saliu tu nekėlė... Buvo nemažai žmonių per iškilmes.

⁸ Paraišoje pastaba: „Jasiurnakas ir kiti kalba“.

Išėjus iš sodelio, sutikom laikraštininkų. Patariau visiems pirkti „Laisvę“. Daug kas pirko. Lai mato Generalkomisariato ponai... Dvi moterėlės sakė – štai antrą sykį išgirdau himną: bažnyčioj ir dabar. Daug kas per iškilmes ašarojo...

17 val. buvo vakarienė: alus, 3 l spirito, butербrodai. Viskas. Spartakiškai. Ku-biliūnas neatėjo – medžioklėj ar kur kitur. Apie 14 val. skambino Petronis [žemėj ū[kio] tarėjas), tai nežinojo, kad Kubil[jūno] nebus. Sakiau, kad neateis. Pasakė kalbą vadas. Po to aš kalbėjau. Dar kalbėjo Stanevičius. Po vado kalbos – Lietuvos himnas. Po mano – „Lietuviais esame mes gimę“^a. Kalbėjau apie 20 min. Daviau Žičkui dvi citatas iš kalbos: Hitlerio ir Rosenbergo žodžius. Daug kas atėję man spaudė ranką. Ešą itališkas kalbos stilius.

Viena mašininkė – panelė iš Kauno apygardos štabo įdomiai pasakė. Taunys su ja flirtavo. Sakau – nesakyk moterims niekadod komplimentų. Toji sako, kad ji girdejo apie mano nuomonę apie moteris. Sakau – myliu moteris. Ji sako – bet nemylite vienos moters... Įdomu.

Pyragius aiškinosi...

Šimkui koks tai leitenantas Karo muziejuje dusyk pasakęs: „Esi antras Gedvilas“. Jis suprato, kad jį kaltina partijos likvidavimu. Matysim.

Vadas sapnavo, kad kalbasi su Hitleriu.

Brunius vakarienėj nedalyvavo. Dėl savo sutinusio žando.

Gandai: vakar buvo išmėtyta ešą proklamacija: gale – „Vytis“. Kryžiuočius... Įdomu!

Jas[junskas] iš ryto su kitu davė įdomų „pasiūlymą“. Nesutikau.

Vakare Šv[edas] davė įdomų pasiūlymą, nesutikau, su moterimi.

Gražytė atsiuntė siuntinėlių: dvi bonkos vyno, apie 20–30 g tabokos (rusiškos) ir Viciai – Bielinskio raštus.

Vykintas išvyksta ryt.

Gavau, raštu prašant, Donelaičio „Metus“ – vadui, Brunui ir sau; bet mano ež. pasiima Vykintas, nes sau gautą jis dovanuoja man.

Taunys per vakarienę pasakė, kad man vis vien teks atsisėsti.

18 XII 41

Mūsų vyrai baliavojo... Visi laiptai smirdėjo. Tikra kiaulystė.

Pyragius „spičiavo“. Negirdėjau. Ešą jo motina išvežta, jis kenčiaš už 1/50 000 dalį išvežtųjų, Cartagina (Sovjietų S[ajungal] turi būti sugriauta. Tiek. Jo kalba buvo labai šaltai priimta. Šimkus kalbėjo vis, kad reikia vesti realią politiką.

J. Vokietaitis pareiškė noro susitikti su Brunium. Ešą prieš jį ir mane nieko neturįs. Tik prieš Virbicką.

^a Tekste – „Lietuviais esame gimę“.

Mačiau ir kalbėjaisi su Antanu⁴⁶⁵. Įdomūs dalykai.

Amerikos lietuvių spaudoj buvo kritikuota LNP. Ešą ji susidedanti iš gestapo agentų ir idealistų nacionalistų. Vieni kitiems kliudą. Lietuviai (ir LNP) turės arba palūžti, arba pasitraukti. Tas dabar ir vyksta.

Vykintas neišvyko. Germantas apkalba Vykintą Ivanauskui, Vykintui – Ivanauską. Abu, matyti, vis laukia.

19 XII 41

Nieko ypatingo. Rašau vadui atsisveikinimo žodį LNP vadams ir nariams. Reikės su Br[unium] galutinai ryt pažiūrėti. Stanevičius, Jasiunskas, Pucevičius, Sliesoraitis buvo dingę. Pucevičienė su „triuksmu“ visur ieškojo vyro. Visur skambino. Mieste kalba, kad jie buvę areštuoti. Skambino man – bet telefonas] ne tas; skambino Brunui. Atsiliepė kažkas iš namiškių – yra. Tai nutarė, kad „4“ ne suimti, o tik šiaip dingę – išgėrimui. Komedijos. Net žmonių neįspėjo.

1941 XII 19

Pasišnekėjau su D. apie politiką. Vakare nuėjau pas Gražiną⁴⁶⁶. Radau ir atėjo: p. Indrišiūnienė, p. Galia, p. Jonynienė ir Jonynas. Gražina pavaišino savo puikiu „rugių vynu“.

Išėjom 22.40 val. Palydėjau poniją Jadvygą į namus. Prasikalbėjom už namų, ties „ežerėliu-bala“ iki 0.40 val. Apie visokius dalykėlius šnekėjomės. Matysiu vėl Ponią pirmadienį 20 val.

20 XII 41

Šiandie vokiečiai uždėjo „beslachgnamą“^a ant partijos būstinės. Ešą kad niekas kitas nepaimtų; mes galim būti iki susitvarkysim. Turbūt iki sausio 1 d. išgyvensim patalpose. Gavom 50 000 Rm algoms. Dar turim gauti apie 45–50 000 Rm algoms iki 1 I 42 ir už praeitą laiką. Šiandie gavau algą už gruodį – 237,57 Rm.

Yra atvykęs dr. P. A[ncevičius]. Įdomu būtų jį sutikti.

Reikėtų man dar sutikti Romos kunigą – blondiną. Stanevičius pasakojo, kad jį per XII 17 vakarienę kažkas pavadinęs „blynininku“ – lyg ir pasipiktinęs...

Pauža sakė, kad kažkas kalbąs, ešą aš 17 XII pasakęs, kad tie, kurie steigs GV ir norės anšliuso – tai išdavikai. Gal sakiau, gal ir prasimanytas tie mano žodžiai – neatsimenu. Esmėje teisingi – įdomu tik, kas juos leidžia, skleidžia mieste?

^a Areštą (vok.).

Plepama, kad viena iš Nasvytyčių buvo „paimta“ bardakų žinion. Esą tik dak-
taras pažinęs ir kaip prezidento giminaitė išlaisvinęs.

Žmonės susirūpinę mobilizacija, šalmais, siuvamais rūbais. Juokai – vokiečiai
rusų neprileis. Greičiau paskutinis vokiečių pastatys; o jei rusai atsidurtų prie Mins-

ko, tai, prašomi ir neprašomi, anglai ir rusus pamaltų.
Vakar vėl girdėjau, kad anglai jau pranešę apie partijos uždarymą. Esą vokie-

čiai polemizavę dėl uždarymo. Kas čia tiesą suvaikys!..
Vadas 17 XII 41 data pasirašė po „atsisveikinimu“ LNP vadams ir nariams.

Išėjo „deklaracija“. Išsiuntėsim apygardų ir apskričių vadams.

Man reikės pas Kniūkštą⁴⁶⁷ prašyti dar kelis egz. Donelaičio „Metų“ – numeruotų.

Pirmadienį reikės nueiti į Filos[ofijos] f-tą pasiteirauti apie stojimo sąlygas. Rei-

kės stoti į Istorijos skyrių.

Vakar „[laisvę“ nebuvo, bet „Kauen[er] Zeitung“ buvo skelbimas, kad komi-
saras galės sustabdyti veikimą ar paleisti tas įstaigas, kurias jis laikys neleistinomis.
Dar viena priemonė slopinti Lietuvos gyvenimą... iki galo.

Maniukas surado A. Voldemaro knygelę „Šių dienų patriotizmo reiškiniai“
(„Tautos balso“ leidinys, 1934, p. 45).

Šiandie Minsko kryptimi praskrido apie 24–27 transporto lėktuvai. Ūžesys...

Inž. Alg. Nasvytis vėl Kaune. Kuria misija? Suvažiavimas „berlyniškių“?

22 XII 41

Vakar buvau pas Jakučius. Užkviečiau ateiti Kalėdų pirmą dieną į svečius.

Iki 17 tvarkiau, nuo pat ryto, biblioteką. Štabe vis labiau likvidacinės nuotaikos.
Snekečiau apie Vilniaus rėmimą.

Taunys nepatenkintas dėl „atsisveikinimo“. Esą jis „neaiškus“. Esą neparašyta,
kad „vengiant provokatorių“ – reikėjo paminėti, kad jie gali pakenkti N[aujosios]
E[uropos] kūrybai ir geriems Lietuvos – Vokietijos santykiams. Nepatenkintas dėl
„metmenu“ – esą neaiškūs ir ilgi sakiniai.

Mačiau Paužą. Eis mokytojauti. Visi patenkinti padėtimi... Saugumas dirba
smarkiai.

Vadas buvo pas Kubiliūną. Matyt, su tarnybom aprūpinimu niekas neišeis.
Kubiliūnas mūsų nemėgsta. Kalbėjo apie mane – esą aš „raščiukais“ galiu sau
pakenkti... Minėjo, kad gavo kokį tai pamfletą. Kviecinskas irgi bus naujoj sąjungoj.
Šiandie Misiulis ėjo pas Kubiliūną.

Matysiu Ponią. Galop pirmadienis!

Sutvarkėm Vilniaus reikalą.

Aušrotas pakvietė mane ketvirtadienį 13.30 val. pietų pas save. Įdomu, ar bus ir vokiečių.

Gražina⁴⁶⁸ skambino Viciai – kvietė šeštadienį 18 val. pas ją. Manau, kad bus ir Ponia.

Į štabą buvo atėjęs koks tai Orlauskis (iš Lazdijų). Informacijų. Pasakiau – partija sustabdo veikimą. Mobilizuoti negali. Gali įvesti darbo tarnybą. Mes norim dirbti su D[idžiāja] Vokietija tik valstybine plotme. Jeigu Vokietija norės – mes prieš nekovojam. Mes sustojam ir laukiam. Interesai Vokietijos ir Lietuvos čia bendri – šioje dalyje.

Virbickas per Pucevičių man davė – dovanojo vištą – papjautą (viena iš dviejų vištų, Virbickienės atsiųstų). Pucevičius gi dovanojo – nenorėjo imti pinigų – apie 100 g sviesto ir pusę bakano duonos.

Iš Aušroto nupirkau 2,5 kg lašinių (165 rb). Vis šis tas Kalėdoms.

Vakar mane sustabdė Kalpokas R. Gyvena čia pat, ties turgum. Kvietė užėiti. Pažadėjau šiandien 18 val. užėiti. Buvau sutikęs Pulgį. Nustebo, kad aš laisvas. Ešą girdėjęs, kad jau esu suimtas.

[...] ^a Stanev[ičius] ir Jasiunskas buvo pas Kubiliūną. Tas pasakęs, kad partija dar galėjusi išlikti ir toliau gyventi, bet Brunius su Blynu paėmė netinkamą liniją. Ešą čia dabar kelia galvą kademai – tai jis vis vien palaikysias kontaktą su partijos nariais. Tuo reikalu Švedas ir būsias „kadro“ komisijos reikalų vedėju.

„Tėvynė“ vadinsis „Tėviške“ – sumažinimas. Kaip opūs vokiečiai! Naujo numerio Kaune negalima ešą gauti. Jame geras straipsnis⁴⁶⁹ – panašus į „Ieškome priešų“...

Buvau pas Rimtą K[alpoką]. Simpatiška žmona. Pakviečiau, kad užeitų pirmą Kalėdų dieną.

Buvau štabe. Neįėjau – sargienės nebuvo. Išeidamas pavijau Ponia, kuri ėjo su tarnautoju Petrausku. Padėjau nešti jai į namus žąsį – mat Hildebrandas parūpino savo tarnautojams Kalėdų dovanų. Sutikau Ponia 20.25 val. Paleidau į namus 21.25 val. Pasivaikščiojom.

Tiesa, Dambrauskas jau įsirašė į Filosofijos fakultetą. Man reikės ryt užėiti pasikalbėti dėl įsirašymo su Ivinskiu.

Aušrotas biskį kažkuo susirūpinęs. Nebe toks giedras ir linksmas, kaip seniau būdavo.

^a Užbraukta – „Švedas“.

Buvo atėjęs Alg. Gustaitis⁴⁷⁰, Gražinos brolis, atvykęs iš Vilniaus. Ieškojo vado. Rentelnas, atsakydamas į „metmenis“, pasakė kalbą ligoninėje kareiviams – savo. Dabar gi iškabino plakatus su paveikslais – ūkininkai talkininkauja N[aujosios] Europos kūrybai. Gerai.... Kaip ilgai?

Kūčios!
Skambinau Gražinai – dėkoju už pakvietimą. Ryt ji bus pas Ponia J. Indr[išiū-nie]nė. Kviečiau, kad užeitų abi pas mane. Prašė paskambinti Poniai. Ryt turėtų ateiti Jakučiai, Kalpokai, Jasevičiai.

26 XII 41

25 XII. Buvau pietų pas Aušrotus. Buvo ir Kurkietis. Aušrotas nugirdė mane kaip šunį. Ne be reikalo gyrėsi galįs „paguldyti“ kiekvieną vokiетį. Daugiau 5 stikliukų niekur nebegersiu.

Skambinau vakar 20 val. Poniai. Pasveikinau su šventėm. Sutarėm, kad šiandie 16.15 sutiksiu ją einant iš tarnybos. Sutikau. Kažkas yra. Lyg juoda katė būtų tarp mūsų prabėgusi.... Nesako nieko. Klausinėju. Man labai nemalonu. Kas yra? Miela mano Ponia, kas yra?

Šiandie buvo Žičkus. Nuo 17 iki 22.30 val. Pasikalbėjom. Daviau jam vado „atsisveikinimo“ žodį. Patiko?

Ryt eisiu pas Gražiną. Vien tiktai dėl to, kad bus Ponia. Ne kitu tikslu. Bet ji ateis tik po 20 val., užbaigus tarnybą. Gal ir man vietoj 18 reikės ateiti apie 19 val.? Matysim. Noriu su mano Ponia išsiaiškinti. Kažkas yra, ir toji nežinia yra man nepakenčiama. Šiandie ji kalbėjo su Hild[ebbrandu]. Gal tai turi sąryšio? Žodžiu, buvo kažkaip sumišusi ir lyg „ne sava“. Kas gali būti? Nejuo nepasakys?..

27 XII [41]

Nepamiršti, kad mjr. Gecev[ičius] sakė, kad reikia būti ats[argiems]. Vieną dieną galime išnykti... ir su žydais kartu kur pūti...

Faktas (atrodo!), kad spausdinami lapeliai – mobilizacijos: vyrai nuo 20 iki 45 metų. Jeigu tarėjai pasiliks po šito fakto – už Kubiliūną aš nebeatsakau... Tai ir jam reikės pasakyti... Už ką kariaus?..

„Antras Gedvilas“...

Brauchitschas visai neišnyko⁴⁷¹. Vokietis lieka vokiečiu, bet gali būti blaivesnis. Vagonais veža nušalusius. Per Kalėdas rusai smarkiai puolė. Bengazis užleidžia tiesus kelias pro Siciliją į Italiją. Tada lyg turėtų ateiti ir Turkijos eilė.

Kauno g[lesta]pas ir Zivilv[erwaltungas] buvo kelias dienas labai nusimėjęs. Dabar smarkiai pralinksėjo.

28. VII. 41.

Vakar vakar kas ^{3.11.1941} Jurgis Deputato usrygo Liferito dar daugelis
Liberijos usrygo vakar.

Skonių ir miltinimas: volne ois bare, vai: i deuzto (bepuot)
autonulio lin faruo fymuotais (pui stote) i „ru barša“ leidiuam
uį 3 maže seje i kavay teje dui 90 juorui. Suo Cuida bare, va: i pui
uį dika 60 km.

kavemas deunagai, bad kevi: bašly bu pui: nepa: 70
pa dui: ma to 980 km. i bi: 1.50 km. uį Ci ty. Pa: 1.00 km. uį pui
kavemas pui, pavarnujs valdesty kuit. 90 dika uky raba
Kipstai seje i pavarnujs 20 kvantų. kav masoja is

bely vliant pavaru

Kipstai atleki a pavarnujs i baly i ruy baly / pui(?)
kav pui baly dui baly (a pavarnujs) uį ta. bar ts uį pavarnujs
baly baly Kipstai uį ruy xan 90 a 70 kvantų (a pavarnujs)
faluve dui baly baly baly.

Javadi pui ruitat pui kav, tei baly - bar kav baly
reduti. Ušaribas kav ruy ka kav pui - „a jau baly“

paly dui am (vaken) i ucuun. baly pavarnujs aui
i uį pui pui i am aui... baly pui pavarnujs 1941, baly
staryty.

1941 12 28 įrašas

Kunigi
kad užverbu
ir dirba sulie

28 XII 41

Vakar b
svečių nebu

Idomios
ima gyvento

na. Veža iki
Kareivia

Rm iki 1,50
turta. To D[

Hingstui
Hingstas

rių (ar pana
ar 70 kostiu

Suvalkij
daugelį - „a

Palydėja
Matysiu pir

29 XII [4

Vakar b
vės vedėja

manęs, kur
A. Gusta

Kurpis
Buvau p

bar valstybė

nimas. Galin
rūpi tik naci

Gavau i
duosiu Poni

tiktai „1941
Per Kūč

imti automa

* T. y. rim
b Taip tek

Kunigų $\frac{1}{3}$ dirbo NKVD. Dabar ar tik ne taip [pat] $\frac{1}{3}$ dirbs gestapai. Pasirodo, kad užverbuoti gaudavo po 500, 800, ir 1000 rb už „loską“. Įdomu, ar kunigai dirbo ir dirba sulig Brizgio direktyvų, ar ne? T. y. teikia „koncentruotą“ informaciją, ar ne?

28 XII 41

Vakar buvau pas Gražiną. Duktė susirgo difteritu, tai daugelio „slinkinių“^a svečių nebuvo.

Įdomios smulkmenos: vokiečių kareiviai į dengtus (brezentu) automobilius pa-ima gyventojus (prie stoties) ir „inkorkės“^b leidimams [ir] už 3 markes veža į Kau-ną. Veža iki 20 žmonių. Tuo būdu kareivis šoferis uždirba 60 Rm.

Kareiviai skundžiasi, kad turi bačką benzino ir negali jo parduoti. Ima po 0,80 Rm iki 1,50 Rm už litrą. Tai įdomu. Užfrontės kareiviai patys pardavinėja valdišką turtą. To D[įdžiojo] karo metu nebuvo.

Hingstui vežė iš provincijos 20 kiaulių. Karo valdžia jas kely sukonfiskavo.

Hingstas atstatė ar pasodino į kalėjimą kokį tai (Blazi?) Pramprekybės direkto-rių (ar panašiai) už tai, kad tas užprotestavo todėl, kad Hingstas užsisakė sau 90 ar 70 kostiumų (ar medžiagos). Galima Vilniuj patikrinti.

Suvalkijoj nutarta pyliavas teikti, bet kailių neduoti. Ūkininkai teiraujasi per daugelį – „ar jau laikas?“

Palydėjau vakar Poniai į namus. Kalbėjomės apie jos vyro grįžimą ir apie mus. Matysiu pirmadienį 19 val; palydėsiu į tarnybą.

29 XII [41]

Vakar buvau pas Jakučius. Tokia ponia (gyvena Žemaitės gatvėj, batų krautu- vės vedėja – aušrokė?) užsiminė man, kad Ponia vakar rytą vėl lošė ir paklausė manęs, kur būsiu „7 v[al]. v[akaro] ryt“ (t. y. šiandie)? Ką tai reiškia?

A. Gustaitis painformavo Brunių apie padėtį Vilniuje.

Kurpis su Kurkliciu patarė man „pasaugoti save“.

Buvau pas Būtėną. „Papolitikavom“ apie valstybę, mobilizaciją. Nebijo ir da- bar valstybės. Skirtumai tarp kademų ir jų (jaun[ųjų] katalikų). Menkas pasipaži- nimas. Galima valstybė, ar koks polit[inis] aktas – tai gal ne tiek mobilizacija (tai rūpi tik naciams), kiek paruošimas platformos ateičiai. Daviau vado „atsisveikinimą“.

Gavau iš Kniūkštos dar du egz. „Metų“. Vieną atidaviau J. Jurkūniui, o kitą duosiu Poniai (kpt. Jasiunsko vardu paimtą). Poniai užrašiau – dovanodamas – tiktai „1941 XII 19“.

Per Kūčias du batalionai atsisakė išvykti. Pareikalavo tinkamos apsaugos. At- imti automatiniai šautuvai. Mjr. Šimkus nebe vadas. (1–2–3 bat[alijonų]), o Sa-

^a T. y. rinktinių.

^b Taip tekste. Tikriausiai degtinės. Korn (vok.) – degtinė.

vis[ausgos] štabo narys. Pažemintas. Ėjo su deleg[acija] pas Kubiliūną. Tas parašė raštą vokiečiams. Jau buvo atsiųsti net „ekspeditoriai“, bet dabar jie sulaikyti – gal tik vėliau išvyks. Šioks toks triukšmelis. Samdiniai pradeda buntavoti. Nieko blogo. Špokevičius atsisakė jais rūpintis ir tarpininkauti tinkamų sąlygų išgavime iš vokiečių. Jis tik atlieka „srašų“ rengimo darbą... Patriotas! Tik dėl savo algos dirbąs pulkininkas...

Atrodo, kad mūsų (vado, mano) patalpų dalį (buto) pasiima sau Vokietaitis. Ka jis veiks su taip dideliu butu?

Kalba – Dirmeikis kažką bendro turįs su žydų krauju?

Buvau Filos[ofijos] f-to dekanate. Kalbėjau su Maceina. Dar gali priimti į fakultetą. Reikės stoti į Istorijos skyrių.

Nuo 19 iki 20 val. pravaikščiojom su Ponia. Sutariau paskambinti jai trečiadienį prieš 11.30 val. Vis dėlto tai žavinga moteris! Ir aš kaskart vis labiau prie jos prisirišu. Visa „nelaimė“, kad tai jau „susiformavusi“ moteris ir daugelio jos būdo bruožų nebūtų vilties „ištaisyti“ ar jos ipročius pakeisti. Man nepatinka ta jos kor-tavimo manija. Bet – jeigu kada aš ją galėsiu vesti – ji bus su manimi užsienyje ir atitrūks nuo savo senų pažinčių ir ipročių. Jos nebepakeisi, bet tik paveiksi. Man rodos, kad aš esu išmylejęs kaip mažas vaikas. Ji gimusi 1912 metais – taigi 4-iaais metais jaunesnė. Man patinka tas jos sukauptas moteriškumas.

30 XII [41]

Ar tik ne Anc[evičius] skelbia, kad Brunius ir aš esame gestapininkai? Esą ir Berlyne tai kalbą (Karvelis, Galvanauskas?). Ant[anas]⁴⁷² kažką minejo, kad Alg-N[asvytis] blogai ten prikalbėjęs. O Anc[evičius] ar tik ne dėl to ir bijojęs su mumis abiem⁴ susitikti čia, Kaune. Deksnys kalbėjęs, Aušr[otui] sakęs, kad jis lyg kombinuojas, kas aš ieičiau į „I laisvę“. Įdomu. Žodžiu – bolševikų laikais turbūt mane laikė „enkavedistu“, dabar laiko „gestapininku“ – lietuviai (tada nesuėmė, nes „nedirbau“; dabar nesuima, nors „dirbu“); o Roppas vis teiraujasi, ar mes du nesame „anglofilai – anglų agentai“. Žodžiu, visi suinteresuoti „pražūtimi“ nacionalistų.

Plepa, kad Maskva lietuviškai ragina neduoti kailių, deginti juos. Plepama, kad Škirpa pasitraukęs iš Vokietijos. Esą bandęs gauti audienciją pas Hitlerį – negavęs. nes Hitlerio „tos gentelės“ neįdomaujančios... Kur tai pasakęs, kad Vokietija susilauks 1918 m. kracho. Po to išmovęs į Šveicariją. Įdomu. LNP tai net „naudinga“... Kelias Virbickui laisvėje.

Baigiu rinkt pinigų už parduotą vado įsakymu knygyną ir tada reikės nustoti lankytis į „likviduojamas patalpas“.

⁴ Tekste – abeja.

Ketvirtadienį 17 val. pakviestas esu pas Kurklietį kavai (Maironio 34, bt. 2). Plepa, kad Smetona yra sudaręs vyriausybę, kad tariasi su Sikorskiu dėl Vilniaus, kad „Lietuva“ (Ameriko!) paskelbusi karą Vokietijai (sic!).

31 XII [41]

Plepama, kad Rooseveltas raginaš Smetoną vykti į Maskvą ir derėtis su Stalinu. Esą N[au]r[a]k[as] girdėjęs per rusų radio.

N[au]j[o]k[as] išteikęs Justui pirštines. Padėkojo. Apie 800 pirštinių. Tai tik iš dviejų apskričių. Esą padedam jiems – jie padės mums.

Stanevičius nuo 23 XII jau bene dusyk buvęs pas Roppą. Roppas sakęs, kad sulig partijos sąrašo (tarnyboms gauti!) reikėtų kai ką išsiųsti į Vilnių, kuriuo mes taip domimės. Pasakiau Stanev[ičiui], kad gali siųsti. Ir ten bus su kuo kalbėtis... Tiesa, įdomi smulkmena. Juk tai Stanev[ičius] man proponavo vietą Trakuose, ko-
kiam tai dvare (Lentvario?) bibliotekininku.

Mačiau Ponį. Užeisiu pas jį penktadienį 17 val.

Maniukas mieste „iš ruporo“ gatvėje (radio) girdėjo kokios tai kalbos paskuti-
nius raginimo žodžius: „Nepasiduokite anglų propagandai“. Įdomu, kas tai buvo?

Lohsės atsišaukimas ganėtinai šlykštus⁴⁷³. Vokiečiai, matomai, mano mus „an-
šliusuoti“.

1 I 42

Naujus Metus sutikom pas Brunių. Leidomės kalnais ir kopėm kalnais – gran-
dine. Žavingas vakaras, žiema sniegas, medžiai, slėniai – buvo puikus pasivaikšči-
jimas. Pasišnekėjom prie stalo. Padainavom. Gražią kalbą pasakė vienas gelžkelie-
tis – Bruniaus giminė. „Vyrams“ susėdus prie kortų, Čiburienė su Kurklietiene
man pabūrė kortom: brunetė vis dar man netiki, bet galvoja apie mane; blondinė
ruošia man kažkokių nemalonumų; apskritai gi, aš visados liekuos vienas – visos
moterys pabėga, pasitraukia nuo manęs (maloni perspektyva!); daug pinigų; geras
gyvenimas; koks tai vyras šalia manęs, ar man kažką gero padarysiąs. Galutiną
išvadą vis dėlto kažkas su brunete bus. Maža „patieka“. 23.45 paskambinau Poniai –
palinkėjau laimingų Naujų Metų...

Nuėjom pas Brunių apie 21.45, o išėjom 7.10 ryto. Grįžau namo 8.20 val. Pietų
atėjo pas Vicią panelė Liolia. 17 val. einu „kavai“ pas Kurklietį. Šį rytą Aušrotas jau
buvo visai nusilesęs. Švedas irgi. Brunius šiems laikams pavaišino karališkai. At-
nešiau iš savo pusės rusiško šampano – visai geras. Tik labai saldus pakliuvo.

Kairieji neigia gandas apie Škirpos pabėgimą į Šveicariją. Jie mano, kad Škirpa
vis dėlto juos palaikys.

Kalbos, kad Vilniaus un[iversite]tas bus paverstas į Mokytojų akademiją (ar panašiai) – t. y. Teisų fakulteto nebus, o gal ir kitų. [Per] vokiečių radiją šnekėjo Rytuose ir Ostlande.

Ką atneš Naujieji 1942 metai?

Bruniui dovanuju gerą graviūrą „Disputa del SS. Sacramento“. Šiandie jis bus pas Izidorių⁷⁴, tada ir atiduosiu.

Brunius perdirbo mūsų žemėlapi. Atmetė Polocką, Nesvyžių ir Pinską. Nuo Nesvyžiaus neatsisakau!

Neužmirš! Neužmiršiu, kol gyvas būsiu!

Iš Kurkliečio išėję (Bruniai, Aušrotai, kpt. Švilpa ir aš), palydėjom Brunius iki kampo Donelaičio ir Mickevičiaus. Aušrotai, Švilpa ir aš pasukom į Mickevičiaus g. Tarp Mickev[ičiaus] ir L[aisvės] al. gatvių du lakūnai vokiečiai (puskarininkis ir viršila) praeidami gerokai pečiu stumtelėjo kpt. Švilpą. Šis atsigrįžęs kažką lietuviškai pasakė. Tie tuoj grįžo ir prikibo prie jo ir Aušroto, kuris kažką murmelėjo. Vokiečiai griebė kpt. Švilpai už milinės atlopo.

Aušrotas šnekėjo vokiškai, „prūsokai“ šūkavo (buvo abudu girti); pasakiau mūsiškiams: „ką čia su deutschekultur ginčytis“. Vokiečiai puolė prie manęs. Vėdasi su savimi, rėkia. Sakau – galim eiti, bet į Feldkomendantūrą, Gedimino gatvė. Jie – ne, eisi, kur mes norim. Gerai! Priėjom Donelaičio – Mickev[ičiaus] kampa. Susirinko daugiau kareivių. Puskarininkis (girtutėlis) vis šūkauja kažką apie kultūrą, keturis ar penkis sykius mane pastūmė. Nuplėšė šaliką. Vis rėkia. Laikaus ramiausiai. Pasakiau: „Aš esu LNP gen. sekret[orius], einu už Vokietiją, bet aš niekad os neužmiršiu „vokiečių kultūros“ šioje pirmoje Naujų Metų dienoje“. Vokiečiai išiuo. Viršila pradėjo reikalauti „bešeinigung“^a (ką reiškia?). Puskarininkis apsiptojęs lenda, bet vis dėlto muštis nedrįsta, nes aš žiūriu jam į akis ir šaltai šypsau.

Viršila vėl lenda „bešein[igung]“. Parodau liudijimą LNP. Pasiskaito, pašvietęs lempele. Viršila pradeda raminti puskarininkį. Ateina dabar kpt. Švilpa. Sako – gana, grįžkim. Ką čia su girtais prasidėti. Aušrotas stovi su žmona grįžęs, kitoj gatvės pusėj. Vokiečiai vis dėlto ramesni. Viršila vedasi šalin puskarininkį (ir sako Švilpai, kad pasiimtų mane), kuris mojuoja man panosėj kumštimi apsiptojęs. (vaikas – 20–22 metų) ir vis rėkia, minėdamas mano žodį, kad aš „vergessen nicht“^b ir „vokiečių kultūra“. Viršila rodo man ir kažką plepa apie „sudie“ – saliuotoju jam ir sakau: „Malonu susipažinti su Luftwaffe vyrais, ačiū, neužmiršiu“. Einam šalin. Priena Aušrotas su žmona.

^a Beschneigung (vok.) – liudijimas, pažymėjimas.

^b Neužmiršiu (vok.).

1. I. 42

Kanjas diests uzliktam par Bruni, Cerdans
'alvau, i' l'espera kalnei grandje. Zariņus m-
bra, rēms, miņp, melņas slēmi' - Cēms diests
kanvair' t'ojinos. Jariņuki' i' om p'ie v'alo. J'adan
varom. J'ajz balt' p'asabi' n'evs gal' hedi' - Šunim
f'immē. 'I'gan' m' v'oles p'ie h'ort' - O' l'ucine
m' k'ustl'ot'et'io man' p'adai' b'otom'. B'omēte
r'is d'as man' not'it'is, h'el' p'alsn'is ep'ie man'. C'ok-
d'iv' uosta man' b'aj' h'ol'ij' n'emelom'as; ap'ob'it'is
m' v'iv'as l'edus n'evs - v'iv'is m'ust'ep' p'ald'z-
-k'ar' h'aul'ij' n'uo man'p' (m'at'om' p'ersp'ed'it'is);
at'ant' p'ir'it'is; p'ro' p'p'oc'om'as; h'ol'is k'ar' v'p'os v'aj'
man'p', m' man' b'aj' h' f'ew' p'at'ar'ij' m'p'. J'ab-
h'uz' i' v'ad'ij' m' d'el'it' b'aj'is m' b'ur'at'is k'ar'
b'aja 'm'at'it'is'. 23.45 p'ar'lam'br'om' l'uciv' p'at'it'it'is
C'om'ing'is v'aj'is diests -
m'at'it'is p'ar' Bruni; ep'ie 21.45, o' v'ij'om'
f.10 v'ad'is; f'ir'om' n'au'v' 8.20 v'ad'. P'iet'is al'ij'
k'ar' v'ic'ij' p'au'li' l'it'ij'. V'v'at' l'ic'iu' v'ad'it'
p'ar' k'ustl'it'is. P'it'is; m'is'it'is f'ar' b'ur' m'ir'
m'is'it'is. M'el'it'is ep'ie. P'ur'om' - r'om' C'erdans -
p'ar'at'it'is b'ar'it'is. M'at'it'is v'ad'is v'ad' p'ar' v'ad'
v'ad'is v'ad'it'is - v'ad'is l'ic'iu' l'ic'iu' v'ad'it'is.

1942 01 01 irāšo pradžia

Užėjom su Švilpa pas Augaitytę⁴⁷⁵. Serga. Švilpa turi lifto ir buto raktus. Pabuvau kelias minutes.

Visa tai įvyko šandie – 1 I 1942, tarp 22.35 ir 22.40 val.

Vokiečiai – tai aš atsiminsiu visą gyvenimą!

Tiesa, dar vieno iš jų paklausiau, ar moka itališkai ar prancūziškai. Tas pradėjo šaukti, kad tik vokiškai ir aš „mūs“^a kalbėti vokiškai. Atsakiau – Tade, wir sprechen nur deutsch!^b

2 I 42

Nieko ypatingo. Vokietaitis irgi ruošė N[aujuju] M[etų] sutikimą. Dalyvavo koks tai vokietis dirigentas ir plk. Justo pavaduotojas ar adjutantas, Ivanauskas ir kiti. Atrodo, kad vokietaitininkai partiją – naują – steigs. Stanevičius su Jasiunsku ir Ko ruošė N[aujuju] M[etų] sutikimą atskirai. Brunius atskirai (buvo: Aušrotas, Kurklietis, Jurkūnas, Pucevičius, aš ir ponios).

Iš A. Hitlerio 1942 metams „Der Neujahrsaufruf des Führers“ (citata):

Wer für das Leben seines Volkes, für dessen tägliches Brot und für seine Zukunft kämpft, wird siegen. Wer aber in diesem Kriege mit seinem jüdischen Hass die Völker zu vernichten sucht, wird stürzen!^c

Puikiai pasakytą!

Pusiau šešių vakaro buvau pas Ponią. Pusiau aštuonių išėjom; palydėjau ją „iki tarnybos“. Susitiksim 14.30 ties „Daina“ pirmadienį. Biskį „susibarėm“ į galą dėl „netikėjimo“... Atidaviau jai jos „Metų“ egzempliorių. Mano miela Ponia!..

Plepama, kad vokiečiai atsisakę nuo mobilizacijos todėl, kad Lietuva Amerikoje paskelbusi karą Vokietijai.

Plepama, kad Brauch[itschas] atsistatydinęs todėl, kad nenorėjęs šiaurėje laikyti frontą, o pulti pietuose iki Kaukazo. Hitleris gi norįs paimti Leningradą ir Maskvą.

Išleistas Rygoje keistas potvarkis, kad Rytų krašto darbo jėga gali būti tik Rytuose panaudojama. Įdomu: ką tai reiškia?

3 I 42

Plepama, kad Kubiliūnas atsistatydino. Plepalai. Kubiliūnas Švedui neišryškina, ką jis nori padaryti su ta savo „kadrams komplektuoti komisija“ ir ką ji turinti, ir kaip ji turinti valyti. Dėl Stanev[ičiaus] Kubiliūnas prašęs šandie apie tai dar nesvarstyti. Gal po 10 I – kada verčia visus bedarbius susiregistruoti?

^a Privalau (vok.).

^b Netaisyklinga frazė. Greičiausiai norėta pasakyti, jog gaila, kad tie kareiviai tik vokiškai kalba.

^c Iš A. Hitlerio 1942 metams „Fiurerio naujametinio kreipimosi: „Kas kovoja už savo tautos gyvybę, už jos kasdieninę duoną ir ateitį, tas nugalės. Tačiau tas, kuris šiame kare savo žydiška neapykanta bando sunaikinti tautas, tas žlugs!“

Šv[edas] pasik[albėjo] su Liandsb[ergiu] – Kubil[iūnas] neturiš užnugario.
Kalbėjom dėl liaudininkų. Bieliukas nori ryt 12 val. užėti.
Sutikau Taunį. Norįs pereiti į Vilnių „Rūtos“ direktorium. Partija Vilniuj tebe-
veikia. Iškaba tebera. Interesantų pilna. Nieko nežino. Ešą mūsų „vado atsiveiki-
nimo“ galėjo ir negauti Vilniuj ir provincijoj. Ešą uždarė dėl „memorandumo“.
Naujo? Sakau – jis tik projektas, joks dokumentas. Be to, yra Lūtho raštas, kibo
anksčiau. Tai tik juokai. Ešą vok[iečių] saugumas tik dabar sužinojės apie LNP
uždarymą. Juokinga...

Vokiečių potvarkis apie kontrolę darbo jėgos ir panaudojimą tik Rytų krašto
ribose jei turėjo tikslą „apraminti“ žmones – tik labiau sukirsins, aišku, kad jie bus
vežami į Rusiją. O potvarkis apie registraciją Vilniuje – labai aiškus.

Tūlas Prekeris ėjo mieste (tarp Kalėdų ir N[aujųjų Metų]. Pamatė vokiečius ir
vieną krentantį žmogų. Manė, kad girtas. Priėjus vokiečius (kareiviai), tie prasisky-
rė. Gavo kumštini smūgį į kaktą. Sudaužė jam nosį ir akį. Be priežasties, žodžio
netarę – iš malonumo!...

[...]

Dr. Anč[evičius], apšaukęs Brunių ir mane „gestapininkais“, jau Berlyne. Šios
dienos Nr. jau yra jo telefoninis pranešimas iš Berlyno⁴⁷⁶. O, berods, žadėjo Bru-
niui susitikti.

Pirmadienį reikės išsibarti su Ponia!

Buvau pas Mašiotaite – Jakučius.

4 | 42

Buvo užėjęs B[ie]l[iu]kas. Atrodo, kad liaudininkų atstovas nėra labai geram
ūpe. Jis ateina, nori viską iš manęs išgirsti, bet pats nieko nesako. Anot jo, su
Ambrazevičium, Maceina ir Ivinskiu susitarti nebus galima. Liaudininkai nori tik
išlaikyti ir jų vienintelis rūpesnis – kaip sumalti kademus. Vienybė jiems ir dabar
nelabai galvoj. Tą patį kalbėjo Virbickui ir Janulaitis – ar jūs galite sumalti kademus,
kurie mus baigia užsmaugti?..

Kurkietis aną dieną pasakojo, kad kada k[a]d[e]m[ai] ir liaudin[inkai] tarėsi ir
nieko nesutarė – tai liaudin[inkai] išdėjo visas patirtas skriaudas, sušaudymus
laisvamanų etc. ir išėjo.

Pasakiau B[ie]l[iu]kui, kad reikės eiti prie vienybės, kad gal tarsimės, kad pa-
dėtis tai reikalauja. Ryt matysiu Taunį.

⁴⁷⁶ Iškirpta pastraipa.

Sutikau Taunį 14.30. Pasivaikščiojom iki 16.05. Gal dar sutiksiu 19 val.^a

Vokiečiai skelbs šaukimą „savanorių“ į darbo tarnybą gim[usių] 1920–1923 metais. Šią savaitę nebus jokių riebalių kortelėse. Patys vokiečiai gauna keturgubas porcijas.

Buvo užėjęs Visuomis-Šidlauskas⁴⁷⁷. Kalba lyg ir rimtai, bet man atrodo lyg ir ne visai sveiko proto žmogus.

Padaviau un[iversite]te prašymą priimti į Fil[osofijos] fak-tą. Raštinėje nepriėmė, tai nuėjau Fil[osofijos fakulteto] dekanatą. Susipažinau su Ivinskiu. Priims į trečią semestrą, bet galės pakelti ir į penktą. Paklausiau Maceinos, ar ilgai veiks fakultetas. Padaviau jam „vado atsiveikinimą“ (12.45 val.).

Šios dienos „Į laisvę“ atspausdinta Rentelno „kalba“. Atrodo, kad Teisių, Humanitarų fakultetai neveiks, taigi ir Filosofijos, nors Miunchene visi un[iversite]tai veikia pilnu tempu. Sumanūs tie „Į laisvininkai“! Bravo!

Supuolimas. Ivinskio rezol[ucijos] ant mano prašymo apie priėmimą į 3 sem[est]rą su Rentelno kalbos paskelbimu liet[uviškoj] spaudoj.

Ponios garbei pradėsiu versti A. Panzini⁴⁷⁸ romaną „Il bacio di Lesbia“.

Šiandie buhalt[eris] Valaitis davė man pasirašyti kokį tai kvitą – aukų. 402 ar 405 Rm. Kretingos (sąmatinių apysk[aitų] fondas).

Mieste plepa, kad bus „įjungimas“. Nesąmonė. Būtų eilinė vokiečių kvailystė.

Atrodo, kad vokiečiai visus mūsų baldus ir mašinėles pasiims, neleis perduoti Savit[arpinei] pagalbai.

Kubiliūnas skiria „partijos likvidacinę komisiją“ (kuria teise?) iš Liandsbergio, kokio tai Vrubliausko ir Jasiunsko. Manau, kad gali skirti komisiją tik partijos turto kontrolei ir jo duotoms sumoms (apyskaitai) sutikrinti. Kubiliūnėlis pasineša savivaliauti.

Kalbėjau si su Jurkūnu dėl stipendijos. Visi prašo.

Sutikau – pasivijau iš tarnybos Ponią. Palydėjau į namus. Susitiksime 18 val. Palydėsiu pas Jonynus (iki Jonynų?).

Šiaip ar taip, žydų šaudymo pradžią davė lietuviai – būtent Laikinosios vyriausybės laikais. Bobelis⁴⁷⁹ išleido įsakymą dėl žvaigždžių, berods. Šiandie Stanevičius pasakojo, kaip Prapuolenis pas jį prašė žmonių ar šaudmenų – dar kai „bendradarbiavo“. Kada nors tą punktą išsiaiškinti!

^a Pastaba parašėte: „19 val. nesulaukiau“.

Jau paskelbė savanorių, gim[usių] 1920–1923 (t. y. netarnavusių nei lietuvių, nei rusų kariuomenėje) į „darbo tarnybą“ registraciją: iki 31 sausio. Turbūt bus spaudoj plačiau.

Nuo 18.10 iki 19.10 pravaikščiojau su Ponia. Susitiksime ketvirtadienį 18 val. – ten pat, kur ir šiandieną. Kitą savaitę ji dirbs iki 20 val. Plepama, kad rusai atsiėmė Novgorodą. Įdomus vok[iečių] dementi, kad Berlyne nebuvo moterų demonstracijų. Įdomu, apie Pabalę ir lenkus – šios dienos „[laisvę“⁴⁸⁰].

7 | 42

Po Vokietaičio – Sliesoraitis. Kaip kartais neatkreipiama dėmesio į smulkmenas. Vakar Stanev[ičius] (prie Jas[uiusko], Daukšos) pasijuokė – ar aš vis dar manau važiuoti į Ispaniją (kadaise^a juokiaus, kad turėsiu dar būti Ispanijoje)? Atsakiau, kad ne tik Ispanijoje, bet ir Graikijoje, nes dar jos nemačiau.

Šiandie gavau keliolika produktų ir lėkštelių iš Ū[kio] skyriaus. Gavo daug žmonių, nes nesurašyti. Atėjęs pasiimti, radau Jasiunską, Sliesoraitį, Tvarakūną, Valaitį ir dar kažką; vėliau atėjo Naujokas. Šisai pasakė mieste girdėjęs, kad Brunius ir aš netrukus būsim suimti.

Įsikišo Sliesoraitis, rimtu balsu, rimtai ir nuoširdžiai patardamas man bent dviem savaitėms išvykti iš Kauno. Sakau – neturiu nei [kur] vykti, nei ko vykti. Sako – vienas. Sakau – ne, gyvenu su motina ir broliais, o be to, užsiimu vertimu. Jis – esą jis galės man rasti vietą netoli Kauno gyventi ir gerai pavalgyti. Padėkojau – nebėgau prie bolševikų^b, nebėgsiu niekur ir dabar.

Įdomu – ispėjimas; rimtesnis nei J. Vokietaičio grasinimas.

Kvailas plepalas: Raštikis areštuotas – esą dėl „sukilusių“ batalionų.

Rimtesnis – „atgal“ – Kubiliūnas atsistatydinsias ir jo vietą užimsias ... Plechavičius (kurs buvo išvykęs į Rygą „mašinų reikalais“... dėl savo malūno...).

Plepalas: Wehrmachtas pareikalavęs paleisti iš arešto Brauchitschą ir gražinti jį į seną vietą. Didelis politinis vidaus įtempimas Berlyne.

„[laisvę“ rašo (dr. P. A[ucevičius]) apie čekų atsivertimą po gestapisto akcijos – net nori visai susilieti⁴⁸¹...“

Jeigu Reichas neįeis į protą – greitai visą Europą užlies rudojo teroro banga – galutinėje išvadoje tas atsilieps ir į tą pačią Vokietiją...

Šį vakarą kalbėjau su mjr. Šimkum. Jis negali suprasti: jeigu duoti nepr[iklausomybe] Lietuvai... tai ją reikės duoti Latvijai, Estijai, Belgijai, Olandijai... tada vokiečiai nebevaldys Europos; tai už ką jie kariauja?..

Aiškinau, bet vargu ar jis suprato.

^a Tekste – kadaisiai.

^b Tekste – prie vokiečių.

Vakar, lipdamas iš štabo žemyn, II-me aukšte sutikau Jasėną su žmona ir kitais dvejais. Kėliau ranką prie kepurės sveikintis, bet jis, pasižiūrėjęs į mane, atsisuko... NKVD-istas... rodo pasibjaurėjimą „gestapininku“ (manimi), o dirba (ir dabar, ir prie bolševikų – jis ir žmona toj pačioj įstaigoj) vokiečių įstaigoj.

Štabe girdėjau, kad šį rytą rado mieste primėtyta šapirografuotų ar rotatorių atsišaukimų prieš vokiečius. Manoma, kad tai komunistų darbas, nes ragina prie sabotažų. Idiotiška!

LN partijos knygynui buvau pirkęs knygų pagal:

1) Kasos žurn[alo] sąsk[aitos] Nr. 259 – 1 389,90 rb.
2) „ – “ Nr. 260 – 639,40 „ – “
3) „ – “ Nr. 196 – 23 „ – “
4) „ – “ Nr. 189 – 348,74 „ – “
Viso už – 2 401,04 rb.

Šiandie įnešiau kason už nariams parduotas knygas (kasos paj[amų] orderis Nr. 65 – 9 I 42 data) – 1 296,20 rb. Liko įnešti už Gardiną 1 067,03 +37,80 (dingusios knygos arba nedaskaitytos Gardinui). Apmokėjau iš savo pinigų už knygas Bruniui (27 rb), Panevėžio apygardai (9 rb), Senkui (6 rb), Vokietaičiui (9 rb). Viso – 51 rb. Iš Senkaus ir Vokiet[aičio] nebeatgausiu.

Sutikau Ponią 18 val. Atsisveikinau 21.25 val. Pravaikščiojom kalbėdamiesi.

Jasiunskas pasakoja, kad Švedas kalbėjęs su Kubil[iūnu] dėl Br[uniaus] ir ma-
nėš tarnybų reikalu. Esą Kubil[iūnas] sakęs, kad siūlęs Bruniui į vicetarėjus, bet jis nepreinaš pro vokiečius. Kai Šv[edas] pasakęs, kad aš tenoris paprastos tarnybėlės bibliotekoje, muziejuje, tai esą Kubil[iūnas] atsakęs, kad man reikia vadovaujamos vietos... Dėkui!

Švedas pasakė, kad galiu gauti tarnybą Centr[iniėje] bibliotekoje – kreiptis pas dir[ektorių] Rimantą⁴⁸² (naujoviška pavardė?). Šiandie neradau. Reikės paskambinti ryt. Brunius išvyko pirmadienį ir vis negrįžta... Jau penktadienis.

Kpt. pasakojo, kad batalionams (Wysocki?) pasakęs vienas viršininkas, kad jie gaus, ką prašo, t. y. bus aprūpinti, turės tarnauti 4–5 metus, galės gauti dvarus Ukrainoj ar kitur, ar, atlikę uždavinį, grįžti į savo Kauną. Karininkai „jaučiasi“ jau dvarininkais, „patenkinti“... Įdomu, kaip „patenkintai“ jausis kareiviai?

Tūli vyrai, girdėjau, iš vieno Kauno (?) klebono, gavo pirkti 700 kg druskos – po 15 rb kilogramas. Biznieriai tie kunigėliai.

J. Jurkūnui davėm 1000 Rm paskolos baigti studiją. Maniukas padavė prašymą pereiti iš Teisių į Technikos fak-tą.

Kubiliūnas dėl batalionų pradžioje susirūpino, vėliau — моя хата с краю!¹
Reikia telegrafuoti, kad atvyktų Virbickas.

10 I 42

Grįžo Brunius. Su Rytams remti sekcija (kom[ite]tu) tvarkoj – tik formalumai atlikti⁴⁸³. Iš Kapčiamiesčio vokiečiai įsakė iškraustyti visus gyventojus – bus etapo vieta vykstantiems vokiečiams į Rytus, arba...

Dr. Vokietaitis sako, kad paskutinių kursų stud[entus] „etapu“ varys prie diplomų. Juokiasi, kad pasidariau „filosofu“...

Gavau bilietą į „Pakalnę“, tik vietoj 15 rb sumokėjau 25 rb. Bus Gražina ir Ponia. Gavau nusirašyti tokio turinio lapelį; matomai, vaikšto Kaune per rankas.

Revanšo!

Lietuva!

Vandalai Tave pusiau padalino,

Pavogė gintara, pamari, uostą.

Juodas štai žiedas gelsvojo lino,

Juoda visa pamario juosta.

Lietuva!

Raudonos vėliavos kraujuje mirkytos

Atnešė mirtį Tau Vakaruos.

Baisiąją naktį skilo granitas,

Žemė drebėjo Tavo vartuos.

Lietuva!

Svetimas smėlis užteršė langą

Sužydėjęs klastos nenuplaunama gėda,

Juoda mirtis apgaubė dangų

Ten ties Šilute, Pagėgiais, Klaipėda.

Lietuva!

Tėvo namus ir tuos mielus laukus

Tarp savęs kryžiuočiai dalinas,

Šaukiasi keršto aptemęs dangus.

Gniaužiasi kumštys, širdyje švinas,

Rudoji hidra!

Bet aš žinau,

Tikrai žinau,

Ten bus revanšas, kokio pasaulis dar nematė!

Už išskerdimą prūsų giminės,

Už plėšikavimą, gaisrų kėlimą senų tėvų sodybose,

Už biau rū terorą pereitą rudenį prie gintarinių marių,

Už draskymą Vyties, mūsų spalvų, sprogdinimą mūsų paminklų,

Už nušovimą Kontauto ir Jonušo,

¹ Rus. patariė. Maždaug. ne mano daržas – ne mano pupos.

Už sumušimą tūkstančio lietuvių,
Už antrą pavogimą gintaro ir uosto
Tau naują Žalgirį pasaulis ruošia.
Ir mes, pakeitę kastuvus į taiklų ginklą,
Išeisim sveikint Tavo biaurios klastos galutiną žuvimą.
Kardus nušveitė tavo klastoje,
Su patrankom, kulkosvydžiais ir yperitu
Išeisim sveikint tavo amžinąją mirtį
Išsiilgtojo revanšo paskutinį rytą.
Vadai, tik vienas žodis mums,
Mes pasiruošę eiti šią valandą ir šią minutę.

Galbūt tai mano ignorancija – bet kas tie Kontautas ir Jonušas? Neminit komunistų – atrodo, lyg būtų, plauktų tos „eilės“ (poetiniu atžvilgiu grynas chlamas) iš komunistų.

12 I 42

Vakar buvau operoj „Pakalnė“. Buvo Ponia ir Gražina. Palydėjau. Užėjom pas Gražiną išgerti arbatos. Išėjom 20.45. Grįžau namo 23.40. Parodžiau Poniai išanginį motto R. Rollando knygai „La vie de Beethoven“. Reikės nusirašyti. Ko Ponia vakar verkė?..

Šiandie įteikiau dr. Vokietaičiui įgaliojimą atsiimti mano dokumentus.

Esą vokiečiai smarkiai demontuoja apie neramumus ar nesutarimus Berlyne.

Žičkus paskirtas S[augumo] dep-to Polit[inio] sk[yriaus] v-ku. Esą greitai griebis visus komunistus – esą nukentės ir daug nekaltų...

Buvau pas Rimantą, bet jo neradau. Prašo užėti ryt 10 val.

Buvau sutikęs O. Biržiškaitę. Pasijuokė iš „N[aujosios] Europos kūrėjų“ ir naujų tautos vadų... Sruoga „atsigavęs“... Matomai, kairieji juokiasi iš mūsų susirinkę. Šiaip ar taip, jie jau yra pardavę Lietuvos valstybę, o mes gi kovojam dėl jos; o tautos prievartingame išsklaidyme mes nedalyvaujam ir nedalyvausim – o jie dalyvavo.

Man kartais kyla mintis: ar tik prie išvežimo neprisidėjo daug ir vietiniai komunistai, liaudininkai – bijojo keršto ryšium su eventualiu vokiečių atėjimu iš suimtų tautininkų ir kitų pusės. Tai vargu ar kada bepaaiškės!

Grįžo Nasvytis, grįžo Raila⁴⁸⁴...

Brunienė su Čiburiene pas kokį tai aklą senį būrė: vyrui išsilaikyti iki kovo mėn.; iki to laiko daug pavojų, bet išvežimo ar kalėjimo lyg ir nėra. Kelionė – pirma artima, antra galbūt ir į užsienį. Lietuva bus, bet vėliau. Čiburienei: vyras grįš po 11 mėn.; taigi apie š. m. gegužės mėnesį⁴⁸⁵. Reikės pasakyti Poniai, kad ir ji pabandytų savo ateitį nuspėti.

Brunius kalbėjo apie Vilnių ir Daukantą gen., bet lyg taikė man. Esą gen. Daukantas nieko neveikiaš, šį tą namie parašas, o atrodo, lyg jis viską daras etc. Ar ne

juokinga? Gal jam vakar šį tą pasakė (t. y. jo žmonai) tas aklas „chiaroveggente“^{a?} Kad „užtendysiu“ jo garbę? Buffo^{b!} Nesiekiu garbės, ji man nerūpi. Aš tik taisau tai, ką jis pridarė su kitais. Jis tylėdavo, o kiti veikdavo. Jis nedrįsdavo griežtai priešintis. Aš „rekdavau“ – gal per daug – nes kiti lenkė. Kas nors turėjo priešintis. Vos įvyks, kas turės įvykti – aš pasitrauksiu. Nejau tai pavydas? Ko? Kas jo – jo, aš nepretenduosiu. Būtų juokinga, jeigu tarp jo ir manęs prabėgtų katė...

Kalbama, kad egzistuoja koks tai „Lietuvos gelbėjimo komitetas“ ar „L. G. sąjunga“. Ešą net jau yra du spaustuvėję spausdinti atsišaukimai. Įdomu!

Girdėjau, kad Lietuvoj šaudomi čekų sakalai⁴⁸⁶. Koks tai girtuoklis karininkas „piktinosi“, kad čekiai nenori sau duobių kasti, nelenda patys į duobes, o sustoje (šaudomi) susikimba rankomis ir gieda čekų himną. Amžinas prakeikimas tiems karininkams!

Vakar iš teatro išėjau paskutinis. Kažkas nudžiovė mano kaliošus. Gavau kieno tai paliktus. Palikau sargams savo kortelę ir adresą.

20.15 sutikau Ponią. Atsisveikinom 21.30 val. Pasimatysim pirmadienį, 19 I. 18 val. užeisiu pas ją.

Parašiau „poeziją“, bet suplėšiau. Niekados nebūsiu poetu!

„Į laisvę“ sumažino – vokiečiai – tiražą. Liepė suvesti balansą, visus pinigų padėti į banką. Kadems ir aktyvistams bus sunkiau savus šelpti. Gaila. Vis dėlto jie palaikė lietuvius. Per daug kademai džiaugėsi mūsų uždarymu! Ar tik nesteigs vokiečiai spaudos bendrovės, kuri perims visų mūsų spaudą? Atrodo, kad diena iš dienos einam vis labiau į okupacinį režimą. Jis buvo neišvengiamas. Gerai, kad mes jame nedalyvaujam!

13 I 42

Br[unius] buvo pas J. Vokietaitį vakar. Ešą jis dabar nemanaš nieko steigti – jokio GV. Jei nebent patys vokiečiai pakviestų ir leistų laisvai organizacijai veikti. Ešą, anot Roppo, Br[unius] ir aš esam „nerimti“. Ešą ot, vis dėlto vadas nepasirašęs mano „metmenų“ – taigi tai tik vieno Blyno nuomonė. Aš vis dėlto manau – kai kas mano kitaip – kad gerai, kad vadas nepasirašė. Jam pasilieka laisvos rankos ateičiai... Stanev[ičius], Jasiunskas – rimti. Jasiunskas – Aušrotas...

Paprašiau perrašyti man Br[uniaus] atsivežtus davinius apie lietuvių statistinę padėtį ir darbą Vilniuje... Kada nors bus įdomi medžiaga.

Buvau pas Rimantą dėl tarnybos. Reikės paduoti prašymą Šv[ietimo] vadybai. Alga apie 70 Rm mėnesiui. Pareigos – kataloguotojas. Atrodo, nelabai jis manęs noris. Bet prašymą paduosiu.

Atrodo, kad Latvijoje 90% grąžinama nuosavybė.

^a Aiskiargys (it).
^b juokinga(it).

Atvažiavo mjr. Virbickas. Buvo pas Kubiliūną. Buvau užsukęs pas Jakučius vakare. Dar žmoniškai vakarieniūja – mat Šlavėnai gelbsti.

Virbickas „užfundijo“ vištą. Pucevičius – $\frac{1}{4}$ kg rus[iškos] machorkos.

Brunius parašė projektą apie sienas. Daviau jam Klimo knygelę⁴⁸⁷.

Alg. N[asvytis] buvo pas Jakučius – seniau. Esą vienintelis „kankinimas“ jam buvęs pritaikytas – tai „susuko“ rankom – pirštais jo nosį iki kraujo. Jį suėmė – jis ėjo pas Pusdešrį, kad tas jį surištų su „išbėgimo“ punktais; atėjęs, atidarė duris ta pati tarnaitė, o jo kambary (Pusdešrio) rado žydą su revolveriu, kurs liepė pakelti aukštyn rankas. Puolęs žyda, rutuliojosi žeme, revolveris buvo arčiau žydo, tai vėl turėjęs pakelti rankas. (Prisimenu, jam siūlė stipendiją rusai Vokietijon – žinių rinkti). Tardomas pasakęs, kad norėjęs per Pusdešrį susirišti dėl pabėgimo. Pused[ėris] jau buvęs suimtas. Viso to paaiškinimas gana „įtartinas“ – tai kito įskundimas, suprask, aš ėjau pas tą, kuris turi ryšius su Vokietija dėl pabėgimo.

Keista. Nasvytis visiems pasakoja, kad ir jis buvo užverbuotas. Kuriuo tikslu? Ką jis turi su gestapu?

Sliesoraitis šiandie man pasakė, kad jis sapnavęs, kad aš jau esąs areštuotas.

Buvau pas Mackevičių (g[eneralinis] t[arėjas]). Padaviau jam Br[u]n[iaus] surašytą raštą dėl Lydos, Voložino ir Ščiučino.

Plepalas: prie Ukmergės du vyrai sustabdė mašiną su 7 vokiečiais ir juos visus nušovė.

Esą kur tai įvykusi katastrofa (geležinkelio). Yra aukų (vokiečiai).

Esą „Kapčiamiesčių“ yra ir daugiau, t. y. miestelių, iš kurių gyventojai visiškai iškraustomi.

Esą švedai jau rašą apie mūsų memorandumą. Esą nori, ar jau jį ištisai paskelbė.

Ką gi, vokiečiai proteguoja komunistus, matyt, provokaciniais sumetimais. Tačiau tai gryna kiaulystė! Arba kademai. Jų interese būtų, kad nacionalistai patys susikompromituotų arba būtų tų pačių vokiečių išnaikinti.

Gavom Gražytės laišką. Esą Vilniuj man užskaitys kursą, priims į paskutinį kursą. Greit galėsiu baigti. Puodžius duosiąs tarnybą. Ryt reikės atsakyti Vykintui, kad sutinku. Atsiimsiu prašymą iš Fil[osofijos] fak-to. Kitą savaitę reikės važiuoti į Vilnių.

20.15–20.40 sutikau Ponią ir palydėjau į namus. Matysiu šeštadienį 20 valandą.

Plepalas: vietoj Špokevičiaus būsiąs Plechavičius. Špok[evičius] žadąs su višu štabu atsistatydinti. Rašys ir memorandumą vokiečiams.

Esą suima visus automobilius. Paėmė net Rentelno automobilį. Tiesa, Ponia sakė, kad ji sapnavo, kad kalbėjusi su Hitleriu. Tarp kita ko Hitleris „pasakęs“, kad jeigu kas vertas nepriklausomybės – tai Lietuva! Malonu – ir aš tą patį manau, nors nesapnavau... Įdomu!

16 I 42

Anot [...]³, kur tai un[iversite]te sakęs, kad Stanev[ičius] ir Taunys yra apmokami vokiečių. Esą perversmas buvo išdavikiškas aktas.

Stanev[ičiaus] markė staiga pakilo. Kubiliūnas jį užstoja ties Paukščiu ir, matomai, praves jį į Savit[arpinė] pag[alba] reikalų vedėju. Generalrate jau net kalba apie Sav[itarpinė] pag[albos] statuto pakeitimą ir Centr[o] kom[itet]to⁴⁸⁸ išėmimą iš Paukščio kompetencijos.

Kubiliūnas susirūpino mūsų tarnyboje. Įsakė paduoti anketas. „Aprūpins“. Padaviau. Užsirašiau, kad noriu dirbti Vilniuje, muziejuje (pas Valešką)⁴⁸⁹.

Tiesa, prieš kokį 10 dienų dr. Vokietaitis manęs klausė, ar aš nenorėčiau dirbti Vilniaus un[iversite]to bibliotekoje (Pas Biržišką? Ne! Gana man jau tų Biržiškų „machinacijų“... nieko neišeis!).

Tikrai rekvizuoja visus automobilius. Ir šoferius. Lyg siunčia Rygon ir Varšuvon – itaisis gazogeneratorius. Matyt, vokiečiai ruošia didelį puolimą. Nelauks žimos galo, nes siunčiama daug kariuomenės. Arba įsistiprins kurioje nors linijoje.

Jurgutis parašė gerą raštą Pensei⁴⁹⁰ dėl maisto davinio. Gaunam tik apie 900 kalorijų, o minimum yra apie 2 800 kalorijų dienai.

Is 12 užsirašiusių šiandie tarnybai – tik 2 į Vilnių: Taunys ir aš. Taunys man kalba apie kultūrinį darbą Vilnijoje. Esą jis tuo reikalu jau kalbėjęs su Virbaliu. Nori gauti monopolio vedėjo vietą. Vokiečiai sutinka, bet vedėjas lyg yra.

Jei Plechavičius ateis – tai tas gali daug ką reikšti.

Skambinau Brunui; pasakiau, kad išvyksiu į Vilnių. Brunius, atrodo, labai apsidžiaugė tą žinią išgirdęs.

Vakar jis man pabrėžė, kad jis ruošiasi rytdienos valstybiniam darbui. Sakau – gerai, ruoškis; aš gi grįžtu prie savo knygų. Nusibodo man jau.

Tiesa, vakar Mackevičius minėjo apie reikalą asmeniškų kontaktų, susipažinimo, etiškumo santykiuose. Esą kiti nesivaržydami šmeižia žmones, kurie dirba ir yra verti padėkos ir pagarbos...

17 I 42

Užnešiau Matulionui apie Vilnių rašto nuorašą (Kubiliūnui). Priėmė šaltai. Pasakiau ir atsikėliau atsiveikinti. Prie durų jis manęs paklausė, ar turiu darbą.

³ Užtuotuota pavardė.

Sakau – ot, taip sau vaikštau. Atsisveikinau. Atrodo, kad prie durų norėjo ilgiau pakalbėti, bet kokia pradžia – toks ir galas...

Vokiečiai pyksta už kažkokį slaptą raštą, partijos išleistą po uždarymo. Gal vado „atsisveikinimas“? Nežinia! Jokio slapto rašto mes juk nerašėm. Gal kokia provokacija?

Stanev[ičius] šandie pasakė, kad mane sekioja... Juokai!

Buvau sutikęs Ponią 20.20 val. Palydėjau į namus 22.05 val.

18 I 42

Sekmadienis – nieko ypatingo. Skambinau Gražinai – arbatėlėj pas Daukšas.

19 I 42

Rytų fronto vadas (vokiečių) mirė „širdies liga“⁴⁹¹... Italų generolai miršta fronte, o vokiečių – incidentuose arba nuo ligų, nors, žinoma, ne visi. Yra ir ir didvyriškų mirčių.

Vėl nauji „vėjai“ Savitarpinėj pagalboj⁴⁹². Ar neperims tik galutinai patys vokiečiai. Lūthas ir Roppas „patenkinti“, jei nacionalistai sueis į Sav[itarpinė] pagalbą... [Idomu... Stanevičius vis dažniau kalbasi su Roppu Sav[itarpinės] pag[albos] reikalais...

Esą atvykęs koks tai vokietis iš Rygos. Apžiūrėjęs „I laisvė“. Kalba, kad ten jau spauda jų rankose, liko tik dar „nesutvarkyta“ Lietuva. Taigi perims ir provincijos spaudą. Gerai, kad necentralizavom spaudos; būtų iš mūsų norimos bendrovės ją visą „gatavą“ paėmę. Sliesoraitis šandie pasakė, kad reikės steigti spaudos b-vę. Jis esą kalbėjęs tuo reikalu Gen[eralkomisaria]te.

K[u]r[k]lietis] pasakoja, kad kalbėjosi su Mackevičium. Žakas Br[u]n[iui] sakęs, kad liaudin[inkai] kalbasi su kademais. Esą iš „mūsų“ norį paimti Vylių ir Pimpę^a. Esą „nacionalistai“ jau visai subankrutavę.

Žaidimas: pasakiau Bieliukui, kad reikės vienybės vardan galbūt kalbėtis ir su kademais. Jis – su Amb[razevičium], Mac[eina], Ivinskiu nesusikalbėsitė. Vyksta į Vilnių. Iš Vilniaus atvyksta Žakas. Kalba su Brunium. Esą mes „subankrutavę“, ieškos Vylius ir Pimpės. Mes puolam, kad tarpininkautų liudininkai (anot Žako) ir – jie arbiteriai!.. Gudriai, bet kvailiai!

Paulavičiūtė-Kačanauskienė, Jankiūtė, Kauneckas =?
[...]^b

Buvau 18.15 pas Ponią. Išėjo 19.40. Palydėjau iki tarnybos – 20 val. Ryt 11 val. vėl užėsiu: paskambinti Gražinai; atsiimti jos žadėtą man foto – pamačiau.

^a Vylius ir Pimpės pavardės užtušuotos, bet galima įskaityti.

^b Iškirpta nedidelė pastraipėlė.

20 I 42

Buvau pas Ponią nuo 11.25 iki 13.40 val. Vakare nuo 18.40 iki 22.45 buvau pas Gražiną. Ponos adresas: Kaunas, Višinskio 27, bt. 3.
Kurgonas⁴⁹³ yra Kaune. Reikia rasti 20 žmonių Gardinui. Renkam plokšteles Gardino lietuviams. Vokietaitis J. renka patefonus ir plokšteles vokiečių kariams.

21 I 42

Kalbėjomės su Kurgonu.
Br[unius] nuėjo pas Ivinskiį pasikalbėti dėl „jotvingių“.
Nupirkau gardiniečiams gaidų, vaidinimėlių, knygelių su dainom ir gaidom chorui. Išleidau apie 19 Rm. Sunku ką gero gauti.

Brauchitschui padarė operaciją. Pusėtinai pasisekė. Plepalas – Rytų [fronto] vado „širdies liga“ įvyko traukiny, vykstant pas Hitlerį. Sako, ir Brauch[itscho] jau nėra, tik esą nepatogu dabar skelbti apie jo mirtį – plepalas⁴⁹⁴.

Kitas plepalas: kariuomenė reikalauja, kad „civilioikai“ vyktų į Rytus, o čia leistų tvarkytis mums patiems. Dėmesio – į nieko nepasakantį Rosenbergo interviu⁴⁹⁵.

Anot Sliesoraičio, reikia paduoti prašymą (pro memoria) leisti mums (t. y. „G[eležiniam] vilkui“) steigti spaudos bendrovę. Sakau – ak, tai mūsų neliečia. Jis – kodėl? Na – sakau – tai juk koncesija „G[eležiniam] vilkui“ ... Reikia išdėstyti kėslą, nora, planą – tada jie pažiūrės. Sakau – reikia vengti koncentracijos prov[incijos] spaudos, „į laisvę“ neįtraukti. Biznis...

Sliesoraitis, Jasiunskas, Stanevičius smarkiai geria...

Nuo 19.10 iki 19.50 buvau pas Ponią. Palydėjau iki tarnybos. Užėsiu, jei nebūsiu išvykęs, penktadienį apie 18.30 val.

Išvykimas toliau. Patarimas sėdėti Kaune. Ką tai reikštų? Kuom tikėti? Provokacija per kitus į mane?

Buvau sutikęs mieste kun. Pijų Čižauską⁴⁹⁶. Buvo užėjęs ir pas mane. Išgėrėm kavos. Matomai, su Brizgiu nebedraugauja. Tulaba – Brizgio patikėtinis. Sutinka, kad Brizgys imituoja Montinį⁴⁹⁷. Varęs ir tebevaras politika... savo. Ryt užnešiu jam „Guida di Roma“. Prašęs – jam reikalinga studijoms ir pasiinformavimui.

Partijoj išmokės mums algų skirtumus – už 2 ar 3 mėnesius (X–XII)?

22 I 42

Yra atvykę du lietuviai iš Lydos. Ir ten darbas eina. Lydos gebietskomisaras irgi lenkėm apsisitęs: su žmona pietauja, o su lenke, jo įstaigoj dirbančia, visa kita

laiką leidžia. Lenkai visur sėdi. Rekvizicijas daro tiktai lietuviams; plėšia kaip imandydami. Gudai pasyvūs. Gudų komitetas Lydoje turi kokį tai žemėlapi, kuriame Vilnius yra Gudijai priskirtas; siena eina maždaug seną demarkacijos liniją. Sričių priskyrimas prie Lietuvos – asmeniškumų ir „patogumų“ dalykai lemia; pvz., nenoras atiduoti bravorą. Jeigu Lietuvai priskirtų Lydą ir kitas vietas, tai Minskas neranda reikalo beegzistuoti (vok[iečių] civ[ilinė] valdžia).

Ivinsk[is] – tik už 1920 m. sieną, bet „nekliudys“ ir toliau plėstis. Liaudininkai bijo gudų masės – galbūt ir Vilniaus.

Kviciuskas šiešandie labai norėjo gauti LAF'o memorandumą (!) pasiskaityti (!); ypač jam rūpėjo parašai... Kam jam reikalingi tie parašai?

Surinkom apie 40 plokštelių. Dalį duosim į Gardiną, dalį į Lydą.

Per radio vokiečiai muša į patriotizmą: ragina stoti į darbo tarnybą, nes jaunimas galės vokiečius supažindinti su savo tautos aspiracijom... suprask, su lietuvių tautos aspiracijom.

Vilniuj sudegė kailių fabrikas.

Sugavo į Kauną bevežant dinamito dėžę. Palydovai, berods, pabėgo.

Kai kur šis tas užsidega. Traukiniai dūžta. Vokiečiai siunta, žada imti įkaitus ir šaudyti. Puiki jų pačių paruošta teroro priemonė: patys vokiečiai paleidžia komunistus; na, tie ir varo savo darbą... dirba turbūt abipusiai. Vokiečiams gi pretekstas lietuvius pradėti smaugti.

23 I 42

Iš gautos medžiagos surašiau pro memoria apie „Lydos gebieto padėtį ir gyventojų pageidavimus“. Lydos atstovas (verbindungsmann für Litauische Bevölkerung) šiešandie eina pas Kubiliūną ir, berods, bus ir pas Fritschą⁴⁹⁸. Išteiks ryt – poryt (pirmadienį) vokišką vertimą.

Kurgonas gavo sau vieną panelę. Gal ir dar ką nors gaus.

Žinoma, kad atsiųstas Lietuvai „jaunimo organizatorius – vadas“. Mokyklinė jaunuomenė turėjo būti organizuojama sportiniais ir profesionaliniais pagrindais. Manė, kad Lietuvoje nieko nėra. Tačiau tik Kaune paaiškėjo jam („vadui“) padėtis; norėjo matytis su mūsų jaunimo vadu (Jurkūnu), bet dabar susilaukė. Atrodo, kad jam ūpas nupuolė, o susilaukti naujų „komjaunuolių“ org[anizacij]oms reakcijos – gal nelabai malonu.

Vokiečiai buvo pakvietę, bet šiešandie ar vakar atšaukė kvietimą lietuviams krepšininkams dalyvauti turnyre Berlyne. Matomai, nenori vokiečiai būti net krepšiny mūsų vyrų supliekti...

Važiavimas. Nieko.

Kalbos apie Lydą. Iš kur žino Jonynas?..

Buvau pas Ponią. Užėjau 18.50 – išėjau 19.20. Palydėjau iki tarnybos. Sutiksiu Ponią pirmadienį, išeinant iš tarnybos 13.40 val.

Mūsų buv. „saliono-bibliotekos“ kaimynė pranešė, kad išvyks į Vilnių su vokiečiais antradienį. Taigi važiuojam. Nežinau, ar galėsiu ką iš patalynės paimti. Šią savaitę nevažiovo, nors turėjo važiuoti.

Pirmadienį manau pakviesti vakarienei Jakučius, Krivickienę ir Ponią. Bus malonus vakarėlis pasiplepėti!..

24 I 42

Vilčinskas⁴⁹⁹ (iš Lydos) vakar buvo pas Fritschą. Vokiečiai susidomėjo. Išlaikė beveik 3 valandas. Padėtis jiems, matomai, beveik nežinoma. Ypač sujaudino pareikimai, kad pats buvęs lenkų grupės vadas naikinti vokiečių desantus dabar yra bürgermeisteris. Ir šandie jis išbuvo pas vokiečius arti valandos. Prašė davinių. Stebėjosi, kad Lydos gebietskomisaras nieko nepranešęs. Lydietis jam viską žodžiu ir raštu pranešdavęs. Keliais sakiniais papildėm pro memoria.

Teiravosi jo, kodėl nešioja ant taut[inių] spalvų dugno „Vyti“. Atsakė, kad ten visi taip nešioja.

Pasiūlė paduoti pareikimą prieš kokią nors organizaciją. Atsakė, kad tik atvykęs, jokių organizacijų nežinaš, pažįstas tik gen. tarėją Kubiliūną.

Mašiot[aitė]-Jakutienė, pakviesta pirmadieniui, užprašė ryt pas save. Ar tik nemano „sutikdinti“ mane su Biržiškaite. Tuščios pastangos – jos nekviessiu pas save! Baigta!

Gavau 484 Rm su pfeningais „skirtumą“ algai už X–XI–XII mėn. Atskaitė, kaip nevedusiam, 235 Rm. Turėjau gauti 720 Rm.

Pasiunčiau Gražinai Krivickienei kvietimą ateiti pirmadienį; ir susitarti su Ponia. Tuo būdu ji jau bus išpėta... iki pirmadienio! – kol ir aš pats ją pakviesiu.

25 I 42

Grįždamas iš štabo, sutikau Sprindį. Ėjo skersai gatvės – viduriu. Pašaukia. Buvo tarp mūsų apie 10 žingsnių. Nei žingsnio nepažengė. Lyg Cezaris! Kalba – lyg iš sosto! Ar tik nesijaučia Reicho piliečiu?

Jasiunskas, Stanevičius, Sliesoraitis smarkiai kortuoja. Štabe. „Stavkos“ po keliolika markių. Nesuprantu, bet per 5 minutes Stanevičius pralošė 10 markių. Naujokas – Sliesoraitis (lošimai – pinigai).

Nuo 16.10 iki 19.45 buvau pas Kurklietį. Buvo Kurklietis, Mackevičius (gen. tar[ėjas]), Brunius, Keliuotis, aš. Nieko ypatingo. Liaudininkai labai partiški. Su Keliuočiu galima kalbėtis. Nutarta kviesti ir kitą pasitarimą. Be jų (ir be manęs, nes

aš būsiu Vilniuj) ateis galbūt Maceina, Bieliukas, Viliušis. Anot M[ackevičiaus], yra ir kitokių komitetų, kurie tariasi. Mes žinom, kas ir kurie. Anot Kel[iuočio], su Ambraz[evičium] negalima tartis – labai partiškas; galbūt su Ivinskiu galima.

Galbūt Vilnius sugebės nudominuoti Kauną? Vienybė reikalinga, bet ne partinė! Matysim.

Apie 20 val. buvau pas Jakučius. Be Jakučių, buvo Biržiškaitė ir Ignas Tamašauskas. Konrado plepalai: rusai 100 km nuo Latvijos sienos. Mūsų ponios net alpsta nuo bolševikų baimės. Rent[elnas] sėdėjo kavinėje išžaliavęs^a. Hitleris Vilniuj. Negalima atvykti į Vilnių, o tik išvykti!

Vakar „Versaly“ buvo Studijų biuro⁵⁰⁰ balius. Buvo ir daugiau lietuvių kviečiam, bet vokiečiai juos išbraukę iš sąrašo... Įdomu, kad tie išbrauktieji?

Kviecinskas ir kiti voliojosi į balius galą žemėje. Daužes svečių „susėdimo“ planu, net salė aidėjo. Vokiečiai laikės geriau. Gėda.

Šiandie buvo transliuojama apie parodą⁵⁰¹. Kalbėjo du asmenys. Vienas – Baitis⁵⁰². Kalbėjo esą rusai tokiais metodais gausiai bandė vykdyti tautų kilnojimą, o kai vokiečiai mažesniu mastu nori tai padaryti, kyla baisus triukšmas... Po to sakinio nutrūko transliacija. Radiofonas (Kauno) veikė, bet bent 10–15 min. buvo tyla. Po to pradėjo kalbėti Senkus ir St[udijų] biuro bendradarbiai. Įdomu... ar tik pasigirdo?..

26 I 42–27 I 42, 1.10 val.

Brunius nenorėjo, kad lydiškiai perduotų tą pro memoria, ką parašiau. Esą jis girdėjęs, kad ir Lydos (kartu su Breslaujos, Pastovio ir Ašmenos apskr.) apskritis jungiama prie Lietuvos. Todėl kėlė klausimą: ar verta? Man gi rodos, kad jis nenori, kad mano parašytas raštas turėtų istorinės vertės... Aš jaučiau jame pavydo... Keista ir juokinga, bet taip. Jo žodžiuose, tone, „užsiminimuose“ tai prasprunka. Vieni dirba, o kiti naudojasi... kaip jis sykį pabrėžė kalbėdamas apie Daukantą, упорно^b žiūrėdamas į mane ir man taikydamas. Po to būrimas... aklo senio: jo žmonai, su „kovine“ pranašyste...

Pasakiau – geriau duoti, nes dar neprijungta. Vokiečiams tai (ir mums) dokumentas, bet jei nenori – gali ir neduoti. Lydiškis (Vilčinskas) atsidavė Bruniaus valiai. Berods, vis dėlto Brunius nutarė duoti išversti į vokiečių kalbą.

Ryt neišvažiuosiu. „Saliono-bibliotekos“ moters vokiečiai yra išsiusti į Minską. Taip kad ryt gal gausiu vokišką vertimą. Duosiu A.⁵⁰³, kad perduotų toliau. Į Vilnių gal išvyksiu arba su Vokietaičiu Jonu, arba toji moteris mus (abu su Marijumi) „išsiųs“ sunkvežimiu kaip savo „brolius“ į Vilnių – mat turi daug pažįstamų.

^a Taip tekste. Tikriausiai turėtų būti – pažaliavęs.

^b Atkakliai (rus.).

Atsiveikinau štabe.

Mačiaus su [...]³. Jis gavo algos skirtumus. J. S. „Neleido“ į svieta.
Ši vakarą buvo pas mane „atsiveikinimas“. Buvo Jakučiai, Gražina ir Ponia
Jadvyga + mes keturi. Išbuvo iki 22.40. Atsiskyrėm Zanavykų gatvėj (Jakučiai su
Gražina skubiai nubėgo pirmyn). Atsiveikinau su Ponia ne vakar (26 I), o šiandie –
0.50 val. Taigi 2.30 val. prakalbėjom. Sutiksiu ryt (šiandie – 27 I) 13.40, po tarnybos.

27 I 42

13.40 sutikau Ponia po jos tarnybos. Pravaikščiojom iki 15 val.

Žilion[is]⁵⁰⁴ sakė, kad Kaune į „D[arbo] t[arnybą]“ susirašė apie 200 žmonių.
Ešą mokyklose (gimnazijose) buvęs iškabintas skelbimas, kad gimnazistai abitu-
rientai, stoja į „D[arbo] t[arnybą]“, bus paliuosuoti nuo brandos atestato egzaminų.

28 I 42

Vis dar neišvažiuojam.

Brunius šiandie pasakė, kad surašytos pro memoria apie Lydos lietuvius ir jų
pageidavimus nebeįduos nei Kubiliūnui, nei Fritschui, nes jau pora dienų praėjo po
jo atsilankymo. Prašiau vokiško vertimo – pasakė, kad pas J. Vokietaitį [Vidaus
reikalų] vadybos dep-te verčiama. Ešą ir be to vokiečiai žiną padėti, geriau raštų
nedavinėti. Pasakiau – žodis – tai vokiečio malonė; raštu lietuvių pageidavimai –
teisė ir reikalavimas. Pagalios ne aš imuos atsakomybę.

Dr. Vokietaičiui atėjus, kalbant, pasakiau, kad „dabar, Bruniau, kad ir šimtą
laiškų rašytum, manęs iš Vilniaus nebeiškraptysi – baigta“.

Dr. Vokietaičiui pasakius, kad manęs „visi Vilniuj laukia ir klausinėja, kada tas
Blynas atvyks“ ir kad man jau yra numatyta kokia tai un[iversite]to bibliotekos
vedėjo vieta, pasakiau, kad jos neimsiu, kad man užteks paprastos vietos. Brunius
pradėjo ironizuoti, kad ešą aš apie save daug galvojęs, kad manęs aukščiau šokti...
Sakau – galiu būti eiliniu tarn[auto]lju, bet ne vedėju – tam reikia kvalifikacijų
kurių neturiu. O dėl ambicijų – tai pats žinai, kodėl metu viską ir traukiuos.

Apskritai ko Brunius nori iš manęs? Ar aš jam pastoju kelią? Rodos, neafišuo-
juos, niekur nevaikštau. Kas jam kliūva? Jo kaltė, kad neįvyko susitarimas su LAF
(išvyko sau pas žmoną), prileido „sukilimą“, pasyviai laikėsi ties „aneksionistų“
puolinėjimais. Tiesa, jis turi daug sumanymų, tinka organizaciniam ir ruošiamam
darbui, bet ryžtingumo neturi: ir dabar sako – jei kas bus, tai spruksiu į miškus. O
ruošiasi politiniam darbui – anot jo, lėkštelės. Ką gi jam pasakė apie mane?
Juokai.

* Iškirpta pastraipa.

Vilniuj ir Kaune formuojasi kokie tai „komitetai“. Kademai jaučiasi padėties viešpatys... ir rinksis, ar renkasi, su kuo kalbėtis. Kaune su Vyl[iumi], Vilniuj su P[im]p[e].

Amerika išsodino desantus Š. Airijoj. Apie tai „I laisvė“ rašo tik Ancevičius⁵⁰⁵. Draudimas klausyti radio. „Skandinimai“ Amerikos laivų... o desanto nesukliudė.

Vokietijoj mobilizuojami SS ir SA. Matomai, kad sustiprinti vidaus frontą.

Kubiliūnas ragina ir pataria rašytis jaunimui į „D[arbo] t[arnybą]“. Per didelis uolumas.

Buvau pas Ponią. Užėjau 18.40 val. Išėjau 22 val. Pasišnekėjom.

Vakar nupirkau Gardinui 80 žemėlapių, o šandie – tiek pat Lydai (istorinė Lietuva – iš nespausdintos istorijos). 8 įvairūs žemėlapiai (po 10 štukų). Viso išleidau „iš sumų“ 13 Rm. Verta. Bus mokykloms.

29 I 42

Buvo su apyskaitom Šiaulių apyg[ardos] vadas. Pasikalbėjom, pasiinformavom. Pauža pasiūlė ir paėmiau po 8 Rm 5 kg „bekono“. Sako, kad bus galima jį sulydinti.

Gavau iš Bruniaus vokiškąjį vertimą Lydos pro memoria. Vis tebemanu, kad nereikia duoti. Jam išėjus, daviau Vilčinskui pasirašyti ant liet[uviško] – vokiško originalo ir pasiunčiau pas Švedą, kad per Kubiliūną būtų paduotas Fritschui.

Daviau vok[išką] vertimą A.⁵⁰⁶ Jei nueis, bus gerai.

Plepalas: Sm[etona] susit[arė] su Sikorskiu dėl Vilniaus ir su Stal[inu], bet šito neskelbia. Neaišku! Smet[onai] reikią Liet[uvos] part[ijų] igaliojimo. Kodėl? Jei jis prezidentas (turįs vilą 12 km nuo Vašingtono ir anglų pavestą jam specialiai lėktuvą), tai kokių dar mandatų jam reikia? Esą visos partijos turinčios jį pasirašyti. Aš nesirašysiu – ne iš baimės, kad gali paskelbti, bet iš ištikinimo. Vokiečiai griesdantį – bet mes gausim nepr[iklusomą] valstybę.

Sutikau Ponią 13.45. Pasivaikščiojom. Užėjau pas ją. Išėjau 16.45 val. Gal „pavysiu“ einančią iš tarnybos ryt.

Užėjau pas Augaitytę. Radau kpt. Švilpą. Šeštadienį turės „pusbutelį“ – tai užeisiu vėl. Išeinant mus apžiūrėjo du tipai, kurių vienas, užbėgęs už akių, dar syki prie šviesos apžiūrėjo.

Dambrauskas vaikšto į „Deutsche Haus“⁵⁰⁷ Kaune. Kas tai do štuka? Buvo „užmiršęs“ portfelį ir pirštines... prašė užėti... telefonu...

Šiauliuose vokiečiai kalbino ir toliau partiją veikti – senomis sąlygomis. Nesutiko.

Kpt. J[asiunskas] pasakojo, kad kažkas kalbėjo užėjęs, kodėl p[artija] neveikia. – Jūs patys ją uždarėt. Kodėl – ar nėra žmonių naują įsteigti, kuri būtų kaip olandų nacionalistai? – Nėra!

Esą M[askvos] radio kalbėjęs apie Lietuvos kryžiaus kelius; mūsų komunistai jau save vadina tik „lietuviais“. Komunikatas apie „Lozovskio melus“⁵⁰⁸ – faktinas atsakymas apie rusų kalbas apie Pabalte.

Gardine (bene Kauno) gestapas padarė kratą Kurgono namuose. Įdomu. Vilčinskas vakar padavė Švedui savo pro memoria. Švedas šiandie skambino Bruniui. Brunius sakė telefonu, kad yra „dvejos nuomonės“ dėl įdavimo, kad jau praėjo kelios dienos, kad Fritschas viską susirašęs. Taigi, matyt, nutarė neduoti... Vadinas, vokiečiai susidarė sau pastabas iš kalbos – pasikalbėjimo, o mes ženkle jiems nepaliekam, nes tas Vilčinskas per daug viešai sako visiems, kad aš gerai parašęs tą pro memoria. Bruniui gi tai nepatinka.

Krauzlys⁵⁰⁹ yra atvažiavęs iš Vilniaus su kažkokia pro memoria apie Rytų Lietuvos „apleidimą“. Brunius labai susijaudino, kad jį aplenkė. Bet, pasirodo, ne pas Rentelna, o viskas baigėsi pas Naraką. Aprimo.

Man nerūpi asmeniškumas – faktas, kad parašiau tą Lydai raštą – bet tai, kad buvo proga įduoti tam tikrą *affermazione*^a (ypatingai, kad vokiečiai patys tuo labai domėjosi). Brunius gi nori surinkti parašus Lydoj (antras mano trumpas raštas) ir pats įduoti. Tai antras trumpas – pirmą praleidžia, nes jam nemalonu...

Sutikau 13.45 Ponią. Pasivaikščiojom iki 15 val. Užėsiu pas ją ryt 17 val.

Liaudininkai nesirašys.

Plepalas: Lietuvoj turės būti tik dvi partijos – pozicija ir opozicija (kadėmai + tautin[inkai] voldemarininkai, liaudininkai).

Pirkau (su leidimu) rankinį laikrodėlį už 9 Rm ir skustuvą (vokišką) už 0,90 Rm. Atvažiavo Gražytė.

Lydiškiai išvyksta ryt į Vilnių „Maisto“ sunkvežimiu. [...] ^b.

Vykintas labai remiasi Juknevičium ir Gustaičiu⁵¹⁰, kurs, berods, rašė, pats ar per kitą, skundą ant Gražytės.

Kokia tai Vilniaus teatro artistė Juodytė⁵¹¹ viešai Gražytei rėkė, kad ji yra vokietininkė, kad jos brolis yra vokietininkas, kad jos kitas brolis yra LNP-joj, vokiečiams pasidavęs... Esą ji už nepriklausomą Lietuvą... o tuo tarpu buvo pati pirmoji komunistų laikais „šiknialaižė“, o jos vyras⁵¹² visai visa kuo „tikėjo“ komunistų propaganda...

31 I 42

Mačiau Iz. K[urkietį]. Sakė, kad koks tai kadėmų didelis šulas (ar buvęs) jo klausęs, kieno aš agentas esąs: gestapo ar anglių. Esą aš išpranašavęs Prapuolenio

^a Požiūri, apsisprendimą (lt).

^b Užbrauktas sakiny: Pauža žadėjo mėsos, bet neatnešė.

suėmimą (!). Ešą stojau į Fil[osofijos] fak-tą, išstojau, o dabar Fil[osofijos] fak-tas jau uždarytas (? kada?). Ešą Iz. K[urkietis] atsakęs, kad aš daugiau dalykų pranašaujau.

M[a]ck[e]v[i]čius, B[ie]l[iu]k[as], T[o]l[iu]š[is] posėdžiauja. Nieko neišeina.

Sutikau 14 val. Ponia. Palydėjau iki namų. 17.15 užėjau pas Ponia į namus. Išėjau 20.20 val. Po to nuėjau pas Augaitytę: radau Švilpą, Marijošių⁵¹³ ir dar vieną iš operos (Vencevičaitė⁵¹⁴). Anot Marijošiaus, koks tai „aukštas“ pareigūnas iš LNP štabo pirmomis dienomis teatre reikalavęs išduoti Kupstą⁵¹⁵. Labai puolė LNP. Jei jis būtų dienai karalius, tai visus politikierius „išpertų“. Sakau – tektų kaltiems ir nekaltiems, o geriausiai būtų pradėti nuo „pataikūnų“...

Adolfas Hitleris: „Aš visai nenoriu, kad nacionalsocialistinė mintis būtų užsieniuose įgyvendinama. Aš nesu už tai, kad turėčiau rūpintis kitų tautų laime, aš tik jaučiu atsakomybę už manąją tautą“ (kalba 1942 I 30, „I laisvė“, 1942, Nr. 26).

Įspūdis toks: anglofilams rūpi, kad aš būčiau izoliuotas. Kad negalėčiau išeiti, Vokietija laiku pasirėmęs... todėl skelbia, kas esu anglų agentas ir gestapininkas, kad visuomenė nebūtų pasitikėjimo; vokiečiai pyksta už N[aujosios] Lietuvos idėją, o nepadarę mūsų savo agentais, kad ir turėdami agentų mūsų tarpe, įtarinėja, kad esam anglofilai... žodžiu, dvigubas puolimo frontas... o „visuomenė“ – bailiai ir niekšai – stebisi ir nesupranta, kaip galima drąsiau kalbėti (ne palaipčiuose) ir... likti laisvu... O tarp Prapuolenio ir manęs yra: 1) forma pro memorijos, 2) įteikimo forma, 3) laikas (IX–XII 41), 4) ateitis, 5) LNP faktas.

Tiesa, Iz. K[urkietis] pasakojo, kad, ešą pasirodę kokių tai lapelių, kad vokiečiai įspėjinę Kubiliūną, kad imsią įkaitus...

Atvežami vokiečių kariai įsiutę prieš civilinius pareigūnus. Ligoninėse ir vok[iečių] visuomenėje sužeistas karys yra traktuojamas kaip didvyris, o nušalęs karys (kad ir amputuotas) – pajuokos objektas. Ligoninė į juos seselės visai nekreipia dėmesio. Keli tūkstančiai „entuziastų“...

Hitlerio 30 I kalba įrodo, kad Vokietijos viduj ne viskas tvarkoj, kad reikia raminti tautą, kad tautai reikia duoti skubių ir naujų laimėjimų – ar vok[iečių] tauta nori kėsti ketvirtą žiemą? Kalbos santraukoj nėra sakinio, kad „ji niekas negali iš balno išmesti“...

Vakar buvau sutikęs Montvilą⁵¹⁶ (iš URM). Jį buvo jau įsodinę į vagonus, bet Gedvilas išgelbėjęs. Ešą jis stojęs į tarnybą – gavęs tam tikras „garantijas“... Nesisveikina. Nereikia!

Žmonių pramoga: kada baigsis karas?

I-as vokiečių karas:

	1870	+	1870
	1871 (sekantieji metai)		1 (vienetas)
	<hr/>		<hr/>
suma	37141		1871 m. X 5
suma	1015		
II-as vokiečių karas	1914	+	1914
	1915		4 (vienetai)
	<hr/>		<hr/>
	38129		1918 XI 11
	<hr/>		
	11111 (4 vienetai)		
III vokiečių karas	1939	+	1939
	1940		3 (vienetai)
	<hr/>		<hr/>
	38179		1942 XI 16
	<hr/>		
	11116 (3 vienetai)		

Nuo antradienio, 3 II, uždaromas Valstybinis teatras. Matyt, „dėl utėlių“, nes vokiečiai nieko neduoda.

Papirosų skaičių sumažino – savaitei duos 20 št. Moterims neduos. Duona padidinta, bet kiti dalykai sumažinti. Miltų neduos. Cukrus sumažintas 50 g (duos tik 100 g). Nieko sau... Vokiečiai gauna trigubas normas...

Vokiečiai!

Buvau pas Jakučius. 23 val. be 7 min. buvau Aukštaičių gatvė ties Kauko gatvė. Vidury gatvės stovi „žaliukai“ (žandarmerija ar re[zervinė] pol[icija]?) ir „šlapinasi“. Vienas jų rėkia – leidimą, vokiškai. Sustoju. Pasižiūriu į laikrodį: 22.53 val. Sakau lietuviškai – dar yra laiko, da nėra vienuoliktos. Tie, šlapindamiesi, sako: „Eik čia“. Klausiu: „Kodėl, gal kai užbaigsit?“. Pradedą rėkti, žengia keletą žingsnių į priekį, rankas laiko vis prie „organo“: „Eik čia, lietuviai!“ Prieinu į vidurį gatvės iš šaligatvio. Vėl: „Leidimą“. Sakau – leidimo neturiu, bet gyvenu netoli ir da nėra vienuoliktos. Tas, kur suriko „eik čia!“ (vienas rėkė vokiškai, kitas – lietuviškai), pradeda klausiti, kur eini? – Namu. Kur gyveni? – Biržų gatvė. Kur jį? – Čia pat. gale šios ir Zanavykų gatvės.

Vokietis (kitas) pradeda kažką rėkti (kažką panašaus Hund Litauer⁴). Klausiu jį vokiškai – ar kalbat itališkai, prancūziškai, ispaniškai? – Ne! Sakau – o aš vokiš-

⁴ Lietuviškas šuo (vok.).

kaį nekalbu. Lietuviškai vokiecis sako – jūs ne italas. Sakau – taip, bet gyvenau 12 metų Italijoje ir nesu prates prie tokio elgimosi. Tuo metu prieina vyras su moteriške. Jie šaukia ir juos. Tie patys klausimai. Moteris kalba vokiškai. Aiškinasi, kad gyvena čia pat, Kalniečių gatvėje. Klausiu „lietuvio“ – laikas eina, ar galiu eiti? Vokiecis kažką, priėjęs prie manęs, rėkia grasinančiai. Pasižiūriu į jį ir sakau „lietuviai“ – pasakykit draugui, kad mes laukėm vokiečių, bet tenesielgia vokiečiai su lietuviais kaip su šunimis. Vyras prašo palydėti moterį iki Kalniečių gatvės. „Lietuviai“ traukia į šalį vokiečių, kuris vėl kažką rėkia, prie manęs lįsdamas. Moteris eidama man paaiškina, kad vokiecis rėkė „užčiaupk snukį“ (schins, schüs ar kažką panašiai).

Moteris sako, kad aną naktį Kęstučio gatvėj vieną vokiečių nušovė žydas. Esą vokiečiai pažadėję sušaudyti 200 žydų, jei nesusiras kaltininkas. Vakar patruliuavo naktį su šautuvais. Kurioj tai gatvėj vokiečiai daugę lietuvių, suvarę į kiemą. Kiekvieną iš civilių...

Nušovė, ar nenušovė žydas vokiečių – nežinia, bet žinoma, kad vokiečiai dabar šaudys žydus sulig Hitlerio nurodymų be pasigailėjimo: mažiau maisto suvartos. Po to ateis lenkų eilė, po to – mūsų eilė... pirmoj eilėj tvarkys kademus.

[u]rg[ut]is iškėlęs vakarienę Pensei ir kitiems vokiečiams. Pakvietęs kitų tarpe ir Šv[eda] (kitą)⁵¹⁷. Pasakęs, kad štai pavojingiausias žmogus... (suprask: „mums“, ar vokiečiams?)...

Quislings paskirtas min[istru] pirmininku. Norvegijoje atleisti kiti ministeriai. Sunkėja santykiai su Švedija – taip plepa.

2 II 42

Ką reiškia „leidimai“ ir „pažintys“ ... Visi mes gavom leidimus pirkti laikrodį. Brunius gavo už 70 Rm (moterišką), Sliesoraitis už 50 ar 54 Rm (neblogą, su puikia metaline apyranke), kiti vėl už panašias kainas gavo laikrodžius – toj pat krautuvėj aš gavau už 9 Rm... „daugiau ir kitokių laikrodžių nėra“...

Vokiečiai parduoda 600 000 cigarečių už 84 000 Rm. Pirk iš sykio. Kęstučio g.

Vokiečiai parduoda po 7 Ra^a (1000) popirusų („Aroma“) po 70 Rm.

Benzinas – po 3 Rm.

Nieko sau! Puiku! Tai tik smulkmenos!

Buvau pas Švedą. Primygtinai klausinėjo, ko aš važiuoju į Vilnių?

„Lydraštis“ pro memorios guli pas Švedą. Kalbinau duoti vokiečiams. Esą jie susirašė iš žodinio pasikalbėjimo. Yra kalbų, kad jie duos mums dar daugiau į rytus nuo Ašmenos. Žadėjo liet[uviška] ir vok[iška] tekstus (Vilčinsko pasirašytus) atiduoti Narakui.

^a Tūkstantį (it.).

Plepalas: rusai paėmė Velikije Luki.

Apie 14–15 val. buvo koks tai didelis sproginimas. Mūsų namas visas sudrebėjo. Girdėjosi lėktuvų skraidymas.

Apie 19 val. buvau štabe. Šlavėja pasakojo, kad tai įvyko sproginimas Šančiuose – kareivinėje ir mokykloje. „Darbo įstaigos“ vokiečiai susinervinę nebedirbo po pietų – išėjo. Ji mat ir ten šluoja (buv. GV patalpos).

Skambinau Poniai. Užėsiu pas ją ryt 11.30.

Vienoj vietoj kareiviukas (iš auto) parūpino man 500 „Regatos“ papirosų už 40 Rm. Gauna iš vokiečių. Spekuliacija. Ryt gausiu dar tiek pat.

3 II 42

Buvau pas Ponia. Užėjau 11.45. Papietavau. Išėjom; palydėjau į tarnybą – 14 val. Vakarykštis sproginimas įvyko 5-am forte. Lyg kad sprogo sprogstamoji medžiaga. Goringas Italijoje, o Turkijoje suvaržymai vokiečių spaudos atstovams...

Teatras uždaromas (esą Kasakaitis⁵¹⁸ kur tai – ar ne Darbo vadyboj – išsireiškęs, kad ir artistai turės padirbėti laukuose). O gal bijo vasario 16 d. manifestacijų? Jų būtų teatre be abejonės!

„I laisvė“ talpina agr. Andriaus Valucko⁵¹⁹ str. eilę (antrą – šieandie) „Kolektyvinė tiranija“. Atrodo, kad tai liaudininkų bandymas „išsiteisinti“... Valuckas „sėdėjo“... kiti liaudininkai nesėdėjo, tai Valuckas dabar imasi užduotį išteisinti visomenės akyse su komunistais dirbusius liaudininkus...

Esą Raštikis lankęsis pas vokiečius (Kubiliūna?) dėl 16 vasario, kad leistų švęsti. Nesutinka. Esą vis vien švęs.

Esą sudarytas naujas LAF'o štabas...

Sutiksiu Ponia 21.10 val.

Buvau nuėjęs į Kęstučio gatvę. Norėjau atsiimti pažadėtus man 500 „Regatos“ papirosų už 40 Rm. Negavau. Atrodo, kad norės daugiau. Nebeimsiu.

Sutikau Ponia 21.15. Palydėjau. Atsiveikinau 22.40 val. Sutiksiu ryt 21.10. Pr kalbėjau niekų...

Chandra!..*

4 II 42

Vokiečiai veža vagonuose rusų belaisvius. Šaldytuvai. Fronte iš jų atima silbas rūbus. Sušalusius, bet dar gyvus rusus kloja eilėmis, kol mirs. Laidoja kur tai už 4-to forto. Duobių nekasa, nes žemė įšalusi.

* Чанара (rus.) – melancholija, niūri nuotaika, nykuma.

Aerodrome vokiečiai apdaužė vieną darbininką. Tas jį pagavęs nuošaly gerokai apdaužė, atėmė šautuvą. Vokiečiai (Darbo tarnybos) melste meldė gražinti šautuvą ir nesiskundė.

Didelis nepasitenkinimas darbininkų tarpe. Lenkijoje, atrodo, maisto normos didesnės.

Savitarpinė pagalba perėjo į kademų rankas. Stanevičius ten sėdi... bet jo neskaitau „mūsiškiu“... Ar pasiliks? Dabar... Jei nebent susiuostys su Končium. Aną dieną Švedas sakė, kad kademų deleg[acija] lankėsi pas Kubiliūną. Ar tik ne Sav[itarpinės] p[agalbos] reikalai?

Mažeika⁵²⁰ pirmas (?) pradėjo giedoti vokiškai. Anot S. S[an]t[varo], teatras uždarytas, kad neįvyktų ekscesų per 16 II. Ešą po 16 II (gal apie 20 ar 1 III) atidarys. Ir aš tą patį manau. Paneigė, kad solistai turės dainuoti vokiškai uždaruos spektakliuos. Ešą vokiečiai žavisi mūsų opera. Paironizavo: ešą buvau didelis partijos pareiģūnas, tai neužeidavau. Kvietė užėti. Žino varlė, kodėl neužeinu.

GV gavo iš Kubiliūno 15 000 Rm. Ar tai nebus tik „nacionalistinio“ judėjimo istorijai? J. Vokietaitis ją manė parašyti. Kurių velnių, ir kam ji įdomi? Žinoma, viskas prasidės nuo 1934 m., kad galėtų įrodyti savo nuopelnus. Nesuprantu. GV yra sukompromituotas, GV nepateisins perversmo, kurs ėjo jo vardu ir rašto iš „Karo muziejaus“. Tedaro... Geriau!

Vokietaitis važinėja į Vilnių ir Panevėžį. Ar tik ne dirvos zondavimas?..

20 val.

Šį vakarą turi ateiti „kalėdoti“ kunigas. Aš gi turiu 20.45 jau išeiti sutikti Ponią. Jau 20.05, o jo nėra.

Iš Ukmergės LNP vado pareikalavo atiduoti Arbeitsdienstui dokumentus ir sąrašus-anketas. Keista. Mes atsiskaitom tik iš gautų sumų, pristatom apyskaitas, o dokumentų neturim ir nėra ko atidavinėti, ypač anketų. Atrodo, kad ten asmeniškai pykčiai.

Ešą Panevėžyje atleidžia vyrus, tarnybose lieka moterys. Arbeitsamtas vyrus varo registruotis bedarbiais.

Ešą 1920-1922 m. jaunimą, ypač dirbantį, atleidžia ar atleis iš tarnybų, vers registruotis Arbeitsamte, o tas varys į „Darbo tarnybos“ biurus. Bus ar jau kai kur vykdoma. Mobilizacija...

Sutikau Ponią 21.15. Palydėjau iki namų – 22.10 val.

Plepama, kad potvarkis apie knygynus išėjo po to, kai vienas knygynas išleido kalendorių ūkininkams su „Vyčiu“, himnu ir 16 II raudonai.

Vienas namas, priklausęs 3 davatkomis, rusų nebuvo nacionalizuotas. Dabar neseniai jis tapo nacionalizuotas. Matyt, vokiečiai iškraptė, kad rusai apsiriko... Uolumas.

Gražią kalbą pasakė Suomijos prezidentas (4 II „I laisvė“), kurioje išreiškė vil- ties, kad nauji taikadariai nekartos Versalio klaidos ir leis N[aujojoje] Europoje gyventi ir mažoms tautoms. Puiku!

[...]^a
Vokiečiai neduoda malkų mokykloms. Šančių gimnazijoje tėvai atiduoda savo malkų korteles gimnazijai. Mokytojai „varo“ kursą. Kai baigs malkas po 2-3 savai- čių – tada suretins pamokas...

5 II 42

Pasirodo, tie patys du žandarai (rez[ervinės] pol[icijos]) buvo „sustabdę“ du lietuvius 22.40. Pradėjo šaudyti, liepė iškelti rankas, apkratė, iškoliojo, ginčijo, kad yra ne 22.40, o 23.30. Vėliau prikibo prie manęs.

A. V[aliukėnas] važiuo traukinį su dviem vokiečiais sudetais. Kolioja karą viešai. Buvo sužeisti lapkritį. Gydėsi kur tai apie Mainzą. Dabar juos vėl suformavo ir siunčia į Rytus. Vienas sako, kad „kada grįšiu...“ , kitas nutraukė: „Mes jau nebegrįšim“.

Sutikau 21.15 Ponia. Palydėjau į namus 22.05 val.

6 II 42

Aną dieną pas K. mačiau tokį Jočį (?). Ar tik ne apie jį anksčiau su entuziazmu kalbėjo K[u]rg[onas]? Jis ateina dabar ir į „Perkūno“ valgyklą. Mūsų jauni vyrai norėjo jį išmesti iš valgyklos. Tėvas – lietuvis. Jis pats visą laiką gyveno Varšuvoj. Dabar – Kaune, užsiima, matyt, spekuliacija. Vyksta į Gardiną. Kažkas „nešva- raus“. „Lenkų“ agentas. Atrodo, kad K[u]rg[onas] nuduoda didelį lietuvi. Atsiminti Kauno g[elst]apo] įvykdytą kratą Gardine pas K[u]rg[oną], jo klausimus man dėl ryšio su Rg. ir Pėda^b. Atsakai neigiamai. Visą laiką be nuotaikos. Чем то смущен^c. Buvo „kęstutietis“⁵²¹. Ji norėjo užverbuoti į s[au]g[lu]mą. Atsisakęs.

Skambinau 9.30 Jonui Vok[ietaičiui]. Sakė, per kitus, važiuosias „tuoj“, prasė laukti jo namuose. Jau 12.30, o jis vis su tuo savo „tuoj“ nesirodo. Nebegalėsiu 13 val. paskambinti Poniai.

7 I 42

Plepalai, esą mes leidžiam antivokiškas proklamacijas su parašu: „LN partija“...
Plepalai, esą mūsų štabai pilnumoje veikia.

^a Iškirta pastraipa.

^b Neaišku, apie ką kalbama.

^c Kažko sumišęs (rus.).

Dr. Vok[ietaitis] penktadienį buvo kažkuo susijaudinęs. Kažką jam kas pasakė. Šiandie jau aprimęs ir sako – „išpūstas dalykas“.

Švedas paskambino Viciai į banką, kad aš prieš 12 val. paskambinčiau į „Mais-tą“ (tūlam...)“ dėl važiavimo į Vilnių. 11.30 paskambinau. Atsiliepė „M[aišto]“ cen-tralinė. Paprašiau tą poną. Atsiliepė. Pasitvirtino pavardę. Pasakiau, kad dėl važia-vimo į Vilnių. Pasakiau pavardę. Paminėjau Švedą. Atsakymas – sunkvežimis nevažiuos, prekes veš traukiniu. Taigi vėl nevažiuoju!..

Vokietaitis (anot Udrienės) negavęs benzino.

Paskambinau Poniai apie 13.15. Paskum sutikau Aukštaičių ir Aušros gatvių kampe 13.45^b. Palydėjau iki Eltos. Užėjau į „P[erkūno]“ valgyklą. Dr. Vokietaitis žadėjo vėliau papasakoti, kas jį buvo „sujaudinę“.

13.18 paskambino V. Stanev[ičius] į štabą. Nieko nebuvo. Nepažino. Vėliau sakė, kad pas jį buvo užėję keli man žinomi vyrai, kurie kažką siūlė, kad tas da-lykas man prie širdies ir man žinomas. Paklausiau, ar „laikraštis“? Sako – ne, ar man nieko Deksnys nesakęs? Sakau – nieko nežinau. Prašė užėiti pirmadienį pas jį. Esą apie tai nepatogu kalbėti telefonu. Koks tai „kultas“.

Su Ponia einant, sutikom jos draugę – Gražiną Domaševičiūtę-Šliogerienę.

Brunius buvo užėjęs, sakosi, kad turįs žinių, kad g[esta]lpe apie jį vėl blogai kalba. Su Kačanausku aptarėm „savaitinio kultūros laikraščio“ leidimo klausimą.

Ryt 17 val. sutinku Ponią ir kartu eisim pas Gražiną Krivickienę.

Išsiėmiau Jasiunsko pasirašytą komandiruoatę į Vilnių.

Ž[emės] banke pareikalavo vėl kokius tai tarnautojų sąrašus padaryti. Tautinin-kai mano, kad gali mažinti personalą. Vienas kitas (ne Vicia) b[ū]gštauja, kad gali atleisti visus tautininkus – skyrių vedėjus (Baukaitis).

Ž[emės] b[anke] aktyvistas Steponaitis Stalino šventės (ar Spalių rev[oliucijos] proga „papuošti“ banką buvo atnešęs iš savo namų naminį fontanelį.

8 II 42

Po truputį sninga. Palkšvas oras. Nešalta.

17.10 susitikau su Ponia. Nuėjom pas Gražiną. Grįžau – palydėjau 22.55 val. Pavakarieniavom pas Jonynus. Jonynas turi gražių dalykų – ypač kandeliabrų – prisipirko bolševikų laikais. Pats juokėsi: „Kada kiti pardavinėjo, aš pirkau“.

Tiesa, ketv[irtadienį] ar pentk[aldienį], kada pietavau „Perkūne“, Paulav[ičiūtė]-Kačanauskienė „pavažiavo“ man – kada vesiu? Sakau – reikia palaukti, po karo.

Gražina gi vis siūlė įpėdinių... Komedija!

* Pavardė neirašyta.

^b Pastaba puslapio apačioje: „ant kampo stovėjo kokie tai du tipai“.

Ešā koks tai vokiecis iš Gen[eralkomisaria]to, viršininkas social[inių] klausimų (apie kurį Roppas pasakęs, kad jis yra „kein Politik“⁵²¹) pasakęs, kodėl pradėdai rinkliavą⁵²² § II, o ne 16 II, juk 16 II Jūsū šventė?

Jonynas gi pasakojo, kad vokiečiai darę įvairiausių kliūčių ir sunkumų net parenkant tautiškesnį ornamentą rinkliavos lapeliui – prisegamam.

Pas Cramerį ir Jordana⁵²³ (Mieste⁵²⁴), berods, yra prie durų parašai, kad „įėjimas tik vokiečiams“. Charakteringa, kad „paskutinius“ pakėlimus gavo tik „Miestas tik vokiečiams“. Charakteringa, kad „paskutinius“ pakėlimus gavo tik „Miestas tik vokiečiams“. Charakteringa, kad „paskutinius“ pakėlimus gavo tik „Miestas tik vokiečiams“. Charakteringa, kad „paskutinius“ pakėlimus gavo tik „Miestas tik vokiečiams“. Charakteringa, kad „paskutinius“ pakėlimus gavo tik „Miestas tik vokiečiams“.

Buvau Bulotos išlydėjime⁵²⁵. Padėjus karstą prie Než[inomojo] k[areivio] paminklo, invalidai per daug greitai sugriežė himną, taip kad studentai nespėjo įtempa giedoti. Perdėtas orkestro uolumas. Buvo Justas su dviem karininkais ir du civ[ilinės] v[aldžios] atstovai. Buvo vienas gyvų gėlių vainikas su raudonu kaspiniu ir hakenkrezu (civ[ilinės] v[aldžios?]. Žmonių prisirinko daug. Gal ne tiek dėl senio, kiek todėl, kad tai buvo tautinė manifestacija. Tvarkytojai prašė prie kapo himno negiedoti. Žemės bankas, Fin[ansų] vadyba ir gimnazijos paleido savo tarnautojus (ir mokinius). Savit[arpinė] pagalba irgi. Tik, berods, Daukša⁵²⁶ (Social[inė] v[adyba] nepaleido, nes 15 val. dar jos tarnautojai nieko nežinojo.

Su Jasiunsku buvau pas Stanevičių. Buvo ir Končius. Tyčiom pasisveikinau keldamas ranką. Buvo rezervuotas, paleido kelias labai mandagias „špilkas“ apie „agentus“ (pvz., jų kolonoj⁵²⁷ buvo toks pat kaip aš, panašiu mėlynu kostiumu...). Vėliau, išeinant, dar sykį paklausė pavardę... esą neišgirdęs... Vėliau, einant iki K[aro] muz[iejaus], jau buvo mandagesnis. Atsisveikinau su juo ties „partija“.

Pas Vicią į banką atėjo koks tai vokiecis repatriantas dėl savo kokių tai „užstatų“, kurie buvo nacionalizuoti. Vicią jam aiškina, kad jie nacionalizuoti. Tas pradėjo rekti, kad dabar „nauja era“, kad tai, kas buvo prie komunistų, to dabar nėra. Žinoma, yra „nauja era“, indėliai visi nacionalizuoti, viskas nacionalizuota... Pažiūrėsim, kokia bus nauja era po metų... O patys vokiečiai nieko neatnacionalizuoja...

Lenkai davė ultimatumą⁵²⁸ – tuoj vietiniai lenkai pakėlė galvas... „nauja era“... repatriantai kalba apie „naują erą“...

Udetas⁵²⁹... Moelders⁵³⁰... Reichenau... Todtas⁵³¹... Vis nelaimingi atsitikimai... Brauchūsas – širdies liga, operacija...

Kažkas panašaus į „valymą“... Išvalyta, padarant „didvyriais“...

⁵²¹ Joka politikas (vok.).

K[o]st[as]⁵³² vežė Kaunan du bekonus, 6 kg sviesto – savo pardavimui, 6 kg dešrų (mums dešros). Kitas ūkininkas, kartu važiuavęs, arkluiui pailsus, padėjo į jo vežimą maišą su vištom ir kalakutais (keliolika). Netoli Kauno vokietis, kalbas gerai lietuviškai, paprašė pavežti. Apčiupinėjo vežamą [turtą]. Pravažiavus tiltą (Vil[i]jampolės) sako – veži gerus dalykus, žinai, kokios baudmės spekuliantams ir t. t., važiuojam į policiją. Prie policijos sako – baudmės, pagalvok gerai (tas iš karto nesusiprato pasiūlyti kyši), bet jei nori, važiuok į mano namus, duosi pusę bekonu ir gali sau važiuoti. K[o]st[as] sutiko. Prie namų K[o]st[as] sako neturįs peilio. Vokietis sako – na, tai nešk visą bekoną. Atsirado pas K[o]st[ą] ir peilis. Vokietis paėmė pusę bekonu, sviestą, ano žmogaus maišą su paukščiais ir mums vežamus 6 kg dešrų.

Prie namų paklausė, ką dar turi? Sako – 6 kg sviesto. – Duok. Išima maišą ir ištraukia sviestą. Sako – nešk visą maišą. Prigrasė niekam nepasakoti nieko, nes bus blogai. Štai tau kovotojas su spekuliacija.

M[e]č[ys] V[a]l[iu]k[ėnas] pasakojo, esą Škirpa parašęs A[m]brazevičiui laišką. Sakosi buvęs išvykęs į Tiroli, bet niekieno nevejamas. Tik Berlyne prašę palikti jo adresą, jeigu kartais jis būtų reikalingas. Esą jį kažkas (Grefe?) buvo pakvietęs pietų⁵³³. Esą jo markė gera Berlyne. Esą prašęs už Prapuolenį. Kažką minėjęs apie LAF ir jo „atskalą“ – partiją. Esą prašęs patarti jaunimui neišsiokti... Mulkis! Į savo kromą varo... Esą nieko netenka laukti, tik Berlyne galvoja, kad daugiau norint iščiulpti iš Ostlando, reikėsią duoti savistovumą (ar savivaldą) ir Lietuvai. Jeigu klausimas jau eina apie taktikos pakeitimą – tai nieko, tai jau geriau.

Taip turės būti ir be Škirpos pranešimo... O jis nelabai reikalingas. Jis vis dar deda viltį į LAF'ą... o liaudininkai deda viltį į Škirpą. Škirpa gi, matyt, jau randa reikalo gretintis prie Ambrazevičiaus... ir visi tik nori nutylėti ar apeiti LN partiją!..

Prašiau Švedo paskambinti „Pienocentriui“ – sako, mašina neina į Vilnių, nes keliai užpustyti... Su „Maistu“ tas pats.

Smulkmena: traukinys sėdi keli vokiečiai. Įeina vokietis konduktorius. Sėdi kupe ir koks tai Zivilv[erwaltungu] valdininkas. Kondukt[orius] pradeda kalbėti apie Zivil[verwaltungą], esą jie yra plėšikai, viską sau grobia, kad ateis laikas, tai su jais atsiskaitys...

Tiesa, K[u]rg[onas] kažką minėjo apie „tautinius“ komunistus...(?!).

Anot J[u]rk[ūno], vokiečiai jau įtikino Kubiliūną, kad aš „anglofilas“... Prie Končiaus!

M[e]č[is]l[iovas]⁵³⁴ davė Škirp[os] rašto dėl Prapuolenio išlaisvinimo (vokiečiams) nuorašą Bieliukui ir rašto Ambr[azevičiui] nuorašą? Vicia paprašė nuorašo man – nedavė. Taikosi kademams ir liaudininkams. Ar Brunius ką žino? „Nuoskalda – LAF'o!“ Matyt, ir mus Škirpa nori lyg ir po savimi paglemžti. Nieko neišeis!

Škirpos laiškas vaikšto po Kauną (ar jo raštas apie Prapuolenio paleidimą?).
Reklama! Visi jau kalba.

Klausiau Jasiunsko – nieko nežino. Švedas irgi nieko nežino.
[...]³ pataria nejeiti į žurnalo leidimo kolektyvą. Zobalskiui⁵³⁵ vokiečiai jau siūlę
leisti žurnalą. Jis, esą bijos „ką nors“ praleisti. Gali tapti vokiečių kultūros skelbė-
jas... Kam Paramskas⁵³⁶? Esą tai daroma tik biznio reikalu...

Racija! Ir man atrodo, kad tai tik biznio reikalas!

Plepa, kad Justas kur tai iškėlęs taurę už Lietuvos nepriklausomybę. [Ten] buvę
Zivil[verwaltung] nariai demonstratyviai išėję iš salės.

Vienas senas liaudininkas sako: „Lietuva vis vien bus nepriklausoma, tik galbūt
reikės kalbėtis su lenkais, kad mes negalėsim atsirubežiuoti nuo lenkų“... Sena liau-
dininkų giesmė, bet vargu ar tai yra Lietuvos interese...

Buvau pas Ponią. Užėjau 13.45. Išėjau 16.35. Sutikau prie funikulieriaus su
broliu. Palydėjau iki Eltos.

Gen[eralkomisari]tas peržiūri visų vadybų etatus. Plepama, kad nuo 1 IV daug
atleis. Taigi... vežimas inteligentijos.

Daviau Kostui „metmenis“.

Man esant pas Švedą (skambinau Švedui iš štabo, kad užeisiu), paskambino
Stanevičius. Prašiau, kad Švedas apie „laisšką“ pasiteirautų pas Kurkietį. Gal ką
žino?

Mironas⁵³⁷ ([a]dv[ylga])⁵³⁸, esą gerai apie mane atsiliepeš.

[a]dv[ylga] teiravosi, kokią kalbą pasakiau Karo muziejui. Išaiškinau, kad ne
K[ar]o m[uziej]ui, o štabe po vainiko uždėjimo. Paskaičiau pagrindinius punktus iš
blonknoto.

[a]dv[ylga]. Pirmas man dalykas: Nepriklausomybė!

Paėmiau iš Švedo lietuvišką ir vokišką tekstą (su parašu) Lydos verbindingungs-
manno³ Vilčinsko pro memorios (vis tebegulėjo pas jį) ir nunešiau Narakui. Pra-
šiau, kad vokišką tekstą atiduotų Fritschui. Brunius bus nepatenkintas. Jei neuž-
bėgs už akių (jei Švedas nepasakys Bruniu, jei Brunius nesulaikys Narako), tai
pagalios pro memoria Lydos reikalui atsidurs pas Fritschą.

Yra projektas Laisvės alėją pavadinti „Adolf Hitler Strasse“, O Nepriklausomy-
bės aikštę vėl kitaip. Esą gatvių pavadinimai busią dviem kalbom.

³ Iškirpta pavardė.

³ Tarpininko, ryšininko (vok.).

Krausto iš būstinės. Bet mandagiai. Pažadėjom, kad ryt bus būstinė laisva.

Dr. Vok[ietaitis] sakė, kad kokia tai ponija sakė vienam direktoriui, kad štabas veikia, susirenka. Tas jį ir sujaudino. Ešą mus seka.

Liutiką išvijo iš Kult[ūros] pam[inklų] apsaugos viršininkų. Jo vietoje Nezabitauskis⁵³⁹.

Dr. Vok[ietaičiui] „jaunimo vadas“ (vok[ietis]) kažką nori siūlyti – ar ne organizuoti mūsų jaunimą?

Matysiu Ponią 17.30.

Sutikau 17.45. Palydėjau iki tarnybos – 18.45. Užėsiu pas ją penktadienį 19 val.

Ž[emės] b[ankui] kalbant Gen[eralkomisaria]te dėl algų, vokiečiai vis mušė, kad ešą algos „vietiniams“... – Lietuvos išlavintiems negrams...

Vokiečiai „atleido“ nuo šiltinės Kauną: leidžia Kauno teatrą, kiną etc. Pakėlė mėsos ir riebalų normą 50 g. – įdomu, kokią naują kiaulystę vokiečiai sugalvojo ar ruošia? Tokios lengvatos ne prieš gera!

V[icia] pasakojo, kad įstaigoj⁵⁴⁰ šie „vaikščiojo“ kažkokie atsišaukimai, ragina eiti prie Karo muziejaus (II 16) giedoti himną. Tvarkoj, bet ragina imti su savim žvakes ir po to eiti į kapines. Degs žvakes? Naktį iliuminacijos negali būti. Tai jau netvarka. Pasirašęs kažkoks komitetas (inicialais). Įdomu, kas tai daro? Gal net mūsų vardą tampo!..

N[au]j[o]k[as] pasakojo, kad Kaune Cramerio valdin[nin]kas pareikalavo pr[adžios] mokyklose 6 val. savaitėje [...]^a, pradedant bene nuo II sk[yriaus]. O rodos, yra susitarimas su Gen[eralkomisaria]tu, kad bus 4 val. savaitėje ir pradedant 4 skyriumi.

Mc.⁵⁴¹ mano, kad Ambr[azevičius] sukalbamas. Ešą apsvylęs Juška. Sutinka su netvarka un[iversite]to reikaluose.

N[au]j[o]k[as] sako, kad karo sferos Kaune lyg visai nutraukę santykius su Zivilverwaltungu.

Radau „Antikvariate“ du toms Meterlinko⁵⁴² rusų kalba.

Vakar iš Vilniaus atvyko Kernagis.

Vakar Gatautis nuvežė 40 Rm ir dokumentus Vyktintui, kad tas sutvarkytų mano stojimo formalumus Vilniaus universitete.

Parašiau S. Miglinui straipsnį „Apsidairant...“ – be „minties“, tik padrikos mintys. Tikriausiai netilps.

^a Pakartota: pradžios mokyklose.

13 II 42

12.10 buvau pas Ponią. Išsėdėjau iki 15.05 val. Palydėjau iki buv. „Cukraus“ namų. 16 val. vėl sutikau ir palydėjau iki namų – 16.35 val.

[...]^a

Matysiu antradienį. Užėisiu apie 18–18.30 val.
Buvau kelioms minutėms užbėgęs pas Kurklietį. Ešą suimtas Cez[aris] Petrauskas ir dar keliolika (apie 18) iš Pramprekybos už spekuliaciją. Sušaudyti 42 komunistai – padėgėjai ir žydų slėpėjai.

Sakoma, kad nuo Dabrilos buto nuimta jo lentelė, o iš jo ir Stanaičio butų vokiečiai išsivežė baldus. Kiti sako, kad Stanaitį dar būsią galima išvaduoti!

K[u]r[k]lietis] „apgailestavo“ mano išvažiavimą Vilniun. Sakau – nenoriu būti „in mezzo“^b, kur jau dabar svarstoma, kiek kas nuopelnų ateičiai turi, kiek kas dirba... skaičiavimas ne bendro labui, o asmeniškų ambicijų dėlei... Sako – tauta laukia ir reikalauja... Sakau – nepradėkite iš karto nuo „aukščiausių ironijų“...

Liaudininkai susirūpinę dėl Pramprek[ybės] areštų, nes ten daugiausiai jų žmonės.

Kalbama, kad vokiečiai pareikalavę atleisti 50% visų valdininkų. Ešą Matul[ionis] žiūrįs į „Kau[e]n[er] Zeit[ung]“ iliustracijų lapą ir svarstąs, kuriam fabrike dirbsias.

„Vytiš“ ant blankų padėtas virš vokiško teksto. Gana nuimti lietuviška, ir „Vytiš“ lieka vokiškam tekste.

14 II 42

Švedas sakėsi šiandien rytą kalbėjęs („nuosaukiai, logiškai, rimtai“ – kaip jis sakosi visados su Kubiliūnu kalbąs) su Kubiliūnu „politiškais klausimais“. Ešą Kubiliūnas sako, „gerai“, kad neš vainikus ir iškabins vėliavas, bet kad tik nebūtų ekscesų.

Ešą Šv[edas] užsiminęs, kad vieną dieną kademai galį „pasodinti“ ir jį (Kub[iliū]n[ą] ir Švedą; tai Kub[iliū]n[as] atsakęs, kad jie nieko negali ir kad bus sutvarkyti.

Švedą sutikau su Kurkliciu. Kartą jis (Šv[edas]) labai manęs įdomavosi, kodėl K[u]r[k]lietis] taip siekia sudaryti bendradarbiavimą su [l]i[au]d[i]n[inkais]? Švedas labai atsargus ir, matyti, labai opus dėl savo turimos vietos. Arba nutyli, arba išėina.

Bene vakar turėjo kalbėti Germantas, Paukštys, Juodeika⁵⁴³. Germantas pavėlavo atvykti. Paukštys taip kalbėjo, lyg jis būtų paties H. Göringo paprašytas verbuo-

^a Užbrauktas sakiny: Gal sutikau ryt apie 20.30 – palydėti į miestą. Parastėje pastaba: „Nespauju nuoti“.

^b Aplinkoje (it).

ti darbininkus. Leitmotyvas: vykkit dabar gražiuoju į Vakarus, nes jei nevyksit geruoju, tai netrukus teks vykkti piktuoju ir galbūt kitur⁵⁴⁴.

Vakar „Į laisvę“ vokiečiai jau „pripažįsta“ „pretenzijas“ (kas turi pretenzijų...), bet reikalauja dirbti: „Nes juk pretenzijų į ateitį gali turėti tik tas, kuris dabartyje jam iškeltas prievoles atlieka ištaisai“⁵⁴⁵. Tik „pretenzijos į ateitį“, o ne teisė į ateitį ir dabartį.

Esą „Pažangos“ rūmuose buvo tokia scena, kada Engeltas⁵⁴⁶(!) siūlė bat[alio]nų karininkams dvarus ir žemę Rusijos erdvėje po 4–5 tarnybos metų. Karininkai atėjo ir nusirengė, suėjo į salę; vėliau buvo priversti apsirengti. Engeliui (ar Engert) atėjus, su štabu, tas iškėlė ranką ir sako „Heil Hitler“ – mūsų tyli. Kartoja antrą sykį „Heil Hitler“ – mūsų tyli; liepia išversti vertėjui ir pasakyti, kad toks yra pasveikinimas ir sako trečią sykį „Heil Hitler“, bet ir šį sykį mūsų šiek tiek tylėjo. Vėliau perėjo prie pasiūlymų.

Kubiliūnas parašė Paukščiui tokį raštą:

Pirmojo generalinio tarėjo įstaiga

Skubu

Kaunas, 1942 m. vasario mėn 12 d.

Nr. 141

JL/KP

Ponui Darbo ir Socialinių Reikalų Generaliniam Tarėjui

Mano pranešimui dėl vasario 16 dienos, kaip darbo dienos, įgyvendinti, ir papildant anksčiau žodžiu mano Tamstai duotus nurodymus, prašau išpėti visus Tamstos žinioje esančius bendradarbius, kad nei įstaigose, nei šiaip viešai ta diena nėra minima.

Nepaprastos karo aplinkybės verčia tos dienos minėjimą atidėti iki to laiko, kol susidarys tinkamos tam sąlygos.

Dar turime nemaža priešingo lietuviams elemento, kuris norėtų panaudoti mums brangią dieną savo niekšiškiems tikslams.

Tik kietas darbas gali mums užtikrinti geresnį rytojų.

(parašas)

Pirmasis Generalinis Tarėjas

Idioto parašytas, idioto pasirašytas!

Švedas giriasi, kad jis vis kalbą Kubiliūnui apie kademų pavojų, apie tai, kad jis (Kub[i]liū[na]s) esąs nacionalistų stulpas (suprask – ramstis), kad jis dabar esąs be „užnugario“, be atramos... Ko siekia Švedas? Atkurti partiją? Dabartinėmis sąlygomis?.. Jis per daug kalba apie kademų pavojų – manau, kad tai yra „eilinė“ Švedo atsargumo išraiška, baimė būti nustumtu į pašalį ar sumaltu kademų!..

Ir nacių laikais pasitaiko „korektūros“ klaidų! Tai ne vien bolševikų privilegija!

„Stalo kalendoriuje“ (1942 m.) mėnesiai užrašyti vokiškai ir lietuviškai (1942 Februar – Vasaris Sav. 7), o šonuose virš „kalendorėlių“ tik lietuviškai. Po centrinės skaitlinės dienos pavadinimas rašomas visur vokiškai – lietuviškai, bet „klaidoj“ – vasario 16 d. užrašyta priešingai, t. y. lietuviškai – vokiškai. Vokiečiai praleido, vėliau apsižiūrėjo, bet buvo vėlu. Esą atleidę darbininką – „kaltininką“...

Švedas minėjo apie kažkokį korporantų alutį. Esą man turėjo pranešti per Vicią telefonu. Pranešimo negavau – tai nereiki nei eiti. Galbūt bus daug ir „neaiškių“ žmonių... Be to, lai kalba sau ir dirba Brunius. Nusibodo!

Jakštas prašė Krupavičiaus memorandumo. Pasakiau, kad neturiu, kad viskas „kaime“ ir kad „ir norėdamas“, negalėčiau tuoj surasti. Teiravosi, kas turi. Patariau paskambinti Stanevičiui. Jie buvo gavę iš Kurkliečio.

Dėl 16 II Ž[emės] b[anke] atsišaukimus pasirašė kokia tai „Kovotojų sąjunga“.

15 II 42

Sėdėjau namie.

16 II 42

Vasario šešioliktoji.

Buvau 10 val. pamaldose. Kun. Kapočius prašė pasimelsti ir už vokiečių karius, kritusius Lietuvoje (ar Lietuvos žemėje). Gale – koks tai senis „per jaunai“ užtraukė Lietuvos himną. Tai, berods, pirmas himnas šioje bažnyčioje. Pereitais metais „nedrįso“ – po Visų šventų... kaip sakė keli, matyt, agentai, atėję „laukti“...

Mūsų gatvė iškėlė dvi vėliavas – apie 10 val. Apie 11 val. iškėlė prie namo Variakojo skylyje.

Mūsų buv. tarnaitė – dabartinei namų valdytojai – sakiau iškelti vėliavą, nes negi kelsiu į kiemą, prie virtuvės, o balkonas (į gatvę) ne mūsų, kaip ir namas. O. Norkaitė sako – negavau parėdymo. Sakau – jo ir nebus, iškelk ir gana. – Negavau vėliavas. Sakau – yra mūsų ir yra ir kotas. Sako – nesvarbu, negalima. Ir išėjo. Esą ji tarnauja....

Rugsėjo 8 d. iškėliau, nes namas buvo mūsų. Dabar gi... Ona N[orkaitė] bijo nustoti savo tarnybos...

Žemės b[ankas] iškėlė ilgąsias vėliavas. Ant Lietuvos banko ir Fin[ansų] vadymos irgi vėliavas.

Pirmasis gen. tarėjas vėliavos neiškėlė. Jam įvairūs žmonės skambino bent 20 sykių. Aiškinosi negalį – Kviecinškas ir Liandsbergis. Tačiau apie 16.50 iškėlė: vokišką ir lietuvišką. Juokiamasi – pirmasis tarėjas, o iškėlė paskutinis.

Vėliavų buvo – pradžioje nedaug, vėliau daugiau. Šančiuose, Slabadoj, Žal[iajame] kalne policija (mūsų) įsakinėjo nuimti vėliavas (iš ryto). Labai uolūs... tie mūsų policininkai...

16.45 Karo muziejaus sodelis jau buvo pilnas. Ir gatvės. 17 val. prasidėjo iškilimų. Himną giedoja visa minia. Gana įspūdinga. „Išgelbėk nuo priešo baisaus“ sugiedoja tik vieną punktą. Visa masė plaukte nuplaukė miestu į kapines. Ten irgi sugiedoją himną.

„Virš“ Generalkomisariato (ant stogo) stovėjo vokiečiai su šautuvu. Atėjo, žiūrėjo apačion šautuvą paslėpęs.

„42“ komunistų teismas buvo Gen[eralkomisaria]te⁵⁴⁷. Buvo rusų senų šautuvų. Žmonės (V.) matė pas Lüth apie 50 vokiškų šautuvų, išvalytu, kampe sustatytu. Kai kas sako, kad buvo atgabenta į Gen[eralkomisaria]tą ir pora kulkosvaidžių... Buvo koks tai „viavai“^a Gen[eralkomisaria]te „vokietukų“ penktadienį...

Dr. V[okietaiti] penktadienį pakvietė vokiečius ir pasakė, kad jei K[ūno] k[ultūros] rūmuose jis iškabins vėliavą – nieko; jei suruoš minėjimą arba sugiedos himną – nieko; bet, esą nevertėtų „su žvakutėm“ eiti per miestą į kapus. Vokiečiai – kariškiai.

Vilniuj Goštautas skelbia, esą Lietuvoj yra tik 4 % tikrų inteligentų, o Lenkijoj – 20 %. Anot jo, suprask – tie 4 % – tai tik bajorai, nes nei mokslas, nei elgesys, niekas nesudaro inteligento pobūdį. Tai tas pats, kurs buvo pas Girą ir lankėsi pas mane prieš pat karą (18–21 VI), specialiai kalbindamas – kas bus su Lietuva, etc... Manau, enkavedistas.. užsimaskavęs...

Esą tuoj nebebus žinių per radio lietuviškai. Reikės klausyti „Warszawa“. Duotas parėdymas ir Rosenbergo. Kauno vokiečiai pataria rašyti, skambinti, protestuoti jiems – jie perduos Berlynui. Gal kas išeis... Pradžia represalijų...

Esą iki III I panaikins daug lietuviškų įmonių. Bedarbių ruošimas...

Žodžiu, einam į „nacių“ režimą...

Kalba, kad naciai – rudieji – pradeda mankštintis... Matyt, nori užsitikrinti vidų...

Goštautas (Vilniuj) gyvena su Vykintu. Kokiu būdu tas „prisimazina“^b? Šlykštus tipas – „aktyvistas“!..

17 II [42]

Partija vakar padėjo vainiką: Kačanauskas ir Jurkštas⁵⁴⁸ su taut[iniiais] kaspinais. Esą visi žinojo, kad tai LNP vainikas. Jis bus padėtas K[aro] m[uziejaus] kriptonje. (Likv[idacinė] kom[isija]).

Dr. Vokietaičiui vokiečiai siūlė būti „jaunimo vadu“, t. y. „vadu“ būtų vokiečiai, jis būtų tik chalujuis – štabo viršininkas, ar kas nors panašaus. Atsisakęs.

Esą dabar vokiečiai tas pačias pareigas siūlė mok[ytojui] Mašioutui. Tas jau dvi dienas girtuokliaująs su jais. Reiktu, kad tas durnius atsisakytų.

Esą kademai (un[iversite]te) buvo labai susijaudinę, kai pasirodė pirmi atsišaukimai un[iversite]te apie „16 vasario“. Puolę – kvailystė, uždarys un[iversite]tą, neleis švęsti, išvaikys. Todėl ir 15 II jie atskirai uždėjo vainiką. Manė, kad 16 II nieko nebus.

^a Bėgiojimas, lakstymas (it.).

^b Prisiplaka (rus.).

Mieste apie 14 val. buvo paleistas gandas, kad vėliavos nuleidimo nebus (Ž[emės] b[anke] – aktyvistų). Kurk[lietis] matė, kaip 16 II rytą rudmarškinis plėšė vėliavą nuo žalio namelio – medinio, prie Min[istrų] Kabineto.

Liaudininkai posėdžiauja (Mac[kevičius], B[ie]l[iu]k[as], Gineitis⁵⁴⁹...) T[eisin-gumo] v[adyboje]. Nieko neišposėdžiaus.

J. J[u]rk[ūnas] nori būti irgi „autonomiškas“... Gerai... Irgi „hipotekininkas“... Tedirba!

Čenkus savo pranešime rašo, kad 16 II ruošias minėti susipratusi visuomenės dalis. Atskiram pranešime rašo, kad komunistams duotas parėdymas iš Maskvos kuo labiausiai prisidėti prie 16 II ruošimo, prie Nepriklausomybės reikalavimo, nes tai pagilins skirtumą tarp vokiečių ir lietuvių tautos.

Turiu Škirpos raštą dėl Prapuolenio – vertimą. Nelaimingas ir kvailas sakiny, grasinąs, ir atvirai, vokiečiams, esą visi tie dalykai prisideda „prie pradžios nesau-gumo vokiečių kariuomenės užnugaryje“. Idiotas! Praves „čistką“ ir bus „saugu“. Labai asmeniškai. Siūlo tik save. Škirpa būtinai nori būti vadas... O atsakomybę už Prapuolenio pro memoria nusimetą...

Sutikau Santvarą. Kvietė (tuoj) užėiti. Sakau – kad niekur nevaikštau. Jis sako žinąs, kad kai kur užėinu. Sakau – tik vienon, kiton vieton. Sako – na, ir trečion. Sakau – labai retai, o dabar rūpinuos išvažiavimu. Sako – galėčiau ir Kaune likti. Sakau – Vilniuj geriau. Čia per daug susigrupavę visi. Dudki!¹⁴

Buvau pas Ponią. Nuėjau 19 val. Radau Gražiną Krivickienę, atėjo vėliav Jon-nyniene ir Jonynas. Išėjom 23.45.

Radiofonas „atsisakė“ nuo Eltos biuletenių. Berods, bus atleidimų DNB ir Radiofone.

Tekstilės, gumos etc. fabrikai bus panaikinti. Fabrikų darbininkai bus gabenami Vokietijon.

L. Natkevičius⁵⁵⁰, sužinojęs, kad Gr. Krivickienė eina tautiškais rūbais pas Macke-vičius (buvo Jonynai, Krivickai, Kardeliai, Ambrazevičius ir dar kiti) [i] bene 16 II išvakarių „balių“ (be ypatingų vaišių), išsitaręs: „Kaip tai tas gestapo žudikas dris-ta kviesi pas save tautiškais rūbais moteris?“ O kam tarnavo Ladas Natkevičius?

Per 16 II vėliavos nuleidimą būrys vokiečių kariuomenės praėjo Donelaičio gatve. Laikė šautuvus ant peties, bet abiem rankom: ar tai pagerbimas, ar pasiruo-šimas? Toliau patėje, vėl dainavo.

Prieš išvykstant į Vilnių, noriu pasakyti „pamokslėlį“ Bruniui ir Jurkūnui.

J. Vokietaitis nori leisti kultūros žurnalą⁵⁵¹. Į redakciją kviečia Keliuoti, Babic-ka⁵⁵² ir dar trečią. Ar ne Bruniaus sugestija? Jis nenori, kad mes leistume. Sakė, kad gali leisti Vykinto dep-tas. Principe nieko, bet intencija...

¹⁴ Ayaka (rus.) – išgraužk.

Gražina Kriv[ickienė] sakė, kad Biržiškienė (Mykolo) susirgo persekiojimo manija. Biskį pavėluotai. Arba tai atgarsiai „komunistinio įsitempimo“.

Gražina „12-ai poniučių“ įvedė madą, kad šeimininkė savo svečius dabar Kau-
ne priiminės tautiškai rūbais pasipuošusi. Gražu!

Į DNB viena ponija 16 II atėjo su tautišku kostiumu. Ešą netvarkoj... Nieko, manau.

18 II 42

Vokiečiai perima visas bibliotekas? Man pasakojo, kad daug knygų išimama. Ešą ir mano „Fašizmo doktrinos“ vertimas kampe sudėtas, ant jo irgi uždėtas „draudimas“... Įdomi knyga: draudė rusai, draudžia ir vokiečiai...

St. Švedas darosi tikras valdininkas ir kubiliūninkas, nors jo įstaigos niekas negerbia ir su ja mažai skaitomasi. Švedas niekam net tarnybos neparūpino. Tik man pasiūlė, ir tai buvo tik pasiūlymas. Kalėjimas pagadino!

Mackevičius plepa (Krivic[kienė]), kad Kubiliūno rašto dėl 16 II net nepriėmęs. Legenda. Priėmė ir net davė keliems pasirašyti.

Paukštys davė, berods, visiems tarnautojams pasirašyti, kad žino Kubiliūno rašto turinį.

Atėjo į „Perkūną“ Kurkietis ir Jasiunskas. Pasikalbėjome. Generolas...

Jakš[tas] žadėjo surasti man keletą dalykėlių „kolekcijai“. Gal kur sugaus?

Po miestą vaikšto nuorašas „Vokiečių planai Rytuose. Ką jie mano padaryti su Lietuva“ (Nuorašas iš „Ryto“ , Nr. 224, 1933 X 3). Įdomus, bet pasenęs dalykas. „Tėviškėj“ (Nr. 7, 1942 II 13) tilpo mano „Apkaltinimai miestui“ – Papinio.

19 II 42

Ešą Justas pakvietęs Raštikį ir Nagių – ir „išėjo“ iš pasikalbėjimo lyg ir Justo tarpininkavimas dėl 16 II šventimo. Jis turėjęs kalbėti komisariate, bet „du ponai“ lyg jokia tolimesnio atsakymo iš Justo negavę. Zivilverw[altungas] buvęs griežtai nusistatęs neleisti švęsti ir rinktis prie Karo muziejaus, o jei reikės – šaudyti. Buvę kulkosvaidžių ir šautuvų. Buvę uždrausta rudiems šiose apylinkėse rodytis. Buvę atgabenta „vokietukų“ iš Klaipėdos. Justas garantavęs tvarką. Dėl „žvakučių“ davęs patarimą – neigiamą.

Taip kad praėjęs kareivių (vokiečių) būrys su „abiem rankom“ prie šautuvų galėjo reikšti ir pagarba... „Valio“ pašaukė. Ir gerai, ir nieko blogo.

Gardinė su Kurg[on]u netvarkoj.

Brunius sekmadienį susitiks su Ambrazevičium (per Maceinos rūpesnį) pasi-
kalbėti prie arbatėlės. Maceina ešą eitų „bendresniu“ keliu.

Atėjo civiliokas, parodė vokiečių policijos liudijimą, pareikalavo pas Oną namų knygos ir išrašė „paso datą–metriką“ apie (išrašą) Maniuką. Matomai, „savanoriškai“ darbo tarnybai „savanoris“...

22 II 42

Daviau Jurkštui „F[aišizmo] d[oktrinos]“ egzempliorių.

Tiesa, Kačanauskas labai entuziastingas dėl laikraščio ir Zobarsko. Man gi neiškus tas „repatriantas“, kuris taip lengvai pažada fab-ui^a leidimą iš Gen[eralkomisaria]to.

Daug „civilioku“ važiuoja į frontą. Crameris sakęs, kad viskas bus vokiška, o dabar jau prašo nurodyti lietuvius, kurie gali vesti skyrius savivaldybėje.

Iz. K[urkietis] rašė M[a]ck[e]v[ičiui]. Labai entuziastingas...

Jurgutis mano pasitraukti. Švedas buvo iškvietęs Brunių, kad rasti kandidata. Pasakiau, kad reikia stengtis, kad kiti tarėjai pasitrauktų, o [ne] naujus rinkti. Ar nebus kandidatas Galvanauskas Gediminas?

Kubiliūnas žada, vis (!) sutvarkyti kademus.

Žem[ės ūkio] tarėjo Petronio vardu susitaręs vokietis parašė raštą dėl m[aišto] produktų tiekimo už I–II mėn. Katastrofinga! Bus atsakingi apskr. v-kai ir v[alsčių] v[iršai]čiai. Baismės: areštai, stovyklos, išvarymas iš žemės!

Skambinau P[oniai]. Susitarėm po jos tarnybos susitikti, bet prasilenkėm; ar ne taip supratom susitikimo vietą?

Brunius ryt bus ir tarsis arbatėlėj su Ambrzevičium. Šiandie labai ironiškai šypsososi. Tesitaria su kademais. Jurkūnas ir Kačan[auskas] mano, kad susitarimas su k[a]d[e]m[ais] negali būti ilgas, patvarus ir lojalus.

23 II 42

12.15 sutikau Ponią. Pasivaikščiojom iki 13.15. Vėl sutikau vakare 21.05. Pasivaikščiojom iki 22.50 val.

Buvau pas Kauno apskr. daktarą Petraitį dėl „mandavoškinio“ liudijimo^b. Buvo vokiškai nedelikatiškas... sąmoningai... pasityčiojančiai... 2 markės už liudijimą. Anot jo, visa mūsų kariuomenė ir visuomenė utėliuota. Smarkiai susiginčijom.

[...]^c

Invalidams (laisvės kovų) buvo iškelti pietūs. Dalyvavau. Trečiadienį užeisiu pas Daunį^d.

^a Fabrikui?

^b T. y. dėl pažymėjimo, kad neturi utėlių.

^c Iškirpta keletas žodžių.

Girdėtas sapnas, vakar: dvi tautos keikia, kad gimė: žydai 1941–42 ir vokiečiai 1943–44. Lietuvos ateitis graži. Piramidė, masės klūpančių, įrašas „A. Hitler“.

Esą – kitas sapnas – žydai eina linksmi. Kokie tai nauji pinigai Lietuvoje.

Jas[iunskas] pasakojo daug kalbėjęs su Končium apie mane.
Per invalidų vakarienę pasakiau kelis žodžius. Išsibučiavom su Dauniu. Poryt užeisim pas jį 16 val. (aš, Jas[iunskas], ir Naujokas). Stanev[ičius] vis netiesioginiai oponuoja man – taip buvo 17 XII 41 kalboje, taip ir šandie. Nevyksta jam...

Buvo atėjęs Brunius, bet vakarienėj (pietūs – 14 val.) nepasiliko. Man atrodo, kad jo pasikalbėjimai su Am[bra]z[evičium] nedavė rezultatų. O gal davė? Jam labai rūpi, kad aš išvykčiau iš Kauno.

24 II 42

Nieko ypatingo. Gavau iš Sav[itarpinės] pag[albos] (Stanevičiaus) komandiruotę į Vilnių – tai jei ne penktadienį, tai tikrai kitą antradienį galėsiu išvykti į Vilnių.

25 II 42

Turėjau 11.30 nueiti pas Ponią, bet namiškiai išėjo, tai turėjau pabūti namie. Sutikau Ponią Višinskio gatvėj 13.50 val. Palydėjau iki Eltos. Sutiksiu šį vakarą 21.05.

Jasiunskas, Naujas⁵⁵⁵, Dobilas ir aš buvom pas inv[alida] Daunį. Parodė aklujų gaidas, pademonstravo jų rašomą mašinėlę, paskambino, padainavo, dovanuoja po savo knygą. Biskį „reklamiško“ yra jame, bet skambina pusėtinai. Jei būtų Italijų – būtų panašus į Deleroix.

Plepama, kad Molodečnas buvo bombarduotas Sovietų.

Esą Velikije Luki vokiečiai atsiėmė. Kaip matyti, jie buvo rusų paimti. Nepatikinama.

Keista, Estijoj leidžiama švesti II 24 Nepriklausomybės šventė – tik su dviem šūkiais, kurių antras labai „angažuotas“ ir aiškiai neestiškas⁵. Leidžiama, nes matomai, vokiečiai nenori „kaueniškų siurprizų“.

Plepama, kad Berlyne W[ehrmachto] santykiai galutinai jau pagedo [su] NSDAP.

Šandie grįžta mūsų darbininkų ir nedarbininkų delegacija iš Vokietijos. Prasdės „maskvijada“⁵⁵⁶...

Anot Švedo, vokiečiai jau nebekalba apie 3 apskr[itis], kalba, kad siena eis kitaip, net apie Breslaują veikiausiai... Muilinimas.

Narakas siūlo Naujokui organizuoti 1500 vyrų batalioną rytų sienų apsaugai, kuris priklausys nuo v[idaus] r[eikalų] tarėjo, kas garantuoja, kad nebus paskelbta

⁵ Parašėję pastaba: „Tai buvo skirta – žinia – tik užsienio, ne vidaus paisybai“.

priklausomybė. Ką gi, vokiečiai mums neduoda įsitvirtinti Rytuose, o nori, kad mes juos jiems saugotum... Vilčinskas...

Žmonės baisiai sapnuoja. Dab. sapnavo, kad ties Kaunu įvyko didelės oro kautynės tarp vokiečių ir rusų ir kad į Nemuną iplaukė didelis vokiečių laivas (!!).

Šv[edas] kalbina kalbėtis su Brizgiu. Sakau – lai kalbasi Brunius, o antra, jie mūsų nekonsideruoja^a. Jis – tik pasidalyti mintimis. Sakau – ėjom, nenorėjo. Jis – Brizgys – sakęs, kad partija – nacionalistai – išsisklaide, kad nėra ko kalbėtis su jais, kad buvę kalbėtasi prieš mūsų uždarymą (kada, kas – Brunius?). Sakau – mes eisim, kad[a] būsim, o dabar, kada nesam – nėra ko rodyti iniciatyvos. Jeigu jie nori, lai pasiūlo kalbėtis. Aš savo laiku siūliau – nebuvo priimtas pasiūlymas. Dabar gi, „žemesnėj padėty“ būdamas, galiu ir vienas būti. Be to, tai kova už „ateitį“, o kademai nenori mums ateities pripažinti. Lietuvišką plotmę turi visos srovės – tai geriau palaukti. Tada buvo laikas. Dabar noriu aiškiau „ateitį“ pamatyti. O jeigu nori kalbėtis – yra Brunius, kuris jau senokai su jų žmonėmis kalbasi. Aš nesikišu.

Sutikau Ponią 21.10. Palydėjau iki namų 21.40.

26 II 42

Vokiečio idealas! Pas mūsų saliono gyventoją buvo svečių. Jų tarpe, matyt, vokiečiai (gal klaipėdiečiai?), mokas ir kalbas lietuviškai. Anot jo balsios kalbos, po karo jis noris turėti gerą namą, gerus rūbus, gerai valgyti ir geroj kompanijoj tinkamai pasirodyti. Kalba, matyti, išėjo iš kalbos, ko kiekvienas laukia po karo.

Mūsų įvairūs tarnautojai pasidarė baisiai nemandagūs. Juos reikėtų patempti. Gana tokio komunistinio anarchizmo ir nebojimo.

Kubiliūnas vis labiau apvilia Švedą ir vis labiau, matyti, jis prie jo prisiriša...

Kalba, kad Germantas kursias Lietuvos nacionalsocialistų partiją.

I Lūtho 18 II rašta, kuriuo prašoma pranešti, kada bus baigta LNP likvidacinės kom[isijos] veikla, atsakyta 26 III raštu, kad gal ji baigs darbą iki 15 III 42.

Teks išvažiuoti Vilniui antradienį, nes ryt – kas prisigrūs į vietas. Jei mažai vokiečių važiuos.

Provokacijos. J[u]rkšt[as] pasakojo, kad vienam aušrokuui kitas aušrokas Šid-lauskas pasiūlęs pirkti revolverį. Vėliau jį įskundęs saugumui. Jį iškvietė. Prisipažino. Pasirašė, kad daugiau ginklų neturi. Kada pirmam buvo prikišta, kad jis buvęs komjaunuolis, tai tas išsitraukęs gestapo liudijimą.

Teirautasi – gi tas skundė apie kokius tai lapelius ir asmenis, iš kurių gavęs. Ir dabar yra judošių!..

Ignas Taunys jau Kaune. Sužavėtas. Ešą tik Berlyne nemandagūs, skubą, neturį laiko. Tačiau Saksonijoj visi buvę mandagūs – turbūt sulig „užsakymo“. Iš Lietuvos

^a Nepaiso. Prendere in considerazione (it.) – atsižvelgti, kreipti dėmesį.

Saksonijoje tuoj laukia 10 000 darbininkų. O Lietuvoj stinga 70 000 ūkio ir šiaip darbininkų. Kalbama, kad Vilniuj darbininkai gavę parėdymą nuo 15 II nekeisti gyvenamos vietos. Jiems būsianti mokama alga. Plepa, kad Vilniuje jau viskas (fabrikai, įmonės) uždaroma. Taigi tenka laukti ir Lietuvoj – Kaune naujienu...
Nemačiau valgykloj nei Kač[anausko], nei J[a]s[iu]n[sko]. Jam reikėjo pasirašyti atsakymą į Lūtho 18 II 20 raštą.

27 II 42

Jas[iu]n[s]k[as], Kačan[auskas], aš, Kurklietis (paskambinau jam) pasiplepėjom valgykloj.

Saugotis – dabar svarbiausia – provokatorių, kad per anksti neiškištų, ir tolintis nuo jų. Aš pasitraukiau nuo vieno iš trijų; nuėjau į kampą numesti degtuko ir grįžau į vietą. Paraudimas...

Man niekas nieko negali padaryti...

Apie liaudininkus. Esą jie susitarę su kademais. Esą visos partijos jau susitarusios – net ir tautininkai.

Kurk[lietis] sakė, kad aną sekmadienį, kada Maceina žadėjo vienoj arbatėlėj jį suvesti su Ambrazevičium – pastarasis neatėjo. Brunius dėjo daug vilčių į tą susitikimą...

Pasakiau trumpai, kad „Brunius per daug politiškai kombinuoja (mat be sąlygų) vis ragina ant kombinacijų!), o kartais geriau mažiau kombinuoti; ypač kai tavo laiko nieko nebegalinčiu politiškai veikti“^a.

Juokėsi, kad man teks važiuoti į... – mat sakiau, kad daug priklausys nuo to, kuris važiuos į Berlyną...

„Žmogus“ pasakojo, kad kas tai labai („visuomenėj“) stebisi, kodėl aš taip dievinas fašizma^b. Pasakiau – atsakymas mano rašte (laiške) Miglinui dėl „[fašizmo] d[oktrinos]“ atspausdinimo, o vokiečiai „platina“ save ir savo tautą, o fašizmo centrinė idėja – tai valstybė. Todėl šandie aš esu fašizmo skleidėjas. O dėl garbinimo – aš nieko negarbinu, aš ir Hit[er]i garbinu.

Vilnis gena vilnį...

Iš Polocko atvykę sako apie didelį vokiečių sužeistų kiekį. Rusai smarkiai puolė.

Taunys – šandie kartu pietavom „Perkūne“ – labai giria Saksoniją. Esą dirba daug svetimšalių. Labai gražios prancūzės. Kine jam vienam plojo, Pauščiuui – ne. Mat jis pasakęs aiškiai: „nevažiuosit geruoju „ten“, tai veš bloguoju „ten“... Atvirumas patiko. Vokietis nesuprato, kodėl plojo. Klausė... ar darbininkams patiko?

^a Paraište pastaba: „Knygos lapų vertė ne skaičių, o kokybė“.

^b Paraište pastaba: „Paklausimo sutapimas?“.

Taur
jams, kie
Žodž
Plep
Esą
vokiečių
Per ir
mi, nori
tiniu met
Sakon
Užėja
Atroc
didelio er

28 II

Buvau
Buvon
tai iškelę
orai“ juos
Viliuš
pavardes;
„Štabe
Prie fu
ar nesiruoš
primesti tū
nacionalist
Visi gauna
Puvevi
išvažiuosiu
Bene už
tinimai mie
trupos“ (ap
virimas⁵⁶¹
50–60 Rm h

* Šaknelės

Taunys važinėš su vokiečiais, uždarinės fabrikus ir įmones ir nurodinės vedėjams, kiek žmonių turi atleisti.

Žodžiu,... einam prie pilno lietuvių išsklaidymo.

Plepa, kad nuo 1 III ar 1 IV atleis iš sav[ivaldy]bės 600 žmonių.

Esą un[iversite]to studentai gauna ar gausią kokius tai lapelius įsakymus – vokiečių.

Per invalidų pietus Viliušis padaręs aliuziją apie tuos, kurie, nieko nesuprasdami, nori kištis ar lemti, politikuoja... Jis daug supranta ir labai išpolitikuos!.. Dabariniu metu!

Sakoma, kad Rentelnas, von, jau apžiūrėjo sau kur tai dvarą Pakaunėj.

Užėjau pas Ponią 11.45. Palydėjau pas Šliogerį 14 val.

Atrodo, kad dėl „kult[ūros] – literat[ūros] savaitraščio“ Kačanauskas nebeturi didelio entuziazmo. Sakiau, kad geriau palaukti. Matyt, vokiečiai neleidžia.

28 II 42

Buvau „štabe“. Buvo atėjęs Brunius. Pasakiau jam apie „žurnalo“ likimą.

Buvom sutikę gatve einantį Mackevičių. Liaudininkai dabar vaikšto labai aukštai iškėlę galvą. Ir Mackevičius] šiandie ejo labai išdidus ir patenkintas... „Škirpos orai“ juos atgaivinę... „Visi“ deda viltis ant Škirpos...

Viliušis (Brunius jį matė) kritikuoja kai kurių (kieno?) mūsų „politiką“... Minėjo pavardes; bet jų man Brunius nepasakė.

„Štabe“ dažnai yra degtinės... dažnai matau vyrus geriant...]

Prie funikul[ieriaus] sutikau Stanevičių ir Žičkų. „Kylant“, klausiau Ž[ičkaus], ar nesiroošia jau jie mūsų griebti? – juokomis. Sako – tūli iš saugumo norį mums primesti tūlas proklamacijas (1914–1941 m. palyginimai), esą jos buvo platinamos nacionalistų tarpe. Prašiau, kad man duotų bent vieną kitą atminčiai, ypač apie 16 II. Visi gauna – aš vienas nei vienos proklamacijos nematau!

Pucevičius žada kelti man ir Bruniui pietus – turi šaldytą paršiuką... Bet gal aš išvažiuosiu... Žada $1/4$ kg machorkos (корешки⁵⁵⁷). Ryt.

Bene užvakar gavau iš „Tėviškės“ 13,68 RM už „Apie jaunystę“⁵⁵⁷ ir „Apkaltinimai miestui“⁵⁵⁸. Liko dar nespausdinti mano (Vetusius) „Itališkų įspūdžių nuotrupos“ (apie Campo di Fiori⁵⁵⁹ knygas), mano „Apsidairant“⁵⁶⁰, G. Papinio „Užvirimas“⁵⁶¹ ir „Skubiau“⁵⁶² ir B. Mussolinio „Fašizmo doktrina“. Turės būti apie 50–60 Rm honoraro. Vis šis tas bedarbėj...

⁵⁵⁷ Šaknelės (rus.). Matyt, norėta pasakyti – stiebai.

1 III 42

Jau kovas! Hitlerio mėnuo! Gal bus ir mūsų.
Buvau pas Pucevičių. Gavau $1/2$ ar $3/4$ tabokos – корешки^{va}: prastesnė, nekvepianti.

Pucevičienė davė per jėgą – pinigų nenorėjo imti – apie 1 kg ar 1,5 kg lašinių, $1/2$ kg sviesto ir 6 pakelius papirosų. Tiesiog nepatogu. Nenorėjau imti, bet užsi- gauna!

Pucevičienė užsiminė apie moteris, kad turbūt turiu daug panelių. Sakau – aš tai išvis nekalbu apie moteris.

Esą Pundzevičienė, Reklaitienė labai mane gyrė. Kodėl aš neatsistojau „prieky“, vietoj Kubiliūno! Juokinga! Tada!..

Esą vokiečiai tikrai mano ką nors mums duoti. Iš tiesų! Šiandie vėl buvo per radio pranešimai vokiečių kalba... Pabovijimai. Atima, suveržia, atleidžia (t. y. duoda, ką buvo atėmę) ir dar daugiau paima.

Pasakiau, kad reikia reikalauti maksimum, bet Kub[jiliū]nas gal pasitenkins vėl „trupiniais“. Jei vok[iečiai] duoda – reikalauk visko: arba viskas, arba niekas!

Atvažiuoja koks tai jos giminaitis iš Vilniaus. Gal paims ir mane į Vilnių? Grįš su tuščia mašina. Skambinsiu jiems 13.30.

Reikės dar susitikti su Jasiunsku.

Sutikau Jurkūną. Esą jis bus apie antradienį Vilniuj. Klausė, kokių naujų pletkų yra? Sakau – nieko negirdėjau.

Jei tik reikės dėstyti „pradžią“, tai nutariau pasiimti italų kalbos „lektoratą“ Vilniaus muzikos mokykloj. Pasiimu ir knygas.

Vokiečiai per radio dementavo, kad Budapešte sukilo du pulkai, nes nenorėjo eiti į Rytus. Esą vokiečių pulkas jų „nenuramino“. Tai esąs anglų prasimanymas...

Pavasaris! Kovas – tai bus galbūt Hitlerio, bet turėtų būti ir mūsų mėnuo!

Pastaba „prie caso^b Pucevičius“. Pucevičienė davė sviestą ir lašinius lyg tik rūpindamasi manimi – jokių mano atsikalbinėjimų nepriėmė.

Pucevičius gi – priminė между прочим^a, kad jis Tauniui Panevėžy davęs 3 marškinius, o tas dabar sakąs, kad jis „nesugyvenamas“, kad nesugyvenęs su ka- rininkais. Kad aš taip nedarysiu, kaip Taunys. Už gera blogu nemokėsiu...

Kokius jis turi išskaičiavimus? Anksčiau ar vėliau jam atlyginsiu „paskola“.

Nėt siūlė pinigų... Griežtai atsisakiau...

Tiesa, man porą sykių insistuojančiai siūlė pinigų ir Jasiunskas – „jeigu rei- kia“... Galys paskolinti.

^a bekeles. Čia tikriausiai stiebai.

^b 1. lygis, atitikimas; 2. klausimas, dalykas (it).

^c Taip kabo (rus).

Žičkus pasakojo, kad kas tai parduoda toną geros rusiškos tabokos po 300 Rm už centnerį, o papirosus – po 1 Rm už pakelį.

Žičkus buvęs pas Brizgį. Tas labai gyres Germantą – esą jis viską daręs lietuviams, bet tik vokiečiai neleidžia... Ateitininkas...

S[au]g[u]m[o] buv. partijų veikimo sekimo v-kas gavęs kokią tai proklamaciją (apie 1914–1918 ir 1942 m. vokiečių okupacijų palyginimus) – tai parašęs, kad ji platinama nacionalistų tarpe. Matyt, ir čia kademai nori mus „sukišti“.

2 III 42

Ryt važiuoju į Vilnių. Sav[itarpinés] pag[al]bos komandiruotė padėjo. Gavau bilietą priešpaskutinis, nes 6 vietas po to rezervavo vokiečiams.

Ieškojau Bruniaus, bet neradau. Norėjau prieš išvažiuojant su juo pakalbėti.

Buvau pas K[u]rkl[ietį]. Radau Žičkų. Pasikalbėjom apie galimas „vienybes“ ir kaip prie jų eiti. Esą reikia vis vien ieškoti ryšių... Man gi rodos, kad iš to nieko neišeis.

S[au]g[u]m[o] žinia, kad liaudin[inkai] pritarę tautin[inkams] sušauktam pasiūlymė. Šaltinis – kademiškas. Iš kitur gi – nepritarę. Taip bent tvirtina Br[unius] ir M[a]ck[evičius].

Anot Kurkl[ietio], Mackev[ičius] šiaandie labai nervuotas, neramus ir „nesavam kaily“. Nesako, kas jam yra.

Yra „gandų“, kad viena mašininkė vienoj įstaigoj šiaandie labai skubiai rašė kokius tai Jurgučio raštus, kuriuose esąs sakinyas, kad jam jau nusibodę įvairūs pažadai... Ar tik ne atsistatydinimą vokiečiams?

Iš Kubiliūno, per Matulionį, eina žinia, kad vokiečiai pasiūlė Kubiliūno įstaigai ruošti „konstituciją“... Eilinė apgaulė, akių monijimas... lygiai kaip begėdiška apgaulė yra Sov[ietų] Sąjungoj žemės suindividualinimas kolchozchnikams...

Kokiam tai vokiečių generolui fronte buvo išmatuoti – aprašyti Štencelio⁵⁶³ namai Krėvos gatvėj, užklausi, ar jam jie patinka, ar nori kitų, ar reikia kokių nors pakeitimų...

Švedas blogoj nuotaikojo...

Igaliojau Kačan[auską] sutvarkyti mano reikalus, kol sugrįšiu iš Vilniaus...

J[u]rk[ūnas] pasakojo, kad jaunimo vadas vokiečiai buvo pas Mašiotą. Mašiotas nesutinka; esą gerai kalbėjęs. Vokietis panoro susipažinti su J[u]rk[ūnu] ir kitu – iš mūsų. Klausė adreso. Mašiotienė pasiūlė pakviesti anuos du ir jį (vokietį) vakarieni. Vokietis nesutiko, išsikalbinėdamas, kad pirma norėtų pakalbėti su Jurkūnu ir kitu atskirai su kiekvienu.

Noris (vokietis) važiuoti į Vilnių tartis su Žaku... vis jaunimo organizavimo reikalais, bet atrodo, kad lietuvių tarpe neranda vėl išdavikų šikniaižių.

Šį vakarą 21.20 per Kauną – radio – įdomiai kalbėjo. Matyti, kad užsieny vėl daug kalba apie Lietuvą! Atrodo, kad Kubiliūnas per daug раскошеливается^a... Nieko... tas mums į bloga – ties lietuviška visuomene – neišeis... Lai sau duoda pasauliui pareiskimus.

Tikėkimės, kad ryt išvažiuosiu – pats laikas – į Vilnių, jeigu „neišbrokys“... užleisdami mano vietą vokiečių kareiviui arba prisikabins prie per daug sveriančio čemodano... Matysim... Jasiunskas vis juokiasi, kad aš neišvažiuosiu...

14.15 buvau pas Ponią. Išėjau 16.20 val. Kurklietis su Žičkum ir J[u]r[kūnas] darė aliuzijų dėl mano vaikščiojimo su Poniom. Atsikirtau, kad vaikštau, bet ir dirbu, o kiti vaikšto ir drebina kailį, be to, kiekvienas sprendžia apie kitus sulig savęs...

6 III 42

3 III Vicia palydėjo mane į autob[usų] stotį. Įsėdau, bet atvažiavę iki pašto, grįžom, nes prisigrūdo vokiečių. Aut[obusų] stoty prasėdėjom (išbraukė apie 10 žmonių, kad „palengvinti“ mašiną) nuo 8.15 iki 11 val. Į Vilnių atvažiavom 15.20. Buvau pas Vykintą. Atėjo iš posėdžio su juo ir Kernagis.

Radau kioske „Tėviškę“ su mano straipsniu „Apsidairant“... Tik vardas pakeistas į „Tauta, kuri užmiršta kovoti, pati save nustumia nuo tėvų sosto“⁵⁶⁴. Šis tas, matyti, išleista.

4 III – Šventas Kazimieras – Lietuvos patronas. Daugelis įstaigų nedirba – ypač švietimo. Buvom su Vykintu pas mjr. Puodžių. Gražus butas. Pralkabėjom apie 3.30 val.^b Jo žmona už 20 Rm pirkė gražią vazą su Trakų pilies vaizdu (tapyta ranka). Vilniuj suimta apie 80 lenkų kunigų ir klierikų (ir kapitula). Rodos, kad turėjo kokią tai slaptą organizaciją. Rado atsišaukimų ir ginklų (?). Ešą tai padarė („surado“) ne saugumas, o mūsų viešojo policija.

Puodžius sakosi jokio rašto negavęs... Iš vokiečių nieko dar negauta apie kompetencijos praplėtimą, nei apie konstitucijos „ruošimą“...

Ešą Goringas vasario pradžioj „užtaręs“ kariuomenę ties Hitleriu; ešą partiečiai gadina santykius užnugaryje...

Puodžius siūlė laikinai kambarį, jei negausiu buto.

Iš ryto atėjo du vokiečiai ir du lietuviai (vienas vokiečiai iš tų vokiečių, kuriems 3 III specialiai davė papildomą autobusą į Vilnių) apžiūrėti namo ir buto. Ešą kraustys iš namų. Nesiseka Kernagiams! Iškraustė iš Kaštonų, dabar kraustys iš Vivulskio.

„Naujojoje Lietuvoje!“ buvusi žinutė, kad pirmas getas Vilniuj laisvas ir bus apgyvendinamas... Gaila, kad jo neskiria tikriems arijams, o tik „Hilfsvolkui“^c.

^a Išlaiduoja, švaistosi (rus.).

^b Paratėje pastaba: „Vyk[intas] užsiminė, šantažiniu tonu, kad turįs mano laiškus“.

^c T. y. – atdarinėjami žmonėms.

Parašiau Gražytei atvirutę su trumpu „dalyko“ (iškraustymo) pranešimu... tepasiskaito ir vokiečiai! Mano laiškas Maniukui dėl „garbės tarnybos“ buvo atidarytas ir yra pašėliu prierašas, kad „užlipdyta“...

Buvom užėję į „Rūtą“ su Vykinu. Radom Rimą ir Virbalį. Virbalis nelabai mano atvažiavimu, matyt, patenkintas... Gali nebijoti. Jų klikos aš neliesiu...

Gavau 3 d. „komandiruotės“ valgį. Šlykštus... bulvės sušalusios...

5 III buvau pas Bendorių⁵⁶⁵ Muzikos mokykloje. Parašiau prašymą dėstyti italų kalbą. Keturios pamokos savaitėj. Atlyginimas – 23 Rm į mėnesį. Jei pakels pamokų skaičių iki 6 ir duos „klasę“ (auklėti), tai gal alga ir sieks 45–50 Rm. Jei ne – „užteks“ ir 23 Rm...

Buvau un[iversite]te pas Puziną. Šiandie (6 III) svarstys mano prašymą. Galbūt leis laikyti neklausius. Karsavinas lyg ir nesipriešins.

Rytą šaltis siekė 22⁰.

(Šiandie lyg 29⁰). Rytą.

Buvau pas Vaičiūną. Sėdėjo koks tai kunigas Veblaitis⁵⁶⁶. Užėję į Etnologijos institutą – nedirba dėl kuro stokos.

Vakare buvau pas Virbalį (Gedimino, 15, b. 4). Jo neradau. Pasikalbėjau su Gataučiu ir Virbalyte. Koks tai tipas, matyt, stovėjo už durų. Girdėjau, kaip priėjo... Išeinant, stovėjo vidury kambario prie stalo. Labai gražus butas... Puikūs baldai. Didelis butas – gyvena du ar trys „kolchoznikai“...

Tiesa, Šimkus (gaisrininkas) ar ne gestapininkas?

Esą Jurgutis atsistatydinęs...

6 III. Bombarduotas Paryžius.... Manau, kad tai anglų išpėjimas prancūzams; kai šie per daug gal nori angažotis vokiečiams. Tačiau kadangi vokiečiai labai nepatenkinti Riono byla⁵⁶⁷...

Su Vykinu pavalgiau „kriminalinės policijos“ valgykloje. Geriau nei „Valgy“. Gavau iš Vykinto bilietą (nuolatinį) į teatrą. Reikės ryt nueiti pažiūrėti „Pūkio pinigūs“, o sekmadienį „Sukultą ašotį“.

„I laisvę“, [Nr.] 52 tilpo apie telefonus bolševikų laikais⁵⁶⁸... Įspėjimas dabarčiai.

Buvau un[iversite]te pas Čepą⁵⁶⁹. Papasakojau apie galimą pasiūlymą organizuoti naciškai jaunimą. Buvau un[iversite]te sutikęs kun. Šidlauską⁵⁷⁰. Tikras civiliokas. Studijuoja teisę... ir mergaites, nes gražiai flirtuoja su viena pana...

7 III 42

Parašiau laišką kpt. Jasiunskui. Tarp kitko prašau: „Jeigu susirado mano man prašytos surasti knygos, tai lai man jas atsiunčia per atvažiuojantį Vilniun. Man jos

čia bus naudingas studijos reikalams. Patariu pasiskaityti „Krikščionybė Lietuvoje“⁵⁷¹ ...^a (Patariau pasiskaityti „Krikščionybė Lietuvoje“).

Iš laiško: „... kadangi vis juokeis, kad niekadoms neišvažiuosiu į Vilnių, o man tai būtų buvęs didelis nuostolis, nes nebūčiau galėjęs sutvarkyti į un[iversite]tą įsirašymo reikalų – ir tikėjais ir šią – kaip vyksta jau nuo sausio pradžios! – savaitę mane ne sykį prie „bekortelinių pietų stalo“ matyti... tai noriu Tau iš Vilniaus linkėjimų pasiųsti!“

Buvau un[iversite]te. Kalbėjau su Puzinu. Priima mane į VIII semestrą. Reikės sumokėti 40 Rm ir 1 Rm stud[entų] atstovybei.

Gavau dar 3 dienoms „komandiruotės“ maisto kortelių.

Vilniuj kalba, kad g[eneraliniai] t[rėjai] gavo iš kokios tai „Lietuvos laisvės kovotojų“ organizacijos „ultimatumą“... Komedija! Negi dėl to būtų Jurgutis atsištydinęs, kaip čia plepėjo.

Man žada gauti Šk[irpos] rašto Raštikiui nuorašą. Ešą ten jis labai save keliąs. Atrodo, kad mano turimas yra lygiai toks pats. Tik kam jie buvo rašyti: Ambr[zevičui] ar Raštikiui?

Patariau Puzinui pasiskaityti „Tėviškę“. Nors savo str. nepatogu „piršti“...

8 III 42

Ne taip jau šalta. Negavau bilieto į Ansamblio koncertą⁵⁷².

9 III 42

Buvau un[iversite]te. Padaviau įsiregistravimo į VIII-tą semestrą prašymą. Už poros dienų gausiu knygelę.

Šiandie turiu 335 Rm („algų skirtumo“ sutaupos). Iš jų paskolinau Kernagiui 100 Rm; už mokslą reikės sumokėti 41 Rm – na, vis kiek užteks. „Tėviškei“ nebebus laiko rašyti, bet jei išspausdins „F[lašizmo] d[oktrina]“ ir 2 Papinio vertimus, tai vis apie 50 RM susirinks. Apie knygų pirkimą tikrai nebetenka galvoti, o antikvariautose mačiau ir gerų dalykų.

Buvau užėjęs pas Petrą. Radau ir geografijos prof. Viliamą⁵⁷³. Kada su Petru užeisim pas Buską.

Buvau Pedagoginiame institute paskaitoj. Skaitė Daukantas. Gana įdomiai – ypač toji dalis, kuri liečia „litvinus“ apie Pinsko sritį, įdomus jo skirstymas. Reikės užėiti pas Daukantą. Paskaitoj dalyvavo ir kun. Lipniūnas. Dauk[antas] gražiai užbaigė apie „na-poleonus“ (visi lietuviai jaučiasi vadai) ir apie pavydą, baudžiamos palikimą.

^a Ši laiško ištrauka perbraukta ir užrašyta: „Nerašiau. Kur ten jie ieškos bibliografinių dalykų“.

Kryžiška nuomonė – laukti, nieko negalim padaryti, negalim kelti ginklo (!). (Kas jį nori kelti?). Ne laikas. Kalėjimai viską „išlygins“. Geriau gyvas nei žuves... Ja, bet kada nieko Lietuvoj nebebus? Kryžius – tai rezignacija, parsiđavimas, laukimas... Tai „išlikimininkai“...

Göringo komisijos⁵⁷⁴ Vilniuj narys (vokietis), kai jam skundėsi, kad rusai vežė inteligentus – rado tai natūraliu dalyku. Žinoma, Vokietija irgi „maišo“ Europą... Tačiau kai ateis desperacijos momentas visoms Europos tautoms – vokiečių prisigabenti svetimšaliai bus svoris...

„Valgio“ maistas – tai laipsniškas silpnėjimas...

Lenkus kunigus, sakoma, išgabens Vokietijon... O kelis pakliuvusius lietuvius paleido. Dar tyrimas neužbaigtas?

„Tėviškė“ (III 6) jau Vilniuj. Kodėl taip būdavo sunku ją Kaune nugriebti?

Daug kas mano, kad aš Vilniuj tuoj pulsiu į „visuomeninį“ darbą... Klysta!.. Aš noriu pasižiūrėti ir lai aprimsta kovų „įsitempimas“...

Aną dieną Virbalis užsiminė apie „pavydą“, kai sakiau, kad traukiuos nuo politinio darbo. Nutylėjau, tik patariau jam palaikyti tamprų ryšį su inž.⁵⁷⁵, nes tas skundžiasi iš jo žinių negaunąs...

Sutikau „Valgy“ Augaitytę. Žadėjo šeštadieniui man gauti bilietą į „Faustą“...

10 III 42

Vokiečiai ir toliau naikina kiekvieną mūsų savitovaus gyvenimo pasireiškimą. Vokiečiai steigis „Rytų krašto bendruomeninį banką“ Rygoje, kurs turės savo skyrius; jų vienas bus ir Kaune. Tuo būdu visi lietuviški bankai bus likviduoti. Jų tarpe ir Žjėmės] b]ankas]. Idomu, kur Vicia gaus tarnybą? G. Galvanauskas, be abeju, bus koks nors direktorius Lietuvoje? Juk jis taip aktingai prisidėjo prie „žirų suvienodinimo“...

Plepalas: bene užvakar buvo bombarduota N. Vileika... Krito dvi bombos. Iš Vilniaus nuyko komisija...

Vilniečių kiršinimo būdas: naktį kas nors prieina ir užklausia lenkiškai. Atsakai lietuviškai – gauni į snukį; atsakai į lietuvišką užklausimą lenkiškai – tas pats. Abi „tautybės“ siunta – trečias juokiasi...

Petras Kliorys per Kalėdas buvo be priežasties vokiečių kareivių apdaužytas. Ties Prisikėlimo bažnyčia – Žemaičių gatvėj – iš kito šaligatvio (apie 22.30) vienas iš trijų vokiečių suriko jam „Halt!“ Kliorys manė, kad nori ko paklausti, sustojo. Vokiečiai – trys – perėjo gatvę, vienas ėjo pirm dviejų, priėjo ir nė žodžio nesakęs davė jam kumščiu į veidą. Klioriui tik sužaiřavo akyse, krito, nusirideno skrybėlė, mažas pakelis, kurį nešė, nukrito į šalį, išsitiesė. Pagulėjęs vieną kitą minutę, atsikėlė ir namo nėjo, o nuėjo pas draugą – arti. Kitą dieną parėjo namo ir porą dienų niekur nesirodė, nes veidas ir akis buvo ištinę ir pamėlynavę...

Tai ne vienas vokiško sauvaliavimo faktas. Virbalį irgi buvo be priežasties užpuole vokiečiai. Vis mat gerų santykių su užkariautais kraštais politika...

Juodikis (bene „Baltikos“ fabriko Vilniuj – marmelado – direktorius) dingo be žinios ir jau daugiau savaitę niekas jo nemato. Turbūt bus pas gestapo!..

Žydai valo gatves Vilniuj...

Visi lietuviški gatvių vardai jau užlipdyti ir vokiški tekstai... Vėliau... gana nuimti lietuviškus, ir tvarka.

12 III 42

Buvau pas Dabulevičių. Darosi išdidus, nors pats mane užkvietė pas save užėiti, kai laukiau pasiluosuojančio Virbalio sav[ivaldy]bės rūmuose. Įvedė į kabineta, neleisdamas net palsti nušimti.

Buvau sutikęs Vykintą. Germantas dar nėra grįžęs iš Kauno. Malinauskas išgyrė Scholzo „Gramatiką“⁵⁷⁶. Šiaip gi...

Pasitvirtina seniau girdėtas ir mūsų „Lydos pro memorijoj“ užfiksuotas faktas, kad i rytus gyventojų nuotaikos keičiasi. Visi laukia sugrįžtant bolševikų. Priežastis – kvaila vokiečių politika. Iš gudų atimama viskas; vokiečiai juos traktuoja kaip šunis; maisto atžvilgiu gudams blogiau dabar, nei buvo bolševikų laikais; žiaurus elgesys su rusų kareiviais – šaudymai. Gudai bolševikų laikus prisimena su pasiilgimu.

Vokiečiai gali prieiti prie Volgos šiemet, ar net prie Uralo, bet... užfrontė... teks laikyti daug kariuomenės. Ar tuo baigsis karas? Anglijos derantis nepaims. Ar nacizmas pakeis savo „politiką“?..

Apie 18 val. pro teatrą varė kelis šimtus rusų belaisvių. Blogai aptaisyti. Tūlų veidai taip „asketiški“ (išbadėję), kad atrodo, jog žmogus jau nebe šiame pasauly gyvena... Nepaeina... daugelį vedė draugai... Sustyrė... Baisus reginys. Lydėje vokiečiai (su šautuvais) žiauriai puolė skirstyti kelis sustojusius praeivius... Nenori, kad žiūrėtų...

Vakar dienos „N[aujojoje] L[jietuvoje]“ pirmą sykį užsiminta apie galimybę tyti ūkininkus iš ūkių... Užderėjo ir surinko 25 cnt, o turi duoti pyliavos 27 cnt... Puiku!..

Vakar Vilniuj apie 13 val. buvo aliarmas...

Vakar ar šiandie rytą sušaudyta 17 lenkų Vilniuje... Kaune sušaudyti 37 komunistai (!).

Prasideda sušaudymų ir korimų laikotarpis...

Ar tik greitai vokiečiai neskelbs pasauliui apie komunistų judėjimo naikinimą Lietuvoje, kai tautiniais smetimais būsime priversti pilnai laikyti save gyvenant okupaciniame režime?.. Gali būti!

Jonas Vokietaitis atvyko į Vilnių sunkvežimiu. Nelaukė ar nevažiavo antradienio nei ketvirtadienio autobusu... Atvažiavo sunkvežimiu tokiam ore... Ko jam reikia Vilniuj? „Tarnybos“ reikalais!..

Iš Muzikos mokyklos man atvežė į namus užpildyti anketą – įteikti ryt iki 9³⁰ val. Šį kartą įrašiau, kad nuo 1927 iki 1929 m. priklausiau GV...

14 III 42

Iš un[iversite]to pašalinami visi lenkai. Ir iš Meno mokyklos.

Šv[ietimo] vadyboj gautas raštas, kad nuo rudens nebegalės veikti Hum[anitari-
ninių] m[okslų] f[akultet]as ir Teisių f[akultet]as. Rodos, kad Ekon[omikos] sk[yrius]
galės veikti. Taigi, matomai, nebereikia Lietuvai nei mokytojų lituanistų, nei teisi-
ninkų valdininkų. Esą jie sustabdomi laikinai – dėl karo! Žinom, ką reiškia tas
„laikiniai“! Vokiška teisė ir vokiška „humanistika“! Vis dėlto ir tai buvome numatę,
tą naują germanizaciją, kuri nėra niekuo geresnė už buvusią rusifikaciją.

„N^o[aujoji] L[jietuvai]“ Nr 62 (14 III) skelbia pirmam puslapy žinią „Suklastotas
Moelders laiškas“, kuris buvęs skleidžiamas „įvairiose Reicho srityse“ ir apie kurį
katalikų kariuom[enės] vyskupas š. m. I 10 d. pranešė, kad jis esąs „žiaurus suklas-
tojimas“. Paskelbta gi viskas tik 14 III. Už suradimą autorių – 100 000 Rm premija.
Didoka! Išvada: laiškas pakliuvo į užsienį, tapo ten išpropaganduotas, tada vokie-
čiai apie jį plačiau sužinojo.

Tame pat Nr. 62 puiki informacija lietuvių visuomenės žiniai ir palyginimams:
„Nauji vėjai Indijoje“. Tame pat Nr 62 paskelbtas „Vilniaus socialinės įstaigos
(Socialamto) Atsišaukimas darbo jėgos tvarkymo reikalu“. Kodėl „atsišaukimas“, o
ne „isakymas“, jei ypač grasoma sankcijom?.. Mulkinimas. Paruošiamieji darbai
išvežimams...

Tame pat Nr. 62 įdomūs sakiniai apie kainas, atlyginimus, Lietuvos ūkio nai-
kinimą ir jo išnaudojimą – dr. Röber'io straipsny.

Na, nieko. Vieną dieną vokiečiai verks. Lai tada neprašo ir mūsų padėkos!
Viskas eina „sulig grafiko“, o mūsų g[eneraliniai] tarėjai pritaria, ploja. Tikra racija,
kad tai antri „paleckininkai“...

Vakar buvau sutikęs Jakutį – gatvėj, netyčiom. Trumpai tik pasisveikinau. Jis
komandiruojęs tarnybos reikalais. Žada užteiti. Bus įdomu ką nors apie Kauno nau-
jienas išgirsti.

Smulkmena. Ponai Giliai – buto kaimynai iki šiolei krim[inalinės] polic[ijos]
valgykloj sėdėjo prie „ilgojo stalo“ priešais Vykintus. Nuo šios dienos sėdi prie
atskiro staliuko. Gal tai tik laikinas vietos nesuradimas. Jei ilgiau tęsis – įdomu...
Būtų lyg pirmas simptomas...

Nupirkau visus „Tauta ir žodis“⁵⁷⁷ tomus. Viso – 7 knygos. Šiandie sutikau Karvelienę. Važiuoja į Anykščius. Labai išdidi savo mokinėm. Kaip ir seniau, nieko niekame nesiorientuoja.

16 III. Vakar buvo užėjęs Jakutis. Nuėjom kartu į Vilniaus miesto muziejų. Kitaip pertvarkyta, nei buvo seniau. Yra vienas kitas ir neblogas dalykas iš senų piešinių – tapinių. Klausė, ar nemanau grįžti į M[okslų] Akademiją. Pasakiau, kad „ne!“

Vykintai buvo atėję pas Gilius. Pakvietė ir mane. Išgėriau 5–6 stiklelius „samogono“.

Vykintas baisiai „atsargus“. Filharm[onijos] „baliuj“ operos artistams⁵⁷⁸ labai plojo Germantui. Šiaip gi – bijo paliesti bet kurią politinę temą. Gavo vietą – ir labai bijo nustoti direktoriaus „posto“, nes atvažiavus, ir dar Kaune, labai rūpinos, kad jį gali išmesti.

Jonas Vok[jietaitis], ešą labai pasikeitęs. Diena – naktis. Ešą tada nesupratęs, bet dabar jau suprantas... Viską... Kaip ilgam?

Gavau stud[ento] asm[ens] liud[ijimą] ir stud[ijų] knygele. Šią savaitę užbaigsiu su mokesnio įmokėjimu (reikės paduoti prašymą, kad pratęstų kas mėn.) ir kita savaitę pradėsiu rinkti parašus.

Radau rusofilų истинно русский край⁵⁷⁹ tikslų хрестоматия“, Vilniuj leista⁵⁷⁹ – 3,60 Rm. Reikės ją ir Viciai nupirkti. Neobjektyvi, bet įdomu pasiskaityti.

18 III 42

Tai ne du, kaip sakė Vykintas, o visus 4 fak[ultet]us uždaro Vilniuj: Humanitarų, Teisiu, Ekonomijos, Gamtos-matematikos. Kaune, žinoma, uždarys Filosofijos fakultetą.

Levukas džiaugiasi, kad Šembergai žada grįžti. Pasakiau savo nuomonę... Prikišo, kad aš buvau už rusus. Pasakiau: ateidavo Vytautas⁵⁸⁰, spaly tvirtino, kad karas su Sov[ietu] Saj[un]ga bus už 3–4 metų – aš gi sakiau, kad tikrai bus kitais metais... Klausė, ką noriu pasakyti? Sakau – kai paaiškės Vytauto vaidmuo biržely – liepos mėn. Kaune (prie Laik[inosios] vyr[iausyb]ės), tai tada matysim. Rusai elgėsi durnai; durniau – vokiečiai. O esmėje – tas pats. Tada buvo viena, artima, viltis. O dabar?

Ešą ūkininkams bus geriau gyventi. Žinoma, kai po laimingo karo jie nebus dideli (skaičium) – tai gerai gyvens...

Nesuprantu, kodėl Vykintas mane įrašė ne į Lietuvos, o Visuotinės istorijos skyrių Hum[anitariniame] f[akultet]e. Dalykai beveik tie patys (skaičiumi):

* Tikrai rusų kraštas (rus.).

Bendrieji dalykai:

1. Bendrinė lietuvių kalba.
2. Vokiečių kalba.
3. Pagrindinės filosofijos problemos.

Visuotinės istorijos grupė:

a) pagrindiniai dalykai:

4. Visuotinė istorija – 8 val.
- b) antriniai dalykai:
5. Visuomenės ir valstybės mokslas – 2 val.
6. Istorijos teorija ir metodologija – 2 val.
7. Archeologijos įvadas – 2 val.
8. Padedamieji istorijos mokslai – 4 val.
9. Lietuvos istorija – 8 val.
10. Senovės (Rytų, Graikijos ir Romos istorija) – 5 val.

10| 11. Viduramžių istorija – 4 val.

12. Naujųjų amžių istorija – 7 val.

11|13. Visuotinė istorija – 4 val.

12|14. Lotynų kalba (autorius istorikas, kronikos, dokumentai – 4 val.

(Pratybos ir epizodiniai kursai)

Pastaba: Iš Senovės, Viduramžių ir Naujųjų amžių istorijos reikalaujamas vienas kursas, nors egzaminas pasirinktinai.

Viso 12 egzaminų.

Tiesa, Vykint[as] man kelis sykius minėjo, kad kada nors pakliūsiu (nuo kade-mu) į turmą. Vis juokiuos – perversme abudu nedalyvavom...

Nuo kurio laiko jis pasidarė taip „apdairus“? Bijo net šešėlio... o tikisi būti ministriū (švietimo)! Visai kaip St. Švedas – „sukubiliūnėjo“...

Kai kurių Vilniaus gatvių pavadinimai yra išversti į vokiečių kalbą (Teatro, Pylimo, Šv. Jono, Aušros gatvės, Pilies etc.). Šv. Jono gatvės – tik vokiškas pavadinimas...

Gavau už „Apsidairant“ (9 Nr., „Tėviškė“) 31,10 Rm honoraro. Labai daug. Siunčia „Tėv[iškės]“ korespondento liudijimą. „F[aišizmo] d[oktrina]“ žada įdėti „manau, kiek vėliau“... „Ypač būtų gera à la „Apsidairant“ ir panašių straipsnių gauti“. Esą „ypač geras „Apsidairant“, kurį idėjau kita antrašte į 9 „Tėviškės“ numerį.

Atsakiau, kad jei civ[ilinė] v[aldžia] toliau eis panašiai, tai rašymas bus talkininkavimas, o aš nenoriu sau ir kitiems kilpą savo rankom dėti – kaip kalbama.

15 III parašiau laišką Poniai.

Velykų atostogos nuo 1 IV iki 8 IV. Jei bus galima, tai reikės važiuoti į namus.

Vakar apie 13 val. kai kur buvo sujudimas. Esą būsiaš koks tai svarbus pranešimas per radio. Apie 16 val. mačiau mieste vienur kitur vėliavų. Pasirodo, kad „duodama savivalda“⁵⁸¹.

Apie 17 val. jau kai kur vėliavų nebuvo. Mūsų policija įsakinėjo nuiminėti, sakydama, kad nėra duotas Hingsto joks parėdymas. Jauni vokiečiai vaikščiojo miestu, lyg surašinėdami tuos namus, ant kurių buvo iškeltos vėliavos. Kai kur vėliavos liko kaboti iki vakaro – nuošalesnėse vietose. Niekur nepastebėjau jokio entuziazmo, nes visi supranta, kad niekas nesikeičia.

„Gudija yra užsieny“⁵⁸² – taigi Pabaltijo valstybės nėra užsieny... Įdomus išsireiškimas, bet yra ir įdomesnių... Iš „aiškinimų“ – tai kompetencijos nustatymas pagal dėsni: tesmaugia tarėjai... Visi skyrimai, svarbesni, vokiečių bus daromi... Matomai, tai tik priemonė, propagandinė, ties užsieniu... O apskritai – Vokietija tai laiko vidaus dalyku, nes tai tik administracinis Rosenbergo aktas. Šiandie toks – ryt galės būti kitoks. Jame, jo tekste, tikriaus aiškiniame, daug tinkamų scappatōi...^a Valsybiniai Vokietija nieko neužsiangažuoja. Laiką užtęsia... naudinga jiems, naudinga ir mums... Visa gi – didesniai ūkiškam trijų tautų išnaudojimui. Užsieny bus triūbijama, o viduj norima, kad praeitų lyg ir nepastebėtai – štai ir vėliavas mausto, o „[aujoji] L[ietuva]“ be pagrindo žada ką daugiau⁵⁸³... Laikas tik privers vokiečius padaryti ne adm[inistracini], o valstybinės reikšmės aktą. Pavasaris dar, atrodo, neša vilčių vokiečiams; na, palauksim dar vienos žiemos, kurią vokiečiai praleis Rusijoje!.

Buvau sutikęs Algirdą⁵⁸⁴. Germantas sakęs jam penkt[adieni], užvakar, 20 III, kad tik nuo jo priklauso Alg[irdo] išsiuntimas į Dachau. Esą jis intriguojąs prieš savo viršininką (t. y. Germantą), dalyvaujās slaptuos susirinkimuos. Esą jis viska žinās; nesvarbu, ar iš lietuvių, ar vokiečių tai žinās.

Kaune buvęs sus[irink]imas valgykloj. Po to buvo nueita pas Kubiliūnā. Esą valgyklos pasikalbėjimai yra žodis žodin gestapo biuleteny. Taigi vienas iš septynių (?) yra išdavikas.

Nutylėjau apie „autorių“... Esą (ką aš žinau?) galėjęs būti geriau parašytas. Puolami ir nekalti tarėjai. Reikia kur gauti tekstą pasiskaityti.

Germantas esą tiesiog citavęs iš to „rašto į tarėjus“ savo kalboje į vokiečių: dėl un[iversiteto]. Ir vis dėlto.

^a Landa, šiečių (t.).

Kadems nori kalbėti apie programą. Tuo tarpu reikalinga tik darbo – praktiško – platforma.

„Pirmyn su Naująja Europa“ – manau, kad vokiečiai nebesusilauks dėkingumo... Per lėtai dirba ir per daug yra įsitikinę savo pergale. Atrodo, kad turės žlugti „du poliai“...

Su Alg. Vok[ietaičiu] prasėdėjau apie 20 min. kavinėj Tiltlo gatvėj. Brangi kava. Išėjo po 22 rb (du kavos puodeliai ir dvi porcijos – mikroskopinės – „pyragaičių“). Fundijo Alg[irdas]. Esą nori ir su manim Vilniuj susitikti... Nutylėjau.

Šiandie atėjo Buska Jesaitis, apie 10.40 val. Pakvietė pas save. Eisiu pas jį 18 val. Įdomus supuolimas. Ar bus ir tas jų gyventojas – Lukauskas? Buska labai susenėjęs... Atrodo nekaip...

Alg[irdas] smarkiai susijaudinęs. Įdomu. Iš jo... (mano mtm.^a) neatrodytų įmanomas toks neofitiškumas^b. Jie juk žiūrėjo kitaip – geriau švarus čebatas (mano: $\Lambda_7 \leq$), o dabar taip staiga „atvirsta“ ir tampa „nebesulaikomi“... Na, jeigu tai nuoširdu, tuo geriau.

Studentai buvo nuėję padėkoti rektoriui už „kovą“ dėl un[iversite]to išlaikymo. Biržiška M. ne iš drąsiųjų, bet, sako, 40 min. gerai kalbėjęs ties vokiečiu – rusiškai...

Tiesa, Germantas pasakęs, kad lietuviai, kaip žydai, savo valia į duobę nelįs...

22 III 42

Pas Buską vakar nieko ypatingo. Buvo ir Strzd. Abu Juozai šventė savo vardadienius – subatvakary. M[a]rg[e]r[i]s išėjo tuojaus man atėjus, tik nusistebėjo, kad „Tėv[iškėje]“ praėjo mano str. ir kad jame daug dviprasmiškumų.

Kalinauskaitę (seserį žmonos) varė „pasirašyti“.^c Turėjo sužieduotinį Amerikos konsulate Maskvoj; buvo perkeltas iš Kauno. Rašęs bairius (bolševikams) jai laiškus. Irgi „taktika“ – pats saugus... Buvo 6 val. pasodinę ant kubo su perdėtu basliu – ir tekančiam vandeny laikyk kojas. Parodę 8 m. ištrėmimo į Vladiv. raštą, bet rusas davęs dar pagalvoti (įsimylėjęs?..) ir atėjo karas...

Strzd. kelis (3–4) kartus užsiminė apie „diplomatiškumą“... suprask... Daug važinėja po Lietuvą. Dirbo v[alstybinės] p[askolos] plat[ininimo] įstaigoj, vokiečiu (?) Dabar Buska jį rekomenduoja į Kuro viršininkus Vilniuj^d.

^a Tikriausiai – mano matymu, t. y. mano nuomone.

^b Neofitas – asmuo, naujai priėmęs kurią nors religiją.

^c Parašėte pastaba: „B[uskos] „amžina tema“.

^d Parašėte pastabos: „Str. klausinėjo, ar tas sąsaudytas Malinauskas nėra aktyvistas, nes ta pati pavardė ir vardas. Nežinau“; „Str. pasigyrė buvęs GV. Parašė 4 „m[e]l[ime]nis“ ir išsiuntęs į prov[in]ciją. „Titulai“...“

Buska nevaikščiojęs į sus[irinki]mus (fabrike); jo padėjęs pasirodęs NKVD agentas; paskum labai broliavosi su vokiečiais, dabar gi N. Vileikoj rado naujų dokumentų ir jį suėmė.

Pasakiau, kad nebijau nei rusų, nei vokiečių, o tik lietuvių, dirbusių NKVD, o dabar – tu pačių, dirbančių gestapai.

Esą kodėl LNP nedavusi ūkininkams nurodymų, kaip laikytis? Sakau – o kam to reikia? Mes davėm „metmenis“. Idiotizmas. Klausti ir atsakyti. Bukas*.

„Naujoji aristokratija“... esą būsią paskelbti sąrašai tų, kurie turėjo būti išvežti. Tuo tarpu gi dar nepaskelbė sąrašų tų, kurie jau yra išvežti...

Maniukas su Kernagiu išvažiavo su „Filharmonija“ į Kauną. Kernagis grįš, o Maniukas pasiliks Velykoms. Pasisekė. Atrodė, kad pusė Vilniaus važiuos tais dviem ar trim autobusais.

Šį rytą atėjo sargas. Surašė gyv[entojų] vardus ir pavardes ir tėvų vardus. Sakau – jau yra. – Esą policijoj. Čia kita įstaiga reikalauja...

Esą vokiečiai reikalauja dar dviejų divizijų. Fronte jau yra viena. Esą būsianti mobilizacija.

Esą į darbo tarnybą ima tik šiaip sau. Sveikus ir tvirtus palieka, nepaima. Esą tai vis mobilizacijai medžiaga. Silpnai – nuo darbo, stiprūs – fronte.

23 III 42

Tuoj po 21 val.^b išgirdau lėktuvo garsą ir charakteringą zvimbimą – bomba! Sudrebėjo namas. Pasakiau Giliui, kad bombarduoja. Išėję dar matėm „pirmo metimo“ raketa. Bombardavo beveik iki 22.30 val. Ir sykį po signalo – aliarmo atšaukimas (kada buvo „aliarmas“?). Nesuvaikysi – vienas lėktuvas, ar tik paeilui užlekia? Kažkur į Žal[iojo] tilto pusę, į stoties pusę metė. Matyti, ardančios (griaunančios) bombos. Gaisrų nesimatė. Atrodo, lyg bombų išmesta apie 15–20. Būta ir labai didelių sprogimų. Nušviesdavo net pusę dangaus. Iš dūzgimo atrodytų lyg ir ne rusiški lėktuvai. Pirmos bombos (3?), sako, krito prie Vokiečių gatvės. Esą pataikė kur tai į getą. Esą užmuštų ir sužeistų.

Iš policijos (3-ios nuovados) kiemo kažkas apie 21.30 paleido raudoną raketa. Išlėkė apie 100 m į viršų. Signalas, kad čia „vieta“ (policijos nuovada)?

Išpidis nemalonus, ypač kai lėktuvas lekia virš galvos ir išmeta raketa. Viena buvo balta, kita žalia. Iš čia tik dvi matėm.

Prašiau „Tėviškej“ straipsnį „Sielų būsenos“. Jei tilps... Prašiau nekartyti ir antraščių nekeisti.

* Paraišoje pastaba: „Tiesa, pas Jesaičius dar liko mano keli indeliai kavai.“

^b Pustalpio apačioje pastaba: „bene 21.05“.

Tiesa, charakteringa, kad nepakilo nei vienas vokiečių naikintuvas, nebuvo iššautas nei vienas priešlėktuvinis patrankos šūvis, nebuvo uždegtas nei vienas prožektorius. Jokios gynybos. Tai, žinoma, tik gali paskatinti rusus ir toliau pulti.

Ar tai tik ne angliški ar amerikoniški lėktuvai?

O gal tai „pirma kregždė“ po „savivaldos“?..

24 III 42

Apgriauotos mūsų kareivinės (netoli Šv. Jono gatvės). Ešą užmušta apie 12 kareivių ir sužeista virš 50 žmonių. Viena skeveldra net nulėkė į Hum[anitarinio] fakto raštinę ir išmušė pečių (apvalus, skarda dengtas) skyle.

Į Vokiečių gatvę tai net neleido įeiti. Į „Valgi“ irgi neleido. Matėsi sugriautas namas.

Į Mikalojaus (lietuvių) bažnyčią irgi pataikė. Girdėjau lenkus kalbant: „Tai nelaiminga bažnyčia“... Ešą į ją buvo pataikę vokiečių – lenkų karo metu; pataikė ir birželio 22 d., pataikė ir dabar. Apgriauna stogą, išbyra langai... bet bažnyčia stovi... Nieko, stovės, kaip ir Lietuva, kad ir kažin kokie smūgiai bebūtų... Prie jos, name, (į pačią bažnyčią nepataikė) žuvo kun. Čibiras⁵⁸⁵. Vysk. Rejnys sužeistas. Vieni sako – lengviau, kiti sako – sunkiau. Berods ir pora moterėlių žuvo.

Pataikė ir į gaisrinę iš savivaldybės kiemo. Visi langai išbelsti. Vartai apdaužyti. Ešą sužeistas Šimkus (gaisrininkas).

Yra ir daugiau pataikymų.

Ešą taikė į Šnipiško kareivines – nepataikė. Taikė į stotį, bet tik duobę išmušė, į kurią pakliuvo garvežys.

Daug kas juokiasi: pataikė tik į lietuvių įstaigas, o tuose namuose, kur krito bomba – tik į lietuvių butą.

Daug kas galvoja, kad gali būti ir pačių vokiečių „pramoga“ – pamokyti lietuvius, nes nei į vieną vokišką įstaigą nepakliuvo (pvz., Gebietskomisariatą, gestapą etc.) Jeigu tai anglų lėktuvai su lenkų lakūnais iš Vilniaus (Vilnių stovėjusiais) – tai gerai taikyta.

Pasirodo, raudonų raketų būta ir daugiau. Kažkas matė apie (ar ant) Gedimino pili; vienoj gatvėj; pas mus – jau trys. Kaltina žydus – juokai!

Visi stebisi: nebuvo prožektorių, nebuvo priešlėktuvinės, nebuvo naikintuvų. Galėjo pranešti į Kauną – nieko. Pataikymai – skaudžiausi lietuviams; vokiečių įstaigos visai nenukentėjo. Kai kas sako, kad tai kerštas už lenkų kunigų suėmimus ir Jałbrzykowskio išsiuntimą į Marijampolės marijonų vienuolyną.

Manau, kas Jakutis šį tą turėjo pajusti. Juk jis gyvena „Europos“ viešbuty, ir jo kambario langai išėina į Vokiečių gatvę ties „Valgiu“...

* Pastaba: „ji užspaudė griuvėsiai, nes gyvena apačioj. Mačiau tą namą iš kiemo.“

Vilniaus moterėlės meldžiasi, kad nebesikartotų, ar bent kad puolimas vyktų dieną, nes esą geriau tada slėptis.

Vilniaus lenkai – mano „gatvinis“ ispūdis (iš nugirstų teiravimūsi „na, kaip?“, „nieko ypatingo pas jus?“ ir panašiai) – turi konspiruoto džiaugsmo... Tai vis ju laukiamų „pavasarių“ žymės. Esą anot vieno, niekas nežino, kame yra fronto linija...

Pro Vilnių eina autobusai ir automobiliai į Rytus. Pro kokią tai vietą netoli Vilniaus jau nuo I 10 traukia ten pat kariuomenė.

O gal tai „bon-bon“^a (anot Roppo) už „savivaldybę“...

„N[aujoji] L[ietuva]“ 1942 III 24 rašo iš „Oslo“, kad „Norveg[ijos] min[isteris] pirm[ininkas] Quislingas išleido įstatymą partijai ir valstybei apsaugoti. Šituo įstatymu, tarp kitko, numatoma bausti už piktus ir kurstomus atsiliepimus apie vadovaujančius vyrus, nes tokie atsiliepimai gali pakirsti tautos pasitikėjimą jais“. Įdomu. Ar ko panašaus neišleis ir Kubiliūnas? Reikėtų.

Tiesa, šios dienos „N[aujosios L[ietuvos]“ numery nėra nei vieno žodžio apie bombardavimus ir aukas. Yra tik viena užuojauta dėl vieno gaisrininko tragiško žuvimo. Tenka manyti, kad tokių užuojautų dėl tų pačių aplinkybių (tragiško žuvimo) turėtų būti ir daugiau. Jeigu cenzūra leis...

Buvau sutikęs Voidekauskiene. Gaili ž[ydų], kurie ją gydė. Matyt, kad „domisi“ jais. Esą Kaune per vežimus koks tai dr. Gtm. jai sakęs kone verkdamas, rodydamas į jaunus žydus: „Jie dabar dirba, o mums paskui reikės atsakyti“...

Koki tai Lozoraitį (pusbrolių) su šeima išvežė į Rusiją. Esą Lozoraitis Romoj nebeturįs pinigų. Nuraminau, kad iki 1940 V gavo 200 000 lyrų. Užteks trims metams, taupiai gyvenant, ir pasidalinus sumas.

I-am „Valgy“ sutikau Čečetienę. Dirba pas Wulfą⁵⁸⁶. Partija tiki pergale. Pakalbėjom apie gyvenimo tikslą. Ji vis tokia pat skeptikė, be jokio idealo. Apie idealizmą... dveju raudonų vėliavų herojus: komunistų ir nacistų. Žmonija ir rasė, tauta. Gyvena gražiam kambary, bene pas buv[usį] „Žoržo“ viešbučio savininką. Gražūs empyro baldai...

Vakar naktį vokiečiai (apie 21 val.) graibstė žmones. Leon[a]rd[as]⁵⁸⁷ pasakojo, kad jam žinomas žmogus matė, kaip vokiečiai kutavojo prispyrę prie sienos viena lietuvių... Įdomu, ar dabar bus naujų lenkų areštų.

Vilniuj vaikšto Šk[irpos] laiškas. Vaikšto koks 3 p. raštas apie vokiečius, apie mobilizacijų planus etc.

Na, įdomu, ką papasakos (jei pasakos!) Vykintas, grįžęs iš Kauno.

Šiandie apsiniaukę. Bet jau pavasariškas atodrėkis. Leidžia, varva nuo stogų. Gal tikrai baigsis tie šalčiai? Įgriso.

^a Saldainis (franc).

Be to, vokiečiai sąmoningai siekia sumažinti Lietuvoje pajėgių vyrų skaičių ir mūsų darbo galią ir paruošti kelių Lietuvos kolonizavimui vokiečiais. Ne be reikalo vokiečiai jau įkūrė bendrovę nacionalizuotoms imonėms administruoti, nes jie nemano jas lietuviams gražinti. Vokietijos nacionalizuotoms imonėms administruoti, nes jie nemano jas lietuviams gražinti.

Visos geros valios organizuotų lietuvių pastangos (LAF ir LNP veikla) atsimušdavo į aiškų ir nedviprasmišką nacionalsocialistų norą neleisti viešai reikštis organizuotai lietuvių tautai ir visais būdais eiti prie LIKVIDAVIMO Nepr. Lietuvos klausimo galimybės išskėlimo.

Vokiečiai nacionalsocialistai, stebėtinai pamėgę savo mirtinų priešų – bolševikų įstatymus, pritaikytus mūsų tautos „gerbūviui kelti“, tęsia vidurkelyje nutraukusius savo naikimo darbą komunistų planus.

Bolševikų principas: „Smaugti lietuvių tautą jos pačios rankomis“ jie stengėsi ir stengiasi įvairiomis galimomis priemonėmis įgyvendinti.

Pamatę, kad aktyvistai nesutinka vykdyti jų užmačių, jie be jokių sentimentų uždarė LAF, o jos vadą išgabeno „nusimarinti“ į Dachau priverčiamų darbų stovyklą, iš kurios paprastai niekas jau negrįžta.

Susikūrus LNP, vokiečiams vėl buvo suliepsnojusi viltis rasti sau talkininkų pačių lietuvių tarpe, bet ir čia patyrė skaudų nepasisekimą, jie vėl be jokių motyvų ją uždarė.

Vokiečiams reikia niekšų, reikia išdavikų. Matyt, nacionalsocializmas tik su tokiais žmonėmis (tokius žmones visose užgrobtose tautose pasirinkdamas) yra pasiryžęs sukurti N. Europą, kurios tikroji prasmė kiekvienam lietuviui jau pilnai paaiškėjo: tai negailestingas tautų naikinimas ir jų išnaudojimas. Kenčia visa Europa.

Vokiečiai manė rasią Lietuvoje žmonių, kurie vaidins bolševikinės kompartijos vaidmenį, bet nesurado. Dabar gi nori Gen. Tarėjus paversti Paleckiais, Gedvilomis, Giromis, Gregoraiskais, Venclovom ir kitais bolševikinę santvarką atitinkančiais, esamomis sąlygomis pritaikytais, tautos ir valstybės išdavikais.

Natūralu, jei kiekvienos okupacijos metu dalis lietuvių neatsitraukia nuo politinio darbo ir stengiasi ar tai sušvelninti okupacinį režimą, ar išlošti laiką, ar ką politiškai laimėti, tačiau kiekvieno lietuviu intuicija turi jam padiktuoti iki kurio momento ir ribos jo darbas yra Lietuvai naudingas, ir kada išmuša valanda, kuri kruvinu rėžiu atskirs jį nuo tautos kamieno ir suteiks jam niekšo ir pasidavėlio vardą. Jei jis aiškiai ir nedviprasmiškai nepasiskyręs prieš okupantų varomą politiką ir, jei reikia, nenutrauks jo priimto bendradarbiavimo su jais būdo.

Lietuviai komunistai – komisarai, komunistuotą rašytojai, poetai, menininkai, mūsų kairesnių srovių atstovai, aktingai ar administracijos viršūnėse dirbę bolševizmo metais, neturėjo moralinės drąsos reikiamu momentu pasakyti Maskvai savo griežtą „ne“. Jie tylėjo, laikais virš tautos švelnios sėdi kartu su okupantais ir tyli – tas yra jų bendrininkas, tas pritaria ir paremia svertimuosius. To siekė rusai, to siekia ir vokiečiai nacionalsocialistai.

Neriekia per daug toli praeitin žvelgti. Paleckis savo laikrašty „Laikas“ išdrįso pasakyti, kad kiekvienas, kuris kalbės apie Lietuvos inkorporavimą į „TSRS“, bus Liaudies vyr-bės veliū Maskvoje „prašė“ Lietuvą „priimti“ į „laimingųjų tautų šeimą“, o 1941 m. turėjo „prašyti“ Maskvos, kad ji naikintų lietuvius, kad ji juos blaškytų po Sibiro taigas ar kur kitur.

Šis liūdnas faktas turi priminti kiekvienam Gen. Tarėjui jo didžią atsakomybę ir priminti jį, kad ėjimas be ribos – ėjimas pražūtin, o ant palinkusio medžio visos ožkos lipa.

Mes kol kas nenorim teisti, bet lietuvių tauta su ypatingu atsidėjimu stebi trijų tarėjų generolas ir kuriam Lietuvos garbė negali nerūpėti, ir iš kurio tauta laukia ryžtingumo ir drąsos drąsiau ginti Lietuvos reikalus. Negana sūgti „raštelius“ civ. vok. valdžios pareigū-

nams, kurie tik vykdo von Rosenbergo Lietuvos germanizavimo ir kolonizavimo paruošimo planus ir neboja į mūsų interesus – reikia, ateina momentas ir ryžtingai pasisakyti, o jei ir tai negelbės – pasitraukti šalin.

LAF ir LNP suprato ir supranta ateinantį momentą ir jų jau nėra, naikinant Lietuvą, vokiečių talkininkų tarpe.

Liko Generaliniai Tarėjai.

Ateina pavasaris, o kartu su juo ir sunkiausi laikai lietuviams.

Štai vokiečiai jau skelbia užmaskuotą lietuvių jaunimo, gimusio 1920 m.– 1922 metais, mobilizaciją. Jie paskelbė: „Visi, užsirašę stoti į Reicho darbo tarnybą, gaus iš valdžios įstaigų raštišką pakvietimą nustatytu laiku atvykti į nurodytą apžiūrėjimo patalpą“. Kaž tai reiškia? Savanorių užsirašė gal tik keli šimtai. Vokiečiai, mūsų policijos pareigūnams padedant, jau surašė visus tais metais gimusius, kvietimo blankai jau atspausdinti (raginimas – įsakymas) ir ji gaus visi, o ne vien tik savanoriai. Tai yra mobilizacija trijų metų šaukimo vyrų. Pirmasis Generalinis Tarėjas žino šį vokiečių triuką, bet tyli. Ne tik tyli, bet ir ragina ir pataria rašytis savanoriais...

Greitai bus tęsiama tolimesnė lietuviškų fabričių ir įmonių likvidacija. Kur vyks darbininkai? Žinoma, kad Vokietijon. Kas juos siųs?..

O inteligentija?

O ūkininkija? Juk visiems Gen. Tarėjams turi būti žinoma, kad Žemės ūkio Gen. Tarėjas sutiko, kad už pylių nepristatymą mūsų ūkininkai būtų areštuojami, kalinami arba siunčiami į darbo stovyklas (Pravieniškiai) arba kad jiems būtų atimama ir žemės valdomo teisė (ne nuosavybės, nes lietuvių ūkininkas nėra jo dirbamos žemės savininkas). Tai tik gresinimas. Už pyliavas bus atsakingi apskr. viršininkai ir viršaičiai. Vokiečiai sugalvojo puikiai. Lietuviai patys išsismaugs.

Žinoma, galbūt Gen. Tarėjų „kompetencija“ bus „praplėsta“. Vokiečiai Lietuvai neduoda jokių valstybinės ateities vilčių, bet „kompetencija praplėsti“ gali...

Ar Gen. Tarėjai nemano, kad jau išmušė jų valanda, kurioje jie turi nedviprasmiškai gelbėti Lietuvą? Kiekvienas jų turėtų pasisakyti apie vokiečių įvestą santvarką, apie tautos padėtį, apie Nepr. Lietuvos pripažinimą ir reikalauti pilno savistovaus tvarkymosi viduje galimybės. Pirmoji bendradarbiavimo sąlyga – tai Lietuvos Nepriklausomybės pripažinimas. Jeigu „kompetencija“ praplečiant apie ją nebus kalbos – negali būti ir jokios bendradarbiavimo kalbos.

Geriaus būtų, jei visi Gen. Tarėjai kolektyviai ta prasme pasisakytų ir, neigiamu atveju, nutrauktų bet kokią bendradarbiavimą su lietuvių tautos engikais ir aiškiai stotų lietuvių interesų pusėje ir nesėdėtų prie vieno stalo su tais, kurie parduoda lietuvius ir Lietuvą.

Gana jau be pamato raminti tautą ir migdyti jos sąmonę „bendradarbiavimo“ plepalais ir tuo lengvinti vokiečių pastangas. Vokiečių nacių planai per daug aiškūs. Nepriklausomybės mums duoti Berlynas nemano. Pats Hitleris pasakė, kad kitų tautų laimė jam nerūpi. Mums irgi terūpi vien Lietuvos reikalai.

Jeigu Gen. Tarėjai nepasakys vokiečiams aiškaus „ne“, jeigu sėdės savo vietose ir registruos, kas iš jų atimama, ir leisīs savo rankomis smaugti mus – Tauta reaguos.

Galimas daiktas, kad Gen. Tarėjai gali nukentėti nuo vokiečių, jei viešai atskleis jų padarytą Lietuvai žalą ir reikalaus Lietuvos Nepriklausomybės pripažinimo. Nesvarbu. Geriau tenkenti devyni žmonės (tačiau atrodo, kad devyni tikrai nenukentės), nei visa tauta.

Lietuvių tauta nekovoja su vokiečiais, ji tik kovoja su Lietuvos naikinimo politika. Nepriklausoma Lietuvos valstybė gali talkininkauti Vokietijai ūkiškai ir darbo jėga, tačiau okupuotoji Lietuva saugo visus savo žmones savo pačios atstatymui, kuris galų gale turėtų būti naudingas ir Vokietijai. Generaliniai Tarėjai turi būti tautos reikalų sargai.

Kas tyli – tas pritaria. Tą pritarimą – neprotestuojant iki pasitraukimo – dabar rodo tik Generaliniai Tarėjai.

Jūs jau viską atidavėt vokiečiams, viską jie perėmė. Jeigu Jums bus „praplėsta kompetencija“, neužimsiant apie Nepriklausomą Lietuvą, tai reikš, kad Jūs savo garbę vokiečiams dovanojat...

Jūs turit du kelius.
Nuo kelio pasirinkimo priklausys ir tautos sprendimas, kuris anksčiau ar vėliau taps realybe.

Tegyvuoją laisva ir Nepriklausoma Lietuva.

LIETUVIŲ LAISVĖS KOVOTOJŲ SAJUNGA

Bene vakar saug[umas] ir krim[inalinė] policija] (vok[iečių] ir lietuvių) suėmė visus vienuolius ir vienuoles – lenkų. Viename vienuolyne rado vienuolių (mot[erų]) pagamintus „koldūnus“... ir suputo. Tik vokiečiai sakė: „Niekam nieko nesakykit“. Valgykloj visi vyrai buvo išitraukę – matyt kur rado gerų „trunkų“^a...

Pas Puodžių susipažinau su V[ilniaus] saugumo apyg[ardos] viršininku^{588b}. Matyt, geras Puodžiuvienės draugas, nes jį vadina vardu.

Ar dėl to, kad atėjau, ar tikrai buvo paruošę kvietimą, bet gavau voką – kvietimą ryt 20 val. ateiti pas Puodžius arbatos. Biskį per vėlu arbatai...

Vakar Vykint[as] buvo labai susinervinęs. Net naktį nemiegojęs. Mat užvakar buvęs kur tai, kur buvo dr. Scholzas⁵⁸⁹. Vėliau dar svečiavosi pas jį. Tas, girtas, bades į visus pirštais ir sakęs žinąs, ką kas kur sakęs Silvesterabend'e^c. Ešą jis žinąs viską apie Puodžių ir laikąs jį savo saujoj (parodęs kaip – pirštais). Ešą jis (Sch[olzas]) informuojąs Berlyną, kad reikia iškraustyti inteligentią ir remtis ūkininkija. Dumius! Pažiūrėsim!

Ešą „Tėv[iškė]“ neišaina dienraščiu dėl mano straipsnio. Ešą vokiečiai prikibo prie redaktoriaus dėl mano straipsnio priešpaskutinio „abzaco“, kur kalbama apie „užgniaužimą“ ir „mirtį“. Prigrasę Miglinui, kad daugiau tas nepasikartotų. Tai gi. Gaila, kad to nežinojau – nebūčiau jam siuntęs „Sielų būsenos“ straipsnio. Vis dar jo neidėjo. Kad tik jo man neprazudytų...

Ešą Jurgutis atsistatydinęs, nes jam viską atėmė; ar patys vokiečiai atleidžia?

Ešą vienam tarėjui minėjęs, kad ir Matulionis atsistatydinsiąs. Jo vieton eisiąs Danta. Ešą Paukštys kokiam tai posėdy ištraukęs LLKS raštą ir sakęs, kad tai jis esąs vienas „iš trijų“...

28 III 42

Šiandie Vykintas pasakė, kad jau davė įsakymą atleisti iš Muzikos mokyklos visus lenkus. Mano mokinės beveik visos yra lenkės; lietuviai bene du. Be to, Vy-

^a Alkoholinių gėrimų (vok.).

^b Paraišoje pastaba: „Lilėikis?“

^c Naujametiniame vakare (vok.).

kint[as] sa
tai jau pe
neišeis. O
Vis de
rentus“. V
tai⁵⁹², bar
ir nacių „

30 III

Vakar
ka iššovė
ma, tai v

Šešta

matyt, sa
Pimpė, K

aliarmą
Puodžius

21.40 val
jį čia atv

matė“. A
nė (tai su

biskį išg
glėbesčia

Žakeviči
bėjau su

simatmė
Ešą nere

gyniau t
gė, kad

džius, k
Petru

adm[inis
reikalo t
bėti. Saka

Pasiš
atėjimo.
linksmim

kint[as] sakė, kad mano pamokų skaičių savaitėje padidino iki 6. Man rodos, kad tai jau per daug. Jau 4 buvo per daug į savaitę. Vis vien daugiau 35 Rm į mėn. neišeis. O laiką užima.

Vis dėlto gaila tų lenkių ir lenkų, o iš kitos pusės – ruošiam patys sau „konkurentus“. Vokiečiai gi lenkus nustumia į antraeilį žmonių grupę – parijai⁵⁹⁰, ilotai⁵⁹², barbarai^{592!}... Kada ateis mūsų eilė? Atsiminti mjr. Gecevi[čiaus] konsideraciją^a ir nacių „svarstymų“, temų užsiminimą.

30 III 42

Vakar buvo užėjęs Lukošius. Tvirtina, kad per pirmą puolimą zenitinė patranka iššovė 4–6 šūvius. Kur tai apie Rasas. Bet kadangi bombos pataikė ne į aerodromą, tai vokiečiai tyčiomis „neveikė“.

Šeštadienį (29 III) buvau pas Puodžių. Mat jo gimimo sukaktuvių šventė. Tai, matyt, savotiška Vilniaus grupė. Buvo Žakas, Krivickas, Čiuberkis⁵⁹³, Babickas⁵⁹⁴, Pimpė, Kraunaitis, Lileikis, Palaima⁵⁹⁵, apskr. v-kas ir kiti – dalis su žmonom. Per aliarimą (iš 29 į 30 III) pasilikom bute. Apie 12 val. nakties „iš Hingsto“ atėjo Puodžius ir Germantas. Aš buvau pasodintas kampe, gretimais Lileikio. Norėjau 21.40 val. išeiti, bet neleido. Kai atėjo Germantas, tai Lileikio vieta buvo tuščia – tai jį čia atvarė sėstis. Pasisveikino su Krivicku ir Juodikiene; manęs Germantas „nematė“. Aš irgi nekreipiau dėmesio. Krivickas visą laiką čiupinėjo linksmą Juodikienę (tai su ūpu „mergaitė“), o Germantas irgi pradėjo malti (abu tarėjai jau buvo biskį išgėrę), kad jam patinka tik gražios moterys, ir prisidėjo prie Juodikienės glėbesčiavimo. Po 15–20 min. atsikėliau ir pasakiau Petruškevičiui⁵⁹⁶ ir Biržiškaitėi-Žakevičienei, kad man jau blogai darosi sėdėti. Nuėjau į salioną, kiek pakely pakalbėjau su Puodžium; vėliau Germantas vėl prisėdo prie gretimo stalelio. Ir vėl „nemasimam“. Palaima salione prisispyręs norėjo žinoti, ar aš parašiau „LLKS“ raštą. Esą nereikia žodžiais atsakyti. Sakau – kodėl viskas parašyta turi būti mano? Tik gyčiau tezę apie buv. laikų neryžtingumą ir neturėjimą drąsos save paaukoti. Neįgė, kad teatro žmonės yra prieš mane. Paminėjau Juodytės viešai pasakytus žodžius, kad mes (aš ir Vicia) pasidavę vokiečiams.

Petruškevičius (g[en.] tarėjo „pavaduotojas“) prisispyręs siūlė man Kontrolę [administracijos] skyriaus v-ko vietą – 230 Rm atlyg[inimas] į mėnesį. Esą nėra reikalo turėti kokio specifinio stažo. Prisispyręs ragino šiandie tuo reikalu eiti kalbėti. Sakau – pinigai man nereikalingi, vis iki 1 III pragyvensiu, o paskum matysim.

Pasišnekėjau su Žakevičiene. Žakas geria ir lošia kortom. Esą tai nuo vokiečių atėjimo. Anot Žakevi[či]ėnės, Krivickienė išsiskirtų. Krivickas gi, matyt, smarkiai linksminas Vilniuj be žmonos. Žinoma, bet Gražinai „kliudys“ du vaikai...

^a Vertinimą (franc.).

Žakas su Krivicku Kaune rinko parašus dėl memorandumo dėl un[iversite]to uždarymo iš tarėjų. Visi pasirašė, išskyrus Paukštį. Klausinėjo: „O ką pasakė jūsų tarėjas“? Tie gi droždavo atpasakojimą Germanto kalbos Senate – viską atimta, jei atims ir kultūrinę autonomiją, tai riba. Mūsų tezė – iš „3 valandų“ šnektos pereinantis metas su Germantu. Esą arkivyskupas parašęs Lohsei memorandumą apie un[iver- site]tą ir bendrai padėti.

Klausiau, ar pavartoję „motyvą“: jūs (vokiečiai) dementavot Lozovskio tvirtini- mus apie kultūros griovimą, o vis vien griauinat. Kriv[ickas] sako, kad pamiršę tą dalyką. Gaila. O tai svarus argumentas, ypač propagandine prasme...

Atrodo, kad „LLKS“ raštas padaręs išpūdžio. Petrušk[evičius] „puola“, kad kliūva ir nekaltiems. Man rodos, jis pasiekęs rezultatą.

Ministeriai (Laik[inoji] vyr[iausy]bė) neprotestavo paleidžiami (išskyrus Amb- raz[evičiaus] raštą-laišką Rentelnei); g[en.] tarėjai turėjo užbėgti už akių ir prieš „savivaldos“ suteikimą išaiškinti savo pageidavimus. Arba turėjo po „savivaldos“ raštu rezervuoti nepriklausomybės reikalą, kad neatrodytų tai „paskutinis“ žodis. Užbovijimui mes, matyt, gausim vieną kitą žemės šmotą iš Gudijos generalgubernatūros. Bet dar lietuvių spaudoj nėra nieko – tik Kubiliūno užsiminimas. Panašiai ir rusai – po „Seimo“ ir Maskvos – ši tą „davė“ teritoriniai. Gali ir neatsistatydinti, bet turėjo palikti tautai juridinį aktą-raštą – un’ affermazione^a – kad savivalda tai nėra viskas, kad tai tik pirmas mūsų etapas... kad patys vokiečiai būtų pastatyti ties nauju Nepriklausomybės priminimu. Tai reikia parašyti ir Brunui – į jo laišką. Tai vienas.

Du: tai jeigu nieko nebuvo iš tarėjų, tai reikia, kad jie būtų moraliai „vidury“, kad tarp jų, tautos ir vokiečių būtų duobė. T. y., kad vok[iečiai] ir kiti žinotų, kad tarėjai nėra tautos valios reiškėjai ir kad tą jie priima „be atgarsio“. Tai nėra dar tautos priėmimas ar sutikimas.

Vakar, 29 III, buvau teatre. Ėjo „Saulėlydis“ (ar „Prisikėlimas“)⁵⁹⁷ Hauptmano. Gavau bilieta pačioj viršūnėj, nors partery buvo tuščių vietų. Šalimais sėdėjo trys vokiečių kariai. Kalbos nesuprato – negi tai toks teatro pamėgimas?

Vis dėlto jau pavasaris. Šiandie puikus oras. Mėlynas dangus ir žvirbliai labai linksmai čirška.

Draminė – 12.30 val. sudaužiau termosą. Taip pikta.

I Kauną gal ir nevažiuosiu. Reikės per tą laiką paruošti Puzinui egzaminą. Šiandie po italų kalbos pamokos – gale – mokinės man pasakė, kad tai jų paskutinė pamoka. Paklausiau kodėl? Sako – visi lenkai yra pašalinti. Na, sakau, nieko nepadarysi – questo è l’ordine delle autorità tedesche!^b Tačiau, manau, kad

^a Teiginį (it.).

^b Tai vokiečių autoritetų isakymas (it.).

„vietiniai“, kurie turi savy lietuviško ar gudiško kraujo, turbūt galės lankyti. Atsi-sveikinau su kiekviena mokine atskirai, paduodamas ranką. Mokinės, pasirodo, jau šiandie pamokų nebeturėjo. Taigi atrodo, atsilankymas į pamoką, mano, bus jų ypatingos atidos parodymas. Paskutinėmis savaitėmis (maždaug nuo 15 III) pradė-jau aiškinti šį tą, ir žodžius, ir lenkiškai. Atrodo vargšės mergaitės gerokai priblokš-tos. Na...

Inspektorius pasakė, kad turiu užpildyti kokią tai anketą. Užėjau į buhalteriją. Koks ten tipas pasakė, kad reikia vokiškai rašyti. Sakau – negi turiu mokytis spe-cialiai vokiškai (prie bolševikų buvo galima rašyti lietuviškai), kad užpildyčiau anketą, o be to, ten parašyti abiem kalbom klausimai – taip abiem, manau, galima ir rašyti. – Ne – sako tas – vokiškai. O parašyti lietuviški klausimai „kad palengvinti“ atsakymus. Sakau – pažiūrėsiu. Jei rasiu, kas išverčia, tai gal parašysiu vokiškai.

Rašau lietuviškai. Jei gražins – matysim. Parašau atsakymą lietuviškai – palieku vietos (kas norės) įrašyti ir vokišką vertimą.

Atsakymai:

I I / 7 kl. – panašią (Vlniaus universitete)

I I / 1 kl. – Vilniaus un-to Vis. istorijos (Hum. m. f-to) skyriaus VIII sem. studentas

I II / 3 kl. – joki

I II / 4 kl. – jokių specialių darbų nemoku I II / 5–6 kl. – (visus) „Ne“

I IV / 1 kl. – (šiuo metu aš dirbu): tarnautoju ir mokiniu (darašiau) virš teksto:
„Vilniaus muzikos mokykloje (italų kalbos mokytoju) ir esu Vil-niaus un-to Hum. m. f-to VIII sem. studentas“

Prie parašo darasiau: „anketą gavau per Vilniaus muzikos mokyklos vadovybę“.
(Vilnius, kovo mėn. 31 d. 1942)

Įdomiausia „grafa“ anketoj, ir man pačiam, yra ši.

Skyrius „III. Užsiėmimas iki šio“

Nuo	Iki	Kaune (Imonės pavadinimas, paskirtis ir adresas)	Kuo (tiksliai apibūdinti- kuo dirbote)
1931 IV 1	1937 V 1	Lietuvos pasiuntinybė Italijoje (prie Kvirinalo)	Raštvedys eilinis
1937 V 3	1937 XI 3	karo tarnyba (Ryšių batalionas)	
1938 I 1	1940 III 11	Lietuvos pasiuntinybė prie Švento sosto	Raštvedys (attache titulu)
1940 III 11	1940 IX 16	Lietuvos užsienio reikalų ministerija (Centre)	I Adm. dep-to, Kon- sularinio skyriaus raštvedys
1940 IX 16	1941 V 16	be tarnybos	be tarnybos
1941 V 16	1941 VII 25	Lietuvos Mokslų Akademijoje	Etnologinio instituto sekretorius

1941 VII 25 1941 XII 17
1941 XII 18 1942 III 10
1942 III 10 ir dabar

Lietuvių nacionalistų partijoje
be tarnybos
Vilniaus muzikos mokykloje

generalinis sekretorius
be tarnybos
italų kalbos mokytojas

Tarp kiekvieno įrašo palikau po vieną eilutę, kad kas galėtų įrašyti sau vokišką

tekstą.

Grįždamas iš miesto, ant laiptų, prie buto durų sutikau – radau p. Gilį ir (gal labai klystu?) tą tipą iš Muz[ikos] mokyklos buhalterijos, anot kurio, anketą reikia užpildyti tik vokiškai ir kad lietuviški klausimai yra parašyti tik todėl, kad „palengvinti“ atsakymą į vokiškus klausimus. Gal klystu?

Tiesa, Scholzas per aną vakarienę sakęs, kad reikia steigti baltgudžių mokyklas ir apskritai stiprinti gudus... lenkų nenori, tai gudus „stiprins“ prieš lietuvius! Na, ir durni tie prūsai... Atsirūgs!

Kun. Lipniūnas sekmadienį (Verbu) per pamokslą ragino pramoninti kaimą un[iversite]to reikšme. Tai gerai. Studentai išnešios, kad vok[iečiai] nori uždaryti.

Anot Domo Kr[į]v[ic]ko, kunigai galingi... Važinėja sau bričkutėm... Ne be reikalo Žakas ir Krivickas visada taip gerai jaučiasi prie visų valdžių... [...]

Tiesa, Žakas klausė, kodėl pas jį neužeinu? Nieko neatsakiau.

31 III 42

Gavau pirmą algą Muz[ikos] mokykloje. Esu paskirtas nuo 6 III 42. Algos nuo 6 III iki 31 III gavau bene 27,42 Rm. Už pusę algos nusipirkau „Geležinį vilką“ – už 13 Rm. (iš medžio, Vilniaus dirbiny).

Muz[ikos] mok[ym]o sekretorius (Baniulis ar Banionis, ar panašiai) labai nerėjo priimti lietuviškai surašytos anketos. Turinti būti vokiškai. Ešą išsiskirsiu iš kitų... Ateis viena moteris ir išmes. Sakau – nemoku; o kaip galiu rašytis po vokišku tekstu, dėti parašą, kai man neaišku, kas prirašyta bus...

Šv[ietimo] vadyba dar nerašo, bet gavo. Jų juriskonsultas dar žiūri, ar reikia rašyti. Muz[ikos] mok[ym]o sekretorius labai uolus. Daug rašo vadybai... Svarbiausia, kad jis vadintųsi ne sekretorium, o kancel[iarijos] vir[š]inin[is]ku...

Pas Viktn. buvo atėjęs vabzdžiažandis iš Panevėžio. Pareiškė skaites LLKS rašyti; nesutinkąs; reikia visiems vienyti... noris įsirašyti į LNP. Jam pasakė, kad LNP jau 1941 XII 15 buvo uždaryta. „Komedija“?..

Buvau pas Rimą. Ryt važiuosiu su „Rūtos“ sunkvežimiu į Kauną. Kaip tik pasiseks grįžti? Ir namie būsiu, ir matysiu Ponią.

Sutikau Petrą Kl[ior]į. Įsimylėjęs į vieną paną – 20 m. Jam jau 34 metai. Įdomu, ar šį sykį ves?..

* Neįskaitomas žodis.

Charakteringa, kad į Vatikaną lyg ir grįžęs ar naujai paskirtas vokiečių ambasadorius. Ambasadorių paskyrė ir Japonija... Stalino laiškas⁵⁹⁸... Ar tik Vatikanas šį sykį nesuvaidins kokie nors svarbaus vaidmens karo užbaigoj... ar anksčiau...

Stepas⁵⁹⁹ labai spaudžia su studijų baigimu...

III 27 „Tėviškė“ yra „įdomus“ Gobio (Poželos draugo) straipsnis⁶⁰⁰. Viso nespėjau perskaityti (mačiau pas Vykintą), bet ten kažkas kalbama Lietuvai – kad gautumėm, kaip danai, kroatai, slovakai... Remiamasi Voldemaru... Ar tai tik ne „kultūninkai“?..

Paskutiniam „Savit[arpinės] pag[albos] žinių“ Nr. – J. Vokiet[aičio] fotografija ir jo interviu apie knygų vąj. Ir naudinga... ir reklama.

Kaunas 2 IV 42

1 IV su „Rūtos“ sunkvežimiu, kpt. Rimo „protekcija“, atvažiavau į Kauną. Važiavom per Vievį. Laukiau nuo 6.45 iki 10.40. Atvažiavom 15.30 val. Kokie tai du tipai iš „Rūtos“ reikalavo važiuoti per Alytų – kur jų namai, ar „maisto“ pasiimti. Rimas pasipriešino. Iš kelių keleivių paėmė (vienas iš dviejų) po 10 Rm už atvežimą. Kvitų nedavė... „Vienas iš dviejų“ labai puolė Lapėną⁶⁰¹, gi kitas keleivis (Rimo pažįstamas, su perskelta lūpa) darė aliuziją apie dabar praturtėjančius, kurie gyvena labai kukliai, o laikui atėjus, pirsks ūkį, dvarą ar statys sau namus.

Užėjau pas Brunių. Nieko ypatingo. Turbūt kalbamasi... Nieko, betgi, konkrečiau.

Įdomu, Br[u]n[ius] pasakojo, kad jį apšaukia buvus saugumo agentu. Ešą kurioje tai rastoje bolševikų laikų byloje buvęs jis kaip tai paminėtas, kaip saugumo agentas... Įdomu...

Paskambinau Poniai. Parėjau namo. Pagalios – po vieno mėnesio – padariau vonia.

Vakare – 20.20 val. nuėjau pas Ponia. Išėjau iš jos 22.55 val. Susitiksime ryt, 17 val. Užeisiu pas ją. Šiandie ją sutikau (2 IV) Laisvės alėjoj. Tik pasisveikinau praedamas – iš tolo.

Galima įkliūti. Nereikia gadinti santykių su vokiečiais. Jie turi mumis pasitiktėti. O tai kada nors atiduos valdžią kademams, kurie stengiasi pasirodyti labai lojalūs... Šlykštu! Nendrė!..

Šiandie užėjau pas Kurklietį. Reikia laukti, ne laikas etc. Pamiršo savo „projektus“... Gailla, kad tada nepaėmiau. Būtų buvę labai įdomu jam pakišti...

Tarėjų pasirašytas raštas dėl un[iversite]to (išskyrus Paukščio) įteiktas Kubiliūnui perduoti Rentelnui – nebuvo pastaram įteiktas, o paliko pirmo tarėjo staliuje. Kubiliūnas tik ešą parašęs kokį savo raštą dėl un[iversite]to Rentelnui.

Pasirodo, kad Matulionis nenorėjęs pasirašyti memorandumo Rentelnui dėl un[iversite]to. Pasirašęs tik į trečią dieną, kai mieste kilo kalbos ir kai, berods, jį paspaudė Brizgys ir kiti jo draugai kademai.

Vakar ar užvakar buvęs tarėjų posėdis, kuriame Matulionis, norėdamas „teabiluotis“, puoles, kad tokius raštus rašo be pasitarimo, kas rašęs, atnešė tik pasirašyti... Atsikėlęs Paukštys irgi sakė – aš nepasirašiau irgi dėl tų pačių motyvų ir panašiai.

Žodžiu, Matulionis sutapo su Paukščiu. Ryt, poryt turbūt visas miestas juoksis... Mackev[ičius] esą labai smarkiai susikirtęs su Matulioniu.

Papietavau „Perkūno“ valgykloje. Pietūs net 18 rb. Nieko sau! Kovo pradžioj dar mokėjau 12 rb. Po keturių mėn. sutikau Dambrauską. Jo nemačiau nuo gruodžio mėn. Ryt 12 val. susitiksiu su Kačanausku.

Alg. Vok[ietaitis] vėl susikirto Vilniuje su Germantu. Mat K[ūno] k[ultūros] rūmus išėmė iš Šv[ietimo] vadybos žinios ir pavedė vidaus r[eikalų] tarėjo žiniai – priklausomybei. Gerai – blogai, sunku dabar pasakyti. Germantas prikišęs, kad tuo būdu norima atgaivinti „Vyčiai“¹⁹¹²... Aš tuo nelabai galiu džiaugtis – ta nauja priklausomybe... Ji pavojinga.

Kadmai esą visur skelbia, kad LLKS raštas yra nacionalistų darbas. Esą dar norima pasireikšti, nuversti tarėjus... Esą pirmą sykį pagiriama LNP, o tai geriausias įrodymas, kad rašė patys nacionalistai... Durniai!

Šiandie paskelbtas potvarkis dėl beveik visų registravimosi. Arbeitsamte (dabar vadinasi Socialamt). Štai kodėl Germantas taip skubino Vilniuj, kad mes užpildytum anketas... prieš įsakymo paskelbimą, ir net prieš terminą... reikalavo Muz[ikos] mokykloj iki 31 III net 9.30 val. ryto, kaip paskutinio termino...

G. Galvanauską suėmė, esą dėl kunigų įskundimo... Mat jis parašęs kokį tai projektą „Lietuvių sąjungos“ ar panašiai. Esą ten smarkiau pasisakęs prieš klerikalizmą. Tie nuėję į gestapą...

3 IV 42

Buvau sutikęs Brunių – užėjau į „Statybą“, bet neradau – tai jis užėjo į „Perkūną“. Mačiau Kačanauską, Linartą – tie pripuolamai užėjo; antras.

Estija yra karo zona. Nors Sav[itarpinė] pagalba paskelbė, kad siunčia atstovą į Estiją (Paldiskį), bet negalėjo dėl to išvykti.

Mačiau Kurkietį. Kviečia pirmadienį užėiti pas jį. Gal ir užėisiu – jei nebent dėl to, kad pora stikelių ko nors išgerti.

Kaune plepa, kad Germantas net pagrasęs atsistatydinti, jei bus priverstas pasirašyti un[iversite]to uždarymo raštą. Žinoma, vokiečiai, nenorėdami Germanto kiek neparanku.

Esą Ivanauskas labai prieštaraujantis dėl tų nacionalistų, kurie Smetonos laikais nedirbo. Jų nebuvo „kovoje“, o dabar „šoka į priekį“ (galbūt aš!); gališ nukentėti nacionalistinis sąjūdis.

Gavau pasiskaityti tokį raštą. Deja, atrodo, be pradžios. Nusirašiau. Atrodo, derivacija^a LLKS rašto (kaip ir „Lietuvių fronto“ – tai lygiagretumas su vėlyvesne data), logiška tąsa. Nieko bloga.

Nuorašas

Vokiečiai iš mūsų reikalauja:

1. Amžino dėkingumo už išvadavimą iš bolševikų.
2. Pagalbos kovoje su bolševizmu ir kad mes tos kovos metu laikytume save taip, kaip tinka „Naujosios Europos kandidatams“.
3. Laisvai sutikti su visomis mūsų tautą liečiančiomis machinacijomis: arbedsdiensiais, darbininkų išvežimu, neoficialiais mūsų kariuomenės batalionais, lietuvių iš žemės ūkių ir tam tikros teritorijos dalies išstūmimu ir t. t.
4. Akiai klausyti vokiškos ir jų pastatytos „lietuviškos“ valdžios.
5. Pyliauvų ir duoklių, atsižadant paskutinio kąsnio ir kiekvieno geresnio daikto.
6. Mieste ir kaime laisvu noru stoti į badmirių eiles, nepirkti ir neparduoti – „nespekuluoti“.
7. Būti kantriems, kai mus kiršina su kitomis Rytų tautomis, mus versdami vokiškais satrapais–budeliais, kai labai kuklios algos gavėjams darbininkams ir valdininkams atlyginama dar „Fridriko lazdu“⁶⁰³ priedu ir t. t.
8. Atsižadėti lietuvių tautinės kultūros, mokslo ir spaudos.

Tautų ir valstybių santykiuose amžino dėkingumo, kaip ir neapykantos, nėra. Kas šiandieną draugas – rytoj gali būti priešas, ir atvirkščiai. Vokiečiams nėra ko priskirtinai iš lietuvių dėkingumo reikalauti, nes, išvaduojant iš bolševikų, mūsų partizanai nesnaudė. Vokiečiai, kol apsidirbs su Lenkija ir Prancūzija, tam laikotarpy mus buvo čekistų globai atidave, vienok nuo jų žiaurumo gelbėdami savo repatrijantus. Pagaliau mus „vadavo“ savo, mums visai svetimais ir dargi priešingais interesais eidami.

Bolševizmas yra bendras vokiečių ir lietuvių priešas, tad bendra kova būtina. Bet prieš kovą reikalingas ir bendras susitarimas. Neužtenka be turinio savivaldos, kuri mums žada tik mūsų pasunkėjančias pareigas, baudžiamąsias ekspedicijas, labai neaiškią tautinių ir politinių santykių „Naująją Europą“ ir jokių garantijų.

Bolševikai lietuvių tautą norėjo sunaikinti, bet ar ne tas pats ištinka mus dabar, kai pagrindinėmis, nors ir ne taip brutaliomis priemonėmis, didelė mūsų tautos dalis, be tautos atsilaukimo, be jokių garantijų apie sugrįžimą, išvežamų darbininkų, kandidatų į arbedsdiensią, karių ir valdininkų pavidale, iššluojama iš Lietuvos teritorijos ir išpurškiama po visą Europą. Kad Lietuvoje nebūtų tuščia, tai į jos pramonę, prekybą, žemės ūkį jau veržiasi ir važiuoja visokių bendrovių ir pavienių asmenų pavidale vokiečiai. Iš seniau žinome ir dabar pasiekia gandai apie nacų ir visokių vokiečių profesorių planus, kuriais einant, mes turėtume nutausti ir savo teritorijos dalis užleisti.

Vokiečiai neturi teisės nei pagrindo reikalauti iš mūsų, kad klausytume vokiečių ir jų pastatytos „lietuviškos valdžios“, nes turime tik okupacinę valdžią, esame tik neribotam laikotarpyje egzaminuojami „Naujosios Europos kandidatai“ ir esame tik nieko negarantuojančiose malonės ar nemalonės santykiuose. Taip pat pasturlakiška „lietuviškoji“ tarėjų Kubiliūno, Paukščio, Germanto ir Petronio valdžia nieko mums daugiau nežada, kaip tik tautišką abejingumą ir apsilėidimą, pasitarnavimą svetimiesiems, lietuviškas darbo ir dvasines jėgas išmetant, „savo kasdieniniu“ pragyvenimu besirūpinančius tautiečius policiniu būdu skriaudžiant. Taigi toji valdžia neužsitarnauja, kad jos būtų klausoma.

Pyliauvų ir duoklių, reikalingais frontui daiktais, vokiečiai iš mūsų galetu reikalauti, bet tik pagal kokį nors bendros kovos susitarimą, o ne pagal okupacinio pobūdžio generalpotvarkius, kurie mus laiko vokiečiais, gi praktikoje – tik okupuotos sovietų teritorijos piliečiais ir tiesiog baudžiauninkais, vergais.

^a Kilds, atsiradęs iš (pranc.).

Lietuvių laikymas badmirių padėtyje, iš jų atimant visus riebalus, vaikams reikalinga pieno, kada jų pasigamina patys ir būdami laisvi vokiečiams [...]»
cijas, pieno ne tik vaikams, bet ir suaugusiems, matome apsiperkant geriausių mūsų prekių prigabentose atskirose krautuvėse. Manome, kad aukštesiems Vokietijos pareigūnams yra gerai žinoma, kaip minta lietuvius ir kaip tunka vokiečiai ponai legalizuoti (?) policiniais plėšimais ir gelbstinį nuo bado lietuvį tie patys vokiški ponai legalizuoti (?) policiniais plėšimais ir išeidžiančiais plakatais paverčia spekuliantais, sabotuotojais, bolševikais ir su žydais bei bolševikais masiniai sušauda... Tai yra ne kas kita, kaip sąmoningas lietuvių tautos diskreditavimas ir naikinimas.

Lietuvius yra daug, per daug kantrus, kada leidžia „Naujosios Europos“ organizatoriums save gestapo skleidžiamais pažadais apie būsimą geresnę lietuvių politinę padėtį egzaminuoti, kad lietuvis paverčiamas vokiečių užkariuotų tautų budeliu ir kai už besalyginį „N. Europos“ kūrimė dalyvavimą, pagal vokiškos kultūros ar civilizacijos taisykles, gauna ne tik labai kuklų atlyginimą, bet ir „Fridriko lazdu“ per tam tikrą apnuogintą vietą.

Vokiečiai, žadėdami mums laisvę, viena ranka tuščiais savivaldos blizgučiais vilioja, kita – ima mus smaugti ne tik ekonomiškai, bet ir kultūriškai. Nuo ateinančių metų rudens uždaro mūsų universiteto lietuvių kultūrą auklėjančius Filosofijos-teologijos, Humanitarinių, Gamtos-matematikos ir Teisių fakultetus, palikdami tik Technikos ir Medicinos. Tokiu būdu nei lietuvių kalba negalės būti studijuojama.

Laikraščiai kad ir lietuvių kalba leidžiami, bet tai nėra tautą atstovaujau laikraščiai, tai tik generalinių bei sričių komisarų oficiozų filijos, kuriose nei lietuviškos minties, nei lietuvių kalbos taisyklingumo netenka ieškoti. Laikraščiai maži, tik dviejų lapų, o lietuviškai knygai visai leidimų neduodama. Teisinamasi popierio trūkumu, bet vokiečių knygos plaukia į Lietuvą ir „Rytų srityje“ vokiečių kalba leidžiami dienraščiai yra metrinio formato ir daugelio puslapių. Neleistina realybė ir mūsų tautos kultūros neigimas.

Viso to akivaizdoje dabar atėjo neatidėliotinas momentas kiekvienam žingsnyje „N. Europos“ kūrėjams griežčiau negu memorandumais priminti, kad Lietuva nori būti ir bus gyva, kad reikalaujant iš jos teritorijos piliečių nuors, reikia ir jiems ne tik gražiai skambančius žodžius, bet ir tam tikros laisvės duoti. Nuo partizanų laikų santykiuose su mumis dosnumas ir iniciatyvos yra vokiečių rankeje, tad nėra ko atidėlioti. Duokit mums tikrą laisvę, Nepriklausomybę.

Bet jei tave, lietuvi, Europos plotuose išblaškytu, atmink, kad sugrįžti į Tėvynę tau visais laikais nebus lengva, ypač jeigu griūtų kai kieno „N. Europos“ svajonės. Tada priešai sutiksi kiekvienam žingsnyje, nes turėsi jų ne vieną, bet galbūt daugiau negu 1918–1920. Todėl kiek galėdamas stenkis pasilikti savo krašte, nors kartais svetimųjų akimis tas nusininkas. Vykdamas iš savo krašto, apgalvok grįžimo momentą ir atitinkamai susitvarkyk. Kitur būdamas, visada budėk, pasirink tinkamą laiką, kelią ir būdą grįžti. Jei gali, į Tėvynę grįžk ginkluotas ir su savais susibūres.

Lietuvoje visi, nuo tarėjo iki eilinio, ginkite savo tautos visokeriopas vertybes ir teises. Ko nepasieksime taikiu būdu, nepasigailėsime kraujo. Ir Vargas tam, kas įsakymu ar patar-

navimu skriaus lietuvių tautą.
Nedrebėkime prieš juos, nes esu gyvas su Jumis.
Atspausdinta 3000 egz.
1942 m. kovo mėn. 19 d.
Perskaitęs duok kitam.
Parašas labai neišikus

Tautos Dvasia Visuomis (?)

*Matyt, Z. Blynui pakliuvo aprašytas dokumentas, todėl šioje vietoje tekstas nutrūksta. Spraga pažymėta pusantros eilutės daugtaškiu.

Vytautas Blynas (Igno sūnus) grįžo atostogų iš Rusijos. Buvo jau anksčiau užėjęs pas mus. Viciai pasakojo, kad Vokietija laimės, kad jis netiki, kad Vokietija duotų Lietuvai nepriklausomybę ir apskritai nebetikęs Lietuvos nepriklausomybės galimybe, todėl esąs Rusijoje su vokiečiais, apsižiūrįs, ten manąs įsikurti, norįs būti lyg P. Vileišis⁶⁰⁴. Turtų Rusijoje susikroves, jis ir Lietuvai daugiau galėsias padaryti...

Atrodo, lyg tuo („vileišiškumu“) norėtų pateisinti savo elgseną.

Vakar užėjo „specialiai“ pasikalbėti su manimi. Buvo atėjęs iš ryto ir „užsakė“ pasimatymą.

Prakalbėjom porą valandų. Vokietija laimės karą. Šiomet sutriuškins rusus. Ir tada griebis Anglijos – povandeninis karas ad oltranza¹⁹ Lietuviių reikalavimai Nepriklausomybės iššaukia vokiečių šypsena. Vokiečiai maną sudaryti „kylį“ – įvartyti – tarp inteligentijos ir kaimo. Mano, kad tai jiems pavyksia.

Anot jo, tarėjai dabar turi stengtis „sukompromituoti vokiečius, parodyti visiems jų siekimus ir prašyti žemės nuosavybės pripažinimo, kultūrinės autonomijos“. Kažkaip akcentavo į „plieninį“ veiksmą. Sakau – ne laikas, ir insistavau. Su laiku patys vokiečiai apsigalvos, laikas privers. Hitleriu galim dar tikėti, gal jis turi galvą... Galim būti kaip olandų nacionalistų galvosenos... Toliau matysis. Žodžiu, pasikalbėjimas lyg su itaigomis; tenkintis materialiu gerbūviu, atsižadėti principo – Nepriklausomybės reikalavimo, nes vis vien tai esąs nerealus dalykas... Iššaukia, anot jo, šypsni vokiečiams... bet ir jam pačiam!.. Gaila! Iš kur jis toks materialistas ir oportunistas?

Pasakojo įdomiai apie bene 5-tą batalioną (vadas mjr. Kriščūnas⁶⁰⁵). Esą tai subinlendis. Kareiviai kovo mėn., pasibaigus terminui, padavė (daug) raportus apie atleidimą. Nepasitenkinimas – nežinia dėl ko kariaujama (toks tikras motyvas); susirūpinimas Lietuvos padėtimi ir civilinėms valdžios elgsena. Tačiau faktinai jie (kariai) raportuos, nurodė materialius nepasitenkinimo motyvus: batų stoką, algos klausimas etc. Mjr. Kriščūnas, gavęs iš vokiečių kokio tai generolo raštą, kad iširtų ir sutvarkytų padėtį, kad tie raportai – tai „vėliavos apleidimas“... kitaip sakant – dezertyravimas iš kovos lauko... Buvusi proga išdėstyti motyvus. Jie (mjr. ir jo adjutantas) parašė raštą tokį pat, kaip kariai – mušdami ant materialaus punkto. Esą jis – Vytautas – pasiūlęs kitoki, kuriame lietus Lietuvą ir civilinėms valdžios politiką, tuo paaiškindamas karių nepasitenkinimą. Esą mjr. Kriščūnas pasakęs – kaip taip galima rašyti? (Ar nusiuntęs raportą ir po to gavęs generolo aną raštą „su vėliava!“) Nuvykęs pats pas generolą. Tuo metu vėl atėjęs koks tai raštas. Adjutantats nesutikęs savo valia „gero“ rašto pasakyti. Pranešęs, kad nėra majoro.

¹⁹ Iki galo (it.).

Nesupratau visko, ir tai nesvarbu, bet esmė tokia: aukštesnei vokiečių vadovybei yra proga išdėstyti tikrą karių nepasitenkinimo priežastį, bet mūsų aukštesni karininkai nedrįsta ir išdeda tik materialias priežastis. Gauna aliuziją į „vėliavos apleidimą“, susidaro patys sau nekoki vardą... ir kalba, tik kalba, kad jiems džiugu kariauti su vokiečiais dėl N[aujosios] Europos.

Kareivių nuotaika – jaučiasi apgauti, nes manė, kad bus tik Lietuvoje. Karininkai savo tarpe kalba labai lietuviškai, bet ties svetimais nedrįsta išdėstyti savo nusistatymus ir tuo fronte iškelti karių savanorių nepasitenkinimo priežastis. Pvz., algos motyvai – tai kompromitacija.

Santykiai su vokiečių kariais šiaip esą labai draugiški. Vokiečių oficialiuos] raštuos – slaptuos – lietuviai kartais vadinami buvę belaisviai...

Prie Lydos Vytautas aptikęs kelis piliakalnius (turi jų fotografijas), apie kuriuos žmonės pasakoja, kad tai lietuvių kunigaikščių kapai. Kitoj pusėj upelio (ar upės) eilė pilkapių.

Vakar valgykloj radau Marijoną Dambrauską. Pradeda rodytis...

17.15 užėjau pas Ponią. 17.30 atėjo jos bendradarbi ponis Prunskienė ir prasėdėjo iki 19 val. Išėjau 19.25. Sutiksiu antradienį 21 val. išeinant iš tarnybos.⁴

„Tu nenori kalbėti su manimi!..“

Grįžo iš Berlyno Čeičys⁶⁰⁶. Nepasitenkinimas Škirpa.

Tiesa, Vytautas B[lynas] (Pazūkų) prikišo, kad mes visi bazuojam mūsų politiką ant Vokietijos pralaimėjimo. Ar gestapas žinaš apie raštelius? Sakau – manau. Ešą g[estap]pas labiau kreipias dėmesį į visus tokius raštelius, nei į tarėjus. Iš jų sprendžias apie krašto nuotaikas. Ešą reikia žiūrėti realiai į padėtį ir nedaryti iliuzijų.

5 IV 42

Ryto 6 val. buvom Prisikėlimo bažnyčioj „ant rezurekcijos“. Gražus Velykų rytas. Pašalė. Velykos su „ledais ir sniegu“ – dar neatleido visur.

Girdas: Lietuva galinti tapti 27-oji su Vokietija kariaujanti valstybė. Ešą Amerikoj eina tuo reikalu derybos. Tariamasi ir su Maskva.

Dėl Jasiunsko „gestapizmo“ – abejojimas „laispniu“... ir naudingumu(!). Niekas nenukentėjo... o yra ir mums naudingas, nes mes (kad ir nebūdami tikri) saugomės jo, o vokiečiai mano viską žiną...

Reikės ryt jam paskambinti, susitikti ir parodyti „tikrą nuoširdumą“ ir gera vardą ir pasistengti ištraukti šiokių tokių konfidencijų. Nekvaila!..

Suomija reikalauja Estijai nepriklausomybės. Gera suomiams. Nepatikrinta. Būtų gera, kad suomiai atsiremtų į Latvijos „kraštus“. Gal latviai labiau „susiprotėtų“?..

⁴ Paraište pastaba: „3 IV 42“.

Nuo 14.30 iki 21 val. prasėdėjau pas Brunius. Vaišino. Brunienė sirguliuoja, bet kelias ir buvo atsikėlusį ir prie stalo. Prie stalo, kalbant apie išvežtuosius, nei iš šio, nei iš to užklausė: „Ar ponias Indrišiūnienė antrąsyk išteka?“ Sakau – nežinau, gali būti. Brunienė: „Ji juk labai blogai sugyveno su savo vyru“. Nutylėjau.

Be to, Brunienė papasakojo, kad 3–4 d. prieš mano sugrįžimą (ar 3–4 d. po mano išvažiavimo į Vilnių) ji vieną naktį dusyk mane sapnavusi. Pirmą sykį gavusi iš manęs didelį (su visom taisyklėm) pranešimą apie mano vedybas su kažkokia ponias... (pasakė pusiau rusišką pavardę, bet tikrai ne tą, kurią norėjo pasakyti), antrą sykį vėl kažką sapnavusi apie mano vedybas. Esą pasakojusi vyrui. Sakau – gal ir vesiu, bet ne tuoj, ne tą moterį, turi daug dalykų paaiškėti.

Kiek vėliau jos paklausiau, ar seniai matėsi su ponias Čiburienė. Ji kiek sumišo. Manau, kad Čiburienė čia kiek papletkavojo.

Su Brunium šiaip pakalbėjom. Nieko ypatingo.

Esą per kratą pas Galvanauską jo įstaigoj tikrinę mašinelį (rašomu) šriftus. Kai kas mano, kad tai dėl LLKS rašto.

Reikėtų gauti Galvanausko projektuotos sąjungos įstatus – programą.

Antradienį matysiu 21 val. Ponia. Reikės susitarti, kad užėisui pas ją trečiadienį. Tą dieną reikės rimtai pasikalbėti su ja apie ją, jos vyrą („blogus santykius“) ir „ateitį“. Atrodo, kad apie mūsų santykius – pažintį jau pradeda per daug mieste šnekėti.

Tiesa, 3 IV susitikime Ponia netikėdama klausė, ar aš uždirbu 230 Rm; vos įtikinau, kad ne 230 Rm, o tik 27,42 Rm. Įdomu, kodėl ji „sumaišė“ algos sumą. Aną kartą sakiau jai visai tiksliai...

Dabar vis vien negaliu jos vesti. Išsiskyrimo, bažnytinio, negaus. Gali išsiskirti civiliniai. Bet mes tada bažnytiniai šliūbo negausim. O tai jau būtų netvarkoj. Civilinis mūsų jungtuvės būtų „konkubinatas“. Neišpuola. Reikia su ja atvirai ir pagrįdinai išsiaiškinti.

Tiesa, Palčiauską⁶⁰⁷ norima atstatyti iš Kauno burmistro pareigų. Vokiečiai kabinas, kad būtų Kaune A. Hitler ir H. Göring „Strasse“ – žinoma, Laisvės alėja „turėtų“ keisti vardą. Atsikalbinėjama. Siūlo (vok[iečiai]) vieną tarnautoją iš savivaldybės – Kenstavičių (brolių Mažeikių LNP vado). Šiknialaižis. Stanevičius buvo Bruniu (ar Švedui?) pasiūles kandidatais save arba kpt. Jasiunską. Anot Švedo, galis būti paskirtas Kaunan iš Vilniaus Kalendra...

7 IV 42

6 IV buvau pas Žičkų, paskum pas Kurkietį, vėliau pas Jakučius (pas juos pernakojojau).

[domu:

Ambraz[evičius] buvo pakviestas į saugumą – dėl pasižadėjimo teikti žinių NKVD. Pasakęs, kad jo neklausinėtu, nieko nesakysias, niekur neveiksias. Paleido.

Kun. Puleikis⁶⁰⁸ sušaudytas. Prieš mirtį pasakęs, kad ten pat dirbęs kun. Kapočius.

Kun. Zakarauskas⁶⁰⁹ dirbęs ten pat. Parašęs keliolikos lapų paaiškinimą. Sakęs, kad pranešęs vysk. Brizgiui, ir kad tas buvęs „toks pats“...

Kun. St. Būdavas – irgi tas pats. Pradžioje gynęsis, vėliau paprašęs leisti jam namie parašyti „išpažintį“. Leido.

Kun. Yla („Krikšč[ionybės] tragizmo“ autorius⁶¹⁰) – irgi tas pats.

Vysk. Brizgys rašęs kokį „pasakojimą“, kurį lyg manęs viešai paskelbti. Gal „Lietuvių archyve“?..

Vieną aukštą dvasiškį pakvietus į saugumą ir paklausus, ar jis neturėjęs ryšių su saugumu (bolševikų laikais), tas išsišokęs, sakydamas, kad jei kas kalbėjo telefonu, pasakydamas jo numerį ar vardą, tai buvęs piktnaudojimas. Jam buvo pasakyta, kad šito jo niekas neklausia, o klausia, ar jis tik turėjęs, ar neturėjęs ryšio su saugumu...

Vienas vokietis pasakęs, kad „jūs“ (t. y. nacionalistai) esat per maža grupė...

Manau, tai klaida. Liaudininkų ir tautininkų, kaip grupės, nebėra. Yra dešinieji (senieji kademai, klerai ir aktyvistai, kurie (LAF) gali eiti su mumis) ir mes. Jei mes gausim tikrai Nepr[įklausomą] valstybę, tai ir būsim „ponai“...

Žinios – sąrašas – sudarytos daugiausiai remiantis J. Dainausko parodymais.

Dalis anketų saugume, dalį turi gestapas... Ar tik ne čia randasi „paslaptis“ Laik[inosios] vyr[iausybės] silpnumo: 1) paleidžiant juos ir neprotestuojant; 2) ir Ambraz[evičiui] pasirašant (po LAF memor[andumu]) atsisakymą nuo veikimo; 3) dabar nebeduodant eigos „pasikalbėjimams“ dėl vienybės...

J. Dainauskas dabar angažuoja agentus gestapui. Lankėsi pas Viliušį.

Pas Kurkietį sutikau Naujokaitį⁶¹¹. Jau pasveikęs, bet ranką valdo dar silpnai. Daviau jam savo vilniškį adresą.

Šią naktį (iš 6 į 7 IV) Gražytė pajuto skausmus ir apie 2 val. ryto ją palydėjo į R[audonojo] kryžiaus ligoninę.

Viename pasikalbėjime su dešiniais dr. Iv[inskis] reiškęs abejojimų dėl Br[unius] – esą jam neaišku... Tai dešinysis germanofilas...

Kubiliūno grasinimai suvaldyti kademus, matyt, gauna realybės pagrindą.

Šį vakarą sutikau Ponį – 21 val. Palydėjau į namus. Atsiveikinom 22 val. Susitiksime ryt 21 val. Papasakojau apie Brunienės klausimą. Sapnavusi Tonkūną⁶¹², sublogusi, bet kariškoji lietuviškoji uniformoj (!?).

Nuo 16 iki 18 val. buvau vakarienėj pas Pucevičių. Virbickas laikosi gerai. Augina vištas. Miglinas po mano str. („Tauta...“) buvo iškvietas į Generalkomisa-

riatą. Leidę „Tėviškei“ plisti tik Šiaulių apygardoj. Patikęs mano naujas straipsnis. Jau turėjo korektūrą. Jei cenzūra praleis – dės į „Tėviškę“. Jei uždarys – tai uždarys garbingai... kaip „Naująją gadynę“... Rizikuoja Miglinas... taip „ant mano sąžinės“ bus dviejų savaitraščių uždarymas... Nieko!

Esą vietoj Rentelno buvę projektuota skirti Neumanną (iš „Klaipėdos bylos“...). Gal būtų geriau, bet ir blogiau, nes jo politika būtų buvusi gudresnė...

Esą vokiečiai buvo reikalavę iš švedų viso laivyno ir visos sunkios artilerijos. Švedai paskelbė mobilizaciją... Ir „stovi“. Vokiečiai pakeitę toną.

Savivalda =

S(augokis) A(pgaulės) V(okiečių) I(r) V(enk) A(ukų) L(ietuva) D(ar) A(tgis).

Kas grobia savo turtą = vagys; bendra – grupinė vagystės manija = kleptomanija; tauta, kuri vagia = Germania. Šamojinga!

Tiesa, grįžęs iš Vilniaus (iš 2 į 3, ar iš 3 į 4 IV) naktį sapnavau savo straipsnį „Sielų būsenos“ atspausdintą... Sunkiai miegojau...

Galbūt pavyks nuvažiuoti į Vilnių su Užemecku⁶¹³ lengva mašina. Jis, rodos, turi reikalų Vilniuj. Būtų gerai.

Esą anglai – amerikiečiai supylę japonų konvojų su 190 000 japonų. Karo laivai – japonų – pasitraukę, palikdami desantinius laivus likimui.

Vilniuj pas Puodžių (penktadienį) įsitikinau, kad kademai nenori vienybės, nes siekia valdžios. Kova eina – kas valdys ryt. O tuo tarpu reikia dabar kovoti dėl tautos išlaikymo ir valstybės atkūrimo.

„Jaunieji“ nesutinka su kademais. Pvz., kad ir dėl aukų skirstymo (iš „Į laisvę“ pinigų). Skilimas? Ar tik pradžia?

Šiandie sutikau Ambrazevičių. Pasisveikinom iš tolo. Paprastai „šiltai“ sveikindavomės, šiandie gi jis buvo „šaltas“...

Šiandie vienoj įstaigoj spausdino „Hitlerio mintys“. Keista – o man žadėjo duoti ryt egzempliorių!

Pas Mašiotaitę jau dusyk buvusi Veisaitė. Glovackas buvo apsvylęs, esą nežinojęs jau už ką sėdėjęs. Bėges, nes jam buvusi geriau mirtis, nei antrusyk kalėjimas. Išsėdėjo juk jis net 12 ar 14 metų.

Esą kada tai, kokiomis tai aplinkybėmis, Glovackas išsitaręs, kad „Blynui jis niekuo negalės padėti“...

Būtų įdomu susitikti su Veisaite. Ji daug neaiškių dalykų galėtų man paaiškinti. Ji juk man 1941 m. gruody (per Kalėdas) pasakė, kad mane įskundęs Matas Naujalis, nes jam visada stigę pinigų...

Mačiau Ponią – 21 val. Atsisveikinau 22.10.

Užvakar Gražytei gimė duktė. Abidvi jaučiasi gerai. Taigi tampu „dėdė“ savo šeimoj. Telegrafavau Kernagiui. Tas išlošė 1 l spirito, nes su kuo tai derėjosi, kad gims duktė, o anas tvirtino priešingai.

Užvakar buvau sutikęs Žlabį – „toks pats“, kaip kunigai. Buvo kvietę į saugumą; manė, kad dėl to, bet dėl kito – apsiraminęs, išėjo. Pasakojo Ž[i]čk[us].

Vakar mačiau Jasiunską. Per pasikalbėjimą, buvo ir Naujokas, išėjau su L. ir J. į kitą kambarį pasikalbėti dėl sukombinavimo mano važiavimo Vilniun. Turi mašina. Jasiunskas, grįžus, buvo raudonas. Pasikalbėjom maloniai. Žada ir šiandie ateiti 16.30 į valgyklą; turiu susitikti su kitais.

Įdomu, kaip ten su „Tėviške“. Ar praleido, ar išspausdino „Sielų būsenas“?..

Esą Arbeitsamte buvo audra dėl gando, kad Arbatmą perims lietuviai. Vokiečiai siuto ir grasino, kas tokius gandus leidžia.

Švedą visi kaltina „sukubiliūnėjimu“... Didžiausias Kubiliūno gynėjas... Puius diplomatas...

Vakar mačiau Ponią – 21.10. Atsisveikinau 22.20. Šiandie pas ją užėina Gražina Kriv[ickienė], tai aš 11 val. neinu pas ją. Vakar nebuvo, nes ji turėjo lydėti kokią tai provincijos ponį pirkinį daryti Kaune. Matysim, ar ryt 11 val. užėisiu. Gal Užemeckas paskambins – tai gal važiuosim į Vilnių, o jei ne – tai bandysiu su Jaku, o jei ne – tai su Žičkum traukiniu.

Po miestą vaikšto 3 psl. „Mintys iš Adolfo Hitlerio „Mein kampf“. Nieko sau.

Aušrotas nori, kad užėičiau pas jį šiandie 14 val. Užėisiu vėliau. Reikėtų ir Švedą aplankyti.

Juokiamasi, kad Jurgučiai atėmė viską, paliko vieną bravorą, kai jam nusibodo gerti, tai ir atsistatydinęs.

Kiti sako, kad vokiečiai pareikalavę iš jo griežtos kovos su „spekuliacija“, bet pats Jurgutis vok[iečiams] sakęs, kad ir jis pats iš spekuliantų gyvenęs.

„Jaunikliai“ iš „Laisvės“⁶¹⁴ susikivirčiję su kademais-kunigais dėl stipendijų. Tie daug po tam tikras sumas [skyrė] Vilniaus, Kauno, Dotnuvos akad[emijos] Senatams, tie perdavė stud[entų] atstovybėms sumas. O kademai reikalavę kitaip (ir Tulaba) sumas skirstyti. Be to, kademai pradėję nebesiskaityti su „jaunikliais“, nebekviesti jų į pasitarimus. Tie pasijuto „už durų“...

Esą trys žmonės (Njk, D[e]k[an]ys) biją, kad kademai galį juos įskusti vokiečiams ir likviduoti.

Formaliai jie jų negali išmesti iš „Laisvės“, nes tai bendrovė ir neturi formalės galios...

Gavau iš Bruniaus pasiskolinti „terminą“ Gražytei. Vakar buvo jų sukaktuvės. Gėlių niekur negavau. Brunius ragino greičiau baigti su un[iversite]tu. Esą jis ma-

neš, kad aš ši pavasarį baigsiu su un[iversite]tu. Sakau – nėra ko skubėti, galiu ir rudenį baigti, visko neišlaikysiu dabar. Karjera man nesvarbi. Pragyvensiu. Įdomu...

Buvau pas Aušrotą. Pasakė, kad Stanev[ičius] nori mane matyti. Man esant, skambino Stanevičius, bet Aušrotas pasakė, kad manęs dar nėra. Paskambinau apie 15.30 val. Paprašė tuojau „bėgom“ pas jį užėti. Radau Jasiunską ir Šačku⁶¹⁵ (?), sportininką, dirbo vertiku). Stanev[ičius] pradėjo kalbą, kad pas Švedą atvykęs kažkas iš Vilniaus ir pasakęs, kad Stanev[ičius], Jasiunskas ir Blynas yra gestapo agentai. Esą šandie Švedas išsišaukęs Jasiunską ir tai pasakęs. Jasiunskas papasakojo tą patį. Jas[iunskas] – esą Švedas gavęs kažkokį raštelį, kur jis vadinamas nacionalistų idėjos išdaviku ir kad jis būsiąs pakartas. Stanev[ičius] (kai pasakiau, kad su Virbaliu tesimačiau šiaip sau tik 3–4 sykius ir iš jo „štabo“ tepažištu tik Gatautį), pasakė, kad gandai apie „gestapininkystę“ ateina iš kademų liogerio. Pasakė, kad Kaune „chaosas“. Kaltino Švedą, kad jis viską nuo jų slepiąs. Kad Br[unius] pastatęs Švedą, o dabar negalįs jo suvaldyti. Esą jie formaliai tvarkoj dėl tų 15 000 rb, skirtų „voldemarininkams“.

Stanev[ičius] prisipykęs prašė užėti pas jį šandie 16 ar 19 val. Sutikau. Man įdomu ką daugiau susiorientuoti tame „chaose“. Stanev[ičius] teiravosi, ar aš neapgausiu, t. y. ar neateisiu? Išėjom su J[a]s[iu]n[s]k[u]. Atsisveikinau prie Įgulos. Užėjau pas Brunių. Anot Bruniaus, tai bandymas ir mane įvelti į „chaosą“ ir sukirsiinti su Švedu. Ar tik ne koks „tronello“^a tas kvietimas?

Švedas šandie gavo tą raštelį. Norįs ir su manimi susitikti. Šandie tie du kvietčia mane. Įdomu!..

„Kauen[er] Zeit[ung]“ šandie rašo, kad kur tai apie Telšius platinami kokie tai raštai, kelią neramumus. Esą policija ieškanti kaltininkų. Atsirado atsišaukimai su kokių tai „Seniūnų“ parašu.

10 IV 42

Nuo 11.15 iki 13.10 buvau pas Ponią.

Vakar pas Stanev[ičių] vyko taip. Jis man sakė, kviesdamas, kad būsime tik trise. Atėjęs, be Jasiunsko, radau Stanev[ičiaus] pussere (?) Ušinskiene ir jo žmoną. Žmona buvo visą laiką. Ušinskiene vėliau išėjo.

Esą reikia remtis kairesniais. Reikia iškelti vieną autoritetą. Ar aš ką turįs? Sakau – nieko. Jie turį pasirinkę eventualiai kaip „prezidentą“ profesorių⁶¹⁶... Reikia sudaryti jam aureolę ir autoritetą. Kietas žmogus. Ar aš turįs ką prieš? Sakau – ką prieš jį galima turėti? Syki mačiau, žinau, kad senas tautotyrininkas, buvo prie Červenės, vienas iš rečiausių profesorių kalėjime sėdėjęs. Jie muša – žinomas, net 12-os ar 16 korpor! g[arbės] narys. Pas.^b „Perkūne“. O Virbickas – esą jis netinkas

^a Spastai, klasta (it).

^b Pastikalbėjimas?

net vadu. Sakau – dėl prof[esorius], kaip norit, galit kelti autoritetą, aš prieš neinu, bet Virbickas – nepaliečiamas; jis vadas, o jų kaitalioi negalim. Ešą jis (Virb[ickas]) atvyks čia, tai Stanev[ičius] jį užangažuos, neleis pas Pucevičių, kad neprაžūtų.

Nori, kad su Stan[evičiaus] broliu Vilniuj paremčiau Vilniuj tą „autoritetinį-mą“. Sakau – nebesikišu niekur. Tai Vykintas – su juo, sakau, galiu pakalbėt (žinoma, tik pakalbėt). Minėjo visą eilę pavardžių Vilniuj. Niekur aš neisiu! Įdomu, kas čia do per kombinacija. Asmeniškai išsilaikyti ir iškilti, ar „gestapinė“?

[domesni Stanev[ičiaus] išsireikšimai: nei Br[unius], nei aš negalime išeiti į vadus. Sakau – o kas to nori?

Dar: ešą Br[unius] ir aš iš partijos dar likom švarūs.

Dar: ešą ne visi gali, kaip aš (Blynas t. y.), apdriskę vaikščioti.

Rodė kokį tai laišką, rašytą „Ninos“. Ešą tai žydelkaitė, kuri buvo gavusi darbą Sav[itarpinėj] paglal[aboj] ir kuri buvo gestapo užangažuota sekti nacionalistus (supr[ask], Stanevičių). Ji buvo mūsų saugumo suimta, vėliau gestapo išlaisvinta ir dingo... Vilniaus gete. Bene Goniondskaitė, žydo savanorio duktė – 16–18 m.⁶¹⁷

Ešą Užinskas nedalyvavęs, nepasireiškęs komunistų laikais, bet dabar vokiečiai jam pavedę kažką suskiesti ir pasakyti per radio kalbą, kad miestas pasipuoštų Hitlerio gimimo dieną... Įdomu...

Sutiko, kad pasikalbėčiau – pasakyčiau Bruniui (tik *переглянулись*⁶¹⁸); ešą jie kitą savaitę jį pakvies atskirai kalbėtis...

Buvau pas Švedą. Ešą apie mano „gestapiškumą“ iš Vilniaus, iš Virbalio sferu, pranešęs jam Šerys (ir koks tai bene Drėma⁶¹⁹).

Tiesa, Stanev[ičius] beveik (vienu sakiniu) tik užsiminė šia tema. Matyt, „suneaktualėjo“ po mano abejingo atsinešimo.

Tiesa, Stanev[ičius] pabrėžė, kad nacionalistai gali būti areštuoti. Paklausė, ar tai būtų naudinga partijai? Sakau – žinoma, naudinga! (Tik ne jo prasme). Ešą vokiečiai gailisi užkisię Prapuolenį. Mat gruody p[raeitų] m. aš sakiau: „Lai areštuoja“ – kai Vokietaitis ir Sliesoraitis mane impresionuodavo.

Atsiminti: Puodžiuvienė mane pasodino prie Lileikio per vakarienę (buvo išdėstyti bilietėliai). Gandai ateina iš Vilniaus. Stanev[ičiaus] puolimas ir paskum tos temos nelietimas. Insistavimas dėl „naudingumo“. Išvada (?): gali areštuoti kelis iš mūsų (vėleliau, anot Stanev[ičiaus]) ir iš LAF, o paskum paleisti – ir vėl gandai, kad aš „gestapininkas“. Bolševikų metodus. Jeigu mane suims ar tardys – turės pasodinti ir nepaleisti; aš jau tuo pasirūpinsiu...

10 IV vakare sutikau Ponią ir palydėjau į namus (21.10–22.30).

* Susižvalgėm (rus.).

Vakar, 11 IV, buvau su Švedu „Forume“ ir mačiau „Bel ami“. Ponia irgi žada eiti tą filmą pažiūrėti.

Mačiau Brunių, papasakojau ketvirtadienio vakaro kalbas. Kam Končius? Be kovos išeitų į priekį. Dirbtinas autoritetas. Mano – „abu“ siekia gal ne visai asmeninio biznio, bet nori ir patarnauti sau, ir patarnauti kitiems; atlikti darbą ir kitų, ir savo naudai; būti dabar įrankiais, o ateity ir patriotais bei nusipelnusiais.

J. Vok[jietaitis] karščiuojasi, kad vokiečiai surašė visus bronzinius dalykus Karo muziejų (ir Kultūros muziejų). Ešą nori sulydinti (arba išvežti tuo pretekstu į Berlyną). Ešą tarėjai gali tuo remdamiesi atsistatydinti. Vokietaitis „tardivo“^a, vis mažiausiai po dviejų savaitių į protą ateina...

Skaičiau vakar (11 IV) proklamaciją – bene LLKS – apie vokiečių įnorius, naikinant Lietuvos kultūros paminklus.

Ž[i]čk[us] buvo pas Kubiliūną. Švedas pasakojo, kad Kubiliūnas yra įsitikinęs, jog visi atsišaukimai – tai nacionalistų darbas...

Šačkus (dr. Vok[jietaičio] asitentas, ešą buvęs numatytas K[ūno] k[ultūros] r[ūmų] direktorium. Dabar sutapęs su Stanevičium.

Buvau pas Ž[i]čk[u]. Prašiau parūpinti važiavimo leidimą gelžkeliu į Vilnių.

Gavom Kernagio laišką. Nuo 13 IV turi išsikraustyti iš buto. Kernagis atsiuntė tokio turinio raštelį iš Muzikos mokyklos:

Nuorašas

Gerb. p. Blynui Zenonui

Siunčiu Tamstos užpildytos anketos vertimą, kurį prašome pasirašyti, nes lietuvių kb. užpildytos anketos nepriėmė. Jei anketos vokiško vertimo nepasirašysite, prašome asmeniškai ligi 11 val. atvykti į mokyklą ir eisime kartu į Socialamtą, nes dėl Jūsų vienos anketos nepriėmė kitų anketų.

1942 IV 5

pas. Vyt. St... (neiškaitoma)
Vilniaus muzikos mokyklos
sekretorius

Nieko, palauks...

Anot Ž[i]čk[aus], Švedas sakęs, kad Šerys motyvuojas mano „gestapiškumą“ tuo, kad drąsiai kalbu ir man nieko nedaro...

Vokietis Pries (?) išsitaręs (Žičkui), kad vokiečių valdininkai blogi, kad jei vietoj Rentelno būtų buvęs Neumannas, tai lietuviams ir vokiečiams būtų buvę geriau... Ešą tik nacionalistai ištikimiausiai vokiečiams. Gyres Ig. Taunį. Užsiminęs, kad nacionalistai negausūs?

Idomu, ar tik nebus „hierachijos“ pakeitimo? Gal atšauks Rentelną? Tada būtų galima pakeisti ir nepopuliarius gen. tarėjus kitais „nesusitepusiais“... Gal todėl zonuojama dėl Končiaus? Žinoma, pasikeis žmonės – ne sistema.

^a Pavėluotai (il).

Esą vokiečiai turkų nelies, nes tada rusai su anglais okupuotų Turkiją ir susidarytų „antras frontas“, kurio taip siekia anglai... Bet anglai gali išprovokuoti... ir vokiečiai norom nenorom gali įklimpti M[ažojoj] Azijoje...

Esą ir Pries manąs, kad net jei vokiečiai nueitų ir iki Uralo, tai vis vien frontas būsias...

Palyginti su Vytauto Blyno (Pazūku) svaičiojimais apie sutriuškinimą ir $\frac{3}{4}$ armijos į namus paleidimą.

Teko matyti – peržiūrėti – įdomią nacio[nalistu] sąjūdžio gairių programą. Ar tai tik ne Galvanausko. Buvo aštuoni punktai. Tąsos nemačiau.

Yra koks tai atsišaukimas, kuriame labai išgiriamas Germantas – tikras patriotas...

13 IV 42

Mačiau naują atsišaukimą – kalba apie „viską“. Irgi LLKS. Daugiausiai atsišaukiama ir tarėjus. Grasoma Germantui, jei rudenį un[iversite]tas neveiks.

Atvažiavo Virbickas. Ryt 11.30 susitiksime per pietus pas Pucevičių. Buvo pas Brunių. Iš jo nuėjo pas Stanevičių. Nepalankus Končiui. Stanev[ičius] jau buvo per Velykas apie tai jam Šiauliuose užsiminęs. Tiesa, ryt 8.30 susitiksime dar pas Brunių tarnyboje.

Buvau „I laisvę“ red[akcijoje]. Įeinant sutikau Pulgį Andriušį. Labai nustebė, kaip tai aš dar laisvas. „Intencingas“ tonas. Aš jį jam dar priminsiu.

Kalbėjau su Būtėnu. Pasakiau, kad bus sunku; kad Lietuva kliudys ir kad Berlynas ją bandys daryti įrankiu; kad artinsis ir okupantai, ir kitokie agentai. Patariau būti atsargiam. Sueiti į sąlytį – be propagandos – su italų žurnalistais, parodyti tik simpatijos italams. Pasijuokiau, kad mane jau irgi daro „gestapininku“. Sako – tai daroma, kad pasėti nepasitikėjimą. Sakau – primeta, kad per balsiai kalbu. Ką daryti su bailiais? Kademai per daug šneka apie mus. Mes gi tylim, bet teresai, asmenys. Sakau – bet gi žinomi parašai? Su pavasariu jie tampa vis aktyvesni. Sakau – galima manyti, kad kleras sąmoningai kliudo. Nomina sunt odiosa^a, klero ir katalikų. Čia yra spiritus movens^b. Jis – ne, esą Brizgys neatstovaujās nybė būtina (tautos integralumo išlaikymas ir valstybės atkovoijimas), ypač jei kas nors keisis, pvz., naujas generalkomisaras, nauji „ratai“^c ar panašiai. Reikės budėti.

^a Vardu neminėsiame (lot.).

^b Organizatorius (lot.).

^c Tarėjai (vok.).

kad vėl panašūs į dabartinius tipai neišlįstų. O ir tai gali būti. Aš – nesvarbu. Galiu nesikišti, nepretenduoju, bet galiu paremti, neprieštarauti. Negi nauja karta vėl grįš prie partijų? Pertraukė atėjęs koks tai tipas. Sutarėm susitikti trečiądienį 10 val.

Paprašiau man iš Berlyno atsiųsti Davrė „Blut und Boden“.

Užėjau pas Žlabį. Pažiūrėjau „Tėviškės“ komplektą. Mano straipsnio „Sielų būsenos“ nėra. Neįdėjo ar neleido?

Žlabys paklausė, ką mes manytume (ryšy su „surašymu“⁶¹⁹), jei pradėtų vežti mažumas? Sakau – jei bus dabartinė savivalda, tai jei veš rusus ir lenkus, rėksim, kad po to retės lietuviai. Jei bus nepr[iklausoma] Lietuva – džiaugsimės. Anot jo, vokiečiai bent dabar nebegalvoja apie kolonizaciją.

Dar pakalbėjom apie fronto žinias. Žlabys keistas.

Buvau pas Brunių. Lyg ir siūlo pereiti dirbti į Vilniaus komitetą (Rytų kraštui remti). Matysim.

Gandas: Rusijoje pradedama šaudyti žydus. Maskvos radio lyg ir kalba apie Святая Русь⁶²⁰. Ešą koks tai ypatingai gabus rusų pulkininkas, sėdėjęs nuo pat revoliucijos kalėjime, dabar išleistas ir paskirtas vyriausiuoju kariuomenės vadu.

Kadaise (pernai) viena „lėkštė“ buvo užklausta: ar vokiečiai sumuš rusus? – Ne! Ar rusai sumuš vokiečius? – Ne! Kas bus? – Vokietija kontroliuos Rusiją... Matysim.

Plepalas: visi lenkų legionai, suburti Rusijoje, ešą yra siunčiami, ar jau išsiusti, į Iraną⁶²⁰. Ką gi, anglai „gelbsti“ rusus ar ruošia gerą kariuomenę antram frontui Turkijoje?

Šiandie Gražytė su dukra parvažiavo iš ligoninės. Automobilį iš Petronio (ar Ž[emės] ū[kio] vadybos?) gavo Ž[emės] b[anko] valdytojas, Vicos paprašytas, ją parvežti.

7 batalionas, stovįs „Dno“⁶²¹, turi nemažai kritusių. Ešą gerai kaunasi. Atrodo, kad daugiausiai žuvusių – tai nuo partizanų. Partizanai labai smarkiai veikia užfrontėj.

Ukrainoje ešą jau treči „ratai“. Pirmieji buvo Berlyne sukoncentruoti – „konovalcininkai“⁶²². Jie pradėjo elgtis – lyg Ukraina būtų valstybė. Vokiečiai juos sukūšo į koncentracijos stovyklas.

14 IV 42

Mačiau Stanevičių, Jasiunską, Virbicką, Brunių. Buvau sutikęs J. Vokietaitį – siūlo tarnybą Vilniuje. Pietavom pas Pucevičių (Virbickas, Brunius, aš). Kalbama apie kažkokį „Tautinį frontą“... J. Vok[ietaitis] sakė, kad gal paleis Galvanauską. Ešą surašo Socamtas todėl, kad vėliau visi gaus paskyrimus į Rusiją.

* Šventąja Rusija (rus).

Nuo 13.10 iki 16.25 buvau pas Ponia. Pasikalbėjom. Užemeckas paskambinęs, kad laukęs manęs... dėl važiavimo į Vilnių.

Mačiau „rotatoriuotą“ LLKS raštą tarėjams. Panašiai kaip anas, kitas – „Tautos dvasia Visuomis“ – parašyta, kad „tiražas: 3 000 egzempliorių“. Bene tik eis kartu ir apie kultūros paminklų naikinimą.

Ar tik nebuvo sykj Jonas Dainauskas prie Ponios prisiartinęs, pasisveikinęs ir šiaip sau pakalbėjęs? Ji nežinanti, ar tai jis – esą jo nepažįstanti. Ispėjau, kad būtų atsargi su tokiu „pažįstamu“, kuris навязывается^a... tai „verbuotojas“... gestapai, o sykj įkliuvus – kelio atgal nėra...

Nusirašiau tokią „dainušką“ apie tarėjus iš lapelio:

Ar supranti, lietuvi?

Velniat žino, kas čia daros?
Stoja prūsai komisarais.
Komisarai išperėjo
Generalinius tarėjus

Nacių gaujos Kauno miesta
Baigia visiškai pasėsti.
O tarėjai mūs rintiniai
Dėl to lenkias jiems lig klyno.

Mus niokoja ligi valiai
Rusai, prūsai ir lenkeliai
Bet niekuomet netikėjom,
Kad mus plėštų ir savieji.

Ką tik naciai sugalvoja,
Mūs tarėjai turavoja.
Prašėm Cramer, ir prašau –
pusę Reichui, pusę sau.

Potvarkį geschrieben haben,
Sviesto gaunam viso labo.
Bus dar potvarkių per dešimt
Ir visus juos kantriai nešim?

Pakol paskutinis bus,
Tiesiog gulti i grabus.
O tarėjai mūsų rimti
Teiksis potvarkius priimti.

Mesk i duobę kūną plika,
Nes grabai – kraupus dalykas.
Galima apseit be ju...
Reichui reikia juk lentų.

^a Lenda (rus.).

Ošia pušys, staugia vėjai
Lankstos naciams mūs tarėjai.
Tunka vokiškas šuva
Ir liesėja Lietuva

1942 m. IV 1 d.

Mergaitėms, kurios nevertos lietuvių vardo

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau.
Nešluok kiemelio subatoj, atjos prūsėlis nedėlioj.

Atjojo prūsas bernelis, jis prie mergelių tuoj prilis,
Pririšo žirgą prie tvoros, o pats darželin – skint rūtos.

Net žirgas muisto galvelę, kad prūsas myli mergele,
Kad tu taip lįstum prie šunies, kaip kad prie prūsio kabinies.

I krygą prūsas greit keliaus, o jai širdelę skaut neliaus.
Išjojo prūsas link Maskvos, mergytė kraustos iš galvos.

Jam davė kapą kiaušinių ir ant kelionės lašinių,
Idėjo šiltus batelius ir naujus drobės autelius.

Gal ten šalelėj svetimoj priglaus galvelę jis kovojo.
Ten valdo žiaurus Stalinas, ten mergos prūsų šalinas.

Burliokai gauda ten meškas, nušalo prūsas ten rankas.
Ten rado vėjus šiaurinius, sušaldė prūsas kiaušinius.

Pas tau naktelių nenakvos, priešais ir autus prie Maskvos.
Supsi lopšely prūsiuką, sakys kaimynai – šuniuką.

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau,
Laisva vėl kelsis Lietuva, o tu staugsi prūsą kaip šuva.

17 IV 42

17 IV 42

Gavau „leidimą“ iš Ž[i]čk[aus] ir ketvirtadienį, 16 IV, išvažiavau traukiniu.
Turėjo išeiti 5.05 ryto. Išėjo 5.30. Į Vilnių atvykau 9.08 val. Visi važiuosieji stebisi
tokiu „greičiu“. Labai vėluodavos...

Kernagis dar nebuvo išsikraustęs. Tą pačią dieną persikėlėm į Lentpiūvių gatvę
9, b. 1 pas artistą Preikšą (ar Preikštą)⁶²³.

Ketvirtadienio (16 IV) vakare (17 val.) buvau pietų pas Povilavičių. „Vely-
koms“ dovanojo man savo antrąjį egz. „Lietuv[ių kalbos] žodyno“ I-ą tomą. Idomu:

nesakė iš kurio šaltinio, bet esą kalbėję jau, kad bar[onas] Recke (nacių Gen[eralko-
misaria]to Kauno inform[acijų] – žvalgybos sk[yriaus] v-kas) esąs labai „geros nuo-
monės“ apie Virbalį. (Vilniuj gi naciai apie jį turi „blogą nuomonę“). Bar[onas]
Recke žadaš atvykti į Vilnių ir net su Virbaliu pasikalbėti: kas čia do šposai? Vir-
balio grupė leidžia apie mane gandus, veža juos į Kauną, parduoda Švedui. Švedas
vis vien (Jasiunsk[ui], Žičkui ir kitiems) išpasakoja, taigi sudaro „blogą“ nuomonę,
o čia apie Virbalį skleidžiama „gera nuomonė“...

Šiandie (17 IV) sutikau V[i]lč[i]jnsk[a]. Ešą dalykai eina labai gerai. Vokiečiai
palankūs. Gudų komitetas labai nepatenkintas dėl Ašmenos prijungimo Lietuvai.
Ešą tai gudų žemė. Anot jų ir gebietskomisar: Lydoj, kas yra katalikas – tai lenkas,
kas pravoslavas – tai gudas. Taigi lietuvių nėra. Patogu ir lenkams, ir gudams, ir
vokiečiams. Po Kauno – vokiečiai tapo „dar“ lipšnesni. Duoda daug laisvių. Lei-
džia „vartyti lietuvišką“ akciją, tik, kad nebūtų mitingų.

V[i]lč[i]jnsk[as] buvęs pas Kalendrą dėl dviračių. Tas pasakęs, kad kai gaus
pinigus (jis – V[i]lč[i]jnsk[as]) iš Kauno, tai lai ateina, tada pažiūrėsiąs, o be to... Lyda
jis dezinteresuojąsis ir einąs gerti alaus... Atsiminsi, pone Kalendra...

V[i]lč[i]jnsk[as] sakosi šiandie gatvėj iš praeinančių girdėjęs sakini, esą Kubiliū-
nas atsistatydinęs. Kažkas neįtikėtino! Nemanau. Dar vokiečiai savo kombinacijos
neprivedė prie galo.

Ešą buvęs išgėrimas-arbatėlė“. Dalyvavę trys kunigai ir dr. Scholzas. Tas gyrė-
sis, kad pranešęs Berlynui – kada jį užklause, kuom lietuviai pasitenkintų – kad
lietuviams užtektų, jie pasitenkintų: duona, kalba ir dar kažkuo (ar tik ne malda).
Tai yra: vietom, leidimu kalbėti lietuviškai ir melstis... Ešą kunigai nori patirti
vokiečių planus. Idiotai. Viskas aišku ir be „tyrimų“. Žiūrėsim, kokių išvadų kuni-
geliai pasidarys, ar ir toliau Germantą gins...

Tiesa, Lydoj visi lietuviai labai „susizavėję“ „mano“ pro memoria Lydos
reikalais...

Drėma – koks tai buvęs komunistuojantis...

V[i]lč[i]jnsk[as] norėjęs padaryti pranešimą VRK, bet niekur negalėjęs komiteto
narių sugaudyti. Paties reikalų vedėjo irgi niekur negalima surasti.... Na, aš juos
prigriebsiu. Geriau likviduoti, nei leisti jam visuomenės pinigų čiulpti ir nieko
neveikti. Tai tipai...

Taigi manau, kad netrukus mane areštuos... Kai „planas“ – nacių – bus
paruoštas...

Germantas esąs labai patenkintas, kad jam pavykė taip daug iš vokiečių išgau-
ti... (Bus atleista apie 40–50% mokytojų personalo). Taip kalbėjęs Šv[ietimo]
v[adybos] dep-to direktorius posėdy. Susikirtęs (?) su Malinausku (?). Štai paaiški-
nimas, kodėl taip spaudė Muz[ikos] mokykloj iki 31 III parduoti Arbeitsamto (So-

pamokas. Valandos tos pačios. Man tik reikės pamokyti juos skaityti. Tuoj egzaminai. Užsirašė tas pačias valandas (I-III-IV-VI dienos). Tik jis sako 6 valandos, o aš teturiu tik 4. Kaip čia yra? Paklausiau inspektoriaus, ar įteiktos jau anketos? Sako – seniai. Sakau – pati Šv[ietimo] v[ady]ba jų neįteikė. Labai skubata. Sekretorius pasakė, kad 13 val. mokytojų posėdis. Gal ateisiu? Sakau – aš neetatinis, be to, mokinių nepažįstu, tai vargu ar bus naudos iš mano dalyvavimo. Inspektorius pritarė, kad tai nėra svarbu.

19 IV 42

Valst[ybini]s knygynas (prieš Feldkom[endantūrą]) net keturiuose languose išstatė Hitlerio paveikslus. Rėmai tie patys, ką ir Stalino! Lngai atrodo altoriais!.. Paveikslai su parašu „Hitleris išvaduotojas“ dalinami veltui..

Tiesa, V[i]l[ie]n[sk]as aną dieną paminėjo (ryšy su kun. Lipniūno ir Co suruošta „arbatėle“ dr. Scholzui), kad, esą negalima prileisti, kad vokiečiai išgabtų visus, galinčius vadovauti... Suprask, kunigai turi išlikti ir todėl turi sėdėti ramūs...

P. Gily (gyvena „kolchoze“ Vivulskio 8^a) sakosi atpirkęs visus baldus. Net paskelbęs parduodąs likusias knygas; buvo atėję žmonės tų knygų pirkti... Atpirko?..

Buvau sutikęs Daukantienę. Ar ji gyvena kartu su vyru?

Tiesa, Kaune („Perkūne“) Stanev[ičius] vis akcentavo, kad esą skleidžiami gandai, kad Blynas, Stanev[ičius] ir Jasiunskas yra „gestapininkai“... Jam labai patinka sugretinimas... Tačiau pradedu tikėti jo pastabai (Sav[itarpinis] pag[albos] patalpose), kad tai kademų skleidžiami gandai. Ir jie turėjo išplaukti iš Vilniaus... Kiek čia vokiečiai prikišo nagus?.. Kiek čia Virbalio ar jo grupės „uolumas“. Na, pazienza, il tempo e galantuomo!⁹ Su laiku viskas, ir intencijos, išplauks į aikštę. Reikia palaukti...

Tiesa, trečiadienį (15 IV) buvau pas Būtėną. Pralkalbėjom arti valandos ir 20 min. Nepasiziņimas. Patarė Vilnių susitikti – be užsiangažavimų – su Padalskiu ir dar vienu. Reįns veikiąs savistoviai (paklausiau – ar ne taip, kaip Krupavičius – gromootvod¹⁰). Jaunieji katalikai esą pažangesni ir su seniais nelabai ir seniau sutike. Pasijuokiau dėl „gest[apininko]“. Esą – jis – tuo norima sukiršinti ir pasėti nepasitikėjimą. Neigia, kad kademai įskundę Galvanauską.

J. Vokiet[aitis] sako, kad daromi žygiai išlaisvinti Gedimina Galvanauską. Prauolenis paleistas iš Dachau. Turįs gventi Miunchene. Galbūt turįs darbą.

Leonardas Blynas (Pazūku) pasidarė gana arogantiškas. Įdomus pasikeitimas po Vytauto Blyno (Pazūku) vizito. Įsidėmėtina! Jam per toli iš naujo buto į mokyklą, bet nenori mūsų palikti...

⁹ Kantrybės, laikas parodys (it).

¹⁰ Громоотвод (rus.) – perkūnsargis.

Oras šiltas – beveik vasariškas. Galbūt bus labai gražus pavasaris.

Įdomu, kad Valst[ysbinės] leid[lyklos] sieninis kalendorius yra labai išsencūruotas. O nuo gegužės ar birželio – iki galo jau visai nėra jokių „minčių“ užpakaly „dienos lapo“. Matyt, vokiečiai mano, kad jie nebebus reikalingi, nes [...]a mažai liks...

Taip, taip – gegužį bus daug naujienu, o birželį – dar daugiau...

Tiesa, Daukantiėnė teiravosi, ar aš nemanąs grįžti į „Archyvą“. Pasakiau, kad noriu būti laisvas...

Ryt Vicos gimimo diena! Geras sutapimas – švenčia kartu su mūsų „išvaduo-toju“! Reikės nusiųsti Kaunan sveikinimo telegramą!

21 IV 42

Vakar nuejau į pamoką, bet nieko neradau. Jeigu ir toliau taip tęsis, tai vis vien nuo 1 V reikės atsisakyti arba neimti „algos“...

Vakar sutikau Vikt. Č[ečetienę]. Amžina pesimistė ir nieko nepripažįstanti. Benda išvada: mes nenorim suprasti vokiečių vedamos istorinės kovos ir mes „jiems labai kliudom“...

Vakar Noreika pareiškė noro susitikti su manimi (Marijui). Šiandie atėjo. Patvirtino, kad Lipniūnas susitinka su Scholzu. Nieko nežinaš apie paskutinę „arbatėlę“. Scholzas užėidavęs ir pas kitus: aktyvistus, un[iversite]to profesorius. Ešą Virbalio ir Rimo nestropumo-neapdairumo dėka visi partizanų sąrašai pakliuvo pas vokiečius. Manau, kad V[i]l[ie]d[i]n[is]k[as] jam perdavė mano nuomonę dėl kom[ite]to ir todėl rado laiko ateiti. Susirūpinęs Kaune steigiamą kom[isi]ją. Ešą Juškos ir kademų intrigos. Šeštadienį posėdis – 16 val. Reikės nueiti. Parašęs Brunui. Kviečiaš jį atvykti į Vilnių, posėdžio metui.

Vakar buvau sutikęs Petrą Kl[iorį], bet nebuvo progos pasikalbėti. Užsiėmęs savo mergeite...

Žakas su Krivicku ruošia „savivaldos“ (kompetencijos) projekta...

Plepalai: vokiečiai nori „atskelti“ ir prijungti prie Rytprūsių Suvalkiją ir Žemaitiją...

Ryt (22 IV) atvyksta komisija iš Kauno, kuri galutinai spręs Vilniaus un[iversite]to likimą.

Ešą dr. Scholzas sakęs, kad jie išsiųs keliolika tūkstančių lietuvių į Vokietiją, apvedsins su vokitkom, o čia, Lietuvon, atsiųs irgi vokitkų ir vesdins su lietuviais... ir bus, įvyks natūralus tautų „susigiminiavimas“... Nieko sau... idiotiškai kvailai „genialus“ planas; tikrai „vokiškas“, jeigu tai ne anekdotas...

Buvau L. Karsavino paskaitoj. Įdomiai skaito. Sutariau, kad rašysiu apie „etruskus“ (dipl[ominis] darbas) labiau istoriografiniu atžvilgiu.

* Neįskaitomas žodis.

Iš 23 į 24 IV (apie 11.15–11.20 val. nakties) buvo pralėkęs vienas ar keli rusų lėktuvai. Lėkė labai žemai. Išmetė dvi raketas. Girdėjosi koks tai garsas, lyg ir sproginimas; paskum kelios kulkosvaidžio salvės, lyg priešlėktuvinės (?) [patrankos] šūviai. Nėjom iš buto. Po triukšmo gulėm. Šį rytą sakė, kad lyg mesta bomba į Prekių stotį. Kiti plepa, kad net 9 bombos numestos!.. Lenkai plepa, kad Stalinas atsiprašęs už aną Vilniaus bombardavimą Sikorskio, nes Vilnius daugiau lenkų, nei lietuvių! Sic!

Nupirkau 3 egz. „Lietuva vasarą“ – po 0,80 Rm (sau, Viciai, Maniukui). Gražus leidinys.

Vakar sutikau Petrą Kl[iorį]. Anot jo, un[iversit]to reikalai nekokie. Daugiau nieko nesakė. Rezervuotas... Ešą ir jo „Buska“ (Jes[aitis]) ieškojęs, kad suvesti ir pasišnekėti.

Mačiau Alg. Gus[tai]tį. Ešą turįs man nuo Gražinos popirosų. Ešą jį nori „sitaikinti“ dėl „ano vakaro“ incidento... (kai pakvietė, o paskum tuoj turėjo išeiti pas Jonynus). Sakau – nesipykom. Ešą 13 IV tikrai Lipniūnas buvo susitikęs su Scholzu. Bet ne jis kvietęs, o jį (L[i]pniū[na]) kvietę. Gal „neutraliuos“ namuos. Scholzas gyresis, kad buvęs Berlyne ir informavęs aukštuosius Reicho žmones. Jis ešą žinaš, ko lietuviai nori: mažiausiai – savarankiškai tvarkytis (neprik[lausomybės]), o šiuo metu – bent kultūrinės autonomijos. Bet jis to nepasakęs, o pasakęs: duonos, savo liežuvio naudojimo ir laisvės bažnyčioje melstis. Ūkininkai. Inteligentus vis vien reikės sutvarkyti. Nežinia, ką atsakęs Lipniūnas, bet šiokios jo kalbos tonas – tai atviras tyčiojimas iš kunigų ir lietuvių. Ne be reikalo, tai Scholzo terminas – lietuviai vergų tauta...

Aktyv[istų] ir partizanų sąrašai (iš Magd[alenos], 4⁶²⁵) tikrai pas vokiečius. Kodėl laikė ten, o ne kur kitur? Nedovanotinas neatsargumas.

Vilniuj jau vaikšto „Hitlerio mintys“.

„Į laisvę“ (dabar sako „Į nelaisvę“) Nr. 92, 21 IV 42, 6 p. duoda ištrauką Rentelno kalbos Miesto teatre Kaune. Įdomi aliuzija (su tolimesnėm išvadom...): „Santykius tarp vokiečių tautos ir kurios nors kitos, galbūt mažos tautos nustato ne tik Vokietijos arba tos mažos tautos interesai, bet ir būtinumas sudaryti šiame žemyne konsoliduotą padėtį“. Tai „sakinyš ateičiai“... Manau, kad netrukus paaiškės ir jo tikroji prasmė... gan aiškoka, dėl resto^a...

Yra gandų, kad vokiečiai dalį kariuomenės atitraukia į Vakarų, kur bijo „desanto“... Ešą Airijoje 2 milijonai amerikiečių. Kažkas neįtikėtino!.. Gal tai kariuomenė, kuri vyksta „poilsiai“ po žiemos pergyvenimų?..

^a Beje (it.).

Vakar Muz[ikos] mokykloj koks tai tipas „užpuolė“ mane dėl anketos. Esą ju visų su vargu vokiečiai priėmė. Turiu rašyti vokiškai. Sakau – nerašysiu, nes nemo-ku. O jei mane turi vežti (sutinka, kad, sumažinus personalą, „anketininkai“ gali būti kur kitur siunčiami), tai man maloniau važiuoti (jei važiuosiu) be anketos, negu su anketa... Be to, gali versti bėdą ant manęs. Šv[ietimo] v[ady]ba išsprendė, kad ir jie turės paduoti anketas.

Vorobjovas⁶²⁶ meno istoriją dėsto labai sausiai. Neturi iškalbos; per tą patį laiką galėtų trigubai daugiau pasakyti... Tokiam dalykui reikia красноречие³ ...

25 IV 42

Vakar, 24 IV, nuo 14 iki 21.50 val. prabuvau su J. Augaityte ir kpt. Švilpa. Jis atostogauja. Po kelių dienų grįžta į ūkį. Dar šiaip pasikalbėjom. Nuėjom su jos „buto šeimininke“ į „Trijų liūtų“ restoraną. Šlykšti vietovė. Jeigu sienos būtų „išmuštos“, tai gobelenai tiktų, o dabar... ant balto tinko... O lietuviškos spalvos... o naciški hakenkruzai!... Išeinant sutikau Alg.V[okietaiti].

Šiandie rytą sutikau Alg. V[okietaiti]. Vokiečiai siūlė Jurkunui „jaunimą“. Kas bus vadas – tikras vadas – neaišku. Atrodo, centras Vokietijoje. Reikalauja, kad pripažintumėm fiurerį ir N[aująją] Europą... bet org[anizacij]a turi būti nepolitinė... Žodžiu... mulkinimas. Kubiliūnas gi skleidžia gandą (kalboj) – jaunimas pavestas lietuviams. Melas...

Germantas linksmas, nes lyg „pataisė“ vardą... Bet biudžetas nustatomas tik 3-mėnesiams... taigi vidurvasarį vėl kils klausimas... Apmažino etatus; bet faktini lyg ir lieka. Pvz., Filosof[ijos] f-te iš 42 palieka 27. Bet tikriausiai visi 42 etatai nebuvo užimti.

Esą Gen[eralkomisaria]tas nepatenkintas, kad Kubiliūnas kažką ruošia be jų žinios... (Kriv[icko], Žako projektas).

Anot Žozef., Kaune, labai padorioj kompanijoje, ponas Č[e]nk[u]s išsitaręs, kad J. I[n]drišiūnienė] ir dar viena ponia buvo NKVD. Esą rasti jų pasirašyti skundai, nuo kurių nukentėjo žmonės ar buvę suimti... esą labiau pasireiškė antroji, ne J. I[n]drišiūnienė]. Idomu... ir kas „kaltumą“ sprendžia... tai tas, kurs pats už išdavimą ir plėšikavimą turi kaboti... Č[e]nk[u]s!

Viena – J. I[n]drišiūnienė] galėjo mane įskusti dėl 1940 m. I ar II mėn. kalbų per pirmą susitikimą. Sakiau, kad ateis vokiečiai. Bet nieko. Jai tarnybą pasiūlė P[aj]šk[e]lvičius]. Jo kvietimas manęs į savo vestuves. Susirinkimas Eltoje... tam tikrų žmonių. Negi p. Ldgas ir dabar dirba? Bulotos aliuozijos... Tiesa, Zaunienė norėjo susitikti, užėiti pas J. I[n]drišiūnienė], bet, berods, neužėjo... Zaunienė ir mane galėjo

³ Iškalbos (rus.).

įkišti... Vieną sykį juk pas ją smarkiai kalbėjau prie bolševikų, dar 1940 metais. Gražina kartą kalbėjo dėl pavojingumo santykių su užsieniu – prie bolševikų. Pasakiau, kad ir tai mane turėjo gelbėti laiškai. Anot jos – kaip aš rašiau?.. Spiriamai teiravosi... Gr[აžina] labai užstoja Daukšą. Be to, ji stebisi, kaip jos vyras buvęs nesuimtas? Ešą mažžemis... Kodėl nesuimtas? – abi. J. I[ndrišiūnienė] – vis kalbėti apie politiką. Kas man svarbu – sakau – Nepriklausomybė. Siūlymas... dėl R[audonojo] kryžiaus... mano tinkamas atsakymas... pavojaus nujautimas. Užsiminimas apie biografiją. Užsimin[imas] apie sutikimą galbūt J. Dain[ausko]. Krūptelėjimas, kai pirmą sykį vakare paminėjau, kad virš 100 žm[onių] įkišo... dabar...

Anot Žozef., dėl manęs niekas neabejojās... Kpt. irgi manęs, kad galbūt gest[apas] leidžia gandas?..

1941 XII. ieškojo Zaunienė... Antras pasiūlymas XII. 17. Provokacija...

Sunku... Kuo gali bepasitikėti?.. Kiek įklimpusių žmonių.

Per 23–24 IV „bombardavimą“ (3 bombos Pakalnės g.) ešą buvo mėtytas ir „Tiesos“ Nr. Jame yra Giros eilės, Korsako straipsnis dėl Krėvės-Mickev[ičiaus]. Ešą nors ir nutolęs, bet jis „mūsų žmogus“. Maskva nori „įkišti“ Krėvę?..

Noreika siūlo tarnybą (500 rb.) Marijui... Turbūt „išsilaikymo“ sumetimais?..

Nabersbergas „Nacion[al]sočjalistų“ namų atidaryme lyg pasakęs, kad politiškai klausimas (Lietuvos) jau išspręstas... Įdomu, to lietuviškam tekste nebuvo...

26 IV 42

Vakar buvo Vilnijai remti kom[ite]to posėdis. Susirinko apie 40 žmonių. „Profesoriai“ (Salys, [...]^a ir kt.) sudarė atskirą eilę ir atskiras nuomones. Dienotvarkė vykdyta netvarkingai. Pranešimai iš vietų silpnoki. Padėties neišaiškina.

Gardino atstovas kalbėjo daugiausiai apie Marcinkonių ir Druskininkų reikalus; pats Gardinas jam beveik neegzistuoja; Lyda – dar silpniau; Svyrių ar panašiai – pasidžiaugė prijungimu, bet nieko nepasakė; Rudnios–Kaniavos – nusiskundė (vietinis dzūkas seniokas, labai simpatiška, teatrališkai iškalbingas tipas), kad juos išskyrė iš prijungimo, kad lenkai persekioja. Kalbos ir darbo projektai be jokio plano ir sistemos. Noreika žodžio nesumezga – vis skaito. Daukantas – lėkštas ir man padeda rodytis banalus. Pasišovė „papolitikauti“ su manimi kada nors; turbūt taip pat, kaip kovo mėnesį užėiti pas mane...

Įdomesnis momentas – tai Salio išsišokimas dėl Ašmenos prijungimo. Ešą nėra ko lišti į Rytus, į gudu sritis. Gudai pyksta, nėra ko „Vaidilai“ važiuoti į tas vietas, geriau stiprinti gyvas vietas arčiau, o ne eiti į „mirusias“ vietas. Tas liečia ir Lydą – nes buvo atsakymas lydiškiui. Tai gi Salys seniau atsisakė nuo Klaipėdos ir Rytprūsių, o dabar atsisako nuo Lietuvos Rytų. Ešą mes dar Vievio negalim suvirškinti.

^a Sunaikinta pavardė persiuvant sąsiuvinį.

Jam paoponavo Kraužlys.

Kitas vėl (bene Trukanas⁶²⁷) – čia dabar Generalbezirk Litauen, Lietuvos nėra, nėra ko imperialistiniai plėstis, žiūrėkim čia, gudai linksta (liaudis) todėl, kad tikisi gauti cukraus, lašinių. Įdomi jo pastaba: kas Rytuose kalba gudiškai – tai gudai arba gal Vytauto laikais buvę lietuviai (iki tam tikros linijos, nuo kurios prasideda tikri gudai), bet kas čia kalba lenkiškai – tai sulenkėję lietuviai.

Taigi ir Bruniaus ištrauktoji (iš knygų ar straipsnių?) tezė, kad „riba“ – tai tikyba: pravoslavija ir katalikybė, lyg ir atitiktų Trukano tezei.

Plepėta apie vietovardžių rinkimą; apie jaunimo siuntimą į Rytus kultūrinį darbą dirbti. Profesoriai vis ironizuoja, lyg ir šaldo nuotaikas. Pasižymi Salys.

Pirmą sykį būdamas, nutylėjau. Vokietijoje mokslas turi tarnauti tiesai, bet ir valstybei. Mes irgi norėtumėm, kad mokslas tarnautų tiesai, bet pirmoj eilėj norime, kad mokslas nebūtų priešas tautiniams ir valstybiniams siekiams, nes mes dar nerežignuojam nuo valstybės... Salys gi pasižymi...

Salys paneigė Kr[aužlio] tezę, kad būtų lengviau (eventualiai) gintis toliau, nei prie Vilniaus.

Daukantas irgi į galą išsišoko: esą mes negalim norėti, kad būtų taip, bet mokslas yra mokslas ir jis sako kitaip... Paradoksų mėgėjas...

Andriulytė⁶²⁸ irgi išsišoko: esą reikia žiūrėti, Lietuvoje kas dedasi. Kauno Slabadoj lenkai grasina mus išpjausią, tas pats apie Kėdainius ir kitur, o mes čia norim eiti į Rytus...

Taigi 1920 m. [siena] nepopuliari „mokslininkų“ tarpe. Taip einant, (Vievis!) ir Vilnius nebus ginamas...

Vykintas visai padoriai pašnekejo, tik labai ilgai kalba. Nekondensuoja... Kun. Lipniūnas (rudniškiui puolant kunigus, kurie intriguoja per vokiečius – lenkai) paprašė, kad žmonės siųstų prašymus Reiniui dėl lietuvių kunigų atsiuntimo.

Kun. Lipniūnas viešai pasigyrė kalbėjęs su Scholzu ir kitu gestapininku (sakė, berods, „senu ir nauju gestapo viršininku“). Esą neveš, jaunimas ir inteligentija galės dirbti savo krašte... Įdomu – tai tas viešas pabrėžimas. Vadinasi, štai mes nesislepiam...

Nugirdau posėdy tarpusavy šnabždesį: esą aš greitai būsiu suimtas...

Jeigu mane suims, tai bus kunigų – kademų įskundimas: vilniškių per Scholza... [–] „atgimimas“ ir veikla ir LLKS...

Misiulis Vilniuj. Esą labai rūpinasi savo studijom...

Su Virb[aliu] ir Vykintu išsikalbėjom labai draugiškai dėl Šerio. Esą tas nesakęs, kad aš „gestapininkas“ Švedui, o tik manęs niekada nematęs Vilniuj (kai Šv[edas]

* Šnabžintas žodis persiuvant sąsiuvinį.

paklausė, ką veikiu čia) ir kai Šv[edas] klausė apie „g[e]st[a]p[linin]kus“ – tai pakasė: „ką jis žinaš, gal ir aš toks pats“...

Dėl Virbalio – tai išėjo iš Žirgulio⁶²⁹, dirbančio Šv[ietimo] vadyboj, ir kaimyno bar[ono] Recke, kurs jam tai sakęs...

Bendras išpūdis: Daukantas ir Noreika turi eiti laukan.

Komitetas turi palikti šalį^a (ne pagrindinius skyriuos) ir tautosaką, ir vardų rinkimą, o visą darbą turi sukcentruoti tautiniai valstybinių užduočių vykdyme.

Šiandie, sako, 13.30 bus Maskvoj „lietuviškas“ mitingas...

Virb[alis] neigia, kad būtų buvę išmėtyti „Tiesos“ egzemplioriai per paskutinį „bombardavimą“...

Tiesa, posėdy vienas pareiškė susirūpinimo, kad „Socamtas“ veža ir taip negausius lietuvius... Bet paliko be komentarų...

Visi pabrėžė (posėdy), kad gudai siunta, kad „pakelia mestą pirštinę“, kad Minske net kliudą lietuviams kunigams, kad mokyklų programose varoma labai tendencinga istorijos programa...

Nė niekas neužsiminė, kas juos siundo prieš lietuvius. Atrodo, lyg mano, kad tai lenkų darbas. Naivuoliai!

27 IV 42

Vakar dienos Maskvoj suruoštame „mitinge“ (plojimai – „ant“ plokštelės) kalbėjo Paleckis, Vitkauskas, Kriščiūnas (ar Kriščiūnas)⁶³⁰, Gira, Venclova, Šukys⁶³¹, Bieliauskas⁶³², Gedvila ir kiti. Geriausiai kalbėjo Vitkauskas ir Kriščiūnas^b (buv. Dotnuvos akad[emijos] rektorius) – tik Vitk[auskas] baigė „garbinimais“. Kitų kalbos silpnos, nors aktualios. Pagrindinė jų propagandos klaida – jokių patikrinimų dėl išvežtųjų likimo, o tik bliaua dėl to, kad vokiečiai veža darbininkus. Per daug demagogijos. Jokios aiškios perspektyvos Lietuvai – „Nepriklausoma ir Tarybų Lietuva“! Rusai kvaili! Tiesa, kalbėtojai mini ir Maironį, ir Kęstutį, ir Algirdą, ir Vytautą! Ironija! „Pagyrė“ inteligentus, kurie laikosi... Daug kalbėjo apie partizanų veiklą Lietuvoje; bet kažkaip apie juos čia nedaug tegirdėti. Išvada: tokios kalbos „non arcano“ Lietuvoje. Pilna klaidų ir pagrindinius taškus; jeigu būtų nevežė žmonių – tai jų motyvai atitinka, rastų akordą, bet dabar – juoką sukelia, nors esmėje – dėl vokiečių – tikri. O išeiti iš „rato“ nedrįsta!

Kalbėjo nuo 13.30 iki 15.10 val.

Tą patį vakarą – 26 IV – kalbėjo Hitleris. Tiek sakė man, kad šiomet atostogų nebus niekam – tik fronto kariams. Esą pereinų metų žiemai jie nebuvo pasiruošę.

^a T. y. nustumti į šalį, palikti.

^b Tekste – Kriščiūnas.

^c Ne paslaptis (it).

bet šiai žiemai tai pasiroš tinkamai! Įdomu. Vadinasi, ir Hitleris jau prileidžia, kad ir šią žiemą jiems gali tekti Rusijoje žiemavoti!

O Vytautas net (iš Pazūkų) „žada“ paleisti $1/3$ kariuomenės iš Rusijos!

Vis tenka nugirsti, kad vokiečiai vartos dujas... Tada ir anglams bus atviros rankos; žinoma, ir Londonas, ir Berlynas kentės... jeigu vokiečiai pradės leisti dujas...

Šiandie sutikau Lileikį, apie 16.30, grįždamas iš Muz[ikos] mokyklos. Labai šalta veido mina, be jokios „malonios šypsenos“ pasisveikino!

Ryt reikės nueiti pas Puodžių. Tiesa, Lenktaitis⁶³³ važiuoja Kaunan. Lyg susipykęs su Germantu. Kalbės su Nabersbergu. Kai kas spėja, kad duos medžiagos apie Germantą.

Vakar buvo un[iversite]te student[iškas] „šiupinys“... Po jo Germantas kalbėjęs; ešą un[iversite]tui vokiečiai palankūs ir t. t. Plojo. Jis lankstėsi. Po to žadėjo lengvatų studentams ir „pildytojams“... ir vėl lankstėsi... troško populiarumo. Matysim, kaip bus toliau!

30 IV 42

Šiandie užėjau pas Puodžių. Kaune išbuvo $1\frac{1}{2}$ savaitės. Ešą buvo atvažiavęs Ancevičius. Vok[iečiai] užklausę švedų, kaip jie elgsis, jei anglai išsodintų desantą Skandinavijoje: eis su jais ar prieš juos (anglus)? Brauchitschas išsiųstas į Graikiją; buvo išmestas – net be pensijos. Liubeke apie 60 000 „bestogių“ žmonių. Matyt, gerokai bombarduoja.

Ešą Babickas (vilniškis)⁶³⁴ iš Alytaus gerai pažįstas Vilčinską (iš Lydos). Vilčinskas bolševikų laikais buvęs enkavedistas. Jo Alytųj ieškojo, būtų sušaudę, nes dėl jo yra nukentėjusių žmonių. Velniai žino; jis daug lyg padaro grynai lietuviško darbo, o čia – kuo begali tikėti?! Brunius jį palaiko. Mačiau Vilč[inską], priejo prie manęs „III Valgy“. Brunius jam išrūpino dviratį, žada kitą „padaryti“, išgavo pinigų etc. (cukrinių runkelių sėklų ir t. t.).

Ešą bombarduotas Molodečnas.

Smarkiai bombarduoja Minską. Ešą štabai dabar susikraustę į Gedimino gatvę, yra ne iš Vakarų, o iš Minsko čia persikėlę.

Ešą šią vasarą, kaip stovi, iš Lietuvos bus iškelti visi rusai. Jų ūkiai su inventoriumi bus atiduoti mūsų savisaugos dalinių savanoriams ir jų šeimoms ir t. t. Po to bus iškraustyti visi lenkai.

Bus sugražinti repatriantai. Vokiečiai nenori jų išblaškyti, o nori, kad jie būtų sukonzentruoti į vieną vietą, kad turėtų savo (vokiškas) mokyklas ir t. t. Ir nori, kad jie būtų koncentruojami Suvalkijoje. Taigi ruošiasi atplėšti (po Klaipėdos) ir Suvalkiją.

Vakar mačiau Virb[alį]. Ešą girdėti iš Kauno, kad vokiečiai norį paimti apie 200 žmonių.

Esą Br[unius] kur tai išvykęs (į kaimą), laikinai?

P[uo]dž[ius] patvirtina, kad kademai smarkiai remia Germantą. Esą kur tai provincijoje jis atstas du gimnaz[ijų] direktorius, paskyręs kademus. Mokiniai protestuoja ir neina į pamokas.

Matulionis irgi labai apsisato „katalikais“ – net nežiūri į tautybę. Labai pataikauja vokiečiams.

Anot Puodž[iaus], Kubiliūnas gaunąs visokių raštų. Kademai sako, kad tai nacionalistų darbas, nacionalistai sako, kad tai kademų darbas, o proklamac[ijų] turinys atitinka Maskvos šūkiams: neduoti pyliavų etc. Kubiliūnas užtariaš kol kas – bet vieną dieną atiduosiąs reikalą gestapui ar saugumui, kurie kol kas nesuranda autorių. Esą vokiečiai prikiša, kad studentai važinėja po provinciją ir kursto žmones. Sakau – jau dėl važinėjimo, tai tikrai ne mes važinėjam.

Gavau iš Puodžiuvienės 1 kepalą juodos duonos ir $\frac{1}{4}$ [kg] (apie) lašinių.

Per Virb[alių] iš R.⁶³⁵ gavau 3 kep[alus] juodos duonos, 1 kg bulvių ir 1 kg cukraus. Buvau pritrūkęs duonos nuo vakar dienos.

Sutikau V[i]lč[in]sk[ą] „III Valgy“. Pavaišino 7 saldainiais! – „Udarnik“ – „Spartuolis“. Laiminga diena.

Parodžiau P[uo]dž[iui] „Hitl[erio] mintys“. Pavartė, sako – ar yra čia, kad kas nieko neduoda, tai negali gauti (neprisidedant). Perskaičiau jam apie „metodą“ valdyti pavergtas tautas... O dėl davimo – tai nemažai duodam...

Vokietijoj leista veikti Lietuvos draugijai, atstovauti Vokietijoj gyvenantiems lietuviams – ne vien tiktai Berlyne. Švelnesni vėjai lietuviams Berlyne. Kaune gi dar pučia nacių vėjai...

2 V 42

Vakar buvo užėjęs Krauzlys. Aš buvau užvakar pas jį įstaigon užėjęs. Esą Kau-ne susitarę liaudininkai, kademai ir tautininkai. (Vyktintas man sakė, kad Dirmeikis norėjęs pasikalbėti su Kr[aužliu]). Apie „T[autos] fr[ontą]“ nieko negirdėjęs. Vilnius raginęs Kauną susitarti, o jei ne – tai Vilnius pats tai padarysiąs. Esą jaunimo tarpe nelabai pritariama senųjų partijų atgaivinimui. „Netvarkos ir valstybės atstatymo“ metui reikėtų tvirtos rankos, kad ir diktatūros; po to galėtų būti ir „tvarka“, kad partijų ginčai neiškiltų ir nekliudytų. Paminėjo, kad reikia ir kariškų autoritetų. Paminėjo plk. Zaskievičiaus⁶³⁶(?) pavardę.

Ne visai sutinka su Trukano definicija, kas gudai, kas sulenkėję lietuviai. Esą gudai (čia) sako, kad tikri gudai yra už Molodečno ir t. t. Savęs gudais nelaiko. Pyksta, kai atidaro gudų mokyklą. Norėtų arba lietuvių, [arba] vokiečių, lenkų kalba. Esą jų kalba – tik vietiniams reikalams.

Gudai važinėja po Lietuvą, „rinkdami“ godus. Vienas toks „gudas“ Panevėžy suradęs net 600 „gudų“. Užklaustas, prie čierkos paaiškines... šnipštelėjęs „batiuš-kai“, kad tie, kurie užsirašys rusais, būsia išvežti – ir atsiradę „gudų“... Nieko sau metodai...

Vakar (1 V) išvažiavo Maniukas Kaunan. Mano „leidimu“ – gelžkeliu. Vos praleido. Parašiau (1 V) Bruniuui ilgesnį (5 psl.) laišką apie Vilniaus tūlus išpūdžius. Pažymėjau, kad gal vertėtų mesti kalbėtis su kademais, pabandyti susitarti su LAF likučiais ir: arba atsisakyti nuo veikimo, t. y. pasitraukti, arba, jei dirbti, tai eiti pirmyn (be kademu) ir ryžtingai, be kompromisų. Paminėjau dėl „naujo judėjimo“ programos. Aš kažką panašaus jau skaičiau Kaune. Tada netaisiau, o tik šį tą išbraukiau, nes man atrodė „nevietoje“.

„Amžinoji Lietuva“ – str. iš „Tėvų žemės“ 1940 m. išbraukė R. Mackonio⁶³⁷ brolis – cenzorius.

Vis dėlto dėl mano Socamt anketos, matomai, būta triukšmo. Ar ne čia tiktai kokia šaknis mano „gestapiškumo“ pradžiai: gal norėjo daryti žygių, o vėliau susilaikė ir išėjo „baika“? Na, nieko – persimals...

Vakar sutikau prieš Aušros vartus (einant nuo stoties) Lipniūną. Pasižiūrėjau į akis. Nuleido galvą... kunigas!..

Aną dieną Žakev[ičius] vėl kvietė užėti. Nežinau... nenoriu plepalų.

Biržiškienė serga nervų liga. Esą tai atsiliepė po rusų. Dabar... pavėluotai!..

Tiesa, Maskvos „lietuvių“ mingas sutapo su Hitlerio kalba!

Krauzlys – esą kademai gali sukombinuoti dalies lietuvių, nepageidaujamų, išsiuntimą (per Socamtą) į Vokietiją ar kitur. Germanto politikai Vilniaus krašte esą visi pritarią.

1 V oras buvo nekoks.

Šiandie buvau pas Puziną. Galbūt ateinantį penktadienį laikysiu pas jį „archeologijos įvado“ egzaminą. Reikia pradėti. O egzaminų ne taip jau daug – 8–9. Tik yra sunkių: lietuvių kalba, vokiečių kalba... Lietuvos istorija pas tą durnių Jonyną⁶³⁸...

4 V 42

Šį rytą porą valandų snigo.

Vokiečiai gražiai „apmovė“ mūsų ponus. Gegužės 1 d. visi daug „malė“ apie darbą, o gegužės 2 d. vokiečiai paskelbė per Paukštį „Potvarkį dėl privalomo tal-kininkavimo Reicho karo pramonėje“ ir atitinkamą „vykdomą potvarkį“.

Kadangi seniau skelbti Arbeitsamto potvarkiai nekaip buvo vykdomi, tai dabar skelbia „Darbo ir soc. reikalų generalinis tarėjas“. „Meškerė“ pakliuvo! Gerai. Tai tik patvirtina LLKS rašto tarėjams tezę. O kadangi „apygardų darbo įstaigos arba

jų skyriai apskrityje yra vokiečių įstaigos, tai gen. tarėjas tarnauja ne mums. Jis turėtų perimti tas įstaigas ir sutarties būdu, kaip Lietuvos talkininkavimą, susitarti su vokiečiais. Iš to šeštadienio „Į laisvę“ Nr. 102 bus daug naudos...

Vis plepa, kad Italijoje neramu. Jeigu Amerika tikrai perkels į Vidur[emio] jūrą savo laivyno dalį, tai Italijai gali būti riesta. Antras frontas po truputį kuriasi...

Įdomi „Į laisvę“ Nr. 102 2-o pusl. žinia apie „Prasimanymai apie Italijos vidaus pasikeitimus“. Iš „Volkischer Beobachter“ paduotos citatos. Vis dėlto Italijos neramumas yra ryškus.

Tame pat Nr. 102 Paukštys įdomiai baigia savo atsišaukime „Darbas viską nugali“... Esą „Darbo šventės proga atsiminkime, kad **tik darbas yra priemonė į aukštesnį ekonominį ir kultūrinį pakilimą** (mano pabr[aukta] – štai kiek mums žadama!) ir kad tik darbas nusvers mūsų ateitį“...

Kalbama, kad Kaune labai daug naujų atsišaukimų tarėjams. Vakar buvau „In-dranų“ premjeroj. Vokietis Krauze⁶³⁹ (ar panašiai), sakoma, lankęs visas lietuviškas kultūrinės manifestacijos... Nieko sau. Germanto nebuvo.

Eidamas į teatrą („Vaidilą“), sutikau Noreiką. Pažadėjo šiandie 10.30 būti kom[ite]te ir parodyti statutą ir protokolą apie įsisteigimą. Nebuvo – paskambino, kad negalys ateiti. Žinojo, kad sutikau Kraužlį. Užeisiu dar ryt. Jei nebus – palieku tą reikalą. Valdyba neišrinkta. Reikės parašyti Brunuiui, kad lai pats tvarko: pastatė Daukanta, o tas dabar kaip dėlė įsikibęs laikosi... „Dirba“...

Dežuruojąs tipas (6 mėn. sirgo pleuritu) užsiminė apie pastangas uždaryti komitetą. Ar tik ne ant to dabar muša Noreika (M. Jesaičio draugas).

Tiesa, kai buvau pas Puodžių, tai tas man, pabrėždamas, pasakė, kad vokiečiai dar nekimba prie lietuvių už praeities klaidas...

Panašiai kalbėjo ir dabartinė I-nė⁶⁴⁰... seniau – 1940 m. gale, ar 1941 m. I-II mėnesį. Jeigu reikės – susikirsim.

5 V 42

Vakar buvau pas Augaitytę ir Švilpą. Ar suėjau į kontaktą su grupėm? – Ne. Einu su v[okiečiais], nes pralaimės... Lyg išbalo. Anot Šv[ilpos], dešinieji viska surašo, kiekvieną žodį iš pasikalbėjimų (per paskutinį pasikalbėjimą su Būtėnu pabrėžiau, kad nenorėjau eiti į polit[in]į darbą, bet nuėjus – linija man buvo aiški ir nuo 14 IX jau ėjau ir vedžiau prie galo; buvau pas Ambr[azevičių] ir Brizgį, bet tie ar nenorėjo suprasti, ar nesuprato, kas jiems buvo aiškiai užsimenama, o antra, negi galėjau tada viską aiškiai pasakyti; kaip ir dabar visko negaliu pasakyti; esą, anot B[ūtėno], nebuvę pasižinimo ir pasitikėjimo)...

Gera, sakau Švilpai – mes irgi juos sekam. Sutiko, kad LNP užuomazgoje buvo grynai gle[st]a[lp]o irankis. Esą jei ne Br[unius] ir aš, tai ir šiandie partija (kad

ir nedaug) būtų valdžiusi ir atstovavusi. O tai būtų įvykę, jei mes nebūtumėm „už durų pasilikę“ – kai reikalavo mus išmesti. Sakau – jei būtų visi vienodi vyrai, tai galėjom likti ar kitaip kreipti dalykus. Jis – esą būtume galėję padaryti nuolaidų ir išlaikyti partiją. Sakau – neesminiuos punktuos, esminis – Nepriklausomybė – višados būtų nepajudinamas. Pakalbėjom apie provinciją (duona). Gal man atsiųs porą kepalų duonos?

Šį rytą ant žemės buvo sniego – balta žemė!..

Vakar Noreikos neradau.

6 V 42

Buvau pas Sužiedėlį. Mokslų Akademija atrodo kaip kapinynas. Tuščia. Prašiau liudijimo (pažymėjimo) apie išstarnautą laiką ir „Žodyno“. Nusiuntė pas Šaltenį, bet tas neduoda be Sužiedėlio parašo. Reikės parašyti jam prašymą. Gal gausiu už 5 Rm, kaip studentas.

Su Sužiedėliu pakalbėjom ir šiaip. Pasakiau tarp kitko, kad šįandie nesvarbu rūpintis, kad Lietuva ateity būtų kademiška. Šįandie man tai nerūpi. Gali ji sau, jei bus, būti ir kademiška; šįandie tėra viena bazė: kova dėl tautos integralumo ir kova dėl Nepriklausomybės. Pasijuokiau dėl rūpinimosi „partijom“ ir „ką duosit, tą gausit“. Jis paminėjo Mack.⁶⁴¹ pavardę. Esą reikėjo išvyti, kai taip kalba. Sakau – ne aš buvau namų šeimininkas. Aš tik juokais pasiūliau per 48 val. likviduoti „vienybę trukdančius“.

Užsiminiau dėl partijos. Faktinai jis pirmas užsiminė staiga užklauskamas, ar partijos centras veikia. Paklausiau – neatsakydamas – ar skaitė vado „atsisveikinimo žodį“. Sako – ne. Pažadėjau duoti. Vakare užnešiau iš „VII“ ofic[ialaus] p[ar]tijos dokumento „VI“ – be „metmenų“. Voką įmečiau į dėžutę.

Užėjo P. Vaičiūnas. Pabėdavojom dėl kolonizacijos, dėl Lietuvos paminklų plėšimo, dėl sunkumų ir nepasitikėjimo pačių lietuvių tarpe. Čia Vaičiūnas pažodžiui ištarė: „Yra ir dabar drąsiai kalbančių“. Sakau: „Galbūt vokiečiams dar nelaikas, ar dar nepatogu juos griebti?“

Vaičiūnas – poetas ir dramaturgas; veržimosi ir idealų skleidėjas! Prie rusų bijojo; bijo ir prie vokiečių. Tyli susigūžęs, nors šįandie jo laikas! O vėliau skelbs vėl „drąsos“ himnus ir rašys „didvyrių“ dramas! Kovotojas! – kurs bijo net kalbėti, ką besakyti apie veikimą. Laukia! Ir bijo bei rodo nepasitikėjimą „ir dabar drąsiai kalbantiems“! Menkas žmogiškštis. Savo bute bolševikų laikais net bijojo balsiai kalbėti... Korifėjai!..

Daviau Virbaliui nuvežti laišką Bruntui. Užsiminiau dėl Zaskevičiaus. Prašau informacijos. Prašau, kad pasisakytų dėl VRK (ar nepakenks mano kišimasis – vokiečiai gali uždaryti).

Virbalio išsireiškimas: kaltinam vienas kitą, bet dar nesam tikri (Šerys apie mane: „O kas jį žino, gal jis toks pats“ – suprask, gestapininkas!).

Rašiau Bruniuui ir dėl repatriantų. Reikėtų pravesti tam tikrą kampaniją. Išdavikai (panašiai pritarė ir Suž[iedėlis]).

Tiesa, Brunius žadėjo duoti laišką Maniukui, bet nedavė. icikas³ kažką naujo parašė – dideliame tiraže.... Net sau nieko nepaliko! Buvo ir daugiau popierių. Nieko nėra.

Paukščio potvarkiai⁶⁴² sujaukino Vilnių ir Kauną. Na, tarėjai nekaip jausis. Ešą Paukštys nesirodąs be apsaugos. Lyg jį buvo prikūlę. Buvo ir sabotažo aktų Kaune. Todėl išleistas potvarkis dėl įmonių apsaugos. Darbininkuose renkami MOPR⁶⁴³ pinigai.

8 V 42

Vakar, 7 V, buvo studentų sus[irinkij]mai. Pasakyta nesiregistruoti į „transportą“ iki nebus rektoriaus įsakyta. Dėl „48 val.“⁶⁴⁴ studentai gaus liudijimus.

Muz[ikos] mokykloje jau rašomi liudijimai. Parašiau Kostukui į Ginčų dvarą, Kėdainių apskr., laišką, kad gal priims Maniuką vasaros darbams. Turi iki 20 V atsiųsti valsč[iaus] viršaičio liudijimą. Prašiau poros kepalų duonos. Žadu apmokėti duoną ir pasiuntimą.

Kaune Rentelnas parodoj (meno) užsipuolė ant Vilniaus dailininkų – ešą, tai žydiškas menas. Lyg V. Jonynas rašęs Gen[eralkomisaria]tui, kad jam mažai mokytojų, o Viln[iaus] akad[emija] jų 2 (dviem) turinti per daug. Nubraukė Vilniui ir nedavė Jonynui. Ešą Jonynas norįs (ir Co) įstatyti Vilniuj direktorium Varną, bet gali ir likviduoti Vilniaus meno akademiją dėl tų Jonyno ir Co puolimų. Kvaila, jei jie dabar ves sąskaitas ir tuo padės vokiečiams likviduoti dar vieną lietuvišką įstaigą.

Jonynas jau lindo į partiją tais reikalais.

Ši rytą atėjo Noreika. Atnešė vokiškai parašytų raštų tekstus. Pasakė, kad vokiečiai pradėjo domėtis VRK-tu ir buvo iškvietę komisariatą (Vilniuj), teiravosi, kas dirbama, lyg žadėjo kitą savaitę legalizuoti. Pasakiau – nėra ko vaikščioti pas vokiečius. Yra, kurie vaikšto ir po to likviduojamos draugijos. Atsakomybė; ir kad nebūtų asmeniškumų. Sako – vokiečiai kvietė.

Pažiūrėsim. Jei legalizuos kom[ite]tą – gerai. O gal tai „tam tikras susirūpinimas“, kai pajuto, kad norima sugyventi kom[ite]to veiklą? Ir „susirūpinimas“ ne į gera!..

9 V 42

Gavau „Žodyno“ I tomą už 5 Rm, bet net nesusiūtąs! Reikės padėti geresniems laikams – iršti vėliau į pusodę, kaip ir „Liet[uvijų] enciklopediją“.

³ Taip tekste.

Įsaiškinta... kad studentų ir „48 val.“, ir „transportai“ neliečia. Ešą vakar gauta telefonogr[ama] iš Germanto, kurs dabar Kaune.

Sako, Paukščiui išburbzję langus. Vaikšto tik su apsauga. Gal ir Germantą tai veikia!..

Vakar buvau dr. Rukšos paskaitoj (senieji, vidur[amžių] lotynų tekstai). Teko ir man skaityti iš III t. Scrip[tores] rerum pruss[icarum]. Apie 75% išverčiau apylaisviai. Daug padeda italų kalbos žinojimas. Manau, kad Rukša man be didelių sunkumų duos užskaitą.

Viso man yra 3 egzaminai „bendrų dalykų“,

„ - “ 7 egzaminai „antrinių dalykų“,

„ - “ 2 užskaitai,

ir baigiamieji egzaminai + diplom[inis] darbas.

Iš „antrinių dalykų“ 1 egz[aminas] jau yra (rusų kalba) seniau išlaikytas.

Lotynų užskaitą gausiu. Sunkiau bus su Vasiliausko⁶⁴⁵ užskaita „padedamieji istorijos mokslai“. Lietuvos istoriją reikės laikyti pas Avižoni.

Na, iki N. Metų galiu baigti un[iversite]tą.

Vakar (8 V) po Rukšos paskaitos auļoj liko Rukša, Urbonas (Mst. pirm-kas), tūlas Kazlauskas (paštininko uniformoj) ir aš. Pasikalbėjom bėgama is reikalais. Sutinkam dėl į Rytus plėtimosi. Dėl vienybės. Kademai turi ratelius jaunimo (po 4–6 žmones), kuriems vadovauja studentas ir kurie jaunuolius ragina informuoti jų tėvus, kad yra „švari“ tik viena kademų srovė, kuri tegali išvaduoti Lietuvą, ir kad jai priklauso ateitis. Urb[onas] mane palydėjo iki Luk[iškių] aikštės.

Urb[onas] važiuoja į Kauną. Patariau susitikti su Jurkūnu ir Brunium.

Šį rytą apie 10 val. girdėjosi koks tai sprogimas. „Lakstė“ lektuvai.

„N[aujoji] L[ietuva]“ talpina įdomią žinutę apie tai, kad po karo Lenkija gali būti Vokietijos sargas ir tvarkytojas.

Buvo spaudoj, kad dabartiniai vežimai nieko bendro neturi su komunistų pravestais vežimais... Ne visai „švari“ sąžinė, jeigu tai reikia vokiečiams net spaudoj akcentuoti.

Iš Muz[jikos] mokyklos už 6 III – 6 IV algos gavau 27 Rm su pfenigais, o už 1 IV – 1 V gavau į rankas 16 Rm su pfenigais. Be to, gavau 1/2 l degtinės. Turbūt atskaitė savaitės nebuvimą (4 pamokos) ir dar 2–3 pamokos (be mokinių), kol susidarė nauja grupė. Gavau „48 val.“ pažymėjimą.

11 V 42

Vakar (10 V) rytą užėjo Noreika (Jurgis). 15 val. buvo VRK-to susirinkimas. Atėjo apie 15 žmonių. Kpt. Leveckis⁶⁴⁶ (iš Baranovičių) darė pranešimą. Ešą vietinis Baranov[ičių] gudų burmistras turįs įtakos nuo Pinsko beveik iki Minsko, palankus

lietuvams, nortš bendros valstybės su Lietuva, dėl sienų (esą seniau sienų nebuvu) nesibaršat, susirokusia, gali būt federalinė ar kantoninė, rūpinasi gūdais, atlieku- stais Lietuva, bijo, kad mūsų „persėkiojimų“ gandas nepaveiktų neigiamai gūdų skitumas tarp lenkiškų ir sovietiškių gūdų – šie labiau krypstā i Maskvā. Gūdų inteligentijsa prė bolsėv[ikijs] smarkiai veike (iš taut[i]mės) puskum islakste – negasnu inteligentių, praso atsishstī is Lietuvos. Yra ir „nacionalistų“, nepripažistā- nių Lietuvos; Baranoviciai nesutinka su Minsko mintim. Jei pradės kalbēt – su lietuviais – tai ir Minska paveiks. Gūdų nereikia bijoti porai dešimtmeciu.

Zodzin, pranošimas trumpas, bet idomus, palankus platesnei Lietuvai. Buvo vėditvi klausimų, išryškintujs vienā kitā idomene smulkmena. Pz, anoj shty lietuvij nera. Yra apie 50–60 šeimų, isikūrusiu prėš 40–50 metu.

Ši syki teko pasisveikinti su kun. Lipinūm. Jis išėjo tuoj po pranešimo, prėš klausimus. Jo vietoji pasilikko įezuitas kun. Pankštyš⁶⁴⁷. Atrodo gana įezuitiskai „je- chidnas“ tipas. Nieko nekalbėjo, tik po visko susitarė susitikti su Dankantū.

Až trumpai pasakiau: viskas gerai, idomu, naudinga. Nepriklasusomybė. Kalbė- tis su kitais; Tauti ar valstybių Europa. Vilnius – avangardas. Neturi būtī dėtės- tnių mintių. Moksias neturi eiti prėš tautines ir valstyb[ines] aspiracijas. Norint kalbēt – reikia patams apsisprėsti. Aiskiai zinoiti, kiek ir ko mes norim. Ne detales, bet esmė. Vieni [1920] m. sienų nort, kiti maziāu, kiti net Vievio lenkiškumū mus baido. Apsisprendė galim su kitais kalbēt. Tarejai nesikiš, nes jie tik vokietij val- diminkai, nors dabar autoritetinami labiau apskrt. viršminikai ir valšč. viršaitai. Dėl koncerto Baranoviciuose – tai jei galima, gerai, bet geriau nekartoti nors „vertimū“ klaidi prijungtose apskrityse, vėsti tinkamā jose politika, kalbėti su palankiais – tolimiesiais, i Minska nebotti, nesijaudinti, nes mes zinom, kas tai inspiuoja – patys vokietai.

Na, ir dar ši tā pridėjan.

Daukantas idomai išsireiskė, kad mes nežinom patys, kiek mes esam svarbūs, o galim tapti nebesvarbus. Pateisno „Scholzo incidentā“, Esā jie buvė svečiai – negalėję replikuoti.

Rytā 10 V buvan suhkęs pik. Causā. Organizuoja pasienio policija, kuri bus vhidus reikalij tarėjo ziniuje. Idomai – apie Brauchtischā del jo grudy [19]41 m. veikimo ir atsistatydinimo. Esā kartuomene norėjusi visā Europā itraukti i karā su (Rosenbergo kolonizacnial užsimojimai).

Buvan 10 V ant Gedimino kalno ir ilipau pirma syki, su pik. Causū, i bokštā.
* Evakuari (rus.) – kandas

Sutkan 10 V J. Vihali. Mano laisvā Brnui jīs padavē perduoti V. Stanevičiui, nes Brnuias nerado. Negerai. Kas gali garantuoti, kad jō turinys liks „neperskaitytas“... Gavan iš Vihalio „kortelių“: 4 keplėliai! duonos, 2 kg cukraus ir 2 kg aliejaus. IS VRK-to susitinkijimo nuėjau pas M. Jesaitį, kartu su juo. Pavažišimo pietumis. Ši ta pakabėlom. Esą Buska manęs ieškojės, norėjės šį tą parodyti (ar pasakyti, ar pakvesti)... Įdomu.

Ryta – 11 V – gavan LKŠ raštą Nr 7. Labai „zajadlas“^a ir lyg būtų sutrupin-tas lyg skaitan ilgesni. Gavan taipgi „Rosenbergo mintys“. Mačiau „Hitlerio min-tys“ su pilnu tekstu (ir su įvadu). Esą unīversitete jau vaikšto LKŠ raštas dėl kultūros paminklų naikinimo.

Esą Kaune registracija vyksta pilnu tempu. Net priemiestiai buvę apstatyti – kad nebėgtų. Zada „transportininkams“ gėrimų ir tabako. Kas užsirašė – tuoj į kazarmas. Kazokės Justo ir dar kienu isakymas su bausmėm už slėpimą ir pan. Esą Užvakar sprogimai, esą buvę ne nuo bombardavimo, o tai sprogo amunicijos sandėlis, ar amunicijos] vagonas. Aiskinama, ar tai nelaimingas] atsitikimas, ar sabotazas.

13 V 42

Rentelias važinėja po Panevėžio ir Biržų apskr. Kaba – mulkinanti ir pusiau „verksienanti“. Niekur neužsiminta apie ateitį valstybine plome. Nauja ūkinė Eu-ropos santvarka!.

Mieste – ir Viliui – piepa apie mobilizaciją nuo 1908 metų. Tiesa, M. Jesaitis aną dieną man paminėjo, kad žino man gerą kambarį su skliautais, isėimanti į sodnelį, kur yra už tvoros Moniuskos paminklas (Kotrynos baznyčia?). Kodėl nepaimu? Vakare praedamas mačiau: išdaužyti langų namai – su grotais...

Įdomos įesaitio aliužijos!... Apie geltoną, draugą, buterbrodų popierį... Nūtylė-davan... Ko jis nori? Visi juokiasi iš Justo ir Rentelno pažadų jaunimui: ...gėralų ir rūkalių. Kemagis vakar išvyko į Kauną. Nuvežė vaikui loveį. Gal ką įdomaus parvės – bent žinių...

Argi niekas iš tos „LLKŠ“ neatsakys! Rentelno kalbas? Alg. Vokietaitis buvo Viliui, bet negaunu su juo susitikti. J. Virbalis duoda man „maisto“, bet rezervuotas – bijo... Na, nieko...

Vakar kalbėjau su Daukantu. Esą važiuosias vasarai atostogauti pas mjr. Vir-bicką. Nors pasitraukti. Sakau – jeigu komitėjtas veiks, asmeniškai nieko prieš

neturitu pries jū. Pasalinti jū būtu labai lengva, bet pradēs intriguoti. Noreka vėl
sitielė Maniūkui tarnyba... Sakiau, kad neimtu... „Politika“... Dankantas darė aliu-
ziją apie neįsėjimą į višūnima... Užtikrinau, kad aš pats nemanau niekur eiti į preekų,
nes nežinau, kaip į tai pažūrėti vokietiai ir tai galėtų pakenkti. Dankantas galvoja,
kad Kauno komisija (pre VPK-to) duosianti jūems lėšų... Iliuzija išskaldyta. O gal
tai jam ir partija. Apskritai! Dankantas nepatikimas. Šliesis prie stipresnių... Esą ne
laikas pradėti puolimą. Sakau – laikas pradėti kontaktų aiškumą.
Karavinas buvo 1924 m. Ialijoje. Matų, nelabai mėgsta Mussolini ir fasizma.
Vakar po Visuotinės] istorijos paskaitos apie 45 min. pasikalbėjom apie politiką...
19 val.
Buvo paskelbta bene šestadienio ar sekmadienio numeryje, kad dr. Pankštyš
primadiento vakare, t. y. 11 V, kalbės apie tautkininkavimą darbo jėga Reichu.
Tadau atrodo, kad jū nekabėjo. Plepa, ir šandie girtdėja, kad jū fikrai apdaužė, ar
tanke sulaužė.
Po italų pamokos Muzjikos] mokyklo] su tikau direkt[ortu] Bendorū. Išsigandęs,
kad jam gali pritaikinti Justo – Rentelno grasinimą dėl „atkalbinėjimo“ jaunimo...
Mat jū išsintęs telegramą dir. Juska] Kaunan, teiraudamasis, ar potvarkis „dėl
transporto“ liečia ir Muzjikos] mokyklos mokinius. Jū pirinikęs apie 20. Bailyš –
dėl telegramos bijo! Kaip galima ką nors su tokiais žmonėmis padaryti? Paskiau,
kad jū nesiregistruos – tai nieko nebūs. O kad telegrafavo – tai pareigą atliko.
Nieko jam už tai nebūs, nes tai visai legalu.

14 V [42]

Vs dėlto Pankštelis pakalbėjo. Yra vakar dienos „Laisvė“¹⁹⁶¹⁸
Kauno buvimistras Kenstavičius skelbia, kas nesitrašys (1919-1922) – tai bus Lie-
tuvos ir Vokietijos priešas... Ar tam partui spėsti, kas Lietuvos priešas! Paltiauska
Mūsų policija, esą neįsioja raginimus į namus... Esą ir Vilnius apstarytas, kad
nebegytų... Esą vasarai Vilnius gaus tik 50 000 kortelių.
Idomas Pankšcio kalbos motyvai. Demestio.
Idomiasia, kad atsisaukima pasirašė tik „Dr. von Renteln“ ir „Just“ – be titu-
hų... Irodymas, kad vokietiai nori tai neoficialiai praversti...
Maniūkui patarau neprimti kvietimo; neiti; eiti į kalėjima... Greitai teks išėiti.
Bailyš si esisuvini metmenu ateities prisiminimams, padėdamas jū pas Povila-
gabur į kovą...
Kartu padėdu ir partijos dokumentu byla...
1942 V 14. 16.40
LYA, LKP dokumentų skyrius, f. 3377, ap. 55, b. 236, l. 1-247.

Handwritten notes on the left margin, including the name "S. J. J." and other illegible scribbles.

kuo, veid, cit: kalotruv...
Pikn. tek. delf. 2pikart: delf.

Prakt. D' givimus me hucus
afektus pinnuimus - facti
dum. / p. loricaria, lygavul;
a pinnuor.

lork. pinnuor, d' d' d' d'
Nolunvuv' d' d' d' d'...

1942. 5. 14. d. 14

[Handwritten signature]

“NIEKADA NESUTIKSIU SU VYSKUPOKRATIJA -
KLERIKALIZMU”
(1942 05 15-1943 07 28)

Vilnius, 15 V 42

Išlaikiau „labai gerai“ Archeologijos įvadą pas Puziną. Davė apie 10 klausimų. Pirmas egzaminas. Vakare gavau įskaitą (lygu egzaminui, nes reikalauja tik įskaitos) iš lojynų kalbos (autorius istorikas, kronikos, dokumentai) pas dr. Rukšą. Dar bar ruošiu du egzaminus: 1) Istorijos teorija ir metodologija (Vasiliauskas arba Karsavinas), 2) Visuomenės ir valstybės mokslas (Karsavinas).

25 V 42

Pasitūčiau 22 V Mamai telegrama vardinį progą. 22 V sutikau gatvėj Krėvė. Palydėjau į kalną. 23 V užėjau pas Krėvė – paplepėjom 1^{1/2} val. Nieko ypatingo. 24 V atvažiuavo Brunius. Sutikau. Yra ir Kurklietis. Esą kademai (ar kunigai) per mūsų saugumą norėję paduoti gestapui žinią, kad Blynas siekia tautos konsolidacijos, kad yra didžiausias vokietių priešas, kad derasi su kademais tuo reikalu (?) ir t. t. Esą saugume kai kas užprotestavo, kad tai esąs patių lietuvių plovimas savom rankom. Koks tai saugum[in]ikas kademas, užklaustas, paraudęs ir perplėšęs blanką. Ši žinia plinta ir Kaune, kad kademai norėjo mane sunaikinti per gestapą, įskųsdami (lygiai, kaip per NKVD!). Būh įdomu žinoti smulkmenų. (Pasi-kalbėjimasi) su Būtenu apie „sunaikinimą“ ir vėlybesnį „apdovanojimą“... Su Suzied[eliu]: žinom, kas dirba; vis vien kokia Lietuva, kad ir kademiška, bet niekada nesutiksiau su vyskupokratija – klerikalizmu). Ataka!

Desimieji išleide koki tai viena egz. atsisaukimo – specialiai gestapui! Kad iš-telkt! Esą kad liaud[in]ikai ir taut[in]ikai] nori bendradarbiavimo su Vokietija. Kiti (t. y. mes) – Vokietijos priešai.

Gudriai kombinuota, bet nepavyko... Per gudriai. O man patys kademai varda „atitaisė“... Tai jie paskelbė mane Vilniuje gestapininuku, paskum skundė gestapui ir iš to išeis tik blefas jiems... o mūsiškiai kažką išpėję – istoriką k[a]d[e]m[a] germanofilą⁶⁴⁹... atsidėkodami.

Vis dėlto niekšai tie kademai ir kunigai! Šiandie (25 V) neišvykus į Ašmeną (nebuvo autob[uso]), buvau pietų pas Buską. Marger[is] „pateisino“: esą politikoj viskas leistina, tikslas pateisina priemonės. Esą mes juos grasėm iškart... Ne korėm, o siūlėm visą laiką vienybę. O jie... Moralė! Nieko, nieko!

8 VI 42

26 V išvykome į Ašmeną. Tomonis⁶⁵⁰, Šimkus, M. Jesaitis ir aš. Gavom Mūr[inės] Ašmenkos apylinkę (4–5–6–7 apylinkės) – 12 km nuo Ašmenos. Pradėjom susižymėjimą 27 V. Per Marger[is] gavom kvietimą į „vakariene“ pas „Zahorski pan“ į dvarą. Nenorėjau eiti, bet anie jau buvo užsiangažavę. Kalba vėliau įėjo į politiką.

26 V – „aš bolševikas“. Sakau: „Na, reikėtų sušaudyti“. M[ūrinėj] Ašmenkoj] gyvenom pas tokį Kamantauską – aprusėjęs lietuvį. Šaltyšius nurodė.

Lenkų kalbų išvada: jaunoji Lietuvos inteligentija neturi nieko dabar daryti, kas galėtų ap sunkinti ateity būsimus Lietuvus – Lenkijos santykius. Kalba ėjo labai dviprasmiu tonu. Pasakiau, kad reikia ir priešų pasinaudoti, jei jis teikia galimybę. Buvo kažkas panašaus į grasinimą – atsakiau, kad už vieną gali kristi keli šimtai. Nesutinka dėl Prancūzijos politikos išmintingumo. Norėjo užvesti kalbą apie Lietuvos visuomenės susikaldymą. Non attaccando^a – parašo sakydami, kad tai yra vidaus ir šeimyninis, ir opus reikalas. Kuriozas su [...]b. Jaunasis Zahorskis sukerta Tomonį. Aš jam pavažiuoju su „La Revolucion de les masses“^c.

28 V rytą sutikau „Zahorski pan“ – stovėjo per du metrus ir kalbėjo su šaltyšium, kurį jis pasišaukė nuo mūsų – ir neparodė noro sveikintis. Matyt, 27 V „vakarienes“ ekspozitūrinė užduotis ir jo paties buvo laikoma nepavykusi. Lenkai! Įkūnytos kiauulės.

28 V pietavom pas Mūr[inės] Ašmenkos kleboną kun. Matulį. Sakosi prieš 50 metų išvykęs iš Kauno. Sakosi lietuvis, bet užsirašė lenkas. Tai tipiškas pavyzdys mentaliteto vietiniuose sluoksniuose. Kunigas nenori sau „pagadinti“ ateties...

29 V vakare ir 30 V iki pietų rašėm Slabados kolonijas. Nepalankiausiai nusiteikę. 29 V vakare prie pašaltyšiaus triobos atrodė, kad puls jaunimas muštis.

29 V rytą netoli Šlapkovčiznos dvaro vienoj kolonijoj senė po ilgesnio pasikalbėjimo – jos ramino, linkėjo „laimingai sugrįžti į namus“. Tą patį 29 V girdejau

^a Nepuldami (it.).

^b Neįsiskaitomas žodis.

^c Taip tekste.

Slabadoj, kai užėjau į antrą gryčią, kur radau dvi moteris (pavaišino smetonėle ir stikline samogono). Nakvojom Slabadoj, klojime. Rytą (30 V) Tomonis sakėsi sapa-
navęs, kad aiškinęsis su gestapu.

30 V vakare (Mūrjinės] Ašm[enos] šaltyšius labai nustebo, kad mes taip greitai surašėm ir jau išvažiuojame) buvome Ašmenoj. Joje išsėdėjom iki 1 VI. Tomonis 31 V išvažiavo į Vilnių su Vulffo adjutanto mašina (įtaisė Kučys – Ašmenos burmistras). Mes trise išvažiuom 1 VI su pasitaikusia Org[anisation] Todt⁶⁵¹ mašina. Kiti grįžo bene 3–2 VI, nes nesiuntė mašinų. Man primokėjo prie 25 Rm avanso dar 29 Rm. Viso gavau 54 Rm. Sakiau, kad gaunu 30 Rm alga, bet įrašė 44 – tai pirma gradacija dienpinigiams (60–90 Rm).

Kaimų vardai: Skirmantiškiai, Juršūnų ar Juršėnų dvaras, Varnių kaimas, Pikt-
tušų bala.

Tipas, kai klausiu rusiškai, klausia, kodėl aš nenoriu kalbėti lenkiškai? Klausiu –
o kodėl nenori kalbėti lietuviškai? – Nemoku. – Na, tai ir aš nemoku lenkiškai. Tipo
pavardė Žalvėtra!..

Brandas išpūdis: lietuviškai kalbančios masės nėra. Kalba „vietinė“ – „havorim
po prostomu“^a. Visi norėjo rašytis: kalba lenkų ir tautybė lenkų. Norėjo rinktis
kaimais ir kolektyviai visi rašytis lenkais. Nesutikom. Individualiai kitaip. Tauty-
bė? – nežinau, ponuli, ar „ja katolik, čy belarus“. Kodėl lenkas? – mokykloj mo-
kiaus ir bažnyčioj meldžiuos. Dauguma, sako, kad gudai – tai toliau, jie vietiniai.
Ir tikrai, tai be tautinės sąmonės lietuviai – ne gudai. 3–5 lietuviškos mokyklos,
geresnis materialinis gyvenimas ir kraštas taptų lietuviškas. Natūralus slinkimo
dėsnis, be lenkiško prievartavimo. Žemę reikės padalyti. Lenkų įtaka ryški dvaruo-
se ir folvarkuose.

2–3 VI ką sutikau – visi žino, kad surašėm apie 60% lietuvių. Apytikrę tautybių
procento lentelę (mūsų apylinkų) turėjo Tomonis. Negi išplepėjo visiems? O gal ir
tam Vulffo sekretoriui ar adjutantui (buvo atvykęs į Ašmeną paruošti Vulffo ingre-
są į Ašmeną 1 VI).

Buvau Dirmeikio „apsidaktaravime“. Nuobodu. Puodžius labai išdidus, ar ma-
nimi nepatenkintas? Ir Lileikis buvo – teiravosi apie 60%. Ir Dirmeikis! Geras
Tomonis plepys!

Užvakar – 7 VI – buvau pas J. Virbalį. Esą, anot jo, „negalima kalbėti su neaiš-
kais žmonėmis“. Buvo Vilutis (iš Šiaulių) – svečiavosi pas Virbalį. Virbalis gina
„vilkus“ ir puola „neolituanus“...

Tikra komedija!

Bolševikų laikais apie mano vardą sukosi intrigu pundas ir aš nieko nežinojau,
tik šioj tokį faktelį galėdavau nuspėti. Dabar tas pats. Kažkas sukasi, kažkas da-

^a Kalbame paprastai.

rosi, vieni patenkinti, kiti nepatenkinti – aš gi nieko nežinau! Ko tas Virbalis siunta? Dėl Bruniaus politikos? Prie ko čia aš? Apie įskundimą sužinojau tik iš Bruniaus. Nors iš kitos pusės – toji izoliacija, mano vienumas, kalbos, baimės, pinklės – yra man jėga. Tai mūras! Mūras, kurs apsaugo!

Vilutis Vilniuj buvo 6–7 VI. „Dėžutė“ bene 7 VI atėjo, siūlydamas važiuoti į Panevėžį ir Kauną. Ešą Šiauliuose aš galėsiu išsiaiškinti su kademais (!). Sakau – ne aš, o jie man turi pasiaiškinti. Kas do šposai?

Valkininkuose koks tai incidentas. Nušauti 2–3 vokiečiai (?). „Dėžės“ brolis nuvyko jau bene...

Maniukui teko net dvi apylinkes surašyti – viso 1000 žmonių, o normaliai turėjo būti kiekvienam surašinėtojui po 300 žmonių. Mes Mūr[inėje] Ašmenkoj surašėm keturiose maždaug 365 šeimas, t. y. 1670 žmonių ir apie 431 namą.

Vakar – 7 VI – Maniukas išvyko į Kauną, o iš ten pas „Smilcą“ – laukų darbams. Išvažiavo dviračiu.

Tiesa, pas „Zahorski pan“ jaunas „panas“ išsitarė: „Tamsta būsi užsienių reikalų ministeris“... Nusijuokiau... atsakiau: „Visados, deja, per daug aiškiai kalbu“.

1 ar 2 VI (universitete, dieną prieš doktoratą) Dirmeikis irgi kažką maktelėjo apie ministeriavimą. Komedijos...

7 VI pasirodė kapitonas. Tik LAF'as^a. Kademai sakys, kad jie dėl komunistų visi buvo sutarę taip laikytis. Ko norima iš manęs?^b

Levas⁶⁵² buvo siūlęs Maniukui „sajungą“. Ko jis taip nusistatęs prieš mus? Ar todėl, kad priešingas repatrijantams? Taigi ir Šembergams. Ar dėl Vytauto? Šiandie miegodamas pajutau kažką prie lovos. Pramerkiu akis – Levas po mano kišenę ieško. Ko reikia? – Nori laiką žinoti. O žiūri vidurinėj kišenėj.

Kelionėj – surašinėjime – Margeris labai klausinėjo apie mano egzaminus. Ar šiemet baigsiu?

Vykintas St. sakė, kad adv. Kazlas Vilniuj šnekąs, kad Krėvė tyčia iššaukęs Voldemarą į Kauną sakydamas, kad jam čia būsiaj darbo, ir tuo būdu jį sulikvidavęs.

Iš 9 VI laiško Bruniui:

Anot Dirm[eičio], doktoratas – tai „moralinis pasitenkinimas“, na, tai ir aš noriu sau panašų suteikti – baigti su egzaminais Hum[anitarinių mokslų] f[akultete], o per vasarą 3–4 atliksiu (t. y. pats sau dalykus pastudijuodamas). Gudresnis nebūsiu! Doktorų skaičiaus nesumažinsiu nei padidinsiu – tai ir nesuprantu, kodėl iš k[a]d[e]m[u] taip nemaloniū tonu klausinėja, argi manau šiais metais baigti? Velniško pavydumo ir intrigu rasė!

^a Tekste – Lafas.

^b Pastaba parašėte: „Ešą visi sako, kad geriau sov[ietai], nei vokiečiai. Tulaba!“

Gyventojų surašinėjimas man praėjo neblogai. Ir čia teko kovoti su pinklėmis, įtikinėti, kad Lenkija negriš, kad Lietuva (ir kiti) išliks. Lenkai buvo pravedę stiprią agitaciją prieš. Žmonės dezorientuoti ir įbauginti. Kas neateina – lenkas vis ponas, provincijoje prie vokiečio tik per lenkus ir ar lenkus teprieisi. Žmonės ir bijo paniskai būsiančio lenkiško teroro. Įkalbėti netikėti nei Lietuvos, nei kitų egzistencija. Čia bus Lenkija. T. y. čia vėl bus. Veikia gi dvaras, folvarkai, visokie šaltyšiai irgi prolenkiški. Net lietuvis kunigas šiose vietose nuo seno gyvenęs, rašosi lenku – ateičiai! Pasakojama – negarantuojau – kad net vokiečių proteguojama „vietinė Ašmenos gudu policija“ beveik visa (išskyrus vieno ar dviejų) susirašo lenkais! Komiška! Ot, puiki parama bus reikalui atėjus! Nežinau, ar tiesa, gal taip sau, bet jeigu, pvz., policija ieško buv. karininkų lenkų iš Jursėnų dv[ar]o, Palonių valsč., tai jiems (vokiečiams) nurodo kitą to paties vardo ir pavardės (pvz., A - O - lechnovičius Juozas) žmogų kaime, o ne dvare. Žmonės kaltina seniūną ar paseniūną. Nesuvaikysi. Šiaip ar taip, pačių žmonių negalima kaltinti. Vietoj šimtais šaudyti nekaltus, geriau būtų atsisakyti nuo lenkų rėmimo ir pažadėti žemės reformą. Bet „divide et impera“^a ir aneksininkų galvos dar šito nesupranta. Dar nepriėjo prie šitokio supratimo. Lenkai turi gražų priežodį: „Gudrus lenkas po bėdos“. Jis tinka visiems. Lietuviškoji adm[inistraci]ja negausi ir perkrauta eiliniaisiais darbais, todėl ir vietinę politiką teveda vien lenkai...

Vokiečių ofenzyva nejudą. Žmonės jau pradeda pranašauti, kad už poros mėnesių baigsis karas...

Per Vileišio⁶⁵³ laidotuves buvo Vilniuj Mackevičius (labai šaltai su manim pasiseikino un[iversite]te) ir Bieliukas – tas sustabdė gatvė. Daug nekalbėjom...

Vilniuj buvo Baranovičių burmistras – gudas. Teko atvykti jam kooperatyviniams reikalais. Prekybos. Buvo užėjęs ir į VRK-tą. Daviau porą klausimų. Apsistotojė pas Jesaitį. Buvo vakarienė. Jesaitis K. labai kvietė dalyvauti. Jesaitis...

14 VI 42

Mačiau, sutikau iš ryto Virbalį ir Povilavičių. Virbalis žadėjo terminuotai „padaryti“ man bonką vyno krikštynoms.

11 VI atėjo apie 10.30 val. Gustaitis ir pasakė, kad mane norįs pamatyti J. Vokietaitis. Atėjęs į Turizmo biurą, radau ir Vykintą. Jonas V[okietaitis] mane net pabučiavo į veidą! Sentimentalumas! Atvyko su Venclova⁶⁵⁴ ir tuoj išvyksta. Paprašė perduoti v[idaus] r[eikalų] tarėjo vardu prašymą tarmybai gauti jo dep-te (J. V[okietaičio]) Vilniuje. Parašiau – ir biografiją iš trijų dalių: 1) gimiaus, 2) mokiaus, 3) tarnavau.

^a Skaldyk ir valdyk (lot.).

Sukaktuvės... Baigtas darbas... atrodė, o jo vis daugiau. Įtempimo dienos... kieti turėjo būti nervai... O vis dėlto aš tada nesijaudinau, nesibijojau... Mane lydėjo kažkoks tikrumas, kad man nieko blogo negali atsitikti. Jis manęs ir dabar nėra apleidęs... Tai ir visa paslaptis... Kažkoks nujautimas likimo... ar tuščia nerimastis?..

Ryt ar poryt važiuoju į Kauną – į krikštynas. Reikės išsiaiškinti su „tarnybinėm pareigom“. Na, jeigu alga bus kokie 200 Rm, tai šį bei tą iš antikvariato sau galėsiu nusipirkti. O be to, vasarą sėdėsiu sau Vilniuje ir į mėnesį vis po egzaminą išlaikysiu.

20 VI 42

Laiškas Virbaliui:

Kaunas, 1942 VI 20

Biržų 3, bt. 16

Mielas Pone Jonai,
Skubėdamas vykti į Kauną, nelabai paisau visų „etiketų“. Manau, kad smarkiai nesu-
pyksi.

Labai ačiū, kad buvai taip malonus parūpinti man tą bonkutę vyno. Tuo būdu ir aš turėju ką seseriai „prezentuoti“ per jos dukters krikštynas. Padėkojau „vizitine“, kurią palikau Pačiam, bet jos nebok ir ją gali naikinti ir laikyti kaip neįteiktą. Padėkosiu žodžiu grįžęs (apie VII 1), lygiai, kad noriu asmeniškai Patį pasveikinti „su Jono diena“, todėl irgi nesveikinu laišku, o pasveikinsiu Vilniuj. Tarp kitko, p. Karutis, irgi Jonas, jau sugrįžo Lietuvon.

Šiaip nieko ypatingo. Lijo. Smarkiai atšalo. Bet šandie vėl giedriau. (Žinau, kad šešta-dienis, bet datos nežinau!).

Na, tai iki pasimatymo ir malonių pavakarių Valakampiuose!

Mačiau ltn. ir kpt. Anot jų, Dirmeikis mane vadina „ciniku“ ir nesutinka su mano asmens egzistencija. Kairieji sutiktų. Kademai – ne, ir todėl bandė „likviduoti“...

„Savaitė“⁶⁵⁵ (Kaunas) 1942 VI 18, Nr. 1, paskutiniam puslapy įdėti „eilėraščiai“ „Spekuliantiška istorija“. Be parašo. Karikatūros (4) bene J. M(artinkaitis)? Aprašo minėjo: vieną sykį kaip „kūlvartą“ (!), o antrą sykį grasinančiai... Nieko neišėjo ir neišeis ir dabar.

Seneliam buvo pas Vicią užėjęs Barmus. Dirba vokiečių įstaigoj. Niekados ne-ko tarnybos? Ir išėjo... Gal neišdrįso vis dėlto pasiūlyti Viciai tarnybos vokiečių įstaigoj?..

22 VI 42

Jau buvau girdėjęs iš Meko ir V. Krėvės (Vilniuj) esą aš dirbu pas Kubiliūn-
vakar Vicia tą patį girdėjo iš Jasevičiaus (Kaune!). Esą dirbu pas „tą ratą“ ir esu jo
dešinioji ranka... Taigi, matomai, sistematiškai platinamas gandas... Na, palaukit!

Vakar su Bruniais ir Čiburiene buvau A. Panemunės miške. Matėm Senkų, „Sveikinosi“ ši kartą.

Jasevičiui teko derėtis su prekybos igaliojiniu dėl įstatymo, kas galėtų užsiimti prekyba. Esą turėjo turėti 36 metus, 5 metų prekybos stažą ir t. t. Labai susiriejo. Vokietis supyko, kad deramasi, ir išsitarė: „Ko čia deratės, gaišinat laiką. Vis vien liepos vidury išeis įstatymas ir visi turėsit išvažiuoti“. Susigriebeš vokietis „zalati-jo“, bet jau buvo išsitaręs. Kalbėjosi vokiškai.

23 VI [42]

Sutikau prie funikulieriaus „pirmininką“⁶⁵⁷. Pasikalbėjimas (palydėjau iki Ged[imino] – Donel[aičio g.] kampo) ėjo [...] plotme – iš mano pusės. Naujo, ne seno. Prikiso įskundimus. Pasakiau apie save – nežino negirdėjo! Atrodo, aliuzija į Žukauską). Prikiso Požėla – sakau, mes išlaviravom, o ji dabar patys vokiečiai sulikvidavo. Esą nieko nežinąs apie „alternatyvą“ (mes arba jie, vieni arba kiti išspjautini). Nieko neturįs prieš Br[unių] ir mane (o St.⁶⁵⁸ sako priešingai). Dėl kalbėjimosi – esą niekas nekviečia... Jis nekludysias. Turį būti „frontai“. Kalbas, ką žinąs... Žodžiu, avinėlis nekaltasis: nieko nežino, nieko negirdi. Nesąs kademas; partijų nebuves. Kunigai nenorį aktingai įeiti į politinį gyvenimą.

Negaliu kortų atidengti, t. y. viską apie mūsų politiką papasakoti. Po karo. Ot, ir parašysiu po knygele. Ir komunistai daug padės, jeigu kas ką pamirš.

Sutikau Alg. Nasvytį. Labai teiravosi apie mano buvimą Ašmenoj. Papasakojau, kaip „gyniau“ Vokietiją per surašinėjimą. Vyksias Berlynan – diplomo (ar doktorato diplomo) reikalu.

Mačiau Brunių. Esą Žukauską paleido. Buvo nuteisę 8 m. Amnestavo. Paėmė (antrą!) parašą, kad iki karo galo neveiks prieš Vokietiją. Mano, kad „užangažuotas“.

Buvau sutikęs Pucevičių. Kvietė užeiti.

Mūsų batalionai fronte esą jau aprengti SS ar SA uniformom. (Iš [Vytauto] Blyno).

25 VI 42

Vakar buvo „Tarėjų ramovėj“ vardadienis Jono Karučio ir kitų Jonų. Dalyvavo virš 30 žmonių (su poniomis). Vis „staugiantys vilkai“. Bruniaus paskatintas, pasakiau „sveikinimą“. Paminėjau [...] b, kad esam „dvasinis kūnas“, kad paskutinią sykį su Karučiu dvasiniai bendravom 1941 XII 17^c per žinomą datą⁶⁵⁹, kad malonu ji matyti fiziniai pasitaisiusi, kad mūsų keliai ir tikslai lieka tokie patys, kad jie

^a Iškirptas žodis.

^b Neįskaitomas žodis.

^c Tekste – 1941 XI 17.

nesikeičia, kad ir kažin kaip toli ir sunkus būtų jų realizavimasis ir kad mes tikimės, kad buvusios LNP garbės vadas ir toliau kartu su mumis bendrame žygy pirmose eilėse kartu su mumis eis mūsų nepalaužiamos valios nusibrėžtu keliu į ateitį. Žodį „garbės vadas“ pavartojau sąmoningai 2–3 sykius. Šalia manęs sėdėjo iš kairės koks tai vokiečių dr. Mei⁶⁶⁰ (?)*. J. Vokietys⁶⁶¹ jam tuoj išvertė tučiuojau po mano kalbos jo pasakytus žodžius: „Visi idealai veda į kalėjimą“. Vokiečiui daktarui dadejo: „Ar ne taip?“

Kalbėjo Stanevičius – jaunųjų vardu. Neblogai. J. Vokietys jam replikavo kažką apie kalėjimą.

Švedas pradėjo šposauti ir minėti apie kiaules. Patariau jų neliesti, kad nereiktų pradėti ieškoti paršų.

Valgių ir gėrimų buvo labai daug. Kaip „senais laikais“...

Mistulis užsiminė, kad Stanevičius ir Blynas, kaip Vitulskis (buvęs saugumininkas, vėliau enkavedistas, rusų pasiūstas su specialia misija, kur tai Ukrainoj pasidavė vokiečiams, dabar laisvas)⁶⁶². Sakau – su Vytautu⁶⁶³ tikrai vienoj kameroj nesėdėsiu, o palyginimas su tuo ponu – ne vietoj ir netinkamas... Įdomu, kas mane taip skundžia?.. Savi („st[au]giantys] vilkai“, ar kademai?)?

Vakarą baigėm „Perkūno“ klube. Grįžau namo apie 2.30 ryto.

Dieną (11 val.) buvau pas J. Karutį. Papasakojo išpūdžius iš Vokietijos. Apgailėstavo partijos uždarymą, nes dešinieji stiprinasi. Ar nemano ką „kurti“? Nori steigti spaudos bendrovę ir perimti visą spaudą ir „Laisvę“. Talkininkautų Kubiliūnas. Karutis jaučiasi vadu. Puolė Brunių, kad jis ėmė pinigų iš LAF ir LNP – dirbo dviems, kad išdavė sukilimo planus LAF'ui. Žinios jam suteiktos Kubiliūno, kurs „pasipiktinęs“.

Vokiečiai iš Zoologijos sodo Kaune išgabeno į Berlyną stumbrą ir briedį, ir dar kažką.

Jonas Vokietys „nežino“, kodėl 23 VI rinkosi žmonės į vėliavos nuleidimą. Sakau – mažai. Jis – žmonės nelabai renkasi ir vėliavos] nuleidimą. Paaiškinau. Turėjo nuleisti 20.30, o nuleido 21.30, nes Nagius tą vakarą išsiuntė invalidus muzikantus į „Pagirėnų“ operą. Daug išsiskirstė nesulaukdami.

Po to apie 22.10 buvo padėtas vainikas ant Dženkaičio⁶⁶⁴ kapo. Jau buvo sutemę. Parašas: „Nepriklausomybės (ar Lietuvos) didvyriams – Kazys Škirpa. 1942 VI 23“.

Buvo apie 30 žmonių.

Kas spausdina „Tautinio fronto“ biuletenius?

Adresų biurui įsakyta „sužinoti“ visų vyrų, 18–45 m., pavardes ir adresus Kaune.

* Pastaba puslapio apačioje: „iš Radiofono (direktorius?)“.

Vakar parnešiau iš pašto siuntinį Gražytei. Ant laiptų (Ožešk[ienės g.] sutikau bene p-ę Barauskaitę. Negalima nei pažinti – kokia elegantiška moterėlė pasidarė.

Vakar kalbėjau dėl „Teisės“. Bailys. Bijo savo ranka ant originalo pataisas padaryti. Ešą dar kam trečiam paklius, t. y. nunešiu. Pakars ir visi sakys, kad gerai tam nenuoramai, niekas nei nepagailės. Kokia garantija, kad einant namo nesulaukys? Ką sakyti? O dar raštą nuneši g[e]st[a]p[ui]. Švancelis... Kovok, „mes“ naudojimosi ir mes bijosimės...

Mūsų namas nacionalizuotas. Išlaužė tvorą – nepataiso. Kaminų nevalo, arba jei valo, tai trisryk rečiau nei numato priešgaisrinės taisyklės mediniams namams. Jokių remontų nepadaro. Šiuokšlių per metus nei sykį neišvežė. Išlaužė duris į laiptus – nepataiso. Šiuokšles visi verčia į daržą. Šiuokšlių dėžes sąslavų kanalu išvedė į kiemą „suisunktį“. Toks vokiškas valdymas. Buvom padavę, dar prie Laik[inosios] vyr[iausybės], prašymą denacionalizuoti namą. Rodos, kad denacionalizavo. Vėliau vokiečiai vėl nacionalizavo panaikindami aną „parėdymą“.

Tačiau Cramerui administracija pasirodė per sunki. Negali vokiečiai apžioti. Tai leido buv. namų „savininkams“ tapti valdytojais – be nuomos dispozicijos. Vėliau leido, berods, ir su nuomos dispozicija, tik 10% paliekant remontui. Neėmėm. Dabar iki 30 VI „paskutinis“ terminas tapti valdytojais, tik tas neapsprendžia nuosavybės teisiu... Gudriai... Jūs valdykit, remontuokit, mokėkit sargams, tvarkykit. Iš nuomos neišsiversit, tai savo prikiškite, o vėliau žiūrėsim, kaip bus su nuosavybe. Ir dabar prašymo pavyzdžio (veltui!) neimsim. Lai Crameris administruoja. Daug parankiau būti savo mediniam name nuomininku. Gyventojai kliaunas, bet tyli... Žino, kad „valdžia“ vis vien netaisys. O jeigu būtume savininkais! Kokia mandri būtų policija, savivaldybių gyventojai!

Aną dieną atėjo policininkas – sanitarinė kontrolė... Rėkia kaip durnas: kokia čia tvarka, kokia čia „sanitarija“, gėda, netvarkingi protokolai, kur savininkas? Idiotas! Mama pasakė, kad namas nacionalizuotas, eikit pas sargienę. Nuėjo. Išėjo švelnus kaip šilkas... „Pasakykit valdytojui, priminkit valdytojui“... Policija...

Mūrinis namas dar nieko, bet vokiečiams valdant paimti medinį namą valdyti – tai reiškia viską išparduoti remontams, tai reiškia, kad įvairios „kontrolės“ ras to, ko yra ir ko nėra ir pjaus lietuvius. Vis dėlto „nacionalizacija“ vokiečiams pradeda nebepatikti – per daug rūpesnio.

Pro Kauną pravažiavo vengrų ir bulgarų daliniai į frontą.

Rumunų nuostoliai Rytų fronte („N[aujoji] Lietuva“, Nr. 147, 24 VI 42) sužeistas, užmuštais, dingusiais be žinios: 996 karininkai, 2633 puskarininkiai, 148 941 kareivis. 70% nuostolio jau pasveikę.

Esą k[a]d[e]m[ai] mano, kad bus keturios srovės Lietuvoj: kademai, liaudininkai, tautininkai ir nacionalistai. O be to, bendrai: katalikai ir netikė... Labai lengva diferenciacija.

Repatriantė Gustaitienė (generolo žmona)⁶⁶⁵ vienoj įstaigoj į lietuvius tarnautojus kreipėsi vokiškai, laužyta kalba. Iš baimės? Kiti repatriantai, vokiškai nekalbėję, šandie kalba su savo vaikais Kauno gatvėse vokiškai; taigi ir namie, nes vaiką lengva iškvosti... Tai balių kategorija. Kiti gi (à la l[en]kai) kolioja vokiečius, nes tai jiems leista, patarta ir įsakyta... Repatriantai.

29 VI 42

Taigi mano didžiausia kaltė, kad aš, anot „tautininkų“, tikiu ir laukiu, kad vokiečiai, polit[in]ių apystovų stumiami, suteiks mums nepriklausomybę. Durniai. Anot vokiečio Brut, liepos mėn. lietuvių laukia „nemaalonūs dalykai“.

Anglai gudrūs – leidžia vokiečiams džiaugtis Afrikos „pergalėmis“, kad daugiau sustiprinamos būtų geros nuotaikos E[uropos] rytuose. Anglų „pralaimėjimai“ – tai psichologiniai blefai vokiečiams ir jų tautai. O bombardavimai Vokietijoj tikriausiai nemažės...

Daromi kokie tai karininkų sąrašai. Atrodo, kad atleisti į „durpynus“ nebegrįžo, nes Kubiliūnas skelbs liepos mėn. etatų sumažinimą... Gražu!

Atrodo, kad bulgarai nevyko per Kauną. Vyko tiktai vengrai.

Girdėjau plepant, kad „ims“ L[ietuv]ių T[autin]ių F[ront]ą. Juokinga! Kas gi leidžia tą „biuletinį“? Vic. Tar. T. „kaltina“ mane. Kvaila. Aš tik mačiau 1 Nr., o 2, 3, 4 visai nemačiau. Niekas iš mūsiškių nieko nežino.

Apskritai mūsų vardu daug kas daroma... O mes nieko nežinome.

2 VII 42

„Leonas, Juozo sūn. Astrauskas, kilęs iš Biržų aps. ir val. Pauperių km. Turi išvažiuoti iš Kauno į Vokietiją karo pramonės darbams 1942 VII 2 d. Džiovininkas. Turi apskr. gydytojo pažymėjimą, kad nustojo 50% darbingumo. Komisija į tai neatsižvelgė. Valdo 23 ha žemės. Dabar yra „Liaudies namuose“ senamiestyje.“

Išveža net sergančius. Čia nežiūri. Esą grąžins iš Vokietijos, jei netiks darbu dėl sveikatos.

Dr. von Rentelnas esą sau nužiūrėjęs ar net jau paėmęs Norkaičio dvarą. Neum⁶⁶⁶ (ar panašiai – Panevėžio gebietskomisararas) esą paėmęs Chodakausku dvarą...

Esą Kaune turi paliuosuoti 1000 butų vokiečiams. Tuo tikslu paskirta ir komisija apžiūrėti butus. Prasidės kraustymai.

Taunys išleido naują potvarkį. Bene pirmą sykį savaimingai viešai pasirašo... Šiandie „Tarėjų ramovėj“ (Kęstučio 38-10) yra „balius“. Iš lietuvių dalyvauja: 1) Taunys, 2) Ivanauskas, 3) Karutis, 4) Šimkus, 5) Kviecinskas, 6) Vylius, 7) J. Vokietaitis. Iš vokiečių gestapo dalyvauja: 1) Jegeris, 2) Scholzas, 3) Mülleris, 4) Schweizeris. Bendras dalyvių skaičius 15 (7 lietuviai ir 7 vokiečiai) ar 17. Berods, turėjo būti kviečiamas ir Žičkus + Renigeris ir mjr. Matulevičius.

Pasitarimai vyko ir vakar bei anksčiau. Šiandie „apvainikuojami“ žygiai... Visa iniciatyva J. Vokietaičio.

Ryt ar poryt bus kažkas platesnio. Atrodo, kad dabar nutarta steigti Lietuvių – vokiečių kultūros draugiją ar kažką panašaus.

LNP uždarius, koks gali būti „bendradarbiavimas“? Vokiečiai nepripažįsta bendradarbiavimo politinė plotme, ar mums reikalingas bendrad[arbiavimas] „kultūrinė“ plotme? Po visų „baubų“ – naujas propagandai triukas.

Jei Jonas Vokietys bandys mane versti Vilniuj organizuoti tos naujos draugijos filialą – nieko neišeis. Einu laukan!

Kalbama apie Dabulevičių, kaip pirmininką.

Apie Baisogalą pastebėtas apie 100 rusų būrys.

Taujėnuose rusų būrys, apie 30 žmonių, viešai praėjo pro miestelį.

Kalbama, kad Sniečkus Lietuvoje.

„Aktas“ nuo VII 1?

Rusai desantininkai bene vakar nušovė plk. Alytą⁶⁶⁷ apie Jonavą.

„P[anevėžio] a[pygardos] balsas“ 26 ar 28 VI talpina apyg[ardos] komisaro p. Neum kalbą, kurioje pirmą sykį viešai puolami tie, kurie save vadina nacionalistais ir t. t. Rodė Stanev[ičius]. Mieste to Nr. nėra. Grasinimas, ar presija? Matysis...

Jonas V[okietaitis] griežtai neigia, kad kas nors buvę ruošiami – nieko nežinąs – gal kiti, Taunys ?

P. Žičkus] sakęs, kad J. V[okietaitis] jam sakęs, kad „dalyką“ atideda kitai savaitei.

J. V[okietaitis] Bruniuui sakęs, kad tai turėję būti su Wehrmachtu, o ne su gestapu. Esą tikrai Kaune turi būti paliuosuota 1000 butų. Tai reiškia apie 4–5000 vokiečių atplūdį. Esą jie atvyks iš subombarduotų Vokietijos vietų...

Jaunos mergaitės gauna paštu „kvietimą“ atvykti į Socialm[ta]. Šiai dienai. Esą vyks į Kulautuvą „kursams“. O vėliau?

Likviduoja Ž[emės] banką. Valaitis su Radušiu⁶⁶⁸ nenori eiti į naują vokišką banką, o siūlo Viciai eiti – pretekstu, kad galėsiąs ką gero padaryti, o jie, valdytojai, negalį eiti į skyrių direktorių vietas, nors Radušis iš valdytojo liko banke eiliniu tarnautoju. Kademu pinklės, kad vėliau Viciai primetimus daryti... Patys lieka likvidacijai.

KOMENTARAI

¹ Pelikšas Bugailiškis (1883–1965) – teisininkas, žurnalistas, kraštotyrininkas, muziejininkas. 1923–1939 m. Šiaulių apygardos teismo vicepirmininkas, 1939–1940 m. – Vilniaus apygardos teismo pirmininkas. Šiaulių „Aušros“ muziejaus įkūrimo iniciatorius bei ilgametis globėjas. 1940 m. balandžio mėn. paskirtas Etnologijos instituto direktoriumi. 1942 m. sausio mėn. atsistatydino ir vėl dirbo Šiaulių apygardos teismo pirmininku, taip pat vadovavo Lietuvių mokslo ir meno centrui. 1953 m. nuteistas 5 m. laisvės atėmimo, bet nuo bausmės atleistas.

² *Gimtasai kraštas* – kraštotyros žurnalas, ėjęs 1934–1943 m. Šiauliuose.

³ Jonas Balys (g. 1909) – tautosakininkas, etnologas. 1935 m. jo iniciatyva įkurtas Lietuvių tautosakos archyvas, kuris vėliau buvo inkorporuotas į Lituaniistikos institutą. Įsteigus Etnologijos institutą, vadovavo Tautosakos skyriui. 1942–1944 m. Vilniaus universiteto Tautotyros katedros vedėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁴ Ona Jagomastaitė-Vilmantienė – žymaus Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjo, spaustuvininko ir leidėjo Enzio Jagomasto dukra. Redagavo Tilžėje leidžiamą *Naująjį Tilžės kelevį*. 1940 m. rugsėjo mėn. vokiečiai laikraštį ir E. Jagomasto spaustuvę uždarė, o visa Jagomastų šeima persikėlė į Vilnių. Lietuvą okupavus vokiečiams, buvo viena iš laikraščio *Naujoji Lietuva* įsteigimo iniciatorių. 1941 m. rugpjūčio 23 d. visa Jagomastų šeima – Enzys Jagomastas, jo žmona Morta, sūnūs Jurgis ir Dovas, dukra O. Vilmantienė ir jos vyras Emilis Vilmantas-Meklenburgas buvo sušaudyti Paneriuose.

⁵ Lietuvių mokslo draugija įkurta 1907 m. Vilniuje J. Basanavičiaus iniciatyva tautinei kultūrai ugdyti, kultūriniam paveldui saugoti ir tirti. Publikavo mokslo darbus, leido mokyklinius vadovėlius, kaupė biblioteką, archyvą ir muziejinius eksponatus. 1938 m. lenkų valdžia Lietuvių mokslo draugiją uždarė. Atgavus Vilnių, draugijos veikla buvo atgaivinta. 1940 m. vasarą visi jos turtai buvo perduoti Lituaniistikos institutui, po to – Mokslų akademijai, iš kurios didžioji dalis muziejaus eksponatų pateko į Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejų, beveik visa numizmatika – į Dailės muziejų.

⁶ Karolis Mekas (1906–1993) – muziejininkas, paminklosaugininkas. Vadovavo 1941 m. Etnologijos instituto įsteigtam Vilniaus etnografiniam muziejui.

⁷ Adomas Varnas (1879–1979) – dailininkas tapytojas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸ Simas Sužiedėlis (1903–1985) – istorikas, literatas. 1939–1940 m. dėstė VDU, dirbo Lituaniistikos institute. 1941 m. sausio mėn. paskirtas Lietuvos mokslų akademijos generaliniu sekretoriumi, 1942 m. – reikalų vedėju. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹ Pranė Stukėnaitė-Decikienė-Dundulienė (1910–1991) – etnografė. 1938–1940 m.

dirbo Lietuvių mokslo draugijoje, 1940–1951 m. Etnologijos (vėliau Istorijos) institute. 1944–1991 m. dėstė Vilniaus universitete.

¹⁰ Ona Kavoliūnaitė – Etnologijos instituto mašininkė.
¹¹ Maria Znamierowska-Prüfferowa (1889–1990) – žymi lenkų etnologė. Dėstė Stepono Batoro universitete, dirbo Vilniaus etnografiniame muziejuje. Po karo išvyko į Lenkiją.

¹² Juozas Juška – Vilniaus etnografinio muziejaus konservatorius.
¹³ Mykolas Biržiška (1882–1962) – visuomenės veikėjas, literatūros istorikas, Vasario 16-osios akto signataras. 1922–1939 m. – VDU profesorius, 1939–1943 m. – Vilniaus universiteto profesorius ir rektorius. 1941 m. sausio mėn., iškūrus Lietuvos mokslų akademiją, buvo išrinktas Humanitarinių mokslų skyriaus generaliniu sekretoriumi, o 1941 m. birželio 23 d. – Mokslų Akademijos pirmininku (iki lapkričio 11 d.). 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁴ Pranas Skardžius (1899–1975) – kalbininkas, profesorius. 1929–1939 m. dėstė VDU, 1939–1943 m. – Vilniaus universitete. 1941 m. išrinktas akademiku. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁵ Konstantinas Jablonskis (1892–1960) – teisininkas, istorikas, akademikas. 1941–1945 m. – Istorijos instituto direktorius, vėliau – vyr. mokslinis bendradarbis, skyriaus vedėjas.

¹⁶ Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967) – rašytojas, akademikas. Nuo 1929 m. – VDU profesorius, 1941–1942 ir 1945 m. – Lietuvių literatūros instituto direktorius.

¹⁷ Jadvyga Čiurlionytė-Abraitienė-Borutienė (1899–1992) – muzikologė, folkloristė.

¹⁸ Juozas Ambrazevičius-Brazaitis (1903–1974) – literatūros kritikas, politikos ir visuomenės veikėjas. 1923–1940 m. lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Kauno „Aušros“ gimnazijoje, nuo 1933 m. dar dėstė VDU. Švietimo ministras Laikinojoje vyriausybėje ir ėjo ministro pirmininko pareigas. Jo iniciatyva 1942 m. buvo įkurta Tautos taryba, kuri suvienijo katalikiškos orientacijos antinacines organizacijas. 1943–1944 m. buvo VLIK'o politinės ir ryšių su užsieniu komisijos pirmininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁹ Balys Sruoga (1896–1947) – rašytojas, profesorius. 1924–1940 m. dėstė VDU, 1940–1943 ir nuo 1945 m. – Vilniaus universitete. 1943 m. kovo mėn. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą.

²⁰ Vincas Krėvė-Mickevičius (1882–1954) – rašytojas. Nuo 1922 m. – VDU profesorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą – ministro pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras Liaudies vyriausybėje. 1941 01 16–1941 06 23 – Mokslų akademijos pirmininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²¹ Kazimierz Moszyński (1887–1959) – lenkų etnologas. 1935–1939 m. Vilniaus Stepono Batoro universiteto profesorius.

²² Algirdas Jakševičius (1908–1941) – aktorius, režisierius.

²³ Marcelė Kubiliūtė (1883–1963) – dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje šifruotoja, archyvo saugotoja, atsakingą sekretore. Aktyviai veikė Vilniui vaduoti sąjungoje. 1944 m. rugpjūčio mėn. suimta ir nuteista 5 m. tremties. Į Lietuvą grįžo 1956 m.

²⁴ Petras Vaičiūnas (1890–1959) – poetas, dramaturgas. 1941–1945 m. – Mokslų akademijos bibliotekos direktorius.

²⁵ Česlovas Liutikas (1903–1984) – muziejininkas, kraštotyrininkas, agronomas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁶ Blynų namų adresas Kaune.

²⁷ Leonardas Blynas – Z. Blyno pusbrolis. Dienoraštyje dažnai vadinamas Levu, Levuku.

²⁸ Juozas Balčikonis (1885–1969) – kalbininkas, akademikas.

²⁹ Gražina Blynaitė-Kernagienė – aktorė, Z. Blyno sesuo.

³⁰ V. Gerulaitis. 1941 m. – Mokslų akademijos Finansų skyriaus vedėjas.

³¹ Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) – istorikė, pedagogė, rašytojo Balo Sruogos žmona. 1941–1944 m. Vilniaus kunigaikštienės Birutės gimnazijos direktorė. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³² Kazys Boruta (1905–1965) – rašytojas. 1941 ir 1945–1946 m. – Mokslų akademijos Literatūros muziejaus direktorius. Už dalyvavimą eserų veikloje 1933 m. nuteistas 4 m. kalėti. 1935 m. amnestuotas. 1946 m. sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas 5 m. kalėti. 1949 m. amnestuotas.

³³ Buska – Kęstutis Juozas Jesaitis (1909–1962) – inžinierius. 1941 m. birželio pabaigoje paskirtas Vilniaus elektrinės direktoriumi. Dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁴ Turimi galvoje 1941 m. birželio 14 d. prasidėję trėmimai.

³⁵ Spektaklis pagal Hermano Hejermanso pjesę.

³⁶ Antanas Venclova (1906–1971) – rašytojas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupuos Lietuvą – švietimo ministras Liaudies vyriausybėje, Liaudies seimo narys, 1940–1943 m. – LSSR švietimo liaudies komisaras. Kilus Vokietijos–SSSR karui pasitraukė į Rytus.

³⁷ Kalbama apie pirmąjį *Lietuvių kalbos žodyno* tomą, kurį redagavo Juozas Balčikonis.

³⁸ K. Jablonskis nebuvo išvežtas. Teisininkas, prof. Tadas Petkevičius (1893–1964) taip pat. Pastarasis buvo suimtas 1945 m. spalį ir nuteistas 8 m. lagerio ir 5 m. tremties. Atlikęs bausmę grįžo į Lietuvą.

³⁹ Stanisław Kościalkowski (1881–1960) – lenkų istorikas, profesorius, nuo 1921 m. dėstė Stepono Batoro universitete Vilniuje. 1941 m. birželio mėn. išvežtas į Sibirą. 1942 m. paleistas, išvyko į Iraną ir ten gyveno iki karo pabaigos. Po karo gyveno Anglijoje.

⁴⁰ 1941 m. birželio mėn. iš Lietuvos buvo ištremta apie 17,6 tūkst. žmonių.

⁴¹ Vladimiras Dekanozovas (1898–1953) – 1939 m. iš tarnybos NKVD perėjo į Užsienio reikalų liaudies komisariatą ir buvo paskirtas komisaro V. Molotovo pavaduotoju. 1940 m. birželio 15 d. buvo pasiūstas į Kauną vykdyti Lietuvos prijungimo prie SSSR. 1940 m. lapkričio mėn. paskirtas ambasadoriumi Vokietijoje. 1953 m. pabaigoje sušaudytas kaip vienas iš L. Berijos parankinių.

⁴² Pranas Razmukas (1908–2002) – nuo 1927 m. dirbo Lietuvių mokslo draugijos bibliotekoje. Ją 1940 m. uždarius, buvo paskirtas Vileišių rūmų ir LMD turto saugotoju. Po karo – ilgametis Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojas.

⁴³ Z. Blyno brolis Vytautas Blynas (1911–1946). Dirbo Žemės banke, dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1945 m. birželio 22 d. sovietinio saugumo suimtas. 1946 m. lapkričio 26 d. mirė kalėjimo ligoninėje Vilniuje.

⁴⁴ Gražina Blynaitė-Kernagienė (Z. Blyno sesuo) ir Aleksandras Kernagis – aktoriai.

⁴⁵ Margeris Adomas Jesaitis (g. 1919) – chemikas. Vokiečių okupacijos metais dėstė Vilniaus universitete, dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁶ Tautinio darbo apsauga – LAF karinis padalinys.

⁴⁷ Stasys Žakevičius-Žymantas (1908–1973) – teisininkas. 1940–1943 m. dėstė Vilniaus universitete, Teisės fakulteto dekanas. LAF narys, vienas iš 1941 m. Birželio sukilimo vadų Vilniuje, Vilniaus miesto ir srities piliečių komiteto pirmininkas, vadovavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Vilniaus štabui. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁸ *Naujosios Lietuvos* 1941 m. birželio 30 d. numeryje buvo išspausdintas įsakymas: „Įsakymas Nr. 2.

Asmenys, skleidžią gandus, kurie gali pakenkti Vokiečių kariuomenei ir Lietuvos gyventojams, bus baudžiami visu karo meto įstatymų griežtumu.

Stasys Žakevičius

von Ostman

Vilniaus miesto komiteto pirmininkas

Vilniaus miesto karo vadas“.

⁴⁹ Petras Juodelis (1909–1975) – literatūros kritikas, dailėtyrininkas, vertėjas. 1940–1941 m. – LSSR švietimo liaudies komisariato Meno reikalų valdybos viršininkas. Vokiečių okupacijos metais dirbo Vilniaus dailės muziejuje. 1943 m. gestapo suimtas ir tardomas J. Mozelio suburtos pagrindinės organizacijos byloje. Po karo dalyvavo antisovietiniame pasipriešinimo judėjime, 1946 m. kovo mėn. suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1958 m. paleistas.

⁵⁰ Konstantinas Avižonis (1909–1969) – istorikas. 1940–1943 m. dėstė Vilniaus universitete. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁵¹ Giovanni Papini (1881–1956) – italų rašytojas.

⁵² 1917–1919 m. Juozas Gabrys C. Rivo slapyvardžiu Šveicarijoje išleido keletą knygų prancūzų kalba apie vokiečių okupaciją Lietuvoje, Vokietijos aneksionistinius

planus: C. Rivas, *Lituanie et Allemagne. Visées annexionistes sur la Lituania à travers les siècles*, Lausanne, 1917; *La Lituanie sous le joug Allemand 1915–1918. Le plan annexioniste allemand en Lituanie*, Lausanne, 1918; *Visées annexionistes allemandes sur la Lituanie*, Lausanne, 1918.

⁵³ Juozas Keliuotis (1902–1983) – rašytojas, literatūros kritikas, publicistas. 1931–1940 m. – žurnalo *Naujoji Romuva* redaktorius. 1943–1944 m. redagavo žurnalą *Kūryba*, pagrindinį Lietuvių vienybės sąjūdžio laikraštį *Atžalynas*. 1945–1947 m. kalėjo Pečioros lageriuose. 1952 m. vėl suimtas ir nuteistas 25 m. Paleistas 1956 m.

⁵⁴ Stepas Povilavičius-Vykintas (1905–1978) – mokytojas, spaudos darbuotojas, literatūros kritikas. Karo metais trumpai redagavo *Naująją Lietuvą*, vėliau buvo paskirtas Švietimo vadybos departamento direktoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁵ Aleksandras Ružancovas (1893–1966) – Lietuvos kariuomenės majoras, dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Vėliau tarnavo ugniagesių inspektoriumi ir kartu buvo Centrinės kariuomenės bibliotekos viršininkas. Nuo 1940 m. dirbo Lietuvos bibliografijos institute. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁶ Stasys Santvaras (1902–1991) – poetas, dramaturgas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁷ Benediktas Rutkūnas (Rutkauskas) (1907–1975) – rašytojas. 1937–1939 m. – Lietuvos rašytojų draugijos reikalų vedėjas. 1943 m. baigė Vilniaus universitetą. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁸ Marijus Blynas (1920–1992) – Z. Blyno brolis. 1939–1943 m. studijavo teisę VDU ir Vilniaus universitete. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁹ Niccolo Machiavelli (1469–1527) – Italijos politinis veikėjas, filosofas, rašytojas, istorikas. *Kunigaikštis* – vienas iš jo istorinių veikalų, parašytas 1532 m.

⁶⁰ Vincas Rastenis (1905–1982) – teisininkas, žurnalistas, politikas. 1931–1935 m. – Lietuvių tautininkų sąjungos generalinis sekretorius, 1939–1940 m. – *Lietuvos aidas* redaktorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, suimtas. Kilus Vokietijos–SSSR karui, išėjo laisvėn. Vokiečių okupacijos metais advokato Šiauliuose, dėstė Prekybos institute. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁶¹ Viktoriją Čečetienę.

⁶² Viktoras Čečeta – diplomatas, mokytojas. 1940 m. lapkričio 7 d. suimtas, nuteistas 8 m. kalėti. Pasibaigus kalinimui, gyveno tremtyje. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

⁶³ Justinas Mažrimas. 1941 m. – Mokslų akademijos tarnautojas. Prieš tai tarnavo policijoje.

⁶⁴ Adolfas Valeška (1905–1994) – dailininkas tapytojas. 1935–1940 m. Bažnytinio meno muziejaus direktorius, 1940–1944 Vilniaus dailės muziejaus direktorius. Vienas iš 1941 m. Birželio sukilimo Vilniuje vadovų. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁶⁵ T. y. plačiau apie tai parašyti būsimouose atsiminimuose.

⁶⁶ Step. Vykintas, Vergijai žlugus, *Naujoji Lietuva*, 1941 06 30.

⁶⁷ Stasys Raštikis (1896–1985) – divizijos generolas. Nuo 1935 m. sausio iki 1940 m. sausio – Lietuvos kariuomenės vadas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, buvo Lietuvos kariuomenės likvidacinės komisijos pirmininko pavaduotojas, 1941 m. kovo mėn. pabėgo į Vokietiją. Prsidėjus Vokietijos–SSSR karui, grįžo į Kauną ir Laikinosios vyriausybės buvo paskirtas krašto apsaugos ministru. Vėliau dirbo Vytauto Didžiojo karo muziejuje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶⁸ Bronius Bieliukas (1908–1992) – teisininkas, visuomenės veikėjas, liaudinių kas. Vokiečių okupacijos metais dirbo Žemės banke, aktyviai veikė antinaciniame pogrindyje, buvo Vyriausiojo lietuvių komiteto sekretorius, VLIK'o I sekretorius, po grindyje, buvo Vyriausiojo lietuvių komiteto sekretorius, VLIK'o I sekretorius, vienas iš laikraščio *Nepriklausoma Lietuva* leidėjų. 1944 m. balandžio mėn. buvo gestapo suimtas, kalėjo Bayreutho kalėjime Vokietijoje. JAV kariuomenės išlaisvinimas išvyko gyventi į JAV.

⁶⁹ Turimas galvoje gana kontroversiškas Mykolo Krupavičiaus 1941 m. spalio 7 d. memorandumas Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui, Liaudies Komisarų Tarybai ir LKP CK dėl Katalikų Bažnyčios bendradarbiavimo su sovietų valdžia. Apie šį memorandumą dienoraštyje dar ne kartą bus kalbama.

⁷⁰ Turimas galvoje Z. Blyno išverstas G. Papinio straipsnis, kuriame aštriai kritikuojama nacių rasizmo teorija. Žr.: G. Papini, Rasistų grobčiojimai, *Akademikas*, 1935, p. 42–45.

⁷¹ Bernhard von Bülow (1849–1929) – Vokietijos kancleris ir Prūsijos ministras pirmininkas 1900–1909 m.

⁷² Vytautas Blynas – Z. Blyno pusbrolis. Pazūkai – kaimas Panevėžio r.

⁷³ Icchakas Leibas Perecas (1851–1915) – žydų rašytojas.

⁷⁴ Kauno arkivyskupijos vyresnybės pareiškimas per radiją, *Į laisvę*, 1941 07 04. Pareiškimą pasirašė Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, Kauno vyskupas pagalbininkas Vincentas Brizgys ir Kauno arkivyskupijos generalinis vikaras Kazimieras Šaulys.

⁷⁵ Antanas Šmulskštys-Paparonis (1886–1951) – kunigas, poetas, publicistas, krikščionių demokratų veikėjas, Steigiamojo ir kitų Seimų narys.

⁷⁶ Mykolas Krupavičius (1885–1970) – kunigas, politinis ir valstybės veikėjas, vienas krikščionių demokratų lyderių, Steigiamojo, I, II ir III seimų narys. 1923–1926 m. – žemės ūkio ministras keturiose vyriausybėse. Nuo 1930 m. kunigavo Garliavoje, Veiveriuose, Kalvarijoje. 1942 m. gruodžio mėn. gestapo suimtas ir ištremtas į Vokietiją.

⁷⁷ Karolis Didžiulis (iki 1940 m. Grosmanas) (1894–1958) – žymus pogrindinės LKP veikėjas, 1940–1941 m. LKP(b) CK Žemės ūkio skyriaus vedėjas.

⁷⁸ Pijus Glovackas (1902–1941) – žymus pogrindinės LKP veikėjas. 1927 m. nuteistas mirties bausme, tačiau atsižvelgus į malonės prašymą jį pakeista kalėjimu. 1939 m. amnestuotas ir paleistas laisvėn. 1928 m. pašalintas iš LKP už „deorganizavimą“.

nizacine“ veiklą. 1940 m. birželį Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, buvo paskirtas Užsienio reikalų ministerijos generaliniu sekretoriumi, rugpjūčio mėn. – Valsybinės plano komisijos pirmininku. Žuvo pirmomis karo dienomis netoli Zarasų traukdamasis į Rytus.

⁷⁹ Mečišlovas Gedvilas (1901–1981) – sovietinis veikėjas. 1926–1931 m. buvo liaudininkas, tačiau vėliau susidėjo su pogrindyje veikusiais komunistais, 1934 m. priimtas į LKP. 1931–1940 m. dirbo Telšių apygardos ligonių kasų direktoriumi. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, Liaudies vyriausybėje buvo vidaus reikalų ministras, Liaudies seimo narys. 1940 m. rugpjūčio mėn. paskirtas LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininku.

⁸⁰ Ladas Tulaba (1912–2002) – kunigas. 1942 m. paskirtas perorganizuojamos Vilniaus kunigų seminarijos rektoriumi.

⁸¹ Z. Blyno seserį ir brolių.

⁸² Juozas Švelnikas – Užsienio reikalų ministerijos sekretorius, Laikinosios vyriausybės reikalų vedėjas.

⁸³ Petras Mačiulis – Užsienio reikalų ministerijos referentas.

⁸⁴ Juozas Šnapštys-Margalis (1877–1921) – kunigas, poetas.

⁸⁵ Justinas Bonaventūras Pranaitis (1861–1917) – kunigas, visuomenės veikėjas. Išleido keletą antisemitinio pobūdžio knygelių.

⁸⁶ Teodoras Daukantas (1884–1960) – generolas leitenantas. 1903–1917 m. tarnavo Rusijos Baltijos karo laivyne. Į Lietuvą grįžo 1922 m. 1924–1925 ir 1927–1928 m. krašto apsaugos ministras, 1930–1934 m. Lietuvos atstovas Pietų Amerikai. Vėliau VDU privatdocentas, jūrininkystės inspektorius Klaipėdoje. 1941 m. pradžioje sovietų valdžios suimtas ir kalinamas. Vokiečių okupacijos metais dėstė Vilniaus universitete, vadovavo 1942 m. veikusiam Vilnijai remti komitetui, mokytojavo Merkinėje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁸⁷ Voldemaras Čarneckis (1893–1942) – valstybės ir visuomenės veikėjas, diplomatas. 1918–1925 m. Valstybės Tarybos narys, finansų, susisiekimo ir užsienio reikalų ministras M. Sleževičiaus, P. Dovydaičio ir A. Tumėno vyriausybėse, Steigiamojo seimo narys. 1925–1939 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje, vėliau Užsienio reikalų ministerijos Teisų ir administracijos departamento direktorius. 1941 m. birželio 14 d. su šeima išstremtas iš Lietuvos, atskirtas nuo šeimos ir 1942 m. lapkričio 4 d. sušaudytas Sverdlovsko kalėjime.

⁸⁸ 1940 m. birželio 26 d. besitraukiantys raudonarmiečiai Panevėžyje žiauriai nužudė gydytojus Stanislovą Mačiulį, Antaną Gudonį, Juozą Žemgulį ir gailėstinąją seselę Zinaidą Kanevičienę.

⁸⁹ Išspausdinta *Naujojoje Lietuvoje* 1941 07 17.

⁹⁰ Žr.: Nuo amžių lietuviui teko kovoti su žydais (iš lietuviškojo antisemitizmo praeities), *Naujoji Lietuva*, 1941 07 12. Taip pat žr.: *Naujoji Lietuva*, 1941 07 17.

⁹¹ Išspausdinta *Naujojoje Lietuvoje* 1941 07 17.

⁹² K. Lieknys, Esminiai dalykai, *Naujoji Lietuva*, 1941 07 11. Straipsnyje kalbama apie tai, jog tautinės mažumos nedraugiškai sutiko vokiečių kariuomenę ir niekaip neapsiranta su mintimi, jog „Lietuva surišo savo likimą su Didžiąja Vokietija“, todėl būtina jas „aptvarkyti“, nes tai destruktivus ir pavojingas elementas, ypač Vilniuje.

⁹³ Kazys Alminas (1904–1986) – kalbininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹⁴ Žr.: Vysk. Valančiaus mintys apie žydus, Iš lietuviškojo antisemitizmo praeities, *Naujoji Lietuva*, 1941 08 17.

⁹⁵ Adolfas Sabaliauskas-Žalia Rūta (1873–1950) – kunigas, poetas, tautosakininkas. 1927–1940 m. – karo policijos, kariuomenės vyriausiasis kapelionas. Jo straipsnelis „Žydai“ perspausdintas *Naujojoje Lietuvoje* 1941 m. liepos 19 d. numeryje.

⁹⁶ Povilas Pakarklis (1902–1955) – teisininkas, istorikas. Jaunystėje buvo volde-
marininkas, tačiau vėliau nuo jų visiškai nutolo. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupu-
vus Lietuvą – teisingumo ministras Liaudies vyriausybėje, Liaudies seimo narys.
1940–1944 m. Lietuvos SSR teisingumo liaudies komisaras. Prasidėjęs Vokietijos
SSSR karui, pasitraukė į Rytus, dėstė teisę Alma Atos ir Maskvos universitetuose.
1944–1955 m. dėstė Vilniaus universitete, 1946–1948 m. buvo Istorijos instituto di-
rektorius.

⁹⁷ Vytautas Jakševičius-Alantas (1902–1990) – rašytojas, publicistas, vienas žy-
miausių A. Smetonos režimo kultūros politikos ideologų. 1934–1939 m. Lietuvos
aido vyriausiasis redaktorius, 1941–1944 m. Vilniaus teatro direktorius. 1944 m.
pasitraukė į Vakarus.

⁹⁸ Pranas Meškauskas-Germantas (1903–1945) – 1936–1940 m. dirbo Valstybės
saugumo departamento Spaudos skyriuje. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupuojant
Lietuvą pasitraukė į Vokietiją. 1941 m. birželio mėn. grįžo į Lietuvą ir buvo paskir-
tas švietimo generaliniu tareju. 1943 m. kovo 16 d. gestapo suimtas ir išvežtas į
Štuthofo koncentracijos stovyklą. Joje ir mirė.

⁹⁹ Jonas Dainauskas (1901–2000) – teisininkas, istorikas. 1927–1940 m. dirbo
Valstybės saugumo departamente. Kurį laiką dirbo jame ir Sovietų Sąjungai oku-
pavus Lietuvą. Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis vėl grįžo į tarnybą Valsty-
džiai. Po pusmečio paleistas mokytojavo, advokatauo Kaune, buvo Ašmenos kalėjimo
sikėlė į JAV.

¹⁰⁰ Antanas Kazlas – advokatas. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime, vadovavo
partizanų būriui Vilniuje, buvo paskirtas lietuvių savisaugos dalinių tareju–karo
prokuroru.

¹⁰¹ Juozas Pajaujis (1894–1973) – ekonomistas, publicistas, liaudininkų partijos
veikėjas. 1926 m. išrinktas į III seimą. Po 1926 m. gruodžio 17-osios perversmo

bandė organizuoti kontrperversmą, todėl 1927 m. balandžio mėn. buvo suimtas ir nuteistas mirties bausme, kuri, suteikus malonę, buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1929 m. amnestuotas su sąlyga, jog išvyks į užsienį. Po trejų metų grįžo ir apsigyveno Klaipėdoje, nuo 1934 m. dėstė Prekybos institute. 1938–1939 m. dalyvavo kuriant Lietuvių aktyvistų sąjungą, leidžiant jos laikraštį *Bendras žygis*. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos mėn. buvo suimtas, tačiau 1941 m. vasario mėn. paleistas. Laikinojoje vyriausybėje buvo darbo ir socialinės apsaugos ministru. Vokiečiams vyriausybę paleidus, dėstė Vilniaus universitete. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁰² Turima galvoje 1938 m. gruodžio mėn. Klaipėdoje įkurtos Lietuvių aktyvistų sąjungos veikla. Antisometoninio sąjūdžio koalicija 1938 m. gruodžio mėn. išleido vieną laikraščio *Žygis* numerį, vėliau – tris laikraščio *Bendras žygis* numerius.

¹⁰³ Petras Karvelis (1897–1976) – ekonomistas, krikščionių demokratų veikėjas. Finansų ministras 1925–1926 m. L. Bistro kabinete ir 1926–1927 m. A. Voldemaro kabinete. Dalyvavo steigiant Lietuvių aktyvistų sąjungą 1938 m. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją.

¹⁰⁴ Vladas Jurgutis (1885–1966) – valstybės ir mokslo veikėjas, ekonomistas. Steigiamojo seimo narys, užsienio reikalų ministras 1922 m. 1922–1929 m. – Lietuvos banko direktorius. VDU ir Vilniaus universitetų profesorius. 1941 m. pradžioje įkūrus Lietuvos mokslų akademiją, Organizacinis komitetas siūlė jį išrinkti akademiku, tačiau sovietų valdžia neleido. Akademiku paskirtas 1941 m. liepos 31 d. Laikinosios vyriausybės. 1941 11 11 – 1943 03 17 buvo Mokslų akademijos pirmininkas. 1941 m. rudenį paskirtas ūkio generaliniu tarėju. 1942 m. pavasarį atsistatydino. 1943 m. kovo mėn. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą.

¹⁰⁵ Alfonsas Pimpė (1901–?) – teisininkas, Seimo narys 1936–1940 m., 1939 m. paskirtas Vilniaus viceburmistru. 1943 m. išrinktas į Tarybą prie pirmojo generalinio tarėjo. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁰⁶ Pirmoji trispalvė Gedimino kalne, *Naujoji Lietuva*, 1941 07 03. Rašoma, jog birželio 23 d. 19.50 val. Mokslų akademijos tarnautojai, buvę policininkai, Justas Mažrimas ir Mikas Apinys Gedimino pilies kalne vėl iškėlė lietuvišką trispalvę.

¹⁰⁷ Matyt, turima galvoje, jog po gana komplikuoūtų derybų į vyriausybę buvo pakviesti du nacionalistų atstovai: K. Brunius vidaus reikalų viceministru, Iz. Kurkietis teisingumo viceministru.

¹⁰⁸ Monika Mironaitė (1913–2000) – aktorė.

¹⁰⁹ Neaiški prasmė ir neaišku, kuris iš jos trijų brolių čia turimas galvoje.

¹¹⁰ Knut Hamsun (tikr. Pedersen) (1859–1952) – norvegų rašytojas, Nobelio premijos laureatas. 1948 m. Norvegijos teismo paskelbtas tėvynės išdaviku už bendradarbiavimą su vokiečiais Antrojo pasaulinio karo metais.

¹¹¹ 1940–1941 m. Liudas Gira buvo LSSR švietimo liaudies komisaro pavaduotojas.

¹¹² Ričardas Mironas (1908–1979) – kalbininkas.

¹¹³ Justas Paleckis (1899–1980) – žurnalistas, sovietinis veikėjas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 17 d. paskirtas eiti Respublikos prezidento pareigas ir Liaudies vyriausybės pirmininku.

¹¹⁴ Juozas Šarauškas (1893–1941) – pulkininkas. 1941 m. pradžioje suimtas. Sušaudytas Červenėje

¹¹⁵ Nikolajus Pozdniakovas – nuo 1938 m. spalio 8 d. – SSSR laikinasis reikalų patikėtinis, nuo 1939 m. spalio 19 d. – įgaliotasis pasiuntinys Lietuvoje.

¹¹⁶ Liudas Dovydėnas (1906–2000) – rašytojas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, aktyviai dalyvavo griaunant valstybę, buvo išrinktas į Liaudies seimą, paskirtas LSSR švietimo liaudies komisaro pavaduotoju. 1943 m. išleido sovietietį demaskuojančius beletrizuotus atsiminimus *Užrašai*. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹¹⁷ Pranas Dainauskas – Vilniaus miesto lombardo vyr. buhalteris.

¹¹⁸ Jurgis Baltrušaitis (1873–1944) – poetas, diplomatas. 1922–1939 m. – Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Maskvoje.

¹¹⁹ Petras Kliorys (1907–2004) – Finansų ministerijos Mokesčių departamento tarnautojas. Vokiečių okupacijos metais – mokesčių inspektorius Vilniuje, nuo 1942 m. – Mokesčių departamento referentas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹²⁰ P. Ruseckas, Kurkime kankinimo knyga, *Naujoji Lietuva*, 1941 07 17. Šiame straipsnyje žymus visuomenininkas, laikraštininkas, publicistas Petras Ruseckas (1883–1945), išleidęs 4 didelius atsiminimų rinkinius *Knygnešys* (1926–1928), *Baudžiava* (1936), *Savanorių žygiai* (1937), *Lietuva Didžiąjame kare* (1939), ragina rašyti ir siųsti jam atsiminimus ir apie sovietietį 1940–1941 m., kuriuos ketinama sudėti į knygą *Vergijos metai*. Sumanymas nebuvo įgyvendintas.

¹²¹ Žr.: Žydai norėjo papirkti vyskupą Valančių, *Naujoji Lietuva*, 1941 07 26.

¹²² Kalbama apie vokiečių karinės administracijos Vilniuje viršininko gen. Wolfgango Ditfurtho 1941 07 16 skelbimą dėl Vilniaus miesto ir srities administravimo. Jame, be kita ko, sakoma, jog lietuviai, baltarusiai ir lenkai turi lygias teises vartoti savo kalbą ir „nėra jokie reikalo, kad viena gyventojų dalis mokytųsi kitos dalies kalbos“. Skelbimas buvo paskelbtas vokiečių, lietuvių, baltarusių ir lenkų kalbomis.

¹²³ Jonas Vokietaitis – 1936 m. nuteistas 4 m. sunkių darbų kalėjimo už antisovietinio perversmo organizavimą. 1937 m. paleistas. 1940 m. gegužės mėn. vėl tams į Pabradės priverčiamųjų darbų stovyklą. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, nacionalistų partiją (1941 m. gruodžio pradžioje dėl vidinių nesutarimų pašalintas), vadybos Visuomenės reikalų departamento direktorius. 1944 m. rugsėjo mėn. sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas 10 m. kalėti.

¹²⁴ Alfonsas Rimas – už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče atimtas leitenanto laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės. 1941 m. – Lietuvos nacionalistų partijos Vilniaus apygardos vadybos narys.

¹²⁵ Jonas Karutis (1900–1943) – Lietuvos kariuomenės savanoris kūrėjas, visuomenės veikėjas. Nepriklausomybės kovose buvo sunkiai sužeistas, neteko akies. Aktyviai dalyvavo voldemarininkų veikloje ir už tai ne kartą baustas administracine tvarka. Už perversmo, siekiant sugrąžinti į valdžią A. Voldemarą, rengimą 1936 m. nuteistas mirties bausme, kuri buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1939 m. paleistas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos mėn. suimtas. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, išsilaisvino. Dalyvavo kuriant Lietuvos nacionalistų partiją, buvo jos vadas (iki 1941 m. spalio mėn.).

¹²⁶ Ignas Taunys – už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče atimtas leitenanto laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės. Netrukus įsivėlė į dar vieną sąmokslą ir tų pačių metų rugpjūčio mėn. buvo nuteistas 5 m. sunkių darbų kalėjimo. 1936 m. paleistas. 1940 m. gegužės mėn. suimtas už antisovietinio perversmo rengimą ir išsiųstas 1 metams į Dimitravo priverčiamųjų darbų stovyklą. Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio mėn. okupavus Lietuvą liko kalėti, išsilaisvino kilus Vokietijos–SSSR karui. Dalyvavo kuriant Lietuvos nacionalistų partiją, buvo vienas iš jos vadovų. 1941 m. – Policijos departamento direktorius, vėliau – Kauno kalėjimo viršininko pavaduotojas, Darbo ir socialinių reikalų vadybos Darbo tvarkymo departamento direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹²⁷ Ignas Vylius (1904–1946) – karo aviacijos kapitonas. Degraduotas į eilinius ir pašalintas iš kariuomenės už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče. Dalyvavo 1938 m. pabaigoje Klaipėdoje įkurtos Lietuvos aktyvistų sąjungos veikloje. 1940 m. gegužės 29 d. suimtas įtarus, jog kartu su kitais rengiasi nuversti A. Smetoną. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, iš kalėjimo nebuvo paleistas. Išsivadavo antrąją Vokietijos–Sovietų Sąjungos karo dieną ir tuojau buvo paskirtas Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo viršininku. Šiose pareigose buvo iki 1943 m. sausio. Dalyvavo kuriant Lietuvos nacionalistų partiją, o ją uždarius aktyviai dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. Artinantis Raudonajai armijai, buvo vienas iš ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo organizatorių, tačiau 1944 m. rugsėjo pradžioje buvo sužalotas automobiliui užvažiuavus ant minos netoli Kaltinėnų ir išvežtas į Vokietiją gydytis. Pasveikęs mokėsi vokiečių žvalgybos mokykloje. Bandė grįžti į Lietuvą, tačiau papuolė į „Smeršo“ rankas. 1946 m. gegužės 16 d. nuteistas sušaudyti.

¹²⁸ Užsienio reikalų ministerijos.

¹²⁹ Romualdas Juknevičius (1906–1963) – aktorius, režisierius. 1936–1939 m. Klaipėdos dramos, Valstybės teatrų režisierius, nuo 1940 m. vadovavo Vilniaus teatrui (1941–1944 m. – Vilniaus miesto teatras). Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, buvo išrinktas į Liaudies seimą.

¹³⁰ 1940 m. Z. Blynas buvo parašęs laikraščiu *Tėvų žemė* straipsnį „Amžinoji Lietuva“, tačiau cenzūra jo nepraleido. Žr. 1942 m. gegužės 2 d. įrašą.

¹³¹ V. Akelaitis – Mokslų akademijos sekretoriato vedėjas.

¹³² Augustinas Voldemaras (1883–1942) – valstybės ir visuomenės veikėjas, istorikas, profesorius. Ministras pirmininkas 1918 ir 1926–1929 m. Pašalintas iš valdžios, keletą kartų mėgino grįžti perversmo keliu, tačiau nesėkmingai. Ne kartą baustas administracine tvarka. Nepavykus 1934 m. birželio 7-osios pučui, nuteistas 12 m. sunkiųjų darbų kalėjimo. 1938 m. amnestuotas, paleistas iš kalėjimo su sąlyga, kad išvyks į užsienį. 1940 m. birželio 19 d. grįžo į Sovietų Sąjungos okupuotą Lietuvą, tačiau pasienyje iškart buvo sulaikytas, netrukus išvežtas tardyti į Maskvą, o liepos pabaigoje ištremtas į Ordžonikidzė. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, suimtas. 1942 12 16 mirė Butyrkų kalėjimo ligoninėje.

¹³³ Juozas Jurginis (1909–1998) – žurnalistas, istorikas. 1928 m. įstojo į nelegaliai veikiančią LKP, 1929 m. už komunistinę veiklą nuteistas 6 m. kalėjimo (kaip nepilnamečiui bausmė sumažinta vienu trečdaliu), 1937 m. baustas administracine tvarka. 1937–1939 m. buvo LKP CK ir Kominterno ryšininkas Švedijoje, nuo 1940 m. sausio – Lietuvos žinių korespondentas Švedijoje. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, buvo paskirtas Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktoriumi, vėliau dirbo lietuvių repatriavimo iš Klaipėdos ir Suvalkų krašto komisijoje, Meno reikalų valdybos viršininko pavaduotoju. Karo metais dirbo „Lietūkyje“, 1943 m. gestapo suimtas ir tardomas J. Mozelio suburtos pagrindinės organizacijos byloje. Pasibaigus karui – ilgametis Istorijos instituto darbuotojas, akademikas.

¹³⁴ Vm., Vokiečių kalbos reikalai, *Naujoji Lietuva*, 1941 07 22.

¹³⁵ Klemensas Brunius (1906–1975) – statybos inžinierius, voldemarininkas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Vienas iš Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos bei Lietuvių nacionalistų partijos įkūrėjų ir vadovų. Dalyvavo Vyriausiojo lietuvių komiteto ir VLIK'o veikloje. 1944 m. balandžio mėn. gestapo suimtas. Kalėjo Vokietijos kalėjimuose. 1945 m. pabaigoje nelegaliai grįžo į Lietuvą dalyvauti antisovietiniame pasipriešinime, tačiau netrukus buvo suimtas ir nuteistas 25 m. kalėti. Po Stalino mirties grįžo į Lietuvą. 1975 m. gruodžio 1 d. žuvo po automobilio ratais Kaune.

¹³⁶ Vytautas Stanevičius (1913–1977) – leitenantas, dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, dirbo Lietuvių savitarpinėje pagalboje reikalų vedėju, dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1943 m. kovo 16 d. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Po karo persikėlė gyventi į JAV.

¹³⁷ Vladas Pauža (g. 1916) – mokytojas. 1939–1942 m. mokytojavo Šiauliuose, vėliau buvo Šiaulių burmistro pavaduotojas. Dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹³⁸ Juozas Žlabys-Žengė (1899–1992) – rašytojas, karininkas (kapitonas). Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče pašalintas iš kariuomenės. Vokiečių okupacijos metais dirbo *Į laisvę* ir *Ateities* laikraščių redakcijose. 1945–1955 m. kalėjo Vorkutos lageriuose, po to buvo tremtyje. Į Lietuvą grįžo 1958 m.

¹³⁹ Juozas Senkus (1911–?) – žurnalistas, laikinosios vyriausybės paskirtas Spaudos valdybos pirmininku. Vėliau buvo Kultūros darbo ir tautinio auklėjimo vadybos viršininkas, Studijų biuro direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁴⁰ Jonas Pyragius (1902–1975) – karo aviacijos majoras. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče pažemintas į eilinius ir paleistas į atsargą. 1938 m. laipsnis gražintas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF, tarnavo vokiečių karinėje žvalgyboje. 1943 m. pavasarį paskirtas vidaus reikalų generaliniu tarėju. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁴¹ Aleksandras Sinkevičius (1908–1989) – už perversmo, siekiant sugrąžinti į valdžią A. Voldemarą, rengimą 1936 m. nuteistas mirties bausme, kuri pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1938 m. paleistas. 1940 m. gegužės mėn. vėl suimtas su grupe voldemarininkų, įtariamų perversmo organizavimu. Po tardymo paleistas „paaikšėjus kai kurioms aplinkybėms“, tačiau birželio 12 d. buvo nutarta išsiųsti 1 m. į priverčiamųjų darbų stovyklą. 1942 m. baigė VDU. 1944 m. gruodžio mėn. sovietinio saugumo suimtas ir 1946 m. nuteistas 4 m. lagerio. 1949 m. grįžo į Lietuvą. Nuo 1964 m. vadovavo „Lietuviško midaus“ gamyklai Stakliškėse.

¹⁴² Erich Wilhelm Zechlin (1883–1954) – Vokietijos pasiuntinys Lietuvoje 1933–1940 m. Buvo galvojama paskirti jį Lietuvos generalinės srities komisaru, tačiau galų gale buvo pasirinktas A. von Rentelnas.

¹⁴³ Viktoras Kaupas – Eltos žurnalistas Berlyne.

¹⁴⁴ Robert von Pohl – generolas majoras, vokiečių karinės administracijos Kaune viršininkas 1941 m.

¹⁴⁵ Petras Kubiliūnas (1894–1946) – generolas leitenantas, 1929–1934 m. – Kariuomenės vyriausiojo štabo viršininkas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče atimtas karinis laipsnis ir nuteistas mirties bausme, kuri pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1937 m. paleistas, tačiau karinio laipsnio nebeatgavo. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, suimtas. Kilus Vokietijos–SSSR karui, išėjo laisvėn. 1941 m. rugpjūčio 13 d. paskirtas pirmuoju generaliniu tarėju. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. 1945 m. gruodžio mėn. sovietinio saugumo operatyvinė grupė jį pagrobė anglų zonoje. 1946 m. liepos nuteistas mirties bausme. Nuosprendis įvykdytas 1946 m. rugpjūčio 22 d. Maskvoje.

¹⁴⁶ Povilas Plechavičius (1890–1973) – generolas leitenantas, vienas iš 1926 m. gruodžio 17-osios perversmo vadovų. 1927–1929 m. – Kariuomenės vyriausiojo štabo viršininkas. Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio mėn. okupuojant Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo. 1944 m. – Vietinės rinktinės

vadas. 1944 m. gegužės mėn. vokiečių suimtas su visu Rinktinės štabu ir išvežtas į Salaspilio koncentracijos stovyklą. Vėliau išvežtas į Vokietiją.

¹⁴⁷ Stasys Pundzevičius (1893–1980) – brigados generolas, Kariuomenės vyriausiojo štabo viršininkas 1939–1940 m. 1941 m. birželio 24 d. Laikinosios vyriausybės paskirtas Lietuvos ginkluotųjų pajėgų vadu. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁴⁸ Stasys Švedas – inžinierius chemikas, dirbo patarėju Pirmojo generalinio tarėjo įstaigoje. Dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, buvo jos štabo Politinės-administracinės vadybos viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁴⁹ Martin Kurmies – vokiečių saugumo policijos ir SD įstaigos Lietuvoje IV skyriaus (gestapo) viršininkas (iki 1941 m. spalio mėn).

¹⁵⁰ Juozapas Stankevičius (1902–1974) – Kauno arkivyskupijos kunigas ir kapitulos kanaaninkas.

¹⁵¹ Kazys Šimkus – karo aviacijos majoras. TDA 1-ojo policijos bataliono vadas, vėliau – Kauno policijos batalionų vadas, ryšių karininkas prie vokiečių 11-ojo rezervinės policijos bataliono. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁵² Hermanas Tumas (1900–1982) – teisininkas. Dirbo Klaipėdos krašto teismuose, dėstė Pedagoginiame institute. Vokietijai 1939 m. atplėšus Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos, advokato Vilniuje. Vokiečių okupacijos metais padėdavo jaunuoliams išvengti darbo prievolės. Už tai buvo suimtas ir kalinamas Vokietijos kalėjimuose. Po karo išvyko gyventi į JAV.

¹⁵³ Juozas Jankauskas – karo aviacijos pulkininkas leitenantas, LAF Organizacinio-politinio skyriaus viršininkas. Nuo 1941 m. spalio – lietuvių savisaugos dalių Kauno apygardos štabo viršininkas.

¹⁵⁴ Stasys Jasiunskas (1907–1945) – karo aviacijos kapitonas. 1941 m. gegužės mėn. sovietinio saugumo suimtas. Vienas iš nedaugelio, kuriam pavyko išsigelbėti nuo sušaudymo prie Červenės 1941 m. birželio mėn. Aktyviai dalyvavo LAF, vėliau Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje, tarnavo Vietinėje rinktinėje. 1944 m. pavasarį kartu su kitais štabo karininkais suimtas ir kalintas iš pradžių Salaspilio, vėliau Štuthofo koncentracijos stovyklose. 1945 m. lapkričio 10 d. mirė Vokietijoje.

¹⁵⁵ Pilypas Žukauskas-Narutis (g. 1920) – inžinierius, vienas iš aktyviausių LAF štabo Kaune narių, vėliau dalyvavo Lietuvių fronto veikloje. 1943 m. kovo 16 d. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Gyvena JAV.

¹⁵⁶ Jurgis Juozas Valiulis-Karolis Druga (1919–1987) – chemikas, vienas iš Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos steigėjų, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis. 1944 m. gegužės mėn. gestapo suimtas, kalintas Vokietijoje. Sąjungininkų išvaduotas. Vėliau persikėlė gyventi į JAV.

¹⁵⁷ Mačiokas Mykolas (1989–apie 1955) – karo aviacijos pulkininkas leitenantas, LAF štabo narys.

¹⁵⁸ Juozas Vėbra (1901–1994) – chemijos inžinierius, pulkininkas, vienas iš LAF įkūrėjų ir 1941 m. Birželio sukilimo organizatorių, VLIK'o karinio skyriaus vadovas. 1944 m. gestapo suimtas ir kalintas Vokietijos kalėjimuose. 1949 m. persikėlė gyventi į JAV.

¹⁵⁹ Feliksas Kapočius (1895–1971) – kunigas, 1927–1944 m. Kauno Prisikėlimo bažnyčios klebonas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁶⁰ Bronius Tomas Dirmeikis (1910–1961) – teisininkas, žurnalistas. 1939 11–1940 06 – Lietuvos *aido* redaktorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui grįžo, dėstė Vilniaus universitete, advokatavo. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁶¹ Hermanas Jakužaitis (1902–1964) – žurnalistas. Dirbo Klaipėdos krašte ejuose laikraščiuose, karo metais – Lietuvos spaudos atstovas Berlyne.

¹⁶² Juozas Meškauskas (1889–1957) – nuo 1941 m. spalio mėn. – Kauno karo komendantūros kapelionas, nuo 1942 m. vasario mėn. – Kauno Iglulos bažnyčios rektorius ir Lietuvos savisaugos dalinių vyr. kapelionas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁶³ Ignas Skrupskelis (1903–1943) – germanistas, publicistas. 1934–1940 m. – *Židinio*, 1939–1940 m. – *XX amžiaus* redaktorius. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 12 d. suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio.

¹⁶⁴ Leonas Bistras (1890–1971) – valstybės ir visuomenės veikėjas, vienas iš krikščionių demokratų lyderių. Dirbo I, II ir III seimuose, 1923–1927 ir 1939 m. – švietimo ministras, 1925–1926 m. – ministras pirmininkas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 12 d. suimtas ir 1941 m. kovo mėn. nuteistas 8 m. lagerio. 1943 m. paleistas, bet 1945 m. sausio mėn. vėl nuteistas 5 m. lagerio, tačiau po 7 mėn. amnestuotas ir grįžo į Lietuvą. 1950 m. vėl suimtas ir ištremtas į Krasnojarsko kraštą. 1954 m. amnestuotas ir grįžo į Lietuvą.

¹⁶⁵ Kazys Pakštas (1893–1960) – geografas, profesorius. Nuo 1925 m. dėstė VDU, Lietuvos geografų draugijos prezidentas (1933–1940 m.). 1939 m. išvyko dėstyti į JAV.

¹⁶⁶ Stasys Puodžius (1896–1943) – majoras, už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče pažemintas į eilinius ir pašalintas iš kariuomenės. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. 1941 m. rugpjūčio mėn. paskirtas administracinės kontrolės generaliniu tarėju. 1943 m. kovo mėn. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą. Ten balandžio 14 d. mirė.

¹⁶⁷ Simas Miglinas – vokiečių okupacijos metais Šiauliuose ėjusio laikraščio *Tėvynė* (vėliau – *Tėviškė*) redaktorius.

¹⁶⁸ Albinas Žukauskas (1912–1987) – poetas, prozininkas, vertėjas. 1940–1941 m. redagavo *Vilniaus balsą*. Vokiečių okupacijos metais dirbo administratoriumi Panevėžio dramos teatre.

¹⁶⁹ Vytautas Mošinskis (1876–1955) – inžinierius, ilgametis VDU profesorius. Vokiečių okupacijos pradžioje atleistas. Pasibaigus karui vėl grįžo į Kauno universitetą.

¹⁷⁰ Paulius Slavėnas (1901–1991) – astronomas, mokslo istorikas, akademikas. 1931–1940 m. dėstė VDU, 1941 m. – Technologijos fakulteto dekanas. Vokiečių okupacijos pradžioje atleistas.

¹⁷¹ Juozas Narakas (1899–1989) – pulkininkas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios pučė nuteistas mirties bausme, kuri pakeista 12 m. kalėjimo. 1936 m. bausmė dovanota. 1941 m. pradžioje suimtas, karo pradžioje išsilaisvino. Laikinojoje vyriausybėje buvo vidaus reikalų ministras, viceministras, vėliau paskirtas vidaus reikalų generaliniu tarėju. 1943 m. kovo 16 d. suimtas ir išvežtas Štuthofo koncentracijos stovyklą. Po karo apsigyveno Švedijoje.

¹⁷² Zigmas Aleksandravičius (1911–1965) – kompozitorius, vargonininkas, pedagogas.

¹⁷³ Tikriausiai turimas galvoje Kazys Matiukas (1909–1978) – smuikininkas, pedagogas, 1940–1941 m. – Kauno konservatorijos direktorius, 1944–1948 m. – rektorius.

¹⁷⁴ Jonas Pikčilingis (1889–?) – teisininkas, 1934–1940 m. – Valstybės Tarybos narys. 1944 m. rugsėjo mėn. sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio ir 3 m. tremties.

¹⁷⁵ Aleksandras Bendinskas (g. 1920) – LAF narys, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis. Dalyvavo antinaciniame pasipriešinime. 1943 m. lapkričio mėn. suimtas, tačiau iš kalėjimo pabėgo. 1945 m. sausio mėn. suimtas sovietinio saugumo ir iki 1954 m. kalintas.

¹⁷⁶ Petras Kamarauskas (1899–?) – kapitonas, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, Ukmergės apskrities karo komendantas.

¹⁷⁷ Bronius Deveikis (1908–?) – atsargos leitenantas, dirbo Ukmergės elektrinėje.

¹⁷⁸ Pranas Vainauskas (1899–1979) – prekybos ministras Laikinojoje vyriausybėje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁷⁹ Adrian Theodor von Renteln (1897–1946) – 1941–1944 m. – Lietuvos generalinis komisaras.

¹⁸⁰ Turimas galvoje A. von Rentelno atsisaukimas dėl civilinio „buvusios Lietuvos Respublikos dalies“ valdymo perėmimo (*Į laisvę*, 1941 07 30).

¹⁸¹ Petras Gumbinas (1902–?) – už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios pučė atimtas kapitono laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės. 1941 m. – Panevėžio apskričių LAF vadas, dalyvavo Lietuvių nacionalistų partijos veikloje. Panevėžio alaus daryklos direktorius.

¹⁸² Antanas Valiukėnas (1913–1946) – žurnalistas, visuomenininkas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1941 m. birželio 21 d. pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant Berlyne LAF'ą bei kuriant jo programinius dokumentus, dirbo K. Škirpos sekretoriumi. Lietuvai okupavus vokiečiams, irgi daugiausia gyveno Berlyne, tačiau kartkartėmis atvykdavo į Lietuvą, padėjo pasipriešinimo judėjimui užmegzti ryšius su Vakarais. 1945 m. buvo suimtas Berlyne veikusios sovietinio saugumo grupės,

atgabentas į Lietuvą ir 1946 m. nuteistas 10 m. lagerio. Netrukus mirė ar žuvo lageryje neišaiškintomis aplinkybėmis.

¹⁸³ Jonas Noreika (1910–1947) – teisininkas, kapitonas. 1941–1943 m. – Šiaulių apskrities viršininkas. 1943 m. vasario mėn. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 1945 m. sovietų gražintas į Lietuvą. Dirbo Mokslų akademijoje juriskonsultu. Dalyvavo antisovietinėje pogrindinėje veikloje, buvo vienas iš Lietuvos tautinės tarybos įkūrėjų. 1946 m. kovo mėn. suimtas ir nuteistas sušaudyti.

¹⁸⁴ Leonas Prapuolenis (1913–1972) – Vienas iš LAF'o organizatorių ir 1941 m. Birželio sukilimo vadovų. Vokiečiams uždarius LAF'ą, 1941 m. rugsėjo mėn. buvo suimtas ir įkalinamas Dachau koncentracijos stovykloje. 1942 m. balandžio mėn. paleistas.

¹⁸⁵ Povilas Žičkus (1911–1997). 1936 m. nuteistas 15 m. sunkųjų darbų kalėjimo už perversmo organizavimą siekiant gražinti į valdžią A. Voldemarą. 1938 m. paleistas. Vokiečių okupacijos metais tarnavo lietuvių saugumo policijos centrinėje įstaigoje, dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, vėliau – aktyvus Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos narys. 1944 m. gegužės mėn. gestapo suimtas ir išvežtas kalinti į Vokietiją. Po karo persikėlė gyventi į JAV.

¹⁸⁶ Bronius Stosiūnas (1887–1946) – 1919–1940 m. – Trakų, Šiaulių, Panevėžio, Ukmergės, Alytaus apskričių viršininkas. Vokiečių okupacijos metais – metrikų įstaigos vedėjas. 1945 m. liepos mėn. suimtas kaip antisovietinio pogrindžio organizacijos narys ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. Mirė lageryje.

¹⁸⁷ Julius Abraitis (1890–1987) – 1922–1940 m. – karo gydytojas, pulkininkas leitenantas. 1941–1944 m. dirbo Marijampolės apskrities ligoninėje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁸⁸ Adolfas Damušis (1908–2003) – chemijos inžinierius, pramonės ministras Laikinojoje vyriausybėje. 1942–1944 m. VDU Technologijos fakulteto dekanas. Aktyviai dalyvavo Lietuvių fronto veikloje, buvo VLIK'o vicepirmininkas. 1944 m. birželio mėn. nacių suimtas ir kalinamas Vokietijoje.

¹⁸⁹ Jonas Matulionis (1898–1980) – finansų ministras Laikinojoje vyriausybėje, vėliau – finansų reikalų generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁹⁰ Juozas Rainys buvo paskirtas Švietimo vadybos Vidurinio mokslo departamento direktoriumi.

¹⁹¹ Izidorius Kurkietis (1907–1945) – teisininkas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče atimtas leitenanto laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės. Vokiečių okupacijos metais – teisingumo viceministras Laikinojoje vyriausybėje, vėliau – Kauno apygardos teismo teisėjas. Vienas iš Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos vadovų, Vyriausiojo Lietuvos komiteto ir VLIK'o politinės ir teisų komisijos narys. 1944 m. balandžio mėn. gestapo suimtas. Mirė Bayreutho kalėjime Vokietijoje.

¹⁸² Kazys Germanas (1897–1980) – inžinierius. 1938–1939 m. – susisiekimio ministras, 1937–1938 ir 1939–1940 m. – Švietimo ministerijos Specialiojo mokslo departamento direktorius. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos mėn. suimtas ir nuteistas 8 m. kalėti. Kilus Vokietijos–SSSR karui išsilaisvino. Vokiečių okupacijos metais – susisiekimio generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸³ Jonas Augustaitis (1897–1978) – inžinierius. 1941–1942 m. – Lietuvos geležinkelų generalinis direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸⁴ Petras Steikūnas (1900–1993) – inžinierius. 1931 m. nuteistas 1 m. kalėjimo už dalyvavimą rengiant voldemarininkų perversmą. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos mėn. suimtas. Kilus Vokietijos–SSSR karui, išsilaisvino. Dalyvavo Lietuvių nacionalistų partijos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸⁵ Vytautas Reivytis – Policijos departamento direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸⁶ Jonas Šlepetys (1894–1981) – teisininkas, pulkininkas, vidaus reikalų ministras Laikinojoje vyriausybėje. Ją paleidus, dirbo juriskonsultu Vidaus reikalų vadyboje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸⁷ Mikas Reklaitis (1896–1976) – divizijos generolas. 1941 m. sausio mėn. suimtas ir kalintas Kaune. Kilus Vokietijos–SSSR karui, išsilaisvino. 1941 m. birželio 24 d. Laikinosios vyriausybės paskirtas Lietuvos ginkluotųjų pajėgų štabo viršininku. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁸⁸ Antanas Michelevičius (1895–1956) – pulkininkas leitenantas, nuo 1941 m. liepos 15 d. – laikinai einantis Policijos departamento direktoriaus pareigas.

¹⁸⁹ Balys Vitkus (1898–1988) – agronomas, profesorius. Dėstė Dotnuvos žemės ūkio akademijoje, 1941–1944 m. – rektorius. Žemės ūkio ministras Laikinojoje vyriausybėje, žemės ūkio generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁹⁰ Jonas Jurkūnas (g. 1915) – inžinierius, 1942–1944 m. dirbo Lietūkyje. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime, kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, vėliau – Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus

¹⁹¹ Matyt, tai tas pats tame pačiame įrašė minimas „Taunio draugas Lapšys“.

¹⁹² Hinrich Lohse (1896–1964) – 1941–1944 m. – Ostlando reicho komisaras. Čia turimas galvoje skelbimas apie jo paskyrimą į šias pareigas (Atsišaukimas, *Į laisvę*, 1941 07 30).

¹⁹³ Edgaras Arvydas Puškevičius (1909–?) – teisininkas, nuo 1938 m. dirbo Eltoje redaktoriumi.

¹⁹⁴ Karl Jäger (1888–1959) – nuo 1941 m. gruodžio mėn. iki 1943 m. rugsėjo vidurio vokiečių saugumo policijos ir SD Lietuvoje vadas.

¹⁹⁵ Bronius Aušrotas (1909–1993) – nuo 1937 m. tarnavo Lietuvos kariuomenės II (žvalgybos) skyriuje. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją, tarnavo Vokietijos karinėje žvalgyboje Tilžėje. 1941 m. liepos mėn. atvyko

į Kauną ir netrukus buvo paskirtas Kalėjimų departamento direktoriumi. 1942 m. spalio mėn. vėl grįžo į tarnybą vokiečių karinėje žvalgyboje.

²⁰⁶ Leonas Virbickas (1896–1993) – majoras, voldemarininkas. 1929 m. sužeistas per pasikėsinimą į A. Voldemarą. Nuo 1941 m. spalio mėn – Lietuvos nacionalistų partijos vadas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁰⁷ Algirdas Jonas Klimaitis – žurnalistas. 1941 m. Birželio sukilimo metu vadovavo partizanų būriui. Po karo gyveno Vakarų Vokietijoje. Mirė 1987 m.

²⁰⁸ Karolis Dabulevičius (1898–1988) – pulkininkas leitenantas. Vokiečių okupacijos metais – Vilniaus miesto burmistras.

²⁰⁹ Vladas Petkūnas – 1934 m. birželio 7 d. pučo dalyvis. Už tai atimtas majoro laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės.

²¹⁰ Povilas Juospaitis – 1934 m. birželio 7 d. pučo dalyvis. Už tai atimtas vyr. leitenanto laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės.

²¹¹ Jonas Norkaitis (1892–1983) – ekonomistas. 1936–1940 m. – Užsienio reikalų ministerijos Ekonominio departamento direktorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją.

²¹² Werner Essen – Lietuvos generalinės srities komisariato Pagrindinio skyriaus vedėjas.

²¹³ *Der Emes (Tiesa)* – LKP CK dienraštis, ėjęs 1940 12 17–1941 06 21 Kaune jidiš kalba.

²¹⁴ Jurgis Sliesoraitis – vienas iš Lietuvos nacionalistų partijos kūrėjų, jos štabo Ūkio vadybos viršininkas. Vėliau dirbo Kauno miesto komisariate.

²¹⁵ Julijonas Būtėnas (1915–1951) – žurnalistas. 1936–1940 m. dirbo *XX amžiuje*. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, grįžo į Lietuvą, dirbo LAF'o informaciniame štabe, dienraštyje *I laisvę*, dalyvavo leidžiant pogrindinį laikraštį *I laisvę*. 1944 m. tarnavo Vietinės rinktinės štabe, buvo vokiečių suimtas, kalėjo Salaspilio ir Gdynės koncentracijos stovyklose. Iš ten pabėgo. Po karo dirbo VLIK'e. 1951 m. balandžio mėn. parašytu nusileido Kazlų Rūdos miškuose, buvo išduotas ir žuvo.

²¹⁶ Vytautas Landsbergis-Žemkalnis (1893–1993) – architektas. 1939–1944 m. – Vilniaus miesto vyr. inžinierius architektas. Komunalinio ūkio ministras Laikinojoje vyriausybėje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. 1959 m. grįžo į Lietuvą.

²¹⁷ 1941 m. rugpjūčio 7 d. *I laisvę* išėjo jau kaip „Kauno dienraštis“. Iki tol buvo skelbiama, jog „leidžia Lietuvos aktyvistų frontas“.

²¹⁸ 1941 m. rugpjūčio 9 d. J. Ambrazevičius parašė A. von Rentelnui laiška, kuriame konstatavo, kad, „Lietuvos vidaus gyvenimą perėmus tvarkyti vokiečių civilinei administracijai, Laikinosios Vyriausybės veikimas iš tikrųjų toliaus daros nebegalimas ir prieš jos valią sustabdomas“.

²¹⁹ Antanas Rukša (1900–1980) – vertėjas, literatūros tyrinėtojas, pedagogas, Vokiečių okupacijos metais dėstė Vilniaus universitete, 1941–1942 m. buvo švietimo generalinio tarėjo pavaduotojas.

²²⁰ Jonas Puzinas (1905–1978) – lietuvių profesionaliosios archeologijos pradininkas. 1941–1944 m. vadovavo Istorijos instituto Archeologijos skyriui, dėstė Vilniaus universitete. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²¹ Aleksandras Danta (1902–1983) – ekonomistas. Paskutiniaisiais Nepriklausomybės metais – Finansų ministerijos generalinis sekretorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Vokiečių okupacijos metais dirbo Pirmojo generalinio tarėjo įstaigoje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²² Juozas Ūsas – gydytojas, 1941 m. birželio pabaigoje paskirtas Vilniaus miesto savivaldybės Sveikatos skyriaus viršininku.

²²³ Vincas Kauza – gydytojas, 1941 m. birželio pabaigoje paskirtas Vilniaus sveikatos reikalų valdytojo pavaduotoju.

²²⁴ Kalbama apie buvusio ministro pirmininko Augustino Voldemaro pusbroli, irgi Augustiną Voldemarą (1882–1960), 1927–1940 m. vadovavusį Lietuvos banko skyriui Zarasuose. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²⁵ Gražina Matulaitytė-Rannit (1899–1993) – operos dainininkė. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²⁶ Aleksis Rannit (1914–1985) – estų poetas, meno istorikas, vertėjas. Nuo 1940 m. gyveno Lietuvoje, dirbo Valstybės teatre. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²⁷ Aleksandras Vabalas – ekonomistas. 1936–1940 m. – Turizmo draugijos Centro valdybos reikalų vedėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²⁸ Stasys Kviecinskas (1900–1986) – majoras (nuo 1941 10 09), vienas iš lietuvių nacionalistų partijos vadovų, Kauno policijos batalionų viršininkas, paskui P. Kubiliūno adjutantas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²²⁹ J. Vilutis buvo paskirtas Šiaulių apygardos tarėju, o L. Virbickui tapus LNP vadu, – LNP Šiaulių apygardos vadu.

²³⁰ Kęstutis Renigeris – dalyvavo nacionalistų veikloje, 1941–1942 m. tarnavo Policijos departamente inspektoriumi, vėliau buvo Kauno miesto policijos vadas.

²³¹ Jonas Undraitis – teisininkas, dalyvavo kuriant lietuvių nacionalistų partiją, dirbo Vidaus reikalų vadyboje.

²³² Vokietijos valstybės saugumo tarnyba (SD).
²³³ 1927–1930 m. veikusios organizacijos „Geležinis vilkas“ šūkis, kuris buvo rašomas ir ant 1928–1929 m. ėjusio „vilkų“ laikraščio *Tautos kelias*.

²³⁴ Ignas Malinauskas-Malėnas (1900–1980) – 1935–1940 m. dėstė VDU Teologijos-filosofijos fakultete, 1941–1944 m. – Pedagogikos katedros vedėjas, vadovavo švietimo vadybos departamentams, 1942–1944 m. dėstė Vilniaus kunigų seminarijoje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²³⁵ Albertas Zemribas-Zubras (g. 1909) 1941 m. Birželio sukilimo metu buvo Kaune susidariusio Vietinės apsaugos štabo viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. A. Zemribo pavardės rašyba dienoraštyje įvairuoja – rašoma ir Zembrikas, ir Zemribas.

²³⁶ Dar 1941 m. birželio mėn. Kaune buvo įsteigtas Partizanų biuras, kuris rinko medžiagą apie Birželio sukilime dalyvavusius partizanų būrius, registravo žuvusiuosius ir sužeistuosius, rūpinosi partizanų globa.

²³⁷ Lietuvių kalba nebuvo išleista.

²³⁸ Jonas Augustaitis.

²³⁹ 1941 m. rugpjūčio 8 d. P. Kubiliūnas ir Policijos departamento direktorius V. Reivytis pasirašė įsakymą, uždraudžiantį partizanų, aktyvistų ir kitų ginkluotų organizacijų veiklą nuo rugpjūčio 5 d.

²⁴⁰ Petras Skurauskas (1901–1941) – už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče neteko leitenanto laipsnio ir buvo pašalintas iš kariuomenės. Už perversmo organizavimą 1936 m. nuteistas mirties bausme, kuri pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1939 m. paleistas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Vokietijos–SSSR karo išvakarėse grįžo į Lietuvą. Birželio 24 d. buvo mirtinai sužeistas Pivašiūnuose per nelemtą susidūrimą su vietos sukilėliais.

²⁴¹ Hans Cramer – Kauno miesto komisaras.

²⁴² Sovietų Sąjungai 1940 m. okupuojant Lietuvą, Pranas Burba – Valstybės saugumo policijos Vilniaus apygardos Agentūros skyriaus vedėjas – pasitraukė į Vokietiją. Vokiečių okupacijos metais buvo lietuvių saugumo policijos Kauno apygardos viršininko pavaduotojas.

²⁴³ Izidorius Kraunaitis (1899–1964) – pulkininkas, policijos batalionų štabo viršininkas, Policijos departamento referentas, Vilniaus apygardos policijos batalionų vadas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁴⁴ Kalbama apie brigados generolą Viktorą Giedrį (1894–1955) ir jo žmoną Genę Finkelšteinaite-Giedrienę (1900–1946).

²⁴⁵ Bronius Daunoravičius-Daunoras (1906–1985) – žurnalistas, leidėjas. 1941 m. sausio mėn. suimtas, tačiau birželio 5 d. paleistas. 1941–1942 m. dirbo *Ūkininko patarėjo*, *Sodybos* redakcijose. 1943–1944 m. – *Ateities* vyr. redaktorius ir leidėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁴⁶ Matyt, dar nežinota, jog švietimo generalinis tarėjas, taip pat administracinės kontrolės, įsikurs Vilniuje.

²⁴⁷ Tadas Balanda (1887–1970) – teatro ir kultūros veikėjas. 1921–40 m. dirbo Užsienio reikalų ministerijoje.

²⁴⁸ Ne valstybės, o administracinės kontrolės.

²⁴⁹ Darbo ir socialinės apsaugos generaliniu tarėju buvo paskirtas Jonas Paukštys.
²⁵⁰ Juozas Kaškelis (1904–1986) – ekonomistas. 1938–1940 m. – įvairių kraštų prekybos firmų atstovas Kaune. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo ir buvo paskirtas Pramprekybos direktoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁵¹ Sovietų Sąjungai 1940 m. okupuojant Lietuvą, Valstybės saugumo Vilniaus apygardos viršininkas Stasys Čenkus pasitraukė į Vokietiją. Vokiečių okupacijos metais buvo Valstybės saugumo departamento direktorius, lietuvių saugumo policijos skyriaus prie vokiečių saugumo policijos ir SD vado Lietuvoje viršininkas.

²⁵² Antanas Švilpa – kapitonas, 1941 m. rugpjūčio 15 d. paskirtas Kauno 3-iojo pagalbinės policijos bataliono vadu.

²⁵³ T. y. generalinius tarėjus.

²⁵⁴ Jonas Paukštys (1904–1975) – ekonomistas. Vokiečių okupacijos metais – darbo ir socialinės apsaugos generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁵⁵ Juozas Sakalauskas (1886–1984) – teisininkas. Dirbo Užsienio reikalų ministerijoje, pasiuntinybėse, Klaipėdos gubernatūroje. Vokiečių okupacijos metais – Pirmojo generalinio tarėjo įstaigoje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁵⁶ Antanas Miškinis (1905–1983) – poetas, vertėjas. 1936–1940 m. dirbo Kauno radiofone literatūrinių laidų vedėju. Vokiečių okupacijos metais grįžo į Radiofoną, vėliau – mokytojavo. 1944 m. redagavo partizanų „Tauro“ apygardos laikraštį *Laisvės žvalgas*, dalyvavo Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdyje. 1948 m. sumintas ir nuteistas 25 m. kalėti. 1956 m. paleistas.

²⁵⁷ Mykolas Jasėnas (g. 1912) – teisininkas, bibliotekininkas, neolituanas. 1939–1941 m. dirbo Eltoje redaktoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁵⁸ T. y. 1934 m. birželio 7-osios pučo.

²⁵⁹ Švietimo vadybos Meno departamento direktoriumi.

²⁶⁰ Vokietijai užpuolus Lenkiją, Lietuvos vyriausybė paskelbė, jog laikysis neutraliteto, ir nepasidavė vokiečių įkalbinėjimams eiti atsiimti Vilniaus.

²⁶¹ Kitą dieną buvo išspaudintas šio įsakymo komentaras: Darbo jėgų sutvarkymas, *[laisvė]*, 1941 08 19.

²⁶² Antanas Gaušas (1901–1964) – pulkininkas. Dalyvavo kuriant Lietuvos nacionalistų partiją. 1943 m. paskirtas Panevėžio apskrities viršininku. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁶³ Greičiausiai tai Jonas Černius (1898–1977) – brigados generolas. 1939 m. balandžio–lapkričio mėn. – ministras pirmininkas. Vokiečių okupacijos metais – malūno direktorius Kupiškyje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁶⁴ Lionginas Gumbinas – Zarasų apskrities viršininkas.

²⁶⁵ Turimas galvoje buvusio premjero pusbrolis Augustinas Voldemaras.

²⁶⁶ Vladas Skorupskis (1895–1980) – pulkininkas, vienas iš 1926 m. gruodžio 17-osios perversmo rengėjų. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, netrukus suimtas ir 1941 m. gegužės mėn. nuteistas 8 m. kalėti. Kilus karui, išėjo laisvėn. 1945 m. balandžio mėn. vėl suimtas ir išvežtas į lagerį Sibire. 1955 m. paleistas, 1958 m. grįžo į Lietuvą.

²⁶⁷ Vincas Misiulis (1900–) – pedagogas, teisininkas. Dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, 1942–1944 m. vadovavo karo invalidų įmonėms.

²⁶⁸ Stasys Jakštas (1906–1979) – 1941–1944 m. – Švietimo vadybos Pradžios mokslo departamento direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁶⁹ Algirdas Vokietaitis (1909–1994) 1939–1941 m. dėstė fizinę kultūrą Vilniaus universitete. Vokiečių okupacijos metais – Kūno kultūros rūmų direktorius. 1942 m. įsitraukė į Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veiklą. 1943 m. vasarą Vyriausiojo Lietuvos komiteto ir LLKS pavedimu žvejų kateriu nuplaukė į Švediją ir užmezgė ryšius su ten rezidavusiais Lietuvos diplomatais, įsteigė Lietuvos komitetą. 1944 m. pradžioje VLIK'o įgaliotas nuplaukė į Švediją dar kartą, padėjo užmegzti radijo ryšį tarp Lietuvos pogrindžio ir Švedijos. Trečioji kelionė į Švediją 1944 m. rugpjūčio mėn. buvo nesėkminga – katerį Baltijos jūroje sulaukė vokiečių karinis laivas. Buvo kalinamas Liepojos kalėjime ir Štuthofo koncentracijos stovykloje. Po karo kurį laiką slapstėsi Lenkijoje, 1946 m. pradžioje nelegaliai nusigavo į Švediją. Vėliau gyveno JAV.

²⁷⁰ T. y. pirmasis generalinis tarėjas P. Kubiliūnas.

²⁷¹ Kazys Dausa (g. 1907) – pedagogas, žurnalistas. 1929–1930 m. redagavo *Jaunąją kartą*, 1936–1941 m. dėstė VDU, Vilniaus universitete. 1941 m. birželio 18 d. ištremtas į Sibirą, 1943 m. nuteistas 8 m. kalėti. 1956 m. paleistas. 1957 m. grįžo į Lietuvą.

²⁷² Jurgis Noreika – 1941 m. Birželio sukilimo Vilniuje dalyvis, priklausė Lietuvių nacionalistų partijai, vėliau veikė Lietuvos laisvės kovotojų sąjungoje. Vilnijai remti komiteto reikalų vedėjas, vadovavo pogrindinio laikraščio *Vieninga kova* leidimui.

²⁷³ Povilas Vladas Ivanauskas (1900–1952) – kapitonas, operos solistas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios pučė pažemintas į eilinius ir pašalintas iš kariuomenės. 1936 m. nuteistas 10 m. sunkių darbų kalėjimo už perversmo, siekiant sugrąžinti į valdžią A. Voldemarą, organizavimą. 1937 m. paleistas. Dainavo Valsstybės teatro operoje. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, spalio mėn. buvo suimtas ir kalėjo Kauno sunkių darbų kalėjime. Išsilaisvino kilus Vokietijos–Sovietų Sąjungos karui. Vokiečių okupacijos metais buvo Kauno teatro direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

²⁷⁴ Petras Cvirka (1909–1947) – rašytojas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, aktyviai dalyvavo griauinant valstybę, buvo Liaudies seimo narys, vadovavo Rašytojų sąjungai.

- ²⁷⁵ Franz Lechthaler – policijos majoras, visų lietuvių policijos batalionų ir kitų padalinių vadas iš vokiečių pusės.
- ²⁷⁶ Vincas Šukys (1905–1942) – 1 policijos bataliono kuopos vadas. 1942 m. vasario mėn. persiūsdė ir mirė.
- ²⁷⁷ Zenonas Ivinskis (1908–1971) – istorikas, nuo 1933 m. dėstė VDU. Laikinoji vyriausybė buvo paskyrusi jį palaikyti ryšius su ministerijomis ir vokiečių ištaigomis. Vėliau dėstė Vilniaus universitete, buvo išrinktas akademiku. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ²⁷⁸ Valerijonas Šimkus – brandmajoras, voldemarininkas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios pučė, tuomet dar j. ltn., išleistas į atsargą. 1939–1940 m. – Vilniaus priešgaisrinės apsaugos viršininkas. Vokiečių okupacijos metais – Vilniaus apygardos priešgaisrinės ir priešlėktuvinės apsaugos viršininkas, dalyvavo Lietuvių fronto veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ²⁷⁹ Kostas Kalendra (1898–1980) – teisininkas, pulkininkas. Vokiečių okupacijos metais – Vilniaus miesto ir srities piliečių komiteto vidaus reikalų valdytojas, Vilniaus apygardos komisaro patarėjas, Vilniaus apskrities viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ²⁸⁰ Leonas Tuskenis (1889–1950) – inžinierius, 1941–1944 m. – Vyriausiosios kelių valdybos generalinis direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ²⁸¹ Kazys Domarkas (1887–1981) – pulkininkas leitenantas, karo gydytojas. 1941 m. liepos pradžioje paskirtas lietuvių igulos Vilniuje sanitarijos viršininku, tačiau po poros savaičių išėjo neribotų atostogų. 1941 m. pabaigoje paskirtas lietuvių savisaugos dalinių šiaulių apygardos sanitarijos viršininku. 1944 m. pabaigoje sovietinio saugumo suimtas ir išvežtas į filtracijos lagerį Ufoje. Po pusantrų metų paleistas ir grįžo į Lietuvą.
- ²⁸² Antanas Pogirskis-Pagirys (1895–1941) – karo gydytojas, pulkininkas leitenantas. 1941 m. spalio 3 d. mirė.
- ²⁸³ Antanas Miliuskas – kapitonas, karo gydytojas.
- ²⁸⁴ Kazys Karečka – diplomatas, teisininkas. 1939 m. dirbo patarėju pasiuntinybėje Berlyne, vokiečių okupacijos metais – Vilniaus miesto savivaldybėje juriskonsultu.
- ²⁸⁵ P. Mačinskas tik laikinai ėjo Trakų apskrities viršininko pareigas.
- ²⁸⁶ Liudas Butkevičius (1881–1963) – pulkininkas, 1937 m. išėjo į atsargą. 1938–1940 m. – Ekonominės karių bendrovės direktorius. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime, buvo Kauno gynybos vadas, LAF Propagandos skyriaus viršininkas. Vėlavasario mėn. gestapo suimtas, bet po kelių mėn. paleistas. 1945 m. rugpjūčio mėn. kartu su kitais įkūrė „Tauro“ partizanų apygardą, buvo paskirtas jos štabo Politinio skyriaus viršininku. 1945 m. spalio mėn. suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1955 m. grįžo į Lietuvą.

²⁸⁷ Greičiausiai turimas galvoje Vilniaus apygardos komisaras Horstas Wulffas.

²⁸⁸ Hans Hingst – Vilniaus miesto komisaras.

²⁸⁹ Dr., Europos išdavimas, *Į laisvę*, 1941 08 20.

²⁹⁰ Tikriausiai turimas galvoje straipsnis „Ivertinkime ir supraskime“ (*Į laisvę*, 1941 08 21), kuriame lietuviai raginami nepadaryti „lemtingos“ klaidos. Esą Vokietijai būtina rodyti „totalinį pasitikėjimą“ ir „totalinį nuosirdumą“, negalima karo ir laikinų sąlygų vertinti taikos meto sąvokomis.

²⁹¹ Antanas Kenstavičius (1906–1998) – leitenantas, Švenčionių apskrities policijos vadas, 1944 m. Mažeikių apkritys policijos vadas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

²⁹² Juozas Pusešris-Tautvila – diplomatas, teisininkas. Vokiečių okupacijos metais advokatavo. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

²⁹³ Didžioji fašistų taryba.

²⁹⁴ Leonardas Blynas – Z. Blyno pusbrolis.

²⁹⁵ Matyt, kurį nors iš nuolankių malonės prašymų, kuriuos P. Kubiliūnas parašė sėdėdamas Panevėžio kalėjime 1934–37 m.

²⁹⁶ Jonas Virbalis – Lietuvos nacionalistų partijos Vilniaus apygardos vadas. Dirbo „Rūtos“ kooperatyve, Vidaus reikalų vadybos Savivaldybių departamente.

²⁹⁷ Marijonas Dambrauskas – leitenantas, LAF ryšininkas. 1941 m. pavasarį buvo nuvykęs į Berlyną pas K. Škirpą ir parvežė į Lietuvą iš jo gautas instrukcijas LAF veiklai Lietuvoje.

²⁹⁸ Antanas Žarskus – Kauno miesto ir apskrities policijos vadas, 4-ojo policijos bataliono kvotų karininkas ir būrio vadas.

²⁹⁹ Jonas Viliušis (1896–?) – miškininkas. 1931 m. buvo teisiamas su grupe voldemarininkų, siekusių perversmo keliu sugrąžinti į valdžią A. Voldemarą, tačiau buvo išteisintas. 1936–1940 m. Seimo narys. Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio mėn. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo į Lietuvą. Vilniaus universitete dėstė miškininkystę ir studijavo teisę. Dalyvavo Lietuvos nacionalistų partijos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³⁰⁰ *Laikas* – dienraštis, ėjęs 1938–1940 m. Kaune. Redagavo Henrikas Blazas. J. Paleckis buvo jo pavaduotojas.

³⁰¹ Juozas Paknys (1883–1948) – ekonomistas. 1922–1940 m. dirbo Lietuvos banko vadovybėje. Vokiečių okupacijos metais iš pradžių buvo finansų reikalų generalinio tarėjo pavaduotojas, vėliau iki 1942 m. rudens – Lietuvos banko valdytojas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³⁰² Petras Požėla – advokatas. Priklausė „Geležinio vilko“ organizacijai, 1931 m. nutestas 1 m. kalėjimo už perversmo organizavimą, siekiant grąžinti į valdžią A. Voldemarą. 1941 m. Lietuvą okupavus vokiečiams, dalyvavo kuriant Lietuvos nacionalistų partiją, buvo vienas iš jos vadovų, dirbo Šiaulių apygardos komisaro

padėjėju, dalyvavo žydų žudynėse ir plėšimuose. Radus dokumentų, jog buvo NKVD agentas – gestapo suimtas ir sušaudytas.

³⁰³ Jonas Deksnys (1914–1982) – 1940 m. lapkričio suimtas, išsilaisvino kilus Vokietijos–SSSR karui. LAF štabo Administracijos skyriaus viršininkas. Vėliau aktyviai veikė Lietuvos laisvės kovotojų sąjungoje, atstovavo jai VLIK'ė. 1944 m. bandžio mėn. gestapo suimtas ir kalinamas Vokietijoje. Po karo du kartus –1945 ir 1946 m. – buvo atvykęs į Lietuvą, užmezgė ryšius su antisovietiniu pasipriešinimu. 1949 m. gegužės mėn. atvyko trečią kartą, tačiau buvo suimtas. Tardomas palūžo ir sutiko dirbti sovietiniam saugumui.

³⁰⁴ Algirdas Kačanauskas (1917–1977) – muzikas. Dalyvavo Lietuvių nacionalistų partijos veikloje, dirbo Vidaus reikalų vadybos Visuomenės reikalų departamente, Savitarpinėje pagalboje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³⁰⁵ Vladas Pryšmantas (1895–1960) – muziejininkas, istorikas.

³⁰⁶ Antanas Maceina (1908–1987) – filosofas. 1935–1940 ir 1941–1943 m. dėstė VDU. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo į Lietuvą. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³⁰⁷ Vytautas Kazimieras Jonynas (1907–1997) – dailininkas grafikas. 1941–1944 m. – Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės instituto direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³⁰⁸ Rimtas Kalpokas (1908–1990) – dailininkas.

³⁰⁹ Liudas Vilimas (1912–1966) – dailininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³¹⁰ Garsioji Klaipėdos nacių byla, nagrinėta Kariuomenės teismo Kaune 1934 12 14–1935 03 26. Ernstas Neumannas, vadovavęs 1933 m. birželio 21 d. Klaipėdoje Vokietijos valdžios įsteigtai Socialistinės tautos sąjungai (Sozialistische Volksgemeinschaft – SOVOG), buvo nuteistas 12 m. kalėjimo. Spaudžiant Vokietijai, 1938 m. vasario 14 d. paleistas laisvėn ir grįžo į Klaipėdos nacių vado postą. Kariuomenės teismo prokuroras gen. Emilis Vimeris šiame teismo procese buvo kaltintojas, Matas Krygeris – tardytojas.

³¹¹ Juozas Avižonis – mokytojas.

³¹² Antanas Juška (1902–1985) – astronomas, pedagogas. 1934–1937 m. – Švietimo ministerijos Kultūros departamento direktorius, 1939–1940 m. – Valstybės teatro direktorius. Nuo 1929 m. dėstė VDU. 1941–1942 m. – Švietimo vadybos Aukštojo mokslo departamento direktorius.

³¹³ Cezaris Petrauskas (1900–1978) – teisininkas, liaudininkų veikėjas, ilgametis Kauno miesto savivaldybės tarnautojas. 1948 m. ištemptas į Sibirą. 1959 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

³¹⁴ Vladas Budreckas (1905–1986) – kunigas, muzikas, dėstė VDU Teologijos-filosofijos fakultete. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³¹⁵ Turimas galvoje Darbo įstaigos 1941 m. rugpjūčio 25 d. „Atsišaukimas į bedarbius“ dėl privalomos registracijos. Žr.: *Į laisvę*, 1941 08 27.

³¹⁶ Zigmantas Raulinaitis (g. 1913) – žurnalistas. 1934–1935 m. tarnavę kariuomenėje, leitenantas. 1935–1941 m. studijavo ekonomiką VDU ir Vilniaus universitete. Daug rašė spaudoje karybos tema. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³¹⁷ Stasys Balys (1908–1991) – ekonomistas, neolituanas. Dirbo referentu Prekybos departamente, dėstė Aukštesniojoje prekybos mokykloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

³¹⁸ Horst Wulff – Vilniaus apygardos komisaras.

³¹⁹ Turimas galvoje Z. Blyno brolis Vytautas.

³²⁰ Rowinski – Lietuvos generalinio komisariato Propagandos skyriaus viršininkas.

³²¹ Pranciškus Karevičius (1861–1945) – 1914–1926 m. žemaičių vyskupas. 1926 m. tapo arkivyskupu (titulinis).

³²² *Dabartis* – kaizerinių okupantų laikraštis, ėjęs 1915–1918 m.

³²³ Wendt von der Ropp – Kauno komisaro padėjėjas, A. von Rentelno adjutantas. SS hauptsturmführeris, baronas, kilęs iš Panevėžio.

³²⁴ Sklinda gandas, *Į laisvę* 1941 09 08.

³²⁵ Romualdas Kiaulėnas (Gintautas) (1905–1990) – majoras. 1941 m. balandžio mėn. suimtas ir nuteistas 8 m. kalėti. 1941 m. Birželio sukilimo metu išlaisvintas iš kalinių vagonų Vilniaus geležinkelio stotyje. Tarnavo lietuvių karių Vilniaus igulos štabo II skyriuje, nuo 1944 m. vasario mėn. – Vietinės rinktinės štabo II skyriuje. 1945 m. gegužės mėn. vokiečių suimtas ir kalinamas iš pradžių Salaspilio koncentracijos stovykloje, vėliau – Vokietijoje. Sąjungininkų išlaisvintas. Gyveno JAV.

³²⁶ Pranas Dielininkaitis (1902–1942) – sociologas, visuomenės veikėjas. Nuo 1933 m. dėstė VDU. 1925–1927 m. – studentų ateitininkų sąjungos pirmininkas. Vėliau – vienas iš aktyviausių jaunųjų katalikų veikėjų, dalyvavo kuriant Lietuvių aktyvistų sąjungą 1938 m. ir už tai buvo baustas. Laikinojoje vyriausybėje laikinai buvo darbo ir socialinės apsaugos ministru. Vėliau dirbo VDU.

³²⁷ T. y. L. Prapuolenis.

³²⁸ Vytenis Stasiškis – lietuvių saugumo policijos skyriaus prie vokiečių saugumo policijos ir SD vado Lietuvoje viršininko S. Čenkaus asmeninis sekretorius.

³²⁹ Dopolavoro (Po darbo) – dirbančiųjų laisvalaikio organizacija fašistinėje Italijoje. Vokietijoje veikė panaši organizacija – Kraft durch Freude (Jėga per džiaugsmą).

³³⁰ Domas Krivickas (1905–1999) – teisininkas. 1934–1940 m. Užsienio reikalų ministerijos juriskonsultas, dėstė VDU. 1941–1944 m. – Vilniaus universiteto prorektorių. 1944 m. pasitraukė į Vakarus

³³¹ Paulius Galaunė (1890–1988) – dailininkas, dailėtyrininkas, muziejininkas.
³³² Antanas Rūkštelė (1906–1990) – dailininkas, dailėtyrininkas. 1936–44 m. Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Etnografinio skyriaus vedėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³³³ Antanas Garmus (1881–1955) – gydytojas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupuojant Lietuvą buvo paskirtas Kauno miesto burmistru, išrinktas į Liaudies seimą. Vokiečių okupacijos metais dėstė VDU. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³³⁴ [J. Gobis], *Prof. Augustinas Voldemaras*, Plungė, 1930.

³³⁵ Jonas Arvydas Stiklorius (1914–?) – teisininkas. Laikinosios vyriausybės veikimo laikotarpiu dirbo Teisingumo ministerijoje, vėliau advokato. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³³⁶ Baumgaertel – Reicho okupuotų Rytų kraštų ministerijos pareigūnas.

³³⁷ Gražina Gustaitytė-Krivickienė (g. 1908) – tautosakos tyrinėtoja, teisininko Domo Krivicko žmona.

³³⁸ Liudvikas Šmulkštys (1902–1989) – teisininkas, liaudininkų veikėjas. 1928–1944 m. advokato Kaune. Dalyvavo kuriant VLIK'ą, buvo jo Teisių komisijos narys. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³³⁹ Su Kaziu Šimkumi.

³⁴⁰ Greičiausiai tai Emil Just – generolas majoras, vyriausiasis Lietuvos karo komendantas, buvęs Vokietijos karo attachė Lietuvoje (1937–1940).

³⁴¹ Apsirikimas. Atrodo, kalbama apie Nikolajaus II pusbrolių didįjį kunigaikštį Kirilą Vladimirovičių Romanovą, kuris emigracijoje 1924 m. pasiskelbė imperatoriumi, o sosto įpėdiniu paskyrė sūnų Vladimirą. 1938 m. Kirilas Vladimirovičius mirė.

³⁴² Juozas Gobis (1895–1970) – pedagogas, publicistas, aktyvus voldemarininkas. 1930 m. išleido knygelę *Prof. Augustinas Voldemaras*.

³⁴³ Petras Buinauskas – leitenantas, tarnavo TDA 5 batalione. 1941 m. spalio mėn. išleistas į atsargą.

³⁴⁴ Mečys Valiukėnas (g. 1910) – ekonomistas. Vokiečių okupacijos metais dirbo Žemės banke, dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁴⁵ Izidorius Toliušis (1904–1975) – advokatas, liaudininkas. 1941–1944 m. – vartotojų bendrovės „Parama“ juriskonsultas. 1944 m. sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1965 m. grįžo į Lietuvą.

³⁴⁶ Walter von Brauchitschs (1881–1948) – generolas feldmaršalas, 1938–41 m. – vyriausiasis Vokietijos sausumos kariuomenės pajėgų vadas.

³⁴⁷ Vincas Skaržinskas – 1934 m. birželio 7 d. pučo dalyvis. Už tai atimtas kapitono laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės. Vėliau vadovavo Jurdaičių (Šiaulių aps.) nepilnamečių nusikaltėlių įstaigai.

³⁴⁸ Juozas Matulevičius (1898–1944) – majoras. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče degraduotas į eilinius ir pašalintas iš kariuomenės. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo. Dalyvavo Lietuvių nacionalistų partijos veikloje. Kurį laiką buvo vartotojų bendrovės „Parama“ direktorius.

³⁴⁹ Nedidukas pirmame puslapyje išspausdintas niekieno nepasirašytas straipsnelis, kuriame piktinamasi, jog kovos prieš bolševizmą priedangoje vyksta šmeižimas, platinami visokie gandai. Perspėjama, jog bus pasirūpinta apsaugoti dėl to kenčiančius žmones (*Į laisvę*, 1941 09 25).

³⁵⁰ L. Virbickas.

³⁵¹ Alfonsas Svilas – karo aviacijos majoras, 1941 m. birželio mėn. paskirtas Telsių apskrities komendantu.

³⁵² Jadvyga Indrišiūnienė – Julius Indrišiūno, finansų ministro V. Mirono Ministrų Kabinete 1938 m., žmona. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, liepos 6 d. J. Indrišiūnas buvo suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio. 1945 m. sausio 4 d. mirė Kirovo lagerio ligoninėje.

³⁵³ Bandydamas sustabdyti plačiai paplitusias keršto akcijas, kuomet be jokio tyrimo buvo sušaudyta nemaža žmonių, 1941 m. liepos mėn. Šiaulių apygardos teismo prokuroras M. Krygeris išsiuntinėjo apskričių viršininkams aplinkraštį, kuriame paragino griežtai sudrausti savavaliautojus. Už tai M. Krygeris buvo gestapo suimtas ir ilgai kalinamas.

³⁵⁴ T. y. išburto.

³⁵⁵ Z. Blyno pusbrolis Vytautas Blynas.

³⁵⁶ Valerija Chrolauskaitė-Barmienė (1910–1997) – mokytoja. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁵⁷ Heinz Gräfe – 1939 m. – Rytų Prūsijos gestapo viršininkas, vėliau tarnavo Vyriausiojoje Reicho saugumo valdyboje.

³⁵⁸ Heinrich Hamann – vokiečių saugumo policijos ir SD vado Lietuvoje adjutantas, vėliau – Vilniaus miesto saugumo policijos ir SD skyriaus viršininkas. Lietuvoje organizavo motorizuotas komandas žydų žudynėms vykdyti.

³⁵⁹ Gerhard Schneider – SS oberšturmfiureris, SS B operatyvinės grupės pareigūnas. Aktyviai veikė Vilniuje, 1941 m. rudenį išsiųstas į Pskovą.

³⁶⁰ Kostas Dulksnys (1901–1941) – pulkininkas, 1934–1940 m. – Kariuomenės vyriausiojo štabo II skyriaus (žvalgybos) viršininkas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 18 d. suimtas ir išvežtas į Maskvą. 1941 m. liepos 27 d. sušaudytas.

³⁶¹ Bronius Tvarkūnas (1900–?) – Lietuvos kariuomenės savanoris kūrėjas, sunkiai sužeistas Nepriklausomybės kovose, Vyčio kryžiaus kavalerius. 1923–1940 m.

tarnavo Vytauto Didžiojo karo muziejuje. Nuo 1941 m. gruodžio mėn. dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁶² Vytautas Bulota (1898–1991) – teisininkas. 1941–1944 m. – Kauno apygardos prokuroras, Apeliacinių rūmų prokuroras. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁶³ T. y. pasirašė pasižadėjimą būti agentu.

³⁶⁴ Aleksandras Gudaitis-Guzevičius (1908–1969) – 1941–1941 m. – LSSR vidaus reikalų, 1944–1945 m. – valstybės saugumo liaudies komisaras.

³⁶⁵ Jonas Bulota (1855–1942) – lietuvių tautinio atgimimo veikėjas, veterinarijos gydytojas, generolas.

³⁶⁶ Rowinski – Lietuvos generalinio komisariato Propagandos skyriaus vedėjas.

³⁶⁷ Kalbama apie 1941 m. spalio 6 d. įvykusias pirmąją raudonojo teroro auką paskelbto teisininko, buvusio Valstybės Tarybos referento Juozo Tomkaus laidotuves. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, J. Tomkus 1940 m. liepos 11 d. buvo suimtas ir po dviejų dienų nužudytas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime.

³⁶⁸ Lucian Wysocki – SS ir policijos vadas Lietuvoje 1941–1943 m.

³⁶⁹ Pranas Petraitis (1907–1948) – kunigas salezietis, nuo 1938 m. – Kauno Švč. Trejybės parapijos klebonas. 1941 m. balandžio mėn. suimtas. Išsigelbėjo nuo sušaudymo Červenėje Vokietijos–SSSR karo pradžioje. Grįžęs į Kauną, buvo paskirtas Kauno kunigų seminarijos rektoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁷⁰ Jonas Petruitis (1891–1943) – pulkininkas. 1927 m. išėjo į atsargą. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, gruodžio mėn. buvo suimtas. Jam pavyko išsigelbėti nuo sušaudymo Červenėje Vokietijos–SSSR karo pradžioje. Parašė apie tai atsiminimus *Kaip jie mus sušaudė*. 1943 m. rugsėjo 28 d. mirė nuo plaučių uždegimo.

³⁷¹ 1941 m. rudenį buvo kilęs sumanymas įkurti Lietuvos Rytų studijų institutą, kaip Lietuvos mokslų akademijos sekciją. P. Kubiliūno pavedimu T. Daukantas parengė instituto statutą. 1942 m. sausio 26 d. jį apsvarstė Mokslų akademijos prezidentas ir nutarė atsisakyti instituto steigimo dėl lėšų stokos. (Taip pat žr. 1941 m. lapkričio 21 d. įrašą).

³⁷² Hans Gewecke – Šiaulių apygardos komisaras.

³⁷³ Steponas Kenstavičius-Kęsgaila (1910–1977) – teisininkas. Nuo 1931 m. dirbo Kauno miesto savivaldybėje. 1942–1944 m. – Kauno miesto burmistras. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁷⁴ Kazimieras Viktoras Banaitis (1896–1963) – kompozitorius, dirigentas, pedagogas. 1944 m. pasitraulė į Vakarų.

³⁷⁵ Žr.: Reicho sienos ir kaimynai. Oficialaus Reicho administracijos organų dekreto informacija, *I laisvę*, 1941 10 10.

³⁷⁶ von der Recke – SA šturmbanfuiereris, Lietuvos generalinio komisariato pareigūnas.

³⁷⁷ 1936 m. Kauno apygardos teisme buvo nagrinėjama Prekybos ir pramonės banko bankroto 1927 m. byla. Teismas nustatė, jog bankas bankrutavo dėl jo vadovų Martyno Yčo, Jono Dobkevičiaus ir Jono Šodės kaltės. Pripažinti kaltais M. Yčas ir J. Šodė buvo atleisti nuo baismės dėl senaties termino. J. Dobkevičius jau buvo miręs, tad jo atžvilgiu byla nutraukta. Z. Blyno tėvui Domininkui Blyniui, dirbusiam šiame banke 1921 m., kaltinimai nebuvo pareikšti. Šioje byloje jis tik buvo apklaustas kaip liudytojas.

³⁷⁸ Levas Karsavinas (1882–1952) – kultūros ir meno istorikas, filosofas, VDU ir Vilniaus universitetų profesorius. 1949 m. suimtas ir nuteistas 10 m. kalėti. Mirė Abezės lageryje. Čia, matyt, kalbama apie jo 1931–1937 m. išleistą penkiatomę *Europos kultūros istoriją*.

³⁷⁹ Matas Naujokas (1901–1974) – pulkininkas leitenantas, 1939–1940 m. – 9 pėstininkų pulko štabo viršininkas. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime, Lietuvių nacionalistų partijos, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje, *Lietuvos laisvės trimito* leidyboje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁸⁰ Mykolas Römeris (1880–1945) – teisininkas, žymus konstitucinės teisės specialistas. 1922–1940 m. – VDU profesorius, rektorius (1927–1928 ir 1939–1939 m.), 1940–1945 m. – Vilniaus universiteto profesorius.

³⁸¹ Carl von Nabersberg – A. von Rentelno pavaduotojas politiniams reikalams.

³⁸² Bronius Norkus – leitenantas. 1942 m. balandžio 4 d. žuvo Rytų fronte.

³⁸³ A. Engel – policijos majoras, tvarkos policijos vadas Lietuvoje (1941 09–1942 02).

³⁸⁴ Juozas Barzda (1913–1944) – leitenantas. 1941 m. Birželio sukilime vadovavo paties suorganizuotam būriui Kaune. Po to buvo TDA bataliono 3 kuopos vadas, 2 bataliono vado pavaduotojas. 1941 m. lapkričio mėn. išėjo į atsargą. 1944 m. – Telšių „Vanagų“ būrio vado pavaduotojas. 1944 m. gruodžio mėn. nuskendo Platelių ežere.

³⁸⁵ Kalbama apie G. Papinio knygos *Un uomo finito* (Baigtas žmogus) vertimą.

³⁸⁶ Antanas Rimydis (1905–1994) – poetas, žurnalistas. 1941–1944 m. redagavo *Ūkininko patarėją*. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁸⁷ Izidorius Pucevičius (1901–1945) – kapitonas, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis. Dalyvavo kuriant Lietuvių nacionalistų partiją, vėliau dirbo Pramprekyboje. Vienas iš ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo Šeduvos apylinkėse organizatorių, Žaliosios rinktinės įkūrėjų (slapyvardis – Radvila). 1945 m. rugpjūčio 26 d. žuvo.

³⁸⁸ Algirdas Nasvytis (1910–1981) – inžinierius. 1941–1944 m. dėstė VDU. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

³⁸⁹ Stasius Būdavas (1908–1966) – kunigas, prozininkas, poetas.

³⁹⁰ Johan Kipp – kunigas jėzuitas. 1923 m. iš Vokietijos atvyko dirbti į Lietuvą, vadovavo Kauno jėzuitų gimnazijai.

³⁹¹ Edvardas Zabarauskas (1907–1940) – 1938–1940 m. Kauno radiofono direktorius. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, žuvo bandydamas pabėgti į Vokietiją.

³⁹² Ne visai aišku, kas turima galvoje. 1940 m. liepos 21 d. Liaudies seimas priėmė Lietuvos įstojimo į Sovietų Sąjungą deklaraciją, tačiau Z. Blynas už ją balsuoti ir negalėjo. Gal norėta pasakyti, jog nedalyvavo liepos 14–15 d. vykusiuose Liaudies seimo rinkimuose.

³⁹³ Stasys Lozoraitis (1898–1983) – diplomatas. 1934–38 m. – užsienio reikalų ministras. 1939 m. paskirtas nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru į Romą prie Kvirinalo.

³⁹⁴ Jurgis Šaulys (1879–1948) – Vasario 16-osios akto signataras, diplomatas. Dirbo nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Vokietijoje, Šveicarijoje, Italijoje, Vatikane, Lenkijoje.

³⁹⁵ Edvardas Turauskas (1896–1966) – diplomatas. 1939–1940 m. – Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktorius. 1940 m. birželio 15 d. išvyko į pasiuntinio prie Tautų Sąjungos postą.

³⁹⁶ Klaidos ir išvados, *Naujoji Lietuva*, 1941 10 16. Straipsnyje dėstoma, jog Lietuvos valstybės vadovai padarė didelę klaidą, orientuodamiesi ne į Vokietiją, o į Sovietų Sąjungą, Prancūziją, ir pan. Esą galbūt ir dabar vienas kitas Lietuvos diplomatas užsienyje kalba lietuvių tautos vardu, tačiau „lietuvių tauta nieko negaliojo jos vardu kalbėti „demokratinėse“ valstybėse, nes ji (mūsų tauta) daugiau ankstyvesnių klaidų nepadarys ir nelinkčios prieš tuos, kurie yra tik apgaulingo žodžio meisteriai“.

³⁹⁷ Lietuvių Nacionalistų Partijos Įstatai, *Tėvynė*, 1941 10 20.

³⁹⁸ Vincas Remeikis – Vilniaus apskrities policijos vadas (1941 12–1943 07).

³⁹⁹ DNB – Deutsche Nachrichten Büreau (Vokiečių žinių biuras).

⁴⁰⁰ Vincas Kemežys (1899–1947) – žurnalistas. Vokiečių okupacijos metais – *Savitarpinės pagalbos žinių* redaktorius, Vidaus reikalų vadybos Spaudos skyriaus viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, tačiau Pamary, kur jis gyveno priskyrus Lenkijai, sovietinio saugumo suimtas ir išvežtas į Sibirą.

⁴⁰¹ Domas Micuta (1895–?) – ekonomistas. 1928–1941 m. – Centralinio statistikos biuro direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁰² Kalbama apie diplomato Jurgio Savickio sūnų Algirdą, kuris, nepaisydamas Julijai. 1943 m. spalio mėn. buvo nušautas, kai gynė žmoną nuo lietuvių policininko priekabiavimo.

⁴⁰³ Vincė Jonuškaitė-Zaunienė-Leskaitienė (1902–1997) – operos dainininkė. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁰⁴ Greičiausiai tai viena iš seserų dainininkių: Valerija Kudabaitė-Misiurevičienė (1914–1973) arba Eleonora Kudabaitė-Ignatavičienė (1916–1990).

⁴⁰⁵ Elena Mažrimaitė-Diršienė (1914–1993) – operos dainininkė, pedagogė.

⁴⁰⁶ Kazys Gutauskas (1909–1995) – operos dainininkas.

⁴⁰⁷ Pulgis Andriušis (1907–1970) – rašytojas, žurnalistas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁰⁸ Antanas Špokevičius – pulkininkas leitenantas, policijos batalionų organizatorius Vilniuje. Nuo 1941 m. spalio mėn. – lietuvių savisaugos dalinių inspektorius. 1943–1944 m. – lietuvių savisaugos dalinių ryšių karininkas prie vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁰⁹ August Müller – vokiečių saugumo policijos ir SD įstaigos Lietuvoje IV skyriaus (gestapo) viršininkas.

⁴¹⁰ Amerikoje yra ir kitokių žmonių, *I laisvę*, 1941 10 28. Publikuojamas neva JAV lietuvio (pavardė neskelbiama, „kad laiško autorius nebūtų Amerikos žydijos persekiojamas“) laiškas A. von Rentelnui. Laiške dėkojama už tai, kad „Lietuva galutinai bus atpalaiduota nuo žydų“.

⁴¹¹ NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) – Vokiečių nacionalsocialistų darbininkų partija.

⁴¹² Kovoja visa lietuvių tauta, *I laisvę*, 1941 10 29.

⁴¹³ Mečislovas Leonardas Paliulionis (1834–1908) – Žemaičių vyskupas 1883–1908 m.

⁴¹⁴ Antanas Karosas (1856–1947) – Vilkaviškio vyskupas 1926–1947 m.

⁴¹⁵ Pranas Padalskis-Padalys (1911–1971) – ekonomistas. Nuo 1941 m. – Vilniaus universiteto docentas. Pramonės viceministras Laikinojoje vyriausybėje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴¹⁶ Alfonsas Lipniūnas (Lipnickas) (1905–1945) – kunigas. Nuo 1942 m. dėstė Vilniaus kunigų seminarijoje ir ėjo Vilniaus universiteto kapeliono pareigas. 1941 m. įsteigė šalpos Laisvės fondą. 1943 m. kovo 17 d. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Mirė per jos evakuaciją.

⁴¹⁷ Mečislovas Reinsys (1884–1953) – arkivyskupas, 1942–1947 m. – Vilniaus, Minsko ir Mogiliavo arkivyskupijų apaštališkasis administratorius. 1947 m. birželio 12 d. suimtas ir nuteistas 8 m. kalėti. 1953 m. lapkričio 8 d. mirė Vladimiro kalėjime.

⁴¹⁸ Juozas Žukauskas – žurnalistas. 1941–1942 m. – *Naujosios Lietuvos* redaktorius.

⁴¹⁹ Juozas Liandsbergis-Žemgaila (1886–1943) – Pirmojo generalinio tarėjo įstaiigos reikalų vedėjas, ats. pulkininkas.

⁴²⁰ Bronius Blaveščiūnas (1893–1943) – diplomatas. 1930–1939 m. dirbo Lietuvos pasiuntinybėse Paryžiuje, Buenos Airėse. 1939 m. atšauktas į Kauną ir paskirtas Protokolo direktoriaus pavaduotoju. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m.

liepos 19 d. paskirtas Protokolo direktoriumi. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime. 1941 m. rugpjūčio mėn. paskirtas P. Kubiliūno adjutantu, gruodžio mėn. perkeltas dirbti į Vidaus reikalų vadybą ir paskirtas Administracijos departamento vyr. referentu.

⁴²¹ Vaclovas Goštautas (1900–1962). 1928–1931 m. – policijos referentas Vidaus reikalų ministerijoje. Vėliau – Raseinių, Vilkaviškio apskričių viršininkas. 1941 m. birželio mėn. buvo suimtas, tačiau kilus Vokietijos–SSSR karui išsilaisvino. Vokiečių okupacijos metais – Marijampolės apskrities viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴²² Turimos galvoje 1941 m. lapkričio 8 d. vykusios išskilmės Savitarpinės pagalbos įsteigimo proga. Tai buvo vienintelė legali masinė lietuvių organizacija, kuri perėmė panaikinto Raudonojo kryžiaus funkcijas, šelpė nuo karo nukentėjusius ir vargstančius gyventojus, rėmė lietuvių kultūrinį darbą. Leido savaitraštį *Savitarpinės pagalbos žinios*, vaikams skirtą žurnalą *Žiburėlis*.

⁴²³ Ernestas Galvanauskas (1882–1967) – žymus valstybės ir visuomenės veikėjas, ilgametis Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas, susisiekimo, užsienio reikalų ir finansų ministras. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą – finansų ministras Liaudies vyriausybėje. 1940 m. liepos 5 d. atsistatydino ir rugpjūčio mėn. pabėgo į Vokietiją.

⁴²⁴ Vincas Vitkauskas (1890–1965) – diviziono generolas, 1940 m. – kariuomenės vadas. Sovietų Sąjungai okupavus 1940 m. Lietuvą, krašto apsaugos ministras Liaudies vyriausybėje, vėliau – Raudonosios armijos 29 teritorinio korpuso vadas. 1942–1945 m. dėstė Frunzės karo akademijoje Maskvoje.

⁴²⁵ „Vivat et res publica,

Et qui illam regit!

Vivat nostra civitas,

Maecenatum caritas,

Quae nos hic protegit!“

(Tegyvuoja ir respublika,

ir kurie ją valdo.

Tegyvuoja mūsų miestas,

Malone mecenatu,

kurie mus čia globoja!)

⁴²⁶ Dar kartą buvo išspausdintas *Tėviškėje*, 1943 02 02.

⁴²⁷ Žr.: Vetusius, Šitaip fašizmas perorganizavo Italiją, *Tėvynė*, 1941 11 07.

⁴²⁸ Filmas vadinosi „Glenarvono lapė“.

⁴²⁹ T. y. Giovanni Papini, Apie senatvę (vertė Vetusius), *Tėvynė*, 1941 11 14.

⁴³⁰ Žr.: Giovanni Papini žodis Lietuvos jaunimui, *Tėvynė*, 1941 11 28.

⁴³¹ Joachim von Lüth – Lietuvos generalinio komisariato I skyriaus politinio poskyrio viršininkas.

⁴³² Vidkun Quisling (1887–1945) – Norvegijos fašistų vadas. 1940 m. balandžio 9 d. vokiečiams įsiveržus į Norvegiją, per radiją paskelbė apie savo vadovaujamos vyriausybės sudarymą. Tačiau ji tvėrė tik 5 dienas – Norvegijos reichskomisarų buvo paskirtas Josefas Terbovenas. Pastarasis 1942 m. pasiūlė Quislingui Norvegijos ministro pirmininko postą. Jame išbuvo iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos. 1945 m. spalio 24 d. Norvegijos teismo sprendimu sušaudytas už valstybės išdavimą.

⁴³³ Kazys Labutis (1899–?) – pulkininkas leitenantas, nuo 1941 m. spalio 24 d. – lietuvių savisaugos dalinių Kauno apygardos vadas.

⁴³⁴ Kazimieras Būga (1879–1924) – kalbininkas.

⁴³⁵ Walter Neum – Panevėžio apygardos komisaras.

⁴³⁶ Vytautas Kasniūnas (iki 1938 m. Kasnickas) (g. 1914) – žurnalistas, *Panevėžio apygardos balso* redaktorius (1941–1943), dalyvavo nacionalistų veikloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴³⁷ 1941 m. rugsėjo 20 d. reichskomisarų Rytų kraštui H. Lohse paskelbė, jog uždrausta steigti politines partijas ir organizacijas, o esamos partijos ir organizacijos privalo savo veiklą tuojau sustabdyti. Generalinis komisaras gali leisti veikti jau esamoms organizacijoms arba steigti naujas tik išimties tvarka (Potvarkis apie sąjungas ir susirinkimus, *I laisvę*, 1941 11 22).

⁴³⁸ Gražina Krivickienė.

⁴³⁹ Juozas Petronis – agronomas, 1941–1942 m. – žemės ūkio generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁴⁰ Heinrich Himmler (1900–1945) – vienas iš žymiausių nacistinės Vokietijos politinių ir karinių veikėjų, SS reichsfiureris. 1945 m. gegužės 21 d. pakliuvo nelaisvę britams ir nusižudė.

⁴⁴¹ Jonas Švedas (1908–1971) – kompozitorius. 1940 m. pabaigoje subūrė Vilniaus filharmonijos Liaudies ansamblį (po karo pavadintas „Lietuva“).

⁴⁴² Nuo 1941 m. gruodžio 1 d. visi lietuvių savisaugos daliniai, išskyrus Vilniaus ir Kauno igulus, perėjo vokiečių žandarmerijos Lietuvoje vado žinion.

⁴⁴³ Stasys Ušinskas (1905–1974) – dailininkas-tapytojas, vitražistas, lėlininkas, scenografas.

⁴⁴⁴ Ričardas Šveiceris (Richard Schweizer) – vokiečių iš Kybartų, SD operatyvininkas Kaune.

⁴⁴⁵ Šiame potvarkyje buvo nustatyta, jog žydas, kuris nuolat gyvena užsienyje, negali būti Vokietijos piliečiu, o pagal šį potvarkį pilietybės netekusių žydų turtas atitenka Reichui.

⁴⁴⁶ J. Indrišūnienė.

⁴⁴⁷ Jonas Našliūnas (1900–1980) – advokatas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.
⁴⁴⁸ 1941 m. lapkričio 15 d. H. Lohse paskelbė atsišaukimą, kuriame gyventojai buvo įpareigoti pranešti apie visus įtartinus „elementus“, o ypač apie parašiusiųjų „elementams“ grėsi sušaudymas. Gyventojai taip pat buvo laikomi atsakingais už „netaisčių saugumą“ (Atsišaukimas, *I laisvę*, 1941 12 03).
⁴⁴⁹ Gediminas Galvanauskas (1905–1979) – ekonomistas. 1941–1942 m. vadavo valstybės taupomosioms kasoms. 1942 m. kovo mėn. gestapo suimtas, tačiau gruodžio mėn. paleistas su sąlyga, jog neužsiims politika. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁴⁵⁰ 1941 m. liepos 30 d. Lenkijos vyriausybės emigracijoje ministras pirmininkas gen. W. Sikorskis pasirašė sutartį su SSSR dėl diplomatinio santykių atnaujinimo.

⁴⁵¹ Augustinas Janulaitis (1878–1950) – teisininkas, istorikas, nuo 1922 m. – VDU profesorius.

⁴⁵² 1917 m. rugsėjo 18–22 d. Vilniuje vykusioje konferencijoje išrinkta Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos nepriklausomybės atstatymo aktą. 1918 m. liepos 11 d. Lietuvos Taryba pasivadino Lietuvos Valstybės Taryba.

⁴⁵³ T. y. J. Vokietaitis.

⁴⁵⁴ Feliksas Vizbaras (1880–1970) – inžinierius architektas.

⁴⁵⁵ Jurgis Šliesoraitis ir Jonas Vokietaitis.

⁴⁵⁶ Romuald Jałbrzykowski (1876–1955) – Vilniaus arkivyskupas 1926–1955 m. 1942 m. pradžioje suimtas gestapo ir internuotas Marijonų vienuolyne Marijampolėje. 1944 m. rugpjūčio mėn. grįžo į Vilnių ir vėl perėmė arkivyskupijos valdymą. 1945 m. sausio mėn. suimtas sovietinio saugumo, bet po mėnesio paleistas ir priverstas išvykti į Lenkiją. Apsigyveno Bialystoke ir valdė Lenkijai priklausiančią Vilniaus arkivyskupijos dalį.

⁴⁵⁷ Vaclovas Ivanauskas (Vaclav Ivanovski) (1880–1943) – baltarusių politinis ir visuomenės veikėjas, žymiojo lietuvių gamtininko Tado Ivanausko brolis. 1918 m. susikūrusios Baltarusijos Respublikos švietimo ministras. Vėliau profesorius Minske, Varšuvoje, Vilniuje, buvo vienas iš baltarusių nacionalistų lyderių. Prasidėjęs Vokietijos – Sovietų Sąjungos karui, atvyko į vokiečių okupuotą Minską ir buvo paskirtas jo burmistru. 1943 m. partizanų nužudytas.

⁴⁵⁸ A. Hitleris pareiškė: „Jungtinių Valstybių vyriausybei oficialiai nė nemėgiant paneigti, Amerikoje buvo paskelbtas prezidento Roosevelto planas vėliausiai 1943 metais Vokietiją ir Italiją pulti karinėmis priemonėmis jau pačioje Europoje“ (Žr.: Vakarykštė Fiurerio kalba Vokietijos Reichstage, *I laisvę*, 1941 12 12). Apie JAV „klastas“ žr.: Sensacingos reveliacijos apie Amerikos karinius planus, *I laisvę*, 1941 12 06; Roosevelto tikslai įsiveržti Europon, *Naujoji Lietuva*, 1941 12 09.

⁴⁵⁹ Kalbama apie G. Papinio knygos *Tragizmai ir vyriškumas* vertimą.

⁴⁶⁰ 1941 m. gruodžio 13 d. Kaune, „Ažuolyne“, viešai buvo pakarti trys pogrindininkai komunistai Alfonsas Vilimas, Albertas Slapšys ir Vladas Baronas. Mieste buvo išklijuoti skelbimai apie mirties bausmės vykdymo laiką bei vietą.

⁴⁶¹ Jeronimas Garolis (1900–1972) – karo aviacijos majoras. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče išleistas į atsargą. Dalyvavo 1941 m. Birželio sukilime. 1942–1944 m. – alaus daryklos „Sudavija“ direktorius, nuo 1944 m. gegužės mėn. – Prienu burmistras. 1944 m. vasarą pasitraukė į Vakarų.

⁴⁶² L. Prapuolenis iš pradžių buvo išvežtas į Tilžės kalėjimą, o iš ten – į Dachau koncentracijos stovyklą. K. Škirpos pastangomis 1942 m. balandžio mėn. buvo paleistas.

⁴⁶³ T. y. paminėti 1926 m. gruodžio 17 d. karinį valstybės perversmą Lietuvoje.

⁴⁶⁴ Vladas Nagevičius-Nagius (1881–1954) – brigados generolas, 1918–1940 m. – Karo sanitarijos valdybos viršininkas. Vytauto Didžiojo karo muziejaus įkūrėjas ir ilgametis jo vadovas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁶⁵ A. Valiukėnu.

⁴⁶⁶ G. Krivickienę.

⁴⁶⁷ Antanas Knūkšta (1892–1983) – vienas iš „Sakalo“ leidyklos steigėjų, nuo 1925 m. jos vadovas. 1944 m. pabaigoje sovietinio saugumo suimtas, 1946 m. nuvestas 8 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1957 m. grįžo į Lietuvą.

⁴⁶⁸ Gražina Krivickienė.

⁴⁶⁹ Turimas galvoje straipsnis „Kėdžių riteriai“ (*Tėvynė*, 1941 12 20), kuriame kalbama, jog įvairiose įstaigose nemaža dykaduonių, kurie savo kėdėse laikosi tik dėl beatodairiško pataikavimo neprincipingiems viršininkams.

⁴⁷⁰ Algirdas Gustaitis (1916–2002) – žurnalistas, rašytojas. Vokiečių okupacijos metais vadovavo Vilniaus kelionių biurui, dirbo Vidaus reikalų vadybos Rytų Lietuvos referentūroje, vadovavo Vilniaus priešgaisrinės apsaugos tautinių šokių ir dainų ansamblui. Dalyvavo LLKS spaudos leidyboje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁷¹ Pralaimėjus mūšį prie Maskvos, vyriausiasis sausumos karinių pajėgų vadas generolas feldmaršalas Walteris von Brauchitschsas buvo išvarytas į atsargą. Oficiali versija – pablogėjus sveikatai.

⁴⁷² A. Valiukėnas.

⁴⁷³ Žr.: Reicho Komisaro žodis naujųjų metų proga, *Į laisvę*, 1941 12 31.

⁴⁷⁴ I. Kurklietį.

⁴⁷⁵ Juzė Augaitytė (1906–1996) – operos solistė. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁴⁷⁶ Dr. P. A[ncevičius], Karo švenčių nuotaikos Berlyne (Telefonu iš Berlyno), *Į laisvę*, 1942 01 03.

⁴⁷⁷ Domas Šidlauskas-Visuomis (1878–1944) – senoji lietuvių tikėjimo pagrindų kūrė naują tikybą – Visuomybę. Netoli Dusėtų buvo įkūręs Romuvą (1931 m.), J. Basanavičiaus vardo liaudies universitetą (1931 m.).

⁴⁷⁸ Alfredo Panzini (1863–1939) – italų rašytojas.

⁴⁷⁹ Jurgis Bobelis (1895–1954) – pulkininkas, 1941 m. birželio–liepos mėn. – Kauno miesto karo komendantas. 1-ojo policijos bataliono steigėjas. Vėliau – Vyriausiosios butų valdybos viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁴⁸⁰ Žr.: Dėl pokarinės santvarkos Maskvoj nepavyko susitarti, *I laisvė*, 1942 01 06. Akivaizdu, jog Z. Blyno dėmesį patraukė ši pastraipa: „Berlyne gyvai komentuojama ir Edeno kalba, kurią jis pasakė iš Maskvos. Wilhelmstrassės sluoksniai tą kalbą apibūdina kaip pigų bereikšmį laikraštinių feljetoną. Įdomesnė esanti tik ta vieta, kurioje Edenas diplomatine forma pareiškė, kad pokarinės santvarkos klausimai likę Maskvoj atviri ir kad dėl jų nesusitarta. Iš to Wilhelmstrassės sluoksniai daro išvadas, kad britai palikę Stalinui laisvas rankas dėl valstybių Rytų Europoje ir kad jeigu Sovietai laimėtų karą, tai jie visą eilę tautų vėl pavergtų. Toks likimas galįs laukti ne tik jų šiandieninių sąjungininkų lenkų, bet ir eilės kitų valstybių, tačiau sovietai karo nelaimėsia. Europa esanti vieninga ir ji sugebėsianti apsisaugoti nuo bolševikinės tiranijos“.

⁴⁸¹ Žr. Dr. P. A[ncevičius], Rio de Žaneiro konferencija – likimo egzaminas P. Amerikai, *I laisvė*, 1942 01 07. Straipsnyje pateikiama citata iš laikraščio *Essener Nationalzeitung*: „Geležinė ranka vokiško teisingumo, kuri nedariusi jokio skirtumo tarp laipsnių ir luomų, vienodai traktavusi tiek ministerį pirmininką, tiek ir eilinį sabotažininką, tiek teigiamai paveikus čekus, kad jie visiškai supratę naujos santvarkos principus ir idėjas, o įvykdyta kailių ir vilnonių daiktų rinkliava, kurią pradėjo atsišaukimu į čekus prezidentas Dr. Hacha, aiškiai parodžiusi, kad Protektorate įvykęs radikalus persilaužimas ir kad ten vyrauja kitokios politinės ir dvasinės nuotaikos negu buvo prieš gen. Heydrich akciją, kuri buvo pravaista pėmai R. Heydricha, iki tol vadovavusį Vyriausiajai Reicho saugumo valdybai (RSHA). Naujasis protektorius iškart sustiprino čekų pogrindžio persekiojimą, įkūrė žydų daugiausia dirbusių karo pramonėje, gyvenimą, žodžiu, naudojo „lazdos ir meduonio“ politiką. 1942 m. gegužės 27 d. R. Heydrichas buvo mirtinai sužeistas per Londone veikusios Čekijos vyriausybės iniciatyva surengtą pasikėsinimą.“

⁴⁸² Juozas Rimantas (iki 1940 m. Slapsinskas) (1908–1973) – knygotyrininkas, bibliografas. 1939–1950 m. – Lietuvos centrinės bibliotekos direktorius. Atleistas kaip politiškai nepatikimas, mokytojo, dirbo Knygų rūmuose.

⁴⁸³ Nepavykus įkurti Lietuvos Rytų studijų instituto, 1942 m. pradžioje buvo įsteigtas Vilnijai remti komitetas – „mokslinė, kultūrinė ir sociališkai ekonominė Vilniaus lietuvių draugija, siekianti kelti ir remti Vilnijos gyventojų kultūrinę ir ūkinę pažangą“. Vadovavo gen. T. Daukantas. 1942 m. rudenį vokiečių uždarytas.

⁴⁸⁴ Bronys Raila (1909–1997) – žurnalistas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo steigiant LAF. Prasidėjęs Vokietijos–SSSR karui, grįžo į Lietuvą, dirbo *Tėviškės* laikraštyje Šiauliuose. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁴⁸⁵ Greičiausiai kalbama apie gydytoją Ipolitą Čiburą (1906–1963), kuris buvo išvežtas į lagerį Sibire 1941 m. birželio 14 d. 1943 m. nuteistas 5 m. kalėti. 1946 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁴⁸⁶ 1862 m. Prahoje įkurta tautinė sporto organizacija. Sakalai aktyviai dalyvavo antinacinėje rezistencijoje. 1941 m. spalio 11 d. vokiečiai uždraudė „Sakalo“ organizaciją, daug sakalų buvo suimta.

⁴⁸⁷ Tikriausiai P. Klimo 1917 m. išleistą knygelę *Lietuva, jos gyventojai ir jos sienos*.

⁴⁸⁸ Klaida. Turi būti Vyriausiasis komitetas.

⁴⁸⁹ T. y. Vilniaus dailės muziejuje, kuriam 1940–1944 m. vadovavo dailininkas Adolfas Valeška.

⁴⁹⁰ Rudolf Pense – Lietuvos generalinio komisariato Ūkio skyriaus viršininkas.

⁴⁹¹ Kalbama apie armijų grupės „Pietūs“ vadą generolą feldmaršalą Walterį von Reichenau. 1942 m. sausio 12 d. Poltavoje jį ištiko sunkus širdies priepuolis. Sausio 17 d. be sąmonės išgabentas į Leipcigą, tačiau lėktuvas patyrė avariją, o feldmaršalas toje nelaimėje – dar ir sunkią galvos traumą. Tos pačios dienos vakare buvo atskraidintas į ligoninę jau miręs.

⁴⁹² 1942 m. sausio mėn. Savitarpinės pagalbos Vyriausiojo komiteto pirmininku vietoj plk. ltn. Motiejaus Naujoko buvo paskirtas Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų profesorius Ignas Končius, kuris išbuvo šiose pareigose iki pat pasitraukimo iš Lietuvos 1944 m. 1999 m. prof. Vytautas Merkys paskelbė I. Končiaus atsiminimus apie Savitarpinę pagalbą (Ignas Končius, Savitarpinė pagalba. Vokiečių okupacija 1941–1944, *Lietuvos istorijos metraštis* 1998, V., 1999, p. 325–373).

⁴⁹³ Viktoras Kurgonas – Gardino lietuvių tautinio komiteto pirmininkas.

⁴⁹⁴ W. von Brauchitschsas 1945 m. pasidavė anglams. Mirė 1948 m. spalio 18 d. karo belaisvių stovyklos ligoninėje Hamburge.

⁴⁹⁵ Reicho ministeris Rosenberg Rytų Krašto klausimais, *I laisvę*, 1942 01 20.

⁴⁹⁶ Pijus Čižauskas (1908–2000) – kunigas, vokiečių okupacijos metais buvo Alytaus gimnazijos kapelionas.

⁴⁹⁷ Giovanni Battista Montini (1897–1978) – tuo metu Vatikano valstybės sekretoriaus padėjėjas, būsimasis popiežius Paulius VI (1963–1978).

⁴⁹⁸ von Fritsch – Lietuvos generalinio komisaro pavaduotojas.

⁴⁹⁹ Viktoras Vilčinskas – agronomas, Lydos lietuvių komiteto pirmininkas. 1947 m. suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. Į Lietuvą grįžo 1970 m.

⁵⁰⁰ Studijų biuras įsteigtas 1941 m. spalio 1 d. „tirti ir kultūringoms pasaulio tautoms skelbti žydijos ir bolševizmo padarytą žalą lietuvių tautai“ (Studijų biuro

darbai ir uždaviniai, *laisvę*, 1942 01 23). Vadovavo Juozas Senkus. Prie biuro veikė Raudonojo teroro muziejus. Išleido 4 *Lietuvių archyvo* tomus.

⁵⁰¹ 1942 m. sausio 25 d. Kaune Vytauto Didžiojo kultūros muziejuje buvo atidaryta Studijų biuro parengta raudonojo teroro paroda.

⁵⁰² Valteris Kristupas Banaitis (1918–1999) – kompozitorius, vargonininkas, chorvedys, publicistas. 1941–1943 m. – Kauno radiofono muzikos redakcijos vedėjas, 1943–1944 m. – Vilniaus operos administratorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁵⁰³ Greičiausiai Antanui Valiukėnui, kad nuvežtų į Vokietiją.

⁵⁰⁴ Juozas Žilionis – Vidaus reikalų vadybos Visuomenės reikalų departamento Kultūros reikalų direkcijos viršininkas.

⁵⁰⁵ Pranas Ancevičius (1895–1964) – teisininkas, žurnalistas, socialdemokratų veikėjas. 1927 m. rudenį nepasisekė jėga grąžinti demokratinės santvarkos, pabėgo į Lenkiją. Dalyvavo plečkaitininkų judėjime, redagavo jo laikraštį *Pirmyn*. 1939 m. grįžo į Kauną. 1939–1940 m. – Lietuvos žinių korespondentas Berlyne. 1941 m. dalyvavo steigiant LAF. Karo metu grįžė į Lietuvą, advokatavo. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁵⁰⁶ Greičiausiai Antanui Valiukėnui.

⁵⁰⁷ Buvusi Kauno įgulos karininkų ramovė.

⁵⁰⁸ Žr.: Biaurūs sovietų žydo Lozovskio melai. Nevykęs mėginimas priskirti Vokietijai bolševikų nusikaltimus Pabaltijo kraštuose, *Naujoji Lietuva*, 1942 01 28, p. 1. Teigiama, jog TSRS užsienio reikalų komisaro pavaduotojas bei Tarybinio informacijų biuro pirmininko pavaduotojas S. Lozovskis suorganizavo į Rytus pabėgusių Estijos, Latvijos ir Lietuvos tarybinių respublikų komisarų „šmeižikišką“ pareiškimą esą vokiečiai iš valstiečių atėmė žemę, kurią jiems davė tarybų valdžia, apdėjo nepakeliamais mokesčiais. Atkertama, jog „vokiečiams priskiriami visi tie žiaurumai, kuriuos bolševikai patys padarė ir kasdien vis daro“.

⁵⁰⁹ Motiejus Kraužlys – Vilniaus apskrities agronomas, Vilnijai remti komiteto Ūkinės veiklos skyriaus vedėjas.

⁵¹⁰ Juozas Gustaitis (1912–1990) – aktorius, režisierius. 1940–1946 m. dirbo Vilniaus dramos teatre.

⁵¹¹ Ona Juodytė-Chadaravičienė (1911–1994) – aktorė.

⁵¹² Mečys Chadaravičius (1902–1949) – aktorius.

⁵¹³ Vytautas Marijošius (1911–1996) – dirigentas, pedagogas, kompozitorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁵¹⁴ Jadvyga Vencevičaitė-Kutkuvienė (1888–1984) – operos solistė.

⁵¹⁵ Aleksandras Vytautas Kupstas (1898–1964) – aktorius.

⁵¹⁶ Jonas Montvila (1901–1971) – diplomatas, 1935–1940 m. – Užsienio reikalų ministerijos referentas. Vokiečių okupacijos metais advokatavo. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

- ⁵¹⁷ Nacionalisto Stasio Švedo brolių kompozitorių Joną Švedą.
- ⁵¹⁸ Kazys Kasakaitis (1903–1977) – teisininkas, 1941–1944 m. – Socialinio aprūpinimo direkcijos viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.
- ⁵¹⁹ Andrius Valuckas (1905–1976) – agronomas, liaudinių veikėjas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 12 d. suimtas. Kilus Vokietijos SSSR karui, išsilaisvino, dirbo kooperatyvų sąjungoje „Linas“. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.
- ⁵²⁰ Juozas Mažeika (1907–1976) – operos dainininkas.
- ⁵²¹ T. y. priklausė ateitininkų „Kęstučio“ korporacijai.
- ⁵²² Kalbama apie Savitarpinės pagalbos surengtą aukų rinkliavą.
- ⁵²³ Fritz Jordan – Kauno miesto komisariato referentas.
- ⁵²⁴ T. y. Kauno miesto komisariate.
- ⁵²⁵ Kalbama apie 1942 m. vasario 6 d. mirusio gen. Jono Bulotos laidotuves.
- ⁵²⁶ Stasys Daukša (1908 –?) – diplomatas, teisininkas. 1931–1940 m. – diplomatinėje tarnyboje. Darbo ir socialinės apsaugos viceministras Laikinojoje vyriausybėje, vėliau – darbo ir socialinių reikalų generalinio tarėjo pavaduotojas, advokatas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.
- ⁵²⁷ 1941 m. gegužės mėn. I. Končius sovietinės valdžios buvo suimtas, kalintas Kauno, vėliau Minsko kalėjimuose. Čia jis prisiminė, kaip birželio 22 d. su kitais kaliniais buvo varomas tolyn į Rytus. Išlikęs gyvas po kalinių sušaudymo Červeinėje, 1941 m. birželio 26 d. parsirado į Kauną.
- ⁵²⁸ Turimas galvoje Lenkijos 1938 03 17 ultimatumas Lietuvai.
- ⁵²⁹ Ernst Udet (1896–1941) – vokiečių aviacijos legenda, generolas pulkininkas, karinių oro pajėgų Technikos valdybos viršininkas. Puikus lakūnas, tačiau visai prastas administratorius. Po kelių stambių nesėkmių, kai jo įsakymu buvo pradėta serijinė techniškai neišbaigtų lėktuvų gamyba, puolė į depresiją ir 1941 m. lapkričio 15 d. nusišovė. Oficiali versija – žuvo, bandydamas naują lėktuvą.
- ⁵³⁰ Werner Moelders – vienas žymiausių Vokietijos lakūnų, aviacijos generolas. 1941 m. rudenį vadovavo koviniams aviacijos veiksmams Kryme. Lapkričio 21 d. žuvo, skrisdamas į E. Udeto laidotuves.
- ⁵³¹ Fritz Todt – Reicho ginklavimosi ministras. 1942 m. vasario 8 d. žuvo aviacijos katastrofoje.
- ⁵³² Konstantinas Blynas (1913–1945) – Z. Blyno pusbrolis. Po karo dalyvavo ginkluotame antisovietiniame pasipriešinime ir žuvo.
- ⁵³³ K. Škirpa pietavo ir apie L. Prapuolenio paleidimą kalbėjosi su Reicho okupuotų Rytų kraštų ministerijos valdininku P. Kleistu (Peter Bruno Kleist). Apie tai žr.: K. Škirpa, *Sukilimas, Vašingtonas*, 1973, p. 545–548.
- ⁵³⁴ Mečys Valiukėnas.
- ⁵³⁵ Akivaizdu (žr. vasario 22 d. įrašą), jog tai Stepas Zobarskas (1911–1984) – vienas garsiausių lietuvių vaikų rašytojų. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵³⁶ Balys Paramskas – 1941–1944 m. Poligrafijos tresto valdytojas.
⁵³⁷ Vladas Mironas (1880–1953) – 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės atstatymo akto signataras, tautininkų veikėjas, kunigas. 1928–1939 m. – vyriausiasis kariuomenės kapelionas, 1938 03 – 1939 03 ministras pirmininkas. 1940 m. rudenį NKVD suimtas ir laikomas Kauno kalėjime. Kilus Vokietijos–SSSR karui, išėjo laisvėn. 1944–1946 m. du kartus suimtas sovietinio saugumo, tačiau paleistas. 1947 m. pradžioje vėl suimtas ir nuteistas 7 m. kalėti. Mirė Vladimiro kalėjime.

⁵³⁸ J. Indrišiūnienė.

⁵³⁹ Adolfas Nezabitauskis (1901–1968) – žurnalistas, muziejininkas. 1942 m. paskirtas Kultūros paminklų apsaugos įstaigos viršininku. 1949 m. suimtas. Kalėjo Abezės lageryje Vorkutoje. 1956 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁵⁴⁰ Žemės banke.

⁵⁴¹ Tikriausiai A. Maceina.

⁵⁴² Maurice Maeterlinck (1862–1949) – belgų rašytojas.

⁵⁴³ Juodeika Vladas (1900–1977) – ekonomistas. 1935–1940 m. – kainų tvarkytojas, 1942–1944 m. dėstė VDU, dalyvavo antinaciniame pasipriešinime. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁵⁴⁴ Kalbama apie 1942 m. vasario 13 d. Darbo ir socialinių reikalų vadybos surengtą Kauno įmonių vadovų susirinkimą dėl darbininkų verbavimo į Reicho darbo tarnybą.

⁵⁴⁵ Papildomos maisto normos sunkiai fiziškai ir virš normos dirbantiesiems darbininkams, *Į laisvę*, 1942 02 13.

⁵⁴⁶ Engel – Vokiečių tvarkos (viešosios) policijos Lietuvoje vadas, majoras.

⁵⁴⁷ 42 mirties bausmė nuteisti komunistai buvo sušaudyti 1942 m. vasario 13 d. Kaune.

⁵⁴⁸ Petras Jurkštas – dalyvavo Lietuvių nacionalistų partijos, vėliau – Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. 1944 m. gestapo suimtas ir išvežtas į kalėjimą Vokietijoje.

⁵⁴⁹ Alfonsas Gineitis (1907–1984) – teisininkas, liaudininkų veikėjas. Dalyvavo antinaciniame pasipriešinime, gestapui 1944 m. suėmus VLIK'o narius, atnaujinto vadinamojo mažojo VLIK'o narys. 1944 m. spalio mėn. sovietinio saugumo suimtas. Tardomas susirgo psichine liga. 1947 m. paleistas.

⁵⁵⁰ Ladas Natkevičius (1893–1945) – teisininkas, diplomatas. 1939 m. balandžio mėn. buvo paskirtas Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir igaliočiu ministru Sovietų Sąjungai. Pastarajai okupavus Lietuvą, buvo suimtas, bet po poros savaičių tardymo paleistas. Vokiečių okupacijos metais advokato Kaune ir dėstė Vilniaus universitete, dalyvavo antinacinio pogrindžio veikloje, buvo VLIK'o politinės komisijos narys. 1944 m. pasitraukė į Vakarų ir netrukus mirė Austrijoje.

⁵⁵¹ 1943 m. pradėjo eiti literatūros, meno ir kultūros mėnesinis iliustruotas žurnalas *Kūryba*. Pirmąjį numerį redagavo Stasys Leskaitis, kitus – J. Keliuotis.

⁵⁵² Petras Babickas (1903–1991) – poetas, prozininkas. Vokiečių okupacijos metais dirbo Studijų biure, redagavo *Lietuvių archyvą*. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁵³ Mečislovas Mackevičius?

⁵⁵⁴ Daunys Pranas (1900–1962) – Lietuvos kariuomenės savanoris kūrėjas, prozininkas, pedagogas. Nepriklausomybės kovose neteko regėjimo. Dirbo Aklųjų draugijoje Kaune, dėstė muziką aklųjų internate.

⁵⁵⁵ M. Naujokas.

⁵⁵⁶ Turimos galvoje įvairios išvykos į Maskvą tuojuo po to, kai Lietuva buvo inkorporuota į SSSR.

⁵⁵⁷ Žr.: G. Papini, Apie jaunystę, *Tėviškė*, 1942 01 11. (Vertė Vetusius).

⁵⁵⁸ Žr.: G. Papini, Apkaltinimai miestui, *Tėviškė*, 1942 02 13. (Vertė Vetusius).

⁵⁵⁹ Campo di Fiori (Gėlių aikštė) – viena iš žymiausių Romos aikščių, kurioje Inkvizicijos laikais buvo deginami eretikai bei jų knygos (1660 m. – Džordanas Bruno).

⁵⁶⁰ Žr. kovo 6 d. įrašą.

⁵⁶¹ Atrodo, nebuvo išspausdintas.

⁵⁶² Žr.: G. Papini, Greičiau!, *Tėviškė*, 1942 10 16. (Vertė Vetusius).

⁵⁶³ Brunonas Štencelis (1892–1943) – pulkininkas, 1928–1940 m. Vidaus reikalų ministerijos generalinis sekretorius. 1940 m. liepos 30 d. suimtas, kalėjo Kaune, Vilniuje. 1941 m. balandžio 23 d. nuteistas 8 m. kalėjimo, kalėjo lageryje Vorkutoje.

⁵⁶⁴ Žr.: Vetusius, Tauta, kuri užmiršta kovoti, pati save nustumia nuo tėvų sosto..., *Tėviškė*, 1942 02 27.

⁵⁶⁵ Jonas Bendorius (1889–1954) – kompozitorius, pedagogas. 1940–45 m. Vilniaus muzikos mokyklos direktorius.

⁵⁶⁶ Petras Veblaitis (1895–1972) – kunigas, istorikas.

⁵⁶⁷ Prancūzijos pralaimėjimo Vokietijai kaltininkų teismas, prasidėjęs 1942 02 19 Romo mieste (Prancūzijos pietuose). Didžiausi kaltinimai pareikšti buvusiams ministrams pirmininkams E. Daladier ir L. Blumui bei gen. M. Gamelinui. Hitlerio reikalavimu 1942 04 14 teismo procesas nutrauktas.

⁵⁶⁸ Žr.: J. J. Bolševikų ausys, *Į laisvę*, 1942 03 03. Straipsnelyje kalbama apie NKVD plačiai praktikuotą telefoninių pokalbių sekimo sistemą, cituojama keletas užrašytų pokalbių.

⁵⁶⁹ Vytautas Kostas Čepas (1911–1985) – teisininkas. Nuo 1935 m. dėstė VDU, 1941–1943 m. Vilniaus universiteto Teisių fakulteto vicedekanas, universiteto senato sekretorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁷⁰ Antanas Šidlauskas (1914–1953) – kunigas, teisininkas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją.

⁵⁷¹ *Kriščionybė Lietuvoje: praeitis, dabartis, ateitis*, Kaunas, 1938.
⁵⁷² Kalbama apie 1942 m. kovo 8 d. vykusį Vilniaus filharmonijos Liaudies ansamblio koncertą.

⁵⁷³ Vladas Viliamas (1904–1972) – geografas, 1937–1943 m. dėstė VDU. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁵⁷⁴ T. y. paskui Vehrmachtą vykusios H. Göringo vadovaujamo Ekonominio Rytų štabo ūkio komandos. 1941 m. balandžio pabaigoje A. Hitleris pavedė H. Göringui rūpintis užkariautų Sovietų Sąjungos teritorijų ekonomikos reikalais.

⁵⁷⁵ K. Bruniumi.

⁵⁷⁶ Alfons Scholz, *Deutsche Grammatik: Unterstufe*, Kaunas, 1941.

⁵⁷⁷ VDU Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys, ejęs 1921–1931 m.

⁵⁷⁸ 1942 m. kovo mėn. Vilniuje gastroliavo Kauno didysis teatras.

⁵⁷⁹ Greičiausiai tai *Сборник статей, разъясняющих польское дело по отношению к Западной России*, составил С. Шолкович, вып. 1, Вильна, 1885; вып. 2, 1887.

⁵⁸⁰ Z. Blyno pusbrolis Vytautas Blynas.

⁵⁸¹ 1942 m. kovo 19 d. buvo paskelbta apie okupuotų Rytų kraštų ministro A. Rosenbergo 1942 m. kovo 7 d. įsakus dėl vietinės savivaldos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje įteisinimo.

⁵⁸² A. Rosenbergo įsake sakoma: „Užsieniui priklausančiai Gudijos generalinei sričiai šis sutvarkymas negalėjo būti pritaikytas, nes čia dėl ilgai trukusio bolševikų viešpatavimo dar nesama reikalingų organizacinio ir asmeninio pobūdžio sąlygų.“ (Reicho ministerio Rosenbergo dekretas apie Lietuvos savivaldą, *I laisvė*, 1942 03 19).

⁵⁸³ Žr.: Pamatas mūsų ateičiai, *Naujoji Lietuva*, 1942 03 20. Straipsnyje teigiama: „Šiuo dekretu išsiryškina Vokietijos vyriausybės noras suteikti kiekvienai atstatomy trokštančiai tautai galimybę Europos bendruomenės rėmuose plėstis. Tokiu būdu Baltijos kraštai galutinam savo susitvarkymui įgauna pirmąsias sąlygas“.

⁵⁸⁴ A. Vokietaitį.

⁵⁸⁵ Kristupas Čibiras (1888–1942) – kunigas, Vilniaus krašto lietuvių veikėjas.

⁵⁸⁶ T. y. Vilniaus srities komisariate.

⁵⁸⁷ Leonardas Blynas – Z. Blyno pusbrolis.

⁵⁸⁸ Aleksandras Lileikis (1907–2000) – 1937–1939 m. tarnavo Lietuvos valstybės saugumo policijos Marijampolės apygardos viršininko pavaduotoju, 1939 m. perkeltas dirbti Vilniaus apygardos inspektoriumi. Sovietų Sąjungai okupuojant Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui grįžo ir tarnavo lietuvių saugumo policijos Vilniaus apygardos viršininku. 1944 m. pasitraukė į Vakarus, apsigyveno JAV. 1996 m. grįžo į Lietuvą, buvo kaltinamas dalyvavęs žydų žudynėse.

⁵⁸⁹ Alfons Scholz – vokiečių saugumo policijos ir SD Kauno valdybos trečiojo skyriaus A sektoriaus viršininkas. Prieš karą dėstė vokiečių kalbą Kauno S. Daukanto mokytojų seminarijoje.

⁵⁹⁰ Indijoje – viena žemiausiųjų kastų.

⁵⁹¹ Baudžiauninkai senovės Spartoje.

⁵⁹² Svetimšaliai senovės Graikijoje ir Romoje.

⁵⁹³ Jonas Čiuberkis (1914–1994) – teisininkas. Vokiečių okupacijos metais – Vilniaus miesto savivaldybės sekretorius. 1943 m. kovo mėn. suimtas ir išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą. Po karo išvyko į JAV.

⁵⁹⁴ Povilas Babickas – Vilniaus apygardos komisarinio tarėjo referentas.

⁵⁹⁵ Vytautas Palaima (1911–1976) – dalininkas, scenografas.

⁵⁹⁶ Kazys Petruškevičius – administracinės kontrolės generalinio tarėjo pavaduotojas.

⁵⁹⁷ „Prieš saulėlydį“.

⁵⁹⁸ 1942 m. spalio 3 d. Stalinas parašė „Associated Press“ atstovui Maskvoje Henry Cassady laišką, kuriame atsakė į jo pateiktus klausimus. Stalinas pareiškė, jog Sąjungininkų parama Sovietų Sąjungai, palyginus su Sovietų sąjungos teikiama parama Sąjungininkams atitraukiant nuo jų pagrindines vokiečių karines pajėgas, vis dar mažai efektyvi. Reikia, kad Sąjungininkai visiškai ir laiku įvykdytų savo įsipareigojimus. Pirmaeilis dalykas – Antrojo fronto atidarymas.

⁸⁵⁹ S. Vykintas.

⁶⁰⁰ J. Gbs., Lietuvai savivaldos suteikimo proga, *Tėviškė*, 1942 03. 27.

⁶⁰¹ Tikriausiai turimas galvoje Jonas Lapėnas (1891–1937) – verslininkas, akcinių bendrovių „Lietuvos muilas“, „Maistas“ pirmininkas. 1928–1931 m. Lietuvių tautininkų sąjungos Centro valdybos pirmininkas. 1935 m. nuteistas 8 m. kalėjimo už sukčiavimą. Vėliau išteisintas

⁶⁰² Nelabai aišku, kas čia turima galvoje. Skautai vyčiai?

⁶⁰³ Aliuzija į Prūsijos karaliaus Fridricho II Didžiojo (1740–1786) įvestą lazdos discipliną kariuomenėje.

⁶⁰⁴ Petras Vileišis (1851–1926) – Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas, pramonininkas. Praturtėjo statydamas tiltus Rusijoje. 1890 m. grįžo į Vilnių. Čia įsteigė mechanines žemės ūkio padarų dirbtuves (1900 m.), spaustuvę lietuviškoms knygoms leisti (1904 m.) ir lietuviškų knygų knygyną, 1904 m. pradėjo leisti pirmą legalų lietuvišką dienraštį *Vilniaus žinios*, daug prisidėjo prie Didžiojo Vilniaus Seimo sušaukimo 1905 m., Lietuvių mokslo draugijos įsteigimo. 1922–1923 m. – Lietuvos susisiekimo ministras.

⁶⁰⁵ Juozas Kriščiūnas – 1941 m. ruggpjūčio mėn. paskirtas 5-ojo policijos bataliono vadu, spalio mėn pakeltas į majorus. 1943 m. gegužės mėn. paskirtas Vidaus reikalų vadybos Visuomenės reikalų departamento direktoriumi.

⁶⁰⁶ Antanas Čeičys – akcinės bendrovės „Maistas“ direktorius.

⁶⁰⁷ Kazimieras Palčiauskas Kauno miesto burmistru buvo iki 1942 m. gegužės 1 d. Vėliau dirbo akcinės bendrovės „Sodyba“ direktoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶⁰⁸ Kun. Kazimieras Puleikis sušaudytas už žydų slėpimą.

⁶⁰⁹ Vaclovas Zakarauskas (1906–1997) – Kauno arkikatedros vikaras (1931–1944). 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶¹⁰ Knygėlė *Krikščionybės tragišmas* (išleista 1939 m.) parašė kun. Povilas Jakas.

⁶¹¹ Mykolas Naujokaitis (1915–2004) – teisininkas, vienas iš pirmųjų antisovietinio pagrindžio organizatorių 1940 m., Vilniaus LAF štabo narys. 1941 m. pradžioje nelegaliai nuvyko į Berlyną užmegzti ryšių su LAF Vokietijoje. Grįžtant buvo sužeistas sovietinių pasieniečių, suimtas ir kalinamas Kauno sunkiujų darbų kalėjime. Kitas sovietinių pasieniečių, išėjo laisvėn, dirbo Kauno srities teisme, dalyvavo antilus Vokietijos–SSSR karui, išėjo laisvėn, dirbo Kauno srities teisme, dalyvavo antinaciniame pasipriešinime, priklausė Lietuvių frontui. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶¹² Juozas Tonkūnas (1894–1968) – agronomas pievininkas, profesorius. 1928–1934 m. Dotnuvos žemės ūkio akademijos rektorius, 1934–1939 m. švietimo ministras. 1941 m. birželio 14 d. suimtas. Lageriuose ir kalėjimuose praleido 14 metų. 1954 m. buvo paleistas. 1955 m. grįžo į Lietuvą, dirbo Žemdirbystės mokslinio tyrimo institute, dėstė Žemės ūkio akademijoje.

⁶¹³ Greičiausiai tai Bronius Užemeckas – „Ragučio“ alaus daryklos direktorius.

⁶¹⁴ Iš laikraščio *Į laisvę*.

⁶¹⁵ Stasys Šačkus (1907–1985) – sportininkas, treneris, Europos krepšinio čempionas 1937 m. 1944 m. įstojo į Vietinę rinktinę. Dalyvavo antisovietiniame pasipriešinime, buvo „Tauro“ apygardos štabo narys. 1945 m. pradžioje suimtas, 1946 m. nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1956 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁶¹⁶ Igną Končią.

⁶¹⁷ I. Končius savo atsiminimuose apie tai rašo: „Man perėmus Savitarpinės pagalbos Vyriausiąjį komitetą, vertėja buvo Stankevičiūtė, baltaplaukė, gražiai lietuviškai kalbėjo, buvo baigusi „Aušros“ mergaičių gimnaziją. Kalbėjo vokiškai, rusiškai. Labai gražiai išversdavo susirašinėjimą. Visuomet savo vietoje. Draugavo su kita mergaite, gana žydiškai atrodančia.

Sykį nebeateina į darbą. Pasirodo, pakliuvo į gestapo. Sako, žydelkaitė, advokato Gonionskio dukė. O čia iš Šakių Stankevičiūtė.

Po trejeto dienų grįžo. Prašėsi komandiruojama į Vilnių. Prašymas nebuvo patenkintas. Buvo išduota pašalpa kelionei. Važiuojanti prie motinos į getą. Pasiilgusi motinos, negalinti čia viena gyventi“ (I. Končius, Savitarpinė pagalba. Pasiilgusi okupacija 1941–1944, *Lietuvos istorijos metraštis* 1998, p. 373).

⁶¹⁸ Vladas Drėma (1910–1995) – dailėtyrininkas dailininkas, pedagogas, muziejininkas. 1941–1944 m. dirbo Vilniaus baltarusių muziejuje.

⁶¹⁹ Greičiausiai turimas galvoje Lietuvos generalinės srities gyventojų surašymas, kuris vyko 1942 m. gegužės mėn.

⁶²⁰ Tarybų Sąjungoje iš lenkų karo belaisvių suformuota gen. W. Anderso armija 1942 m. rugpjūčio mėn. iš tiesų evakavosi į Iraną. Kovėsi su vokiečiais Italijoje.

⁶²¹ Dno – miestas netoli Pskovo. Tačiau 7 batalionas ten nestovėjo. Jis iš pradžių buvo nusiųstas į Besarabiją, vėliau – Ukrainą.

⁶²² Jevhen Konovalec (1892–1938) – Ukrainiečių nacionalistų organizacijos (OUN) lyderis. Stalino įsakymu nužudytas Roterdame.

⁶²³ Kazys Preikštas.

⁶²⁴ Jurgis Elisonas (1889–1946) – pedagogas, mokslininkas zoologas ir etnologas. 1919–1940 m. mokytojavo Panevėžio, Kėdainių gimnazijose, dėstė Žemės ūkio akademijoje. 1941–1942 m. dirbo Etnologijos institute, vėliau – vadovavo Panevėžio muziejui. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją.

⁶²⁵ Dabar – Šventaragio g. Čia buvo įsikūręs Vilniaus aktyvistų štabas.

⁶²⁶ Mikalojus Vorobjovas (1903–1954) – meno istorikas.

⁶²⁷ Kazys Trukanas (1892–1957) – pedagogas. 1929–1939 m. – Klaipėdos Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, buvo paskirtas Vilniaus I gimnazijos direktoriumi. 1945 m. grįžo į Klaipėdą. 1946 m. suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio. 1954 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁶²⁸ Ieva Andriulytė-Aleksienė (1901–1989) – pedagogė, istorikė-muziejininke.

⁶²⁹ Aleksandras Žirgulyš (1909–1986) – mokytojas, redaktorius, vertėjas.

⁶³⁰ Jonas Kriščiūnas (1988–1973) – profesorius, akademikas. 1940–1941 m. Žemės ūkio akademijos rektorius. Prieš pat Vokietijos–SSSR karą išvyko į Maskvą dalyvauti mokslinėje konferencijoje. Karo metais dirbo Debiosų (Udmurtijoje) vaikų namų direktoriumi. 1944–1945 m. vėl Žemės ūkio akademijos rektorius, vėliau – prorektorius, katedros vedėjas.

⁶³¹ Nikolajus Šukys (1897–1946) – 1940–1941 m. dirbo LKP Ukmergės apskrities komitete, 1942–1944 m. tarnavo Raudonosios armijos 16-ojoje divizijoje.

⁶³² Feliksas Bieliauskas (1914–1985) – sovietinis veikėjas. 1942–1943 m. – Raudonosios armijos 16-os divizijos Politinio skyriaus viršininkas.

⁶³³ Jonas Lenkaitis (1913–2003) – knygų leidėjas, 1941–1943 m. – Vilniaus filharmonijos direktorius. 1943 m. kovo 15 d. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą, tačiau greitai paleistas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁶³⁴ Povilas Babickas.

⁶³⁵ A. Rimo?

⁶³⁶ Stasys Zaskevičius (1892–1971) – pulkininkas, 1939–1940 m. Lietuvos karo atstovas Maskvoje. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, Liaudies vyriausybės pakeltas į generolus. 1945 m. pabaigoje suimtas ir nuteistas 15 m. katgorgos ir 5 m. tremties. 1954 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁶³⁷ Rapolas Mackonis (1900–1982) – žurnalistas. 1939–1940 m. – *Vilniaus balsas*, 1941–1942 m. – *Naujosios Lietuvos* redaktorius. 1943 m. kovo mėn. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 1944 m. išėjęs laisvėn, liko gyventi Lenkijoje, tačiau 1952 m. buvo išduotas Sovietų Sąjungai ir nuteistas 25 m. kalėjimo. 1956 m. amnestuotas ir grįžo į Lietuvą.

⁶³⁸ Ignas Jonynas (1884–1954) – diplomatas, istorikas, profesorius. Nuo 1924 m. dėstė VDU, Vilniaus universitete.

⁶³⁹ Adolf Krauze – Vilniaus apygardos komisariato referentas švietimo ir kultūros reikalams.

⁶⁴⁰ J. Indrišiūnienė?

⁶⁴¹ Mečio Mackevičiaus?

⁶⁴² Turimas galvoje darbo ir socialinių reikalų generalinio tarėjo J. Paukščio 1942 05 02 potvarkis „Dėl privalomo talkininkavimo Reicho pramonėje“ bei 05 06 pranešimus dėl jo papildymų.

⁶⁴³ MOPR – Tarptautinė organizacija revoliucijos kovotojams remti (Международная организация помощи борцам революции). Veikė 1922–1947 m. Šalpa tebuvo priedanga bolševizmo sklaidai užsienyje.

⁶⁴⁴ Asmenys, turintys įmonių ar įstaigų vadovų išduotus pažymėjimus, jog dirba ne mažiau kaip 48 val. per savaitę, buvo atleisti nuo registravimosi darbo prievelei.

⁶⁴⁵ Antanas Vasiliauskas-Vasys (1902–1974) – istorikas, profesorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶⁴⁶ Albinas Leveckis (1909–1989) – majoras, 15-ojo policijos bataliono vadas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶⁴⁷ Jonas Paukštys (1899–1965) – kunigas jėzuitas. Po karo sovietų nuteistas 10 m. lagerio.

⁶⁴⁸ Reicho karo pramonės ir transporto tarnybos talkininkų darbo sąlygos. Darbo ir socialinių reikalų gen. tarėjo dr. J. Paukščio pareiškimas spaudai, *I laisvė*, 1942 05 14.

⁶⁴⁹ Turimas galvoje Z. Ivinskis.

⁶⁵⁰ Stasys Tomonis (1915–1992) – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dėstytojas, dalyvavo LAF veikloje. Sovietmečiu iš pradžių dirbo redaktoriumi, 1948–1990 m. – Lietuvos respublikinėje bibliotekoje. Vienas iš žymiausių Lietuvos bibliografų.

⁶⁵¹ Karinė statybos organizacija.

⁶⁵² Z. Blyno pusbrolis Leonardas Blynas.

⁶⁵³ Jonas Vileišis (1872–1942) – žymus Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, Vasario 16-osios akto signataras. 1902 m. buvo vienas iš Lietuvių demokratų partijos įkūrėjų, 1905 m. – organizacinio komiteto Didžiajam Vilniaus Seimui šaukti narys. 1918–1919 m. – vidaus reikalų ministras antroje ir ketvirtojoje vyriausybė-

se, ku

narys

jos diri

654

655

Redag:

656

657

658

659

660

661

662

Krimin

buvo p

kietijos

to apyli

pe, kur

atvyko

arba pa

663 T

664 J

Už daly

Sąjungas

Prieš pa

Birželio

665 B

Bronė

taitis bar

1941 m.

Gustaitie

666 W

667 Ka

vanoris-k

pektorius

668 Ka

669 Gr

670 Jos

gių, 1933-

se, kuomet joms vadovavo M. Sleževičius – finansų ministras. I-ojo ir II-ojo seimų narys. 1921–1933 m. – Kauno miesto burmistras. Vėliau iki pat sovietinės okupacijos dirbo Valstybės Taryboje.

⁶⁵⁴ Jonas Venclova – agronomas, žemės ūkio reikalų generalinio tarėjo padėjėjas.

⁶⁵⁵ *Savaitė* – iliustruotas savaitinis žurnalas, ėjęs Kaune 1940 ir 1942–1944 m. Redagavo Kazys Obolėnas.

⁶⁵⁶ *Šluota* – satyros ir humoro žurnalas, ėjęs Kaune 1940–1941 m.

⁶⁵⁷ Juozą Ambrazevičių.

⁶⁵⁸ V. Stanevičius?

⁶⁵⁹ Lietuvių nacionalistų partijos uždarymo diena.

⁶⁶⁰ May – Kauno radiofono direktorius.

⁶⁶¹ Taip kartais vadinamas J. Vokietaitis.

⁶⁶² 1940 m. birželyje Sovietų Sąjungai okupuojant Lietuvą, Petras Vitulskis ėjo Kriminalinės policijos viršininko pareigas. Pasižymėjo lojalumu naujam valdžiai, buvo priimtas į tarnybą NKVD. 1941 m. sausio pabaigoje atleistas. Prasidėjus Vokietijos–Sovietų Sąjungos karui, pasitraukė į Rytus. Buvo įtrauktas į Kaliningo miesto apylinkėse iš buvusių saugumo pareigūnų suformuotą žvalgybinę diversinę grupę, kuriai vadovavo Adomas Godliauskas. 1941 m. liepos mėn. grupė sėkmingai atvyko į Kauną, tačiau P. Vitulskis ją išdavė. Diversantai buvo suimti ir sušaudyti arba pakarti. Neilgai trukus vokiečiai sušaudė ir P. Vitulskį.

⁶⁶³ T. y. V. Stanevičiumi.

⁶⁶⁴ Jonas Dženkaitis (1906–1941) – karo aviacijos leitenantas, voldemarininkas. Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7-osios puče pašalintas iš kariuomenės. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pabėgo į Vokietiją, dalyvavo kuriant LAF. Prieš pat Vokietijai užpuolant Sovietų Sąjungą nelegaliai grįžo į Lietuvą, dalyvavo Birželio sukilime ir žuvo Kaune gindamas nuo susprogdinimo Aleksoto tiltą.

⁶⁶⁵ Buvusio Lietuvos karo aviacijos viršininko gen. Antano Gustaicio žmona Bronė su trimis dukromis 1941 m. kovo pradžioje repatriavo į Vokietiją. A. Gustaitis bandė patekti į Vokietiją nelegaliai, bet buvo sovietų pasieniečių suimtas. Jau 1941 m. kovo 7 d. jis buvo išvežtas į Maskvą ir spalio 16 d. sušaudytas. Bronė Gustaitienė mirė 1998 m. JAV.

⁶⁶⁶ Walter Neum – Panevėžio apygardos komisaras.

⁶⁶⁷ Kazys Alyta (1881–1942) – vertėjas, dramaturgas, Lietuvos kariuomenės savanoris-kūrėjas, pulkininkas. Vokiečių okupacijos metais – Jonavos butų ūkio inspektorius. Nužudytas 1942 m. liepos 1 d.

⁶⁶⁸ Kazys Radušis (1891–1966) – ilgametis (nuo 1925 m.) Žemės banko valdytojas.

⁶⁶⁹ Greičiausiai – Igną Taunį.

⁶⁷⁰ Joseph Goebbels (1884–1945) – vienas iš artimiausių A. Hitlerio bendražygių, 1933–1945 m. – švietimo ir propagandos ministras. 1945 05 01 nusižudė.

⁶⁷¹ Greičiausiai tai J. Ambrazevičius.
⁶⁷² Kazimieras Masiliūnas (1902–1973) – pedagogas. Nuo 1934 m. dirbo Švietimo ministerijoje, buvo jos generaliniu sekretoriumi ir kartu 1939–1940 m. Lietuvos ministerijoje, buvo jos generaliniu sekretoriumi ir kartu 1939–1940 m. Lietuvos ministerijos instituto direktoriumi. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, buvo suimtas, tačiau paleistas ir 1941 m. išvyko į Vokietiją. Kilus Vokietijos–SSSR karui, grįžo, mokytojavo Ramygaloje. 1945 m. vėl sovietų valdžios suimtas, kalėjo lageryje Komijoje. Į Lietuvą grįžo 1956 m.

⁶⁷³ T. y. dėl Vilnijai remti komiteto.

⁶⁷⁴ Irena Oškinaitė-Blynienė-Būtėnienė (1915–1993) – 1937–1944 m. dirbo direktore Kauno ir Vilniaus radiofonuose. 1943 m. išsiskyrė su smuikininku Stasiu Gabrijolavičiumi ir 1944 m. iškėję už Z. Blyno. 1945 m. birželio 27 d. sovietinio saugumo suimta. Pusantrų metų kalėjo ir 5 m. praleido tremtyje. 1955 m. grįžo į Lietuvą.

⁶⁷⁵ Ašmenos apskrities viršininku vietoj J. Valio buvo paskirtas St. Maliauskas, kuris iki tol buvo Alytaus apskrities viršininkas.

⁶⁷⁶ Žr.: Reta proga – gera proga, *Į laisvę*, 1942 07 10. Straipsnelyje raginama – ypač inteligentija – neventi kuro prievolės. Esą tai gera proga „tautiniam solidarumui pademonstruoti ir bendruomenės nariams gražią bendrą auką padovanoti“. Straipsnelis baigiamas lotyniška sentencija – sapienti sat (protingas supras).

⁶⁷⁷ Petras Aravičius (1887–1942) – 1929–1931 m. – vidaus reikalų ministras, nuo 1931 m. – Žemės banko direktorius. 1941 06 14 išvežtas į lagerį Sibire. 1942 08 25 Ypatingojo pasitarimo sprendimu sušaudytas Sverdlovske.

⁶⁷⁸ Juozas Enčėris (g. 1914) – 1939–1940 m. – studentų „Neo-Lithuania“ korporacijos pirmininkas. 1940 m. spalio mėn. sovietinio saugumo suimtas. 1941 m. bandžio mėn. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 m. kalėti. Į Lietuvą grįžo 1956 m.

⁶⁷⁹ Ičikas Demba (1901–1983) – pagrindinės Lietuvos kompartijos veikėjas, 1940–1941 ir 1944–1947 m. dirbo sovietiniame saugume.

⁶⁸⁰ LGSF – Lietuvos gimnastikos ir sporto federacija.

⁶⁸¹ JSO – Jaunlietuvių sporto organizacija.

⁶⁸² Vytautas Abraitis (g. 1916) – teisininkas, 1937–1938 m. dirbo Valstybės tarpomosiose kasose. 1938–1939 m. studijavo Berlyno aukštojoje politikos mokykloje. 1940 m. išvyko į JAV.

⁶⁸³ Jonas Janickis (1906–1998) – chemikas, profesorius, akademikas.

⁶⁸⁴ Stasys Mockus – Vidaus reikalų vadybos Savivaldybių departamento direktorius.

⁶⁸⁵ Viktoras Jungferis (1893–1964) – ekonomistas. 1925–1940 m. dėstė VDU, 1941–1944 m. – Poznanės universitete.

⁶⁸⁶ Jonas Fledžinskis (1885–1965) – Žemės ūkio rūmų valdybos pirmininkas.

⁶⁸⁷ Juozas Dauparas (1903–1970) – agronomas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁶⁸⁸ Jurgis Narjuskas (1876–1943) – kunigas, diplomatas, vertėjas.
⁶⁸⁹ Jurgis Vidmantas (1900–?) – inžinierius technologas, profesorius. 1934–1941 m. dėstė VDU, 1941 m. – Vyriausiosios kuro valdybos viršininkas. Po karo dėstė Kauno politechnikos institute.

⁶⁹⁰ Kazimiera Kymantaitė (1909–1999) – teatro režisierė.

⁶⁹¹ Genrikas Songinas – majoras, ryšių karininkas prie SS ir policijos vado Lietuvoje. L. Wysockio, lietuvių SS legiono formavimo štabo viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁶⁹² Zigmas Talevičius (1894–1956) – pulkininkas, 1935–1936 m. Kauno m. ir apskr. karo komendantas, vėliau – Vyriausiojo kariuomenės štabo ypatingųjų reikalų karininkas. 1944 m. spalio mėn. sovietinio saugumo suimtas, bet 1945 m. pradžioje paleistas. 1948 m. gegužės mėn. išstremtas, tremtyje 1950 m. suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio. 1956 m. paleistas, bet į Lietuvą nebesugrįžo.

⁶⁹³ Jonas Matusas (1899–1962) – kunigas, istorikas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Kalbama apie jo straipsnį „Bitininkavimas pas senovės lietuvių“ (*I laisvę*, 1942 07 16).

⁶⁹⁴ T. y. J. Vokietaitį.

⁶⁹⁵ Bronius Grigas (1902–1943) – Vilniaus miesto viceburmistras. 1943 m. kovo mėn. suimtas ir išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą. Ten netrukus mirė.

⁶⁹⁶ Nepasisekus pas P. Kubiliūną, 1942 m. lapkričio 9 d. M. Krupavičius, prof. Jonas Aleksa ir buvęs Lietuvos prezidentas Kazys Grinius nusiuntė A. von Rentelnui laišką, kuriame pasisakė prieš vokiečių kolonizacijos politiką Lietuvoje. Už tai gruodžio 5 d. M. Krupavičius ir J. Aleksa buvo išstremti į Vokietiją, o K. Grinius – į Kazlų Rūdą.

⁶⁹⁷ 1942 m. liepos 11 d. vokiečiai pakeitė visą Vilniaus geto administraciją.

⁶⁹⁸ Vincas Martinkėnas (1906–1997) – pedagogas, aktyvus Vilniaus krašto lietuvių visuomenininkas. Vilnijai remti komiteto Kultūrinės veiklos skyriaus vedėjas.

⁶⁹⁹ Juozas Girdenis dirbo raštininku Vilnijai remti komitete.

⁷⁰⁰ Stasys Gabrijolavičius – Vilniaus miesto teatro muzikantas. 1944 m. išvažiavo į Vokietiją.

⁷⁰¹ Kazys Inčiūra (1906–1974) – rašytojas, 1934–1940 ir 1941–1944 m. dirbo Kauno ir Vilniaus radiofonuose. 1951 m. suimtas ir nuteistas 25 m. kalėti. 1956 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁷⁰² Antanas Karužas (1911–1998) – pianistas, muzikologas. 1939–1944 m. dirbo Vilniaus radiofone Muzikos skyriaus redaktoriumi. Po karo išvažiavo į Lenkiją.

⁷⁰³ Vokiečių policija.

⁷⁰⁴ Turimas galvoje poetas, dramaturgas Petras Vaičiūnas.

⁷⁰⁵ Vytautas Mankeliūnas (1912–?) – kunigas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷⁰⁶ Algirdas Griškėnas (1918–1999). 1940–1944 m. dirbo Kauno ir Vilniaus radiofonuose. 1941 m. birželio 23 d. perskaitė deklaraciją apie Lietuvos nepriklausomybę

atstatymą. 1944 m. lapkričio mėn. sovietinio saugumo suimtas, kalėjo Vorkutos lageriuose. 1956 m. reabilituotas. 1960 m. grįžo į Lietuvą, dirbo Knygų rūmuose.

⁷⁰⁷ Turimas galvoje raginimas „patikimus ir sąžiningus lietuvius nuo 21 iki 45 metų amžiaus“ stoti į policiją ir savisaugos batalionus. Atsišaukimas, kurį pasirašė lietuvių policijos vadas V. Reivytis ir savisaugos batalionų ryšio karininkas pulk. lt. A. Špokevičius, buvo spausdinamas pagrindiniuose laikraščiuose 1942 m. liepos pabaigoje – rugpjūčio pradžioje.

⁷⁰⁸ Greičiausiai kalbama apie matematiką profesorių Zigmą Žemaitį (1884–1969).

⁷⁰⁹ P. Kubiliūna.

⁷¹⁰ Greičiausiai tai Jonas Virbalis.

⁷¹¹ Izidorius Kisinis (1904–1958) – bibliografas.

⁷¹² Greičiausiai kalbama apie LLKS biuletinį *Apžvalga*.

⁷¹³ Dvisavaitinis iliustruotas žurnalas, varęs nacių propagandą Vokietijos okupuotose šalyse 1940–1945 m. Buvo leidžiamas 25 kalbomis.

⁷¹⁴ Jurgis Matulaitis (Matulevičius) (1871–1927) – Vilniaus vyskupas 1918–1925 m. 1925 m. pakeltas arkivyskupu ir paskirtas Apaštalinio vizitatoriumi Lietuvai. 1987 m. paskelbtas palaimintuoju.

⁷¹⁵ Žr.: Atviras žodis. Rašo Gebietskomissar Lentzen, Kauen-Land, *Ūkininko patarėjas*, 1942 07 31, p. 12, 1942 08 07, p. 12, 1942 08 014. Šiame straipsnyje įrodinėjama, jog „ivairiuose pamfletuose (proklamacijose)“ skleidžiami teiginiai esą vokiečiai visokiais būdais išnaudoja ir alina Lietuvą, Reicho darbo tarnybą prilygina bolševikų deportacijoms yra nes kas kita kaip „vadinamos inteligentijos“ sluoksnio atstovų – „tamsumos politikų“ prasimanymai. Neilgai trukus Laisvės kovotojai A. Lentzenui atsakė išleisdami atsišaukimą „Atviras laiškas“. Ir A. Lentzeną išprovokavusi atvira laiška vokiečių komisarams, ir atsakymą A. Lentzenui parašė Z. Blynas.

⁷¹⁶ 1940 m. birželio 2 d. Lietuvos užsienio reikalų ministras J. Urbšys visoms atstovybėms išsiuntinėjo telegramą: „Jeigu čia mus ištiktų katastrofa, tai užsieniuose likusios mūsų diplomatijos šefu laikykite Lozoraitį, pirmuoju pavaduotoju Klimą, antruoju Šaulį“. 1940 m. lapkričio 23 d. Berne A. Smetona pasirašė du aktus, kuriais atgaline 1940 m. birželio 15 d. data atleido iš ministro pirmininko pareigų A. Merkį bei paskyrė ministru pirmininku S. Lozoraitį. Pastarajam taip pat pavedė pavaduoti Respublikos prezidentą. „Kybartų aktai“ kirtosi su Lietuvos diplomatu 1940 m. rugsėjo mėn. Romoje priimtu sprendimu įkurti Tautinį komitetą, kurio pirmininką A. Smetona paskirtą ministru pirmininku bei einančiu Respublikos prezidento pareigas. K. Škirpa visą gyvenimą atkakliai ginčijo S. Lozoraitio igaliojimą teisėtumą.

⁷¹⁷ Taip tekste. Galbūt kalbama apie Jėzaus Kalno pamokslą iš evangelijos pagal Matą?

⁷¹⁸ Enrico Prampolini (1894–1956) – italų dailininkas, skulptorius, scenografas, rašytojas. Vienas iš žymiausių futuristų pasaulyje.

⁷¹⁹ Aleksandras Griauzdė (g. 1912) – ekonomistas, inžinierius. 1938–1942 m. dirbo Pašto valdyboje, vėliau vadovavo „Maisto“ bendrovės transporto skyriui. Dalyvavo leidžiant Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos spaudą, organizuojant radijo transliacijas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷²⁰ Benediktas Grėbliūnas-Grėbliauskas (1902–1980) – 1927–1935 m. – sąjungos „Jaunoji Lietuva“ pirmininkas, 1935–1938 m. – vadas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 12 d. suimtas ir nuteistas 8 m. kalėti. Nuo 1948 m. gyveno tremtyje. 1956 m. paleistas ir grįžo į Lietuvą.

⁷²¹ Jonas Paplėnas (iki 1939 m. Paplauskas) (1906–1960) – 1936–1940 m. – sąjungos „Jaunoji Lietuva“ generalinis sekretorius. Vokiečių okupacijos metais dirbo Profesinių sąjungų centre. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷²² Bronius Nemickas (1909–2004) – teisininkas. 1941–1943 m. studijavo ekonomiką ir politinius mokslus Berlyno universitete, 1943–1944 m. advokatavo Vilniuje ir dirbo juriskonsultu Vidaus reikalų vadyboje. 1944 m. VLIK'o vicepirmininkas.

⁷²³ Antinacinio pogrindžio laikraštis, ėjęs 1942–1944 m. Apie jį telkėsi liaudininkų pakraipos žmonės. Redagavo J. Kardelis, Br. Bieliukas ir kt.

⁷²⁴ Turimas galvoje 1934 m. birželio 7-osios karinis pučas Kaune.

⁷²⁵ Antanas Šova (1902–1994) – pulkininkas. 1934 m. – Autorinktinės vadas, 1936–1940 m. – Vyriausiojo štabo Mobilizacijos skyriaus viršininkas. 1941 m. sausio mėn. sovietinio saugumo suimtas. Išsigelbėjo nuo sušaudymo Červenėje. 1944 m. paskirtas Vietinės rinktinės Mobilizacijos skyriaus viršininku. 1944 m. gegužės 15 d. gestapo suimtas su kitais štabo nariais, tačiau pabėgo ir slapstėsi Lietuvoje. Priartėjus frontui, pasitraukė į Vakarų.

⁷²⁶ Turima galvoje planuotoji voldemarininkų judėjimo istorija, kuri taip ir nebuvo parašyta.

⁷²⁷ Hitleris lankėsi Suomijoje vienintelį kartą – 1942 m. birželio 6 d. buvo atskridęs pasveikinti Suomijos ginkluotųjų pajėgų vyriausiojo vado K. Mannerheimo su 75 m. jubiliejumi. Tuo tarpu kontaktus su Sovietų Sąjunga dėl taikos Suomija užmezgė tik 1944 m. sausyje.

⁷²⁸ Vincas Vitkus (1896–1958) – Ukmergės apskrities viršininkas 1941–1943 m. 1943 m. spalio mėn. paskirtas administracinės kontrolės generaliniu tarėju. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷²⁹ Juozas Blinstrubas – Vilniaus apygardos kriminalinės policijos viršininkas (nuo 1941 m. spalio mėn.).

⁷³⁰ Konstantinas Stašys (1880–1942) – Vilniaus lietuvių veikėjas, Vilniaus miesto burmistras 1939–1940 m. 1941 m. birželio mėn. ištremtas į Sibirą, ten suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio.

⁷⁰¹ Juozas Zubkus (1898–1953) – VDU prorektorius, medicinos profesorius, 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷⁰² Juozas Gasūnas – Vilniaus vartotojų kooperatyvo „Rūta“ direktorius, 1944 m. vasario 1 d. mirė.

⁷⁰³ J. Vokietaitis?

⁷⁰⁴ Julius Lukaszewicz – Lenkijos diplomatas, Užsienio reikalų ministerijos politikos departamento direktorius, 1936–1939 m. – ambasadorius Paryžiuje.

⁷⁰⁵ 1920 m. spalį Tautų Sąjungos Taryba nusprendė, jog tinkamiausias Lietuvos ir Lenkijos konflikto sprendimo būdas – plebiscitas. Kadangi ginčijama teritorija nebuvo apibrėžta, Karinės kontrolės komisijos reikalavimu gruodyje Varšuvoje prasidėjo Lenkijos ir Lietuvos derybos dėl plebiscito teritorijos. Derybos baigėsi be rezultatų – 1921 m. vasario 13 d. notoje Tautų Sąjungai Lietuvos vyriausybė atsisakė plebiscito Vilniuje ir Vilniaus krašte.

⁷⁰⁶ Juozas Purickis (1883–1934) – užsienio reikalų ministras K. Griniaus vadovaujamojoje vyriausybėje 1920 06 19 – 1922 01 18.

⁷⁰⁷ Mykolas Sleževičius (1882–1939) – advokatas, vienas iš liaudininkų vadovų, ministras pirmininkas 1918 12 – 1919 03 ir 1919 04–10, Steigiamojo, I, II ir III seimų narys.

⁷⁰⁸ A. Vokietaitis?

⁷⁰⁹ Kazys Musteikis (1894–1977) – brigados generolas, 1938 12–1940 06 – krašto apsaugos ministras. Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio mėn. okupuojant Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, grįžo. 1942–1944 m. buvo Verslo ūkio direktorius Kaune. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷¹⁰ Danutė Nasvytytė-Gabrijolavičienė (1916–1983) – meninio šokio pradininkė Lietuvoje. Kaune buvo įsteigusi ritminės gimnastikos ir meno šokio studiją. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷¹¹ Tadas Lomsargis (1905–1942) – dailininkas, knygrišys.

⁷¹² Turima galvoje 1942 10 04 Kauno miesto teatre surengta derliaus šventė.

⁷¹³ Turima galvoje A. Hitlerio kalba, pasakyta 1942 09 30 Berlyno sporto rūmuose, atidarant dešimtąją žiemos pagalbos rinkliavą. (Fiurerio kalba, *I laisvę*, 1942 10 01).

⁷¹⁴ Konstantinas Račkauskas (1905–1972) – teisininkas. 1930–1940 m. dirbo Valstybės Taryboje referentu, nuo 1940 m. balandžio – Valstybės Tarybos narys. 1944 pasitraukė į Vakarų.

⁷¹⁵ Neaišku, kas turima galvoje.

⁷¹⁶ Weichsel (Vysla) – vokiečių radijo stotis.

⁷¹⁷ Mykolas Gudėnas – Vilniaus apskrities pradžios mokyklų inspektorius, Vilnijai remti komiteto fondo valdytojas.

⁷¹⁸ I. Vylius arba S. Jasiunskas.

⁷⁴⁹ Vilniuje 1942–1944 m. ėjęs baltarusiškas laikraštis. Redagavo dramaturgas ir publicistas Francišekas Olechnovičius (1944 03 03 nušautas sovietinių diversantų).

⁷⁵⁰ Kas tie Meikis ir Jonas Didysis, nepavyko išsiaiškinti.

⁷⁵¹ Vladas Ingelevičius (1889–1985) – pulkininkas, Karo sanitarijos viršininko padėjėjas 1918–1940 m., vienas iš Lietuvos Raudonojo kryžiaus steigėjų ir vadovų. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷⁵² Ivanas Maiskis (1884–1975) – 1932–1943 m. – SSSR ambasadorius Didžiojoje Britanijoje, 1943–1946 m. – užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojas.

⁷⁵³ Maksimas Litvinovas (tikr. Maksas Valachas) (1876–1951) – 1930–1939 m. – SSSR užsienio reikalų liaudies komisaras, 1941–1943 m. – komisaro pavaduotojas ir ambasadorius JAV.

⁷⁵⁴ Aleksandras Pankratovas – lietuvių saugumo policijos pareigūnas.

⁷⁵⁵ Stasys Dirmantas (1887–1975) – brigados generolas, 1935–1938 m. – krašto apsaugos ministras. 1941–1944 m. VDU Statybos fakulteto dekanas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷⁵⁶ Stasys Yla (1908–1983) – kunigas, publicistas, dramaturgas, poetas. 1925–1940 m. dėstė VDU pastoralinę teologiją. 1940 m. išvyko į Vokietiją, buvo Berlyno lietuvių kolonijos kapelionu ir Lietuvių sąjungos pirmininku, dalyvavo steigiant LAF. 1942 m. grįžo į Lietuvą, dėstė VDU. 1943 m. įkalintas Štuthofo koncentracijos stovykloje. 1950 m. persikėlė į JAV.

⁷⁵⁷ M. Jesaitis.

⁷⁵⁸ Kazimieras Šumauskas (1894–1946) – diplomatas, 1930–1931 m. – Lietuvos atstovas Estijoje. Vokiečių okupacijos metais dirbo Savitarpinėje pagalboje Vilniuje. 1945 m. kovo mėn. sovietinio saugumo suimtas, 1946 m. nuteistas 5 m. lagerio. Mirė lageryje.

⁷⁵⁹ Turimas galvoje voldemarininkų pučas prieš Laikinąją vyriausybę 1941 m. liepos mėn.

⁷⁶⁰ Taip tekste. Gali būti, jog tai Vytautas Tumėnas – Švietimo valdybos inspektorius Vilniuje ir Mokslų akademijos sekretorius. Dalyvavo antinacinėje rezistencijoje, 1943 m. kovo 17 d. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Ten 1943 m. 15 d. mirė. Ten pat 1943 m. balandžio 19 d. mirė jo brolis Algirdas.

⁷⁶¹ 1941 m. birželio pabaigoje susibūrė grupė voldemarininkų, nepatenkintų krikščionių demokratų dominavimu Laikinojoje vyriausybėje. Susitikimų vieta jie pasirinko Karo muziejų. Tuose susitikimuose ir kilo iniciatyva įkurti Lietuvių nacionalistų partiją – opoziciją LAF'ui – bei buvo subrandintas planas jėga pakeisti padėtų voldemarininkų naudai. Tai mėginta padaryti liepos 23–24 d.

⁷⁶² G. Krivickienė.

⁷⁶³ *Nepriklausomos Lietuvos* 1942 m. 7-ajame numeryje buvo pranešta, jog Lietuvos ir Lenkijos vyriausybės susitarė, kad Vilnius priklausys Lietuvai. Tačiau iš

tikrųjų tokio susitarimo nebuvo. Beje, šią žinią netrukus griežtai paneigė ir lenkų pogrindinis laikraštis *Niepodległość*.

⁷⁶⁴ August Müller – vokiečių saugumo policijos ir SD įstaigos Lietuvoje IV skyriaus (gestapo) viršininkas.

⁷⁶⁵ Antanas Jezukaitis – Gardino aps. lietuviškų mokyklų inspektorius.

⁷⁶⁶ A. Valiukėnui.

⁷⁶⁷ K. Tamutis, *Trumpas lietuvių kalbos vadovėlis, nemokantiems lietuviškai*, Vilnius, 1939.

⁷⁶⁸ Linksma atsisveikinimas išvykstant į Vokietiją, *Į laisvę*, 1942 11 12. Straipsnyje kalbama, jog į Vokietiją išvyko grupė sėkmingiausiai mašinos rašio ir stenografijos kursų Kulautuvoje baigusių lietuvių tobulintis tokio pobūdžio kursuose Drezdene. Esą kursuose joms teks rimtai dirbti, bet bus laiko ir susipažinti su miestu.

⁷⁶⁹ Ši vokiečių dramaturgo Hanso José Rehfisho 1932 m. parašyta pjesė nebuvo

pastatyta. Viename interviu teatro direktorius V. Alantas aiškino, jog repeticijas teko nutraukti, nes nepavyko gauti medžiagų spektaklio apipavidalinimui (Didelis ryžtingumas Vilniaus m. teatre, *Naujoji Lietuva*, 1943 03 28, p. 4). Tačiau tikroji priežastis tikriausiai buvo ta, jog pastatymo imtasi nežinant, jog pjesės autorius dėl žydiškos kilmės 1933 m. buvo suimtas. 1936 m. paleistas ir emigravo į Austriją, o 1938 m. – į JAV.

⁷⁷¹ Hans Frank (1900–1946) – vokiečių okupuotosios Lenkijos generalgubernatorius. 1946 m. Niurnbergo tribunolo nuteistas pakarti.

⁷⁷¹ Alfonsas Mikulskis (1909–1983) – kompozitorius, dirigentas. 1941–1943 m. – Vilniaus filharmonijos ir Vilniaus operos meno vadovas, liaudies ansamblio, mažojo simfoninio orkestro dirigentas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁷⁷² Teofilija Vaičiūnienė (1898–1995) – aktorė.

⁷⁷³ Balyz Lukošius (1908–1987) – aktorius ir režisierius.

⁷⁷⁴ Juozas Grybauskas (1906–1964) – režisierius, teatrologas.

⁷⁷⁵ Henrikas Kačinskas (1903–1986) – aktorius.

⁷⁷⁶ Pranciškus Bieliauskas (1883–1957) – kunigas, Vilniaus lietuvių veikėjas. 1940–1944 m. – Aušros vartų klebonas.

⁷⁷⁷ Vaclovas Čičiūnas (1900–1980) – pedagogas. 1941–1944 m. – Švietimo vadybos vyr. referentas, direkcijos viršininkas Vidurinio mokslo departamente. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁷⁷⁸ Aleksandras Siliūnas – mokytojas.

⁷⁷⁹ A. Gustaitis?

⁷⁸⁰ Kokio tai būta sumanymo – nepavyko išsiaiškinti.

⁷⁸¹ Švietimo reikalų generalinis tarėjas Pranas Germantas-Meškauskas 1943 m. kovo 16 d. buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofa koncentracijos stovyklą. Ten 1945 m. balandžio 22 d. mirė.

⁷⁸² Tikriausiai kalbama apie Rusijos tautų išlaisvinimo komitetą, kuriam vadovavo 1942 m. liepą vokiečių nelaisvėn papuoles gen. Andrejus Vlasovas.

⁷⁸³ Pogrindinis Lietuvių fronto organizacijos laikraštis.

⁷⁸⁴ P. Kubiliūnų?

⁷⁸⁵ 1943 m. kovo 16 d. vidaus reikalų generalinis tarėjas Juozas Narakas buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą.

⁷⁸⁶ Žr.: Naujas bolševikinės kovos būdas, *Ateitis*, 1943 03 23.

⁷⁸⁷ 1943 m. kovo 16 d. pas pirmąjį generalinį tarėją P. Kubiliūną įvyko kvies-tinių lietuvių savivaldos pareigūnų ir kt. visuomenei gerai žinomų žmonių susirin-kimas. Iš susirinkusiųjų pareikalauta pasirašyti atsisaukima, kad Lietuvos jauni-mas stotų kariuomenėn ir nevengtų darbo prievolės. Jame taip pat buvo paskelbta, jog „šiuo momentu lietuvių reikalams aptarti artimiausiu metu Kaune šaukiama visos Lietuvos konferencija“. Kadangi prieš keletą valandų prasidėjo Lietuvių inte-ligentų areštai (buvo suimti ir keli generaliniai tarėjai), P. Kubiliūnas: tvirtino kiek-vienas privalo pasirašyti dar ir dėl to, kad sušvelnintų padėtį ir padėtų suimtie-siems. Atsisaukima „Tautiečiai“, kuris netrukus buvo išspausdintas pagrindiniuose laikraščiuose, pasirašė 21 susirinkimo dalyvis.

⁷⁸⁸ Juozas Leimonas (1900–1963) – ekonomistas, ateitininkų, pavasarininkų vei-kėjas. 1941–1942 m. dirbo Prekybos ir pramonės rūmuose, vėliau – Lietuvos koope-ratyvų revizavimo ir tvarkymo įstaigos direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁷⁸⁹ T. y. dėl nestojimo į SS legioną.

⁷⁹⁰ S. Vykintas.

⁷⁹¹ I. Pucevičius?

⁷⁹² Stanisław Stroński (1882–1955) – lenkų publicistas, politikas, filologas-roma-nistas. 1939–1943 m. – vicepremjeras ir informacijos ministras gen. W. Sikorski-o vyriausybėje Londone.

⁷⁹³ 1942 m. vasarą Z. Toliušio, Br. Bieliuko, St. Kairio ir kt. iniciatyva buvo sudaryta liaudininkų, socialdemokratų, tautininkų ir nacionalistų koalicija, iš šių partijų atstovų įsteigtas pagrindinio centras, pasivadinęs Vyriausiuoju lietuvių komi-tetu. Beveik tuo pat metu krikščionys demokratai įkūrė savo rezistencinį centrą – Tautos tarybą (ji dar vadindavosi ir Lietuvos taryba).

⁷⁹⁴ Stepas Jukna (1910–1977) – aktorius.

⁷⁹⁵ Fabijonas Kemėšis (1879–1954) – kunigas, ekonomistas, profesorius. 1924–1940 ir 1941–1944 m. dėstė Dotnuvos žemės ūkio akademijoje. 1946 m. suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. Mirė lageryje.

⁷⁹⁶ Dr. M. Reinys, Dvasios ir jėgų frontas prieš komunizmą, *Naujoji Lietuva*, 1943 04 07.

⁷⁹⁷ Motiejus Pečiulionis (1888–1960) – generolas. Vokiečių okupacijos metais vadovavo aliejaus fabrikui „Vilnelė“ Vilniuje, priklausė Lietuvos laisvės armijai.

Vienas iš ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo organizatorių. 1945 m. pabaigoje suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

⁷⁹⁸ 1917 m. rugsėjo 18–22 d. vykusioje Vilniaus konferencijoje buvo išrinkta Lietuvos Taryba, kuri 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos valstybės atstatymo aktą.

⁷⁹⁹ Augustas Ramanauskas – vokiečių okupacijos metais – 1941–1942 m. – Telsių apskrities viršininkas, nuo 1942 m. lapkričio mėn. – žemės ūkio reikalų generalinis tarėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸⁰⁰ *Vieningos kovos* leidimui vadovavo Jurgis Noreika. 1934–1941 m. – Stepono

⁸⁰¹ Marian Morelowski (1884–1963) – meno istorikas. 1934–1941 m. – Stepono Batoro, Vilniaus universiteto profesorius. Po karo išvyko į Lenkiją.

⁸⁰² *Balticoslavica* – 1930–1939 m. Vilniuje veikusio Rytų Europos mokslinio tyrimo instituto testinis leidinys. Išėjo 3 tomai.

⁸⁰³ POW (Polska Organizacja Wojskowa) – Lenkų karinė organizacija, veikusi 1914–1919 m. Įkurta J. Pilsudskio iniciatyva Varšuvoje, siekė atkurti Lenkijos valstybę 1772 m. sienomis. 1919 m. rugpjūčio mėn. rengė valstybės perversmą Lietuvoje, tačiau perversmininkai buvo susekti ir suimti.

⁸⁰⁴ Jonas Jurkūnas?

⁸⁰⁵ „Vaidilos“ teatras nebuvo uždarytas, nors tokių ketinimų iš tiesų būta. Apie tai buvo rašyta ir spaudoje. Žr.: J. D., Uždaromas „Vaidilos“ teatras, *Naujoji Lietuva*, 1943 04 15.

⁸⁰⁶ J. Noreika?

⁸⁰⁷ Vladas Abramavičius (1909–1965) – kultūros istorikas, poetas, vertėjas. 1941–1945 m. dirbo Istorijos institute bibliotekininku.

⁸⁰⁸ Z. Blyno pateiktas sąrašas nesutampa su oficialiai paskelbtu. 1943 m. birželio mėn. buvo pranešta, jog A. von Rentelnas patvirtino tokią Tarybos prie pirmojo generallinio tarėjo sudėtį: 1. Mykolas Biržiška, 2. Karolis Dabulevičius, 3. Antanas Juknevičius, 4. Domas Krivickas, 5. Vladas Nagius, 6. Adolfas Birontas, 7. Kazys Navakas, 8. Alfonsas Pimpė, 9. Jonas Steponavičius, 10. Antanas Bričkus, 11. Jurgis Elisonas, 12. Vincas Vaičiulis (Patvirtinta Taryba, *Ateitis*, 1943 06 18; *Naujoji Lietuva*, 1943 06 20).

⁸⁰⁹ Antanas Juknevičius (1903–1995) – advokatas, Vilniaus lietuvių veikėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸¹⁰ Kazys Navakas (1894–1945) – brigados generolas, 1934–1940 m. – kariuomenės intendantas. Vokiečių okupacijos metais – malūno direktorius Panevėžyje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸¹¹ Vincentas Vaičiulis (1891–1960) – 1927–1945 m. – Jiezno klebonas.

⁸¹² Adolfas Birontas (1885–1958) – pulkininkas. 1941 m. birželio–liepos mėn. tarnavo Kauno karo komendantūroje. Aktyviai rėmė sumanymą steigti lietuvių SS

legioną, pasisakė prieš Vietinę rinktinę, prisidėjo prie jos likvidavimo. 1944 m. vokiečių paskirtas Mobilizacinio štabo viršininku. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁸¹³ Jonas Steponavičius (1880–1947) – kunigas, mokytojas, 1943–1944 m. – Zarasų apskrities viršininkas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁸¹⁴ P. Kubiliūnas, Lietuviškam reikalui, *Naujoji Lietuva*, 1943 04 15; *Ateitis*, 1943 04 13.

⁸¹⁵ Kalbama apie prezidento Antano Smetonos sūnų Julijų ir už jo ištėkėjusią Birutę Nasvytytę.

⁸¹⁶ 1942 m. balandžio–gegužės mėn. vyko Vidaus reikalų vadybos visuomenės reikalų departamento paskelbtoji knygų vajaus akcija, kurios metu buvo renkamos knygos Vilnijos lietuviams bei į Rytus išsiųstiems lietuviams kariams.

⁸¹⁷ Dėl privalomos registracijos į Reicho darbo tarnybą.

⁸¹⁸ Budzeika – Gardino lietuvių tautinio komiteto pirmininko pavaduotojas.

⁸¹⁹ Algirdas Gustaitis.

⁸²⁰ Ernst von Weizsäcker (1882–1951) – 1938–1943 m. – Vokietijos užsienio reikalų ministerijos valstybės sekretorius, 1943–1945 m. – ambasadorius Vatikane. 1947 m. už karinius nusikaltimus nuteistas 7 m. kalėti, 1951 m. amnestuotas.

⁸²¹ Šalpos organizacija, veikusi 1941–1944 m. Vilniuje. Iškūrė kun. A. Lipniūnas. 1943 m. jį išvežus į Štuthofo koncentracijos stovyklą, vadovavimą „Laisvės fondui“ perėmė kun. L. Tulaba.

⁸²² Stasys Girdvainis (1890–1970) – diplomatas, 1939 m. paskirtas Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru prie Šv. Sosto.

⁸²³ 1935 m. rugpjūčio 29 d. Belgijos karalienė Astrid žuvo automobilio katastrofoje.

⁸²⁴ Povilas Karazija (1887–1955) – pedagogas, numizmatas, bibliofilas.

⁸²⁵ *Švit* (Aušra) – iš Didžiosios Britanijos 1942–1944 m. transliavusi lenkų radijo stotis.

⁸²⁶ Petras Zulonas (1910–1981) – aktorius.

⁸²⁷ Marija Mašiottaitė-Urbšienė (1895–1959) – bibliografė, istorikė. Dirbo Lietuvos atstovybėse Berlyne, Maskvoje, Paryžiuje. 1940 m. liepą kartu su savo vyru, buvusiu Lietuvos užsienio reikalų ministru Juozu Urbšiu ištremta Rusijon. 1941–1954 m. kalinta Gorkio ir Ivanovo kalėjimuose. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

⁸²⁸ Juozas Žiugžda (1893–1979) – LSSR švietimo liaudies komisaro pavaduotojas 1940–1941 m., 1946–1966 m. – LSSR mokslų akademijos viceprezidentas, 1948–1970 m. – Istorijos instituto direktorius.

⁸²⁹ 1943 m. į Štuthofio koncentracijos stovyklą išvežto generalinio tarėjo Juozo Narako brolis Jonas bolševikų išvežtas į Sibirą 1941 m. Buvęs Seimų narys, vidaus reikalų ministras 1924–1925 m., krikščionių demokratų veikėjas Zigmas Starkus suimtas 1941 m. birželio 14 d. ir 1942 m. sušaudytas. Jo brolis Antanas Starkus – VDU Patologinės anatomijos katedros vedėjas – gestapo suimtas 1943 m. kovo 16 d. ir išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą. 1975 m. mirė JAV.

- ⁸³⁰ Jonas Vokietaitis.
- ⁸³¹ S. Kenstavičius – Kauno miesto burmistras.
- ⁸³² Henrikas Blazas (1904–1965) – žurnalistas, publicistas, satyrikas. Už dalyvavimą pogrindinės spaudos leidyboje 1943 m. balandžio 29 d. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 1944 m. kovo mėn. paleistas ir grįžo į Lietuvą. Vasarą pasitraukė į Vakarų.
- ⁸³³ Vaclovas Alksninis (1902–1970) – Vilniaus apskrities viršininko pavaduotojas, dalyvavo pogrindinės *Nepriklausomos Lietuvos* leidyboje. 1943 m. balandžio 29 d. suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Po pusmečio paleistas ir grįžo į Lietuvą. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ⁸³⁴ Vilniaus apskrities viršininką K. Kalendrą gestapas tik išpėjo.
- ⁸³⁵ 1943 m. balandžio 29 d. gestapas suėmė 16 pogrindžio spaudos leidėjų ir bendradarbių. Po savaitės jie buvo išvežti į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 2 iš jų mirė, kiti, išskyrus Povilą Janeliūną, 1944 m. vasario pabaigoje buvo paleisti į laisvę.
- ⁸³⁶ Zenonas Ignatavičius (1909–1975) – kunigas, lietuvių savisaugos dalinių kapelionas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ⁸³⁷ Kazys Ambraziejus (1903–1954) – pulkininkas leitenantas, 1938–1940 m. ginklų dirbtuvių viršininkas. Vokiečių okupacijos metais vadovavo fabrikui. 1944 m. kovo mėn. VLIK'as jį pasiuntė į Suomiją užmegzti ryšių su Suomijos karine vadovybe, tačiau Taline įkliuvo gestapui. Tardomas išdavė daug slaptos informacijos. Antinacinis pogrindis dėl to labai nukentėjo – 1944 m. balandžio pabaigoje buvo suimta daug VLIK'o ir LLKS lyderių, pogrindinės spaudos leidėjų ir platintojų.
- ⁸³⁸ Turimas galvoje H. Turskos knygos vertimas. Žr. kitos dienos įrašą ir komentarą.
- ⁸³⁹ Halina Turska (1901–1979) – lenkų kalbininkė, dėstė Vilniaus Stepono Batoro universitete. 1945 m. išvyko į Lenkiją. Pagrindinės tyrinėjimų sritys – dialektologija, lenkų ir lietuvių kalbų santykiai. 1939 m. išleido knygą *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie* (Apie lenkų kalbos arealų kilmę Vilniaus krašte). Apie jos vertimą ir kalbama. 1995 m. šis H. Turskos veikalas lenkų kalba kartu su vertimu į rusų kalbą išleistas Lietuvoje.
- ⁸⁴⁰ Vladislava Proscėvičiūtė-Matulaitytė-Brazaitienė (g. 1917) – nuo 1940 m. mokytoja Vilniuje, Kaune. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ⁸⁴¹ Luigi Maglione (1877–1944) – kardinolas, 1939–1944 m. Vatikano valstybės sekretorius.
- ⁸⁴² M. Zdziechowski, *Chateaubriand i Napoleon*, Wilno, 1932.
- ⁸⁴³ *La storia di Girolamo Savonarola e de' suoi tempi narrata da Paquale Villari con l'aiuto di nuovi documenti*, n. ed., Firenze, 1926, 2 voll.
- ⁸⁴⁴ Ne, Ašmenos burmistru buvo paskirtas A. Kučys, iki tol buvęs Trakų burmistru.

⁸⁴⁵ Eugenijus Petrauskas – atsargos kapitonas, alaus daryklos „Taurus“ direktoriaus pavaduotojas, nuo 1944 m. birželio mėn. – direktorius.

⁸⁴⁶ Albinas Herbačiauskas (1876–1944) – rašytojas, literatūros kritikas. 1925–1932 m. dėstė VDU. 1933 m. išvyko į Lenkiją.

⁸⁴⁷ Teofilus Matulionis (1873–1962) – nuo 1910 m. dirbo Peterburgo (vėliau Leningrado) katalikų parapijose, 1929 m. Leningrade slapta iššventintas vyskupu. 1923–1926 ir 1929–1933 kalintas Solovkų lageryje. 1933 m. Lietuvos vyriausybės pastangomis iškeistas į Lietuvoje kalinčius komunistus. 1943 m. sausio mėn. paskirtas Kaišiadorių vyskupu. 1946 m. pabaigoje suimtas ir nuteistas 7 m. kalėti. 1956 m. grįžo į Lietuvą.

⁸⁴⁸ Turimas galvoje M. K. Čiurlionio meno ansamblis. Įkurtas 1940 m. Vilniuje.

⁸⁴⁹ Stasys Leskaitis (1902–1964) – žurnalistas, rašytojas. Literatūrinis slapyvardis – St. Ivošiškis. 1941–1943 m. –Vidaus reikalų vadybos Kultūros reikalų direktijos viršininkas, 1943–1944 m. – *Kūrybos* vyr. redaktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸⁵⁰ Lietuvos laisvės armija (LLA) – antinacinio, vėliau – antisovietinio pogrindžio organizacija, susikūrusi 1941 m. pabaigoje – 1942 m. pradžioje. Jos branduolį sudarė radikalų pažiūrų jaunesnieji Lietuvos kariuomenės karininkai. Kuriantis pogrindžio politiniams centrums (Tautos tarybai, Vyriausiam lietuvių komitetui) laikėsi nuošalyje ir vienintelė iš stambių organizacijų neturėjo savo atstovo VLIK'ė. Leido laikraštį *Karinės ir politinės žinios*.

⁸⁵¹ Aleksandras Merkelis (1907–1994) – žurnalistas, literatūros istorikas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸⁵² Stasys Narušis – majoras, Vilniaus 3-iojo lietuvių statybos bataliono vadas. Vėliau – 4-ojo lietuvių statybos bataliono vadas.

⁸⁵³ Juozas Vaičiūnas (1892–1962) – kunigas, vokiečių okupacijos metais – Šv. Dvasios bažnyčios klebonas.

⁸⁵⁴ J. Valiulis?

⁸⁵⁵ Aleksandro Merkelio literatūrinis slapyvardis.

⁸⁵⁶ Birželio 25 d. įrašė „civilinės metrikacijos „vyskupu“ vadinamas Jonas Kardelis.

⁸⁵⁷ Turimas galvoje į Zarasus nutremto A. Voldemaro paskraidinimas į Kauną 1934 m. birželio 7-osios karinio pučo metu. Karo lauko teisme A. Voldemaras griežtai neigė kokių nors būdu dalyvavęs puče. Esą skrisdamas į Kauną net nežinojęs, kas ten dedasi.

⁸⁵⁸ Jonas Bičiūnas (1908–1975) – kunigas, nuo 1942 m. – Vilniaus katedros vikaras. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸⁵⁹ Jurgis Noreika.

⁸⁶⁰ Turima galvoje, kad 1927 m. išėjęs į atsargą gen. Mykolas Velykis po kurio laiko pradėjo verstis likerių gamyba, vadovavo „Stumbro“ gamyklai.

⁸⁶¹ R. Juknevičius.

⁸⁸² Salos Viduržemio jūroje.

⁸⁸³ Št. Vykintas, Kultūrinė parama Lietuvos Rytams, *Naujoji Lietuva*, 1943 06 13.

⁸⁸⁴ Simonas Petliūra vadovavo sukilimui prieš Ukrainos etnoną Pavelą Skoropadskį. 1918 m. gruodžio 14 d. Kijevą užėmė Simono Petliūros vadovaujama kariuomenė, o septynetą mėnesių valdęs Ukrainą P. Skoropadskis atsistatydino ir pabėgo į Vokietiją (žuvo 1945 m. balandį per bombardavimą). 1920 m. didžioji dalis Ukrainos atsidūrė bolševikų rankose, S. Petliūra emigravo iš pradžių į Lenkiją, o vėliau persikėlė į Prancūziją. 1926 m. žydų anarchistas Šolomas Švarcbadas nušovė jį Paryžiuje, keršydamas už savo giminaičius, nužudytus pogromuose, kurie vyko Ukrainoje valdant S. Petliūrai.

⁸⁸⁵ Tadeusz Hołowko (1889–1931) – lenkų politinis veikėjas, nužudytas ukrainiečių nacionalistų. Tikriausiai turima galvoje jo 1922 m. išleista knyga *Kwestia narodowościowa w Polsce*.

⁸⁸⁶ Stolbcy – miestas Minsko srityje.

⁸⁸⁷ Jonas Kardelis (1893–1969) – pedagogas, žurnalistas, liaudininkų veikėjas. 1922–1923 m. – Seimo narys. 1923–1940 m. *Lietuvos žinių* redaktorius. 1941–1944 m. dirbo socialinio draudimo įstaigose, dalyvavo antinaciniame pasipriešinime, *Nepriklausomos Lietuvos* leidyboje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁸⁸⁸ Turima galvoje, kad V. Misiulis pasirašė atsišaukimą dėl Lietuvos konferencijos sušaukimo.

⁸⁸⁹ 1943 m. kovo mėn. Vyriausiasis Lietuvos komitetas ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga susitarė nusiųsti savo atstovus į Švediją ir iš ten ieškoti kontaktų su Vakarų šalimis. Tais atstovais buvo pasirinkti Zigmas Toliušis ir Algirdas Vokietaitis. Pirmieji jų bandymai išplaukti į Švediją balandžio–birželio mėn. buvo nesėkmingi. Maža to, Z. Toliušį ištiko širdies priepuolis. Vietoj jo neradus kito kandidato, 1943 m. liepos mėn. į Švediją nuvyko vienas A. Vokietaitis.

⁸⁹⁰ Galeazzo Ciano (1903–1944) – vienas iš Italijos fašistų partijos vadovų, B. Mussolinio žentas. 1936–1943 m. Italijos užsienio reikalų ministras. Nors prieš karą rengė susitarimus su Vokietija, vėliau pakeitė poziciją ir neigiamai žiūrėjo į sąjungą su Hitleriu. 1943 m. vasario mėn. pašalintas iš užsienio reikalų ministro posto. Dalyvavo samokse prieš B. Mussolinį ir 1943 m. liepos 25 d. Didžiojoje fašistų taryboje balsavo už jo pašalinimą iš valdžios. 1943 m. rugsėjį Italiją okupavus vokiečiams, iš pradžių buvo internuotas Vokietijoje, o vėliau išduotas Šiaurės Italijoje susikūrusiai marionetinei Italijos Socialinei Respublikai. 1944 m. sausio 11 d. sušaudytas Veronoje.

⁸⁹¹ Turima galvoje Birutė Nasvytytė-Smetonienė – Antano Smetonos sūnaus Juliaus žmona.

⁸⁹² Heinrich Müller – gestapo vadovas.

⁸⁹³ A. Vokietaitį.

⁸⁷⁴ K. Brunių.

⁸⁷⁵ Joną Deksnį?

⁸⁷⁶ Turima galvoje, kad J. Kardelis dirbo civilinės metrikacijos įstaigoje.

⁸⁷⁷ Advokatas Antanas Juknevičius.

⁸⁷⁸ Jurgis Noreika?

⁸⁷⁹ Vincentas Liegus – kunigas, Vilniaus krašto lietuvių veikėjas.

⁸⁸⁰ Izidorius Masalskis – Lydos lietuvių tautinio komiteto pirmininko pavaduotojas.

⁸⁸¹ Albinas Rimka (1886–1944) – žymus Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, liaudininkas, VDU ir Vilniaus universiteto profesorius.

⁸⁸² Straipsnyje „Dvejos skaudžios metinės“ rašoma: „Vokiečiai jau pačioje pradžioje išreikalauja iš laikinosios vyriausybės priimti įstatymus prieš žydus, kad juos galėtų šaudyti; išspaudė iš Vilniaus komiteto parašą, kad būtų „teisinis“ pagrindas už vieną žuvusį vokiečių kareivį sušaudyti tam tikras Lietuvos gyventojų skaičius“ (*Nepriklausoma Lietuva*, 1943 06 15). Vilniaus miesto ir srities piliečių komitetui vadovavo S. Žakevičius-Žymantas.

⁸⁸³ Pagrindinės Lietuvių vienybės sąjūdžio organizacijos (būrėsi daugiausia studentai) laikraštis, ejęs 1943–1944 m. Redagavo Juozas Keliuotis.

⁸⁸⁴ P. Leonavičius – dirbo vertėju *Naujojoje Lietuvoje*.

⁸⁸⁵ Grafų Puslovskių užmiesčio rezidencija. 1924 m. joje įsikūrė Rytų apeigu jėzuitų vienuolynas.

⁸⁸⁶ Lenkijos vyriausybės emigracijoje ministras pirmininkas gen. Władisław Sikorski žuvo aviakatastrofoje 1943 m. liepos 4 d.

⁸⁸⁷ Bronius Tiškus – *Naujosios Lietuvos* vyr. redaktorius 1943–1944 m.

⁸⁸⁸ Paul Reinhard Krieg – Vilniaus miesto ir srities SS ir policijos vadas.

⁸⁸⁹ Juozas Laukaitis (1873–1952) – kunigas, politinis veikėjas. Nuo 1930 m. klebonavo Seirijuose. 1936–1940 m. – Seimo narys. 1947 m. sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas 15 m. laisvės atėmimo. Mirė Vladimiro kalėjime.

⁸⁹⁰ Jonas Daugėla (g. 1915) – „Pienocentro“ Vilniaus skyriaus direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁸⁹¹ Šiame straipsnyje Kauno apygardos komisaras A. Lentzen aštriai užsipuola Kauno miesto ir priemiesčių gyventojus, kurie parūpina žydams maisto, ir siūlo tokį sprendimą: „Kaip tai atrodytų, jeigu tiems, kurie turi tam tikrų santykių su žydais, juos remia arba bent stengiasi sueiti su jais į kontaktą, užkabinutų žvaigždę su parašu: *Ž y d b e r n i s*“. (*Žydberniai! Rašo SA-Brigadefuehreris A. Lentzen, Apygardos komisaras Kauen-Land, Ateitis*, 1943 07 07.).

⁸⁹² Gauleiteris Wilhelmas Kube buvo atėjęs į kino teatrą, bet išėjo kelios minutės prieš sprogimą. Vis dėlto V. Kube buvo susprogdintas 1943 m. rugsėjo 22 d.

⁸⁹³ Leonardas Kazokas (Kazakevičius) (1905–1981) – dailininkas tapytojas.

- ⁸⁹⁴ Gediminas Ignas Blynas (1917–1981) – kunigas, Z. Blyno pusbrolis.
- ⁸⁹⁵ VMS – Vilniaus miesto savivaldybė.
- ⁸⁹⁶ Žr.: A. Girkantas, Prof. Mykolas Biržiška (40 m. spaudos ir mokslo darbo sukakčiai paminėti), *Ateitis*, 1943 07 08.
- ⁸⁹⁷ Jurgis Noreika?
- ⁸⁹⁸ 1942 m. vasarą susikūrusiame Vyriausiam Lietuvos komitete (VLK) nacionalistams atstovavo K. Brunius, o tautininkams – B. Gaidžiūnas. 1943 m. vasarą vyko VLK ir LLKS atstovų pasitarimai dėl susivienijimo. Tai pasiekti nepavyko, tačiau į VLK buvo priimtas LLKS atstovas (Jonas Deksnys).
- ⁸⁹⁹ Žr. 1943 05 17 įrašą ir komentara.
- ⁹⁰⁰ Peter Bruno Kleist – 1940 m. – Vokietijos užsienio reikalų ministerijos departamento vadovas, vėliau perėjo į Reicho okupuotų Rytų kraštų ministeriją, vadovavo vokietinimo akcijai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.
- ⁹⁰¹ Granatą?
- ⁹⁰² Kalbama apie 1943 m. liepos 25 d. vėlai vakare per Romos radiją paskelbtą atsisaukimą, jog Mussolinis atsisakė valdžios, kuri perėjo perėjo naujai vyriausybei, o vadovavimą armijai perėmė karalius.
- ⁹⁰³ K. Brunius?
- ⁹⁰⁴ Juozas Bičiūnas – Vilniaus tabako fabriko „Patrimpas“ direktorius.
- ⁹⁰⁵ „Nepakeičiamųjų“ pažymėjimas (Unabkömmlichkeitsbescheinigung). Buvo išduodamas karui svarbiose įmonėse ir įstaigose dirbantiems asmenims. Jiems negrėšė išvežimas prievartiniais darbams.
- ⁹⁰⁶ Stefanija Ladygienė?
- ⁹⁰⁷ „Laisvės fondo“.
- ⁹⁰⁸ Turima galvoje Paryžiaus taikos konferencija 1919–1920 m.
- ⁹⁰⁹ Buska – K. Jesaitis?
- ⁹¹⁰ Jurgio Noreikos.
- ⁹¹¹ Neaišku, kas tai. Quatsch (vok.) – tauškalas, nesąmonė.
- ⁹¹² Catania – miestas Italijoje, Sicilijos rytuose.
- ⁹¹³ Galbūt turimas galvoje generolas feldmaršalas Erichas Manshteinas (Erich Manshtein) (1887–1944), 1942 02–1944 03 vadovavęs armijų grupei „Pietūs“.
- ⁹¹⁴ 1943 m. rugpjūčio 4 d. gestapas susekė Lietuvos laisvės kovotojų spaudtuvę, įrengtą Jono Paragiaus namuose Tvirtovės al.
- ⁹¹⁵ Jurgio Noreikos.
- ⁹¹⁶ Dalia Kubertavičiūtė-Maurukienė (g. 1922) – aktorė. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ⁹¹⁷ Tikriausiai pagrindininkų posėdis. Circolo (it.) – ratelis, draugija.
- ⁹¹⁸ Kalbama apie areštus Juozo Mozelio suburtos pagrindinės organizacijos byloje. J. Mozelis mirė per tardymą nieko neįdavęs. J. Jurginis ir P. Juodelis buvo paleisti.

⁹¹⁹ Jonas Leonavičius (1910–1986) – žurnalistas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 14 d. buvo suimtas. Prasidėjęs Vokietijos–SSSR karui, išsilaisvino, buvo paskirtas Vilniaus radiofono direktoriaus pavaduotoju. 1943 m. pabaigoje paskirtas *Lietuvių archyvo* vyr. redaktoriumi. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹²⁰ Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) lenkų rašytojas. Dalyvavo 1794 ir 1831 m. sukilimuose.

⁹²¹ Gediminas Ignas Blynas – Z. Blyno pusbrolis.

⁹²² Wagner – Lietuvos generalinio komisariato Kadro ir organizacinio skyriaus viršininkas.

⁹²³ Laisvės kovotojų spaustuvės likvidavimas.

⁹²⁴ Anglų daviniai apie išvežtuosius, *Naujoji Lietuva*, 1943 08 17.

⁹²⁵ Gestapai likvidavus pirmąją Laisvės kovotojų spaustuvę, neilgai trukus Kaune, Mickevičiaus slėnyje, buvo įrengta antroji. Tačiau vieta pasirodė netinkama, po liūčių slėptuvė įgriuvo, todėl spaustuvė buvo perkelta į Antano Mildažio namus Laumėnų kaime, A. Panemunės valsčiuje.

⁹²⁶ Žakevičius?

⁹²⁷ Kalbama apie sumanytą pakabinti Aušros vartų koplyčioje sidabrinį bareljefą (votumą), kuriame „atsispindėtų visi žymesnieji Lietuvos miestai, istoriškas 1939 m. Lietuvos kariuomenės žygis į Vilnių ir viduryje – Dievo Motinos paveikslas“. Bareljefo projektą sukūrė skulptorius Rapolas Jakimavičius. Apie tai žr.: Vilnietis, Aušros Vartų Marija, *Naujoji Lietuva*, 1943 06 13; T. Adomonis, Aušros Vartų Marijos votos reikalais, ten pat, 1943 07 11.

⁹²⁸ 1927 m. liepos 2d. Vilniuje iškilmingai vainikuotas Aušros vartų paveikslas – uždėta aukso karūna ant Švč. Mergelės Marijos galvos. Norėta ją vainikuoti kaip „Lenkijos Karalystės Karalienę“, tačiau popiežius leido tik „Gailėstingumo Motinos“ titulą.

⁹²⁹ Salomėja Narkeliūnaitė (1920–2000) – žurnalistė. 1939–1944 m. dirbo *Vilniaus balso*, *Naujosios Lietuvos* redakcijose. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹³⁰ Vincas Oškinis (1892–1971) – žurnalistas. 1922–1940 m. – Lietuvos ūkininko redaktorius. 1944–1948 m. gyveno Vokietijoje. Grįžęs į Lietuvą, dirbo *Literatūros ir meno* redakcijoje.

⁹³¹ Juozas Gaubas (1879–1962) – kompozitorius, chorvedys, pedagogas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹³² Jurgio ar Jonų?

⁹³³ Suaktyvėjus sovietiniams partizanams, 1943 m. rugpjūčio pabaigoje–rugsėjo pradžioje vokiečiai surengė baudžiamąją operaciją „Sommer“ („Vasara“) Švenčionių ir Svyrių apskrityse. Buvo „valomi“ miškai, deginamos sodybos prie geležinių kelių, plėšikaujama, sugaudyta per 3000 žmonių darbams į Vokietiją. Operacijoje dalyvavo 16-asis SS ir policijos pulkas, Vehracho daliniai, latvių ir estų policininkai.

⁹³⁴ 1943 m. rugpjūčio 20–22 d. Kaune ir Vilniuje lankėsi Reicho okupuotų Rytų kraštų ministro A. Rosenbergo pavaduotojas Alfredas Meyeris (Alfred Meyer).

⁹³⁵ Li-Mi-Pa – Lietuvos miestų prekyba. Iki 1943 m. vasaros – „Pramp prekyba“.

⁹³⁶ Jurgis Noreika.

⁹³⁷ Gestapas?

⁹³⁸ K. Brunius.

⁹³⁹ J. Deksnys?

⁹⁴⁰ P. Jurkštas.

⁹⁴¹ K. Brunius.

⁹⁴² Tikriausiai turimas galvoje straipsnis, kuriame kalbama, jog nuo 1908 m. Egipte veikia britų slaptosios tarnybos grupė, užsiimanti politinėmis žmogžudystėmis (Secret-Service žudynių centrinė Kaire, *Naujoji Lietuva* 1943 08 31).

⁹⁴³ Vincas Astaška – aktorius.

⁹⁴⁴ Kazys Juodelis – Vilniaus miesto teatro muzikantas.

⁹⁴⁵ Mykolas Saulius – Vilniaus miesto teatro muzikantas.

⁹⁴⁶ Simonas Virkutis (1895–1980) – gydytojas. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁹⁴⁷ Augustas Kynas (1895–?) – pulkininkas leitenantas. 1927 m. išėjo į atsargą.

⁹⁴⁸ Vytautas Alseika (g. 1912) – žurnalistas, teisininkas. 1939–1941 m. – Eltos Vilniaus skyriaus vedėjas. 1943 m. pradėjo verstis advokato praktika. 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Dirbo VLIK'e ir kitose lietuvių organizacijose. Buvo užverbuotas KGB. 1972 m. grįžo į Lietuvą, aktyviai dalyvavo lietuvių išėvijos kompromitavimo kampanijoje.

⁹⁴⁹ Werner Klau – Vilniaus apygardos komisariato spaudos referentas.

⁹⁵⁰ *Lietuvos laisvės trimitų* leido Laisvės kovotojų pastangomis 1943 m. atkurta pagrindinė Lietuvos šaulių sąjunga. Redagavo I. Kurklietis.

⁹⁵¹ 1943 m. rugsėjo 4–5 d. buvo minimos Vilniaus sporto klubo „Šarūnas“ dveji metų gyvavimo sukaktuvės.

⁹⁵² Vladas Bakūnas (1911–1996) – sportininkas, sporto organizatorius. 1933–1943 m. dirbo Kūno kultūros rūmuose. Už dalyvavimą pagrindinėje veikloje buvo suimtas ir kalinamas Pravieniškių koncentracijos stovykloje. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁹⁵³ A. Vokietaitį, kuris 1943 m. liepos mėn. Vyriausiojo lietuvių komiteto siuntimu išvyko į Švediją. Grįžo tą pačių metų gruodžio mėn.

⁹⁵⁴ Petras Lukošius-Lukas (1897–?) – skulptorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁹⁵⁵ Tikriausiai tai leitenantas Česlovas Bankauskas (1915–1994), kuris, prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, pasitraukė iš Raudonosios armijos ir 1941 m. liepos mėn. buvo paskirtas į 1-ąją apsaugos pulką. Po poros savaičių paleistas neribotų atostogų. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁹⁵⁶ Jurgis Noreika.

⁹⁵⁷ Pietro Badoglio (1871–1956) – italų karinis ir valstybės veikėjas, maršalas. 1919–1921 ir 1925–1940 m. – Generalinio štabo viršininkas. Dalyvavo nuverčiant B. Mussolinį 1943 m. liepos mėn. ir vietoj jo buvo karaliaus paskirtas ministru pirmininku, 1944 m. pasirašė paliaubų sutartį su Sąjungininkais.

⁹⁵⁸ Zigmas Kuzmickis (1898–1976) – pedagogas, literatūros tyrinėtojas. 1939–1941 m. – Vilniaus V gimnazijos direktorius, 1941–1943 m. – Kauno VIII („Saulės“) gimnazijos direktorius.

⁹⁵⁹ Vilniaus kavinė.

⁹⁶⁰ Turimas galvoje Z. Blyno tėvas Domininkas Blynas (1887–1933).

⁹⁶¹ Juozas Tūbelis (1882–1939) – valstybės ir visuomenės veikėjas, tautininkas. 1929–1938 m. – ministras pirmininkas.

⁹⁶² 1943 m. spalio 20 d. ir lapkričio 16 d. įrašuose ši moteris vadinama Osteikiene.

⁹⁶³ 1943 m. rugsėjo 15 d. rytą lenkų pagrindininkai nušovė lietuvių saugumo policijos Vilniaus apygardos inspektorių Marijoną Padabą. Už tai buvo suimti 100 lenkų inteligentų ir 10 lenkų sušaudyti. Žr.: Atsakymas į terorizmą, *Naujoji Lietuva*, 1943 09 18.

⁹⁶⁴ Valentinas Krečius (1906–1944) – mokytojas, Lydos lietuvių tautinio komiteto sekretorius.

⁹⁶⁵ *Lietuvos judą* Šiauliuose leido Lietuvos frontui artimi žmonės. Išėjo trys numeriai. Pirmuosius du redagavo Alfonsas Sakas. Laikraštyje buvo skelbiamos vokiečiams talkininkaujančių lietuvių pavardės.

⁹⁶⁶ Kazys Bizauskas (1892–1941) – valstybės ir visuomenės veikėjas, Vasario 16-osios akto signataras, diplomatas. 1939–1940 m. – ministro pirmininko pavaduotojas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. gruodžio mėn. suimtas. 1941 m. birželio 26 d. sušaudytas netoli Minsko.

⁹⁶⁷ Jurgį Noreiką.

⁹⁶⁸ Turimas galvoje P. Kubiliūno ir vidaus reikalų tarėjo 1943 09 15 atsišaukimas, kuriame skelbiama, jog už diversijas geležinkeliuose ir keliuose teks atsakyti vietos gyventojams – jie bus išvežti, o sodybos sudegintos. Žr.: Atsišaukimas į Lietuvos gyventojus, *Ateitis*, 1943 09 16.

⁹⁶⁹ Petras Biržys (1896–1970) – literatas, kraštotyrininkas. Labiausiai išgarsėjo *Pupų dėdės* satyriniais kupletais.

⁹⁷⁰ Balys Dvarionas (1904–1972) – kompozitorius, dirigentas, pedagogas.

⁹⁷¹ Jeronimas Kačinskas (1907–2005) – kompozitorius, dirigentas. Karo metais vadovavo Vilniaus radiofono orkestrui. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

⁹⁷² I. Gatautis?

⁹⁷³ Kipras Petrauskas (1885–1968) – dainininkas.

⁹⁷⁴ Juozas Monkus-Monkevičius (1909–1943) – aktorius, režisierius. 1943 m. rugsėjo 25 d. nušautas plėšiku.

⁹⁷⁵ 1943 m. rugsėjo 13 d. plėšikai nužudė Elektros energijos valdybos tarnautoją Stasį Vencių.

⁹⁷⁶ Jurgiu Noreika.

⁹⁷⁷ Lietuvos laisvės trimitą.

⁹⁷⁸ Thomas Preston – Didžiosios Britanijos diplomatas, konsulas, atstovas

Lietuvoje.

⁹⁷⁹ Neaišku, ar susisiekimo ministrui Jonui Masiliūnui, ar Švietimo ministerijos generaliniam sekretoriui Kazimierui Masiliūnui.

⁹⁸⁰ Stasė Vaineikienė (1884–1946) – rašytoja, 1940 m. – Liaudies seimo narė.

⁹⁸¹ Petras Averka (1918–2004). 1939–1942 m. studijavo teisę Vilniaus universitete, dirbo *Vilniaus balso* ir *Naujosios Lietuvos* redakcijose, 1942–1944 m. mokytojavo Marcinkonyse. 1946 m. suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio. Kalėjo Uchtos, Karagandos lageriuose. Į Lietuvą grįžo 1954 m.

⁹⁸² Jurgio Noreikos.

⁹⁸³ Motiejus Luneckas-Lunys (1868–1943) – mokytojas, aktyvus Vilniaus lietuvių visuomenininkas.

⁹⁸⁴ Antanas Rūkas (1907–1967) – rašytojas, žurnalistas, aktorius. 1941–1944 m. – „Vaidilos“ teatro aktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

⁹⁸⁵ Jonas Mulokas (1907–1983) – architektas.

⁹⁸⁶ Jurgis Noreika.

⁹⁸⁷ *Tėviškėje* buvo spausdinamas ne Z. Blyno parūpintas H. Turskos knygos vertimas, o du S. Miglino straipsniai apie šią knygą: S Miglinas, Čia nuo amžių gyveno lietuviai, *Tėviškė*, 1943 10 01; Niekas mūsų nesunaikins, jei nepadėsime, ten pat, 1943 10 08.

⁹⁸⁸ Vytautas Sirijos Gira (1911–1997) – rašytojas.

⁹⁸⁹ Ignas Šeinius (tikr. Jurkūnas) (1889–1959) – rašytojas, diplomatas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, nelegaliai nusigavo į Švediją.

⁹⁹⁰ P. Jurkšto.

⁹⁹¹ Jurgiu Noreika.

⁹⁹² Kostas Šadauskas – Vilniaus „Tauro“ alaus daryklos direktorius.

⁹⁹³ 1943 m. spalio 19–30 d. Maskvoje vyko SSSR, Didžiosios Britanijos ir JAV užsienio reikalų ministrų V. Molotovo, A. Edeno ir C. Hullo pasitarimas, kuriame mo. SSSR labiausiai rūpėjo Antrojo fronto atidarymas Prancūzijoje, tačiau dėl konkrečios datos nepavyko susitarti.

⁹⁹⁴ Andrejus Vyšinskis (1883–1954) – 1935–1939 m. – SSSR generalinis prokuroras, 1939–1944 m. – SSSR Liaudies komisarų tarybos pirmininko pavaduotojas, nuo 1940 m. – užsienio reikalų liaudies komisaro pirmasis pavaduotojas.

¹⁰¹⁴ Liudas Dovydenas (1906–2000) – rašytojas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, aktyviai dalyvavo griauinant valstybę, buvo išrinktas į Liaudies seimą, užėmė aukštus postus. Atgailaudamas 1943 m. išleido beletrizuotus atsiminimus „Užrašai“, kuriuose labai kritiškai įvertino nesėkmingą Knygos turėjo pasisėkimą, todėl kitais metais buvo išleista dar kartą. 1944 m. L. Dovydenas pasitraukė į Vakarų.

¹⁰¹⁵ Pranas Saladžius (1893–1976) – pulkininkas. 1927–1935 m. – Kauno karo komendantas, 1935–1940 m. – Lietuvos šaulių sąjungos vadas. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 12 d. suimtas. Prasidėjus Vokietijos–SSSR karui, išėjo laisvėn. Vokiečių okupacijos metais dirbo Savitarpinės pagalbos Vyriausiajame komitete. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁰¹⁶ Viktoras Vizgirda (1904–1993) – tapytojas. Nuo 1941 m. rudens vadovavo Vilniaus dailės akademijai. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁰¹⁷ Motiejus Šumauskas (1905–1982) – Komunistų partijos ir sovietinis veikėjas. 1941–1944 m. – LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko pavaduotojas.

¹⁰¹⁸ Turimi galvoje rinkimai į SSSR Aukščiausiąją Tarybą 1941 m. sausio 12 d.

¹⁰¹⁹ Žinutė „Kronikos“ skiltyje, jog prie Vidaus reikalų vadybos steigiamas Savisaugos inspekcija kovai su „bolševikinėmis banditų gaujomis“ (*Ateitis*, 1943 11 19).

¹⁰²⁰ Atsakant į Stalino pareiškimą iškilmėse Spalio revoliucijos metinių proga Maskvoje, jog nebetoli tas laikas, kada bus „išvaduotos“ Lietuvos, Latvijos ir Estijos tautos, visame Ostlande buvo suorganizuotas „atsakymas Maskvai“ – didelės protesto manifestacijos. 1943 m. lapkričio 20 d. ji vyko Kaune, lapkričio 25 d. – Vilniuje.

¹⁰²¹ Adolfas Sprindis (1921–1986) – rašytojas, literatūros tyrinėtojas.

¹⁰²² Zigmantas Umbražiūnas (1909–1996) – žurnalistas, vokiečių okupacijos metais dirbo *Naujojoje Lietuvoje*.

¹⁰²³ Turimas galvoje Aleksandras Pankratovas.

¹⁰²⁴ A. Gustaitis.

¹⁰²⁵ Nikolajus Bucharinas (1888–1938) – žymus bolševikų veikėjas, 1934–1937 m. *Izvestijų* redaktorius. 1938 m. sušaudytas.

¹⁰²⁶ Turima galvoje Reicho okupuotų Rytų kraštų ministerija.

¹⁰²⁷ Juozas Palubinskas (1910–?) aktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

¹⁰²⁸ 1943 m. lapkričio mėn. pagaliau buvo sudarytas Vyriausiasis Lietuvos iš-

laisvinimo komitetas (VLIK). 25 d. įvyko pirmasis jo posėdis.

¹⁰²⁹ Jurgis Glušauskas 1940–1941 m. buvo iš pradžių socialinio aprūpinimo, vėliau – miškų pramonės liaudies komisaras. 1942 m. parašė sovietmetį demaskuojančius atsiminimus. (J. Glušauskas, *Negirdėtas smurtas socializmo vardu, Lietuvių archyvas. Bolševizmo metai*, t. 3, Kaunas, 1942, p. 72–97). J. Glušausko teigimu, visokių dokumentų sufabrikavimui NKVD iš kiekvieno aukštesnio pareigūno paimda-

- ¹⁰³⁰ Turimas galvoje S. Raštikio pabėgimas iš Lietuvos 1941 m. kovo mėn.
- ¹⁰³¹ Valerijonas Derkintis (1904–1979) – aktorius.
- ¹⁰³² T. y. *Lietuvių archyvo*.
- ¹⁰³³ Jeronimas Cicėnas (1909–1987) – žurnalistas. 1941–1944 m. dirbo Vilniaus radiofone literatūros ir vaikų valandėlių redaktoriumi. Neretai prisidengdavo slapyvardžiais J. Garšva ir A. Rimkus. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ¹⁰³⁴ Sovietinių partizanų būrys „Margiris“, nuo 1943 m. rugpjūčio veikęs Vilniaus, Eišiškių, Varėnos, Trakų, Alytaus apskrityse. Žinoma, kovojo ne už nepriklausomą Lietuvą.
- ¹⁰³⁵ Ant. Valkiniškis, Bolševikai pasakoja, *Tėviškė*, 1943 12 03, 12 10, 12 17. A. Valkiniškis – Br. Railos slapyvardis.
- ¹⁰³⁶ Bronius Kazys Balutis (1880–1967) – diplomatas, 1928–1934 m. Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir igaliotasis ministras JAV, nuo 1934 m. Didžiojoje Britanijoje ir Olandijoje.
- ¹⁰³⁷ Rimutė Jablonskytė-Rimantienė (g. 1920) – Konstantino Jablonskio duktė, viena iš žymiausių Lietuvos archeologų, akmens ir žalvario amžiaus gyvenviečių tyrinėtojų.
- ¹⁰³⁸ Mstislavas Dobužinskis (1875–1957) – scenografas, tapytojas, grafikas. 1925 ir 1929–1939 m. gyveno Lietuvoje.
- ¹⁰³⁹ Jurgis Valiulis (Karolis Drunga)?
- ¹⁰⁴⁰ Dar įėjo socialdemokratų, tautininkų, nacionalistų ir laisvės kovotojų atstovai. Kai 1943 m. lapkričio 25 d. jie susirinko į pirmą posėdį, vyriausiojo pasipriešinimo judėjimo centras dar neturėjo pavadinimo. Dėl jo kilo nemaži ginčai. Galų gale susitarta pavadinti Vyriausiuoju Lietuvos išlaisvinimo komitetu (VLIK'u).
- ¹⁰⁴¹ *Pogrindžio kuntapis* – satyrinis laikraštis, kurį leido Lietuvių fronto aplinkos žmonės. Iš viso išėjo 3 ar 4 numeriai.
- ¹⁰⁴² Rapolas Skipitis (1887–1976) – teisininkas, valstybės ir visuomenės veikėjas. Vidaus reikalų ministro K. Griniaus vadovaujamoje vyriausybėje 1920–1922 m., II ir III seimų narys, 1925–1928 m. – Lietuvos ūkininkų sąjungos pirmininkas. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, pasitraukė į Vokietiją. 1941–1945 m. buvo Berlyno lietuvių sąjungos pirmininkas.
- ¹⁰⁴³ Kazys Matulevičius (1900–1943) – vienas iš „Geležinio vilko“ organizacijos vadovų 1927–1930 m., 1928–1929 m. Kauno m. ir aps. viršininkas, 1932–40 m. Lietuvos kooperacijos banko direktorius. 1941 m. birželio mėn. su šeima ištremtas į Sibirą.
- ¹⁰⁴⁴ Petras Trifonas – latvių žurnalistas. Baigė lietuvių gimnaziją Rygoje. Tarpukaryje – latvių laikraščių spec. korespondentas Londone, Paryžiuje, Stokholme, Helsinkyje, bendradarbiavo *Lietuvos aide*. Karo metais – *Ateityje*, *Naujojoje Lietuvoje*.

¹⁰⁴⁵ Antanas Makačinas (1904–1954) – choro dirigentas, pedagogas. Pirmasis Lietuvos pradžioje rengti literatūrinius-muzikinius šiupeinius. Tam skirtas ir Z. Blyno minimas straipsnis (25 šiupeiniai Prof. Sąjungos nariams, *Naujoji Lietuva*, 1943 12 12).

¹⁰⁴⁶ Marcelinas Šikšnys (1874–1970) – rašytojas, publicistas, pedagogas, ilgameitis Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius.

¹⁰⁴⁷ A. Vengris, Artistas ir žmogus J. Kuosos-Aleksandriškio lyrikoje, *Naujoji Lietuva*, 1942 12 12.

¹⁰⁴⁸ Vytautas Statkus (1900–1966) – ekonomistas. 1929–1939 m. – Lietuvos banko Klaipėdos skyriaus direktorius. Vokietijai atplėšus Klaipėdą, buvo paskirtas Lietuvos banko direktoriumi. Sovietų Sąjungai 1940 m. okupavus Lietuvą, dalyvavo LAF veikloje, buvo numatytas prekybos ministru Laikinojoje vyriausybėje. 1940 m. birželio 14 d. suimtas ir išvežtas į lagerį. 1942 m. spalio mėn. nuteistas 10 m. kalėti. 1954 m. grįžo į Lietuvą.

¹⁰⁴⁹ Albinas Paškevičius (g. 1909) – inžinierius. 1941–1944 m. – Vilniaus miesto savivaldybės Statybos skyriaus viršininkas, miesto inžinierius, burmistro pavaduotojas.

¹⁰⁵⁰ Jurgis Dovydaitis (1907–2001) – tautosakininkas, kraštotyrininkas.

¹⁰⁵¹ Dėl kariuomenės organizavimo, *Lietuvių fronto biuletenis Nr. 13*, 1943 12 10. Straipsnyje kalbama apie Jono Pyragiaus bandymus organizuoti lietuvių SS legioną. Primenamas ir voldemarininkų pučas 1941 m. liepos mėn.

¹⁰⁵² A. Vokietaitis.

¹⁰⁵³ Turimas galvoje J. Garšvos (J. Cicėno literatūrinis slapyvardis) straipsnelis apie vilnietį vaistininką Vladą Narbutą.

¹⁰⁵⁴ *Nepriklausomos Lietuvos* 1943 m. lapkričio 15 d. numeryje priekaištaujama krikščionims demokratams, kad jie skleidžia neteisingas žinias apie nesutarimus pasipriešinimo judėjime, diskredituoja Vyriausiąjį lietuvių komitetą ir t. t. | *laisvę* 1943 m. gruodžio 18 dienos numeryje buvo išspausdintas toks atsakymas: „Atitaisyimas. „Nepriklausomos Lietuvos“ 19–20 mesti priekaištai „I laisvę“ žmonėms neatitinka tikrybės. Vardan tautos vienybės ir padėties rimtumo nebeaiškiname tikrosios padėties“.

¹⁰⁵⁵ S. Povilavičius-Vykintas.

¹⁰⁵⁶ S. Povilavičius-Vykintu.

¹⁰⁵⁷ Augustinas Burokas (1908–1974) – pedagogas. 1939–1940 m. – Vilniaus m. Švietimo skyriaus vedėjas. Vokiečių okupacijos metais – Švietimo vadybos Pradžios mokslo departamento vyr. referentas.

¹⁰⁵⁸ Tikriausiai turimas galvoje sovietinis diplomatas Grigorijus Besedovskis, kuris nuo 1927 m. dirbo SSSR pasiuntinybėje Paryžiuje. 1929 m. pabėgo ir pasipriešė politinio prieglobsčio. Emigracijoje leido laikraštį *Борьба (Kova)*, 1930 m. išleido sovietinę santvarką demaskuojančius atsiminimus, tačiau buvo įtarinėjamas, jog palaiko ryšius su sovietine ir vokiečių žvalgybomis. II pasaulinio karo metais da-

lyvavo prancūzų pasipriešinime, buvo gestapo suimtas, tačiau išliko gyvas. Po karo vėl buvo įtarinėjamas, jog dirba sovietų žvalgybai.

¹⁰⁵⁹ Jurgis Noreika.

¹⁰⁶⁰ J. Virbalis.

¹⁰⁶¹ Jurgis Noreika.

¹⁰⁶² Birutė Nasvytytė-Smetonienė.

¹⁰⁶³ J. Virbalio.

¹⁰⁶⁴ 1943 m. spalio mėn. Vilniaus gestapo viršininkas Rudolfas Neugebaueris buvo perkeltas į SD štabą Kaune. Į jo vietą atvyko buvęs Kauno gestapo viršininkas A. Mülleris.

¹⁰⁶⁵ Jurgis Noreika.

¹⁰⁶⁶ Kazys Stalioraitis – Vilniaus m. savivaldybės sekretorius.

¹⁰⁶⁷ Adomas Stankievičius (1891–1949) – kunigas, mokytojas, publicistas, baltarusių tautinės valstybės idėjos puoselėtojas. Dirbo Vilniuje. 1944 m. NKVD suimtas, tačiau netrukus paleistas. 1949 m. vėl suimtas, apkaltintas šnipinėjimu Japonijos naudai ir nuteistas 25 m. kalėti. Po kelių mėnesių mirė lageryje.

¹⁰⁶⁸ Stanisław Szpinalski (1901–1957) – žymus lenkų pianistas, pedagogas. 1934–1940 m. Vilniaus konservatorijos direktorius, 1940–1944 m. dėstė Vilniaus muzikos mokykloje, koncertavo.

¹⁰⁶⁹ Borisas Melngailis (1904–1965) – poetas, vertėjas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁰⁷⁰ LLKS?

¹⁰⁷¹ Hermann Hanweg – Lydos srities komisaras.

¹⁰⁷² Neaišku, kas čia turima galvoje – konkretus asmuo ar LLKS, kurios „ištirpimu“ VLIK'ė Z. Blynas buvo labai nepatenkintas. Laikraštis *Laisvas žodis* pasirodė 1944 m. pavasarį. Iš viso išėjo 2 numeriai.

¹⁰⁷³ Konradas Kaveckas (1905–1996) – kompozitorius, choro dirigentas, pedagogas. Vienas iš Vilniaus muzikos mokyklos įkūrėjų 1940 m.

¹⁰⁷⁴ Sergejus Benoni (1892–1944) – dainininkas, pedagogas. Nuo 1940 m. dėstė Vilniaus muzikos mokykloje, Kauno konservatorijoje.

¹⁰⁷⁵ Vladas Jakubėnas (1904–1976) – kompozitorius, pedagogas. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁰⁷⁶ 1918 m. kovo 23 d. Vokietijos kaizeris Vilhelmas II, remdamasis 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos nutarimu, pripažino Lietuvą valstybe, sujungta su Vokietija amžiniais ir tvirtais ryšiais arba konvencijomis. Tuo tarpu Lietuvos Tarybai paskelbus 1918 m. vasario 16-osios akta, 1917 m. gruodžio 11-osios nutarimas nebegaliojo.

¹⁰⁷⁷ S. Povilavičius-Vykintas.

¹⁰⁷⁸ Arkadijus Averčėnka (1881–1925) – rusų rašytojas humoristas. 1917 m. emigravo į užsienį.

¹⁰⁷⁹ Šmeižtai, *Ateitis*, 1944 01 06. Straipsnyje piktinamasi, jog plačiai išikerojo niekuo dėtų žmonių šmeižimas, visuomenė raginama būti kritiškesne ir „visokių šmeižų ir juodinių neimti už gryną pinigą, pirma visko nepasvėrus, neapsvarsčius“.

¹⁰⁸⁰ Jonas Jurkūnas?

¹⁰⁸¹ Dėl galimų gaudynių.

¹⁰⁸² Laikraštį *Naujas žygis* redagavo Z. Blynas.

¹⁰⁸³ Jurgis Noreika.

¹⁰⁸⁴ V. Vilčinskas.

¹⁰⁸⁵ Tikriausiai turimas galvoje sovietinės Lietuvos veikėjas Juozas Banaitis (1908–1967). 1940–1941 m. buvo Radijo komiteto pirmininkas.

¹⁰⁸⁶ Br. Bieliukas?

¹⁰⁸⁷ Eduard Beneš (1884–1948) – Čekoslovakijos prezidentas 1935–1938 m. Po Miuncheno susitarimo pasitraukė į JAV.

¹⁰⁸⁸ Jurgis Noreika.

¹⁰⁸⁹ Jurgis Valiulis.

¹⁰⁹⁰ Turima galvoja studentų korporacija „Neo-Lithuania“.

¹⁰⁹¹ Kalbama apie Simą Migliną – savaitraščio *Tėvynė*, vėliau pavadinto *Tėviške* redaktorių.

¹⁰⁹² Matyt, „smetonininkai“, t. y. tautininkai.

¹⁰⁹³ Lietuvių mokslo ir meno centras. Įkurtas 1941 m. pabaigoje.

¹⁰⁹⁴ Steponas Stulginskis (1908–1995) – inžinierius, architektas.

¹⁰⁹⁵ Adolfas Raulinaitis (1903–1987) – pedagogas, kultūros istorikas. 1944 m. pabaigoje sovietinio saugumo suimtas už pagrindinę veiklą. 1947 m. nuteistas 10 m. lagerio. 1953 m. grįžo į Lietuvą.

¹⁰⁹⁶ Domas Jasaitis (1898–1977) – gydytojas. 1940–1942 m. – Šiaulių miesto savivaldybės Sveikatos skyriaus vedėjas, 1943–1944 m. – Šiaulių ligoninės direktorius. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

¹⁰⁹⁷ Šveicarų spauda apie sovietų tikslus. Naujausias Stalino triukas, *Naujoji Lietuva*, 1944 02 04.

TRUMPINIAI

ap.	- aprašas
apskr.	- apskritis
buv.	- buvęs
CB	- Centro biuras
CK	- Centro komitetas
dep-tas	- departamentas
dir.	- direktorius
dr.	- daktaras
f.	- fondas
f-tas	- fakultetas
gen.	- generolas, generalinis (pagal prasmę)
GV	- organizacija „Geležinis vilkas“
DNB	- Deutsche Nachrichten Bureau (Vokiečių žinių biuras)
JSO	- Jaunlietuvių sporto organizacija
kpt.	- kapitonas
kun.	- kunigas
l.	- lapas
LAF	- Lietuvių aktyvistų frontas
LF	- Laisvės fondas
LFLS	- Lietuvos fizinio lavinimosi sąjunga
LGSF	- Lietuvos gimnastikos ir sporto federacija
LiMiPa	- Lietuvos miestų prekyba
LYA	- Lietuvos ypatingasis archyvas
LLKS	- Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga
LMD	- Lietuvių mokslo draugija
LNP	- Lietuvių nacionalistų partija
ltn.	- leitenantas

- min. – minutė
- m-ja – ministerija
- mjr. – majoras
- NKVD – Народный комиссариат внутренних дел (Vidaus reikalų liaudies komisariatas)
- NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Vokiečių nacionalsocialistų darbininkų partija)
- plk. – pulkininkas
- POW – Polska Organizacja Wojskowa (Lenkų karinė organizacija)
- prof. – profesorius
- SA – Sturmabteilung (smogiamieji būriai)
- SD – Sicherheitsdienst (Vokietijos valstybės saugumo tarnyba)
- SS – Schutzstaffel (apsaugos rinktinė)
- str. – straipsnis
- TDA – Tautinio darbo apsauga
- URM – Užsienio reikalų ministerija
- val. – valanda
- v-ba – valdyba
- vyr. – vyriausiasis
- vysk. – vyskupas
- v-kas – viršininkas
- VMS – Vilniaus miesto savivaldybė
- VRK – Vilnijai remti komitetas

Abraitis
 Abraitis
 Abraitis
 Abrama
 Abroma
 Adomon
 Aidukai
 Akelaitis
 Alantas
 Aleksa J
 Aleksand
 638
 Aleksand
 Algirdas
 Alimas
 Ališauska
 Ališauska
 Ališauska
 Alyta Ka
 Alksninis
 Alminas
 Alseika V
 Amanda
 Ambrazev
 82, 88
 142, 1
 194, 2
 308-3
 426, 4
 Ambraziej
 Ambraziū
 Ancevičius
 418, 6
 Anders W
 Andriekus

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Abraitis 132
 Abraitis Julius 94, 639
 Abraitis Vytautas 393, 672
 Abramavičius Vladas 460, 680
 Abromaitis 87
 Adomonis T. 687
 Aidukai 42
 Akelaitis V. 74, 634
 Alantas ĄJakševičius-Alantas Vytautas
 Aleksa Jonas 673
 Aleksandravičius Zigmās 87, 121, 132, 151, 638
 Aleksandriūnas Vytautas 393, 411
 Algirdas, Lietuvos didysis kunigaikštis 364
 Alimas 92, 93, 95
 Ališauskas 453, 536
 Ališauskas Povilas 393
 Ališauskas Pr. 549
 Alyta Kazys 387, 671
 Alksninis Vāclovas 471, 682
 Alminas Kazys 60, 61, 62, 630
 Alseika Vytautas 540, 688
 Amanda 243
 Ambrazevičius-Brazaitis Juozas 27, 39, 79, 82, 88, 90, 94, 96, 98, 104, 112, 114, 135, 142, 144, 154–156, 171, 179, 181, 191, 192, 194, 241, 247, 257, 276, 285, 289, 301, 303, 308–312, 314, 320, 336, 346, 347, 368, 413, 426, 442, 458, 476, 510, 624, 641, 672
 Ambrāziejus Kazys 473, 682
 Ambrāziūnienė 517
 Ancevičius Pranas 263, 276, 278, 291, 365, 418, 659, 660, 662
 Anders Władisław 669
 Andriekus 531, 544, 545
 Andriulytė-Aleksienė Ieva 363, 669
 Andriušis Pulgis 213, 265, 352, 655
 „Apaštalas“ 602
 Apinys Mikas 63, 72–74, 631
 Apinytė M. 27, 31, 32, 47, 49, 50, 54, 61, 62, 63
 Aravičius Petras 392, 672
 Asminaitė 614
 Astaška Vincas 539, 688
 Astrauskas Leonas 386
 Astrid, karalienė 469, 681
 Augaitytė Juzė 275, 291, 293, 321, 361, 368, 389, 448, 450, 452, 454, 476, 493, 509, 511, 533, 535, 549, 579, 592, 659
 Augustaitis Jonas 94, 121, 128, 640, 643
 „Aušrokas“ 534, 551, 556, 557, 618
 Aušrotai 266, 272
 Aušrotas Bronius 103, 122, 147, 172, 210, 236–238, 244, 254, 255–266, 271, 272, 275, 282, 348, 349, 433, 640
 Averkėnka Arkadijus 612, 695
 Averka Petras 558, 690
 Avižonis Juozas 158, 648
 Avižonis Konstantinas 44, 371, 626
 Babickas Petras 308, 665, 669
 Babickas Povilas 335, 365, 569, 667, 691
 Badoglio Pietro 546, 689
 Bagdonas 92
 Bagdonas Juozas 599
 Bakūnas Vladas 542, 688
 Balandā Tadas 128, 643
 Balandaitė 481
 Balčikonis Juozas 35, 40, 41, 625
 Balčūnas 416, 421, 436, 439, 522, 524
 Bālys Jonas 21, 28–39, 46, 60–63, 65, 67, 70, 74, 77, 78, 357, 623

- Balys Stasys 163, 649
 Balsys 124
 Baliūnas 600
 Baltrušaitis Jurgis 69, 485, 632
 Baltrušis J. 114
 Balutis Bronius Kazys 585, 693
 Balzak Honoré de 145
 Banaitis Juozas 616, 696
 Banaitis Kazimieras Viktoras 199, 652
 Banaitis Valteris Kristupas 289, 662
 Baniulis (Banionis?) 338
 Bankauskas Česlovas 544, 688
 Baranauskas Boleslovas 18, 19
 Barauskaitė 385
 „Barilė“ 616
 Barkaus. P. 223
 Barkauskas 357
 Barmienė? Chrolauskaitė-Barmienė Valerija
 Barmus 382, 429
 Baronas 462
 Baronas Vladas 659
 Bartininkas 393
 Barzda Juozas 207, 244, 415, 424, 653
 Basanavičius Jonas 425, 623
 Baukaitis 299
 Baumgaertel 176, 178, 180, 182, 201, 202,
 471, 650
 Beata Tarasevičiūtė Marija
 Beck Józef 572, 691
 Beethoven Ludwig van 609
 Belinskis Visarionas 262
 Bendinskas Aleksandras 87, 638
 Bendorius Jonas 319, 374, 607–609, 611, 665
 Beneš Eduard 617, 696
 Benoni Sergejus 610, 612, 695
 Benson Robert Hugh 414
 Berija Laurentijus 626
 Besedovskis Grigorijus 599, 600, 694
 Bičiūnas Jonas 487, 610, 614, 683
 Bičiūnas Juozas 520, 686
 Bieliauskas Feliksas 364, 669
 Bieliauskas Pranciškus 449, 558, 559, 678
 Bieliukas Bronius 51, 129, 133, 155, 156, 177,
 181, 191, 196, 206, 223, 224, 276, 285, 289,
 293, 301, 308, 310, 381, 388, 389, 413,
 532, 628, 675, 679, 696
 Bironetas Adolfas 462, 575, 582, 680
 Biržys Petras 554, 689
 Biržiška Mykolas 27, 30–32, 34, 35, 40, 44,
 46, 50, 218, 327, 357, 428, 455, 458, 461,
 462, 466, 470, 475, 488, 496, 503, 505, 513,
 515, 532, 585, 624, 680, 686
 Biržiška Vaclovas 44, 46, 110, 173, 284, 621,
 Biržiškaitė Ona 44, 54, 281, 288, 289, 609
 Biržiškienė Bronislova 51, 309, 367, 466
 Biržiškos 43, 44, 47, 54, 60, 71, 219, 284, 455
 Bisekof 505
 Bistras Leonas 84, 631, 637
 Bizauskas Kazys 552, 689
 Bystroń Jan Stanislaw 36
 Blaveščūnas Bronius 220, 223, 256, 655
 Blazas Henrikas 471, 647, 682
 Blažys 269
 Blinstrubas Juozas 415, 474, 675
 Blynai 625
 Blynaitė Kernagienė Gražina
 Blynas Domininkas, Papi 548, 602, 653, 689
 Blynas Gediminas Ignas 512, 527, 686, 687
 Blynas Jurgis 382, 401
 Blynas Konstantinas 301, 302, 370, 444, 663
 Blynas Laimingas Feliksas 512
 Blynas Leonardas, Levukas 34, 146, 324, 330,
 358, 380, 406, 407, 416, 625, 647, 666, 670
 Blynas Marijus, Maniukas 47, 58, 133, 140,
 154, 209, 218, 234, 264, 271, 280, 289, 311,
 319, 328, 359, 360, 362, 367, 370, 374, 380,
 403, 411, 444, 457, 464, 499, 503, 515, 516,
 525, 530, 537, 568, 574, 590, 594–596, 599,
 600, 614, 616, 618, 621, 627
 Blynas Vytautas, Vicia (Z. Blyno brolis) 33,
 42–44, 48, 57, 59, 65, 111, 129, 154, 155,
 165, 179, 191, 218, 223, 240, 245, 246, 262,
 265, 271, 299–301, 303, 306, 310, 318, 324,
 335, 343, 353, 359, 360, 382, 387, 392–395,
 408, 411, 426, 437, 453, 464, 479, 497, 500,
 505, 510, 518, 519, 524, 528, 529, 531, 533,
 536, 538, 539, 570, 574, 575, 586, 589, 600,
 601, 614, 626, 649
 Blynas Vytautas (Z. Blyno pusbrolis) 54, 57,
 58, 189, 192, 324, 343, 344, 352, 358, 365,
 380, 383, 394, 429, 470, 628, 651
 Blynienė Elena, Mama 133, 154, 223, 377, 417,
 478, 500, 516–518, 528, 536, 548, 568, 570,
 571, 576, 666
 Blum León 665
 Bobelis Jurgis 277, 660
 Boder 85, 87
 Boy-Želeński Tadeusz 565
 Borch 179
 Boruta Kazys 13, 38, 579, 625

Brach
 Brauc
 Bra
 Brazo
 Brazd
 Braže
 Braže
 Braže
 Braže
 Bričk
 Brizg
 89
 21
 36
 50
 Bruni
 Brunie
 40
 Bruni
 94
 12
 14
 16
 19
 22
 24
 24
 27
 30
 34
 37
 41
 43
 45
 51
 53
 60
 66
 Bruno
 Brut
 Bružas
 Brubneli
 Bubnys
 Buchari
 Būdavas
 Budzeik
 Būga Ka
 Budreck
 Bugailiš
 38,
 Buinaus

- Bracht 207
 Braučičs Walter von 181, 266, 275, 286,
 300, 365, 372, 462, 650, 659, 661
 Braunas 572
 Brazdys 65
 Brazdionis Bernardas 157
 Braželis 54
 Braželytė-Puodžiuvienė Kostė 487, 493
 Bražienė Gražina 176
 Brickus Antanas 462, 680
 Brizgys Vincentas 56, 63, 79, 81, 83, 84, 86,
 89, 153–155, 160, 166, 171, 177, 205, 211,
 217, 238, 258, 269, 286, 313, 317, 346, 352,
 368, 391, 408, 411, 442, 456, 458, 464, 501,
 505, 583, 628
 Bruniai 272, 345, 383, 390, 538
 Bruniėnė 225, 226, 241, 281, 345, 346, 395,
 405, 488
 Brunius Klemensas 12, 14, 78–81, 86, 87, 91,
 94–98, 101, 103, 104, 106–108, 110, 114,
 120, 124, 128, 130, 131, 135, 137, 140, 144,
 146–148, 150, 152–156, 158–164, 166, 167,
 169, 170, 174–177, 179–183, 185, 187–189,
 194, 195, 198, 200–209, 215, 216–220, 224,
 225, 226, 229, 231–233, 235, 238–241, 243,
 245–248, 251, 254–257, 259, 263, 269–272,
 275, 276, 278–286, 288–292, 295, 299, 301,
 302, 308, 309, 311–315, 317, 336, 339, 340,
 345, 346, 348–353, 359, 363, 365–371, 373,
 377, 380, 383, 387–389, 395–402, 404,
 411–413, 417, 418, 422, 424, 429, 430, 432,
 434, 435, 439, 440, 446, 449, 450, 454,
 458, 463, 464, 481, 488, 497, 500, 516–
 518, 520, 523, 525, 526, 528, 532, 537,
 539, 554, 555, 562, 564, 586–590, 594, 595,
 601, 606, 607, 613, 616, 618, 631, 634,
 666, 685, 686, 688
 Bruno Giordano 665
 Brut 386
 Bružas Antanas 52, 67, 73, 506
 Bubnelis? 472
 Bubnys Artūnas 20
 Bucharinas Nikolajus 581, 692
 Būdavas Stasius 209, 346, 399, 653
 Budzeika 464, 567, 576, 596, 681
 Būga Kazimieras 236, 657
 Budreckas Vladas 159, 649
 Bugailiškis Poliksas 21, 22, 27–30, 32–35, 37,
 38, 152, 210, 545, 621, 623
 Buinauskas Petras 179, 650
 Bulota Jonas 196, 300, 652, 663
 Bulota Vytautas 196, 361, 652
 Bulotaitė 196
 Bülow Bernhard von 52, 628
 Burba Pranas 125, 643
 Burbulas 464, 500, 537, 546, 564, 565, 567, 570
 „Burokas“ 556
 Burokas Augustinas 598, 694
 Buska†Jesaitis Kestutis Juozas
 Būtenas Julijonas 109, 138, 190, 213, 269, 352,
 358, 368, 377, 435, 641
 Būtenas Julius 599
 Butkevičius Liudas 143, 646
 Cassady Henry 667
 Chadaravičius Mečys 662
 Chodakauskai 386
 Chateaubriand François-René 477, 682
 Chrolauskaitė-Barmienė Valerija 192, 258,
 470, 546, 557, 566, 651
 Chrolauskienė-Gaubienė 546, 557, 561, 566,
 608
 Chudobaitė†Kudabaitė-Misturevičienė Val-
 erija, Kudabaitė-Ignatavičienė Eleonora
 213, 655
 Churchill Winston 388, 414, 474, 504, 585, 621
 Ciano Galeazzo 497, 684
 Ciénas Jeronimas 584, 597, 610, 612, 693,
 694
 Cirinskas 64
 Cramer Hans 125, 132, 133, 173, 185, 199, 235,
 246, 248, 300, 303, 311, 354, 385, 391, 643
 Cromwell Oliver 450
 Crow Eyre 576
 Cvirka Petras 142, 645
 Čarneckis Voldemaras 59, 397, 517, 629
 Čočeta Viktoras 48, 627
 Čočėtienė Viktorija 48, 330, 359, 410, 511,
 566, 627
 Čoičys Antanas 344, 402, 505, 510, 607, 608
 „Cemberlenas“ 476
 Čenkus Stasys 129, 131–133, 135, 140, 144,
 147, 172, 173, 178, 193, 196, 244, 254, 308,
 361, 509, 521, 644, 649
 Čepas Vytautas Kostas 319, 562, 602, 665
 Čepulis 494, 576
 Černiauskas 504
 Černius Jonas 137, 644

- Čibiras Kristupas 329, 417, 501, 560, 666
 Čiburas Ipolitas 661
 Čiburienė 271, 281, 345, 383
 Čijauskas Pijus 121
 Čijūnas 409
 Čirinskas 68
 Čiuberkis Jonas 335, 399, 437, 488, 569, 667
 Čiuoderis Albinas 178, 178, 413,
 Čiurlionytė-Abraitienė-Borutienė Jadvyga
 27, 29, 31, 32, 34-37, 43, 46, 58, 61,
 62, 64, 65, 68, 73, 77, 624
 Čižauskas Pijus 286, 661
 Čižiūnas Vaclovas 449, 678

 Dabkus Anatolijus 394
 Dabrila 304
 Dabulevičius Karolis 104, 142, 143, 146, 164,
 204, 322, 387, 417, 435, 439, 446, 448, 451,
 457, 462, 463, 477, 488, 496, 507, 509, 512,
 513, 530, 531, 533, 534, 562, 570, 576, 591,
 605, 607, 614, 621, 641, 680
 Dainauskas Jonas 61, 68, 70, 155, 172, 196,
 207, 346, 354, 357, 362, 630
 Dainauskas Pranas 68, 70, 357, 632
 Daknys 438-440, 502, 523, 558, 596, 599, 600,
 603
 Daladier Édouard 665
 Dambrauskas Marijonas 147, 151, 152, 153,
 163, 170, 183, 233, 248, 265, 291, 340, 344,
 426, 442, 647
 Damušis Adolfas 94, 109, 156, 181, 208, 218,
 232, 257, 639
 Dangerutis A. T. Merkelis Aleksandras
 Danta Aleksandras 110, 334, 398, 452, 507, 642
 Dargis L. 134
 Dargužis Feliksas 394
 Darius Steponas 53, 399-401, 405, 516, 607
 Daugėla 133
 Daugėla Jonas 510, 516, 607, 685
 Daugininkaitis Pr. m. 516
 Daugirdaitė-Sruogienė Vanda 36, 409, 494,
 546, 555, 625
 Daukantas Teodoras 59, 64, 70, 198, 224,
 228, 236, 281, 289, 320, 362-364, 368,
 372-374, 401-404, 418, 428, 432, 434,
 436-439, 441, 452, 482, 510, 563, 599, 629,
 652, 660
 Daukantiene 49, 50, 59, 70, 72, 76, 358, 359
 Daukytė 543
 Daukša 278

 Daukša Stasys 300, 362, 391, 663
 Daukšos 285
 Daunys Pranas 311, 312, 665
 Daunytė 545, 549, 552, 553
 Daunoravičius-Daunoras Bronius 127, 154,
 166, 452, 453, 491, 512, 516, 581, 614, 643
 Dauparas Juozas 396, 672
 Dausa Kazys 140, 645
 Davrė 353
 Decikienė-Dundulienė Pranė 22, 30, 32, 33,
 46, 61, 357, 623
 Degūnas 531, 600, 604
 Deybel Xawera 565
 Dekanozovas Vladimiras 41, 626
 Deksnys Jonas 152, 153, 171, 209, 299, 348,
 388, 399, 426-428, 435, 500, 537,
 552, 553, 648, 685, 686, 688
 Deleroix 312
 Demba Ickas 393, 672
 Dembickas 546
 Demontosavičius Kazys 417
 Derkinčiai 584
 Derkintis Valerijonas 693
 Deveikis Bronius 87, 638
 „Dežutė“, „Dežė“ Ūjesaitis Kęstutis Juozas
 Dičpetris 124
 Didžiulis (Grosmanas) Karolis 56, 628
 Dielininkaitis Pranas 170, 649
 Dilkus 165
 Dirmantas Stasys 434, 677
 Dirmeikis Bronius Tomas 84, 87, 107, 130,
 135, 147, 150, 171, 213, 232, 233, 243, 366,
 379, 380, 382, 426, 515, 549, 637
 Ditzfurth Wolfgang 632
 Dmowski Roman 465
 Dobilas 312
 Dobkevičius Jonas 653
 Dobužinskis Mstislavas 586, 693
 Domarkas Kazys 142, 646
 Domaševičiūtė-Šliogerienė Gražina 299
 Donaitis 567
 Donelaitis Kristijonas 262, 264, 538
 Dovydaitis Jurgis 590, 694
 Dovydaitis Pranas 629
 Dovydėnas Liudas 65, 575-578, 580-583, 585,
 587, 590, 593, 594, 597, 598, 602, 608, 610-
 612, 615, 632, 692
 „Drakono nugalėtojas“ 621
 Drėma Vladas 350, 356, 616, 668
 Duchauskas 223

- Dulksnys Kostas 194, 651
 Dvarionas Balys 554, 689
 Dzikas 43
 Dženkaitis Jonas 384, 671
- Eden Anthony** 660, 690
 Egert†Engel A.
 Ehrenbourg Ilya 145
 Eiduekičius 462
 Einoris 104, 170, 183, 218,
 El Greco 146
 Elisonas Jurgis 357, 442, 462, 669, 680
 Enčeris Juozas 392, 672
 Engel A. 206, 305, 653, 664
 Engelsas Fridrichas 46, 65
 Ereminas Vl. 22, 38–40, 45, 46, 50, 61, 63, 74,
 534
 Essen Werner 105, 108, 111, 127, 170, 172,
 176, 189, 193, 641
- Faust** 418
 Flaubert Gustave 145
 Fledžinskis Jonas 396, 454, 672
 France Anatole 145
 Frank Hans 447, 473, 475, 678
 Fridrichas II Didysis 667
 Fritsch von 287, 288, 290–292, 302, 661
 Fründt 137
- Gabrėnas** 197
 Gabrijolavičius Stasys 404, 470, 488, 489, 492,
 497–504, 506, 509, 511, 513, 516, 517, 521,
 525, 528, 530, 532, 533, 536–538, 540, 543–
 548, 550, 551, 552, 556, 562, 563, 578, 581,
 586, 587, 593, 594, 598, 603, 606, 615, 672,
 673
 Gabrys Juozas 45, 626, 627
 Gaidelis 570
 Gaidienė 460
 Gaidys 433
 Gaidžiūnas Balys 686
 Gaižulis (Gaižutis?) 140
 Galaunė Paulius 173, 650
 Galia 238, 263
 Galvanauskas Ernestas 228, 270, 656
 Galvanauskas Gediminas 245, 246, 252, 311,
 321, 340, 345, 352, 353, 358, 658
 Galvydienė 153
 Gamelin Maurice 665
- Gaplauškas 507
 Garmus Antanas 174, 395, 399, 400, 411, 583,
 650
 Garolis Jeronimas 256, 659
 Garšva J.†Cicėnas Jeronimas
 Gasiūnas Juozas 417, 418, 421, 436, 439, 522,
 524, 534, 568,
 Gaston-Martin 145
 Gataučiai 507, 551, 576
 Gatautis I. 303, 319, 349, 494, 499, 500, 555,
 568, 595, 689
 Gaubas Juozas 534, 546, 610, 687
 Gaubienė†Chrolauskienė-Gaubienė
 Gaušas Antanas 137, 147, 150, 160–162, 169,
 170, 173, 176–178, 187, 372, 408, 604, 644
 Gecevičius 198
 Gecevičius Mykolas 260, 266, 335,
 Gecevičiūtė-Vygantienė 568
 Gedgaudas 199
 Gedvilas Meišilovas 56, 262, 266, 293, 364,
 418, 629
 Geležiušas 399
 Gerdziūnas 207
 Germanas Kazys 94, 98, 104, 115, 143, 147,
 175, 186, 256, 421, 505, 640
 Germantas? Meškauskas-Germantas Pranas
 Gerulaitis V. 35, 49, 76, 625
 Geštautienė K. 433, 435, 438, 440
 Gewecke Hans 199, 652
 Giedrys Viktoras 126, 643
 Giedrienė-Finkelšteinaitė Genė 643
 Giliai 323, 324, 474, 478, 529, 530
 Gilienė 473, 474, 548
 Gilyš P. 328, 338, 358, 474
 Gineitis Alfonsas 308, 664
 Gintautas†Kiaulėnas (Gintautas) Romualdas
 Gira Liudas 64, 65, 70, 307, 362, 364, 631
 Girdienė 441
 Girdenis Juozas 402, 418, 428, 433, 441, 673
 Girdvainis 414, 469,
 Girdvainis Stasys 10, 469, 517, 563, 572, 681
 Girėnas Stasys 53, 399, 400, 401, 405, 516, 607
 Gironi 554
 Girkantas A. 686
 Glovackas Pijus 56, 58, 71, 206, 218, 347,
 391, 429, 628
 Glušauskas Jurgis 583, 584, 692
 Gobis Juozas 178, 180, 182, 339, 508, 608, 650
 Godliauskas Adomas 671
 Goebbels Joseph 388, 435, 441, 671

Goethe Johann Wolfgang 179
Goniundskaitė 350, 668
Goniundskis 668
Gostautas 64, 70, 307, 609
Gostautas Vaclovas 220, 666
Göring Herman 296, 304, 318, 321, 426, 427,
524, 549, 565, 666
Gräfe Heinz 193, 301, 651
Graff Hermann 516
Graudžinis 410
„Grazninkas“†Gustaitis Algirdas
Grėbliauskas Albinas 394
Grėbliūnas 474, 548
Grėbliūnas-Grėbliauskas Benediktas 413, 675
Griauzdė Aleksandras 412, 675
Grifante Andrea 20
Grybauskas Juozas 448, 490, 491, 577, 678
Grigas Bronius 399, 422, 435, 446, 449, 450,
488, 542, 673
Grinius Kazys 401, 599, 673, 676, 693
Griška 139
Griškėnas Algirdas 408, 409, 445, 673
Grokala 452
Grolsbesh 601
Grušas Juozas 407
Gudaitis-Guzevičius Aleksandras 196, 652
Gudavičius 447
Gudėnas Mykolas 428, 437, 580, 676
Gudonis Antanas 629
Gumbinas Lionginas 138, 644
Gumbinas Petras 91, 237, 487, 638
Gustaiėnė Bronė 386, 671
Gustaitis Antanas 671
Gustaitis Algirdas 266, 269, 360, 381, 405,
406, 410, 422, 429, 433, 438, 440, 443, 445,
447, 448, 451, 455, 457, 460, 461, 464, 465,
471, 472, 474, 476, 479, 480-482, 485, 489,
491, 492, 501-504, 508, 511, 515, 516, 519,
520-522, 525, 528, 535, 539, 541, 543-556,
558, 560-564, 566-568, 571, 575-582, 585,
587, 589, 590, 593, 602-604, 606, 611, 613,
614, 616, 618, 621, 659, 678, 681
Gustaitis Juozas 292, 490, 538, 551, 612, 662
Gutauskas Kazys 213, 655

Hacha Emil 660
Hamann Heinrich 193, 651
Hamsun (Pedersen) Knut 64, 631
Hanweg Hermann 608, 695
Hauptmann Gerhart 336,

704

Heydrich Reinhard 660
Hejermansas Hermanas 625
Herbačiauskas Albinas 479, 683, 580, 683
Hildebrandas 265, 266
Himmeler Heinrich 239, 412, 430, 473, 496,
500, 527, 533, 535, 557, 657
Hingst Hans 143, 198, 200, 269, 326, 335, 402-
404, 416, 421, 422, 437, 447, 528, 605, 647
Hitler Adolf 45, 77, 85, 99, 103, 106, 107,
118-120, 127, 135, 141, 158, 181, 188-190,
194, 196, 202, 203, 205, 214, 216, 225, 229,
236, 255, 262, 270, 275, 284, 286, 289, 293,
294, 312, 314, 318, 333, 343, 347, 348, 350,
358, 360, 364-367, 373, 388, 412, 414, 425,
426, 427, 430, 432, 438, 443, 460-462, 465,
524, 527, 529, 534, 535, 539, 541, 546, 549,
565, 609, 658, 666, 671, 675, 676, 684
Holówko Tadeusz 495, 684
Hortmann 517
Hull Cordell 563, 577, 690

Ignatavičius Zenonas 472, 550, 579, 581, 682
„Ilgasis“ 522, 618
Inčiūra Kazys 404, 422, 507, 510, 544, 552,
555, 567, 587, 595, 608, 613, 673
Indrišiūnas Julius 252, 651
Indrišiūnienė Jadvyga, Ponia 187, 198, 200,
204, 238, 240, 242, 252, 254, 255, 263-
266, 269, 270, 275, 277-286, 288, 290-293,
296-299, 302-304, 308, 310-313, 315, 318,
325, 338, 339, 344-351, 354, 361, 362, 368,
411, 412, 431, 438, 489, 505, 506, 509, 522,
523, 546, 651, 657, 664, 670
Ingelevičius Vladas 432, 677
Iškauskas Antanas 568, 691
Ivanauskas Povilas Vladas 142, 147, 156, 164,
172, 179, 194, 199, 263, 275, 340, 387, 421,
424, 428, 448, 587, 645
Ivanauskas Tadas 253, 658
Ivanauskas Vaclovas (Ivanovski Vaclav)
253, 491, 519, 658
Ivinskis Zenonas 142, 204, 265, 276, 277,
285-287, 289, 346, 414, 423, 646, 670
Ivošiškis St.†Leskaitis Stasys

Yčas Martynas 201, 653
Yla Stasys 346, 677

Jablonskis Konstantinas 27, 30, 40, 51, 603,
624, 625

Jablonsk
596.
Jacevič
Jäger Kai
206.
Jagomast
Jagomast
Jagomast
Jagomast
Jakas Pov
Jakimavič
Jakševičiū
Jakševičiū
133.
Jakštas St
608, 6
Jakubėnas
Jakučiai
266, 2
Jakutienė
Jakutis 19
Jakužaitis
Jabrzykow
Jameikienė
Janėliūnas
Janickis Jo
Jankauskas
Jankauskas
Jankiūtė
Jankus Jon
Janulaitis
Janulaitis A
Janulienė I
Jasaitis Do
Jasėnas My
Jasevičiai
Jasevičius
Jasevičius
Jasiūnas A
Jasiūnas
132, 153
174-176
213, 216
243, 245
269, 275
300, 302
345, 348
636, 676

„Jaunavedis
Jauniškis 4
Jaunius Kaz

- Jablonskytė-Rimantienė Rimutė 585, 589, 596, 693
- Jacevičius 462
- Jäger Karl 101, 108, 123, 125, 179, 193, 198, 206, 241, 242, 387, 412, 462, 473, 640
- Jagomastas Dovas 33, 45, 51, 623
- Jagomastas Enzys 623
- Jagomastas Jurgis 623
- Jagomastienė Morta 623
- Jakas Povilas 668
- Jakimavičius Rapolas 687
- Jakševičius Algirdas 31, 32, 624
- Jakševičius-Alantas Vytautas 61, 129, 130, 133, 167, 448, 473, 487, 490, 513, 580, 678
- Jakštas Stasys 140, 306, 309, 348, 529, 590, 608, 630, 645
- Jakubėnas Vladas 610, 695,
- Jakučiai 133, 217, 234, 240, 242, 249, 264, 266, 269, 276, 283, 288–290, 294, 345
- Jakutiene†Mašiotaitė-Jakutiene
- Jakutis 198, 217, 253, 323, 324, 329, 502
- Jakužaitis Hermanas 84, 85, 637
- Jaibrzykowski Romuald 63, 253, 329, 561, 658
- Jameikienė Br. 439, 575
- Janeliūnas Povilas 682
- Janickis Jonas 394, 672
- Jankauskas Juozas 81, 82, 90, 93, 112, 215, 636
- Jankiūtė 285
- Jankus Jonas 511
- Janulaitis 276
- Janulaitis Augustinas 247, 390, 586, 658
- Janulienė Rūta 552
- Jasaitis Domas 621, 696
- Jasėnas Mykolas 135, 397, 644
- Jasevičiai 266,
- Jasevičius (dr.) 391,
- Jasevičius 134, 382, 383
- Jasiūnas Antanas 610
- Jasiūnskas Stasys 81, 83, 95, 108, 109, 112, 132, 153, 157, 161, 162, 166, 167, 169, 171, 174–176, 178, 182, 187, 193, 198, 202–204, 213, 216, 217, 224, 226, 232, 235–238, 241, 243, 245, 251–253, 256, 259, 261–263, 265, 269, 275, 277–279, 282, 286, 288, 291, 299, 300, 302, 309, 312, 314, 316, 318, 319, 344, 345, 348, 349, 353, 356, 358, 411, 590, 595, 636 676
- „Jaunavedis“†Jurkštas Petras
- Jauniškis 438
- Jaunius Kazimieras 450
- Jegeris†Jäger Karl
- Jesaiciai 40, 64, 566, 608
- Jesaitienė Jadvyga 497, 566, 594
- Jesaitis Kestutis-Juozas 38, 45, 49, 50, 59, 66, 70, 71, 72, 74, 75, 77, 320, 327, 328, 360, 373, 378, 380, 381, 433, 434, 445, 454, 469–471, 498, 499, 503, 522, 525, 549, 550, 596, 625, 686
- Jesaitis Margeris Adomas 42, 47, 52, 56–60, 64–66, 68, 77, 157, 327, 368, 373, 378, 380, 435, 498, 499, 608, 626, 677
- Jesaitytė Birutė 75, 498
- Jesmolovic 594
- Jezukaitis Antanas 442, 447, 451, 460, 464, 476, 557, 576, 678
- Jočys 298
- Jonas Didysis 430, 677
- Jonynai 277, 308, 310, 360
- Jonynas Ignas 367, 670
- Jonynas Vytautas Kazimieras 157, 187, 263, 287, 300, 308, 370, 485, 648
- Jonyniene 263, 308
- Jonuša 280, 281
- Jonuškaitė-Zaunienė-Leskaitienė Vincė 213, 361, 362, 654
- Jordan Fritz 300, 663
- Jukna Stepas 458, 679
- Juknevičius Antanas 462, 479, 488, 501, 502, 536, 544, 680, 685
- Juknevičius Romualdas 73, 85, 292, 448–491, 551, 566, 575, 577, 578, 583, 595, 604, 608, 633, 683
- Juknevičiai 584,
- Jungferis Viktoras 394, 672
- Juodeika Vladas 304, 664
- Juodelis Kazys 540, 543, 688
- Juodelis Petras 44, 65, 525, 532, 594, 626, 686
- Juodikiene 335
- Juodikis 43, 399, 400, 541
- Juodikis (fabriko dir.) 322
- Juodikis (policininkas) 92, 93
- Juodytė-Chadaravičienė Ona 292, 335, 662
- Juospaitis Povilas 104, 641
- Jurginis Juozas 75, 525, 532, 634, 686
- „Jurgis kaunietis“, „Kauno Jurgis“†Valiulis Jurgis (Karolis Druga)
- Jurgutis Vytautas 559, 560, 562, 564
- Jurgutis Vladas 63, 94, 104, 115, 127, 157, 147, 284, 294, 311, 317, 319, 320, 334, 348, 477, 631

Jurkštai 536, 548
Jurkštas Petras 307, 311, 313, 428, 432, 434,
529, 530, 532-535, 537, 542, 547, 548, 552,
556, 561-563, 572, 575, 579-581, 664, 688,
690
Jurkštieņ 540, 549, 560, 562, 566, 581
Jurkūnas Jonas 15, 96, 108, 129, 147, 148,
170, 173, 185, 190, 213, 216, 220, 224, 229,
237, 243, 248, 269, 275, 277, 280, 287, 301,
308, 310, 311, 316-318, 361, 371, 424, 460,
482, 518, 519, 522, 536, 556, 564, 586, 589,
613, 640, 680, 696
Jurkus 92, 93
Just Emil 178, 220, 239, 255, 275, 300, 302,
309, 373, 374, 391, 412, 436, 461, 462, 523,
554, 565, 650
Juška Antanas 158, 303, 359, 374, 391, 395,
421, 470, 482, 601, 648
Juška Juozas 22, 30, 624
Juškevičius 99

Kačanauskas Algirdas 153, 209, 220, 225,
236, 238, 240, 260, 299, 307, 310, 311, 314,
315, 317, 340, 608, 648
Kačanauskienė (Paulavičiūtė) 236, 285, 299
Kačinskas Henrikas 448, 490, 578, 595, 600,
612, 678
Kačinskas Jeronimas 554, 566, 689
Kairys Steponas 679
Kakies 200
Kalendra Kostas 142, 345, 356, 423, 462, 471,
479, 559, 587, 646, 682
Kalinauskaitė 327
Kalpokai 266
Kalpokas Rimtas 157, 265, 648
Kamarauskas Petras 87, 187, 638
Kanas 232
Kancė 456
Kanevičienė Zinaida 629
Kantvydas 429
Kantvydis 472
Kapočius Feliksas 83, 159, 306, 346, 637
Karaziya Povilas 469, 681
Kardeliai 308
Kardelis Jonas 486, 496, 500, 579, 594, 598,
675, 683, 684, 685
Kareckas-Karys Jonas K. 570, 576, 691
Karečka Kazys 143, 479, 512, 646
Karevičius Pranciškus 166, 649
Karonai 544, 545, 551

Karosas 525, 540, 552, 614,
Karosas Antanas 217, 655
Karosienė 536, 540, 546
Karsavinas Levas 201, 319, 359, 374, 377,
416, 504, 588, 592, 600, 601, 653
Karutis 151
Karutis Jonas 72, 73, 77, 80, 85, 86, 93-97,
113, 161, 162, 180, 182-185, 187, 188, 193,
194, 197, 200, 231, 233, 240, 244, 246-
248, 251, 256, 258, 382-384, 387, 465, 633
Karužai 595
Karužas Antanas 443, 449, 526, 559, 584,
590, 591, 673
Karužienė 501, 526, 574, 590
Karvelienė 324
Karvelis Petras 62, 270, 631
Kasakaitis Kazys 296, 663
Kasniūnas Vytautas 237, 657
Kaškelis Juozas 128, 129, 130, 133, 142, 644
Kašneckas 285
Kaupas Viktoras 79, 635
Kauza Vincas 110, 642
Kavaliauskas 238, 239, 242
Kaveckas Konradas 609, 695
Kavoliūnaitė Ona 22, 27, 29, 31, 32, 34, 36-
38, 47, 49, 51, 54, 61, 63, 65, 70, 624
Kazimieras, Šv. 425
Kazlauskas 371
Kazlas Antanas 61, 226, 380, 498, 630
Kazokas (Kazakevičius) Leonardas 511, 685
Keliuotis Juozas 45, 46, 136, 288, 289, 308,
395, 472, 510, 627, 665, 685
Kemežys Vincas 211, 213, 399, 401, 654
Kemėšis Fabijonas 458, 462, 679
Kenstavičius Antanas 144, 147, 414, 471, 647,
682
Kenstavičius-Kęsgaila Steponas 199, 345, 374,
652
Kernagai 42, 318, 416, 473, 474, 517, 543,
552, 554, 564, 576, 600, 602, 611, 612
Kernagienė Gražina, Gražytė 35, 58, 121,
144, 198, 262, 283, 292, 319, 346, 348, 353,
385, 397, 414, 424, 433, 443, 444, 448, 453,
466, 470, 473, 474, 478, 480, 482, 484, 486,
487-493, 498, 500-502, 509, 516, 517, 519,
537, 539, 544, 547, 548, 550, 551, 561, 563,
566, 568-570, 572-574, 578, 579, 583, 582,
584, 590-601, 611, 625, 626
Kernagis Aleksandras 43, 48, 59, 65, 303,
318, 320, 328, 331, 348, 351, 355, 373, 389,

- 397, 470, 488–491, 493, 497, 507, 510, 516, 537, 539, 544, 553, 561, 569, 574, 576–579, 584, 607, 626
- Kernagyte Rasa 416, 458, 487, 497, 500, 537, 553, 561, 566, 576, 590, 600, 612, 616
- Kęstutis Lietuvos didysis kunigaikštis 364, 425
- Keturakienė 484, 604
- Kiaulėnas (Gintautas) Romualdas 170, 216, 233, 241, 649
- Kymantaitė Kazimiera 397, 673,
- Kynaitė-Kudirkienė 548
- Kynas Augustas 540, 688
- Kipp Johan 209, 653
- Kirilas Romanovas Kirilas Vladimirovičius
- Kisinas Izidorius 410, 674
- Klau Werner 540, 562, 566, 579, 580, 611, 688
- Kleist Peter Bruno 517, 581, 663, 686
- Klibavičienė 223,
- Klimaitis Algirdas Jonas 104, 139, 140, 156, 166, 167, 172, 199, 641
- Klimas Petras 283, 661, 674
- Klimavičius 552
- Kliorsys Petras 70, 321, 338, 359, 360, 405, 632
- Klovainiškis? Gobis Juozas
- Kmitaitė 65
- Knapkytė Ona 490, 498, 516, 525
- Knūkšta Antanas 264, 269, 659
- Kochler Theodor Heinz 504
- Končius Ignas 297, 300, 301, 312, 351, 352, 421, 454, 505, 661, 663, 668
- Kondrotavičius 73
- Konovalec Jevhen 669
- Kontautas 280, 281
- Korsakas Kostas 362, 412
- Kościalkowski Stanislaw 40, 50, 625
- Kotz 207
- Kovriga 395
- Kraševskis Juzefas Ignacas (Kraszewski Józef Ignacy) 594
- Kraunaitis Izidorius 126, 213, 215, 220, 335, 643
- Krauze Adolf 368, 670
- Krauzlys Motiejus 292, 363, 366–368, 401, 410, 428, 432, 436, 437, 662
- Krečius Valentinas 551, 689
- Kreiza 135
- Krevė-Mickevičius Vincas 30, 36–38, 40, 44, 77, 110, 228, 362, 377, 380, 382, 400, 411–413, 444, 498, 583, 611, 624
- Kriaučiūnas 528, 539, 540, 545
- Krieg Paul Reinhard 508, 613, 685
- Kriščiūnas (teisininkas) 521, 528
- Kriščiūnas Jonas 364, 669
- Kriščiūnas Juozas 343, 411, 471, 472, 491, 505, 513, 534, 558, 581, 610, 667
- Krivickai 308, 485
- Krivickas (jnr.) 238
- Krivickas Domas 173, 197, 247, 335, 336, 338, 359, 361, 416, 462, 472, 475, 488, 649, 650, 680
- Krivickienė (Gustaitytė) Gražina 176, 187, 197, 200, 204, 238, 240, 242, 253, 254, 263, 265, 266, 280, 281, 285, 286, 288, 290, 299, 308, 309, 310, 335, 348, 360, 362, 427, 438, 443, 650, 657, 659, 677
- Krygeris Matas 157, 189, 196, 648, 651
- Kruopienė 598
- Krupavičius Mykolas 52, 56, 58, 140, 156, 158, 160, 177, 178, 306, 358, 401, 583, 597, 628, 673
- Kube Wilhelm 510, 550, 554, 685
- Kubertavičiūtė-Maurukienė Dalia 510, 525, 574, 686
- Kubilūnas Petras 14, 91, 94, 97, 98, 101–111, 113–115, 117, 120–123, 125, 126, 129–131, 133, 137, 141–144, 146, 147, 150, 151, 153, 155, 159, 161, 163, 166, 167, 169, 170, 174–176, 180–187, 189–191, 193, 195, 197, 199, 201, 203, 204, 207, 211–213, 219, 220, 223–227, 229, 231–234, 236, 239, 240, 243, 244, 246, 247, 251, 253–255, 257, 259, 262, 264, 265, 270, 275–280, 283, 284, 287, 288, 290, 291, 293, 296, 297, 301, 304, 305, 309–311, 313, 316–318, 326, 330, 336, 339, 341, 346, 348, 351, 356, 361, 366, 382, 384, 386, 390, 395–397, 399, 401–403, 409, 410, 411, 416, 421, 424, 425, 430, 440, 451, 452–454, 457, 458, 459, 462–464, 466, 477, 478, 481, 498, 503, 505–507, 510, 512, 513, 553, 557–559, 562, 582, 599, 635, 643, 645, 647, 652, 656, 673, 674, 679, 681, 689
- Kubilūnė Marcelė 31, 44, 71, 625
- Kučys A. 379, 682
- Kučys Vytautas 477
- Kudabaitė-Ignatavičienė Eleonora? 213, 655
- Kudabaitė-Misiurevičienė Valerija? 213, 655
- Kudirka Vincas 13, 60, 425, 585
- „Kukas“ 506, 507
- Kulikowski 494

Kumpikas 415
Kuosa Aleksandriškis (Kossu Aleksan-
dravičius) Jonas 588, 694
Kuprys 496
Kupstas Aleksandras Vytautas 293, 662
Kurgonas Viktoras 286, 287, 292, 298, 301,
309, 406, 439, 442, 451, 460, 464, 466, 499,
501, 502, 505, 557, 558, 596, 661
Kurklietienė 271
Kurklietis Izidorius 94, 109, 135, 143, 144,
146, 147, 161, 170, 172-175, 177, 185, 228,
238, 244, 252, 254, 266, 269, 271, 272, 275,
276, 288, 292, 293, 302, 304, 306, 308, 309,
311, 314, 317, 318, 339, 340, 345, 377, 389,
395, 458, 631, 639, 659, 688
Kurmies Martin 81, 97-99, 102, 108, 122,
123, 127, 130, 131, 133, 138, 146, 151, 160,
164, 169, 174, 185, 193, 198, 205, 212, 214,
217, 241, 242, 251, 256, 310, 477, 636
Kurpis 216, 228, 244, 251, 269
Kuzmickis Zigmās 546, 689
Kvieciskas Stasys 114, 128, 129, 135, 141-
143, 147, 150, 156, 164, 179, 188, 194, 197,
200, 213, 216, 234-236, 245, 264, 287, 289,
306, 387, 451, 562, 642
Labutis Kazys 236, 657
Ladygienė Stefanija? 521, 686
Lagenpušas 394
Landsbergis-Žemkalnis Vytautas 107, 463,
466, 484, 560, 641
Langlois Charles-Victor 532
Laperas Jonas 339, 667
Lapšys (Slapšys?) 99, 640
Lapšys J. 114, 161
Lastauskas Vaclovas (Lastovski Vaclav) 429
Laucevičius 540, 543, 551
Laukaičiai 521
Laukaitis Juozas 508, 685
Laumienskienė 612
Laurinaitienė 469
Laurinaitis 469
Lebonas Jonas 481
Lechthaler Franz 142, 151, 179, 234, 235, 646
Leikuvienė 575
Lenkaitis Jonas 365, 422, 669
Lentzen Arnold 300, 411, 421, 448, 510, 674,
685
Leimonas Juozas 454, 679

Leonavičius Jonas 526, 538, 544, 546, 575, 687
Leonavičius P. 506, 685
Leskaitis Stasys 482, 665, 683
Leveckienė 567, 588
Leveckis Albinas 371, 472, 482, 549, 603, 613,
670
Liandsbergis-Žemgaila Juozas 219, 276, 277,
306, 357, 655
Liegus Vincentas 501, 502, 571, 685
Liekyns K. 630
Liktoraite Bronė (Likeraitė?) 540, 566
Lileikiai 491
Lileikis Aleksandras 20, 335, 350, 365, 379,
417, 487, 521, 538, 549, 556, 568, 576, 583,
666
Linartas 340
Liolia 42, 271
Lipniūnas Alfonsas 219, 320, 338, 358, 359,
360, 363, 367, 372, 389, 406, 417, 418, 423,
436, 439, 498, 616, 655, 681
Litvinovas Maksimas (Maksas Valachas) 432,
677
Liutikas Česlovas 33, 303, 625
Lohse Hinrich 101, 166, 174, 245, 271, 336,
439, 640, 657, 658
„Loyola“ 618, 621
Lomsargis Tadas 426, 676
Łowmiański Henryk 453, 460,
Lozoraitis 330
Lozoraitis Stasys 209, 330, 412, 517, 563, 572,
654, 674
Lozovskis (Dridzo) Solomonas 292, 336, 662
Lucienne 250
Łukaszewicz Juliusz 421, 676
Lukauskas Jonas 558, 559, 561, 562
Lukauskas Vacys 38, 39, 41, 45, 48, 50, 59,
60, 66, 67, 70, 71, 327, 498
Lukoševičius 421
Lukošiūnas 87, 110, 124, 129, 176, 199, 214,
413
Lukošius 335
Lukošius Balys 448, 678
Lukošius-Lukas Petras 543, 544, 551, 558,
571, 579, 688
Lukšys Povilas 102
Luneckai 595
Luneckas-Lunys Motiejus 559, 690
Lüth Joachim von 235, 259, 285, 300, 307,
313, 314, 657

Macein
285
Machia
285
Mackev
Mackev
Mackev
288
381
Mackon
670
Mačins
Mačiok
110
166
Mačiok
Mačiuli
Mačiuli
Mačiuli
Maeterl
Maglioti
May 3
535
Mairon
Maiskis
Makaci
Maliaus
Malinau
Malinau
322
Mankel
Manner
Mansht
Manzon
Marčėn
Marijoši
Marksas
Marsell
Martink
Martink
Masalsk
Masiliūr
Masiliūr
Masilius
Maslas
Masiotai
276
Masiotas
Masiotie
Matuika
Matukas

- Maceina Antanas 156, 235, 270, 276, 277,
 285, 289, 303, 309, 314, 648, 664
 Machiavelli Niccolo 47, 627
 Mackevičiai 308
 Mackevičienė 559, 595
 Mackevičius Mečislovas 247, 283, 284, 285,
 288, 289, 293, 308–311, 315, 317, 340, 369,
 381, 421, 426, 665, 670
 Mackonis Rapolas 367, 400, 405, 408, 588,
 670
 Mačinskas P. 143, 646
 Mačiokas Mykolas 81, 91, 93, 105, 107, 109,
 110, 112, 127, 137, 144, 150, 152, 153, 163,
 166, 181, 183, 218, 636
 Mačiokienė 258
 Mačiuliai 234
 Mačiulis Petras 58, 71, 79, 234, 559, 629
 Mačiulis Stanislovas 59, 629
 Maeterlinc Maurice 303, 664
 Maglione Luigi 476, 682
 May 384, 508, 509, 518, 519, 522, 523, 529,
 535, 671
 Maironis (Jonas Mačiulis) 225, 364, 425, 611
 Maiskis Ivanas 432, 677
 Makačinas Antanas 588, 694
 Maliauskas St. 672
 Malinauskas 327
 Malinauskas-Malėnas Ignas 114, 136, 140,
 322, 356, 616, 642
 Mankeliūnas Vytautas 408, 430, 673
 Mannerheim Carl Gustaf Emil 675
 Manshtein Erich 524, 686, 686
 Manzoni 214
 Marčėnas 590
 Marijošius Vytautas 293, 577, 578, 662
 Marksas Karlis 46, 65, 600
 Marseille Hans-Joachim 427, 516
 Martinkaitis J. 382
 Martinkėnas Vincas 401, 402, 404, 428, 673
 Masalskis Izidorius 501, 551, 571, 685
 Masiliūnas Jonas 557, 690
 Masiliūnas Kazimieras 390, 557, 672, 690
 Masiulis 449
 Maslauskas 520, 555
 Mašiotaite-Jakutiėnė 43, 110, 218, 249, 253,
 276, 288, 347
 Mašiotas 194, 307, 317
 Mašiotienė 317
 Matiukas Kazys 87, 638
 Matukas 533
 Matulaitienė 572
 Matulaitienė-Prosecevičiūtė-Matulaitienė-
 Brazaitienė Vladislava
 Matulaitis 111, 144
 Matulaitis J. 143, 152
 Matulaitis (Matulevičius) Jurgis 410, 527, 674
 Matulaitytė-Rannit Gražina 111, 204, 476, 642
 Matulevičius Juozas 183, 184, 185, 194, 246,
 387, 651
 Matulevičius Kazys 587, 588, 693
 Matulionis Jonas 94, 167, 252, 259, 284, 304,
 317, 334, 339, 340, 366, 389, 390, 421, 480,
 505, 639
 Matulionis Teofilius 566, 683
 Matulis 378
 Matusas Jonas 398, 673
 Maurois André 450, 517
 Mažeika? 544
 Mažeika Juozas 297, 663
 Mažintas 601
 Mažrimaitė-Dirsiėnė Elena 213, 655
 Mažrimas Justinas 49, 50, 63, 65, 73–75,
 627, 631
 Mei May
 Meyer Alfred 688
 Meikis 430, 431, 677
 Mekas Karolis 22, 27, 31–33, 38, 60, 61, 63,
 70, 75, 357, 382, 623
 Melngailis Borisas 608, 695
 Merkelis Aleksandras 483, 485, 683
 Merkys Antanas 674
 Merkys Vytautas 661
 Meškauskas Juozas 84, 236, 637
 Meškauskas-Germantas Pranas 61, 81, 96,
 98, 102, 104, 123, 125, 126, 128–131, 133,
 136, 140, 142, 163, 167, 168, 174, 187, 199,
 205, 211, 263, 304, 313, 317, 322, 324, 326,
 327, 335, 336, 340, 341, 352, 356, 361, 365–
 368, 371, 395, 415, 416, 421, 423, 434, 437,
 447, 448, 451, 452, 455, 477, 490, 546, 605,
 630, 678
 Micciurkaitė 566
 Michelevičius Antanas 96, 640
 Michelevičius A. 476
 Mickevičius Adomas 60, 476, 526, 559, 565
 Mickevičius Vladislovas 565
 Micuta Domas 212, 654
 Miglinas Simas 85, 110, 166, 237, 303, 314,
 334, 346, 347, 493, 562, 585, 596, 602, 604,
 608, 612, 614, 618, 637, 690, 696

Mikalda 483
Mikalilūnas 394, 395
Mikelūnas 62, 63
Mykolaitis-Putinas Vincas 27, 30, 32, 487,
579, 624
Mikulskis Alfonsas 447, 678
Mildažis Antanas 687
Miliauskas Antanas 143, 646
Mingailaitė Algė† Oskinaite-Blynienė-Bū-
tenienė Irena
Miravec 453
Mironaitė Monika 64, 65, 69, 448, 631
Mironas Ričardas 65, 631
Mironas Vladas 302, 651, 664
Misiulis Vincas 140, 161, 162, 164, 182, 184,
187, 191, 194, 246, 250, 254, 256, 258, 264,
363, 384, 423, 497, 498, 644, 684
Miškinis Antanas 132, 197, 236, 644
Miškinis Jonas 481
Mocevičiūtė 554
Mockus 414, 452,
Mockus K. 92
Mockus Stasys 394, 414, 672
Moelders Werner 300, 323, 427, 516, 663
Molotovas Viačeslavas 250, 411, 563, 626,
690
Moniuška Stanislovas (Moniuszko Stanislaw)
373
Monkus-Monkevičius Juozas 556, 690
Montini Giovanni Batista (Paulius VI) 286, 661
Montvila Jonas 293, 662
Moravec 410
Morełowski Marian 460, 463, 680
Mortkowicz J. 565
Moszyński Kazimierz 30, 34, 38, 624
Mošinskis Vytautas 85, 637
Motiejūnas-Valevičius 462
Mozelis Juozas 626, 634, 686
Mulokas Jonas 560, 587, 607, 690
Muravjovas Michailas 610
Murka J. 439
Murger Henri 145
Musollini Benito 7, 8, 77, 120, 121, 158, 214,
225, 315, 374, 453, 469, 477, 488, 520, 551,
553, 555, 684, 686, 689
Musteikis Kazys 425, 676
Müller August 215, 241, 387, 441, 539, 602,
655, 678, 684, 695
Müller Heinrich 500, 684

Nabersberg Carl von 206, 207, 211, 234, 235,
238, 246, 254, 259, 362, 365, 452, 500, 653
Nagevičius-Nagius Vladas 167, 261, 309, 442,
462, 498, 659, 680
Nakutis 92
Napoleonas 149, 203, 388, 477, 538, 682
Narakas Jonas 470, 681
Narakas Juozas 86, 104, 107, 126, 135, 213,
220, 271, 292, 295, 302, 312, 397, 399, 414,
424, 452, 472, 497, 638, 679, 681
„Naras“ 394
Narbutas Vladas 694
Narjauskas Jurgis 397, 673
Narkelūnaitė Salomėja 533, 534, 549, 566,
579, 588, 687
Narušis Stasys 483, 683, 683
Narutis, Nakutis? 394
Nasvytis 244
Nasvytis Algirdas 208, 209, 214, 264, 270, 281,
283, 383, 394, 428, 434, 442, 463, 511, 653
Nasvytė 264
Nasvytė Aldona 209, 394, 426, 428, 463
Nasvytė-Gabrijolavičienė Danutė 426, 427,
428, 578, 581, 587, 594, 603, 615, 616, 676
Nasvytė-Smetonienė Birutė 463, 499, 500,
594, 600, 681, 684, 695
Nasvytė Salomėja 42
Našliūnas Jonas 243, 252, 413, 425, 658
Natkevičius Ladas 308, 664
Naudžiūnas 223
Naujalis Matas 218, 347
„Naujas Jonas“ 618
Naujokas Matas 203, 216, 232, 236, 245, 271,
278, 303, 312, 348, 590, 653, 661, 665
Naujokaitis Mykolas 346, 668
Nausėda 84, 204, 393, 399
Navakas Kazys 462, 680
Navickas 87
Neišadtas 30
Nemickas Bronius 413, 675
Nėris Salomėja 412, 538
Neugebauer Rudolf 602, 695
Neum Walter 237, 387, 657, 671
Neumannas Ernstas 157, 347, 351, 648
Neurath 201, 202,
Neveravičius Fabijonas 474, 488, 508, 529-
531, 534, 575, 591, 595, 597, 608, 612
Nezabitauskis Adolfas 303, 510, 516, 664
Niemcewicz Julian Ursyn 449, 526, 559, 687
Nicodemi Dario 451

Nikolajus II 650
„Nina“† Goniouds
Noreika 397
Noreika Jonas 91
Noreika Jurgis 14
374, 402-404,
441, 451, 460,
513, 522, 524,
559, 562-564,
608, 615, 616,
688-691, 695,
Norkaitė Ona 13
Norkaitis Jonas
Norkus Jonas 40
Norkus Bronius
Norvaišienė Valė
548, 588

Obolėnas 22, 25
Obolėnienė 75
Obolėnas Kazys
Ofštienė (Obstie
Olechnovičius F.
Ordonówna 57
Orentas 42, 167
Orlauskis 265
Osteikienė (Osk
Ostman von 46
Oskinaite-Blynie
404, 422, 441
484, 486, 487
525-529, 533
564, 566-567
582, 584, 587
Oskiniai 498
Oskiniene Vana
Oskinis 511
Oskinis Vincas

Padaba Marijog
Padalskis-Pada
Pagirys (Pogin
Pajaujis Juozas
200, 211, 4
Pakarklis Povil
Paknyis Juozas
Pakštas Kazys
Palaima Vytaut
Palaimas 584
Palčiauskas K.

- Nikolajus II 650
 „Nina“†Goniondskaitė
 Noreika 397
 Noreika Jonas 91–95, 97, 639
 Noreika Jurgis 140, 359, 362, 364, 368–371, 374, 402–404, 409–411, 418, 428, 429, 432–441, 451, 460, 464, 469, 482, 488, 501, 502, 513, 522, 524, 525, 535, 544, 553, 556, 558, 559, 562–564, 568, 569, 591, 599, 600, 603, 608, 615, 616, 618, 645, 680, 683, 685, 686, 688–691, 695, 696
 Norkaitė Ona 133, 306, 311, 392
 Norkaitis Jonas 104, 386, 641
 Norkus Jonas 409
 Norkus Bronius 206, 653
 Norvaišienė Valerija 474, 478, 481, 484, 499, 548, 588
 Obolėnas 22, 29, 31, 43, 62, 65, 67, 70, 78
 Obolėnienė 75
 Obolėnas Kazys 401, 671
 Ofštienė (Obstienė?) 566, 569
 Olechnovičius Francišekas 677
 Ordonówna 578
 Orentas 42, 167
 Orlauskis 265
 Osteikienė (Oskierkienė?) 549, 567, 574, 689
 Ostman von 46, 626
 Oškinaitė-Blynienė-Būtėnienė Irena 15, 391, 404, 422, 449, 470, 474, 475, 478–480, 483, 484, 486, 488, 492, 493, 496–513, 515–523, 525–529, 532–534, 536–538, 540–558, 560–564, 566–569, 571, 572, 574, 575, 577, 578–582, 584, 585, 588–609, 611–616, 672
 Oškiniai 498
 Oškinienė Vanda 500, 556, 581, 601
 Oškinis 511
 Oškinis Vincas 533, 581, 598, 687
 Padaba Marijonas 689
 Padalskis-Padalis Pranas 218, 358, 513, 655
 Pagirys (Pogirskis) Antanas 142, 646
 Pajaujis Juozas 61, 79, 82, 88, 94, 105, 179, 200, 211, 413, 630
 Pakarklis Povilas 61, 630
 Paknys Juozas 151, 175, 647
 Pakštas Kazys 84, 552, 637
 Palaima Vytautas 335, 583, 667
 Palaimos 584
 Palčiauskas Kazimieras 345, 374, 429, 668
 Paleckis Justas 65, 149, 227, 228, 364, 632, 647
 Paliulionis Mečislovas Leonardas 217, 655
 Paliulis 140
 Paliutė 486, 511, 516, 526
 Paltarokas Kazimieras 512
 Palubinskas Juozas 583, 584, 692
 Pankratovas Aleksandras 433, 677, 692
 Panzini Alfredo 277, 660
 Papini Giovanni 8, 9, 44, 154, 213, 214, 225, 229, 233, 243, 309, 310, 315, 412, 426, 445, 447, 485, 488, 492, 505, 507, 579, 626, 628, 653, 656, 659, 665
 Paplauskaitė 133
 Paplėnas (Paplauskas) Jonas 413, 675
 Paragius Jonas 686
 Paramskas Balys 302, 664
 Paškevičius Edvardas 361, 394, 395, 614,
 Paškevičius Albinas 590, 613, 694
 Paukštys Jonas 130, 133, 159, 160, 167, 168, 170, 175, 200, 232, 254–256, 284, 304, 305, 309, 314, 334, 336, 339–341, 357, 367, 368, 370–372, 374, 391, 398, 421, 425, 454, 457, 458, 546, 602, 644, 670
 Paukštys Jonas (kun.) 498, 499, 506, 537, 560, 561, 586, 587, 670
 Paulaitis J. 573
 Paulauskaitė 200
 Paulavičiūtė ūKačanauskienė (Paulavičiūtė) „Paulina“ 428
 Pauža Vladas 78, 79, 162, 263, 264, 291, 292, 458, 634
 Pavlovas†Požėla Petras
 Pečiulionis Motiejus 458, 679
 Pečikaitis 394
 Pečkaitis 87
 Pense Rudolf 284, 294, 661
 Perecas Ichchakas Leibas 54, 628
 Pernikoras Morkus 483
 Peseckas 445, 575
 Pétain Philippe 443
 Petkevičius Tadas 40, 625
 Petruškevičius Kazys 335, 336, 410, 562, 667
 Petkūnas Vladas 104, 641
 Petliūra Simonas 495, 684
 Petraitis 311
 Petraitis Pranas 198, 652
 Petrauskas 265
 Petrauskas 570, 576
 Petrauskas Eugenijus 479, 683

Petrauskas Kipras 555, 578, 689
Petrauskas Cezaris 158, 172, 206, 304, 648
Petravičius V. 212
Petronis Juozas 239, 262, 311, 341, 353, 398,
399, 401, 405, 421, 657
Petraitis J. 522
Petraitis Jonas 198, 652
Pijus XI 242
Pikčilingis Jonas 87, 638
„Pilenas“ 453, 458, 464, 473, 479, 480, 537,
550, 551, 556, 558, 594, 616
Piłsudski Józef 421, 483, 680
Pimpė Alfonsas 63, 146, 285, 291, 335, 462,
631, 680
Pyragius Jonas 12, 20, 79, 91, 97, 102, 132,
144, 147–162, 166, 167, 168, 171–173, 175,
176, 181, 185, 194, 199, 201, 203, 211, 213,
215, 252, 254–256, 260, 262, 413, 422, 438,
451, 478, 482, 500, 505, 510, 513, 517, 522,
530, 595, 635, 694
Pirandello Luigi 548
Plechavičius Leonardas 92, 93
Plechavičius Povilas 80, 97, 123, 129, 140, 144,
217, 243, 255, 278, 283, 284, 396, 615, 635
Plechavičiūtė 578
Počobutas 499
Pohl Robert von 80, 167, 181, 241, 635
Povilavičius†Vykintas-Povilavičius Stepas
Povilūnas-Povilauskas Juozas 393
Pozdniakovs Nikolajus 65, 632
Požėla Petras 151, 157, 178, 180, 185–187,
189, 191, 192–197, 201–203, 210, 211, 231,
233, 252, 254, 255, 257, 259, 339, 383, 432,
503, 608, 647
Prampolini Enrico 412, 426, 675
Pranckūnai 581
Pranckūnas 598
Pranaitis Justinas Bonaventūras 13, 59, 60, 629
„Pranaitis S. 156
Prapuolenis Leonas 93, 103, 107, 109, 110,
114, 127, 142, 150–154, 160, 163, 166, 167,
170, 171, 174, 178, 181, 183, 186–191, 205,
225, 257, 277, 292, 293, 301, 302, 308, 350,
358, 639, 649, 659, 663
Prekštai 507, 519, 584
Prekštas Kazys 355, 458, 511, 513, 543, 596,
669
Prekštienė 526, 529, 548
Preston Thomas 557, 690
Pries 351, 352

Pryšmantas Vladas 153, 648
Proscėvičiūtė-Matulaitienė-Brazaitienė Vla-
dislava 476, 682
Prost 524
Prüfferienė†Znamierowska-Prüfferowa Maria
Prunskienė 344
Pucevičienė 263, 316
Pucevičius Izidorius 208, 210, 215, 216, 233,
241, 248, 251, 253, 263, 265, 275, 283, 315,
316, 346, 350, 352, 383, 390, 456, 653, 679
Puleikis Kazimieras 346, 668
Pundzevičienė 316
Pundzevičius Stasys 80, 96, 109, 141, 575, 636
Punielis 450, 553
Puodžis Stasys 84, 85, 91, 94, 96–98, 101,
103–105, 128, 130, 131, 134, 138, 146, 147,
148, 150, 154, 161, 175, 180, 182, 219, 283,
318, 331, 334, 335, 347, 365, 366, 368, 379,
399, 400, 401, 405, 409, 410, 421, 436, 437,
438, 440, 477, 487, 491, 493, 584, 605, 637
Puodžiuvienė 334, 350, 366, 477, 481, 482, 487
Purickis Juozas 421, 676
Pusėbris-Tautvila Juozas 144, 283, 440, 484,
488, 647
Puslovskiai 685
Puškevičius Edgaras Arvydas 101, 139, 192,
195, 196, 213, 640
Puzinai 470, 541
Puzinas Jonas 110, 125, 319, 320, 336, 367,
374, 377, 410, 426, 428, 430, 433, 435, 470,
482, 585, 586, 589, 596, 642
Quisling Vidkun 235, 295, 330, 657
Račkauskaitė-Vencloviienė Eliza 39, 65, 249
Račkauskas Konstantinas 427, 676
Radušis Kazys 387, 497, 671
Radzevičius 522
Raila Bronys 281, 585, 598, 615, 661, 693
Rainys Juozas 94, 140, 158, 639
Ramanauskas Augustas 92, 93, 457, 459, 680
Rannit Aleksis 111, 642
Rastenis Vincas 47, 627
Raštikis Stasys 50, 62, 79, 80, 86, 94–96, 98,
102, 104, 109, 112, 132, 144, 146, 150, 153,
160, 166, 171, 198, 278, 296, 309, 320, 411,
418, 434, 442, 454, 461, 464, 493, 500, 544,
552, 565, 575, 579, 583, 599, 603, 609, 628,
693
Raulinaitis Adolfas 621, 696

- Raulinaitis Zigmantas 163, 649
 Razmukas Pranas 41, 61, 70, 72, 626
 Reboux Paul 517
 Recke von der 201, 202, 232, 234, 235, 255,
 259, 356, 364, 398, 429, 432, 437, 477, 652
 Rehfish Hans José 678
 Reichenau Walter von 300, 661
 Reichert 201, 203
 Reinach Salomon 164
 Reinyš Mečišlovas 219, 253, 329, 358, 363,
 439, 449, 458, 552, 561, 615, 655, 679
 Reivytytė Vytautas 96, 97, 135, 147, 171, 197,
 214, 408, 640, 643, 674
 Reklaitienė 316
 Reklaitis Antanas 109
 Reklaitis Mikas 96, 640
 Remeikis 395
 Remeikis Vincas 209, 214, 654
 Renigeris Kęstutis 114, 121, 122, 387, 642
 Renteln Adrian Theodor von 12, 14, 16, 91,
 97, 98, 99, 101, 102, 104, 106, 107–109,
 114, 117–119, 121–123, 125–127, 130–134,
 137, 138, 146, 147, 154–156, 163, 164, 166,
 168, 170, 171, 173–176, 178, 180, 181, 187,
 189–193, 197, 198, 206, 216, 217, 218, 231,
 232, 234, 236–239, 243, 246–248, 255–259,
 261, 266, 277, 284, 289, 292, 310, 315, 336,
 339, 347, 351, 360, 370, 373, 374, 386, 410–
 412, 416, 451, 459, 461, 463, 471, 485, 557,
 635, 638, 641, 649, 655, 673, 680
 Repšytė 568
 Ribbentrop Joachim von 166, 193, 202, 412,
 426, 427, 430, 527, 563, 608, 614, 621
 Ribokas Kazimieras 30
 Rimantas (Slapšinskas) Juozas 279, 281, 282,
 660
 Rimas Alfonsas 72, 73, 74, 76, 102, 117, 127,
 147, 219, 229, 232, 233, 254, 256, 319, 339,
 359, 418, 428, 444, 451, 466, 587, 633, 669
 Rimydis Antanas 207, 211, 213, 615, 653
 Rimka Albinas 502, 685
 Rimkus 169
 Rimkus A. ĄCicėnas Jeronimas
 „Ryš“ 573
 Rivas C. ĄGabrys Juozas
 Rober 323
 Roessler (Roehsler?) 570, 691
 Rolland Romain 281
 Rōmeris Mykolas 204, 247, 521, 604, 653
 Romanovas Kirilas Vladimirovičius 178, 650
 Romanovas Vladimiras Kirilovičius 650
 Roosevelt Franklin Delano 216, 255, 271,
 414, 443, 474, 479, 531, 585, 658
 Ropp Wendt von der 169, 196, 201–205, 207,
 211, 213, 214, 216, 231, 232, 234, 235,
 238–240, 242, 243, 257–259, 270, 271, 282,
 285, 300, 330, 399, 432, 451, 477, 608,
 649
 Rosenberg Alfred 172, 234, 235, 239, 262,
 286, 307, 326, 333, 372, 373, 405, 412, 438,
 441, 496, 523, 527, 534, 661, 666, 688
 Rowinski 166, 197, 649, 652
 Rubelis V. 430
 Rubens Peter Paul 461
 Rudis Gediminas 4, 20
 Rukas Jonas 394
 Rūkas Antanas 559, 690
 Rukša Antanas 110, 125, 128, 133, 136, 140,
 187, 211, 371, 377, 410, 642
 Rukšėnas 600
 Rūkštelė Antanas 173, 236, 650
 Ruseckas Petras 71, 73, 632
 Rutelionis V. 568, 576, 590, 613, 621, 691
 Rutkūnas (Rutkauskas) Benediktas 46, 65, 627
 Ružancovas Aleksandras 46, 519, 627

Sabaliauskas 484
 Sabaliauskas-Žalia Rita Adolfs 13, 61, 217, 630
 Sabataitis 143, 254, 254
 Sakalauskas Juozas 130, 168, 174, 219, 220,
 223, 644
 Sakas Alfonsas 689
 Saladžius Pranas 575, 692
 Salys Antanas 35, 362, 363
 Salvatori 412, 426, 436, 445, 447
 Santvaras Stasys 46, 51, 111, 142, 297, 308,
 510, 627
 Saulius Mykolas 540, 543, 688
 Savickas (Savickis?) 158, 172
 Savickienė Julija 654
 Savickis Algirdas 654
 Savickis Jurgis 212, 654
 Saverinas 594
 Savonarola Girolamo 477, 682
 Schlager 508, 509, 613
 Schneider Gerhard 193, 651
 Scholz Alfons 214, 254, 322, 334, 338, 356,
 358–360, 363, 372, 387, 391, 394, 395, 482,
 498, 524, 563, 666, 667
 Seignobus Charles 532

Sekmokas 392
Senkus Juozas 79, 86–88, 90, 96, 104, 113,
125, 139, 140, 144, 155, 157, 183, 187, 279,
289, 383, 411, 455, 475, 500, 559, 587, 588,
635, 662
Sereičikas 558
Sidabras 58, 59
Sidzikauskas 431
Sikorski Wladislaw 246, 271, 291, 439, 449,
508, 520, 602, 658, 679, 685
Silanpää Frans Emil 145
Siliūnas Aleksandras 449, 451, 517, 583, 587,
678
Siliūnienė O. 451
Silone Ign. 145
Sinkevičius 568, 569
Sinkevičius Aleksandras 79, 156, 160, 182,
184, 246, 635
Sinkevičius Edvardas 134, 392, 393, 394, 395
Simukaitis M. 206
Sirijos Gira Vytautas 563, 690
Sirokomlė Vladislavas 483
Skardžius Pranas 27, 30, 32, 624
Skaržinskas Vincas 183, 650
Skipitis Rapolas 586, 693
Skoropadskis Pavelas 495, 684
Skorupskas J. 206
Skorupskis Vladas 140, 645
Skrupskelis Ignas 84, 637
Skurauskas Petras 124, 643
Skvireckas Juozapas 56, 63, 628
Slapšys Albertas 659
Slavenas Paulius 85, 638
Slaviūnas Zenonas 30, 51, 62
Sleževičius Mykolas 421, 602, 629, 671, 676
Sliesoraitis Jurgis 105, 124, 170, 172, 174–
176, 187, 190, 210, 216, 243, 246, 248, 250,
251, 253, 254, 263, 283, 285, 286, 288, 295,
350, 641
Smaidrys 554, 594
Smetona Antanas 8, 9, 51, 61, 98, 146, 172,
188, 209–211, 213, 229, 271, 291, 340, 412,
414, 427, 439, 548, 568, 572, 582, 602, 605–
607, 609–612, 615, 630, 633, 681, 684, 691
Smetona Julius 463, 616, 681, 684
Smetonaitė-Raštikienė Elena 464
Smetonienė Sofija 536
Smilgys 552, 566
Smuts Jan 585
Sniečkus Antanas 387, 400, 583, 588

Sniečkus II 588
Sobolevskis 602
Soloveičikas Leontijus 133
Songinas Genrikas 398, 615, 673
Sprindis Adolfas 288, 579, 692
Sruoga Balyš 27, 69, 77, 281, 470, 611, 624, 625
Sruogienė? Daugirdaitė-Sruogienė Vanda
Stadelnikas 175
Stalinas Josifas 71, 139, 239, 246, 271, 291,
339, 358, 408, 461, 473, 534, 585, 609, 660,
667, 669, 692, 696
Stalioraitis Kazys 605, 695
Stanaitis 304
Stanevičius Vytautas 14, 78–81, 91, 94, 96,
97, 105, 109, 110, 113, 121–123, 125–127,
130, 131, 133, 135, 141, 144, 146, 147, 149–
155, 161–163, 165, 179–183, 186–189, 193–
195, 200–203, 205, 207, 209, 215–220, 223,
229, 231–236, 240, 243–245, 255–257, 259,
262, 263, 265, 275, 277, 278, 282, 284–
286, 288, 297, 299, 300, 302, 306, 312, 315,
345, 349–353, 358, 373, 384, 391, 395, 399–
401, 411, 424, 428, 429, 432, 437, 477, 542,
634, 671
Stankevičius 394
Stankevičius Juozapas 81, 636
Stankevičiūtė†Gonionskaitė
Stankievičius Adomas 605, 695
Stanuliai 470, 551, 576
Stanulienė 494, 554, 556, 563
Stanulis Stepas 551, 556, 613, 614
Starace Achille 8
Starkus Antanas 470, 681
Starkus Zigmas 470, 681
Stasiškis Vytenis 172, 649
Stašys Konstantinas 416, 675
Statkus Vytautas 588, 694
Stendhal-Beyle Marie-Henry 524
Steponaitis 299
Steponaitis 587
Steponaitis (Steponavičius?) 228, 235
Steponaitis? Steponavičius Jonas
Steponavičius 179
Steponavičius 42
Steponavičius Jonas (grafikas) 198
Steponavičius Jonas 462, 680, 681
Steikūnas Petras 94, 110, 147, 177, 246, 640
Stikloraitis† Stalioraitis Kazys
Stiklorius Jonas Arvydas 175, 650
Stoniai 405

Stonys Ignas 399, 406, 477, 510,
Stosiūnas Bronius 94, 639
Strakšys Jurgis 615
Strazdas 455
Stroński Stanisław 456, 679
Stukėnaitė†Decikienė-Dundulienė Pranė
Stulginskis Steponas 621, 696
Sun Yat Sen 145
Sužiedėlis Simas 22, 27, 30, 31, 34, 35, 36, 41,
61, 63, 71, 73–76, 357, 369, 370, 377, 623
Svilas Alfonsas 92, 93, 651

Šačkus Stasys 349, 351, 393, 668
Šadauskas Kostas 563, 569, 589, 592, 690
Šaltenis 369
Šaltenis Rapolas 611, 612
Šarauskas Juozas 65, 632
Šarauskienė 65
Šaulinskaitė 499, 500
Šaulys Jurgis 209, 563, 654, 674
Šaulys Kazimieras 63, 628
Šeinius (Jurkūnas) Ignas 563, 690
Šembergai 324, 380
Šembergas 486
Šerys 350, 351, 363, 370, 418, 597
Šidlauskas 313
Šidlauskas Antanas 319, 408, 665
Šidlauskas-Visuomis Domas 277, 439, 447, 659
Šikšnys Marcelinas 588, 694
Šikšnytė 484
Šileika Antanas 158, 172, 173
Šimkūnienė 535
Šimkus 85
Šimkus 378
Šimkus Kazys 81, 178, 183, 206, 207, 216, 241,
242, 262, 269, 278, 387, 582, 605, 636, 650
Šimkus Valerijonas 142, 143, 209, 319, 329,
443, 529, 533, 539, 542, 587, 589, 646
Šinkūnas Pelikšas 442, 494
Škirpa Kazys 50, 61, 62, 83, 91, 107, 122,
163, 171, 172, 193, 205, 208, 210, 227, 270,
271, 301, 302, 308, 310, 315, 320, 330, 344,
384, 412, 418, 425, 426, 471, 496, 500, 549,
638, 647, 659, 663, 674
Šlepetyš Jonas 96, 640
Šiogeriš 315
Šmigelskaitė 146
Šmulškštys-Paparonis Antanas 56, 628
Šmulškštys Liudvikas 177, 650
Štakovskis (Štabovskis?) 75

Šumauskas Kazimieras 435, 438, 439, 450,
677
Šumauskas Motiejus 577, 692
Šumskis Aleksandras 568, 691
Šnapštyš-Margalis Juozas 13, 59, 60, 629
Šniukšta 213
Šodė Jonas 653
Šopenas Frederikas (Chopin Frédéric) 609
Šova Antanas 414, 675
Špakauskaitė 503
Špinalskis Stanislovas (Szpinalski Stanisław)
606, 695
Špokevičius Antanas 213, 215, 220, 236, 270,
283, 408, 655, 674
Štencelis Brunonas 317, 665
Šukys Nikolajus 364, 669
Šukys Vincas 142, 153, 158, 646
Švarcbadas Šolomas 684
Švedas Jonas 239, 240, 657, 663
Švedas Stasys 80, 108, 136, 147, 148, 156,
161, 162, 166, 169, 170, 188, 193, 199, 201,
204, 206, 215, 216, 219, 220, 240, 243, 245–
247, 251, 253, 254, 256, 259, 262, 265, 271,
275, 276, 279, 291, 292, 294, 295, 297, 299,
301, 302, 304–306, 309, 310–313, 317, 325,
345, 348, 349–351, 356, 363, 364, 384, 395,
398, 401, 409, 424, 425, 597, 636, 663
Šveiceris Ričardas (Richard Schweizer) 241,
387, 433, 657
Švelnikas Juozas 58, 71, 79, 154, 408, 629
Švilpa Antanas 129, 191, 209, 216, 259, 272,
275, 291, 293, 361, 368, 388, 423, 476, 509,
511, 644

Talevičius Zigmās 398, 673
Talkačiauskas 571
Tamašauskas Ignas 289
Tamašauskienė 498
Tamošaitis Antanas 201
Tamošiūnas Tamošius 483
Tamulaitis Vytautas 453
Tamulionis Povilas 445
Tamutis Kazimieras 442, 678
Tarasenska Petras 409
Tarasevičiūtė Marija (Beata) 86, 568
Taurys Ignas 12, 14, 72, 79–83, 87, 91, 95–
99, 101–105, 107–114, 117, 121–126, 128–
138, 140, 141, 144, 146, 147, 149, 150–
156, 159, 160–165, 167–180, 183–189, 193,
194, 199–205, 207, 209, 211–214, 216, 217,

219, 220, 224, 226, 229-240, 244, 253, 254,
257, 258, 262, 264, 276, 277, 284, 313-
316, 351, 387, 388, 391, 400, 411, 434, 437,
454, 456, 465, 517, 519, 523, 530, 532, 534,
535, 582, 605, 633, 640, 671

Tautos Dvasia Visuomis 342
Tautvila? Pusdešris-Tautvila Juozas
Terboven Josef 657
Tiškus Bronius 508, 685
Todt Fritz 300, 663
Toliušis Izidorius 181, 293, 650
Toliušis Zigmās 602, 679, 684
Tolvaiša Andrius†Šaltenis Rapolas
„Tomas“ 550
Tomkus Juozas 197, 197, 652
Tomonis Stasys 378, 379, 434, 564, 670
Tonkūnas Juozas 346, 668
Towiański Andrzej 691
Trapikas 175
Treinys Mečislovas 15
Trifonas Petras 587, 693
Trimakas 431
Trimakas Juozas 491
Trukanas Kazys 363, 366, 555, 669
Trumpauskas 143
Tūbelis Juozas 548, 689
Tulaba Ladas 56, 57, 121, 159, 160, 208, 253,
286, 348, 380, 408, 466, 476, 477, 513, 521,
555, 558, 577, 597, 629, 681
Tumas Hermanas 81-84, 86, 87, 89, 90, 108,
257, 636
Tumas-Vaižgantas Juozas 511
Tumėnas Algirdas 485, 677
Tumėnas Antanas 629
Tumėnas Vytautas 437, 485, 677
Tumėnienė E. 485
Turauskas Edvardas 209, 388, 573, 654
Turska Halina 475, 516, 562, 682, 690
Tuskenis Leonas 142, 646
Tvarkūnas Bronius 194, 248, 251, 253, 278, 651

Udet Ernst 300, 427, 663
Udrienė 299
Umbražiūnas Zigmās 579, 692
Undraitis Jonas 114, 146, 642
Urbonas 371
Urbšienė Marija 190, 470, 681
Urbšys Juozas 674, 681
Ušinskas 350
Ušinskas Stasys 240, 657

Ušinskienė 349
Užemeckas Bronius 347, 348, 354, 668

Ūsas Juozas 110, 642
Ušienė 42

Vabalas Aleksandras 227, 558, 582, 589, 642
Vaclavas Šv. 484
Vaičiulis Vincentas 462, 680
Vaičiūnas Juozas 484, 683
Vaičiūnas Petras 31, 223, 319, 369, 578, 625,
673
Vaičiūnienė Teofilija 448, 678
Vainauskas Pranas 88, 90, 96
Vaineikienė Stasė 557, 561, 690
Vaitėkūnai 566
Vaitėkūnas Lioginas 394
Vaitkevičius 87
Vaitkus 30
Valaine Paul 145
Valaitis 133, 175, 245, 246, 248, 277, 278,
245, 246, 248, 277, 278, 387, 469
Valančius Motiejus 13, 60, 61, 71, 75, 632
Valenrodas Konradas 51, 142
Valentinas 187, 242
Valeška Adolfas 49, 50, 284, 580, 627, 661
Valys J. 391, 432, 672
Valkiniškis Antanas†Raila Bronys
Valiukaitis 142
Valiukevičius 513, 520, 521
Valiukėnas Antanas 15, 91, 99, 102, 103, 134,
263, 270, 289, 291, 298, 426, 442, 486, 496,
580, 586, 587, 597, 602, 638, 659, 662, 678
Valiukėnas Mečys 179, 196, 201, 301, 392,
394, 395, 534, 536, 650, 663
Valiulis Jurgis-Karolis Druga 81, 83, 109,
424, 432, 451, 485, 573, 586, 616, 636, 683,
691, 693, 696
Valiulis Pranas 591
Valiūnas 555
Valuckas Andrius 296, 663
Vanagas 143, 428, 435, 437, 441
Variakojis 175
Variakojis 306
Varnas Adomas 22, 34, 370, 623
Vasiliauskas-Vasys Antanas 371, 377, 670
Vasiliauskas Medardas 469
Veblaitis Petras 319, 665
Veisaitė 218, 234, 347, 429

- Velykis Mykolas 683
 Vencevičaitė-Kutkuvienė Jadvyga 293, 662
 Vencius Stasys 690
 Venclova Antanas 39, 142, 364, 412, 625
 Venclova Jonas 381, 390, 671
 Vencloviene? Račkauskaitė-Vencloviene
 Eliza
 Vengris Antanas 588, 694
 Vėbra 132
 Vėbra Juozas 81, 113, 637
 Vienažindys Antanas 225
 Vidmantas Jurgis 397, 673
 Vygantas Juozas 568, 691
 Vykintai 323, 324, 474, 484, 564, 575, 577,
 594, 595
 Vykintaitė Žibutė-Liucija 474, 481, 594
 Vykintas-Povilavičius Stepas 45, 47, 50, 55,
 57, 59, 61, 63, 71–75, 77–79, 81, 83, 85,
 103, 105, 107–110, 114, 125, 131, 132, 134,
 140, 141, 144, 147, 148, 151, 153, 154, 156–
 158, 161–165, 187, 207, 209, 211, 217, 255,
 257, 258, 262, 263, 283, 292, 307, 308, 318,
 319, 322–325, 330, 334, 339, 350, 355, 363,
 366, 374, 380, 381, 399, 410, 422, 433, 437–
 439, 447, 449, 452, 455, 456, 466, 470, 471,
 473, 481, 482, 484, 485, 487, 494, 511, 512,
 515, 520, 523, 534, 541, 551, 552, 555, 560,
 562, 571, 575, 577, 578, 580, 585–590, 593,
 596–598, 600, 602, 605, 607–611, 614, 615,
 627, 667, 679, 684, 694, 695
 Vykintas Teisutis 484, 541, 560, 616
 Vykintienė (Povilavičienė) 470, 474, 478, 559,
 564, 576, 578, 588
 Vilhelmas II (Wilhelm II) 189, 695
 Vileišis Jonas 381, 670
 Vileišis Petras 343, 667
 Vileišytė 240
 Vilčinskis Viktoras 278, 289, 291, 292, 295,
 302, 313, 356, 358, 359, 365, 366, 406, 407,
 439, 441, 442, 446, 473, 501, 502, 505, 510,
 519, 568–571, 580, 585, 587–590, 593, 608,
 616, 661, 694
 Vilčinskis Jonas Kazimieras 594
 Viliamas Vladas 320, 520, 521, 666
 Vilmas Alfonsas 659
 Vilmas Liudas 157, 577, 578, 648
 „Vilius“ 393, 394, 395
 Vylsus Ignas 12, 72, 80, 85, 109, 113, 114,
 124, 147, 156, 157, 161, 162, 176, 196, 216,
 239, 244, 245, 285, 291, 387, 471, 482, 486,
 487, 505, 633, 676
 Viliušis Jonas 147, 148, 150, 173, 289, 315,
 346, 647
 Vyliūtė Jūratė 15
 Vilmantas-Meklenburgas Emilis 43, 51, 63,
 74, 623
 Vilmantiene Ona 21, 22, 30, 31, 34, 38–41,
 43–45, 51, 52, 58, 62, 74, 75, 623
 „Vilniaus Jonas“ †Virbalis Jonas
 „Vilniaus Jurgis“ †Noreika Jurgis
 Vilutis J. 114, 379, 380, 642
 Vimeris Emilis 157, 648
 Virbaliai 576
 Virbalis Jonas 147, 152, 161, 198, 200, 215,
 217, 219, 229, 319, 321, 349, 350, 356, 358,
 359, 363–366, 369, 370, 373, 379–382, 398,
 401, 402, 408, 409, 410, 416, 417, 421, 422,
 436, 437, 439, 470, 507, 522, 524, 567, 568,
 576, 577, 595, 597–600, 647, 674, 695
 Virbalytė-Gatautienė 319, 494
 Virbickas Leonas 104, 114, 129, 130, 133,
 180–195, 197, 199, 200, 202–206, 208, 211–
 217, 220, 221, 223, 226, 230, 232, 234, 236,
 241, 242, 244, 246–248, 253–257, 259, 262,
 265, 270, 276, 280, 283, 346, 349, 350, 352,
 353, 373, 389, 437, 532, 592, 595, 605, 641,
 642, 651
 Viršilaitė 532, 533, 534
 Virkutienė 549
 Virkutis Simonas 540, 688
 Visuomis †Šidlauskas-Visuomis Domas
 Vyšinskis Andrejus 563, 690
 Vytautas Didysis 173, 188, 197, 363, 364,
 422, 423, 425, 538, 541, 555
 Vitkai 470, 600
 Vitkienė 473
 Vitkauskas Vincas 228, 364, 415, 656
 Vitkus 64
 Vitkus Balyš 96, 134, 225, 237, 640
 Vitkus Česlovas 473, 475
 Vitkus Kl. 473
 Vitkus Vincas 415, 562, 675
 Villari Paquale 477, 682
 „Vyskupas“ †Kardelis Jonas
 Vitulskis Petras 384, 671
 Vizbaras Feliksas 248, 658
 Vizgirda 595
 Vizgirda Viktoras 577, 692
 Vlasovas Andrejus 495, 679
 Voidekauskienė 65, 66, 330,
 Vokietaitienė 194

Vokietaitis Algirdas 140, 161, 164, 175, 187,
201, 202, 204, 243, 256, 280, 281, 284, 290,
299, 303, 307, 326, 327, 340, 351, 361, 373,
421, 423, 424, 454, 500, 532, 542, 594, 645,
666, 676, 684, 688, 691, 694
Vokietaitis Jonas 12, 14, 72, 73, 75–77, 80–
82, 91, 94–97, 99, 102–104, 106–109, 113,
122, 125, 127, 130, 131, 134, 135, 138–
140, 144, 145, 147, 150, 154–157, 160–165,
167, 172–176, 182–191, 194, 195, 197, 200,
201, 204, 207, 210–214, 216, 217, 219,
220, 223–226, 228, 231–236, 238–240, 242–
244, 246–248, 250–254, 256, 258, 262, 275,
278, 279, 282, 286, 289, 290, 297–299, 308,
322, 324, 339, 350, 351, 353, 358, 381, 384,
387–392, 396, 397, 399, 413–418, 421, 423,
424, 428, 431–438, 441–443, 445, 450, 453,
454, 471, 472, 482, 497, 498, 523, 568, 570,
587–589, 594, 601, 606, 632, 658, 671, 673,
676, 682
Voldemaras Augustinas (politikas) 7, 9, 10,
74, 80, 81, 83, 85, 86, 93, 94, 97, 99, 105,
112–114, 118, 119, 130, 131, 138, 141, 175,
173, 177, 178, 181, 191, 229, 251, 264, 339,
380, 388, 389, 431, 450, 452, 497, 498, 548,
589, 631, 633–635, 641, 642, 645, 647, 650,
683
Voldemaras Augustinas (bankininkas) 110,
122, 138, 173, 251, 256, 642, 644
Voroobjovas Mikalojus 361, 669
Vorošilovas Klimentas 139
Vosylius 30, 32,
Vosyliūtė 511
Vrubliauskas 277
Wagner 527, 687
Weizsäcker Ernst von 465, 681
Wilde Oscar 527, 529, 533
Wysocki Lucian 198, 279, 513, 652, 673
Wolyński Artur 565
Wulff Horst 143, 164, 330, 379, 410, 437,
446, 539, 647, 649
Würz 62
Zabarauskas Edvardas 209, 392, 393, 654
Zablockis (Zaborskis?) 533
Zagorskis (Zablockis?) 540, 579
Zahorski 378, 380
Zakarauskas Vaclovas 346, 464, 668,
Zakšauskas Aleksas 393

Zaskevičius Stasys 366, 369, 669
Zauka 532
Zaunienė†Jonuškaitė-Zaunienė-Leskaitienė
Vincė
Zbyszewski Karol 449
Zdziechowski Marian 477, 682
Zechlin Erich Wilhelm 79, 608, 635
Zemribas-Zubras Albertas 117, 155, 438, 472,
523, 524, 525, 550, 579, 643
Zenkevičius 129
Zikaras Juozas 102
Znamierowska-Prüfferowa Maria 22, 27, 30,
34, 624
Zobarskas Stepas 302, 311, 615, 663
Zovė 151
Zubkus (inž.) 546
Zubkus Juozas 416, 676
Zubrickas 78
Zubrickas Vytautas 191
Zulonas Petras 470, 681

Žakevičienė (Biržiškaitė) Marija 335, 520
Žakevičius-Žymantas Stasys, Žakas 43, 44,
47, 50, 60, 63, 142, 146, 285, 317, 335,
336, 338, 359, 361, 367, 434, 475, 488, 493,
503, 513, 515, 519, 528, 532, 549, 562, 607,
626, 685, 687
Žalvėtra 379
Žarskus Antanas 147, 148, 152, 482, 499, 500,
505, 594, 607, 647
Žemaitis 542
„Žemaitis“ 394
Žemaitis Zigmās 409, 602, 674
Žemaitytė 586
Žemgulis Juozas 629
Žičkus Adomas-Raimundas 200
Žičkus Povilas 93, 105, 108, 127, 144, 147,
156, 172, 173, 178, 180, 182, 194, 197, 200,
213, 216, 233, 237, 244, 254, 262, 266, 281,
315, 317, 318, 345, 348, 351, 355, 356, 387,
424, 639
Žiedas 148, 156,
Žilionis Juozas 290, 558, 662
Žirgulyš Aleksandras 364, 669
Žiugžda Juozas 470, 681
Žlabys-Žengė Juozas 78, 135, 136, 138, 139,
162, 163, 187, 197, 207, 209, 211, 213, 216,
231, 348, 353, 398, 635
Žmuidzinavičiūtė 69
Žukauskas Albinas 85, 637

Žukauskas Juozas 219, 400, 401, 405, 655
Žukauskas-Narutis Pilypas 81, 83, 106, 112,
194, 383, 636

Горький Максим 164

Гушин 146

Дикенс Чарлз 164

Дынник Михаил 165

Есенин Сергей 145, 576

Ковалев 145

Колпинский 146

Кун Николай 145

Маца И. 145

Маяковский Владимир 146

Мельников Павел 165

Мильнер Я. 164

Никифоров Ф. 409

Плеханов Георгий 145

Пуссен Никола 145

Родовозова Е. 527

Спиноза Бенедикт 164

Стейнбек Джон 145

Толстой Алексей 164

Тураев Борис 164

Тэйлор Эдуард Бернетт 146

Флобер Гюстав 145

Франс Анатоль 145

Чертупи Григорий 158

Чуковский Корней 145

Шевченко Тарас 146

Шекспир Уильям 576

Шолкович Семен 666

Шеглов 164

Эсхил 576

ZENONAS BLYNAS. WARTIME DIARY. 1941–1944

Summary

Zenonas Blynas (1906–1946) was a rather controversial and, like all stubborn nationalists, not a very attractive person. But for his idea of Lithuania structured according to Fascist principles, Blynas ought to be honoured for his patriotism, idealism, honest work in the civil service and later for his self-sacrifice in the restoration of the lost independence of the state. The very word 'democracy' sickened him, and he did not change his attitudes even at the end of WWII, when the bankruptcy of Fascism was perfectly obvious.

True, it must be acknowledged that Blynas had a liking only for the Italian variant of Fascism, while he found the German alternative deeply repulsive because of its aggressiveness and racism. Living in Rome for a long time (between 1928 and 1933 studying political sciences and subsequently working at the Lithuanian embassy in Rome and at the Holy See until the spring of 1940), he considered that Benito Mussolini's regime could be taken as an excellent example for Lithuania. He was possibly the most ardent advocate of Fascism in the Lithuanian press.

When Germany attacked the Soviet Union, Blynas shortly began organizing the Lithuanian Nationalist Party (*Lietuvių nacionalistų partija*). He was its general secretary and one of the main authors of the principal political documents, and was most active in the unfortunate struggle with the Lithuanian Activist Front for precedence. He was absolutely sure that it was the Nationalists who could attain the recognition of Lithuania's independence from Germany. In his opinion, all inter-war Lithuanian political parties were either dead or politically powerless and unable to cooperate fruitfully with the Germans. On the other hand, he acknowledged that the Christian Democrats were vastly superior intellectually to his party, which, nevertheless, excelled in fighting spirit, determination, and courage – qualities highly necessary at the time of revolutionary upheavals.

Blynas belonged to the patriotic wing that endeavoured to avoid direct collaboration with the Nazis in order not to become a quisling party. These people

could be criticized only for their grave miscalculation and forlorn hope to restore an independent Lithuanian state with the help of the Germans. Their illusions were shattered finally at the end of 1941, when the Nazis closed the Lithuanian Nationalist Party for disagreeing to serve them unconditionally. Afterwards many of the patriotically minded Nationalists joined the underground movement and did not set up a separate organization. The majority of them, including Blynas, entered the Union of Freedom Fighters (*Laisvės kovotojų sąjunga*), the most active and most radical anti-Nazi underground organization. The greater part of the articles that appeared in the underground publications were written by Blynas.

In the summer of 1944 the Red Army approaching Lithuania, Blynas decided to stay in the country and not to leave for Germany, although he was perfectly aware that being caught by the Soviets he would have to suffer the consequences both of his actions and of those of his comrades-in-arms. Staying in Lithuania he went into hiding for about a year, however on 26 June 1945 he was detained and accused of collaborating with the Nazis and of anti-Soviet activities. Meanwhile Blynas defended himself by stating that Soviet rule was enforced on the Lithuanian nation against its will, consequently he did not consider him a citizen of the USSR and even did not have a Soviet passport. Under such circumstances he could be tried only by the Lithuanian nation with respect to which he had not committed any crime. Moreover, during the trial at the Military Tribunal of the Arkhangelsk District he declared that he regretted not having managed to accomplish more in the struggle against the Soviet Union for Lithuania's freedom and independence. Such uncompromising stance provoked a still harsher sentence. On 17 October 1946 Blynas was given the death sentence, and he was executed on 10 December.

During Blynas' arrest three cases of various manuscripts, documents of the Lithuanian Nationalist Party, anti-Nazi underground publications and other materials were taken. A diary written by Blynas between 1936 and 1944 was also among those papers. In the beginning the entries were rather erratic and since the spring of 1941 they became extremely regular. True, during the German occupation fearing a Gestapo search he had ceased writing several times and had even taken the diary out of his home. When the danger passed, he again wrote it. Thus he accumulated the material for the book that he was going to write after the war. The diary was kept in the archive of the KGB for some time, and in 1958 it was transferred to the editorial board, established at the Academy of Sciences of the LSSR for the publication of archival documents. The board was administered by a high official of the LCP and KGB Boleslavas Baranauskas. Overall, this institution was attached to the Academy of Sciences quite formally – its members worked permanently at the Institute of the History of the Party. Thus the diary appeared in the archive of the Institute of the History of the Party, which at present is a Department of the

Docume
The abc
collection
extracts
were int
support
this pro

Reg
unknow
to publi
was of
and cle
nearly a
Neverth
resorted
Blynas'
gets the
case, h
recordin

The
June ar
events:
Provisi
the Litt
with th
inform
should
and ps

Documents of the LCP, a section of the Lithuanian Extraordinary Archive, Vilnius. The above-mentioned editorial board published mainly a series of document collections of propagandist nature *Faktai kaltina* (Facts Accuse); one of them contained extracts from Blynas' diary (see *Geležinis vilkas*, Vilnius, pp.77-102). These publications were intended to show that the Lithuanian Nationalists were a party wholeheartedly supporting the Nazi occupiers and an accessory to the most brutal crimes. Whether this propagandist initiative was successful or not is another matter.

Regrettably, a part of Blynas' diary, covering the year 1940, was lost under unknown circumstances. This fact was one of the reasons why it was decided not to publish the very first fascicule written in Rome. Besides, the material it contained was of no particular value. In general, the motives for the publishing were simple and clear. Blynas' diary is a valuable historical source, which is not bypassed by nearly all researchers of the Nazi occupation of Lithuania between 1941 and 1944. Nevertheless, few of them used it in the original and saving time they usually resorted to the extracts transcribed by Baranauskas' colleagues. The point is that Blynas' handwriting is difficult to decipher, sometimes almost unreadable. One gets the impression that Blynas tried to write illegibly for the sake of secrecy. In any case, he not only participated in the underground movement, but also risked recording it, albeit briefly, in his diary.

The most interesting and valuable portion of the diary covers the period between June and December 1941. At that time Blynas was at the forefront of important events: he took an active part in the intrigues of the Voldemaras Party against the Provisional Government and the Lithuanian Activist Front, in the organization of the Lithuanian Nationalist Party, drawing up its programme, establishing contacts with the Germans, etc. The other parts of the diary, although less revealing, are informative for the study of the everyday life of the war years. In general, the diary should be of interest not only to historians, but also to philosophers, sociologists, and psychologists investigating the phenomenon of nationalism.

Blynas, Zenonas
Bl-63 Karo metų dienoraštis, 1941-1944 m. / Zenonas Blynas; parengė Gediminas Rudis; Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. – 724 p.
Santr. angl. – Bibliogr. išnašose. – Asmenvardžių r-klė: p. 699-719
ISBN 978-9986-780-98-4

Zenonas Blynas (1908–1946) – gana kontroversiška asmenybė. 1931–1940 m. buvo kuklus tarnautojas Lietuvos pasiuntinybėse Italijoje, Vatikane, Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje; voldemarininkas, aktyvus itališkojo fašizmo propaguotojas. Vokiečių okupacijos metais – vienas iš Lietuvių nacionalistų partijos kūrėjų ir vadovų, dėjęs daug pastangų, kad partija netaptų vien vokiečių civilinės valdžios priedėliu. Ją uždarė, aktyviai veikė Lietuvos laisvės kovotojų sąjungoje – veikliausioje ir drąsiausioje antinacinio pagrindžio organizacijoje. 1944 m. vasarą principingai atsisakęs bėgti į Vokietiją, greitai buvo sovietinio saugumo suimtas ir nuteistas mirties bausme. Z. Blynas 1941–1944 m. pavydėtinais reguliariai rašytas dienoraštis, kurį vadino medžiaga savo būsimiems atsiminimams, – vertingas žinių apie vokiečių okupacijos laikotarpį Lietuvoje šaltinis. Čia itin gausu duomenų apie sudėtingus ir komplikuotus lietuvių įvairių politinių grupuočių tarpusavio santykius okupacijos pradžioje, lietuvių požiūrio į okupantus kaitą bei įvairių iliuzijų nykimą, antinacinio pagrindžio formavimąsi, kasdienį miestiečių gyvenimą.

UDK 888.2-94+940.53

ZENONAS BLYNAS
Karo metų dienoraštis
1941–1944 m.

Parengė Gediminas Rudis

Redaktorė Danutė Mėlyniene
Maketuotoja Žydronė Jakonytė
Dailininkė Audronė Uzielaitė
Vertėjas į anglų kalbą Alfonsas Laučka

2007 12 06, 45,25 leidyb. apsk. I. Tiražas 600 egz.
Lietuvos istorijos instituto leidykla
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“ Zalgirio g. 90,
09303 Vilnius